Umberto Eco

INSULA DIN ZIUA DE IERI

1. Daphne

" Şi totuşi sînt mîndru de umilirea mea, iar fiindcă sînt condamnat la un privilegiu ca acesta, aproape că mă bucur de o cale de salvare pe care o urăsc: sînt, cred, pe cît îmi pot aminti ca om, unica ființă din spela noastră care a mai naufragiat vreodată pe o corabie pustie. "

Cam aşa scria, într-un stil prețios şi nepocăit, Roberto de la Grive, prin iulie sau august 1643, pe cît se pare.

De cîte zile rătăcea oare pe valuri, legat de o scîndură, cu fața în jos ziua, ca să nu fie orbit de soare şi cu gîtul întins într-o poziție nefirească, ca să nu fie nevoit să înghită apă, ars de sărătura mării şi, cu siguranță, cuprins de febră ? Scrisorile nu spun şi lasă să se creadă că de o veşnicie, însă poate că era vorba doar de vreo două zile cel mult, altfel n-ar fi supraviețuit arşiței lui Phoebus (cum se vaietă cu multă fantezie) el, atît de bolnăvicios, cum se descrie, animal noctambul dintr-un beteşug al naturii.

Nu era în stare să țină socoteala timpului, dar cred că marea se liniştise îndată după furtuna aceea trecătoare ce-l azvîrlise de la bordul lui Amarilli, iar pluta neobişnuită, pe care marinarul i-o indicase ca fiindu-i pe potrivă, îl dusese împinsă de alizee, prin largul unei mări senine, într-un anotimp cînd la sud de ecuator e o iarnă foarte moderată, la nu prea multe mile depărtare, pînă ce curenții îl făcuseră să se oprească în golf.

Era noapte, ațipise şi nu-şi dăduse seama că tocmai atunci se apropia de o corabie, pînă ce, cu o zguduitură, scîndura nu se izbise de prora lui Daphne.

Şi pe cînd — la lumina lunii pline — observase că plutea pe sub un bompres, drept pe sub un turn de proră de care atîrna o scăriță de frînghie nu departe de lanțul ancorei (scara lui Iacob, avea s-o numească părintele Caspar!), îi reveniseră într-o clipă toate puterile. Trebuie să fi fost tăria disperării: a cumpănit în sine dacă mai avea forță să strige (dar gîtlejul îi era ca pîrjolit de foc) sau să se elibereze din funiile ce-i brăzdaseră trupul cu dungi vinete şi să încerce să urce. Cred că în clipe ca astea un muribund devine un Hercule ce sugrumă şerpii în leagăn. Roberto e confuz cînd notează această întîmplare, însă trebuie să acceptăm ideea că, dacă pînă la urmă se afla la turnul de proră, se agățase el în vreun fel de scara aceea. Poate că a urcat cîte puțin odată, istovit la fiece oprire, s-a rostogolit dincolo de balustradă, s-a tîrît peste parîme, a găsit uşa de la turn deschisă... Iar instinctul trebuie să-l fi ajutat să dea prin întuneric de butoiul acela, pînă la gura căruia s-a ridicat ca să găsească acolo o cană legată de un lănțug. Şi a băut cît a putut ridicîndu-se apoi sătul, poate în înțelesul deplin al cuvîntului, fiindcă apa aceea conținea pesemne nenumărate gîngănii înecate, încît să-i țină şi de foame şi de sete.

Trebuie că dormise douăzeci şi patru de ore, e o socoteală potrivită, dacă s-a deşteptat el în toiul nopții, aproape renăscut. Deci era iarăşi noapte, dar nu de tot.

El a crezut că era tot noaptea aceea, altfel după o zi întreagă cineva tot ar fi trebuit să-l găsească. Luna, pătrunzînd de pe punte, lumina locul acela, care se arăta a fi bucătărioara de bord, cu ceaunul

ei atîrnat deasupra cuptorului.

Încăperea avea două uşi, una către bompres, alta către punte. Iar de cea de a doua se apropiase, zărind ca pe lumina zilei şarturile bine strînse, vinciul de ancoră, arborii cu pînzele lăsate, cîteva tunuri la borduri, şi silueta turnului de la pupă. Făcuse zgomot, dar nu-i răspundea nici un suflet de om. Se apropiase de pereţii vasului, şi drept în faţă zărise, cam la vreo milă depărtare, profilul Insulei, cu palmierii de pe ţărm foşnind în bătaia brizei.

Uscatul forma un fel de golf mic, mărginit de nisipul ce albea în întunericul vag, dar, aşa cum se întîmplă cu orice naufragiat, Roberto nu putea spune dacă era insulă sau continent.

Se dusese împleticindu-se pînă la celălalt bord şi întrevăzuse — dar de data aceasta departe, aproape de linia orizontului — vîrfurile unui alt profil, mărginit şi acela de două promontorii. În rest numai mare, aşa încît dădea impresia că vasul era acostat într-o radă în care intrase trecînd printr-un canal larg ce despărţea cele două porţiuni de uscat. Roberto hotărîse că, dacă nu era vorba de două insule, cu siguranţă că era o insulă din apropierea unui uscat mult mai vast. Nu cred că mai făcuse şi alte ipoteze, dat fiind că nu auzise niciodată de golfuri atît de largi încît să dea impresia cui s-ar fi aflat în mijlocul lor că se află în faţa a două uscaturi gemene. Aşa că, neştiind pe acolo vreun continent mai mare, ghicise bine.

Frumoasă treabă pentru un naufragiat: să stai cu picioarele pe ceva solid şi cu uscatul aproape, doar să-ntinzi mîna. Însă Roberto nu ştia să înoate, peste puţin avea să descopere că la bord nu era nici o şalupă, iar curentul între timp dusese departe scîndura cu care sosise el. De aceea la uşurarea simţită pentru că scăpase de moarte, se adăugase acum spaima singurătăţii aceleia întreite: a mării, a Insulei apropiate şi a vasului. Heeei, voi de la bord, probabil că a încercat el să strige, în toate limbile pe care le cunoştea, descoperind că-i foarte slăbit. Tăcere. De parcă cei de la bord erau morţi cu toţii. Şi niciodată nu se exprimase — el care era aşa de generos în asemănări — atît de literal. Sau pe-aproape şi chiar despre asta aş vrea să vorbesc, dar nu ştiu de unde să-ncep.

De fapt, am şi început. Un om pluteşte istovit pe ocean şi apele miloase îl aruncă pe o corabie ce pare pustie. Pustie de parcă echipajul abia a părăsit-o, fiindcă Roberto se întoarce cu greu în bucătărie şi găseşte acolo o lampă şi un amnar, de parcă le-ar fi lăsat bucătarul înainte să meargă la culcare. Iar lîngă coş sînt două culcuşuri suprapuse, goale. Roberto aprinde lampa, priveşte în juru-i şi găseşte multă mîncare: peşte uscat şi pesmeţi, doar puţin mucegăiţi de umezeală, pe care-i de ajuns să-i razi uşor cu cuţitul. Peştele-i din cale afară de sărat, dar apă e din belşug.

Pesemne că-şi recîştigase repede puterile, sau că era în puteri pe cînd scria despre asta, pentru că se lungeşte la scris — doct, nevoie mare — asupra deliciilor festinului lui: nicicînd n-avu Olimpu-n banchetele-i la fel, ambrozie suavă mie sosit din hău-adînc, monstru a cărui moarte-acum mi-e viaţă... Iar cele de mai jos sînt lucrurile pe care Roberto le scrie Doamnei inimii lui:

Soare al umbrei mele, lumina nopţii mele, de ce nu m-a afundat cerul în furtuna aceea pe care a dezlănţuit-o cu atîta furie? De ce i-a răpit mării nesătule trupul ăsta al meu, dacă după aceea sufletu-mi trebuia să naufragieze cumplit în această avară singurătate cu mult mai fără de noroc?

Poate că, dacă cerul milos nu-mi va trimite ajutor, Domnia ta nu vei citi niciodată epistola pe care ţi-o scriu, şi ars ca o făclie de lumina ăstor mări, mă voi întuneca în ochii-ţi, aidoma Selenei, cea care, vai, prea tare bucurîndu-se de lumina Soarelui ei, pe măsură ce-şi împlineşte calea încet dincolo de marginea curbă a planetei noastre, lipsită de ajutorul razelor astrului ei suveran, mai întîi se subţiază în chipul secerei ce-i curmă viaţa, apoi, ca un opaiţ tot mai lînced, se topeşte cu totul pe acel imens scut azuriu pe care neîntrecuta natură plăsmuieşte forme eroice şi embleme misterioase ale tainelor ei. Orbit de privirea-ţi, sînt orb pentru că nu mă vezi, mut pentru că nu-mi vorbeşti, şi

fără memorie pentru că nu mă ai în minte.

Şi doar trăiesc, opacitate arzîndă şi flacără de beznă; palidă fantasmă pe care mintea mea plămădind-o mereu aşijderea în această trîntă potrivnică de contrarii ar voi s-o slujească pe a Domniei tale. Salvîndu-mi viața în astă fortăreață de lemn, pe ăst bastion plutitor, prizonier al mării ce mă apără de mare, pedepsit de clemența cerului, ascuns în ăst nedemn sarcofag la voia tuturor sorilor, în această subterană aeriană, în astă carceră inexpugnabilă care-mi îngăduie fuga prin orice parte, rîvnesc cu disperare să te văd într-o zi.

Doamnă, eu scriu ca şi cum ți-aş oferi, ca pe-un nedemn omagiu, roza veştedă a nefericirii-mi. Şi totuşi sînt mîndru de umilința-mi şi, dat fiind că-s condamnat la ăst privilegiu, aproape mă bucur că-i o salvare atît de crudă: sînt, cred, pe cît omeneşte-mi dau seama, singura făptură din spița noastră ce a mai naufragiat pe o corabie pustie.

Dar oare-i posibil? Judecînd după data de pe această-primă scrisoare, Roberto se apucă de scris imediat după sosirea lui, de îndată ce găseşte hîrtie şi pană în odaia căpitanului, înainte să exploreze restul vasului. Şi totuşi trebuie să fi pierdut ceva timp ca să-şi recapete puterile căci era într-o stare de animal rănit. Sau poate că-i un mic truc de îndrăgostit: mai întîi încearcă să-şi dea seama unde a nimerit, şi scrie pe urmă, însă se preface că a făcut-o înainte. De ce oare, din moment ce ştie, bănuieşte şi se teme că aceste scrisori nu vor ajunge niciodată şi că le scrie doar pentru chinul său (chinuitoare mîngîiere, ar zice el, dar să încercăm să nu-i împrumutăm stilul)? E şi aşa greu să reconstitui gesturi şi sentimente ale unui personaj care cu siguranță arde de iubire adevărată, dar nu ştim niciodată dacă exprimă ce simte sau ceea ce regulile discursului amoros îi prescriu — iar pe de altă parte, ce ştim noi despre diferența dintre pasiunea simțită şi pasiunea exprimată, şi care din ele se manifestă mai întîi? Atunci sta şi scria pentru sine, şi asta nu era literatură, sta într-adevăr acolo scriind ca un adolescent ce urmăreşte un vis imposibil, brăzdînd foaia cu lacrimi, nu din absența celeilalte ființe, care tot pură imagine fusese chiar şi pe cînd era prezentă, ci din înduioşare de sine, îndrăgostit de iubire...

Am avea din ce scoate un roman aici, dar, iarăşi, de unde să începem?

Eu cred că scrisoarea asta, prima a scris-o mai pe urmă, şi că mai întîi s-a uitat prin jur — iar ce anume a văzut va spune abia în scrisorile următoare. Dar şi aşa, cum să tălmăcim jurnalul cuiva care vrea să redea vizual, prin metafore pline de perspicacitate, ceea ce vede cu greu umblînd pe acolo noaptea şi cu ochii bolnavi?

Roberto spune mai încolo că-l dureau ochii din timpul cînd glonțul acela îi ştersese tîmpla la asediul de la Casale. Şi e posibil, dar în alt loc sugerează că îi slăbiseră mult mai mult din cauza ciumei. Roberto era de bună seamă cam firav şi, din cîte intuiesc eu, mai era şi ipohondru — deşi doar într-o măsură; jumătate din fotofobia lui probabil că se datora secrețiilor bilei negre, iar jumătate vreunei forme de iritare, probabil ințețită de preparatele domnului d'Igby.

Călătoria pe Amarilli pare sigur că a făcut-o stînd tot timpul sub covertă, pentru că, fotofobia aceea, dacă n-o avea din naştere, intra cel puțin în rolul pe care-l avea, de a supraveghea manevrele din cală. Cîteva luni petrecute toate pe întuneric sau la lumina feştilei şi apoi timpul scurs pe epavă, orbit de soarele ecuatorial sau tropical, cum o fi fost. Cînd urcă la bordul lui Daphne, aşadar, bolnav sau nu, nu suferă lumina, îşi petrece prima noapte în bucătărie, se pune pe picioare şi încearcă o mică inspecție în cea de a doua noapte, iar apoi lucrurile merg aproape de la sine. Lumina zilei îl nelinişteşte, nu numai ochii n-o suportă, dar nici arsurile pe care le avea, probabil, pe spate, deci se pune la adăpost. Frumoasa lună pe care o descrie în nopțile acelea îl despăgubeşte, ziua cerul e ca pretutindeni, noaptea descoperă noi constelații (forme eroice şi embleme misterioase, mai precis), e

cum ai fi la teatru: se convinge că aceea va fi viața lui pentru mult timp şi poate chiar pînă la moarte, îşi recreează Doamna lui pe hîrtie ca să n-o piardă, şi ştie că n-a pierdut nimic mai mult decît ceea ce nici n-avusese.

Aşa stînd lucrurile, se refugiază în veghile-i nocturne ca într-un uter matern, şi cu atît mai mult hotărăşte să fugă de soare. Poate citise despre strigoii aceia de prin Transilvania, din Livonia sau din Valahia, care umblă de colo-colo fără odihnă între asfinţit şi zori, ascunzîndu-se apoi în criptele lor la cîntatul cocoşului: rolul ăsta putea să-l atragă...

Roberto începuse probabil numărătoarea timpului din cea de a doua seară. De acum strigase destul ca să fie sigur că nu era nimeni la bord. Dar — şi de asta se temea — ar fi putut da de cadavre sau de vreun semn care să justifice absența oamenilor. Umblase cu băgare de seamă, iar din scrisori e greu de spus în ce direcție: numeşte nu prea precis corabia, părțile ei şi obiectele de la bord. Unele-i sînt familiare şi le-a auzit menționate de marinari, altele necunoscute, şi le descrie cum îi apar lui. Dar chiar şi pe cele cunoscute, semn că pe Amarilli echipajul era adunătură, de pe toate mările pămîntului, probabil că le auzise numite de unul în franceză, de altul în olandeză, de altul în engleză. Aşa că zice uneori staffe — cum îl învățase probabil doctorul Byrd — pentru instrumentul de măsurat unghiurile; greu de înțeles cum odată se află pe turnul de la pupă sau pe coverta dintre pupă şi catargul mare, iar altă dată pe "gagliardul de dinapoi", care-i un franțuzism ca să spui acelaşi lucru — pe teugă; zice saborduri, şi i-o îngădui bucuros, pentru că-mi aminteşte de cărțile vechi de marinarit pe care le citeam noi cînd eram copii; vorbeşte de "papagal", care pentru noi, italienii, e o velă de trinchet, dar cum pentru.francezi perruche este vela de artimon care stă pe catargul mare de la pupă, nu se ştie la ce anume se referă el cînd zice că stătea "sub papagală".

Ca să nu mai spun că uneori numeşte catargul mare de la pupă şi artimone, ca francezii, dar atunci ce-o fi înțelegînd el cînd scrie mizzana, care pentru francezi e trinchetul (dar, vai, nu şi pentru englezi, pentru care mizzenmast este mezzana noastră, adică brigantina, cum a vrut Dumnezeu să fie)? Iar cînd vorbeşte de streaşină sau gronda, probabil că se referă la ceea ce noi, italienii, am zice ombrinale, jgheabul acela pentru evacuarea apei de pe o corabie. Aşa încît eu iau o hotărîre: am să caut să-i descifrez intențiile, şi pe urmă am să folosesc termenii care ne sînt nouă mai familiari. Dacă greşesc, nu-i nimic: povestea nu se schimbă.

Acestea fiind zise, am stabilit că în cea de a doua noapte, după ce a găsit o rezervă de hrană în bucătărie, Roberto a purces cum-necum să străbată puntea la lumina lunii.

Amintindu-şi prora şi flancurile bombate, văzute nedesluşit cu o noapte mai înainte, judecînd după puntea sveltă, după forma teugii şi după pupa strîmtă şi rotunjită, şi făcînd comparație cu Amarilli, Roberto ajunge la concluzia că şi Daphne era tot un fluyt olandez, sau flaut, sau flute, sau fluste sau flyboat, sau fliebote, cum în fel şi chip se chemau corăbiile acelea de comerț de capacitate mijlocie, de obicei echipate cu vreo zece tunuri, ca să-ți descarci conştiința în caz de vreun atac al piraților şi care, la dimensiunile acelea, puteau fi conduse cu vreo duzină de marinari, şi puteau îmbarca mult mai mulți pasageri, dacă renunțai la confort (şi aşa, foarte scăzut), suprapunînd culcuşurile pînă te-ncurcai în ele — şi să te ții boleşniță, de la toate miasmele, dacă nu erau găleți de ajuns. Era aşadar un flaut, dar mai mare decît Amarilli, avînd peste tot puntea aproape înlocuită cu un grilaj, ca şi cum căpitanul s-ar fi temut să nu ia apă la orice talaz mai iute.

În orice caz, faptul că Daphne era un flaut i se părea un avantaj, Roberto putea să se mişte cunoscînd destul de bine felul cum nava era împărțită. De exemplu, ar fi trebuit ca în centrul covertei să se afle şalupa mare, capabilă să cuprindă tot echipajul: iar faptul că nu era acolo lăsa să se creadă că echipajul era în altă parte. Dar asta nu-l liniştea pe Roberto: un echipaj nu lasă niciodată corabia nepăzită şi în voia mării, chiar dacă-i ancorată cu velele strînse într-un golf liniştit.

În seara aceea o luase drept spre cartierul de la pupă, deschisese uşa turnului cu sfială, ca şi cum ar fi trebuit să ceară permisiunea cuiva... Busola aflată lîngă bara timonei îi spuse că acel canal dintre două uscaturi se întindea de la sud la nord. Apoi se găsise într-un loc pe care astăzi l-am numi careu, o încăpere în formă de L, iar o altă uşă îl introdusese în odaia căpitanului, cu fereastra ei mare de deasupra timonei şi cu intrările laterale dînd pe galerie. Pe Amarilli cabina de comandă nu era totuna cu aceea în care căpitanul dormea, pe cînd cei de aici păreau să fi economisit spaţiul ca să facă loc şi pentru altceva. Şi într-adevăr, în timp ce în stînga careului se deschideau două cămăruţe pentru doi ofiţeri, în dreapta fusese obţinută încă o încăpere, aproape mai mare decît aceea a căpitanului, cu un culcuş modest în fund, însă aranjată ca o odaie de lucru.

Masa era înţesată cu hărţi, ce i se părură lui Roberto mai multe decît se obişnuieşte pe o corabie, pentru navigat. Părea că-i colţul de lucru al unui savant: la un loc cu hărţile se aflau în diferite poziţii aşezate, nişte lunete, un frumos astrolab de aramă ce-şi trimitea lucirile roşcate de parca avea în el o sursă de lumină, o sferă armilară fixată de tăblia mesei, alte foi acoperite de calcule şi un pergament desenat cu cercuri în negru şi roşu, în care recunoscu, pentru că mai văzuse unele Ia fel pe Amarilli (dar mai stîngaci întocmite), un fel de reproducere a eclipselor lunare după Regiomontano.

Revenise apoi în cabina de comandă: ieşind pe galerie puteai vedea Insula, deci puteai — scria Roberto — să aţinteşti cu ochi de linx tăcerea-i. În fine, Insula era tot acolo ca şi înainte.

Trebuie că ajunsese la corabie aproape gol: cred că primul lucru pe care l-a făcut, desfigurat cum era de sărătura marină, a fost să se spele în bucătărie fără să se mai întrebe dacă aceea era singura apă de la bord, iar apoi a găsit într-un cufăr o uniformă frumoasă de-a căpitanului, anume cea care se păstrează pentru debarcarea finală. Poate chiar s-o fi împăunat cu ţinuta lui de şef, iar faptul că şi-a tras şi cizmele a fost un motiv ca să se simtă iarăşi în elementul său. Numai în felul acela un om de condiţie bună, îmbrăcat cum se cuvine — şi nu un naufragiat supt şi scofîlcit — poate să ia oficial în primire o corabie părăsită, fără să i se mai pară asta o violare, ci un drept, lucru pe care Roberto îl şi făcu: căută pe masă şi descoperi, lîngă pana de gîscă şi călimară, jurnalul de bord deschis ca şi cum fusese lăsat întrerupt. Din prima filă află repede numele vasului, dar în restul filelor se înşiruiau fără nici un înţeles cuvinte ca anker, passer, sterre-kyker, roer, şi nu prea se bucură aflînd despre căpitan că era flamand. Totuşi ultimul rînd menţiona o dată cu cîteva săptămîni mai în urmă şi, după vreo două-trei cuvinte neînţelese, se lăfăia, subliniată, o expresie în limba latină: pestis, quae dicitur bubonica.

Iată o urmă, o însemnare ce explică totul. La bordul vasului izbucnise o epidemie. Această ştire nu-l tulbură pe Roberto: ciumă avusese şi el cu treisprezece ani în urmă, şi se ştie că cine a avut boala asta a dobîndit un fel de graţie cerească, de parcă şarpele acela nu cuteza să intre a doua oară în rărunchii celor ce-l mai găzduiseră o dată.

Pe de altă parte, însemnarea aceea nu explica mare lucru, şi lăsa loc pentru alte îngrijorări. Bine, muriseră cu toţii. Însă atunci ar fi trebuit să se găsească împrăştiate la întîmplare pe punte, cadavrele ultimilor dintre ei, admiţînd că aceştia le-ar fi dat creştinescul mormînt în mare celor care muriseră primii.

Mai era şi lipsa şalupei: fie ultimii, fie toţi, se îndepărtaseră de vas. Ce anume face dintr-o corabie de ciumaţi un loc ameninţător fără de scăpare? Poate şobolanii? Lui Roberto i se păruse că distinge în scrisul ostrogotic al căpitanului un cuvînt asemănător cu rottenest (gherlani, şobolani de canal?) — şi se întorsese iute înălţînd lampa, pregătit să zărească ceva furişîndu-se pe lîngă pereţi şi să audă chiţcăitul acela ce-i îngheţa sîngele în vine pe Amarilli. Străbătut de un fior, îşi aminti că într-o seară o vietate păroasă i se atinsese de faţă în timp ce tocmai sta s-adoarmă, iar ţipătul lui de groază îl

adusese în goană pe doctorul Byrd. Pe urmă rîseseră cu toții de el: chiar şi fără ciumă, pe o corabie sînt tot atîția şoareci cîte păsări într-o pădure, iar cu şoarecii trebuie să te înveți, dacă vrei să străbați mările.

Însă, cel puțin în turn nu era nici urmă de şoareci. Poate că se grămădiseră în santină, cu ochii lor roşii pe întuneric, aşteptînd carne proaspătă. Roberto îşi spuse că, dacă erau, trebuia ştiut imediat. Dacă erau şoareci obişnuiți şi nu prea mulți, se putea sta. Dar ce altceva puteau fi? se întrebă el, însă nu vru să-şi dea răspuns.

Roberto găsi o puşcă, o sabie mare şi un cuțitaş. Fusese soldat: puşca era un caliver — cum le ziceau englezii — cu care se putea ținti fără furcă; se uită dacă cocoşul e-n ordine, mai mult ca să capete curaj, nu pentru că avea de gînd să doboare o turmă de şoareci cu cartuşe mari, şi de fapt îşi pusese la brîu şi cuțitul, care însă pentru şoareci nu-i de nici un folos.

Hotărîse să exploreze coca vasului de la proră pînă la pupă. Întors în mica bucătărie, pe o scăriță ce cobora prin spatele bompresului pătrunse într-o magazie (sau cămară, aşa cred), în care erau stivuite provizii pentru o lungă călătorie pe mare. Şi pentru că nu puteau fi păstrate pe toată durata călătoriei, echipajul făcuse de curînd alte provizii pe vreun pămînt ospitalier.

Erau coşuri cu peşte, afumat de curînd, piramide de nuci de cocos, butoaie cu nişte tubercule de o formă necunoscută dar cu aspect comestibil, şi se vedea că-s bune de ținut la păstrare mult timp. Erau şi fructe, din cele pe care Roberto le văzuse apărînd la bordul lui Amarilli după primele acostări în ținuturi tropicale, rezistente şi ele la trecerea timpului, pline de țepi şi solzi, cu arome puternice promițînd să fie cărnoase şi bine apărate, dulci şi zemoase pe dinlăuntru. Şi tot vreun produs de prin insule păreau să fie şi sacii aceia cu făină cenuşie, cu miros de tuf, din care probabil făcuseră şi pîine, care pusă pe limbă amintea de tuberculii fără de nici un gust cărora indienii din Lumea Nouă le zic cartofi.

Mai în fund văzu şi vreo zece butoiaşe cu cepuri. Îl desfundă pe primul şi văzu că era apă încă nealterată, ba chiar pusă de curînd şi tratată cu pucioasă ca să se păstreze mai mult. Nu era multă, dar, socotind că şi fructele aveau să-i țină de sete, ar fi putut rămîne îndelung pe vas. Şi totuşi aceste descoperiri, ce-i dădeau de-nțeles că pe corabie n-avea să moară de foame, îl nelinişteau şi mai mult — cum de altfel se-ntîmplă cu firile melancolice, pentru care orice fel de noroc promite lucruri nefaste.

Să naufragiezi pe o corabie părăsită e şi aşa un semn nefiresc, dar de-ar fi fost măcar părăsită de oameni şi de Dumnezeu ca o epavă nefolositoare, fără obiecte din natură sau de artă care să facă din ea un adăpost primitor, ar fi fost ceva în firea lucrurilor, ştiut din cele povestite de navigatori; dar s-o găseşti aşa, gata pregătită, ca pentru un oaspete drag şi aşteptat, ca pe un dar plin de insinuări, asta cam mirosea a pucioasă, mai abitir decît apa. Lui Roberto îi veniră în minte felurite poveşti pe care i le spunea bunica, iar unele, scrise în cea mai aleasă proză, erau citite prin saloanele pariziene — unde prințese rătăcite în pădure intră într-o cetățuie şi dau peste încăperi bogat împodobite, cu paturi şi cu baldachine, cu dulapuri pline de veşminte scumpe, sau chiar cu mese întinse... Însă era ştiut, ultima încăpere trebuia să-ți dezvăluie taina diavolească a vreunei minți ce-ți întindea capcana aceea.

Atinsese o nucă de cocos de la baza mormanului şi-i stricase tot echilibrul, iar umbrele acelea cu coajă păroasă se prăvăliseră în avalanşă, ca nişte şobolani ce stătuseră nemişcați pe jos (sau aşa cum se atîrnă liliecii de-a-ndoaselea de grinzile unui tavan), gata să i se urce acum pe trup şi să-i adulmece fața sărată de sudoare.

Trebuia să se asigure că nu era vorba de vreo vrajă: Roberto învățase în călătorie cum se umblă cu fructele de dincolo de mare. Folosind satîrul ca pe o secure, deschise dintr-o lovitură o nucă de

cocos, îi bău lichidul proaspăt, apoi sparse coaja în bucăți și roase partea albă ascunsă sub coajă. Totul era așa de bun și de dulce, că-l duse și mai mult gîndul la o capcană. Poate că, își spuse el, mă aflu deja în prada iluziei, gust nuci dar de fapt îmi înfig dinții în rozătoare, acuma sorb duhul lor, peste puțin mîinile au să mi se subțieze, au să capete gheare încovoiate, trupul o să mi se acopere cu o blăniță mirosind a acru, spinarea o să mi se arcuiască și o să fiu primit cu țipete sinistre de bucurie de locuitorii respingători de pe lotca asta a Acheronului.

Dar, ca să sfîrșim ce avem de spus despre prima noapte, alt semn de groază avea să-l surprindă pe exploratorul nostru: ca și cum rostogolirea nucilor de cocos ar fi deșteptat niște făpturi adormite, ajunseră pînă la el prin peretele de scînduri ce despărțea cămara de restul spațiului de sub punte, nu un chițcăit, ci un piuit, un cotcodăcit, niște rîcîituri cu ghearele. Prin urmare tot capcană era, niște făpturi ale nopții țineau sfat pe acolo, prin vreun ungher.

Roberto se întrebă dacă nu cumva trebuia să înfrunte pe loc, cu pușca în mînă, Armaghedonul acela. Inima-i bătea, se învinui de lașitate, își spuse că mai curînd sau mai tîrziu, ori în noaptea aceea, ori în alta, tot avea să-i înfrunte pe Dumnealor. Șovăi s-o facă, urcă la loc pe punte, și din fericire văzu cum lumina zorilor albea ca ceara pe metalul tunurilor, mîngîiate pînă atunci de razele lunii. Se crapă de ziuă, își spuse el ușurat, și era de datoria lui să fugă de această lumină.

Ca un strigoi de prin Transilvania aceea, străbătu în fugă coverta și se întoarse în turnul de la pupă, intră în încăperea care era de-acum a lui, trase zăvorul, închise ușile dinspre galerie, își puse armele la îndemînă, și se grăbi să se culce ca să nu vadă Soarele — călăul care taie cu paloșu-i de raze al umbrelor grumaz.

Tulburat, își visă naufragiul și-l visă ca un om de talent, care, chiar și în vise, și mai ales în ele, e nevoit să facă în așa fel încît orice cuvînt să înfrumusețeze subiectul, amănuntele să-l învigoreze, legăturile misterioase dintre lucruri să-l facă dens, iar observațiile profund, exagerările mai elevat, aluziile disimulat, iar metamorfozele subtil.

Mi-nchipui că pe timpurile acelea și pe mările respective mai multe erau corăbiile naufragiate decît cele ce se-ntorceau în port; însă cui i se întîmpla asta pentru prima oară, experiența trebuie că-i era izvor de coșmaruri repetate, pe care obiceiul de a le plăsmui cum trebuie le făcea probabil pitorești ca pe niște Judecăți de Apoi.

Încă din seara de dinainte văzduhul parcă se-mbolnăvise de troahnă, și parcă ochiul cerului, umflat de lacrimi, nu mai putea suferi acum întinderea aceea vălurită. Penelul naturii prinsese să decoloreze linia orizontului și schița depărtări ale unor ținuturi nedeslușite.

Roberto, ale cărui măruntaie de mult profețeau iminenta grozăvie, se-aruncă în așternut, legănat acum de o doică de ciclopi, ațipește printre vise nedeslușite pe care le visează în visul de care vorbește, și-o epopee-ntreagă-n sînu-i larg primește. Se deșteaptă în bubuitul tunetelor și în urletele marinarilor, apoi puhoaie de apă îi inundă așternutul, doctorul Byrd apare venind în fugă și-i strigă să se ducă pe punte și să se agate zdravăn de orice lucru ce stă o clipă locului mai bine decît el.

Pe punte vălmășag, vaiete și trupuri, ca ridicate de o mînă dumnezeiască și azvîrlite în mare. Pentru un răstimp Roberto se ține strîns de vela de la catargul mic (sau așa înțeleg eu aici), pînă cînd aceasta se sfîșie ruptă de fulgere, stindardul se ia la întrecere cu arcul fugitiv al stelelor, iar Roberto e aruncat ca din praștie la rădăcina catargului mare. Acolo un marinar cu inimă bună, ce se legase de catarg, neputîndu-i face loc, îi azvîrle o frînghie și-i strigă să se lege de o ușă de la turn, ce ieșise din balamale și ajunsese pînă la ei, și bun lucru a fost pentru Roberto că ușa aceea, cu parazitul de el cu tot, alunecă apoi către balustradă, fiindcă-ntre timp catargul mare se rupe de la jumătate, și o prăjină cade și crapă în două capul celui ce-l ajutase. Printr-o spărtură a bordului Roberto vede sau visa-acum că văzuse — cicladele de umbre ca fulgere-n mănunchiuri ce fug rătăcitoare pe cîmpi

unduitori, lucru ce mi se pare o prea mare îngăduință pentru citatul prețios. Dar nu-i nimic de făcut, Amarilli se înclină pe partea unde naufragiatul stă gata să naufragieze, iar Roberto cu uşa lui alunecă într-un abis deasupra căruia el zăreşte, în timp ce cade, Oceanul ce liber urcă să-nchipuie prăpăstii, printre genele-i înecate vede ivindu-se piramide căzute, se pomeneşte că-i o cometă apătoasă ce aleargă pe orbita acelui vîrtej de umede ceruri. Pe cînd fiece val fulgeră cu o nestatornicie scînteindă, ici se înconvoaie un abur, dincoa o bulboană se-nvîrte şi cască un izvor. Mănunchiuri de meteoriți înnebuniți țin isonul văzduhului răzvrătit şi spart de tunete, cerul e o alternare de lumini de străfunduri şi de năruiri de bezne, iar Roberto zice că a văzut Alpii înălbind de spumă prin brazdele rînjite, ce bruma lor de-avere şi-o adunau în snopi, apoi pe mîndra Ceres cu flori încununată printre luciri albastre ca piatra de safir, iar în estimp opale se prăvăleau cu huiet, de parcă Proserpina, telurica ei fiică îi ocupase tronul şi-acum o alungase pe roditoarea-i mamă...

Şi printre fiare ce mugesc rătăcind împrejuru-i, pe cînd fierb săratele argintării în clocot vijelios, Roberto dintr-o dată încetează să mai admire spectacolul, devenindu-i un actor insensibil, îşi pierde cunoştința şi nu mai ştie nimic de sine. Numai după aceea va presupune visînd că scîndura, prin vreo lege generoasă, sau din instinctul oricărui lucru plutitor, intră-n hora aceea potrivindu-i-se, şi aşa cum coborîse urcă fireşte înapoi mulțumindu-se cu o sarabandă mai lentă — fiindcă în mînia elementelor se răstoarnă pînă şi regulile unui ritm de danț civilizat — iar cu perifraze din ce în ce mai largi, îl depărtează de ombilicul acelei vîrtelnițe, în care se afundă în schimb, prefăcută-n sfîrlează în mîinile fiilor lui Eol, nefericita Amarilli, cu bompresul îndreptat către cer. Şi odată cu ea, orice suflet viu aflat în încărcătura ei, evreul menit să afle în Ierusalimul Ceresc Ierusalimul pamîntesc şi la care n-avea să mai ajungă niciodată, cavalerul maltez despărțit pentru totdeauna de insula Escondida, doctorul Byrd cu acoliții lui şi — în sfîrşit, sustras de binefăcătoarea natură îngrijirilor artei medicale — acel biet cîine ulcerat la nesfîrşit, despre care de altfel n-am avut încă ocazia să vorbesc, pentru că Roberto va scrie despre el abia mai tîrziu.

Dar, în fine, bănuiesc că visul şi furtuna făcuseră ca lui Roberto somnul să-i fie limitat, după toate probabilitățile, la un timp foarte scurt, căruia trebuie să-i urmeze o veghe războinică, într-adevăr, el, acceptînd ideea că afară era ziuă, reconfortat de faptul că prin vitraliile opace ale turnului pătrundea puțină lumină, şi bizuindu-se că putea coborî în spațiul de sub punte pe vreo scăriță interioară, îşi făcu curaj, îşi luă din nou armele, şi porni cu temerară teamă să descopere obîrşia acelor sunete nocturne.

Sau, mai bine zis, nu se duse imediat. Cer iertare, dar Roberto e acela care, povestindu-i Doamnei, se contrazice — semn că nu povesteşte la rînd ce i s-a întîmplat, ci încearcă să construiască scrisoarea ca pe o povestire mai mult, ca pe o ciornă a ceea ce putea deveni scrisoare şi povestire, şi scrie fără să hotărască ce va alege pe urmă; desenează, ca să zicem aşa, piesele pe eşichierul său fără să stabilească pe loc pe care anume le va muta şi cum le va aranja.

Într-o scrisoare spune că a ieşit ca să se aventureze sub covertă. Însă în alta scrie că, abia deşteptat cînd se albea de ziuă, a fost izbit de un concert îndepărtat. Erau sunete ce proveneau cu siguranță de pe Insulă. Mai întîi Roberto şi-a închipuit o turmă de indigeni ce se urcau claie peste grămadă în nişte canoe lungi ca să ajungă la corabie, şi a pus mîna pe puşcă, apoi concertul acela i s-a părut mai puțin bătăios.

Era dimineață, soarele nu bătea încă în geamuri: se duse pe galerie, simți mireasma mării, crăpă puțin canatul ferestrei şi, cu ochii întredeschişi, încercă să se uite țintă spre țărm.

Pe Amarilli, unde ziua nu ieşea pe punte, Roberto îi auzise pe pasageri vorbind despre aurore atît de aprinse de parcă soarele abia aştepta să străpungă lumea cu săgeți, însă acum vedea fără să lăcrămeze culori pastelate: un cer înspumat cu nori întunecați şi abia mărginiți de o culoare

albicioasă de perlă, pe cînd o nuanță, o amintire de roz, urca acum în spatele Insulei ce părea zugrăvită în verde-albăstrui pe o coală de hîrtie aspră.

Dar tablouaşul acela aproape nordic îi era de ajuns să înțeleagă că silueta aceea, ce i se păruse informă pe timp de noapte, era dată de contururile unei coline împădurite ce se oprea printr-un coborîş abrupt pe o fîşie de coastă acoperită de arbori cu tulpini înalte, pînă la palmierii care încununau plaja albă.

Încet, încet, nisipul ieşea la lumină şi de-a lungul țărmurilor se zăreau pe margini un fel de păianjeni mari, parcă mumificați ce-şi tot mişcau membrele lor scheletice prin apă. Roberto îi luă de departe drept nişte "vegetale umblătoare", dar în momentul acela sclipirea, acum prea puternică, a nisipului, îl făcu să se retragă.

Descoperi că acolo unde ochii îl slujeau mai puțin, auzul nu-l putea trăda, şi se încrezu în el, închizînd aproape de tot canatul şi ciulind urechea la zgomotele care veneau dinspre uscat.

Deşi obişnuit cu zorii de pe colinele de la el de-acasă, înțelese că pentru prima oară în viață auzea cu adevărat păsările cîntînd şi că în orice caz, nu mai auzise niciodată atît de multe şi de felurite.

Cu miile salutau apariția soarelui: i se păru că recunoaşte, printre țipete de papagali, privighetoarea, mierla, ciocîrlia, un număr infinit de rîndunele, şi pînă şi țîrîitul ascuțit al greierului şi al lăcustei, întrebîndu-se dacă auzea cu adevărat nişte viețuitoare din speciile acelea, sau nişte rude de-ale lor de pe la antipozi... Insula era departe, şi totuşi avu impresia că sunetele acelea aduceau cu ele un miros de flori de portocal şi de busuioc, ca şi cum aerul de peste tot golful ar fi fost îmbibat cu parfum — iar pe de altă parte domnul d'Igby îi povestise că, în cursul uneia dintre călătoriile lui, recunoscuse apropierea uscatului după cum zburau pe deasupra atomi înmiresmați aduşi de vînt...

Însă, pe cînd adulmecînd ciulea urechea la mulțimea aceea invizibilă, ca şi cum ar fi privit de pe meterezele unui castel sau prin barbacanele unui bastion o armată cum se aranja vociferînd în formă de semicerc între coborîşul colinei, cîmpia din față şi fluviul ce apăra zidurile, avu impresia că mai văzuse o dată ceea ce auzind îşi închipuia şi, în fața imensității ce-l împresura strîns, se simți asediat, şi aproape îi veni să ducă puşca la ochi. Era la Casale, iar în fața lui se desfăşura armata spaniolă cu huruitul carelor ei de transport, cu țăcănitul armelor, cu vocile de tenori ale castilienilor, cu gălăgia napoletanilor, cu larma răguşită a lăncierilor, iar pe fundalul acesta cîte un sunet de goarnă ce ajungea la el înăbuşit, şi pocnetele înfundate ale cîtorva focuri de arhebuză, cioc, puf, taa-bum, ca plesnitorile de la sărbătoarea vreunui sfînt.

Ca şi cum viața lui s-ar fi desfăşurat între două asedii, unul fiind întruchiparea celuilalt, cu singura deosebire că aici, unde se încheia cercul celor doi lustri plini de evenimente, fluviul era prea lat, dar tot circular şi el — încît făcea imposibilă orice ieşire — Roberto retrăi zilele petrecute la Casale.

2.Despre cele petrecute în Monferrato

Roberto ne lasă să înțelegem destul de puțin despre primii săi şaisprezece ani de viață de dinaintea acelei veri din 1630. Aminteşte de episoade din trecut numai cînd i se pare că ele arată vreo legătură cu prezentul petrecut de el pe Daphne, iar eu, cronicarul celor scrise în răspăr în cronica lui trebuie să spionez printre pliurile discursului. Dacă m-aş lua după năravul lui, aş apărea ca un autor care, ca să amîne dezvăluirea criminalului, îi lasă cititorului numai cîteva indicii. De

aceea, fur şi eu, de pe ici, de pe colo, cîte o menţiune, ca un delator.
Pozzo di San Patrizio era numele unei familii din mica nobilime, ce stăpînea întinsul ţinut Griva mărginit cu cel al Alecsandriei (care pe timpurile acelea ţinea de ducatul milanez, şi prin urmare era teritoriu spaniol), dar ca geografie politică, sau din înclinare sufletească, se considera vasală marchizului din Monferrato. Tatăl — care vorbea franţuzeşte cu nevasta, în dialect cu ţăranii şi în italiana cultă cu străinii — cu Roberto se exprima în diferite chipuri, după cum îl învăţa vreo lovitură de spadă sau îl lua cu el călare pe cîmpuri blestemînd păsările care îi stricau recolta. În rest băiatul îşi petrecea timpul fără prieteni, visînd în închipuire la ţări îndepărtate pe cînd rătăcea plictisit printre vii, sau la arta de a dresa şoimi atunci cînd vîna lăstuni, la lupte cu balaurul cînd se juca cu cîinii, sau la comori ascunse pe cînd explora încăperile micului lor castel sau conac, ce-o fi fost. Aceste hoinăreli ale minţii i le stîrneau romanele şi poemele cavalereşti pe care le găsea acoperite de praf în turnul de miazăzi.
Deci nu era lipsit de educaţie, şi avea pînă şi un preceptor, chiar dacă numai cîte o bucată de timp. Un carmelit, despre care se spunea că ar fi călătorit prin orient, unde — murmura mama făcîndu-şi cruce — unii insinuau că se făcuse musulman, o dată pe an sosea în regiune cu un argat şi cu patru catîri scunzi încărcaţi cu cărţi şi cu alte hîrţoage, şi era găzduit pe trei luni. Ce anume îl învăţase el pe elevul său nu ştiu, dar cînd a ajuns la Paris, Roberto se făcuse remarcat şi, oricum, învăţa cu mare uşurinţă tot ce auzea.
Despre carmelitul acesta se ştie un singur lucru, şi nu-i o întîmplare că Roberto pomeneşte de el. Într-o zi Pozzo cel bătrîn se tăiase pe cînd curăţa o spadă, şi ori că arma fusese ruginită, ori că-şi vătămase vreun loc mai sensibil la mînă sau la degete, că rana îi dădea nişte dureri foarte mari. Atunci carmelitul luase sabia, o presărase cu un praf pe care-l ţinea într-o cutiuţă, şi îndată Pozzo jurase că se simte mai bine. Fapt e că a doua zi rana era aproape cicatrizată.
Carmelitului îi făcuse mare plăcere uimirea tuturor şi spusese că secretul acelei substanţe îi fusese dezvăluit de un arab, şi că era vorba de un leac mult mai puternic decît cel pe care spagiriştii creştini îl numeau unguentum armarium. Cînd îl întrebaseră de ce nu se punea pulberea aceea pe rană şi nu pe tăişul care o produsese, răspunsese că aşa lucrează natura, şi că printre forţele ei cele mai puternice se află simpatia universală, care guvernează acţiunile la distanţă. Mai adăugase că, dacă lucrul putea să pară greu de crezut, n-aveau decît să se gîndească la magnet, care-i o piatră ce atrage la sine pilitura de metal, sau la munţii aceia mari de fier, care acoperă nordul planetei noastre, şi care atrag acul busolei. Tot aşa, unguentul armariu, lipindu-se bine de spadă, atrăgea acele virtuţi ale fierului pe care spada le lăsase în rană şi care împiedicau vindecarea acesteia.
Orişice făptură care în copilăria ei a fost martoră la una ca asta, nu poate decît să rămînă marcată pe toată viaţa de ea, şi curînd o să vedem cum destinul lui Roberto a fost hotărît de atracţia ce-o simţea el pentru puterea atrăgătoare a prafurilor şi a unguentelor.
Dealminteri nu-i acesta episodul care a marcat cel mai mult copilăria lui Roberto. Mai există unul şi, la drept vorbind, nu-i un episod, ci un fel de refren pe care băiatul l-a păstrat în memorie într-un mod ciudat. Deşi se pare că tatăl, care desigur ţinea mult la acel fiu, chiar dacă-l trata cu asprimea tăcută a tuturor bărbaţilor de prin partea locului, cînd şi cînd — dar mai ales în primii lui cinci ani de viaţă — îl ridica de jos şi-i striga cu mîndrie: "Tu eşti întîiul meu născut!" Nimic nelalocul său, de fapt, decît poate un uşor păcat de redundanţă, dat fiind că Roberto era unicul fiu. Numai că crescînd, Roberto începuse să-şi amintească (sau se convinsese el că-şi amintea) că la manifestările acelea de bucurie paternă chipul mamei sale lua o înfăţişare de nelinişte şi plăcere, ca şi cum taică-său făcea bine cînd zicea fraza aceea, dar faptul că o auzea repetată îi redeştepta o grijă de mult aţipită. În închipuirea lui, Roberto îşi dăduse mult de furcă în jurul tonului acelei exclamaţii, trăgînd

concluzia că tatăl său nu o pronunța ca şi cum ar fi fost o afirmație evidentă, ci un fel de învestitura inedită, accentuînd pe acel "tu", ca şi cum ar fi vrut să spună: "tu, şi nu altul, eşti fiul meu întîi născut".

Nu altul sau nu celălalt? În scrisorile lui Roberto apare mereu cîte o referire la un Altul care-l obsedează, iar ideea asta pare că i s-a născut chiar atunci, cînd el se convinsese (şi cu ce putea să-şi frămînte creierii un copil pierdut printre bastioane pline de lilieci, printre vii, şopîrle şi cai, neştiind cum să se poarte cu țărănuşii cam de aceeaşi vîrstă cu el şi care, cînd nu asculta nişte poveşti spuse de bunică-sa, le asculta pe cele ale carmelitului?), că pe-acolo, pe undeva, dădea tîrcoale un alt frate, nerecunoscut, care trebuie să fi avut o fire rea, din moment ce tatăl său îl repudiase. Roberto era la început prea mic, iar pe urmă prea ruşinos, ca să se întrebe dacă acesta era frate cu el dinspre tată sau dinspre mamă (şi, în ambele cazuri, asupra unuia din părinți ar fi plutit umbra unei greşeli mai vechi şi de neiertat): era un frate, care, într-un fel sau altul (poate unul supranatural), era cu siguranță vinovat de repudierea pe care o suferise, şi de asta bineînțeles că îl ura pe el, pe Roberto, cel preferat.

Umbra acestui frate duşman (pe care, cu toate acestea, ar fi vrut să-l cunoască, ca să-l iubească şi să se facă iubit de el) îi tulburase nopțile de copil; mai tîrziu, adolescent fiind, răsfoia prin bibliotecă volume vechi ca să găsească ascunse printre ele, ştiu şi eu, vreun portret, vreun act al judecătorului, vreo mărturisire revelatoare. Îşi făcea de lucru prin poduri deschizînd cufere pline cu veşminte de-ale străbunicilor, cu medalii ruginite sau cu vreun pumnal maur şi zăbovea întrebător pipăind cu degetele nedumerite cămăşuici de pînză fină ce îmbrăcaseră cu siguranță vreun prunc, dar cine ştie cu cîți ani sau cu cîte secole mai înainte.

Cu timpul, acestui frate pierdut îi dăduse şi un nume, Ferrante, şi prinsese să-i atribuie unele mici păcate de care era învinuit pe nedrept, cum ar fi furtul dulciurilor sau datul drumului din lanț unui cîine cînd nu trebuia. Ferrante, avantajat de faptul că fusese şters din scripte, acționa pe la spatele lui, iar el se ascundea după Ferrante. Ba chiar, puțin cîte puțin, obiceiul de a-l învinui pe acest frate inexistent de ceea ce el, Roberto, nu avea cum să facă, se transformase în năravul de a-i pune în cîrcă şi lucruri pe care Roberto le făcuse cu adevărat, şi de care-i părea rău.

Nu că Roberto le spunea celorlalți vreo minciună: ci, luîndu-şi în tăcere şi cu un potop de lacrimi pedeapsa pentru propriile-i năzbîtii, reuşea să se convingă de propria-i nevinovăție şi să se simtă victima unei samavolnicii.

Odată, de pildă, Roberto, vrînd să încerce o secure nouă pe care faurul abia o predase, în parte şi din ciudă pentru nu ştiu ce nedreptate credea el că i se făcuse, tăiase un pomişor bun de rod pe care tată-său îl plantase de puțin timp cu mari speranțe pentru anii viitori. Cînd îşi dăduse seama de gravitatea prostiei făcute, Roberto îi prevăzuse nişte urmări cumplite, cum ar fi, pe puțin, vînzarea lui la Turci, care aveau să-l pună să vîslească toată viața pe galerele lor, şi se pregătea să fugă de-acasă şi să-şi continue viața ca un bandit pe coline. În căutarea unei justificări, se convinsese foarte repede că cel ce tăiase pomul era cu siguranță Ferrante.

Însă tatăl său, descoperind fapta, îi adunase pe toți băieții din împrejurimi şi zisese că, pentru ca mînia lui să nu cadă asupra tuturor, vinovatul ar fi făcut mai bine să mărturisească. Roberto se simțise plin de milă şi generozitate: dacă l-ar fi învinuit pe Ferrante, sărăcuțul de el ar fi suferit o nouă repudiere şi, în fond, nenorocitul făcea rele pentru a-şi răscumpăra părăsirea lui de orfan, mîhnit să-şi vadă părinții cum îl copleşeau pe un altul cu mîngîieri... Făcuse un pas înainte şi, tremurînd de frică şi de mîndrie, spusese că nu voia ca nimeni să fie învinuit în locul lui. Afirmația aceasta fusese luată ca o mărturisire, chiar dacă nu era. Tatăl, zburlindu-şi mustățile şi uitîndu-se spre mamă, zisese pînă la urmă printre multe bîlbîieli şi tuşind încurcat că, desigur, fapta era foarte

gravă, pedeapsa inevitabilă, dar că nu putea să nu aprecieze că tînărul "senior della Griva" făcea cinste tradiției familiei, şi că aşa trebuie să se poarte întotdeauna un gentilom, chiar dacă are numai opt ani. . Apoi decretase că Roberto n-avea să ia parte la vizita de pe la mijlocul lui august la verii lui din San Salvatore, care era desigur o pedeapsă grea (La San Salvatore locuia Quirino, un făcător de vinuri care ştia să-l urce pe Roberto într-un smochin de o înălțime amețitoare), dar cu siguranță mai uşoară decît pe galerele Turcului.

Nouă povestea ni se pare simplă: tatăl e mîndru că are o odraslă care nu minte, se uită spre mamă cu o mulțumire greu ascunsă, şi pedepseşte în mod blînd, atîta cît să salveze aparențele. Însă Roberto a tot brodat la evenimentul ăsta îndelung, ajungînd la concluzia că tatăl şi mama sa intuiseră că vinovatul era Ferrante, apreciaseră eroismul fratern al fiului lor preferat, şi se simțiseră uşurați că nu trebuie să dea pe față secretul familiei lor.

Poate că eu sînt cel care brodează pentru că am puține indicii, însă şi pentru că prezența asta a fratelui absent va avea o anume importanță în povestirea noastră. Din jocul acela pueril vom regăsi urme în comportamentul adult al lui Roberto — sau cel puțin al lui Roberto, cel din momentul în care-l găsim pe Daphne, lovit de un val al soartei care, s-o spunem pe drept, ar fi băgat spaima în oricine.

În orice caz, divaghez; tot n-am stabilit cum ajunge Roberto la asediul de la Casale. Iar aici e cazul să dăm frîu liber fanteziei şi să ne închipuim cam cum s-a petrecut.

La Griva ştirile nu prea ajungeau la timpul lor, însă de cel puțin doi ani se ştia că succesiunea ducatului de Mantova provoca multe încurcături pentru Monferrato, şi un fel de asediu avusese deja loc. Pe scurt — iar asta-i o istorie pe care a mai povestit-o şi altul, fie şi într-un mod mai fragmentat decît mine — în decembrie 1627 murea ducele Vincenzo al II-lea Mantovanul şi în jurul patului de moarte al acestui desfrînat care nu putuse şi el să facă copii se desfăşurase un balet de patru pretendenți, cu agenții şi cu protectorii lor cu tot. Cîştigă marchizul de Saint-Charmont care reuşeşte să-l convingă pe Vincenzo că moştenirea se cuvine unui văr din ramura franceză, Charles de Gonzague, duce de Nevers. Bătrînul Vincenzo, între două horcăituri, face sau lasă ca Nevers să se însoare în cea mai mare grabă cu nepoată-sa, Maria Gonzaga şi-şi dă sufletul lăsîndu-i ducatul. Acuma, Nevers era francez, iar ducatul pe care-l moştenea cuprindea şi marchizatul Monferrato cu capitala acestuia, Casale, fortăreața cea mai importantă din Italia de Nord. Situat, cum era, între pămîntul milanez care era sub stăpînire spaniolă şi pămînturile familiei de Savoia, Monferrato permitea controlul cursului superior al Padului, al trecătorilor dintre Alpi şi sud, al drumului dintre Milano şi Genova, şi pătrundea ca o perniță între Franța şi Spania — nici una dintre cele două puteri neputînd să se încreadă în cealaltă perniță, anume ducatul de Savoia, unde Carlo Emanuele I făcea un joc pe care am fi prea toleranți dacă l-am numi dublu. Dacă Monferrato îi revenea lui Nevers, era ca şi cum i-ar fi revenit lui Richelieu şi, deci, era evident că Spania prefera să-i revină oricui altcuiva, să zicem ducelui de Guastalla. Aparte faptul că avea ceva drept la succesiune şi ducele de Savoia. Dar pentru că exista un testament, şi îl desemna pe Nevers, celorlalți pretendenți nu le mai rămînea doar să spere că Sacrul şi Romanul împărat German, căruia ducele de Mantova îi era formal vasal, nu va ratifica succesiunea.

Spaniolii erau însă nerăbdători şi, pe cînd aşteptau ca împăratul să ia o hotărîre, Casale fusese deja asediat pentru prima oară de către Gonzalo de Cordoba, iar acum, pentru a doua oară, de o impunătoare armată de spanioli şi de imperiali comandată de Spinola. Garnizoana franceză se pregătea să reziste, în aşteptarea unei armate franceze de sprijin, care era încă ocupată în nord şi

care Dumnezeu ştie dacă avea să sosească la vreme.

Lucrurile stăteau mai mult sau mai puţin aşa, cînd bătrînul Pozzo, pe la jumătatea lui aprilie, adună în faţa castelului pe cei mai tineri dintre ţăranii lui, împărţi toate armele ce se găseau în ţinut, îl chemă pe Roberto şi le ţinu tuturor această cuvîntare, pe care şi-o pregătise pesemne în timpul nopţii: "Oameni buni, ascultaţi-mă. Pămîntul ăsta al nostru de la Griva a plătit totdeauna tribut Marchizului de Monferrato, căci de mult timp e ca şi cum ar fi ducele Mantovei, care însă a devenit acuma domnul de Nevers, şi dacă cineva vine şi-mi spune mie că Nevers nu e nici mantovan, nici din Monferrato nu-i, eu îi dau un picior în cur, pentru că sînteţi nişte mîncăi ignoranţi care din lucrurile astea nu pricepeţi nici pe dracu' şi aşa că-i mai bine să tăceţi din gură şi să-l lăsaţi pe stăpînul vostru să vorbească, pentru că el ştie cel puţin ce-i aia onoare. Dar cum voi onoarea vi-o atîrnaţi în locul ăla, ştiţi voi unde, aflaţi că dacă imperialii intră în Casale, ăia sînt oameni pe care nu-i poţi lua cu binişorul, de viile voastre o să se-aleagă praful, iar de femeile voastre mai bine să nu vorbim. De-aia ne ducem să apărăm Casale. Eu nu oblig pe nimeni. Dacă e vreun tăntălău de trîntor care nu-i de părerea asta, s-o spună acuma şi-l spînzur de stejarul de colo". Nimeni de pe-atunci nu putea să fi văzut gravurile în acva-forte ale lui Callot cu ciorchini de oameni ca şi ei care atîrnau de alţi stejari, dar pesemne că ceva dădea tîrcoale prin aer: toţi înălţară, care muschetele, care lăncile, care nişte prăjini cu cîte o seceră legată la vîrf şi strigară "Trăiască Casale, jos cu imperialii". Ca un singur om.

"Fiule", îi spuse Pozzo lui Roberto pe cînd călăreau ei peste coline, cu mica lor armată ce-i urma pe jos, "Nevers ăla nu face nici cît una din fuduliile mele, iar lui Vincenzo, cînd i-a trecut lui ducatul, nu-i mai umbla nici păsăroiul, dar nici mintea, care însă nici înainte nu-i umbla. Dar i l-a trecut lui, şi nu făcăleţului ăluia de Guastalla, iar noi, alde Pozzo, sîntem vasalii seniorilor legitimi din Monferrato încă de pe cînd era bunica fată. Aşa că ne ducem la Casale, iar dacă trebuie, ne lăsăm şi omorîţi pentru că, dar-ar dracii, nu poţi să fii cu cineva numai cît lucrurile merg bine şi pe urmă să-l laşi baltă cînd e cu gîtul în laţ. Însă dacă nu ne omoară e mai bine, aşa că fii cu ochii-n patru".

Drumul acelor voluntari, de la marginile ţinutului Alecsandriei şi pînă la Casale, a fost bineînţeles unul dintre cele mai lungi de care aminteşte istoria. Bătrînul Pozzo îşi făcuse o socoteală, în felul ei exemplară: "Îi cunosc eu pe spanioli", spusese el, "sînt oameni cărora le place să meargă comod. Aşa că or s-o ia spre Casale străbătînd cîmpia de la sud, că umblă mai bine convoaiele de muniţii, tunurile şi alte calabalîcuri. Aşa că noi, dacă înainte de Mirabello, o luăm către asfinţit şi ţinem drumul peste dealuri, facem cu o zi sau două mai mult, dar ajungem fără să dăm de bucluc, şi înainte să ajungă ei".

Din nefericire Spinola avea idei şi mai întortocheate despre cum ar trebui pregătit un asediu şi, în timp ce la sud-est de Casale începea să ocupe Valţnza şi Occimiano, de cîteva saptămîni îl trimisese la apus de oraş pe ducele de Lerma, pe Ottavio Sforza şi pe contele de Gemburg, cu vreo şapte mii de infanterişti, să încerce să ocupe repede castelele din Rosignano, Pontestura şi San Giorgio, ca să blocheze orice ajutor posibil care ar veni dinspre armata franceză, pe cînd, pentru a-l strînge într-un cleşte, de la nord traversa Padul spre sud guvernatorul Alecsandriei, don Geronimo Augustin, cu alţi cincizeci de mii de oameni. Şi toţi se înşiruiseră de-a lungul traseului pe care Pozzo îl credea pustiu ca-n palmă. Cînd află gentilomul nostru de la nişte ţărani lucrul ăsta, nici că mai putea schimba drumul, pentru că la vest erau acum mai mulţi imperiali decît la est.

Pozzo zise cu simplitate: "Noi nu ne abatem nici atîtica. Eu cunosc părţile astea mai bine ca ei, şi trecem prin mijloc ca nişte nevăstuici". Fapt ce presupunea să te tot abaţi şi să tot coteşti. Atît de

mult, încît puteai să-i întîlneşti pînă şi pe francezii din Pontestura, care între timp se opriseră şi, cu condiţia să nu se mai întoarcă la Casale, li se îngăduise să coboare către Finale, de unde ar fi putut să ajungă înapoi în Franţa pe mare. Cei din Griva îi întîlniră pe lîngă Otteglia, riscară să tragă unii în alţii, fiecare crezînd că ceilalţi erau duşmani, iar Pozzo află de la comandantul lor că, printre condiţiile predării, se stabilise şi ca grîul din Pontestura să fie vîndut spaniolilor, iar aceştia aveau să trimită banii casalezilor.

"Spaniolii sînt nişte nobili, fiule", zise Pozzo, "şi-s oameni cu care-i o plăcere să te baţi. Din fericire nu mai sîntem pe timpul lui Carol cel Mare şi al Maurilor cînd războaiele erau un omoară-mă că te omor. Astea-s războaie între creştini, ce Dumnezeu! Acum ăia au de lucru cu Rosignano, noi le trecem pe la spate, ne strecurăm printre Rosignano şi Pontestura, şi sîntem la Casale în trei zile".

După ce zise aceste cuvinte pe la sfirşitul lui aprilie, Pozzo ajunse cu ai săi lîngă Casale la 24 mai. A fost, cel puţin în amintirile lui Roberto, o plimbare de toată frumuseţea, tot abătîndu-se de la drumuri şi poteci de catîri şi tăind-o peste cîmpuri; la urma urmei, zicea Pozzo, cînd e un război totul se duce dracului, iar dacă nu stricăm noi recoltele, le strică ei. Ca să supravieţuiască făcură jaf prin vii, livezi şi coteţe: la o adică, zicea Pozzo, ăla era pamîntul celor din Monferrato şi trebuia să-şi hrănească apărătorii. Unui ţăran din Mombello, care protesta puse să-i tragă treizeci de beţe, spunîndu-i că dacă nu e niţică disciplină războaiele le cîştigă alţii.

Lui Roberto războiul începea să-i pară o experienţa nespus de frumoasă; aflau de la drumeţi poveşti grăitoare, cum era aceea despre un cavaler francez rănit şi capturat la San Giorgio, ce se plînsese că i s-a furat de către un soldat un portret la care ţinea nespus, iar ducele de Lerma, auzind aceasta, poruncise să-i dea înapoi portretul, îi dăduse îngrijiri, trimiţîndu-l apoi, cu un cal, la Casale. Iar pe de altă parte, cu toate devierile acelea în spirală pînă la pierderea oricărui semn de orientare, bătrînul Pozzo reuşise să facă-ntr-aşa fel încît oastea lui să n-apuce să vadă o bătălie adevărată.

Aşa că a fost mai mare uşurarea, dar şi nerăbdarea celui ce vrea să ia parte la un praznic îndelung aşteptat, cînd într-o bună zi, din vîrful unei coline, au văzut la picioarele lor şi în faţa ochilor lor, oraşul, blocat la nord, adică la stînga lor, de fîşia lată a Padului, care exact în faţa castelului se frîngea în două mari insule pe la mijlocul apelor, şi care se sfirşea aproape în formă de săgeată spre sud cu cetăţuia masivă cu margini stelate. Bucurîndu-se de turnuri şi clopotniţe pe dinăuntru-i, pe dinafară cetatea Casale părea de-a dreptul de necucerit, semeaţă cum era şi crestată de bastioane cu creneluri zimţuite, de parcă era un balaur din cei ce se văd prin cărţi.

Era chiar o privelişte de-a mai mare dragul. De jur împrejurul Cetăţii, soldaţi în veşminte multicolore trăgeau maşinării de asediu, printre pîlcuri de corturi împodobite graţios cu stindarde şi cavaleri cu pălării cu pene cît toate zilele. Din loc în loc se vedea prin verdele pădurilor sau prin galbenul cîmpiilor cîte o fulgerare neaşteptată care-ţi lua ochii: erau gentilomi cu platoşe argintate care parcă glumeau cu soarele, şi nici măcar nu se înţelegea de partea cui erau, şi probabil se foiau aşa doar ca să-şi dea aere.

Plăcut tuturora, spectacolul îi plăcu mai puţin lui Pozzo, care zise: "Oameni buni, de data asta am cacarisit-o." Iar lui Roberto care întreba de ce, dîndu-i un bobîrnac în ţeastă, îi zise: "Nu fi nătăfleţ, ăia sînt imperialii, doar n-ai să crezi că sînt casalezii atît de mulţi şi că se flutură aşa în văzul lumii pe dinafară zidurilor. Casalezii şi francezii sînt ăi dinăuntru, care trag în sus baloturi de paie şi se caca pe ei din cauză că nu sînt nici două mii, pe cînd ăia de jos sînt cel puţin o sută de mii, ia uită-te şi pe dealurile alea din faţă". Exagera, căci armata lui Spinola număra doar vreo optsprezece mii de pedeştri şi şase mii de călăreţi, dar erau şi aşa destui.

"Atunci ce facem, tată?" întrebă Roberto. "Facem aşa", zise tatăl, "că ne uităm bine unde sînt luteranii, şi p-acolo nu trecem: in primis, nu se-nţelege o iotă din ce vorbesc, in secundis, întîi te

omoară şi pe urmă te-ntreabă cine eşti. Uitaţi-vă bine unde seamănă a fi spaniolii: aţi auzit că ăia sînt oameni cu care se poate cădea la învoială. Şi să fie spanioli de familie bună. În lucruri dintr-astea ceea ce contează e educaţia."

Băgară de seamă un loc de trecere de-a lungul unei tabere cu însemnele majestăţilor lor prea-creştine, unde scînteiau mai multe platoşe şi coborîră încredinţîndu-se lui Dumnezeu. În învălmăşeală, putură înainta o bucată bună printre rîndurile duşmanului, fiindcă pe vremurile acelea uniforme n-aveau decît unele corpuri de elită, cum sînt muşchetarii, iar pentru rest nu pricepeai cîtuşi de puţin care sînt de-ai tăi. Dar la un moment dat, şi tocmai cînd nu mai aveau de străbătut decît o porţiune a nimănui, dădură peste un avampost şi fură opriţi de un ofiţer care-i întrebă cuviincios cine erau şi-ncotro se duceau, în timp ce la spatele lui un mănunchi de soldaţi stăteau cu mîna pe trăgaci.

"Domnule", zise Pozzo, "aveţi bunătatea şi ne lăsaţi să trecem, căci noi trebuie pentru ca să cătăm un loc bun din care pe urmă să tragem în domniile voastre". Ofiţerul îşi scoase pălăria, făcu o plecăciune de salut de mătură praful la vreo doi metri dinaintea sa, şi zise: "Senor, no es menor gloria vencer al enemigo con la cortesia en la paz que con las armas en la guerra." Apoi, curat italieneşte: "Treceţi, domnule, dacă un sfert dintr-ai noştri ar avea jumătate din curajul domniei tale, am învinge. Să-mi acorde cerul plăcerea de a vă întîlni pe cîmpul de bătaie şi onoarea de a vă ucide".

"Fisti orb d'an fisti sece", murmură printre dinţi Pozzo, ceea ce în graiul de prin părţile lui mai este şi astăzi o expresie optativă, prin care se urează, aşa, aproximativ, ca interlocutorului mai întîi să-i piară vederile şi imediat după aia să-l apuce răpciugă. Dar cu glas tare, făcînd apel la toate resursele-i lingvistice şi la iscusinţa-i retorică, zise: "Yo tambien!" Salută cu pălăria, dete uşor pinteni calului, deşi nu chiar aşa cum cerea teatralitatea momentului, mai ales că trebuia să lase timp alor săi să-l urmeze pe jos, şi se îndreptă către ziduri.

"Poţi să zici ce vrei, dar sînt nişte gentilomi", făcu el întorcîndu-se către fiul său, şi bine făcu că întoarse capul: căci evită un glonte de archebuza ce fusese tras de pe bastioane. "Ne tirez pas, conichons, on est des amis, Nevers, Nevers!" strigă el ridicînd mîinile, apoi către Roberto: "vezi, sînt oameni lipsiţi de recunoştinţă. Nu că zic eu, dar spaniolii sînt mai ceva".

Intrară în cetate. Probabil că cineva îi semnalase de îndată sosirea aceea comandantului garnizoanei, adică domnului de Toiras, vechi frate de arme al bătrînului Pozzo. Avură loc multe îmbrăţişări şi o primă plimbare pe bastioane.

"Dragă prietene", zicea Toiras, "din registrele de la Paris rezultă că eu am în mînă cinci regimente de pedestraşi de cîte zece companii fiecare, adică cu totul zece mii de fanţi. Dar domnul de la Grange are numai cinci sute de oameni, Monchat două sute cincizeci, iar cu totul pot conta pe o mie şi şapte sute de oameni fără cal. Mai apoi şase companii de cavalerie uşoară, patru sute de oameni cu totul, chiar dacă-s bine echipaţi. Cardinalul ştie că am mai puţini oameni din ăştia, dar susţine că am trei mii opt sute. Eu îi scriu dîndu-i dovezi împotrivă şi Eminenţa sa se preface că nu înţelege. A trebuit să recrutez un regiment de italieni cît s-a putut mai buni, corsicani şi monferrini, dar, dacă-mi dai voie, nu-s buni luptători, şi închipuie-ţi că a trebuit să poruncesc ofiţerilor să-i pună într-o companie separată pe valeţii lor. Oamenii domniei tale or să se adauge regimentului italian, la ordinele căpitanului Bassiani, care-i un bun om de arme. l-l vom trimite şi pe tînărul De la Grive, să meargă la luptă, înţelegînd bine ordinele. Cît despre domnia ta, dragă prietene, o să te alături unui grup de gentilomi viteji care au sosit la noi din voinţa lor, ca şi domnia ta, şi care fac parte din suita

mea. Domnia ta cunoşti ţara şi poţi să-mi dai sfaturi bune".

Jean de Saint-Bonnet, senior de Toiras, era înalt, brunet şi cu ochii albaştri, în plină vigoare la cei patruzeci şi cinci de ani ai săi, repede la mînie, însă generos şi înclinat să-i treacă repede, cu apucături cam brutale, dar la urma urmei afabil, chiar şi cu soldaţii. Se distinsese ca apărător al insulei Rй în războiul contra englezilor, dar lui Richelieu nu-i era simpatic, şi nici la curte se pare. Prietenii lui şopteau despre un dialog al lui cu cancelarul de Marillac, care-i aruncase cu dispreţ că se puteau găsi două mii de gentilomi în Franţa, capabili să conducă tot aşa de bine lucrurile în insula Rй, iar el i-o întorsese că se găseau alţi patru mii capabili să ţină sigiliile mai bine decît Marillac. Ofiţerii lui îi mai atribuiau şi altă vorbă de duh (care, după alţii, aparţinea însă unui căpitan scoţian): într-un consiliu de război din La Rochelle, părintele Joseph, care nu era altul decît faimoasa eminenţă cenuşie, şi se dădea mare strateg, pusese degetul pe o hartă spunînd: "Vom trece rîul pe aici", iar Toiras obiectase cu răceală: "însă, prea sfinte părinte, degetul vostru nu-i un pod."

"Asta-i situaţia, cher ami", spuse Toiras, continuînd să vorbească în timp ce parcurgeau gradenele fortificaţiei şi arătînd în jurul său. "Teatru-i splendid, iar actorii sînt ăi mai prima din cele două imperii şi din multe feude: avem în faţă şi un regiment florentin, şi încă comandat de un Medici. Noi ne putem încrede în Casale, înţeles ca oraş: castelul, din care controlăm partea dinspre fluviu, e o fortăreaţă pe cinste, fiind apărat de un şanţ straşnic, iar la ziduri am ridicat un val de pămînt care le va permite apărătorilor să-şi facă datoria. Citadela are şaizeci de tunuri şi bastioane în toată regula. Sînt slabe în cîteva locuri, dar le-am întărit cu posturi în formă de semilună şi cu baterii. Toate astea-s foarte bune ca să rezişti la un asalt frontal, însă Spinola nu-i un novice: uită-te la forfota aceea de jos, se pregătesc să facă galerii de mină, şi cînd vor ajunge cu ele aici, dedesubt, va fi ca şi cum am fi deschis porţile. Ca să împiedicăm lucrările, va trebui să coborîm în cîmp deschis, însă acolo sîntem mai slabi. Şi îndată ce duşmanul o să-şi aducă mai în faţă tunurile acelea, o să înceapă să tragă asupra oraşului, şi aici intră în joc umoarea tîrgoveţilor din Casale, în care mă încred foarte puţin. Pe de altă parte, îi înţeleg: ţin mai mult la salvarea oraşului lor decît la domnul de Nevers şi încă nu s-au convins dacă-i cazul să moară pentru culorile Franţei. O să trebuiască să-i facem să înţeleagă că şi cu principele de Savoia, şi cu spaniolii şi-ar pierde libertăţile lor, iar Casale n-ar mai fi o capitală, ci ar deveni o fortăreaţă oarecare, cum e Susa, pe care Savoia e gata s-o vîndă pentru un pumn de scuzi. În rest, o să improvizăm, altfel n-ar mai fi o comedie în stil italian. Ieri am ieşit cu patru sute de oameni către Frassineto, unde tocmai se îmbulzeau imperialii şi ăia s-au retras. Dar pe cînd eu aveam de furcă acolo, nişte napolitani s-au instalat pe dealul de colo, exact de partea opusă. Am pus să-i bată cu artileria vreo cîteva ceasuri şi cred că i-am tocat bine, dar nu au plecat. Cine a cîştigat pe ziua de ieri? Jur pe Domnul nostru Isus Hristos că nu ştiu, şi nici Spinola n-o ştie. Însă ştiu ce-o să facem mîine. Vezi căsuţele alea de pe cîmp? Dacă le-am avea sub control, am ţine sub tirul nostru multe posturi inamice. O iscoadă mi-a spus că sînt pustii, iar ăsta-i un bun motiv să ne temem că se ascunde cineva în ele - tînărul meu domn Roberto, nu-ţi lua figura aceea dispreţuitoare şi învaţă, rogu-te, teorema întîi, că un comandant de ispravă cîştigă o bătălie folosindu-se bine de iscoade şi, teorema a doua, că o iscoadă, dat fiind că-i un trădător, nu stă la gînduri să-l trădeze pe cel ce-o plăteşte ca să-i trădeze pe ai săi. În orice caz, mîine infanteria o să se ducă să ocupe casele acelea. Decît să ţii trupele să mucezească între ziduri, mai bine să le expui focului, fiindcă-i o şcoală bună. Nu fremăta de nerăbdare, domnule Roberto, n-o să fie asta ziua domniei tale: însă poimîine regimentul lui Bassiani va trebui să treacă Padul. Vezi zidurile acelea de colo? Sînt o parte dintr-un fortuleţ pe care începuserăm să-l construim înainte ca să sosească ăştia. Ofiţerii mei nu-s de acord, însă cred c-ar fi bine să ni-l luăm înapoi înainte să-l ocupe imperialii. E nevoie să-i ţinem sub tirul nostru în cîmpie, aşa încît să-i sîcîim şi să întîrzie construirea galeriilor, în

fine, o să fie glorie de-ajuns pentru toți. Iar acum haidem la cină. Asediul e la început şi încă nu ne lipsesc proviziile. Abia mai tîrziu o să mîncăm şobolanii".

3. Saraiul cu Minunății

Să scape el din asediul de la Casale, unde pînă la urmă, cel puțin, nu trebuise să mănînce şobolani, ca să urce apoi la bordul lui Daphne, unde poate că şobolanii aveau să-l mănînce ei pe el... Meditînd plin de temeri la acest contrast izbitor, Roberto se pregătise în cele din urmă să exploreze locurile acelea în care cu o seară înainte auzise venind pînă la el zgomote nedesluşite.

Hotărîse să coboare prin castelul de la pupă, iar dacă totul ar fi fost ca pe Amarilli, ştia că trebuia să găsească vreo duzină de tunuri pe cele două laturi şi saltelele de paie sau hamacele marinarilor. Pătrunse, din încăperea timonei, în cea de dedesubt, străbătută de bara ce se legăna cu un scîrțîit uşor, şi ar fi putut ieşi imediat pe uşa care dădea sub punte. Dar, ca şi cum voia să se familiarizeze mai întîi cu zonele mai adînci înainte de a-şi înfrunta duşmanul necunoscut, printr-un chepeng coborîse şi mai jos, unde în mod obişnuit ar fi trebuit să se afle alte provizii. Însă acolo găsise aranjate cu mare economie de spațiu culcuşuri pentru vreo duzină de oameni. Deci cea mai mare parte a echipajului dormea acolo jos ca şi cum restul ar fi fost păstrat pentru alte trebuințe. Culcuşurile se aflau în ordine perfectă. Dacă fusese deci epidemie acolo, pe măsură ce murea vreunul, cei rămaşi în viață le aranjaseră la loc după toate regulile, ca să le poată spune celorlalți că nu s-a întîmplat nimic... Dar la urma urmei, cine spusese că marinarii erau morți, şi chiar toți? Şi încă o dată gîndul acela nu-i dădea pace: ciuma, care omoară întregul echipaj, e un fapt natural, după unii teologi uneori e providențial; dar vreo întîmplare care să pună pe fugă acelaşi echipaj, şi încă lăsînd vasul în ordinea aceea a lui cu totul nenaturală, putea fi cu mult mai îngrijorătoare. Poate că explicația se afla sub punte, trebuia să-şi facă curaj. Roberto urcase din nou şi deschisese uşa care dădea spre locul temut.

Înțelesese abia acum rostul acelor grătare largi care se deschideau în covertă. Prin această prevedere spațiul de sub punte fusese transformat într-un soi de naos, luminat printre gratiile acelea de lumina zilei, acum deplină, ce cădea pieziş, încrucişîndu-se cu cea care venea de la saborduri, luînd o culoare cam ca fildeşul de la tunuri.

La început Roberto nu zări altceva decît fîşii de soare, în care se vedeau agitîndu-se nenumărați corpusculi, şi cum îi văzu, nu putu să nu-şi amintească (şi ce se mai întinde el la vorbă punînd la bătaie amintiri docte ca s-o facă pe Doamna lui să se minuneze, în loc să se mărginească să povestească) cuvintele cu care Canonicul de Digne îl poftea să observe căderile de lumină ce se răspîndeau în bezna unei catedrale, însuflețindu-se înlăuntru-le de o mulțime de monade, de semințe, de naturi indisolubile, de stropi de tămîie masculină ce se spărgeau spontan, atomi primordiali încleştați în lupte, în bătălii, în încăierări de escadroane, cu întîlniri şi despărțiri nenumărate — dovadă evidentă a alcătuirii înseşi a universului ăstuia al nostru, care nu-i compus din altceva decît din corpuri prime ce furnică în gol.

Imediat după asta, aproape ca să-i confirme că toată creatura nu-i altceva decît opera acelui dans de atomi, avu impresia că se află într-o grădină şi îşi dădu seama că, de cum intrase acolo, fusese asaltat de o mulțime de miresme cu mult mai puternice decît acelea care mai înainte ajunseseră pînă la el dinspre țărm.

O grădină, un fel de pomet acoperit: iată ce anume creaseră oamenii dispăruți de pe Daphne în

zona aceea, ca să ducă cu ei în patrie flori şi plante din insulele pe care tocmai le explorau, făcînd în aşa fel ca soarele, vînturile şi ploile să le ajute să supravieţuiască. Roberto nu putea spune dacă micul vas putea sau nu să păstreze luni de zile de călătorie comoara aceea silvestră, sau dacă prima furtună n-avea s-o otrăvească cu sărătură, dar ,cu siguranţă, faptul că natura aceea era încă vie confirma presupunerea — ca şi în cazul mîncării — că rezerva fusese făcută de curînd.

Flori, arbuşti, arbori pitici fuseseră transportaţi cu rădăcinile şi cu pămîntul lor, şi aranjaţi în cutii şi lăzi de factură improvizată. Dar multe dintre cutiile acelea se dărăpănaseră, pamîntul se vărsase pe jos formînd între ele un strat umed în care acum se înfipseră lujerii altor plante, încît părea că te afli într-un Eden ce lăstărea chiar din podelele lui Daphne.

Soarele nu mai era aşa de puternic încît să supere ochii lui Roberto, dar era de ajuns ca să poată scoate la iveală culorile frunzişului şi să facă să se deschidă primele flori. Privirea lui Roberto se oprea pe două foi care mai întîi i se păruseră ca o coadă de rac, din care îmboboceau flori albe, apoi pe o altă frunză verde-crud care se forma un fel de jumătate de floare, dintr-o chită de jujube fildeşii.

Un damf neplăcut îl atrăgea către o ureche galbenă în care parcă se înfipsese un mic ştiulete, alături coborau nişte ghirlande de cochilii de porţelan, albe ca zăpada şi cu vîrful bătînd în roz, iar dintr-un alt ciorchine atîrnau nişte pîlnii sau nişte clopoţei cu gura în sus, mirosind parcă sfios a muşchi. Văzu o floare de culoarea lămîii, pe care, în zilele următoare, avea s-o descopere cum se preschimba, pentru că devenea de culoarea caisei după-amiaza şi roşu-închis la apusul soarelui, iar altele,şofranii în centru, decolorîndu-se într-o albeaţă lilială. Descoperi nişte fructe brăzdate de riduri pe care n-ar fi îndrăznit să le atingă, dacă unul dintre ele, căzînd pe jos şi desfăcîndu-se de copt ce era, n-ar fi dat la iveală o roşeaţă de granat. Îndrăzni să guste din altele şi le judecă mai mult cu limba cu care vorbim decît cu cea cu care gustăm, fiindcă le defineşte — pe unul burdufior de miere, mană închegată-n rodnicia ramului ei, juvaier de smarald plin cu rubinele cele mai mărunţele. Însă eu, citind printre rînduri, aş îndrăzni să spun că descoperise ceva foarte asemănător cu un smochin.

Nici una dintre florile sau fructele acelea nu-i era cunoscută, fiecare părea născută din fantezia unui pictor care ar fi vrut să violeze legile naturii ca să inventeze neverosimilităţi convingătoare, frînturi de delicii şi minciuni minunate la gust: ca de pildă corola aceea acoperită ca de o catifea alburie ce ţîşnea dintr-un pămătuf de pene viorii, sau nu, o primulă spălăcită ce dezvelea un apendice obscen, sau o mască ce parcă acoperea un chip sur sub nişte bărbi de capră. Cine putuse să scornească arbustul acesta cu foile pe o parte verde-închis, cu ornamente primitive roşu-gălbui, iar pe partea cealaltă roşii ca flacăra, garnisite pe margine cu frunze de un verde crud ca mazărea, cărnoase şi aduse în formă de ghioc încît mai purtau în ele apa de la ultima ploaie?

Captivat de farmecul locului, Roberto nu se întreba de la ce ploaie mai păstrau frunzele apă, din moment ce de trei zile cel puţin, nu plouase în mod sigur. Miresmele ce-l îmbătau îl făceau să creadă că-i cu putinţă orice vrajă.

I se părea natural ca un fruct muced şi holbat să miroasă a brînză fermentată, iar un fel de rodie violacee, cu o gaură la capăt, cînd o scuturai, să lase să se audă înlăuntru-i o sămînţă dănţuitoare, ca şi cum nu de o floare era vorba, ci de o jucărioară, nici nu se uimea de o floare în formă de ghimpe, cu fundul dur şi rotunjit. Roberto nu mai văzuse niciodată un palmier plîngător, de parc-ar fi fost salcie, dar îi stătea în faţă, cumpănindu-se pe rădăcini multiple pe care se înălţa un trunchi ce ieşea dintr-o tufă compactă, în timp ce frunzele acelei plante menită plînsului se plecau istovite de propria-le bogăţie florală. Roberto nu văzuse, iarăşi, vreun tufiş care să dea foi aşa de late şi de cărnoase, întărite de o nervură centrală ce părea de fier, ca nişte farfurii şi tăvi gata de servit, în timp

ce alături mai creşteau nişte frunze în chip de linguri răscroite cu îndemînare.

Neştiind bine dacă se preumbla printr-o pădure mecanică sau printr-un paradis pămîntesc, Roberto se-nvîrtea prin Edenul acela care-l chema cu miresme aiuritoare.

Cînd însă îi povesteşte Doamnei despre asta, va vorbi de rustice frenezii, de năzăriri ale grădinilor, de protei frunzoşi, de cedri (cedri?) înnebuniți de blîndă furoare... Sau o va retrăi ca pe o peşteră plutitoare plină de automate înşelătoare, din care, încins cu sfori amarnic răsucite, ieşea fanatic vreun cotor de hrean, vlăstar umflat de prin barbara sihlă... Va scrie despre opiul simțurilor, de un tîrcol de elemente putregăite ce, închegîndu-se-n esențe impure, îl dusese pînă la antipozii încumetării.

La început atribuise acelui cîntec care venea de pe insulă, impresia că nişte glasuri învăluite în pene se făceau auzite printre flori şi plante: dar deodată i se făcu pielea de găină la trecerea unui liliac care aproape îi atinse fața, şi îndată după asta trebui să sară într-o parte ca să evite un şoim, ce se aruncase asupra prăzii doborînd-o cu o lovitură de plisc.

Pătrunzînd sub punte în timp ce auzea în depărtare păsările de pe Insulă, şi convins că le mai auzea şi acum prin deschizăturile chilei, Roberto auzi sunetele acelea dintr-o dată mult mai apropiate. Nu puteau veni de la țărm: alte păsări, aşadar, nu prea departe, cîntau dincolo de plante dinspre proră, din direcția acelui fund de vas, de unde cu o noapte mai înainte auzise zgomotele.

I se păru, înaintînd, că sera aceea se termina la baza unui trunchi de stîlp înalt care perfora puntea superioară, apoi înțelese că ajunsese mai mult sau mai puțin în centrul vasului, pe unde catargul mare îşi trimitea nervurile pînă în părțile cele mai joase ale lui. Dar în momentul acela artificiul şi natura erau pe punctul de a se confunda atît de tare, încît putem înțelege tulburarea eroului nostru. Asta şi pentru că, tocmai în clipa aceea, nările lui începură să adulmece un amestec de izuri, de pămînt mucegăit şi de miros animal, ca şi cum, pe nesimțite, el trecea dintr-o grădină într-un staul.

Şi trecînd dincolo de trunchiul catargului mare spre prova văzu şi voliera.

Nu putu numi altfel mulțimea aceea de colivii din stinghii bătute în crengi solide ce țineau loc de suporturi, locuite de vietăți zburătoare ce căutau să ghicească răsăritul acela din care lor le venea doar un prinos de lumină şi să răspundă cu glasuri răguşite semenelor lor care cîntau libere pe Insulă. Puse pe jos sau legănîndu-se atîrnate de gratiile punții, coliviile erau răspîndite prin acest al doilea naos ca nişte stalactite şi stalagmite, însuflețind o altă grotă a minunățiilor, în care vietățile dînd din aripi făceau să se legene coliviile, iar acestea se-ncrucişau cu razele soarelui, care creau un filfîit de culori înaripate, o fulguială de curcubee.

Dacă pînă în ziua aceea nu mai auzise niciodată cu adevărat păsările cîntînd, Roberto nu mai putea spune nici dacă mai văzuse vreodată, cel puțin unele atît de felurite, încît se întrebă dacă acestea erau aşa cum le-a făcut natura, sau mîna unui artist le pictase şi le împodobise pentru vreo pantomimă, sau pentru a închipui o oaste la paradă cu fiece pedestraş şi călăreț învăluit în propriu-i stindard.

Pus în încurcătură ca Adam, n-avea alte nume pentru ele decît cele ale păsărilor din emisfera lui; uite un bîtlan, îşi zicea, un cocor, o prepeliță... Dar era ca şi cum i-ai zice gîscă unei lebede.

Aici, nişte prelați cu cozi albe ca de cardinali şi cu ciocuri în formă de alambic, deschideau aripi de culoarea ierbii umplîndu-şi cîte o guşă purpurie şi descoperind un piept albastru-deschis, psalmodiind aproape omeneşte, dincolo o mulțime de cete se foiau în mare turnir încercînd să ia cu asalt cupolele prea joase care le mărgineau arena, printre țîşniri de fulgere chinuitoare şi tăişuri roşii şi galbene, ca nişte drapele pe cafe un stegar le-ar fi azvîrlit şi le-ar fi prins din zbor. Călăreți încordați cu picioare lungi şi nervoase, într-un spațiu prea strîmt, nechezau indignați, cra-cra-cra,

şovăind din cînd şi cînd pe cîte un picior şi privind neîncrezători în juru-le, vibrîndu-şi moţurile de pe capetele întinse înainte... Singur într-o colivie construită pe măsura-i, un mare căpitan, cu mantie azurie, cu haina-i strimtă pînă la genunchi, roşu carmin ca şi ochii şi cu un panaş de albăstrele pe coif, scotea un geamăt de porumbel. Într-o colivie mică de alături, trei cătane de rînd stăteau jos, lipsite de aripi, ca nişte şomoioage săltăreţe de lînă noroioasă, cu nişte boticuri ca de şoarece, cu mustăţi la rădăcina ciocurilor lor lungi şi întoarse cu care micii monştri adulmecau ciugulind larvele întîlnite în cale... Într-o colivie ce se lungea ca un maţ cu ochiuri mari, o barză mică cu picioare ca morcovul, cu pieptul ca apa mării, aripile negre şi ciocul vineţiu, se plimba şovăind urmată de cîţiva boboci în şir indian şi, acolo unde i se termina cărarea, croncănea nemulţumită, mai întîi îndîrjindu-se să rupă ceea ce credea ea că-i doar vreo împletitură de cîrcei, oprindu-se apoi şi făcînd cale-ntoarsă, cu progeniturile-i ce nu ştiau cînd trebuie să-i meargă în faţă şi cînd în spate.

Roberto era împărţit între aţîţarea descoperirii, mila pentru prizonierii aceia, dorinţa de a deschide cuştile şi de a-şi vedea catedrala deschisă de acei heralzi ai unei armate a aerului, ca să-i cruţe din asediul la care Daphne, la rîndu-i asediată de alţi semeni ai lor din afară, îi obliga. Crezu că le era foame şi văzu că prin colivii se mai zăreau doar nişte fărîmituri de hrană, iar vasele şi căuşele care trebuiau să aibă apă în ele erau goale. Dar descoperi alături de colivii nişte saci cu grăunţe şi peşte uscat, pregătite de cei ce vroiau să ducă prada aceea în Europa, căci o corabie nu umblă pe mările din îndepărtatul sud fără să aducă mărturii despre lumile respective la curţile regale sau la cademii.

Păşind mai încolo, găsi şi o despărţitură făcută din scînduri, cu vreo duzină de păsări ce rîcîiau, pe care le categorisi în specia galinaceelor, chiar dacă la el acasă nu văzuse unele cu penele ca acestea. Şi ele păreau flamînde, însă găinile depuseseră şase ouă (şi sărbătoreau evenimentul ca toate suratelor lor din lumea asta).

Roberto luă îndată unul, îl găuri cu vîrful cuţitului, şi îl sorbi cum obişnuia încă de copil. Apoi şi le puse pe celelalte în poala cămăşii, şi ca să le răsplătească pe mame şi pe foarte rodnicii taţi care-l fixau încruntîndu-se nevoie mare şi scuturîndu-şi guşile, împărţi apă şi mîncare; şi făcu aşa colivie cu colivie, întrebîndu-se ce providenţă îl adusese pe Daphne tocmai cînd vietăţile erau la capătul puterilor. Trecuseră de acum două nopţi de cînd era el pe corabie şi probabil cineva se îngrijise de voliere cel mult cu o zi înainte de sosirea lui. Se simţea ca un invitat care ajunge el, e adevărat, cam tîrziu la un banchet, însă exact cînd ultimii oaspeţi abia au plecat, iar mesele n-au fost încă strînse.

Dealtfel, îşi spuse, faptul că înainte a fost cineva aici, iar acum nu mai este, e lămurit. Că a fost cu o zi sau cu zece înainte de sosirea mea, asta nu-mi schimbă cu nimic soarta, cel mult o face şi mai de rîs: naufragiind cu o zi mai înainte, aş fi putut să mă alătur marinarilor de pe Daphne, oriunde s-or fi dus ei. Sau poate că nu, aş fi putut să mor cu ei, dacă-s morţi. Scoase un oftat (cel puţin nu era vorba de şobolani) şi trase concluzia că avea la dispoziţie şi pui de găină. Se gîndi iar la ideea lui de a da drumul bipedelor de rasă mai nobilă, dar conveni că, dacă exilul său avea să dureze mult timp, s-ar fi putut dovedi şi ele bune de mîncat. Frumoşi şi pestriţaţi erau şi hidalgii aceia din faţa oraşului Casale, gîndi el, şi totuşi noi trăgeam în ei, iar dacă asediul ar mai fi durat, am fi ajuns să-i şi mîncăm. Cine a fost soldat în războiul de treizeci de ani (zic eu aşa, însă cei ce-l trăiau pe atunci nu-l numeau astfel, şi poate nici nu înţeleseseră că era vorba de un singur război lung în care cînd şi cînd cineva mai semna cîte o pace), a învăţat să fie tare de cuget.

4. Fortificarea dată la iveală

De ce oare Roberto evocă iarăşi Casale ca să-şi descrie primele lui zile pe corabie? Sigur, e — aici gustul asemănării: asediat atunci, asediat şi de data asta, dar de la un om din veacul său am cere ceva mai mult. La o adică, din similaritatea asta, îl puteau fascina diferenţele, rodnice în antiteze subtile: în Casale intrase din voia lui, pentru ca alţii să nu intre, iar pe Daphne fusese aruncat şi nu aştepta decît să plece. Dar aş spune mai curînd că, pe cînd trăia o întîmplare plină de penumbre, el relua firul unor peripeţii ţesute dintr-un vălmăşag de fapte trăite la lumina soarelui, aşa încît zilele înfocate ale asediului, pe care memoria i le restituia, să-l despăgubească pentru preumblarea aceea fără rost. În prima parte a vieţii lui, Roberto avusese numai două perioade în care învăţase ceva despre lume şi despre modul de a vieţui în ea, vreau să zic cele cîteva luni ale asediului şi anii petrecuţi la Paris: acum trăia cea de a treia etapă de formare, poate şi ultima, la sfîrşitul căreia maturitatea avea să coincidă cu dispariţia, şi căuta să ghicească mesaju-i tainic văzînd trecutul ca pe-o figură a prezentului.

Casale fusese la început o poveste cu multe ieşiri la luptă. Roberto o istoriseşte Doamnei, transfigurînd, voind parcă să spună că, fiind el incapabil să-i ia cu asalt fortăreaţa imaculată ca neaua, atinsă dar nu şi mistuită, de soarele dublu şi arzător al ochilor lui, la flacăra altui soare fusese totuşi în stare să se ia la luptă cu cei ce-i asediau citadela din Monferrato.

În dimineaţa de după sosirea celor din Griva, Toiras trimisese cîţiva ofiţeri izolaţi, cu carabinele pe umăr, să observe ce anume instalau napoletanii pe colina cucerită cu o zi înainte. Ofiţerii se apropiaseră prea mult, urmase un schimb de focuri, şi un tînăr locotenent din regimentul Pompadour fusese ucis. Tovarăşii săi îl aduseseră înapoi între ziduri, iar Roberto văzuse primul mort căzut în luptă din viaţa lui. Toiras hotărîse să ocupe casele acelea despre care fusese vorba cu o zi mai înainte.

Se putea urmări bine de pe bastioane înaintarea a zece oameni cu muschete care, la un moment dat, se împărţiseră în două ca să înconjure ca un cleşte prima casă. De pe ziduri porniră ghiulele de tun ce trecură pe deasupra capetelor lor şi ajunseră să distrugă acoperişul casei: ca un roi de gîndaci ieşiră din ea cîţiva spanioli şi-o rupseră la fugă. Muşchetarii îi lăsară să fugă, luară în stăpînire casa, se baricadară în ea şi începură un foc împrăştiat spre colină.

Era potrivit ca operaţia să se repete şi cu celelalte case: se vedea acum pînă şi de pe bastioane că napoletanii începuseră să sape tranşee îngrădindu-le cu fascii de nuiele şi cu gabioane. Dar acestea nu mărgineau colina, ci se întindeau spre cîmpie. Roberto află că aşa se începea construirea unor galerii de mină. Odată ajunse la ziduri, aveau să fie apoi înfundate, în ultima clipă, cu butoaie de pulbere. Trebuiau să-i împiedice permanent ca săpăturile să nu înainteze în aşa măsură ca apoi să continue pe sub pămînt, altfel, din momentul acela, duşmanii puteau să lucreze la adăpost. Tot jocul era ăsta: să prevină de afară şi în cîmp deschis construirea galeriilor, şi să sape galerii de contramină, pînă ce avea să sosească armata de sprijin, şi atîta timp cît ar fi durat proviziile şi muniţiile. Într-un asediu nu-i nimic altceva de făcut; le strici celorlalţi socotelile şi aştepţi.

În dimineaţa următoare, aşa cum făgăduiseră, veni rîndul micului fort. Roberto se pomeni strîngîndu-şi puşca în mîini într-un pîlc de oameni fără căpătîi care, pe-acolo pe la Lu, la Cuccaro sau la Odalengo n-aveau chef să muncească, şi de corsicani morocănoşi, înţesaţi în bărci ca să treacă Padul, după ce două companii franceze atinseseră deja celălat mal. Toiras cu suita lui supraveghea de pe malul drept, iar bătrînul Pozzo îi făcu fiului un semn de salut, mai întîi din mînă, un "du-te, curaj", apoi ducînd arătătorul la pleoapa de jos ca să-i spună "cască ochii!"

Cele trei companii îşi făcuseră tabăra în micul fort. Construcţia nu era gata pe deplin, iar parte

din lucrările terminate se prăbuşiseră. Trupa îşi petrecu ziua umplînd golurile din zidărie, dar fortulețul era bine apărat de un şanț, dincolo de care fură trimise cîteva sentinele. La căderea nopții, cerul era aşa de luminat încît sentinelele trăgeau a somn, iar ofițeri nu credeau nici ei c-ar fi posibil vreun atac. Însă la un moment dat se auziră zgomote de trăgaci şi se văzură apărînd călăreții spanioli.

Roberto, pus de căpitanul Bassiani să stea în spatele unor baloturi de paie ce umpleau o spărtură a zidului împrejmuitor, nu pricepu deîndată ce anume se petrecea: fiece cavalerist avea în spate pe cal un om cu muschetă şi, cum ajunseră aproape de şanț, caii începură să-i dea roată în cerc în timp ce muşchetarii trăgeau eliminînd puținele sentinele, apoi fiece muşchetar sărise de pe crupa cailor dîndu-se rostogol în şanț. În timp ce cavaleriştii se aşezau în semilună în fața intrării, obligîndu-i pe apărători să se adăpostească printr-un foc strîns, muşchetarii ajungeau nevătămați la poartă şi la spărturile mai puțin apărate.

Compania italiană, care era de gardă, îşi descărcase armele şi apoi se împrăştiase cuprinsă de panică, iar pentru asta avea să fie multă vreme defăimată, însă nici comapaniile franceze nu putură face ceva mai bun. Între începutul atacului şi escaladarea zidurilor trecură doar cîteva minute, iar oamenii fuseseră surprinşi de atacatori, acum intrați în incintă, cînd nici n-apucaseră să-şi ia armele.

Duşmanii, profitînd că-i luaseră fără veste, îi masacrau acum pe cei de la intrare, şi erau atît de numeroşi încît, în timp ce unii se grăbeau să-i culce la pămînt pe apărătorii aflați încă în picioare, alții se aruncau să-i prade pe cei căzuți. Roberto, după ce trăsese asupra muşchetarilor, pe cînd îşi reîncărca cu greu puşca, fusese surprins de asaltul cavaleriştilor iar copitele unui cal ce-i trecea deasupra capului prin spărtură îl îngropaseră printre dărîmăturile baricadei. A fost un noroc: apărat de baloturile căzute, scăpase de acea primă ciocnire mortală, iar acum, trăgînd cu ochiul din ascunzişul său de paie, vedea cu groază duşmanul dînd ultima lovitură celor răniți, tăind vreun deget ca să scoată un inel sau o mînă pentru vreo brățară.

Căpitanul Bassiani, ca să spele ruşinea oamenilor săi care fugeau, rămăsese să se bată cu curaj, dar fu înconjurat şi trebui să se predea. Cei de la fluviu îşi dăduseră seama că situația era crtitică, iar colonelul La Grange, care abia părăsise micul fort după o inspecție întorcîndu-se la Casale, încerca să sară în ajutorul apărătorilor, ținut pe loc de ofițerii săi, care-l sfătuiau să ceară mai bine întăriri din oraş. De pe malul drept porniră alte bărci, în timp ce, deşteptat chiar atunci din somn, sosea în galop Toiras. Înțeleseră în scurt timp că francezii erau înfrînți şi singurul lucru rămînea să-i ajute, cu tiruri de acoperire pe cei scăpați cu viață, să ajungă înapoi la fluviu.

În vălmăşagul ăsta îl văzură pe bătrînul Pozzo care trepăda făcînd drumul între statul major şi locul unde acostau bărcile şi căutîndu-l pe Roberto printre fugari. Cînd fu aproape sigur că nu mai erau bărci de sosit, fu auzit scoțînd un "Dare-ar sfinții!" Şi, ca unul care cunoştea bine toate cotloanele fluviului, şi dîndu-i de ruşine pe cei care se omorîsera pînă atunci vîslind, alesese un loc din dreptul unei insulițe şi-şi îndemnase calul în apă, dînd pinteni. Trecînd printr-un vad, fu pe celălalt mal fără ca măcar calul lui să înoate, şi se repezi ca ieşit din minți, cu spada ridicată, spre fortuleț.

Un grup de muşchetari inamici îi tăie calea pe cînd tocmai se albea de ziuă şi fără să priceapă cine era atacantul acela răzleț: trecu peste ei scoțînd din luptă mai bine de cinci inşi cu lovituri sigure, se ciocni de doi călăreți, îşi puse calul în două picioare, se aplecă într-o parte evitînd o lovitură şi brusc se îndreptă făcînd cu spada un cerc prin aer: primul adversar se abandonă în şa cu mațele curgîndu-i de-a lungul cizmelor, pe cînd calul fugea; al doilea rămase cu ochii ieşiți din orbite, cătîndu-şi o ureche care, încă lipită de obraz, îi atîrna sub bărbie.

Pozzo ajunsese lîngă fort şi atacatorii, ocupați cu jefuitul ultimilor fugari loviți pe la spate, nu

băgară de seamă nici măcar dincotro venea. Intră în împrejmuire strigîndu-şi cu voce tare fiul, răsturnă încă patru oameni făcînd tot timpul un fel de morişcă cu spada şi dînd în toate punctele cardinale; Roberto, ţîşnind din paie, îl văzu de departe, şi înainte de tatăl său, îl recunoscu pe Pagnufli, calul părintesc cu care se juca de ani de zile. Îşi vîrî două degete în gură şi scoase un şuierat pe care animalul îl cunoştea bine, fiindcă într-adevăr se încordase ciulind urechile, şi ducîndu-l pe taică-său spre spărtura aceea. Pozzo îl văzu pe Roberto şi strigă: "Acolo te-ai băgat? Urcă, nătărăule!" Şi pe cînd Roberto săltă în crupa calului apucîndu-l de mijloc, zise: "La dracu, tu niciodată nu eşti unde-ar trebui să fii". Apoi, îndemnîndu-l pe Pagnufli, se aruncă în galop către fluviu.

În clipa aceea unii dintre jefuitori băgară de seamă că omul acela nu avea ce căuta acolo şi începură să strige arătînd spre el. Un ofiţer cu platoşa bine strînsă, urmat de trei soldaţi, încercă să-i taie drumul. Pozzo îl văzu, dădu să cotească, apoi trase frîul şi exclamă: "Să juri că-i destinul!" Roberto privi în faţă şi-şi dădu seama că era spaniolul care-i lăsase să treacă cu două zile mai înainte. Îşi recunoscuse şi el prada, şi cu ochii strălucind, venea cu spada ridicată.

Bătrînul Pozzo îşi trecu repede spada în stînga, trase pistolul din centiron, înălţă cocoşul şi întinse braţul, totul cu o iuţeală atît de mare încît îl surprinse pe spaniol, care împins de avîntul său, ajunsese aproape sub el. Însă nu trase imediat. Îşi lăsă un răgaz ca să spună: "iartă-mă pentru pistol, dar fiindcă domnia ta porţi platoşă, cred că am şi eu dreptul..." Apăsă pe trăgaci şi-l culcă cu un glonte tras în gură. Soldaţii, văzînd că a căzut căpetenia, o rupseră la fugă, iar Pozzo îşi puse pistolul la loc zicînd: "Hai să mergem, pînă nu-şi pierd răbdarea... Dii, Pagnufli!"

Într-un nor de praf străbătură podişul şi trecură fluviul împrăştiind stropi în jur, pe cînd de departe duşmanii îşi descărcau armele în spatele lor.

Ajunseră cu bine pe malul drept, în aplauzele tuturor. Toiras zise: "Trиs bien fait, mon cher ami", apoi către Roberto: "La Grive, astăzi toţi au fugit şi numai domnia ta ai stat pe loc. Viţa bună se cunoaşte. E păcat să mai stai în tovărăşia aceea de laşi. Vei trece în suita mea."

Roberto mulţumi şi apoi coborî din şa, întinse mîna către tatăl său ca să-i mulţumească şi lui. Pozzo i-o strînse fără vigoare, zicînd: "Îmi pare rău de seniorul acela spaniol, care era un om de ispravă. Of, războiul e o fiară fără milă. Pe de altă parte, bagă bine la cap, fiule: sînt buni ei, nu zic, dar dacă-ţi iese unul înainte ca să te omoare, vina-i a lui. Zic bine?"

Se întoarseră în oraş, iar Roberto îl auzi pe tatăl său, care tot murmura în barbă: "Doar nu l-am căutat eu..."

5. Labirintul Lumii

Pare că Roberto reaminteşte de episodul ăsta, surprins de un moment de pietate filială, rătăcind cu închipuirea la timpul fericit în care o figură proteguitoare putuse să-l smulgă de la pieirea într-un asediu, însă nu poate ocoli nici amintirea a ceea ce s-a petrecut după asta. Şi nu mi se pare un simplu accident al memoriei. Am mai spus că, după părerea mea, Roberto pune unele lîngă altele întîmplările acelea îndepărtate şi experienţa lui de pe Daphne, ca pentru a găsi nişte legături, nişte cauze, nişte semne ale destinului. Acum aş spune că revenirea lui la zilele acelea petrecute la Casale îi serveşte, aici pe corabie, ca să dea de urma acelor etape, în care, fiind doar un ţîngău, învăţa încet, încet, că lumea se închelba din nişte arhitecturi foarte ciudate.

Cum s-ar zice, pe de o parte, faptul că se afla acum suspendat între cer şi mare putea să-i apară şi

drept cea mai firească urmare a celor trei luştri de peregrinări ale lui printr-un teritoriu cu cărări pline de răscruci; iar pe de alta, cred eu, tocmai refăcîndu-şi povestea nenorocirilor lui, încerca să găsească consolare pentru starea lui prezentă, ca şi cum naufragiul avea să-l redea paradisului pămîntesc pe care-l cunoscuse la Griva, şi de care se îndepărtase intrînd între zidurile oraşului asediat.

Acum Roberto nu mai lîncezea în încăperile rezervate soldaţilor, ci stătea la masa lui Toiras, în mijlocul unor gentilomi care veneau de la Paris, şi le asculta acestora faptele de bravură, amintirile de prin alte campanii, vorbăriile uşuratice şi scînteietoare. Aceste conversaţii — chiar din prima seară — îi dăduseră motive să creadă că asediul de la Casale nu era chiar cine ştie ce ispravă, la care crezuse el că se avîntă.

Venise acolo ca să dea întrupare viselor lui cavalereşti, hrănite de poeme pe care le citise la Griva: să fii de sînge nobil şi să ai în sfîrşit o spadă la şold însemna pentru el să devină un paladin gata să-şi dea viaţa pentru un cuvînt al regelui său sau pentru salvarea unei doamne. După sosire, ostile creştine cărora li se alăturase se dovediseră a fi o adunătură de ţărani nepăsători, gata să dea dosul la primul harţ.

Acum fusese admis la o adunare de frunte a vitejilor, care-l primeau ca pe unul de-al lor. Dar el ştia că vitejia lui era rodul unei neînţelegeri, şi că nu fugise pentru că trăsese o spaimă mai mare decît a fugarilor. Iar ce e mai rău, după ce domnul de Toiras se îndepărtase şi cei rămaşi se apucaseră să dea cep flecărelilor, prinsese să-şi dea seama că pînă şi asediul propriu-zis nu era altceva decît un capitol dintr-o istorie fără sens.

Aşadar, Don Vincenzo de Mantova murise lăsîndu-i ducatul lui Nevers, însă ar fi fost de ajuns ca oricare altul să fi reuşit să-l vadă ultimul şi toată povestea ar fi fost alta. De pildă, Carlo Emanuele se lăuda şi el că are niscaiva drepturi în Monferrato printr-o nepoată (căci toţi se căsătoreau între ei) şi de mult voia să pună sechestru pe marchizatul ăsta ce-i stătea ca un spin în coasta ducatului lui, adîncindu-se pînă la nici cîteva zeci de mile de Torino. Aşa că, îndată după desemnarea lui Nevers, Gonzalo de Cordoba, profitînd de ambiţiile ducelui savoiard şi ca să le dezmintă pe cele ale francezilor, îi sugerase să se unească cu spaniolii ca să ia împreună cu ei ţinutul Monferrato, şi apoi să-l facă în două. Împăratul, care avea acum prea destule necazuri cu restul Europei, nu îşi dăduse consensul său pentru această invadare, dar nici nu se pronunţase împotriva lui Nevers. Gonzalo şi Carlo Emanuele trecuseră peste şovăieli şi unul dintre cei doi începuse să ia pentru sine Alba, Trino şi Moncalvo. Fiind el bun, dar nu şi lipsit de minte, împăratul puse Mantova sub sechestru, încredinţînd-o unui comisar imperial.

Apropo-ul acesta la aşteptare era valabil pentru toţi pretendenţii, însă Richelieu îl luase ca pe un afront adus Franţei. Sau îi convenea lui să-l ia astfel, dar nu se mişcase pentru că îi ţinea încă sub asediu pe protestanţii din La Rochelle. Spania vedea cu ochi buni faptul că erau masacraţi un pumn de eretici, dar lăsase ca Gonzalo să profite de asta şi să asedieze cu opt mii de oameni Casale, apărat de vreo două sute şi ceva de soldaţi. Iar ăsta fusese primul asediu de la Casale.

Dar cum împăratul părea să nu cedeze, Carlo Emanuele mirosise renghiul şi, în timp ce continua să colaboreze cu spaniolii, căuta şi nişte înţelegeri secrete cu Richelieu. În timpul ăsta La Rochelle cădea, Richelieu era felicitat de curtea din Madrid pentru această frumoasă victorie a credinţei, el mulţumea, îşi înjgheba la loc armata şi, cu Ludovic al XIII-lea în frunte, ajungea să treacă cu ea Monginevro în februarie 1629, şi să o alinieze în faţa Susei. Carlo Emanuele îşi dădea seama că, jucînd la două mese, risca să piardă nu numai Monferrato, dar şi Susa şi — încercînd să vîndă tocmai ceea ce acum îi luau — oferea Susa în schimbul unui oraş francez.

Un comesean de-al lui Roberto amintea pe un ton de mare haz întîmplarea asta. Richelieu,

bătîndu-şi joc la culme, pusese să-l întrebe pe duce dacă prefera Orleans sau Poitiers, iar în timpul asta un ofiţer francez se prezenta la garnizoana Susei şi cerea găzduire pentru regele Franţei. Comandantul savoiard, care era om de duh, răspunsese că probabil alteţa sa ducele ar fi foarte fericit să-l găzduiască pe maiestatea sa, dar fiindcă maiestatea sa venise cu o suită aşa de numeroasă, cerea îngăduinţa să-l anunţe mai întîi pe alteţa sa. Cu o eleganţă la fel de aleasă, mareşalul de Basompiere, jucîndu-şi calul pe zăpadă, îşi scosese pălăria în faţa regelui său şi, anunţînd că vioriştii au sosit iar măştile stăteau în poartă, îi cerea permisiunea să înceapă baletul. Richelieu ţinuse slujba în tabără, infanteria franceză atacase şi Susa fusese cucerită.

Văzînd cum stau lucrurile, Carlo Emanuele hotăra că Ludovic al XIII-lea era oaspetele său mult dorit, se duse să-i spună bun venit şi îi ceruse doar atît: să nu-şi piardă timpul cu Casale, de care tocmai se ocupa el, şi să-l ajute în schimb să ia Genova. Fusese poftit cu toată curtoazia să nu spună tîmpenii fără noimă şi i se pusese în mînă o pană bună de gîscă să semneze un tratat ce le permitea francezilor să fie în Piemont ca la ei acasă: iar ca adălmaş obţinuse să-i lase lui Trino şi să i se impună ducelui de Mantova să-i plătească o chirie anuală pentru Monferrato: "Aşa că Nevers", zicea comeseanul acela, "ca să aibă ce-i al lui, plătea meremetul cuiva care nu-l avusese niciodată!"

"Şi a şi plătit!" rîdea altul. "Quel con!"

"Nevers totdeauna a plătit pentru nebuniile lui", zisese un abate, care lui Roberto îi fusese prezentat ca fiind confesorul lui Toiras. "Nevers e un scrîntit întru Domnul care se crede un Sfînt Bernard. Mereu a crezut că-i uneşte pe principii creştini pentru o nouă cruciadă. Sînt vremuri în care creştinii se omoară între ei, nimănui nu-i mai arde acum de necredincioşi. Domnilor din Casale, dacă din acest oraş plăcut va mai rămîne vreo piatră, trebuie să vă aşteptaţi ca noul vostru senior să vă invite pe toţi la Ierusalim!" Abatele surîdea facînd haz, netezindu-şi mustăţile blonde şi bine îngrijite, iar Roberto gîndea: ia te uită, azi-dimineaţă era cît pe ce să mor pentru un nebun, iar nebunul ăsta e crezut nebun pentru că visează, aşa cum visam şi eu, timpurile frumoasei Melisenda şi ale regelui Lepros.

Nici măcar întîmplările ce au urmat nu i-au permis lui Roberto să descîlcească iţele acelei istorii. Trădat de Carlo Emanuele, Gonzalo de Cordoba înţelegea că a pierdut campania, recunoscuse acordul de la Susa şi-şi aducea din nou cei opt mii de oameni în ţinutul milanez. O garnizoană franceză se instala la Casale, o alta la Susa, restul armatei lui Ludovic al XIII-lea trecea din nou Alpii ca să se ducă să-i lichideze pe ultimii hughenoţi din Languedoc şi din valea Rhonului.

Dar nici unul dintre gentilomii aceia nu avea de gînd să fie credincios pactelor, iar comesenii o spuneau ca şi cum era lucrul cel mai firesc, ba unii chiar o aprobau atrăgînd atenţia că-i "la Raison d'Estat, ah, la Raison d'Estat". Tot din raţiuni de stat şi Olivares — Roberto înţelegea că acesta era un fel de Richelieu spaniol, dar mai puţin favorizat de soartă — dîndu-şi seama că se făcuse de rîs din cale afară, îl lichida cu cruzime pe Gonzalo şi îl punea în locu-i pe Ambrogio Spinola, grăbindu-se, să spună că ofensa adusă Spaniei era în detrimentul Bisericii. "Poveşti", observa abatele, "Urban al VII-lea aprobase succesiunea lui Nevers". Iar Roberto sta şi se întreba ce legătură avea papa cu nişte lucruri ce nu veneau cîtuşi de puţin în atingere cu chestiuni de credinţă.

Într-acestea, împăratul — şi cine ştie cît de mult îl împinsese Olivares în fel şi chip — îşi amintea că Mantova se afla încă sub regim comisarial, şi că Nevers nu putea nici să plătească nici să nu plătească pentru ceva care încă nu-i revenea; îşi pierdea răbdarea şi trimitea douăzeci de mii de oameni să asedieze oraşul. Papa, văzînd nişte mercenari protestanţi străbătînd încolo şi-ncoace Italia, se gîndea imediat la o nouă prădare a Romei, şi trimitea trupe la frontiera ducatului mantovan. Spinola, mai ambiţios şi mai chibzuit decît Gonzalo, hotăra să asedieze iarăşi Casale, dar de data asta în mod serios. În cele din urmă, trăgea încheiere de aici Roberto, ca să ocoleşti

războaiele, n-ar trebui încheiate niciodată tratate de pace.

În decembrie 1629, francezii treceau din nou Alpii. Carlo Emanuele potrivit pactelor ar fi trebuit să-i lase să treacă, dar ca să se vadă cît de loial era, îşi avansa din nou pretenţiile asupra ţinutului Monferrato şi solicita zece mii de soldaţi francezi ca să asedieze Genova, care era tocmai cuiul lui fix. Richelieu, care-l considera un şarpe, nu zicea nici da nici nu. Un căpitan, care aici, la Casale se împopoţona de parcă era la curte, îşi amintea ca acum de o zi din februarie trecut: "Mare sărbătoare a fost, dragi prieteni, lipseau muzicile de la Palatul regal, dar erau fanfarele!! Majestatea sa, urmat de armată, călărea spre Torino într-un veşmînt negru brodat cu aur, cu o pană la pălărie şi cu platoşa strălucind!" Roberto se aştepta să audă povestea unui mare asalt, dar nici vorbă, şi aceea fusese tot o paradă; regele nu ataca, făcea pe neaşteptate un ocol spre Pinerolo şi punea stăpînire pe el, sau îl relua în stăpînire, dat fiind că cu cîteva sute de ani mai înainte fusese oraş francez. Roberto nu prea ştia unde se găsea Pinerolo, şi nu înţelegea pentru care motiv trebuise să fie cucerit pentru a elibera Casale. "Poate că noi sîntem acum asediaţi la Pinerolo?" se întreba el.

Papa, îngrijorat de întorsătura pe care începuseră să o ia lucrurile, trimitea un reprezentant al său la Richelieu ca să-l poftească să dea înapoi oraşul familiei de Savoia. Comesenii se lungiră la bîrfe asupra acelui trimis — un oarecare Giulio Mazzarini: un sicilian, un plebeu roman, zău aşa — se sumeţea abatele — fiul natural al unui opincar de stirpe îndoielnică, devenit căpitan nu se ştie cum, care-l servea pe papă dar făcea tot ce putea pentru a-i căpăta încrederea lui Richelieu care acum se lăsa dus de nas, şi trebuia ţinut sub ochi, dat fiind că în acel moment se afla la Ratisbona, sau trebuia să plece imediat acolo, care-i totuna cu casa diavolului, fiindcă tocmai acolo se hotăra destinul oraşului Casale, şi nu prin vreo galerie de mină sau de contramină.

Între timp, deoarece Carlo Emanuele încerca să taie comunicarea între ele a trupelor franceze, Richelieu îşi mai lua şi Annecy şi Chambery, iar savoiarzii şi francezii se înfruntau în luptă unii cu alţii la Avigliana. În această vînătoare pas cu pas, imperialii ameninţau Franţa intrînd în Lorena, Wallenstein acum se ducea în ajutorul casei de Savoia, iar în iulie o mînă de imperiali transportaţi pe poduri plutitoare luase prin surprindere o trecătoare la Mantova, grosul armatei intrase în oraş, îl jefuise timp de şaptezeci de ore golind palatul ducal de la un capăt la altul şi, ca să-l mai liniştească pe papă, luteranii armatei imperiale jefuiseră şi toate bisericiile din oraş. Da, erau chiar lăncierii aceia pe care-i văzuse Roberto, veniţi să-i dea o mînă de ajutor lui Spinola.

Armata franceză mai avea încă de lucru, ocupată în nord, şi nimeni nu putea spune dacă avea să sosească la timp înainte să cadă Casale. Nu le rămînea decît să-şi pună nădejdea în Dumnezeu, zisese abatele: "Domnilor, e o virtute politică să ştim că trebuie căutate mijloacele omeneşti ca şi cum n-ar exista cele divine, şi cele divine ca şi cum n-ar exista cele omeneşti."

"Să nădăjduim aşadar în cele divine", exclamase un gentilom, însă pe un ton nicidecum umil şi, avîntîndu-şi cupa atît de brusc încît făcu să se verse vin pe veşmîntul abatelui. "Domnule, mi-ai pătat hainele cu vin", strigase abatele, făcîndu-se palid — acesta fiind modul în care-ţi arătai dispreţul pe vremea aceea. "Ţineţi seama", răspunsese celălalt, "că tot asta vi s-a întîmplat şi la hirotonisire. Tot vin era şi acela, ca şi ăsta".

"Domnule de Saint-Savin", ţipase abatele ridicîndu-se şi ducînd mîna după spadă, "nu-i pentru prima dată cînd îţi dezonorezi numele luîndu-l în deşert pe acela al Domnului Nostru Isus Hristos! Mai bine făceai, Dumnezeu să mă ierte, dacă rămîneai la Paris să dezonorezi damele, cum e obiceiul vostru, al pirronienilor!"

"Bine zici", răspunsese Saint-Savin, evident beat, "noi, pirronienii, noaptea ne duceam să facem serenade pe la doamne, iar bărbaţii cu inimă-n ei ni se alăturau. Însă, cînd doamna respectivă nu se arăta, ştiam precis că făcea aşa ca să nu-şi părăsească patul pe care tocmai i-l încălzea preotul

familiei".

Ceilalți ofițeri se ridicaseră şi-l țineau în loc pe abate, care voia să tragă spada. Domnul de Saint-Savin e tulburat de vin, îi spuneau, trebuiau oarecum să-l ierte pe un om care în zilele acelea se bătuse bine şi se cerea puțin respect pentru sufletele tovarăşilor lor morți de curînd.

"Bine, fie", încheiase abatele părăsind sala, "domnule deSaint-Savin, vă poftesc să încheiați noaptea rostind un De Profundis pentru prietenii noştri dispăruți, şi mă voi socoti satisfăcut".

Abatele ieşise, iar Saint-Savin, care şedea chiar alături de Roberto, se aplecase pe umărul acestuia şi comentase: "Cîinii şi păsările de pe fluviu nu fac atîta gălăgie cîtă facem noi cînd urlăm un De Profundis. Ce atîtea bătăi de clopot şi atîtea slujbe ca să înviem morții?" Golise dintr-o dată cupa, îl amenințase pe Roberto cu degetul înălțat, ca pentru a-l educa întru o viață dreaptă şi întru cele mai mari taine ale sfintei noastre religii: "Domnule, fiți mîndru: astăzi ați trecut pe lîngă o moarte de toată frumusețea, deci purtați-vă şi pe viitor cu tot atîta nepăsare, ştiind că sufletul moare odată cu trupul. Aşa că duceți-vă la moarte după ce veți fi gustat viața. Sîntem nişte animale ca toate animalele, sîntem şi unii şi alții fii ai materiei, numai că sîntem mai dezarmați. Dar pentru că spre deosebire de fiare ştim că vom muri, să ne pregătim pentru momentul acela bucurîndu-ne de viața care ne-a fost dată de şi din întîmplare. Înțelepciunea să ne învețe să ne folosim zilele ca să bem şi să vorbim între noi cu plăcere, aşa cum se cuvine unor gentilomi, disprețuind sufletele înrăite. Camarazi, viața ne este încă datoare! Stăm aici putrezind la Casale şi ne-am născut prea tîrziu ca să ne mai bucurăm de vremurile bunului rege Henric, cînd la Luvru întîlneai bastarzi, maimuțe, nebuni şi bufoni de curte, pitici şi cul-de-jatte, muzici şi poeți, iar regele se desfăta cu ele. Acum nişte iezuiți lascivi ca nişte țapi tună împotriva celor care-l citesc pe Rabelais sau pe poeții latini şi ne-ar voi pe toți virtuoşi ca să-i ucidem pe hughenoți. Doamne Dumnezeule, războiu-i frumos, dar vreau să mă bat pentru plăcerea mea şi nu pentru că adversarul mănîncă carne vinerea. Păgînii erau mai ajunşi de cap decît noi. Aveau şi ei trei dumnezei, dar cel puțin, mama lor, Cybele, nu pretindea că i-a născut rămînînd fecioară".

"Domnule", protestase Roberto, în timp ce ceilalți rîdeau.

"Domnule", răspunsese Saint-Savin, "prima calitate a unui om onest e disprețuirea religiei, care ne vrea temători de lucrul cel mai natural din lume, care e moartea, şi vrea să urîm unicul lucru frumos pe care destinul ni l-a dat, care e viața, precum şi să aspirăm la un cer în care de eterna beatitudine au parte doar planetele, ce nu se bucură nici de răsplăți, nici de condamnări, ci de mişcarea lor eternă, în brațele vidului. Fiți puternic ca înțelepții Greciei antice şi priviți moartea cu ochi neclintit şi fără frică. Isus a asudat prea mult aşteptînd-o. Ce anume avea de temut, pe de altă parte, din moment ce avea să reînvie?"

"Ajunge atît, domnule de Saint-Savin", îi spunea aproape poruncindu-i un ofițer, luîndu-l de braț. Nu-l provocați pe acest prieten mai tînăr al nostru, care încă nu ştie că la Paris în zilele noastre necredința e forma cea mai distinsă a bon-ton-ului, şi ar putea să vă ia prea în serios. Duceți-vă şi dumneavoastră să vă culcați, domnule de la Grive. Cum spunea un teolog, puternic e un rege, căci distruge totul, mai puternică-i femeia, căci totul obține, dar şi mai puternic este vinul ce ne îneacă mințile".

"Citați numai pe jumătate, domnule", bolborosise Saint-Savin în timp ce doi dintre companionii săi îl tîrau afară aproape pe sus, "fraza următoare este atribuită Limbii, care ar fi adăugat: şi mai puternic este însă adevărul şi eu care-l spun. Iar limba mea, chiar dacă acum mi-o mişc cu greutate, nu va tăcea, înțeleptul nu trebuie să atace minciuna numai cu lovituri de spadă, ci şi de limbă. Prieteni, cum puteți spune că ni-i de-ajutor o divinitate care voieşte nefericirea noastră eternă numai pentru a-şi potoli mînia ei de o clipă? Noi trebuie să iertăm aproapelui nostru, iar el nu? Şi ar trebui

să iubim o ființă atît de crudă? Abatele mi-a zis pirronian, dar noi, pirronienii, cum ne zice el, ne dăm osteneală să mîngîiem victimele imposturii. O dată, împreună cu trei amici, am împărțit unor doamne nişte rozarii cu mici desene obscene înăuntru. Dacă ați şti ce credincioase au devenit din ziua aceea!"

Ieşise, însoțit de rîsetele întregii asistențe, iar ofițerul comentase: "Dacă nu Domnul, măcar noi să-i iertăm limba, mai ales că are un tăiş ascuțit". Apoi către Roberto: "Păstrați-l ca prieten şi nu-l contraziceți mai mult decît e nevoie. A doborît el mai mulți francezi la Paris, pentru o problemă de teologie, decît spaniolii pe care a apucat să-i străpungă compania mea zilele astea. N-aş vrea să stau alături de el la slujbă, dar m-aş considera norocos să-mi fie alături pe cîmpul de luptă."

Învățat acum cu primele îndoieli, Roberto mai avea să cunoască şi altele în ziua următoare. Se întorsese în aripa aceea a castelului unde dormise în primele două nopți împreună cu monferrinii lui, ca să-şi ia sacul, însă se orienta greu prin curți interioare şi coridoare. Prin unul din ele tocmai trecea, cînd băgă de seamă că a greşit drumul, şi deodată văzu în fundul lui o oglindă plumburie la culoare din cauza murdăriei, în care se zări pe el. Dar apropiindu-se, îşi dădu seama că acel el însuşi, deşi avea chipul său, purta nişte veşminte împopoțonate în stil spaniol, şi avea părul strîns într-o plasă. Mai mult, acel el însuşi la un moment dat nu-i mai stătea în față ci dispărea într-o lăture.

Nu era vorba deci de o oglindă. Într-adevăr, îşi dădu seama că era o fereastră mare cu geamurile pline de praf, care dădea spre un graden exterior, de pe care coborai pe o scară în curte. Deci nu se văzuse pe sine însuşi, ci pe altcineva, care-i semăna foarte mult şi căruia acum îi pierduse urma. Fireşte că se gîndi imediat la Ferrante. Ferrante îl urmase sau îl precedase la Casale, poate că era într-o altă companie din acelaşi regiment, sau într-unul din regimentele franceze şi, pe cînd el îşi risca viața în fortulețul acela, trăgea de pe urma războiului cine ştie ce foloase.

La vîrsta aceea Roberto înclina de-acum să zîmbeasca de fanteziile lui copilăreşti despre Ferrante, şi reflectînd la vedenia aceea se convinsese foarte repede că văzuse doar pe cineva care putea să-i semene vag.

Vru să uite incidentul. Ani de zile rumegase în minte un frate invizibil, în seara aceea crezuse că l-a văzut, dar, tocmai de aceea (îşi zise el încercînd cu rațiunea să-şi contrazică inima), dacă văzuse pe cineva, nu era plăsmuire, iar pentru că Ferrante era plăsmuire, cel pe care-l văzuse nu putea fi Ferrante.

Un dascăl de logică ar fi obiectat la paralogismul acela, dar pentru moment lui Roberto îi era de-ajuns.

6. Marele Meşteşug al Luminii şi al Umbrei

După ce-şi dedicase scrisoarea lui primelor amintiri despre asediu, Roberto, găsise cîteva sticle de vin de Spania în odaia căpitanului. Nu-i putem imputa faptul că, aprinzînd focul şi făcîndu-şi nişte ouă la tigaie cu bucățele de peşte afumat, destupase o sticlă şi-şi îngăduise o cină regească pe o masă dichisită după toate regulile artei. Dacă avea să rămînă multă vreme în naufragiu, ca să nu se abrutizeze ar fi trebuit să-şi păstreze bunele obiceiuri. Îşi amintea că la Casale, cînd rănile şi bolile ajunseseră să-i facă pînă şi pe ofițeri să se poarte ca nişte naufragiați, domnul de Toiras le ceruse ca, măcar la masă, fiecare să-şi amintească cele învățate la Paris: "Să ne prezentăm cu hainele curate, să nu bem după fiecare înghițitură, să ne ştergem mai întîi mustățile şi barba, să nu ne lingem

degetele, să nu scuipăm în farfurie, să nu ne suflăm nasul în şervet. Nu sîntem imperiali, Domnilor!"

Se deşteptase în dimineaţa următoare la cîntecul cocoşului, dar mai zăbovise mult timp în aşternut. Cînd, de pe galerie, crăpase din nou puţin fereastra, înţelesese că se trezise mult mai tîrziu decît cu o zi în urmă şi că zorii lăsau locul răsăritului: în spatele colinelor acum se întărea nuanţa rozalie a cerului printre sfărîmături de nori.

Şi cum în curînd primele raze aveau să lumineze plaja făcînd-o insuportabilă vederii, Roberto se gîndise să privească într-acolo unde soarele nu stăpînea încă şi, de-a lungul galeriei se dusese la celălat capăt al corabiei, către uscatul dinspre apus. Îi apăru îndată un profil albastru ca peruzeaua pe margine, care în decurs de cîteva minute se şi despărţise în două fîşii orizontale: o verdeaţă ca peria şi palmieri luminoşi se zăreau acum sub masa întunecoasă a munţilor, peste care mai stăruiau cu încăpăţînare norii din timpul nopţii. Dar încet, încet, aceştia încă negri de tot în centru se destrămau pe margini într-un amestec de alb şi trandafiriu.

Era ca şi cum soarele, în loc să-i lovească de-a dreptul, îşi dădea osteneala să se nască dinlăuntrul lor, iar ei, chiar dacă se topeau în lumină pe margini, se umflau îngreunaţi de funingine, răzvrătindu-se şi nevrînd să dispară-n cer şi să-l lase pe acesta să devină oglindă fidelă a mării, acum din cale afară de limpede, orbită de pistrui scînteietori, de parcă treceau prin ea bancuri de peşti avînd fiecare cîte-o luminiţă pe dinlăuntru. Curînd însă norii cedaseră poruncii luminii, şi-şi uşuraseră povara lăsîndu-se să plutească spre culmi, iar într-o parte se aşterneau pe povîrnişuri îndesindu-se şi depunîndu-se ca o spumă mai pufoasă acolo unde aluneca în jos, dar mai compactă deasupra, formînd un morman de zăpadă, iar pe cealaltă, troianul devenind pe vîrf o singură lavă de gheaţă, explodau în văzduh, sub formă de ciuperci, nişte erupţii de minuni cu gust nemaivăzut dintr-o ţară a Cuccagnei.

Ceea ce vedea acum putea fi de-ajuns ca să-i justifice naufragiul: nu atît pentru plăcerea pe care plăsmuirea aceea mişcătoare a naturii i-o provoca, ci pentru lumina pe care o arunca asupra unor cuvinte auzite de la Canonicul de Digne.

Pînă atunci, într-adevăr, se întrebase adesea dacă nu visa cumva. Ceea ce i se întîmpla acum nu se întîmpla de obicei oamenilor sau îi putea aminti cel mult de romanele citite în copilărie: ca nişte creaturi de vis erau şi corabia şi vietăţile pe care le întîlnise pe ea. Din acelaşi aluat din care sînt făcute visele îi apăreau a fi şi umbrele care de trei zile îl învăluiau şi, judecat la rece, îşi dădea totuşi seama că pînă şi culorile pe care le admirase în încăperea cu verdeaţă şi în cea cu păsări păruseră atît de strălucitoare numai ochilor lui uimiţi, dar în realitate se arătau numai prin patina aceea de culori vechi ce acopereau fiece obiect de pe corabie, într-o lumină ce se prelingea uşor pe grinzi şi pe muchii de lemn, învechite, îmbibate de uleiuri, vopsele şi catranuri... N-ar fi putut oare, aşa stînd lucrurile, ca tot vis să fie şi spectacolul acesta de turme cereşti pe care el credea că-l vede acum la orizont?

Nu, îşi spuse Roberto, durerea pe care această lumină o dă ochilor mei îmi spune că nu visez, ci văd. Pupilele mele suferă de furtuna asta de atomi care, ca de pe un vas de luptă, mă bombardează de pe ţărmul acela, iar vedenia asta nu e altceva decît întîlnirea ochiului cu materia transformată în pulbere, care-l izbeşte. Sigur, îi spusese Canonicul, nu înseamnă că obiectele depărtate îţi trimit, cum credea Epicur, nişte simulacre perfecte ce le relevă atît forma exterioară cît şi natura ascunsă. Tu capeţi doar nişte mici semne, nişte indicii, ca să scoţi din ele prepusul pe care-l numim viziune. Dar faptul însuşi că el, cu puţin mai înainte, numise prin feluriţi tropi ceea ce credea că vede, creînd în formă de cuvinte ceea ce lucrul acela încă inform îi sugera, îi confirma că vede cu adevărat. Şi

între multe certitudini cărora le deplîngem absența, una singură e prezentă, şi anume faptul că toate lucrurile ne apar aşa cum ne apar, şi nu-i posibil să nu fie foarte adevărat că ele ne apar întocmai aşa.

Fapt pentru care, văzînd, şi fiind sigur că vede, Roberto avea unica siguranță asupra căreia şi simțurile şi rațiunea pot să conteze, anume certitudinea că el vedea ceva: iar acel ceva era unica formă de ființă despre care putea vorbi, ființa nefiind altceva decît marele teatru vizibil etalat în scoica Spațiului — lucru ce ne spune mult despre veacul acela bizar.

El era viu, era în stare de veghe, iar într-acolo, fie ea insulă sau continent, ce-o fi fost, exista un lucru. Ce anume era, nu ştia: după cum culorile depind şi de obiectul de care sînt afectate, de lumina ce se reflectă în ele, şi de ochiul ce le priveşte, tot aşa uscatul acela situat mai departe îi apărea adevărat în ocazionala şi trecătoarea-i nuntire cu lumina, cu vînturile, cu norii, şi cu ochii săi exaltați şi înlăcrimați. Poate că mîine sau peste cîteva ceasuri, uscatul acela avea să fie cu totul altul.

Ceea ce vedea el nu era doar mesajul pe care cerul i-l trimitea, ci rezultatul unei prietenii între cer, pămînt şi poziția (adică ceasul şi anotimpul şi unghiul) din care privea. Desigur, dacă corabia ar fi fost ancorată pe o altă linie a rozei vînturilor, spectacolul ar fi fost diferit: soarele, aurora, marea şi pămîntul ar fi fost un alt soare, o altă auroră, o mare şi un uscat gemene cu acestea, dar cu altă formă. Infinitatea aceea a lumilor despre care vorbeşte Saint-Savin nu trebuie căutată doar dincolo de constelații, ci în centrul însuşi al acelei mici sfere a spațiului căreia el, doar ochi fiindu-i, îi era acum sursă de infinite parai axe.

Îi vom îngădui lui Robeto, prins în atîtea adversități, să nu-şi ducă mai departe de punctul acesta speculațiile lui, fie de metafizică, fie de fizică a corpurilor; asta şi pentru că vom vedea că o va face mai încolo, chiar mai mult decît trebuie; dar încă de pe acum îl vedem reflectînd că, dacă ar putea să existe o singură lume în care apar insule diferite (fiind multe în momentul acela pentru mai mulți roberți care ar privi de pe multe corăbii aşezate pe diferite grade de meridian), atunci în această unică lume puteau să apară şi să se amestece mulți roberți şi mulți ferranți. Poate că în ziua aceea în castel se mutase, fără să-şi dea seama, cu cîțiva coți mai încolo față de muntele cel mai înalt de pe Insula Fierului şi văzuse universul locuit de un alt Roberto, ce nu mai era constrîns să cucerească fortulețul de dinafară zidurilor, sau era salvat de un alt tată care nu-l ucisese pe nobilul spaniol.

Dar asupra acestor considerații Roberto înclina să nu mărturisească, totuşi, că trupul acela îndepărtat, care se făcea şi se desfăcea în metamorfoze voluptoase, devenise pentru el anagrama unui alt trup, pe care ar fi voit să-l posede; şi, pentru că uscatul îi surîdea galeş, ar fi voit să ajungă la el, ca un pigmeu fericit pe sînii uriaşei aceleia ademenitoare.

Nu cred totuşi că pudoarea l-a făcut să intre înapoi înăuntru, ci teama de prea multă lumină — şi poate şi un alt imbold. Auzise într-adevăr găinile vestindu-i o nouă provizie de ouă, şi-i veni ideea să-şi permită pentru seara aceea şi un cocoşel la frigare. Îşi luă însă răgaz ca să-şi ajusteze, cu foarfecele căpitanului, mustățile, barba şi părul, ce arătau ca ale unui naufragiat. Hotărîse să-şi trăiască naufragiul ca pe o vacanță la țară, ce-i oferea o lungă suită de zori, de răsărituri şi (gusta el în gînd) de asfințituri.

Coborî deci cam după vreo oră de cînd auzise găinile cîntînd, şi-şi dădu repede seama că, dacă acestea depuseseră ouăle (şi nu puteau să fi mințit atunci cînd cîntaseră), el nu văzu nici urmă de ou. Nu numai atît, dar toate păsările aveau grăunțe proaspete, împărțite din belşug ca şi cum nici nu s-ar fi atins de ele.

Cuprins de o bănuială, se întorsese în încăperea cu plante, ca să descopere că, la fel ca şi în ziua dinainte şi chiar mai mult decît atunci, frunzele străluceau de rouă, cupele florilor erau pline cu apă limpede, pămîntul de la rădăcină era umed, şi noroiul era şi mai mocirlos: semn, aşadar, că cineva

în decursul nopții se dusese şi udase plantele.

Curios de spus, primul său impuls fu de gelozie: cineva avea stăpînire chiar pe corabia lui şi-i fura îngrijirile acelea şi foloasele la care avea dreptul. Să pierzi lumea ca să cucereşti o corabie părăsită, pentru ca apoi să-ți dai seama că un altul locuieşte pe ea, i se înfățişa tot aşa de insuportabil cît şi teama că Doamna lui, inaccesibilă țintă a dorinței lui, ar fi putut deveni prada dorinței altcuiva.

Apoi îşi făcu loc o tulburare mai îndreptățită. Aşa cum lumea copilăriei lui era locuită de un Altul care-i preceda şi îl urma, evident că şi Daphne avea străfunduri suprapuse şi cămăruțe pe care el încă nu le cunoştea, şi în care trăia un oaspete ascuns, ce vizita aceleaşi locuri ca şi el, imediat ce se îndepărta el de acolo, sau cu o clipă mai înainte ca el să le străbată.

El, unul, deci fugi să se ascundă, în odaia lui, ca struțul african, care, acoperindu-şi capul, crede că a desființat lumea.

Ca să ajungă din nou la castelul de pupă trecuse pe lîngă gura unei scări care ducea în magazie: oare ce se ascundea acolo jos, dacă sub punte găsise o insulă în miniatură? Era oare acela locul Intrusului? Observăm că el începe să se poarte acum cu corabia precum cu un obiect de iubire față de care, abia ce-l descoperi şi descoperi că-l vrei, toți cei ce l-au avut mai înainte devin nişte uzurpatori. Şi chiar în momentul ăsta Roberto mărturiseşte, scriindu-i Doamnei lui, că prima oară cînd o văzuse, şi o văzuse tocmai urmărind privirea altcuiva ce se lăsase asupră-i, încercase fiorul neplăcut al cuiva care zăreşte un vierme pe un trandafir.

Ar trebui să surîdem în fața acestui acces de gelozie pentru un hîrb ca acela, mirosind a peşte, a fum şi a murdărie, dar Roberto era acum pe punctul de a se pierde într-un labirint nesigur în care fiece răscruce îl readucea permanent către o unică imagine. Suferea atît pentru insula pe care nu o avea, cît şi pentru corabia care-l avea pe el, — amîndouă de neajuns, una din cauza distanței, cealaltă din cauza enigmei ei — însă amîndouă țineau locul unei iubite ce-l îndepărta amăgindu-l cu promisiuni pe care şi le făcea el singur. Şi nici n-aş putea explica altfel scrisoarea de mai jos în care Roberto se pierde în văicărețe figuri de stil, numai ca să spună, la urma urmei, că Nu-ştiu-cine îi răpise gustarea de dimineață.

Doamnă,

Cum pot să aştept îndurare de la aceea care mă sfîşie? Şi totuşi, cui altcuiva decît Domniei tale pot să-mi mărturisesc chinul căutînd mîngîiere, şi de nu în auzul Domniei tale, cel puțin în cuvintele-mi neauzite de nimeni? Dacă iubirea-i un leac ce vindecă orice durere printr-o durere şi mai mare, n-aş putea oare s-o înțeleg ca pe o osîndă ce-ar ucide prin mărimea-i orice altă osîndă, încît ea să poată fi leacul a toate, afar' de osînda-i?

Căci de-am văzut vreodată altă frumusețe şi am dorit-o, n-a fost decît un vis pe lîngă frumusețea-ți, de ce ar trebui prin urmare, să sufăr că orice altă frumusețe aşijderea-mi rămîne doar un vis? Mai rău mi-ar fi de aş lua-o pe aceea, ca să-mi răscumpăr, iar chipul tău să nu mă mai frămînte: căci aş avea parte de-un leac mult prea sărac, iar chinul mi-ar spori prin remuşcarea pentru această rea credință. Mai bine să mă-ncred icoanei tale, cu atît mai mult acum cînd întrezărit-am un duşman căruia nu-i cunosc chipul şi poate aş voi să nici nu-l cunosc vreodată. Ca să pot să nu mă-nfior de acest spectru, vină asupră-mi iubita-ți fantasmă. Mai bine facă din mine iubirea un trunchi fără suflet, o mătrăgună, un izvor ce din piatră şi-ar lăcrăma în afară teama dintr-însul...

Dar văicărindu-se aşa cum o face aici, Roberto nu devine cişmea de piatră, ci îndată îşi înlocuieşte

nelinişţea pe care o încearcă cu cealaltă nelinişte, aceea trăită la Casale, cu efecte — cum vom vedea — cu mult mai funeste.

7. Pavane Lachryme

Povestea-i tot atît de limpede pe cît e de obscură. Pe cînd se succedau tot felul de harţuri, care aveau aceeaşi funcţie ce-o poate avea la jocul de şah, nu mutarea, ci privirea ce comentează sensul unei mutări făcute de adversar, făcîndu-l să-şi ia adio de la speranţa unei victorii — Toiras hotărîse că trebuiau să încerce o ieşire la luptă mai hotărîtă. Era clar că jocul se purta între iscoade şi contraiscoade: la Casale se răspîndise zvonul că armata de sprijin era pe aproape, condusă de însuşi regele, cu domnul de Montmorency ce venea de la Asti şi cu mareşalii de Crequi şi de la Force dinspre Ivrea. Minciună, cum aflase Roberto din felul cum se mînia Toiras cînd primea un curier dinspre nord: în acest schimb de mesaje Toiras îl înştinţase pe Richelieu că acum nu mai aveau provizii, iar cardinalul îi răspundea că domnul de Agencourt controlase la timpul său magaziile şi hotărîse că cei din Casale mai puteau rezista foarte bine toată vara. Armata avea să pornească la drum în august, profitînd în drumul ei de recoltele ce aveau să fie atunci coapte.

Roberto fu nespus de uimit aflînd că Toiras instruise nişte corsicani să dezerteze şi să se ducă să-i spună lui Spinola că armata era aşteptată să sosească abia în septembrie. Dar îl auzi explicînd statului său major: "Dacă Spinola crede că are timp, o să folosească timpul ca să-şi construiască galeriile lui, iar noi o să avem timp să construim galerii de contramină. Dacă însă crede că sosirea ajutoarelor este iminentă, ce-i mai rămîne de făcut? Nu să iasă în întîmpinarea armatei franceze, bineînţeles, pentru că ştie că nu are forţe suficiente; nici s-o aştepte, pentru că ar fi şi el asediat la rîndul lui, în felul ăsta; nici să se întoarcă la Milano ca să pregătească o apărare a ducatului milanez, pentru că onoarea îi interzice să se retragă. Nu i-ar mai rămîne atunci decît să cucerească imediat Casale. Dar cum n-o poate face printr-un atac frontal, va trebui să cheltuiască o avere ca să caute trădători. Iar din momentul acela orice prieten ar deveni pentru noi un duşman. Îi trimitem deci iscoade lui Spinola, ca să-l convingă de întîrzierea întăririlor, îi permitem să construiscă galerii de mină acolo unde nu ne încurcă prea mult, i le distrugem pe acelea ce ne ameninţă cu adevărat, şi-l lăsăm să se istovească în jocul ăsta. Domnule Pozzo, domnia ta cunoşti terenul: unde trebuie să-i dăm răgaz şi unde trebuie să-l ţinem pe loc cu orice preţ?"

Bătrînul Pozzo, fără să se uite pe hărţi (care-i păreau prea împodobite ca să fie adevărate) şi arătînd cu mîna de la fereastră, explică cum în anumite zone terenul era ştiut de toată lumea că-i rîpos, infiltrat de apele fluviului şi acolo Spinola putea săpa cît voia, iar săpătorii lui aveau să se sufoce înghiţind la melci. În schimb, în alte zone, era o plăcere să sapi galerii, şi acolo trebuiau să bată cu artileria şi să facă raite.

"Bine", zise Toiras, "aşadar mîine îi vom obliga să se mute ca să-şi apere poziţiile lor de dincolo de bastionul San Carlo, iar pe urmă o să-i luăm prin surprindere în afara bastionului San Giorgio." Jocul fu bine pus la punct, cu instrucţiuni precise pentru toate companiile. Şi pentru că Roberto dovedise că avea scris frumos, Toiras îl ţinuse ocupat de pe la şase seara pînă la două din noapte dictîndu-i mesaje, apoi îi poruncise să se culce îmbrăcat pe o laviţă în faţa odăii sale, ca să primească şi să controleze răspunsurile, şi să-l deştepte dacă s-ar fi ivit ceva nepus la punct, lucru care se petrecuse nu de puţine ori de la două pînă în zori.

A doua zi dimineaţa trupele erau în aşteptare pe drumurile acoperite de pe contrapantă şi în

interiorul zidurilor. La un semn al lui Toiras, care controla această mişcare din citadelă, un prim contingent, destul de numeros, se mişcă în direcția înşelătoare, mai întîi o avangardă de lăncieri şi muşchetari cu o rezervă de cincizeci de tunuri mici care-i urmărea de la mică distanță, apoi, împrăştiați la vedere, un corp de infanterie de cinci sute de oameni şi două companii de cavalerie. Era doar o frumoasă paradă şi judecînd pe urmă lucrurile, înțeleseră că spaniolii o luaseră ca atare.

Roberto văzu treizeci şi cinci de oameni, care la comanda căpitanului Columbat se aruncau în atac de împresurare asupra unei tranşee, iar căpitanul spaniol care se vedea ieşind din baricadă îi salutase foarte ceremonios. Columbat şi ai săi, din educație, se opriseră şi răspunseseră şi ei cu aceeaşi curtoazie. După aceea spaniolii dădeau să se retragă, iar francezii înaintaseră; Toiras puse să se dea drumul dintre ziduri unei canonade asupra tranşeei, Columbat înțelese invitația, comandă asaltul, cavaleria îl urmă atacînd tranşeea din ambele flancuri, spaniolii prost inspirați se împotriviră şi fură dați peste cap. Francezii erau parcă cuprinşi de nebunie şi cîte unii, lovind, strigau numele prietenilor lor ucişi în raidurile anterioare, "asta pentru Bessiere, asta pentru căsuța lui Bricchetto!" Ațîțarea era aşa de mare că, atunci cînd Columbat voi să strîngă rîndurile nu reuşi, iar oamenii încă-i mai bîntuiau pe cei căzuți, arătîndu-şi către oraş trofeele: cercei, centiroane, pălării înfipte în sulițe pe care le agitau.

Nu a urmat imediat contraatacul, iar Toiras comisese greşala de a considera asta o eroare, însă, în realitate, era un calcul. Crezînd că imperialii aveau intenția să trimită alte trupe ca să țină pe loc asaltul acela, îi invita cu alte lovituri de tun, dar aceia se mulțumeau să tragă în oraş, iar o ghiulea găuri biserica Sant-Antonio, foarte aproape de cartierul general.

Toiras fu mulțumit de asta, şi dădu ordin altui grup să pornească din bastionul San Giorgio. Erau puține trupe, dar le comanda domnul de la Grange vioi ca un adolescent, în ciuda celor cincizeci şi cinci de ani ai săi. Şi, cu spada întinsă înainte, la Grange ordonase să atace o bisericuță părăsită, de-a lungul căreia se întindeau lucrările unei galerii destul de înaintate, cînd, pe neaşteptate, de după o cotitură, se ivise grosul armatei duşmane, care aştepta de cîteva ceasuri întîlnirea aceea.

"Trădare", strigase Toiras coborînd la poartă, şi-i ordonase lui la Grange să facă cale-ntoarsă.

Puțin după aceea, o patrulă din regimentul Pompadour îi predase, legat cu o funie de încheietura mîinilor, un băiat din Casale, care fusese surprins într-un mic turn de lîngă castel făcîndu-le semne cu o fîşie albă de pînză asediatorilor. Toiras pusese să fie întins pe jos, îi vîrîse policarul mîinii drepte sub cocoşul ridicat al pistolului, îndreptase țeava către mîna lui stîngă, pusese degetul pe piedică şi-l întrebase: "Et alors?"

Băiatul înțelesese într-o clipită figura şi începuse să vorbească: cu o seară înainte, către miezul nopții, în fața bisericii San Domenico, un căpitan pe nume Gambero îi promisese şase pistoale, dîndu-i trei din ele înainte, dacă avea să facă ceea ce făcuse el mai apoi, în momentul în care trupele franceze porneau din bastionul San Giorgio. Mai mult, băiatul avea aerul că-şi cere pistoalele ce mai rămăseseră fără să priceapă nimic din şartul războiului, ca şi cum Toiras ar fi trebuit să fie mulțumit de slujba făcută. Iar la un moment dat dăduse cu ochii de Roberto şi strigase că nemernicul de Gambero era el.

Roberto încremenise, Pozzo-tatăl se aruncase asupra mizerabilului de calomniator şi l-ar fi sugrumat dacă nişte gentilomi din suită nu l-ar fi oprit. Toiras amintise imediat că Roberto fusese toată noaptea în preajma lui şi că, deşi era foarte arătos, nimeni nu l-ar fi luat drept căpitan. Între timp alții obliciseră că un căpitan pe nume Gambero exista cu adevărat, în regimentul Bassiani, şi-l aduseseră înghiontindu-l şi îmbrîncindu-l în fața lui Toiras. Gambero îşi strigase în gura mare nevinovăția şi într-adevăr băiatul prizonier nu-l recunoscuse, dar din prevedere Toiras pusese să-l închidă. Ca ultim element de confuzie, cineva venise să raporteze că, în timp ce trupele lui La

Grange se retrăgeau, din bastionul San Giorgio cineva o rupsese la fugă ajungînd în liniile spaniole, primit cu manifestații de bucurie. Nu știau mai multe despre el, doar că era tînăr, și îmbrăcat spaniolește, cu o plasă pusă peste păr. Roberto se gîndi imediat la Ferrante. Dar ceea ce îl impresionă cel mai mult fu aerul bănuitor cu care comandanții francezi îi priveau pe italienii din suita lui Toiras.

"Un pîrlit de ticălos e de ajuns ca să oprească o armată?" îl auzi pe tatăl său întrebînd, în timp ce arăta spre francezii ce se retrăgeau. "Iartă-mă, dragă prietene", rosti Pozzo întorcîndu-se către Toiras, "dar aici toată lumea începe să fie de părerea că noi cei din părțile astea am fi toți ca lepra aia de Gambero, sau mă înșel?" Și în timp ce Toiras îl asigura de stima și prietenia lui, dar cu un aer cam distrat, zise: "Dați-o-ncolo. Pare-mi-se că toți se caca pe ei, iar mie povestea asta îmi stă de-a curmezișul. M-am săturat pînă-n gît de prăpădiții ăia de spanioli și, dacă-mi îngăduiți, o să lichidez vreo doi-trei, numai așa ca să vă arăt că știm și noi cînd s-o facem lată, și dacă ni se joacă o festă nu ne uităm la nimeni, oricine ar fi, mordioux!"

Ieșise pe poartă și se depărtase în galop ca o furie, cu spada înălțată, împotriva șirurilor dușmane. Nu voia, evident, să le pună pe fugă, dar i se păru potrivit să facă cum îl tăia capul, numai așa ca s-o arate și altora.

Ca probă de curaj a fost bună, însă ca ispravă militară, foarte rea. Un glonte îl izbi în frunte și-l culcă pe crupa lui Pagnufli al său. Un al doilea foc trecu dincoace de buza pantei și Roberto simți o lovitură violentă la tîmplă, ca o piatră, și se clătină. Fusese lovit pieziș, dar se smulse din brațele celor care-l susțineau. Strigînd numele tatălui său se ridicase în picioare, și-l zărise pe Pagnufli care, nesigur, galopa cu trupul stăpînului neînsuflețit pe un teren neocupat de nimeni. Dusese, încă o dată, degetele la gură și scosese șuieratul acela al lui. Pagnufli auzise și se întorsese către ziduri, însă lin, într-un mir trap solemn, ca să nu-și scape din șa călărețul care acum nu-l mai strîngea atît de hotărît între pulpe. Intrase înăuntru nechezîndu-și pavana lui pentru stăpînul defunct, și predîndu-i trupul lui Roberto, care-i închisese ochii aceia încă holbați și ștersese fața aceea plină de sîngele acum închegat, în timp ce lui un sînge încă viu îi brăzda obrazul.

Cine știe dacă lovitura aceea nu-i atinsese vreun nerv. a doua zi, abia ieșit din catedrala Sant Evasio în care Toiras poruncise funeralii solemne pentru signor Pozzo di San Patrizio della Griva, îndura cu greu lumina zilei. Poate că ochii îi erau roșii de lacrimi, dar fapt e că din acel moment ei au început să-l doară. Astăzi învățații în ale psihicului, ar spune că tatăl său intrînd în umbră, tot în umbră voise să intre și el. Roberto știa prea puțin despre psihic, dar figura asta de discurs ar fi putut să-l atragă, cel puțin în lumina, sau în umbra, a ceea ce s-a petrecut după aceea.

Eu cred că Pozzo a murit din amor propriu, ceea ce mi se pare superb, dar Roberto nu reușea să aprecieze lucrul ăsta. Toți îi lăudau eroismul tatălui său, el ar fi trebuit să-și poarte doliul cu mîndrie, dar hohotea de plîns. Amintindu-și că tatăl său îi spunea că un gentilom trebuie să se obișnuiască să suporte cu ochii neplînși loviturile soartei potrivnice, se scuza pentru slăbiciunea lui (în fața părintelui care nu-i mai putea cere socoteală), repetîndu-și că era pentru prima dată cînd devenea orfan. Credea că trebuie să se obișnuiască cu ideea, și încă nu înțelesese că la pierderea unui tată e inutil să te obișnuiești, pentru că nu se va mai petrece a doua oară: de aceea-i mai bine să lași rana deschisă.

Dar ca să dea un sens celor petrecute, nu putu decît să mai recurgă o dată la Ferrante. Ferrante, urmărindu-l de aproape, vînduse dușmanului secretele de care el avea cunoștință, și apoi cu nerușinare fugise în rîndurile dușmane ca să se bucure de binemeritata răsplată: tatăl, care înțelesese, voise să spele în felul acela onoarea pătată a familiei, și să răsfrîngă asupra lui Roberto gloria propriului său curaj, ca să-l purifice de umbra aceea de bănuială care era gata-gata să se

răspîndească peste el, nevinovatul. Pentru a nu-i face moartea zadarnică, Roberto îi datora o comportare pe care toţi la Casale o aşteptau de la fiul unui erou.

Nu putea face altfel: se pomenise că este acum stăpînul legitim al domeniului Griva, moştenitor al numelui şi al bunurilor familiei, iar Toiras nu mai cuteză să-l mai folosească pentru mici servicii — dar nici nu-l putea chema pentru cele mari. Astfel, rămas singur, şi ca să-şi poată susţine noul său rol de orfan ilustru, se pomeni a fi şi mai singur şi fără să aibă măcar sprijinul acţiunii: în toiul unui asediu, despovărat de orice slujbă, se întreba cum să-şi folosească zilele-i lungi de asediat.

8. Doctrina curioasă a Spiritelor ilustre ale acelei vremi

Oprind pentru o clipă valul amintirilor, Roberto îşi dăduse seama că reevocase moartea tatălui nu din motivul plin de pietate de a ţine deschisă rana aceea a lui Filoctet, ci din pură întîmplare, în timp ce reevoca spectrul lui Ferrante, evocat lui de spectrul Intrusului de pe Daphne. Cei doi îi apăreau acum atît de asemănători, încît hotărî să-l elimine pe cel mai slab ca să-l ia în seamă pe cel mai puternic.

În definitiv, îşi spuse, în zilele acelea ale asediului s-a întîmplat oare să mai presimt eu ceva despre Ferrante? Nu. Ba dimpotrivă, ce s-a întîmplat? Anume că de neexistenţa lui m-a convins Saint-Savin.

Într-adevăr, Roberto legase prietenie cu domnul de Saint-Savin. Îl revăzuse la înmormîntare şi avusese din partea lui o manifestare de afecţiune. Nemaifiind în prada vinului, Saint-Savin era un gentilom perfect. Mic de statură, nervos, sprinten, cu un chip marcat, poate de aventurile-i pariziene despre care povestea, putea să nu fi împlinit încă treizeci de ani.

Îşi ceruse iertare pentru că întrecuse măsura la cina aceea, însă nu pentru cele spuse, ci pentru felul nu prea educat în care le spusese. Îl pusese să-i vorbească de seniorul Pozzo, iar Roberto îi fu recunoscător că, cel puţin, se străduia să-i arate atîta interes. Îi vorbi despre felul cum tatăl său îl învăţase tot ce ştia despre lupta cu spada. Saint-Savin îl întrebă felurite lucruri, se arătă foarte încîntat de menţionarea unei anume lovituri, trase spada, acolo, în mijlocul unei pieţe, şi dori ca Roberto să-i arate lovitura respectivă. Fie că o cunoştea dinainte, fie că o prinsese repede, căci o pară cu îndemînare, dar recunoscu că era o iscusinţă de înaltă şcoală.

Ca să-şi arate recunoştinţa îi arătă şi el o figură de-a sa lui Roberto. Îl rugă să se pună-n gardă, schimbară cîteva fente, aşteptă primul asalt, deodată păru că lunecă la pămînt şi, în timp ce Roberto îşi descoperea garda, el se ridicase deja ca prin minune şi făcuse să-i sară un bumb de la tunică — dovadă că ar fi putut să-l rănească dacă ar fi împuns mai adînc.

"Îţi place, prietene?" zise el în timp ce Roberto saluta recunoscîndu-se învins. "Asta-i Coup de la Mouette, sau Lovitura Pescăruşului, cum îi ziceţi voi. Dacă te vei duce într-o zi pe mare, vei vedea că aceste păsări coboară glonţ ca şi cum ar cădea, dar, ajunse la faţa apei, se înalţă imediat cu prada în cioc. E o lovitură care cere mult exerciţiu şi nu reuşeşte întotdeauna. Nu i-a reuşit, cu mine, mişelului care a născocit-o. Aşa că mi-a dăruit şi viaţa şi secretul lui. Cred că i-a părut rău mai mult după acesta din urmă decît după cea dintîi."

Ar fi continuat ei astfel îndelung dacă nu s-ar fi adunat o mică mulţime de tîrgoveţi înjur. "Să ne oprim", zise Roberto, "n-aş vrea ca cineva să observe că am uitat de doliul meu."

"Mai bine faci cinstindu-ţi părintele aşa", zise Saint-Savin, "cînd ţi-aduci aminte de învăţăturile lui, decît adineauri cînd ascultai latina aia stîlcită din biserică."

"Domnule de Saint-Savin", îi răspunsese Roberto, "nu-ți este teamă că vei sfîrşi pe rug?"
Saint-Savin se mohorî cîteva clipe. "Cînd aveam şi eu mai mult sau mai puțin anii domniei tale, admiram pe cineva care a fost pentru mine ca un frate mai mare. Îl chema Lucilius, ca pe un filosof din antichitate, şi era şi el tot un filosof, şi preot pe deasupra. A sfîrşit pe rug la Toulouse, dar mai întîi i-au smuls limba şi l-au spînzurat. Vezi, deci, că dacă noi filosofii sîntem ascuțiți la limbă, nu-i numai aşa, cum spunea domnul acela, atunci, seara, ca să fim de bon ton. E ca să tragem foloase din ea înainte să ne fie smulsă. Sau, başca temnița, s-o rupem cu prejudecățile şi să descoperim rațiunea firească a lucrurilor."
"Aşadar, domnia ta cu adevărat nu crezi în Dumnezeu?"
"Nu găsesc motive pentru asta în natură. Nici nu sînt singurul. Strabon ne spune că galițienii nu aveau nici o noțiune despre vreo ființă superioară. Cînd misionarii au trebuit să le vorbească indigenilor din Indiile de Vest despre Dumnezeu, ne povesteşte Acosta, (care însă era iezuit), au fost nevoiți să folosească cuvîntul spaniol Dios. N-o să crezi, dar în limba lor nu a existat nici un termen potrivit. Dacă ideea de Dumnezeu nu-i cunoscută în starea naturală, pesemne că e vorba de o născocire omenească... Dar nu mă privi aşa, ca şi cum eu n-aş avea principii sănătoase şi n-aş fi un servitor credincios regelui meu. Un adevărat filosof nu pretinde deloc să răstoarne ordinea lucrurilor. O acceptă. Cere numai să fie lăsat să-şi cultive gîndurile ce consolează un cuget puternic. Pentru ceilalți, noroc că există şi papi şi episcopi ca să oprească mulțimile de la răzvrătire şi samavolnicie. Ordinea statului cere o uniformitate de comportare, religia e necesară poporului, iar înțeleptul trebuie să jertfească parte din independența lui pentru ca societatea să se mențină cum e. Cît despre mine, cred că sînt un om prob: sînt credincios prietenilor, nu mint, decît atunci cînd fac vreo declarație de dragoste, iubesc ştiința şi fac, pe cît se spune, versuri bune. Pentru asta doamnele mă socotesc galant. Aş vrea să scriu romane, fiindcă sînt foarte la modă, dar mă gîndesc la multe din ele, şi nu mă grăbesc să scriu vreunul..."
"La ce soi de romane te gîndeşti?"
"Uneori privesc Luna, şi-mi închipui că petele acelea sînt nişte peşteri, nişte cetăți, nişte insule, iar locurile ce strălucesc sînt cele în care marea primeşte lumina soarelui ca sticla unei oglinzi. Aş vrea să povestesc istoria regilor lor, a războaielor lor, şi a revoluțiilor lor, sau a nefericirii iubiților de pe acolo, care în timpul nopților lor suspină privind spre Pămîntul nostru. Mi-ar plăcea să povestesc despre războiul şi despre amiciția dintre diferite părți ale trupului, despre brațe, cum se luptă ele cu picioarele, şi vinele cum fac dragoste cu arterele, sau oasele cu măduva. Toate romanele pe care aş vrea să le scriu mă urmăresc chinuindu-mă. Cînd mă aflu în odaia mea mi se pare că sînt toate primprejurul meu ca nişte dracuşori, şi că unul mă trage de o ureche, altul de nas, şi fiecare îmi zice: «Domnule, creați-mă pe mine, sînt foarte frumos». Apoi îmi dau seama că se poate povesti o istorie la fel de frumoasă născocind un duel original, de exemplu să te bați şi să-l convingi pe potrivnic să-l renege pe Domnul Dumnezeu, apoi să-i străpungi pieptul, aşa ca să moară damnat. Stop, domnule de la Grive, trage iar spada, aşa, parează, poftim! Ține călcîiele pe aceeaşi linie: nu aşa, căci se pierde tăria picioarelor. Capul nu trebuie ținut drept, pentru că lungimea dintre spadă şi cap oferă o suprafață exagerată loviturilor adversarului..."
"Păi eu îmi apăr capul cu spada în mîna întinsă".
"Greşit, în poziția asta se pierde forță. Pe urmă, eu am deschis cu o gardă nemțească, iar domnia ta te-ai pus în gardă ca italienii. Greşit. Cînd lupți pe garda adversarului, trebuie s-o imiți cît mai mult posibil. Dar nu mi-ai povestit de domnia ta şi de întîmplările pe care le-ai avut înainte de-a ajunge în valea asta prăfuită."
Nimic nu-l poate fascina mai mult pe un tînăr ca un adult capabil să strălucească prin paradoxuri

prefăcute: acesta ar vrea să se ia imediat la întrecere cu el. Roberto îşi deschise inima către Saint-Savin şi, ca să se facă interesant — ştiind că primii săi şaisprezece ani de viaţă îi ofereau prea puţine prilejuri — îi vorbi de obsesia lui pentru fratele necunoscut.

"Ai citit prea multe romane", îi spuse Saint-Savin, "şi încerci să trăieşti unul din ele, pentru că datoria unui roman este să ne înveţe desfătîndu-ne, iar ceea ce ne învaţă este să recunoaştem capcanele lumii".

"Şi anume ce m-ar învăţa ceea ce numeşti domnia ta romanul lui Ferrante?"

"Romanul", îi explică Saint-Savin, "trebuie să aibă totdeauna ca temelie un echivoc, de persoană, de acţiune sau de loc, timp, circumstanţă, iar din aceste echivocuri de bază trebuie să se nască echivocuri episodice, învăluiri, peripeţii, şi în cele din urmă recunoaşteri neaşteptate şi plăcute. Echivocuri, zic, cum ar fi moartea neadeverită a unui personaj, sau cînd o persoană e ucisă în locul alteia, sau echivocurile de cantitate, ca de pildă cînd o femeie îl crede mort pe iubitul ei şi se mărită cu altul, sau de calitate, cînd cea care greşeşte e judecata simţurilor, sau ca atunci cînd e înmormîntat cineva care pare mort, însă nu e decît sub puterea unei băuturi adormitoare; sau şi echivocuri de relaţie, ca atunci cînd cineva e bănuit pe nedrept că a ucis pe altul; sau de instrument, ca atunci cînd ne prefacem că înfigem pumnalul în cineva folosind un aşa fel de armă încît, cînd lovim, vîrful să nu intre-n grumaz ci să intre înapoi în teacă, apăsînd acolo pe un burete muiat în sînge... Ca să nu mai spun de misive false, de glasuri imitate, de scrisori neajunse la timp la adresă sau ajunse în alt loc ori la altă persoană. Iar din stratagemele astea, cea mai ridicată în slăvi, însă prea obişnuită, e aceea ce face să fie luată o persoană drept alta, şi care dă vina acestui schimb pe o Sosie... Sosia e o reflectare pe care pesonajul şi-o poartă în urmă-i sau de care e precedat în orice împrejurare. E o frumoasă găselniţă, prin care cititorul se recunoaşte în personajul acela, împreună cu care împărtăşeşte teama obscură de Fratele Duşman. Dar aşa, vezi domnia ta că şi omul e o maşină şi e de ajuns să-i pui în mişcare o roată de la suprafaţă ca să faci să se învîrtă alte roţi înlăuntru: Fratele şi duşmănia nu sînt altceva decît răsfrîngerea temerii pe care fiecare o are de sine, ca şi de renunţările din propriu-i suflet, în care clocesc dorinţe nemărturisite, sau, aşa cum se spune acum la Paris, proiecte surde şi neexprimate. Mai deunăzi s-a demonstrat că există gînduri imperceptibile, ce se imprimă-n suflet fără ca acesta să le ştie, gînduri clandestine al căror existenţă e dovedită de faptul că, de cum cineva se cercetează puţin pe sine, nu va întîrzia să-şi dea seama că poartă-n inimă iubire şi ură, bucurie sau mîhnire, fără ca să-şi poată aminti lămurit ce gînduri le-au făcut să se nască."

"Aşadar, Ferrante..." riscă Roberto, iar Saint-Savin încheie astfel: "Aşadar Ferrante ţine locul temerilor şi gîndurilor de care te ruşinezi. Adeseori oamenii, ca să nu-şi spună lor înşile că sînt autorii destinului lor, văd acest destin ca pe un roman, pus în mişcare de un autor închipuit şi netrebnic."

"Dar ce anume ar trebui să însemne pentru mine parabola asta pe care mi-am construit-o fără să ştiu?"

"Cine ştie? Poate că nu-l iubeai pe tatăl domniei tale atît cît crezi, te temeai de asprimea cu care el te voia virtuos şi i-ai atribuit o vină, pentru ca apoi să-l pedepseşti, nu prin vinile domniei tale, ci ale altcuiva."

"Domnule, îi vorbeşti unui fiu ce încă-şi mai plînge tatăl nespus de iubit! Cred că-i şi mai mare păcat să predici dispreţul pentru un tată decît acela pentru Domnul nostru Isus Hristos!"

"Haide, haide, dragă la Grive! Filosoful trebuie să aibă curajul să critice toate învăţămintele acelea mincinoase ce ne-au fost inoculate, şi printre ele e şi respectul absurd pentru bătrîneţe, de parcă tinereţea n-ar fi cel mai mare bine şi cea mai mare virtute. Dacă ne gîndim bine, atunci cînd un om

tînăr e capabil să zămislească, să judece şi să făptuiască, nu-i oare mai priceput să conducă o familie decît un sexagenar ramolit, căruia albirea părului i-a înghețat fantezia? Ceea ce onorăm noi ca fiind prudență la cei mai vîrstnici, nu-i altceva decît teama neaşteptată de acțiune. Ai vrea să te supui ăstora, cînd trîndăvia le-a slăbit muşchii, le-a întărit arterele, le-a prefăcut mințile în abur şi le-a supt măduva din oase? Cînd adori o femeie, n-o faci din cauza frumuseții ei? Oare continui să mai îngenunchezi dinainte-i după ce bătrînețea a făcut din trupul ei o arătare, bună doar să-ți amintească de moartea-i apropiată? Şi dacă faci asta în ceea ce priveşte iubitele, de ce n-ar trebui s-o faci şi în privința bătrînilor dumitale? O să-mi spui că bătrînul acela e tatăl domniei tale şi că Cerul îți făgăduieşte o viață lungă dacă-l cinsteşti. Cine a spus asta? Nişte babalîci de evrei care considerau că vor putea supraviețui în deşert numai dacă se vor bucura de rodul coapselor lor. Dacă crezi că Cerul îți dă o singură zi de viață în plus pentru că ai fost oaia supusă a tatălui domniei tale, te înşeli. Crezi că o plecăciune pînă la pămînt, încît să mături cu pana de la pălărie picioarele părintelui, te poate vindeca de vreun abces copt sau poate să-ți cicatrizeze semnul unei lovituri de spadă, sau să te uşureze de vreo piatră la băşică? De-ar fi aşa, medicii n-ar mai recomanda poțiunile alea scîrboase ale lor, ci, ca să te lecuiască de boala italienească ți-ar porunci patru plecăciuni să le faci înainte de cină seniorului tată, şi o sărutare să i-o dai seniorei mame înainte de culcare. O să-mi spui că fără tatăl acela domnia ta n-ai fi fost, şi nici el fără al său, şi aşa pînă la Melchisedec. Însă el e cel care-ți datorează ceva, nu domnia ta: căci plăteşti cu mulți ani de lacrimi un moment al lui de plăcere stîrnită de pofte."

"Domnia ta nu crezi ce spui."

"Sigur că nu. Aproape deloc. Dar filosofu-i ca şi poetul. Acesta din urmă compune scrisori din minte pentru vreo o nimfă ideală, numai ca să poată măsura prin cuvinte cum dă înapoi pasiunea. Filosoful îşi pune la probă răceala privirii, ca să vadă pînă la ce punct poate fi clintită stînca fățărniciei. Nu vreau să-ți slăbească respectul pentru tatăl domniei tale, mai ales că-mi spui că ți-a dat bune învățăminte. Dar nu te mai întrista tot aducîndu-ți aminte. Te văd lăcrămînd..."

"O, asta nu-i din durere. Trebuie că-i rana asta de la cap, care mi-a slăbit ochii..."

"Bea nişte cafea".

"Cafea?"

"Jur că peste un timp are să fie la modă. E un fel de leac. O să-ți fac eu rost. Usucă umorile reci, alungă vînturile, întăreşte ficatul, e un remediu suveran contra hidropiziei şi a scabiei, răcoreşte inima, aduce uşurare durerilor de stomac. Aburul ei e recomandat pentru fluxiunile ochilor, pentru pocnetele din urechi, guturai, răceală sau înfundarea nasului, cum pofteşti a-i zice. Apoi îngroapă-ți alături de tată şi fratele acela nesărat pe care ți l-ai născocit. Şi mai ales găseşte-ți o dragoste".

"O dragoste?"

"O să fie şi mai bună decît cafeaua. Suferind din cauza unei făpturi vii, o să-ți alini suspinele pentru o făptură moartă."

"N-am iubit niciodată o femeie", mărturisi roşind Roberto.

"Eu n-am spus o femeie. Ar putea fi un bărbat".

"Domnule de Saint-Savin!" strigă Roberto.

"Se vede că vii de la țară".

Stînjenit la culme, Roberto se scuzase, zicînd că acum ochii îl dureau şi mai tare şi pusese capăt întîlnirii.

Ca să-şi facă o idee despre tot ce auzise, îşi spuse că Saint-Savin îşi bătea joc de el: ca într-un duel, voise să-i arate cîte soiuri de lovituri se cunoşteau la Paris. Iar Roberto se purtase ca un provincial. Mai mult de atît, luînd în serios vorbele acelea, păcătuise, fapt ce nu s-ar fi întîmplat dacă le-ar fi

luat în glumă. Îşi numără în minte păcatele pe care le făptuise ascultînd clevetirile acelea contra credinței, a obiceiurilor, a statului, a respectului datorat familiei. Şi gîndindu-se la slăbiciunea-i, fu apucat de o altă temere: îşi aminti că tatăl său murise rostind un blestem.

9. Ocheanul Aristotelic

A doua zi se întorsese să se roage în catedrala Sant Evasio. O făcuse ca să-şi mai aline arşița: în după amiaza aia de întîi iunie soarele pişcă pe străzile aproape pustii — la fel ca şi acum cînd, pe Daphne el simțea căldura răspîndindu-se asupra golfului, iar pereții corăbiei nu reuşeau s-o oprească, de parcă lemnul ar fi fost încins în foc. Însă simțise şi nevoia de a-şi mărturisi atît păcatul său, cît şi pe cel patern. Oprise un prelat care trecea prin naos, iar acela îi spusese mai întîi că nu ținea de parohia aceea, însă pe urmă, văzînd cum îl privea tînărul, consimțise şi se aşezase într-un confesional, primind să-l asculte.

Părintele Emanuele nu părea a fi prea în vîrstă, poate să fi avut vreo patruzeci de ani şi era, după spusa lui Roberto, "Plin de sevă şi rumen la chipu-i semeț şi binevoitor", iar Roberto se simți îndemnat să-i mărturisească toate necazurile lui. Îi spuse mai întîi de felul cum blestemase tatăl său. Era oare de ajuns motivul ăsta pentru ca el acum să nu se odihnească în brațele Tatălui Ceresc, ci să geamă în fundul Iadului? Confesorul puse cîteva întrebări şi-l făcu pe Roberto să admită că, în orice moment ar fi murit bătrînul Pozzo, existau destule posibilități ca asta să se întîmple în timp ce el lua numele domnului în deşert: a înjura era un obicei urît luat de la țărani, iar micii seniori din provincia Monferrato considerau un gest de naturalețe cînd vorbeau, în prezența celor egali cu ei, la fel ca sătenii lor.

"Vezi, fiule", încheiase confesorul, "tatăl tău a murit în timp ce îndeplinea una dintre acele mari şi nobile acțiuni pentru care spusu-s-a că intra-vom în Paradisul Eroilor. Acuma, chiar dacă nu cred că există un astfel de Paradis, ci socotesc că în Împărăția Cerurilor conviețuiesc în bună pace Cerşetori et Suverani, Eroi et Mişei, cu siguranță că Bunul Dumnezeu nu refuzatu-i-a tatălui tău împărăția sa doar pentru că lunecatu-i-a puțintel limba într-un moment în care avea de gînd o Faptă mare şi — aş îndrăzni să spun că în momente ca aceste pînă şi o astfel de Esclamațiune poate fi un mod de a-l chema pe Domnul de Martur et Jude al propriei Acții neobişnuite. Dacă totuşi te mai îndoieşti, roagă-te pentru Anima Genitorelui tău et pune să i se zică nişte Sfinte Messe, nu atît pentru a-l îndupleca pe Domnul să-şi mute Verdictele sale, căci El nu e Flamură care să se îndoaie după cum bat flecarii de franciscani, cît pentru a face bine Animei tale."

Roberto îi spuse atunci de vorbele în răspăr pe care le auzise de la un prieten de-al lui, iar părintele desfăcu larg brațele a neputință: "Fiule, puține ştiu despre Paris, dar după cîte aud spunîndu-se, sînt peste poate încunoştințat de cîți Descreierați, Ambițiozi, Renegați, Iscoade, Homini de Zavistie există în acea nouă Sodomă. Iar printre dînşii se află Falşi Mărturisitori, Furi de Anafură, Călcători de crucifixuri, et den aceia ce dau parale calicilor ca să-i facă să-l renege pe Domnul, et chiar oarece făpturi ce pentru Batjocură au dat botez Cîinilor... Iară ei numesc asta să urmezi Moda Timpului. În Beseareci mai mult nu se zic Orațiuni, ci se preumblă, rîd, se pitescu pre după coloane ca să acațe Doamnele, şi este un neîncetat Gomot pînă şi în timpul Elevațiunei. Pretind a filosofa & te asaltează cu răuvoitoare Interogațiuni, că au de ce Domnul au dat Legi Lumei, de ce este oprit Păcatul Desfrînărei, de ce Fiul lul Dumnezeu s-au întrupatu, & uzează fiece răspunsu al tău ca să-l răstoarne într-o Probă de Ateism. Iacă deci spiritele Luminate ale Vremii:

Epicurei, Pirronieni, Diogenişti, Libertini! Aşa că tu nu-ţi pleca Urechea la ceste Seducţiuni, care vin de la cel Rău."

De obicei Roberto nu face abuzul ăsta de majuscule, lucru în care excelau scriitorii din timpul său, însă cînd transcrie cele spuse şi proclamate de părintele Emanuele numără foarte multe, ca şi cînd părintele nu doar scria, dar şi vorbea astfel, făcînd să se audă demnitatea deosebită a lucrurilor pe care le avea de spus — semn că era un om de o mare şi subjugătoare elocinţă. Şi într-adevăr Roberto se simţi aşa de înseninat de cuvintele lui că, ieşind din confesional, dori să mai stea puţin de vorbă cu el. Află că era un iezuit savoiard şi cu siguranţă nu era un om oarecare, din moment ce-şi avea reşedinţa în Casale tocmai ca observator trimis al ducelui de Savoia; lucruri care în vremea aceea se obişnuiau cînd avea loc vreun asediu.

Părintele Emanuele îşi îndeplinea cu dragă inimă însărcinarea aceea: lîncezeala asediului îi dădea timp să-şi continue în voie anumite studii de-ale sale ce nu se puteau împăca cu distracţiile unui oraş ca Torino. Şi întrebat cu ce anume se ocupa, zisese că era şi el pe cale să construiască un ochean aşa cum făceau astronomii.

"Vei fi auzit vorbindu-se de Astronomul acela florentin carele, ca să explice Universul, a folosit Ocheanul, Iperbola ochilor, şi cu Ocheanul a văzut ceea ce ochii doar îşi închipuiau. Eu respect mult astă folosire de Instrumente Mehanice pentru a pricepe, cum se obişnuieşte a se zice astăzi, Lucrul Desfăşurat. Însă pentru a-nţelege Lucrul Gînditor, sau chipul nostru de a cunoaşte Lumea, noi nu putem a folosire decît un alt Ochean, acelaşi pe care l-a folosit Aristotel, şi care nu-i vreun tub sau lentilă, ci Leasă de Cuvinte, Idee Perspicace, deoarece doar darul Iscusitei Eloquentii e cel ce ne permite să pricepem ăst Univers."

Vorbind astfel, părintele Emanuele îl însoţise pe Roberto afară din biserică şi, plimbîndu-se ei, urcaseră pe povîrnişurile fortificaţiei, într-un loc liniştit în după amiaza aceea, în timp ce lovituri înfundate de tun ajungeau pînă la ei din partea opusă a oraşului. Aveau dinaintea lor taberele imperiale în depărtare, dar pe o distanţă bunicică locurile erau lipsite de trupe şi de maşini de război, iar pajiştile şi colinele străluceau în soarele primăverii.

"Ce vezi, fiule?" îl întrebă părintele Emanuele. Iar Roberto, ca unul ce nu ştia să se exprime bogat, zise: "Pajiştile".

"Desigur, oricine e în stare să vadă colo jos nişte Pajişti. Dar bine ştii că după poziţiunea Soarelui, a culorii Cerului, ai orei din zi & a anotimpului, ele pot să-ţi apară sub forme diferite inspirîndu-ţi alte şi alte simţăminte. Unui sătean, ostenit de muncă, ele-i apar ca Pajişti & nimic alta. Acelaşi lucru se petrece şi cu pescarul primitiv ce-i spăimîntat de anume Arătări de Foc ce uneori apar noaptea pe cer, & înfricoşează, dar imediat ce Meteoriştii, care sunt nişte Poeţi, cutează a le numi Comeate cu Plete, Bărboase & Codate, Capre, Căpriori, Scuturi, Facle & Săgeate, aste figure ale vorbirei îţi clarifică prin care Simboale iscusite înţelege a ne vorbi Natura, ce se serveşte de aste imagini ca de nişte Hieroglife, ce pe de o parte trimit la Semnele Zodiacului & pe de alta la Fapte trecute sau vietoare. Aşişderea Pajiştile. Cată şi vezi cîte poţi a spune despre Dînsele, & cu cît vei zice mai vîrtos, cu atît mai mult vezi într-însele & înţelegi: Zefirul suflă dulce, ţărîna se dismiardă, Privighetoarea-n cîntec îşi plînge al ei vers, se-mpodobesc copacii cu coame de frunzişe, & tu descoperi minunata taină a Pajiştilor în felurimile de Ierburi pe stirpea lor alese, alăptate la sînul Rîurilor ce gîlgîie rîzînd prunceşte. Poienele gătite exultă-n veselie, la răsărit de Soare se lumină la chip şi iată-le surîsul cum se bucură că Astrul acum s-a-ntors la ele, şi-ş bete de sărutul Austrului suav, rîsul & căldura dimineţei le umple Voioşia, ce ele-n stropi de Rouă şi-o lăcrăma rîzînd & rîde-n danţ Pămîntul cu mută Mulţămire. Cu flori încununăte, Poienele iubite Domnului lor se lasă & şi-un pod de Iperbole din razele-i îi fac. Dar în curînd Juneţea a moarte se grăbeşte, şi rîsul lor! păleşte

curînd pe ne-aşteptat, ceru-şi pierde culoarea & Pămîntul lîncezeşte, Zefirul cel zăbavnic suspină acum de dor, căci la sosirea iernei şi cerul se încruntă, Poienele-ntristează sub Brumele ce cad. Iacă fiule: dacă tu ai fi spus doar atîta, că pajiştile-s plăcute, n-ai fi făcut altceva decît să-mi reprezinți înverzirea — despre care ştiu şi eu — dar dacă tu zici că Pajiştile rîd mă vei face să văd Pamîntul ca pe un Tărîm însuflețit, & viceversa, voi învăța să observ pe chipurile omeneşti toate culorile pe care le-am aflat prin poieni... Şi asta-i slujba Figurii celei mai alese dintre toate, Metafora. Dacă Mintea, şi apoi Ştiința, consistă în a lega împreună Noțiuni depărtate şi a găsi Semănătura în lucruri ce nu seamănă, Metafora, dintre Figuri cea mai ageră şi mai hoinară, e singura destoinică să producă Minunarea, din care se naşte Desfătul, ca din schimbările de scene de la teatru. Şi dacă desfătarea pe care ne-o hărăzesc Figurile e aceea de a învăța lucruri noi fără trudă şi multe lucruri într-un volum mititel, iată că metafora, ducîndu-ne-n zbor cu mintea de la un gen la altul, ne face să străvedem într-un singur Cuvînt mai mult de un singur Object."

"Dar trebuie să şi ştii să născoceşti metafore, iar asta nu-i o treabă pentru un țăran ca mine, care în viața lui n-a făcut altceva prin poieni decît să tragă după păsărele..."

"Tu eşti un Gentil Huom, şi puțin lipseşte ca tu să poți deveni ceea ce la Paris numesc un Honest Huom, îndemînatic în disputele verbale cît şi în cele cu spada. Iară a şti să formulezi Metafore, şi deci să vezi Lumea cu mult mai felurită decît le apare ea oamenilor neciopliți, e o Artă ce se învață. Căci dacă vrei să ştii, în astă lume în care toți se dau în vînt după multe şi de mirare Machine — iar unele dintre ele le vezi, vai, chiar şi în ăst Asediu — construiesc şi eu Machini Aristotelice, ce îngădui-vor tuturor să vadă cu ajutorul Cuvintelor..."

În zilele următoare Roberto îl cunoscu pe domnul della Saletta, care avea rol de ofițer de legătură între Toiras şi mai marii oraşului. Toiras se plîngea, după cum auzise acesta, de casalezi, în a căror fidelitate nu prea se încredea: "Oare nu înțeleg ei", zicea el iritat, "că pînă şi în timp de pace Casale se află în situația de a nu putea să-şi treacă nici măcar un pedestraş sau un coş cu merinde fără să le ceară permis de trecere miniştrilor spanioli? Şi că numai sub protecție franceză oraşul are siguranța de a fi respectat?" Dar acum de la seniorul Saletta aflase că nici măcar pe timpul ducilor de Mantova Casale nu fusese la largul său. Politica familiei Gonzaga fusese întotdeauna aceea de a reduce împotrivirea casalezilor şi de şaizeci de ani oraşul suferise împuținarea treptată a multor privilegii.

"Înțelegeți, domnule de la Grive?" zicea Saletta. "Înainte trebuia să ne plîngem de prea multe biruri, iar acum suportăm noi cheltuielile pentru aprovizionarea garnizoanei. Nu ne plac spaniolii la noi acasă, dar oare francezii ne plac cu adevărat? Ne dăm viața pentru noi sau pentru ei?"

"Dar atunci tatăl meu pentru cine a murit?" întrebase Roberto. Iar domnul Della Saletta nu ştiuse să-i răspundă.

Dezgustat de discuțiile politice, Roberto se întorsese la părintele Emanuele după vreo cîteva zile, la mînăstirea unde acesta locuia, şi aici îl îndreptară nu către o chilie, ci către un apartament ce îi fusese rezervat sub bolțile unui chiostru liniştit, îl găsi stînd de vorbă cu doi gentilomi, dintre care unul îmbrăcat foarte arătos: purta veşmînt de purpură cu găitane de aur, mantie împodobită cu pasmanterii aurite şi garnisită cu blăniță, pieptar bordat cu o bentiță roşie în zig-zag şi o panglică cu pietre prețioase mărunte. Părintele Emanuele îl prezentă ca portdrapelul don Gaspar de Salazar, iar pe de altă parte, din tonu-i semeț şi din felul cum purta mustața şi părul, Roberto ghicise că era un gentilom din oastea duşmană. Celălalt era seniorul Della Saletta. Îi încolți în minte o clipă că a nimerit într-un cuib de iscoade, apoi înțelese, aşa cum înțeleg şi eu cu acest prilej, că eticheta asediului permitea ca unui reprezentant al asediatorilor să-i fie îngăduit accesul în cetatea asediată, pentru întîlniri şi tratative, aşa cum şi seniorul Della Saletta avea liberă trecere în tabăra lui Spinola.

Părintele Emanuele zise că tocmai se pregătea să le arate vizitatorilor săi Machina lui Aristotelică:

şi îşi conduse oaspeţii într-o încăpere în care trona mobila cea mai ciudată ce s-a văzut vreodată — nici măcar nu-s sigur că-i pot reconstitui exact forma cu ajutorul descrierii pe care Roberto i-o face Doamnei lui, pentru că, desigur, era vorba de ceva ce nu mai văzuse nici înainte nici după aceea.

Era, deci, la partea de jos, formată dintr-un cufăr sau ladă pe faţada căreia se deschideau, ca la o tablă de şah, optzeci şi unu de sertăraşe — nouă rînduri orizontale pe nouă verticale, fiecare rînd de pe ambele dimensiuni fiind specificat printr-o literă gravată (BCDEFGHIK). Pe tăblia cufărului se profila în stînga un pupitru, pe care era pusă o carte mare, scrisă de mînă şi cu iniţialele colorate. În dreapta pupitrului se aflau trei suluri, de lungime descrescătoare şi grosime crescătoare (cel mai scurt fiind cel mai încăpător, în aşa fel încît să le conţină pe cele mai lungi), îmbinate astfel încît o manivelă de pe laturi putea, în virtutea inerţiei, să le facă să se-nvîrtă unul într-altul cu repeziciuni diferite, după greutatea lor. Fiecare sul purta gravate pe marginea stîngă aceleaşi nouă litere ce se aflau însemnate şi pe marginea sertăraşelor. Ajungea să dai odată la manivelă, şi sulurile acelea se mişcau independent unul de altul, iar cînd se opreau, puteai citi grupuri de cîte trei litere alăturate întîmplător, să zicem CBD, KFE sau BGH.

Părintele Emanuele se apucă să explice ideea ce stătea la baza acestei Mahine a lui.

"Aşa cum ne-a învăţat Filosoful, altăceva nu este Mintea decît virtutea de a pătrunde obiectele sub zece Categorii, care ar fi aşadar Sostanţă, Quantitate, Qualitate, Relaţiune, Acţiune, Pasiune, Situaţiune, Timp, Loc, & Posesiune. Sostanţele sunt însuşi subjectul oricărei vorbiri inteligente & lor trebuie să le spunem minunatele Asemănări. Care sunt aceste Sostanţe, e însemnat în această carte la litera A, şi poate nici nu mi-ar ajunge mie viaţa ca să le pot înşira complet. Totuşi am aici adunate cîteva Mii, scoţîndu-le din cărţile Poeţilor şi ale învăţaţilor, şi din acea Condică minunată ce este Facerea Lumei la îndemîna învăţăcelului. Aşa, între Sostanţe vom pune, după Domnul Dumnezeu, Persoanele Dumnezeieşti, Ideile, Zeii închipuiţi, cei mari, cei de mijloc & cei mai mici, Zeii Cereşti, ai Văzduhului, ai Mărei, ai Pămîntului & ai Infernului, Eroii îndumnezeiţi, Angelii, Demonii, Spiriduşii, Cerul şi Stelele umblătoare, Semnele cereşti şi Constelaţiunile, Zodiacul, Cercurile şi Sferele, Elementele, Aburii, Exhalaţiunile, şi apoi — ca să nu spun toate — Focurile Supterane, şi Scînteiele, Meteorii, Mările, Fluviile, Izvoarele & Lacurele şi Ostroavele... Şi tot aşa, cu Sostanţele Artificiale, cu operele fiecărei Maeştrii, Cărţi, Pene, Cernele, Globure, Compase, Dreptare, Palaturi, Templuri & Bordee, Scuturi, Spade, Tambure, Quadre, Peneluri, Statue, Topoară & Securi, şi pănă la Sostanţe Metafiziche, cumu-s Ghenul, Speţa, Propriul şi întîmplătorul & toate noţiunile de ăst fel".

Arăta acum către sertăraşele mobilei lui şi, deschizîndu-le arăta cum fiecare cuprindea foi pătrate de pergament foarte gros, din acela ce se întrebuinţează la legatul cărţilor, rînduite în ordine alfabetică: "După cum veţi afla, fiecare şir vertical se raportează, de la B la K, la una dintre celelalte nouă Categorii, şi pentru fiecare dintr-însele, fieşcare dintre cele nouă caseturi cuprinde nişte familii de Membre. Verbi gratia, pentru Quantitate avem înregistrată familia Quantităţii de Măsură, care ca Membre însemnează aici Micul, Marele, Lungul şi Scurtul; sau familia Quantităţii Numerale, ale cărei Membre sunt Nula, Unul, Două & caetera, sau Mulţi şi Puţini. Tot aşa, sub Qualitate, avea-vei familia calităţilor aparţinătoare Vederii, cum sunt Vizibil, Invizibil, Frumos, Deform, Chiar, Oscur; sau Odoratului, cum sunt Miroazna şi Putoarea; sau Qualităţelor Pasiunelor, cum sunt Veselia şi Tristeţea. Şi la fel spune-vom pentru fieşce categorie. Et orice filă ce înseamnă un Membru, despre dînsul însemnez toate cele ce atîrnă de el. Claru-i?"

Toţi deteră din cap minunîndu-se, iar părintele continuă: "Deschide-vom acum la întîmplare Cartea cu Sostanţele, şi căuta-vom într-însa una, care poftiţi... Iacă, un Pitic. Ce putea-vom zice, mai-nainte de a vorbi după logică, de un Pitic?"

"Que es pequeno, micuşor, petit", rosti don Gaspar de Salazar, "y que es feo, y infeliz, y

ridiculo..."

"Întocmai", admise părintele Emanuele, "însă aşa nu ştiu ce aş alege, & sunt chiar sigur că, de ar fi trebuit să vorbesc nu de un Pitic, ci, să zicem, despre Corali, i-aş fi putut eu găsi oare trăsături tot aşa de lămurite? Şi apoi, Micimea are de a face cu Quantitatea, Urîciunea cu Qualitatea, deci de unde ar trebui să încep? Nu, mai curînd mă încred Fortunei, căreia îi sînt Miniştri Cilindrii aceştia ai mei. Acum îi pun în mişcare & obțin, cum se întîmplă bunăoară acum, triada BBB. B în prima poziţiune este Quantitatea, B în secunda poziţiune mă trimite să caut, în şirul Quantităţii, în sertarul Mărimii, & iacă, chiar în capătul despartamîntului cu cele ce se află în B, găsesc Mic. Şi în astă foiţă dedicată lui "Mic" găsesc că mic e Angelul, care stă într-un Punt, & Polul, care e punt nemişcător al Sferei, & dintru cele elementare Scînteia, Picătura de apă & Greutatea de Piatră pentru cîntar & Atomul dintru care, potrivit lui Democrit, se compune orice lucru; pentru Lucrurile Omeneşti, iacă Embrionul, Pupilul, Astragalul; pentru cele Animale Furnica şi Purecele, Pentru Plante Surcica, Seminţa de Muştar & Fărîma de Pîine; pentru Ştiinţele Matematice acel Minimum Quod Sic, Litera I, cartea legată în sextodecimo, sau dramul de spiţer; pentru Arhitectură Sipetul sau Ţăruşul, sau pentru Fabuli, acel Psicapax general al Şoarecilor împotriva Broaştelor & Mirmidonii născuţi din Furnici... Dar să ne oprim aici, căci acum chiar că aş putea numi Piticul nostru Ţăruşul Naturii, Păpuşica Copiilor, Fărîmă de om. Şi luaţi seama că dacă am încerca iarăşi să învîrtim cilindrii şi am obţine în schimb, iacătă, CBF, litera C m-ar trimite la Qualitate, B m-ar pune să-mi cat Membrele mele în căsuţa a ceea ce ţine de Vedere, & aşijderea litera F m-ar face să întîlnesc ca Membru fiinţa Invizibilă. Iar printre Lucrurile Invizibile găsire-aş, minunată împrejurare, Atomul, & Puntul, care acum mi-ar îngădui să-mi denumesc Piticul meu Atom de Om, sau Punct de Carne."

Părintele Emanuele îşi învîrtea cilindrii şi căuta printre foile din sertăraşe iute ca un scamator, aşa încît metaforele păreau a-i sări de-acolo ca prin vrajă, fără să se simtă cazna mecanică ce le producea. Dar încă nu era mulţumit.

"Domnilor", continuă el, "Metafora plină de Duh, cată a fi cu mult mai complicată! Orice Lucru ce l-am găsit pînă acum se cere a fi analizat sub profilul celor zece Categorii, & aşa cum explică Cartea mea, dacă ar trebui să privim un Lucru ce depinde de Qualitate, trebui-vom să vedem dacă este vizibil, & cît de departe este, ce Deformitate sau Frumuseţe are, & ce Coloare; ce Sunet, ce Miroaznă, ce Gust; dacă poate fi simţit sau atins, dacă este rar sau des, cald sau rece, & de ce Figură ţine, ce Pasiune, Iubire, Artă, Ştiinţă, Sănătate, Infirmitate; & dacă pute-vom să dăm Ştire de el. Iar aceste întrebări le numesc Părticele. Acuma eu ştiu că prima noastră încercare ne-a condus să lucrăm asupra Cantităţii, care adăposteşte printre Membrii săi Micimea. Acum pun iarăşi Cilindrii să se-nvîrtă şi obţin triada BKD. Litera B, pe care ne-am hotărît deja că o adresăm Quantităţii, dacă mă duc să mă uit în Cartea mea, îmi spune că prima părticică bună să exprime un Lucru Mic este să stabilesc Cu Ce Se Măsoară. Cînd caut în Carte la ce se referă Măsura, ea mă trimite din nou la căsuţa Quantităţilor, sub familia Quantităţilor în general. Mă duc la fila Măsurii & aleg din ea lucrul K, care e Măsura Degetului Geometric. Şi iacătă că aş fi acum în stare să compun o Definiţie plină de duh, ca de pildă că a voi să masori acea Păpuşică de Copii, acel Atom de Om, un Deget Geometric ar fi o Măsură peste Măsură de mare, fapt ce-mi spune mult, unindu-se aici Metafora cu Iperbola, despre Nemernicia & Ridicului Piticului."

"Ce lucru minunat", zise seniorul Della Saletta, "însă din cea de a doua triadă obţinută încă nu aţi folosit ultima literă, D..."

"Mă aşteptam de la un om de duh ca Domnia ta, să mi-o spui," zise mulţumit părintele Emanuele, "dar domnia ta ai atins Puntul Minunat a ceea ce eu am înjghebat aici! Astă literă e aceea care merge mai departe (& pe care-aş putea s-o arunc dacă m-aş fi lenevit, sau aş fi considerat că mi-

am atins ținta), cea care-mi îngăduie să-mi iau de la capăt cercetarea mea! Acest D îmi permite să încep din nou ciclul Părticelelor purcezînd să caut în categoria Posesiunei dacă i se potriveşte, sau dacă poate servi ca semn a oarece), & de la ea să reiau, cum am făcut prima dată cu Quantitatea, făcînd să se-nvîrtă Cilindrii, folosind primele două litere & ținînd-o pe a treia pentru încă o încercare, & aşa la nesfirşit, pentru milioane de Coniugațiuni Posibile, iar dacă unele vor apărea mai pline de duh decît altele, & va reveni Cugetului meu să deosebească pe cele mai potrivite să nască Uimire. Dar nu voi să vă mint, Domnilor, eu nu am fost ales Piticul la întîmplare: chiar astă noapte mă străduisem cu mare îngrijire să trag tot folosul ce se poate din acea Sostanță."

Agită o foaie şi începu să citească şirul de definiții cu care era cît pe ce să-şi sufoce bietu-i pitic: omuleț mai scurt decît numele-i, embrion, frîntură de omuşor, atît de mic încît corpuşoarele ce pătrund pe fereastră odată cu lumina par cu mult mai mari ca el, trup care împreună cu milioane de semeni de-ai lui ar putea să măsoare orele prin gîtul unei clepsidre, alcătuire în care piciorul stă cel mai aproape de cap, bucățică de carne care începe acolo unde sfîrşeşte, linie ce se ghemuieşte într-un punct, împunsătură de ac, supus căruia trebuie să-i vorbeşti cu grijă de teamă ca suflarea să nu-l spulbere, substanță aşa de mică încît nu poate avea culoare, scînteiuță de muştar, trupuşor ce n-are nici mai mult nici mai puțin decît a avut vreodată, materie fără formă, formă fără materie, corp fără corp, pură făptură de rațiune, născocire a minții menit să fie atît de mărunt încît nici o lovitură nu i-ar putea nimeri ca să-l rănească, avînd putință să fugă prin orice crăpăturică şi să se nutrească timp de un an cu un singur grăunte de orz, ființă prescurtată atît de tare, că niciodată nu ştii dacă sade, stă culcat sau drept, capabil să se ascundă într-o găoace de melc, sămînță, grăuncior, sîmbur, punct de la i, individ matematic, nulă aritmetică...

Şi ar fi continuat, avînd destul material, dacă cei de față nu l-ar fi oprit bătînd din palme.

10. Geografie şi Hidrografie Reformată

Roberto înțelesese acum că părintele Emanuele se purta în fond ca şi cum ar fi fost vreun discipol al lui Democrit şi Epicur: aduna la un loc atomi de idei şi-i combina în chipuri diverse ca să formeze din ei o mulțime de obiecte. Şi tot aşa cum Canonicul susținea că o lume făcută din atomi nu contrazicea ideea unei dumnezeiri care îi aranja laolaltă conform rațiunii, la fel şi părintele Emanuele accepta din pulberea aceea de concepte numai compunerile cu adevărat iscusite. Poate că tot aşa ar fi făcut dacă s-ar fi apucat să creeze scene pentru un teatru: oare nu scot şi scriitorii de comedii fapte iscusite şi de necrezut din frînturi de lucruri verosimile dar fără sare, aşa încît să ne fie pe plac corcind pe neaşteptate acțiunile între ele?

Dar dacă era aşa, oare potrivirea aceea de împrejurări ce iscase naufragiul lui şi starea în care se afla Daphne — cel mai mic fapt fiind verosimil, damful şi scîrțîitul din coca vasului, mirosul plantelor, glasurile păsărilor — nu era pentru ca totul să concure la impresia unei prezențe ce nu era altceva decît efectul unei fantasmagorii percepute numai de minte, ca şi rîsul pajiştilor şi lacrimile de rouă? Deci fantasma unui intrus ascuns era o îmbinare de atomi de acțiuni, ca şi aceea a fratelui pierdut, amîndouă formate din frînturile propriului lui chip şi din dorințele sau gîndurile lui.

Şi cum tocmai se auzea în geamuri o ploiță uşoară împrospătînd zăduful amiezii, îşi zicea: e firesc, numai eu şi nimeni altul am urcat pe vasul ăsta ca un intrus, eu tulbur liniştea asta cu paşii mei, iată că, de parcă m-aş teme că am violat un altar al altcuiva, am fabricat un alt eu însumi ce se-nvîrte pe sub aceleaşi punți. Ce probe am că acesta există? Cîțiva stropi de apă pe frunze? Dar oare

nu-i cu putință ca, aşa cum plouă acum, să fi plouat noaptea trecută, fie chiar şi foarte puțin? Dar grăunțele? Oare nu s-ar putea ca păsările să le fi mişcat rîcîindu-le, chiar pe cele care erau acolo, făcîndu-mă să cred că cineva le-a aruncat alte grăunțe? Dar lipsa ouălor? Păi n-am văzut chiar eu ieri un şoim de vînătoare devorînd un liliac? Stau şi-mi închipui cala locuită, deşi n-am vizitat-o încă şi fac asta probabil doar ca să-mi dau curaj, fiindcă mă îngrozeşte ideea că m-am pomenit părăsit între cer şi mare. Domnule Roberto de la Grive, îşi repeta el, eşti singur şi tot singur s-ar putea să rămîi pînă la sfîrşitul zilelor tale, iar acest sfîrşit ar putea fi şi foarte aproape: hrana de la bord e multă, însă pentru săptămîni, nu pentru luni de zile. Aşa că du-te mai degrabă şi pune pe punte nişte vase ca să strîngi apă de ploaie cîtă poți, şi învață să pescuieşti de la bord, suportînd soarele. Iar într-o bună zi ai să găseşti o cale de a ajunge la Insulă, şi să trăieşti pe ea fiind singuru-i locuitor. La asta trebuie să te gîndeşti, nu la poveşti cu intruşi şi cu ferranți.

Adunase nişte butoaie goale şi le pusese pe covertă, suportînd lumina cernută printre nori. Făcînd lucrul ăsta îşi dădu seama că era încă foarte slăbit. Coborîse iar, pusese hrană de ajuns animalelor (poate pentru ca nimeni să nu mai fie ispitit s-o facă în locul său), şi renunțase încă o dată să coboare mai adînc. Se întorsese în cameră stînd cîteva ore întins, pe cînd ploaia nu dădea semne că se răreşte. Bătură cîteva rafale de vînt şi pentru prima dată îşi dădu seama că-i pe o casă plutitoare, ce se clătina ca un leagăn, iar cîte o zbatere de uşi făcea mai vie mişcarea aceea lină de pîntec plin de frunzişuri.

Gustă metafora aceasta de la urmă şi se întrebă cum anume ar fi citit părintele Emanuele corabia ca pe o sursă de Peceți Enigmatice. Apoi se gîndi la Insulă şi o defini ca pe o apropiere de neajuns. Frumoasa alcătuire îi arătă, pentru a doua oară în ziua aceea, neasemuita asemănare dintre insulă şi Doamna-i. Rămase de veghe pînă noaptea tîrziu ca să-i scrie tot ce am reuşit eu să depăn în capitolul de față.

Daphne se balansase toată noaptea, iar clătinatul ei împreună cu unduirea golfului se molcomise dis-de-dimineață. Roberto zărise pe fereastră semnele unor zori reci dar fără nori. Amintindu-şi de Hiperbola aceea a Ochilor evocată în ziua precedentă, îşi spuse că ar fi putut să observe țărmul cu luneta pe care o văzuse în încăperea de alături: însăşi marginea lentilei şi priveliştea limitată aveau să atenueze reflexele solare.

Sprijini deci instrumentul de tocul unei ferestre a galeriei şi aținti cu toată atenția marginile cele mai depărtate ale golfului. Insula apărea clară, cu culmea acoperită de un morman de nori lînoşi. Aşa cum învățase la bordul lui Amarilli, insulele oceanice rețin umezeala din alizee şi o condensează în ghemotoace de ceață, aşa încît navigatorii adesea recunosc prezența unui uscat înainte de a-i vedea profilul, după vălătucii de abur aerian pe care acesta îi ține ca ancorați de el.

Despre alizee îi povestise doctorul Byrd — care le denumea Trade-Winds, dar francezii le ziceau alisйes: pe mările acelea sînt şi vînturi mari care dictează cînd să fie uragan sau vreme bună, dar cu ele se joacă alizeele, care-s vînturi răzlețe, încît hărțile le reprezintă hoinăreala sub forma unui dans de curbe şi de curenți, de hore dănțuitoare şi de raze fermecătoare. Ele se strecoară în cursul vînturilor mari şi le dau peste cap, le taie în piezis, le urzesc capcane. Sînt şopîrle ce țîşnesc pe cărări neprevăzute, se lovesc unele de altele şi se ocolesc, ca şi cum în Marea Contrariului ar domni doar regulile artei, şi nu cele ale naturii. A ceva artificial seamănă ele şi-şi iau formă nu atît de la alcătuirile armonioase ale lucrurilor ce vin din cer sau de pe pămînt, cum sînt neaua sau cristalele, ci de la volutele acelea la care arhitecții supun cupolele şi capitelurile.

Roberto bănuia de mult timp că aceea era o mare a artificiului, iar asta-i explica de ce pe-acolo

cosmografii îşi închipuiseră dintotdeauna făpturi împotriva naturii, care mergeau cu picioarele în sus.

Desigur nu artiştii care pe la curţile din Europa construiau grote încrustate cu lapislazuli, cu fîntîni puse în mişcare de pompe secrete, putuseră să inspire natura să inventeze pămînturile din mările acelea; şi nici natura de la Polul Necunoscut nu putuse să fie aceea care-i inspirase pe artişti. E doar faptul că, îşi zicea Roberto, atît Artei cît şi Naturii le place să scormonească, şi nici atomii înşişi nu fac altceva atunci cînd se alipesc între ei cînd într-un fel, cînd în altul. Există oare vreo năzdrăvănie mai meşteşugită ca broasca ţestoasă, născocire a vreunui aurar de acum mii de ani, scut al lui Ahile făurit cu migală şi care să-nchidă-ntr-însul un şarpe cu picioare?

Pe la noi, îşi zicea el, tot ce-i viaţă vegetală are frăgezimea frunzei cu nervurile ei şi a florii ce durează doar o dimineaţă, în timp ce pe-aici vegetalul pare piele tăbăcită, materie groasă şi unsuroasă, carapace pusă-ntr-aşa fel ca să stea în calea razelor unor sori ucigători. Fiece frunză — pe pămînturile astea în care locuitorii sălbatici desigur că nu cunosc meşteşugul metalelor şi al ceramicii — ar putea deveni unealtă, tăiş, cupă, lopăţică, iar petalele florilor sunt de lac. Tot ce-i vegetal e pe-aici puternic, în timp ce foarte slab e tot ce-i animal, judecînd după păsările pe care le-am văzut, turnate în sticlă multicoloră, în timp ce la noi animală e puterea calului sau morocănoasa robusteţe a boului...

Iar fructele? Pe la noi carnea mărului, rumenă de sănătate, arată că seva-i e plăcută, în timp ce vineţeala ciupercii îţi arată otrăvurile din ea. Pe-aici, în schimb, — am văzut asta şi ieri, precum şi în timpul călătoriei de pe Amarilli, — avem un joc năstruşnic de contrarii: albul ca de mort al unui fruct adăposteşte dulceţuri nespuse, în vreme ce fructele cele mai pietroase pot distila licori mortale.

Cu luneta explora ţărmul şi întrevedea între uscat şi mare rădăcinile acelea căţărătoare, care păreau că ţopăie către cerul liber, şi arbuşti cu fructe lunguieţe care cu siguranţă spuneau că erau mălăieţe şi trecute din copt prin aparenţa lor de cruziciuni. Şi recunoştea pe alţi palmieri nuci de cocos galbene ca turchestanii de vară, însă ştia că aveau să-şi serbeze coacerea abia cînd căpătau culoarea pămîntului veşted.

Deci ca să supravieţuiască pe celălalt ţărm al pămîntului — ar fi trebuit să-şi amintească asta, dacă voia să ajungă la un pact cu natura — trebuia să procedeze invers decît îl îndemna instinctul său propriu, instinctul fiind probabil o descoperire a primilor uriaşi care au încercat să se adapteze naturii de pe cealaltă parte a globului şi, crezînd că natura cea mai naturală era aceea la care se adaptau ei, o credeau în chip firesc născută ca să se adapteze lor. De aceea au crezut că soarele era mic aşa cum le apărea lor şi că uriaşe erau anumite fire de iarbă pe care ei le priveau cu ochii aplecaţi spre pămînt.

Să trăieşti la antipozi înseamnă aşadar să-ţi reconstruieşti instinctul, să ştii să faci din ciudăţenie natură şi din natură ciudăţenie, să descoperi cît de nestătătoare e lumea, care într-o jumătate a ei urmează anumite legi, iar în cealaltă jumătate legi opuse.

Auzea din nou deşteptarea păsărelelor, acolo, şi — spre deosebire de prima zi — îşi dădea seama cît de meşteşugite erau acele cîntări, dacă le comparai cu ciripitul din ţinuturile lui: erau chirăituri, fluierături, gurluieli, ţîrîituri, plesnete de limbă, lolote, pocnete înfundate de muschetă, game întregi de ciocănituri pe felurite tonuri şi din cînd în cînd se auzea un fel de orăcăit de broaşte cufundate în apă dintre frunzele copacilor, într-o gîlceavă himerică.

Luneta îi îngăduia să vadă un fel de fuse sau de mingi acoperite cu pene, fremătări întunecate sau de culori nedesluşite, ce se aruncau din cîte-un arbore mai înalt, ţintă către pămînt, cu nebunia unor Icari ce parcă voiau să-şi grăbească propria prăbuşire. La un moment dat i se păru că pînă şi un arbore, poate vreun portocal din aceia chinezeşti, şi-a împuşcat în văzduh unul din fructe, o

gogoaşă de mătase de şofran aprins, care ieşi foarte repede din ochiul rotund al lunetei. Se convinse că era efectul unei rasfrîngeri de lumină şi nu se mai gîndi la el, sau cel puțin aşa crezu. Vom vedea mai încolo că, în privința gîndurilor obscure, dreptatea era de partea lui Saint-Savin.

Se gîndi că zburătoarele acelea de o natură nefirească erau emblema unor convivii pariziene pe care le părăsise de multe luni: în acel univers lipsit de făpturi omeneşti în care, de nu singurele vietăți, cu siguranță singurele făpturi vorbitoare erau păsările, se simțea ca într-un salon, unde, cînd intrase pentru prima oară, desluşise doar un zumzet într-o limbă necunoscută, căreia-i ghicea cu sfială aroma chiar dacă, aş spune, ştiința acelei savori probabil că pînă la urmă o absorbise bine, altfel n-ar fi putut să diserteze despre ea aşa de savant, cum o făcea acum. Dar, amintindu-şi că acolo o întîlnise pe Doamna-i şi că prin urmare, dacă există vreun loc mai ales pe lume, era acela şi nu ăsta de aici — trase încheierea că nu acolo erau imitate păsările de pe Insulă, ci aici pe Insulă vietățile încercau să se ia la întrecere cu acea foarte omenească Limbă a Păsărilor.

Gîndindu-se la Doamnă şi la depărtarea de ea, pe care în ziua de dinainte o comparase cu depărtarea de neatins a pămîntului dinspre apus, prinse să privească din nou Insula, din care luneta îi dezvăluia doar frînturi palide şi închise în cerc, însă aşa cum se petrece cu imaginile ce se văd în oglinzile acelea convexe care, reflectînd doar o latură a unei odăițe, sugerează un infinit cosmos, sferic şi uimit.

Cum i-ar fi apărut Insula dacă într-o bună zi avea să acosteze pe ea? După scena pe care o vedea din stalul său şi după specimenele ale căror mărturii le găsise pe corabie, era ea oare acel Eden unde-n pîraie curge lapte şi miere, printre mormane uriaşe de fructe şi animale blajine? Ce altceva căutau în insulele acelea din îndepărtatul sud cei care navigau curajoşi într-acolo, înfruntînd furtunile unui ocean paşnic dar înşelător? Nu asta voia Cardinalul cînd îl trimisese în misiune ca să descopere secretul lui Amarilli, posibilitatea de a duce crinii Franței pe o Terra Incognita care să reînnoiască în sfîrşit făgăduințele unei văi neatinse pînă atunci nici de păcatul Babelului, nici de potopul universal, nici de prima cădere a lui Adam? Cinstite trebuiau să mai fie pe-acolo ființele omeneşti, oacheşe la piele, dar cu inimi fără pată. Fără să le pese de munții de aur şi de balsamurile ai căror paznici erau fără s-o ştie.

Dar dacă era aşa, nu însemna să cazi din nou în greşeala primului păcătos dacă voiai să violezi virginitatea Insulei? Poate că Providența o voise de-a dreptul mărturie castă a unei frumuseți pe care n-ar fi trebuit s-o tulbure vreodată. Nu era oare asta manifestarea iubirii celei mai depline pe care o nutrea şi Doamnei lui, iubind-o de departe şi renunțînd la orgoliul de a o stăpîni? Oare iubirea înseamnă să aspiri să cucereşti? Dacă se cădea ca Insula să i se pară totuna cu obiectul dragostei lui, atunci îi datora şi Insulei aceeaşi grijă pe care i-o dăruise primului. Aceeaşi frenetică gelozie pe care o încercase ori de cîte ori se temuse ca ochiul altcuiva să nu amenințe sanctuarul acela al împotrivirii, nu trebuia înțeleasă ca o pretindere a unui drept al său, ci ca o negare a dreptului oricui, datorie pe care iubirea sa i-o impunea, fiind el paznicul acelui Graal. Şi la aceeaşi castitate trebuia să se simtă obligat față de Insulă, pe care, cu cît o voia mai plină de promisiuni, cu atît mai puțin ar fi trebuit să vrea s-o atingă. Departe de Doamnă şi departe de Insulă, despre amîndouă s-ar fi cuvenit doar să vorbească, voindu-le imaculate atîta cît ar fi putut ele să rămînă de imaculate, atinse doar de mîngîierea elementelor. Dacă exista frumusețe undeva, scopul ei era să rămînă fără scop.

Era cu adevărat astfel Insula pe care o vedea? Cine-l încuraja să-i descifreze astfel hieroglifa? Se ştia că, încă de la primele călătorii, în insulele acestea pe care hărțile le consemnau în locuri

neprecise, erau abandonați răzvrătiții şi că ele deveneau temnițe cu gratii de văzduh, în care condamnații înşişi erau propriii lor temniceri, gata să se pedepsească unii pe alții. A nu ajunge pe ele, a nu le descoperi secretul, nu era o datorie, ci un drept de a scăpa de grozăvii fără capăt.

Sau nu, poate că unica realitate a Insulei era că în centrul ei se înălța, în culorile-i blînde şi chemătoare, Pomul uitării, ale cărui fructe, mîncîndu-le, Roberto ar fi putut să-şi găsească pacea.

Să dea totul uitării. Îşi petrecu astfel ziua, în lenevie aparentă, însă foarte activ în strădania de a deveni tabula rasa. Şi aşa cum i se-ntîmplă celui ce-şi impune să uite, cu cît se căznea mai mult, cu atît memoria i se însuflețea.

Încerca să pună în practică toate recomandările de care auzise. Se închipuia într-o odaie ticsită cu obiecte care-i aminteau ceva, vălul doamnei sale, filele în care-i făcuse imaginea prezentă prin regretele pentru absența ei, mobilele şi tapiseriile din palatul în care o cunoscuse, şi se închipuia pe sine însuşi în actul de a arunca toate acele lucruri pe fereastră, pînă ce odaia (şi, odată cu ea, mintea lui) rămînea goală şi fără nimic pe pereți. Făcea sforțări de neînchipuit tîrînd pînă la pervaz vase, dulapuri, jilțuri şi panoplii şi, în ciuda a ceea ce i se spusese, pe măsură ce se supunea la caznele acelea, chipul Doamnei sale se multiplica şi, din diferite unghiuri, îl urmărea în strădaniile acelea ale lui cu un surîs viclean.

Astfel, după ce-şi petrecuse toată ziua cărînd marafeturi de lux, nu reuşise să uite nimic. Dimpotrivă. Erau zile în care se gîndea la propriu-i trecut fixîndu-şi privirea pe o unică scenă pe care o avea dinainte-i, aceea a vasului Daphne, iar Daphne se prefăcea într-un Teatru al Memoriei, ca acelea ce se concepeau în timpul lui, în care fiece amănunt îi amintea un episod străvechi sau recent din povestea-i: bompresul — sosirea după naufragiu, cînd înțelesese că n-avea să-şi mai revadă iubita; velele strînse, la care privind visase îndelung că o pierduse pe Ea — i-o aminteau pierdută; galeria, din care explora Insula cea depărtată, depărtarea de Ea... Însă îi închinase Ei atîtea meditații încît, tot timpul cît avea să rămînă acolo, fiece colț din casa aceea marină avea să-i reamintească, clipă de clipă, tot ce voia să uite.

De adevărul ăsta îşi dăduse seama ieşind pe punte, ca vîntul să-i alunge gîndurile. Aceea era pădurea lui, în care se ducea aşa cum se duc în codri îndrăgostiții cei nefericiți; iată aici natura-i închipuită, cu plante dăltuite de dulgheri din Anvers, cu fluvii de pînză groasă în vînt, cu peşteri călafătuite, cu stele de astrolaburi. Şi aşa cum îndrăgostiții îşi identificau, tot vizitînd acelaşi loc, iubita cu fiece floare, cu fiece foşnet de frunze şi cu orice cărare, iată, la fel părea şi el acum mort de iubire mîngîind gura unui tun...

Nu-şi slăveau oare poeții doamna lor lăudîndu-i buzele de rubin, ochii de cărbune, sînul de marmoră, inima de diamant? Ei, bine, şi el strîns din toate părțile de ocna aceea de brazi, acum fosili — avea să aibă doar pasiuni minerale; un odgon încolăcit cu noduri avea să i se pară cosița ei, o strălucire de catarame ochii ei uitați, un şir de jgheaburi dinții ei strălucitori de salivă înmiresmată, un vinci de ancoră lunecînd pe scripete — gîtul ei împodobit cu colane de cînepă, şi avea să-şi găsească pacea iluzionîndu-se că-i opera unui constructor de maşinării.

Apoi îi păru rău de asprimea cu care se prefăcea că imită asprimea ei, îşi spuse că împietrindu-i farmecele îşi împietrea dorința — pe care şi-o voia însă vie şi nerăsplătită — şi, fiindcă se făcuse seară, îşi îndreptă ochii către cochilia largă a cerului, punctată cu constelații indescifrabile. Dar contemplînd corpuri cereşti ar fi putut concepe cereştile gîndiri ce-s potrivite acelui ce, din cereşti porunci, menit a fost din toate făpturile-omeneşti pe cea mai siderală să vrea s-o îndrăgească.

Zîna codrilor, care cu albu-i chip pădurile-nălbeşte şi cîmpii argintează, nu se arătase încă deasupra Insulei, acoperită de draperii de nori. Restul cerului era luminat şi limpede şi, la marginea dintre miazăzi şi apus, aproape de fața mării, dincolo de pămîntul întins, zări un pîlc de stele pe

care doctorul Byrd îl învățase să le recunoască: era Crucea Sudului. Şi dintr-un poet uitat, dar din care preceptorul său carmelitan îl pusese să învețe pe de rost unele bucăți, Roberto își amintea o fantasmă ce-i vrăjise copilăria, aceea a unui peregrin prin locurile de pe celălalt tărîm care, ieşind dincolo, pe țărmul acela necunoscut, văzuse cele patru stele, nemaizărite vreodată decît de primii (şi ultimii) locuitori ai Paradisului Pămîntesc.

11. Arta Prudenței

Le vedea oare pentru că naufragiase cu adevărat la marginile grădinii Edenului sau pentru că ieşise din pîntecele vasului ca dintr-o bolgie infernală? Poate că amîndouă lucrurile. Naufragiul acela, redîndu-i priveliştea unei alte naturi, îl răpise din Infernul Lumii aceleia în care intrase, pierzîndu-şi iluziile copilăriei, în zilele petrecute la Casale.

Se afla tot acolo atunci cînd, după ce întrevăzuse istoria ca pe un loc cu multe capricii, şi cu intrigi de neînțeles ale Rațiunii de Stat, Saint-Savin îl făcuse să înțeleagă cît de vicleană era marea maşină a lumii, bîntuită de potrivnicia întîmplării. Se sfîrşise în puține zile visul la isprăvi eroice din adolescența lui, iar de la părintele Emanuele înțelesese că trebuie să ne înfierbîntăm pentru Figuri Eroiceşti — şi că poți să-ți iroseşti o viață nu luptîndu-te cu un uriaş, ci numind în chipuri nenumărate un pitic.

Ieşind din mînăstire, îl însoțise pe domnul de la Saletta, care la rîndul lui îl însoțea pe domnul de Salazar pînă dincolo de ziduri. Şi ca să ajungă la poarta aceea pe care Salazar o numea Puerta de Estopa, tocmai străbăteau o bucată din bastion.

Cei doi gentilomi tocmai lăudau maşinăria părintelui Emanuele, cînd Roberto întrebase cu nevinovăție la ce putea să folosească atîta ştiință pentru a hotărî soarta unui asediu.

Domnul de Salazar începuse să rîdă. "Tinere prieten", zise el, "noi toți ne aflăm aici, şi sub ascultarea unor monarhi diferiți, pentru ca războiul ăsta să se încheie după dreptate şi onoare. Dar nu mai sînt vremurile în care să poți muta cursul stelelor cu spada. S-a dus timpul în care gentilomii îi creau pe regi; acum regii îi creează pe gentilomi. Pe timpuri viața de curte era o aşteptare a momentului în care gentilomul trebuia să se arate gentilom în război. Acuma, toți gentilomii pe care-i ghiceşti colo," şi arătă către corturile spaniole, "şi dincoace" şi făcea semn către taberele franceze, "trăiesc acest război ca să poată să se-ntoarcă la locul lor firesc, care e curtea, iar la curte, prietene, nu se mai întrece nimeni să-l egaleze pe rege în virtuți, ci să-i obțină favoarea. Astăzi la Madrid se văd gentilomi care n-au tras niciodată spada din teacă, şi nici nu se depărtează de oraş: căci de s-ar duce să se umple de pulbere pe cîmpurile de glorie, l-ar lăsa în mîna unor burghezi ahtiați după bani şi a unei nobilimi cu avere, pe care acum şi regele o pune la mare preț. Războinicului nu-i rămîne decît să lase deoparte vitejia şi să urmeze prudența."

"Prudența?" întrebase Roberto.

Salazar îl poftise să privească spre cîmpie. Cele două părți îşi făceau de lucru în harțuri de mîntuială şi se vedeau nouraşi de pulbere ridicîndu-se pe la gurile galeriilor acolo unde cădeau proiectilele de tun. Către nord-vest imperialii tocmai împingeau un adăpost mobil: era un car de asalt, armat cu seceri pe laturi, care în față se termina cu un perete din blăni de stejar întărite cu drugi de fier nituiți. Pe partea aceea se deschideau guri de foc din care ieşeau bombarde, balimezuri şi archebuze, iar pe laturi se zăreau lăncierii încărcați pe el. Plină de țevi în față şi de ascuțişuri pe margini, scrîşnind din lanțuri, maşinăria scotea din cînd în cînd răbufniri de foc prin cîte una din

gurile ei. Cu siguranță că duşmanii nu intenționau s-o folosească chiar atunci, pentru că era un dispozitiv ce trebuia adus sub ziduri cînd minele aveau să-şi fi făcut deja datoria, dar tot aşa de sigur, o scoseseră de paradă, ca să-i terorizeze pe asediați.

"Vezi", zicea Salazar, "războiul va fi hotărît de maşinării, fie ele care de asalt sau galerii de mină. Unii dintre bravii noştri tovarăşi de luptă, din amîndouă părțile, care şi-au pus pieptul în fața duşmanului, atunci cînd n-au murit din greşeală, n-au făcut asta ca să învingă, ci ca să cîştige reputație şi s-o aibă de cheltuit odată întorşi la curte. Cei mai viteji dintre ei or fi avînd îndemînarea de a căuta isprăvi răsunătoare, însă calculînd proporția dintre ceea ce riscă şi ce pot să cîştige..."

"Dar tatăl meu..." începu Roberto, orfan al unui erou ce nu calculase nimic. Salazar îl întrerupse. "Tatăl domniei tale era întocmai un om al timpurilor care s-au dus. Să nu crezi că eu nu le deplîng, dar mai merită oare să faci o faptă cutezătoare, din moment ce-o să se vorbească mai mult despre o retragere reuşită decît despre un asalt îndrăzneț? N-ai văzut chiar adineauri o maşină de război gata să hotărască sorții unui asediu mai mult decît o făceau altădată spadele? Şi n-au trecut o mulțime de ani de cînd spadele au lăsat locul archebuzei? Noi încă mai purtăm platoşe, dar vreun neisprăvit poate învăța într-o bună zi să găurească pînă şi platoşa marelui Baiardo."

"Dar atunci ce i-a mai rămas gentilomului?"

"Înțelepciunea, domnule de la Grive. Succesul nu mai are strălucirea soarelui, ci creşte la lumina lunii, şi nimeni n-a spus vreodată că acest al doilea luminător n-ar fi pe placul Creatorului a toate. Isus însuşi a stat în cumpănă, în grădina cu măslini, noaptea".

"Însă pe urmă a luat o hotărîre potrivit celei mai eroice dintre virtuți, şi fără prudență..."

"Dar noi nu sîntem Fiul întîi născut al Celui Veşnic, sîntem fiii veacului. Cînd se va termina asediul ăsta, dacă vreo maşinărie n-o să-ți ia viața, ce-o să faci domnule de la Grive? O să te întorci poate pe pămînturiie domniei tale acolo unde nimeni n-o să-ți dea ocazia să te mîndreşti cu tatăl domniei tale? De cîteva zile, de cînd stai în mijlocul unor gentilomi parizieni, domnia ta ai şi început să arăți că eşti cucerit de obiceiurile lor. Ai vrea să-ți încerci norocul în marele oraş, şi ştii bine că acolo ai vrea să-ți cheltuieşti bruma aceea de mîndrie pe care îndelunga lipsă de acțiune dintre zidurile astea ți-o va îngădui. Vei căuta şi domnia ta avere, şi va trebui să dovedeşti îndemînare ca s-o obții. Dacă aici ai învățat cum să te fereşti de un glonte de muschetă, acolo va trebui să înveți să te fereşti de invidie, de gelozie, de rapacitate, bătîndu-te cu arme egale cu adversarii domniei tale, adică cu toți. Aşa că ascultă-mă. De vreo jumătate de ceas mă tot întrerupi ca să-mi spui cele ce gîndeşti, şi avînd aerul că întrebi, vrei să-mi arăți că mă înşel. Să nu mai faci asta niciodată, mai ales cu cei puternici. Vreodată încrederea în puterea de pătrundere a domniei tale şi sentimentul de a voi să mărturiseşti adevărul te-ar putea împinge să-i dai vreun sfat bun şi cuiva care-i mai sus decît domnia ta. Să n-o faci niciodată. Orice victorie atrage ura celui învins, iar dacă ai repurtat-o contra propriului stăpîn, ori e prostească, ori e păgubitoare. Principii doresc să fie ajutați, nu depăşiți. Dar să fii prudent şi cu cei care-ți sînt egali. Nu-i umili cu virtuțile domniei tale. Nu vorbi niciodată de domnia ta: ori te-ai lăuda, şi-ar fi vanitate, ori te-ai condamna, şi-ar fi o prostie. Mai degrabă lasă să-ți descopere alții vreun păcat de nimic, pe care invidia să-l poată rumega fără să-ți aducă vreo pagubă. Va trebui să fii mai mult iar uneori să pari că eşti mai puțin. Struțul nu rîvneşte să se înalțe în văzduh, expunîndu-se unei căderi pilduitoare ci lasă să i se descopere pe încetul frumusețea penelor. Şi mai ales, dacă nutreşti pasiuni, nu le scoate la vedere, oricît de nobile ți-ar apărea. Nu trebuie să îngăduim tuturora intrarea în inima noastră. O tăcere prudentă şi precaută este teaca înțelepciunii."

"Domnule, dar dumneavoastră îmi spuneți că prima datorie a unui gentilom este să învețe să se prefacă!"

Interveni surîzînd domnul de la Saletta: "Vezi, dragă Roberto, domnul de Salazar nu spune că înțeleptul trebuie să se prefacă. Îți dă de-nțeles, dacă am priceput bine, că trebuie să învețe să se ascundă. Ne prefacem a fi ceea ce nu sîntem, dar de ascuns, ascunzi ceea ce ești. Dacă te lauzi cu ceea ce n-ai făcut, ești un prefăcut. Dar dacă eviți, fără ca asta să se observe, să faci să se cunoască din plin ceea ce ai făcut, atunci disimulezi. E o virtute mai presus de virtute să disimulezi virtutea. Domnul de Salazar te învață un chip prudent de a fi virtuos, sau de a fi virtuos potrivit prudenței. Căci de cum întîiul om a deschis ochii și a aflat că era gol, a avut grijă să se ascundă chiar și dinaintea vederii Făcătorului său: astfel strădania de a ne ascunde s-a născut odată cu lumea însăși. A disimula înseamnă a întinde un văl din cețuri oneste, din care nu ia naștere falsul, ci se pune oarecum la adăpost adevărul. Trandafirul pare frumos pentru că de prima dată nu dă la vedere că-i un lucru atît de caduc, și cu toate că despre frumusețea muritoare se obișnuiește să se spună că nu pare lucru pămîntesc, ea nu-i altceva decît un cadavru disimulat de privilegiul vîrstei. În această viață nu-i bine totdeauna să fii cu inima deschisă, iar adevărurile de care ne pasă cel mai mult trebuie spuse totdeauna numai pe jumătate. Disimularea nu-i fraudă. E o dibăcie să nu lași să se vadă lucrurile așa cum sunt. Și-i o iscusință trudnică: ca să excelezi în ea, trebuie ca alții să nu-și dea seama că-i iscusință. Dacă cineva ar ajunge vestit pentru capacitatea lui de a se camufla, precum actorii, toți ar ști că nu e cel ce se preface a fi. Dar despre cei mai iscusiți disimulatori, care au fost și care sînt, n-avem nici o știre."»

"Și, bagă de seamă", adăugă domnul de Salazar, "că poftindu-te să disimulezi nu te poftim să rămîi mut ca un urs. Dimpotrivă. Va trebui să înveți să faci cu cuvîntul meșteșugit ceea ce nu poți face cu cuvîntul răspicat; să te miști într-o lume, care dă întîietate aparenței, cu toate supletțile elocinței, să fii ca un țesător de cuvinte de mătase. Dacă săgețile străpung trupul, cuvintele pot străpunge inima. Fă să devină în domnia ta natură ceea ce în mașinăria părintelui Emanuele e măiestrie mecanică."

"Dar domnule," zise Roberto, "mașina părintelui Emanuele mi se pare o imagine a Minții, care nu are de gînd să rănească sau să seducă, ci să descopere sau să revele conexiuni între lucruri, și prin urmare să se facă o unealtă nouă a adevărului".

"Asta pentru filosofi. Dar pentru proști, folosește mintea ca să uluiești, și vei obține aprobare. Oamenilor le place să-i uimești. Dacă destinul domniei tale și norocul se hotărăsc nu pe cîmpul de bătaie, ci în saloanele de la curte, un avantaj obținut în conversație va fi mai rodnic decît un bun asalt în bătălie. Omul prudent, printr-o frază elegantă, iese teafăr din orice încurcătură de ițe, și știe să folosească limba cu ușurința unui fulg. Cea mai mare parte dintre lucruri se pot plăti cu cuvintele".

"Sînteți așteptat la poartă, domnule de Salazar", zise Saletta. Și așa luă sfîrșit pentru Roberto lecția aceea neașteptată de viață și de înțelepciune. Nu fu întru totul edificat, dar rămase recunoscător celor doi dascăli ai săi. Îi explicaseră multe taine ale secolului, despre care la Griva nimeni nu-i spusese nimic niciodată.

12. Pasiunile Sufletului

Prăbuşindu-i-se astfel orice iluzie, Roberto căzu pradă unei manii amoroase.

Ne aflam acum pe la sfîrşitul lui iunie şi era destul de cald; se răspîndiseră de vreo zece zile primele zvonuri despre un caz de ciumă în tabăra spaniolă. În oraş începea să se simtă lipsa muniţiilor, soldaţilor li se împărţeau acum numai paisprezece uncii de pîine neagră, şi ca să găseşti o măsură de vin pe la casalezi trebuia să plăteşti acum trei florini, sau cum am zice, doisprezece reali. Devenise un obicei ca Salazar să vină în oraş, iar Saletta să se ducă în tabără ca să trateze răscumpărarea ofiţerilor capturaţi de o parte şi de cealaltă în cursul ciocnirilor, iar răscumpăraţii trebuiau să-şi ia angajamentul că nu vor mai pune mîna pe arme. Se vorbea din nou despre căpitanul acela, aflat acum în ascensiune în lumea diplomatică, Mazzarini, căruia Papa îi încredinţase negocierile.

Mai o speranţă, mai o ieşire la atac şi cîte un joc de-a distrugerea galeriilor, unii altora, cam aşa se desfăşura asediul acela domol.

În aşteptarea unor tratative, sau a armatei de ajutor, spiritele războinice se potoliseră. Unii dintre casalezi hotărîseră să iasă în afara zidurilor ca să secere lanurile de grîne ce se salvaseră de care şi de cai, fără să mai ţină seama de durdele cu care spaniolii trăgeau fără vlagă de departe. Dar nu toţi erau neînarmaţi: Roberto văzu o ţărancă înaltă şi cu părul arămiu care la răstimpuri îşi întrerupea seceratul, se apleca între spice, ridica o muschetă, o ducea la umăr ca un vechi soldat sprijinind-o cu patul pe obrazul ei rumen şi trăgea înspre cei ce o tulburau. Spaniolii îşi ieşiseră din răbdări din cauza gloanţelor acelei Ceres războinice, răspunseseră şi ei, şi un glonte o lovise pieziş la încheietura mîinii. Sîngerînd, ea se întorcea spre casă, dar nu încetase să-şi încarce puşca şi să tragă, strigînd cîte ceva spre duşmani. În timp ce ea ajunsese acum chiar lîngă ziduri, cîţiva spanioli o bruftuluiră: "Puta de los franceses!" La care ea răspundea: "Si, a sun la putan'na dei frances, ma ad vui no! Uite-aşa, oi fi eu tîrfa francezilor, dar a voastră nicidecum!"

Chipul acela feciorelnic, frumuseţea aceea fără cusur, plesnind de sănătate şi de furie marţială, dimpreună cu o umbră de neruşinare pe care vorbele ei insultătoare i-o adăugaseră, aţîţară simţurile adolescentului.

În ziua aceea străbătuse străzile din Casale umblînd ca să se mai bucure odată de vederea ei; întrebase nişte ţărani, aflase că fata se numea, după unii, Anna Maria Novareza, după alţii Francesca, iar într-un han îi spuseseră că avea douăzeci de ani, că venea de la ţară şi că era în dragoste cu un soldat francez. "E grozavă Francesca, şi încă cum!", ziceau ei zîmbind cu înţeles, iar lui Roberto cea îndrăgită îi apăru cu atît mai de dorit cu cît o linguşeau mai mult semnele acelea cam uşuratice.

După vreo cîteva seri, trecînd prin faţa unei case, o zări într-o odaie neluminată de la catul de jos. Se aşezase la fereastră ca să se răcorească la adierea unui vînticel care abia reuşea să potolească niţel zăduful din Monferrato, luminată din spate de o lampă, ce nu se vedea de afară, pusă nu departe de pervaz. La început n-o recunoscuse pentru că frumoasele-i plete erau date peste cap şi doar două şuviţe îi atîrnau în jos pe lîngă urechi. Se zărea numai faţa uşor aplecată, un singur oval fără pată, brobonată de cîţiva stropi de sudoare, încît ea părea unica lampă adevărată în lumina aceea.

Sta şi cosea ceva la o măsuţă joasă, pe care-şi pleca privirea cu grijă, aşa încît nu-l observă pe tînăr, care se trăsese înapoi s-o privească dintr-o parte lipindu-se de perete. Cu inima bătîndu-i ca un ciocan în piept, Roberto îi vedea buza, umbrită de un puf blond. O dată ea ridicase în sus mîna, mai luminoasă decît faţa, ca să ducă la gură un fir de aţă de culoare închisă: îl introdusese între buzele-i roşii descoperindu-şi dinţii albi şi-l retezase dintr-o dată, cu un gest de sălbăticiune tînără,

surîzînd mulțumită de blînda-i cruzime.

Roberto ar fi putut aştepta acolo toată noaptea, în timp ce abia respira, de teamă să nu fie descoperit şi de înflăcărarea care acum îl îngheța. Dar peste puțin fata stinsese lampa, iar vedenia se destrămase.

Trecuse pe strada aceea în zilele următoare, fără să o mai vadă, afară de o singură dată, dar nu era sigur de asta pentru că, dacă era într-adevăr ea, stătea aşezată cu capul în jos, cu gîtu-i gol şi trandafiriu, şi cu un şuvoi pe plete acoperindu-i fața. O femeie în vîrstă stătea în spatele ei, trecînd prin valurile acelea de plete leonine cu un pieptene ca un darac de lînă şi-l lăsa cînd şi cînd din mînă, ca să prindă cu degetul vreo vietate iute de picior, pe care unghiile ei o ucideau cu un pocnet sec.

Roberto, care nu asista întîia oară la un ritual de despăduchiere, îi descoperea totuşi abia acum frumusețea, şi-şi închipuia c-ar putea să-şi vîre mîinile în valurile acelea de mătase, să-şi apese buricele degetelor pe capul acela, să sărute cărările acelea, şi să distrugă el însuşi turmele acelea de mirmidoni care le năpădeau.

Trebui să se îndepărteze de priveliştea încîntătoare, pentru că tocmai trecură nişte grupuri de oameni vorbind zgomotoşi pe stradă, şi fu pentru ultima dată cînd fereastra aceea îi rezervă o privelişte amoroasă.

În alte după amieze şi în alte seri văzu femeia aceea în vîrstă şi o altă fată, dar ea nu mai era. De unde deduse că aceea nu era casa ei, ci a vreunei rude, la care se dusese ca să ajute la treburi. Unde era ea acum, multe zile nu putu afla şi pentru că aleanul de dragoste e o licoare ce capătă tărie şi mai mare cînd e strecurată în urechea unui prieten, în timp ce umbla prin Casale încoace şi încolo fără rezultat, şi slăbea de atîta căutare, Roberto nu reuşise să-i ascundă această stare lui Saint-Savin. Îi dezvăluise totul din vanitate, pentru că fiece îndrăgostit se-mpăunează cu frumusețea iubitei — iar de această frumusețe e sigur nevoie mare.

"Ei, bine, iubeşti", îi replicase Saint-Savin într-o doară. "Nu-i ceva nou. Pare că ființele omeneşti se desfată cu asta, spre deosebire de animale".

"Animalele nu iubesc?"

"Nu, mecanismele simple nu iubesc. Ce fac roțile unui car de-a lungul unui povîrniş? Se rostogolesc la vale. Atelajul e o greutate, iar greutatea apasă, şi depinde de nevoia oarbă care o împinge la coborîre. Aşa şi animalul: atîrnă către împreunare şi nu-şi află pace pînă n-o obține."

"Dar nu mi-ai spus ieri că şi oamenii sînt nişte mecanisme?"

"Ba da, dar maşinăria omenească e mai complicată decît cea minerală, şi decît cea animală, şi se bucură de o mişcare oscilatorie".

"Adică cum?"

"Adică domnia ta iubeşti şi, prin urmare, doreşti şi nu doreşti. Iubirea te face să fii propriu-ți duşman. Te temi că ajungîndu-ți scopul vei fi dezamăgit. Te desfeți in limine, cum spun teologii, te bucuri de întîrziere."

"Nu-i adevărat, eu... eu o vreau de îndată!"

"Dacă ar fi astfel, ai fi şi acum un biet țăran. Dar ai duh. Dacă ai voi-o, ai fi şi luat-o — şi ai fi o brută. Nu, domnia ta vrei ca dorința să ți se aprindă, şi în timpul ăsta să se aprindă şi dorința ei. Dacă a ei s-ar aprinde în aşa măsură încît s-o facă să-ți cedeze imediat, probabil că nu ai mai dori-o. Iubirea prosperă de pe urma aşteptării.

Aşteptarea merge şi iar merge pe cîmpiile întinse ale Timpului către Prilej."

"Dar atunci ce să fac?"

"Fă-i curte".

"Păi... ea nu ştie încă nimic, şi trebuie să-ţi mărturisesc că nu ştiu cum să mă apropii de ea..."
"Scrie-i o scrisoare şi spune-i de iubirea domniei tale."
"Dar n-am scris niciodată scrisori de dragoste! Ba mai mult, mi-e ruşine să spun că n-am scris niciodată scrisori".
"Cînd natura-i neajutorată, să ne adresăm artei. Am să ţi-o dictez eu. Un gentilom se mulţumeşte adesea să compuie scrisori pentru o doamnă pe care n-a văzut-o în viaţa lui, iar eu nu fac excepţie. Fiindcă nu iubesc, ştiu vorbi de iubire mai bine decît domnia ta, pe care iubirea te amuţeşte."
"Dar eu cred că fiecare om iubeşte în felul său... Ar fi un artificiu."
"Dacă i-ai dezvălui iubirea domniei tale cu accentul sincerităţii, ai părea nătîng."
"Dar i-aş spune adevărul..."
"Adevărul e o fetişcană pe cît de frumoasă, pe atît de pudică şi de aceea trebuie să se învăluie mereu în pelerina ei".
"Însă eu vreau să-i spun iubirea mea, nu pe aceea pe care i-ai descri-o domnia ta!"
"Ei, bine, ca să fii crezut, prefă-te. Nu există perfecţiune fără o punere la cale măiestrită.
"Dar ea o să înţeleagă că scrisoarea aceea nu vorbeşte de ea."
"Nu te teme. Va crede că ceea ce-ţi dictez eu îi vine ca o mănuşă. Deci haide, aşează-te şi scrie. Lasă-mă doar să-mi găsesc inspiraţia."
Saint-Savin se plimba prin cameră ca şi cum, zice Roberto ar fi imitat zborul unei albine ce se întoarce la stup. Aproape dansa, cu privirile plutind, ca şi cum ar fi trebuit să citească prin aer mesajul acela, care încă nu exista. Apoi începu.
"Doamnă..."
"Doamnă?"
"Dar cum ai vrea să-i zici? Poate: hei, tu, tîrfuliţă din Casale?"
"Puta de los franceses", lăsă să-i scape în şoaptă Roberto, uimit că Saint-Savin din joacă se apropiase aşa de mult, dacă nu de adevăr, măcar de calomnie.
"Ce-ai spus?"
"Nimic. Prea bine. Doamnă. Apoi?"
"Doamnă, în minunata alcătuire a Universului, a fost scris încă din prima zi a Creaţiunii ca eu să vă întîlnesc şi să vă iubesc. Dar încă de la primul rînd al scrisorii de faţă simt deja cum inima-mi zvîcneşte aşa de tare, încît o să-mi părăsească buzele şi pana înainte de a sfirşi."
"... sfîrşi. Dar nu ştiu dacă-i pe înţelesul..."
"Adevăru-i cu atît mai plăcut cu cît e mai asprit de dificultăţi, şi mai preţuită e revelaţia cu cît ne-a costat mai mult. Ba chiar să înălţăm şi mai mult tonul. Să zicem deci... Doamnă..."
"Iarăşi?"
"Da. Doamnă, pentru o femeie tot aşa frumoasă cum e Alcidiana, era fără îndoială nevoie de un lăcaş, cum are şi această Eroină la care nu se poate ajunge. Cred că prin vrajă fost-aţi strămutată altundeva şi că ţinutul vostru a devenit o a doua Insulă Plutitoare pe care vîntul suspinelor mele o face să se depărteze pe măsură ce-ncerc să mă apropii de ea, de acest ţinut al antipozilor, pămînt la care gheţurile mă împiedică să arunc ancora. Te văd stupefiat, la Grive: ţi se pare tot mediocru?"
"Nu, ba... eu aş spune tocmai dimpotrivă".
"Nu te teme", zise Saint-Savin neînţelegînd bine, "nu vor lipsi nişte contrapunctări de contrarii. Să continuăm. Poate că farmecele domniei tale îţi dau dreptul să rămîi departe aşa cum se cuvine Zeilor. Dar nu ştii oare că Zeii primesc cu îngăduinţă măcar fumul tămîii pe care noi, de-aici de jos, le-o ardem? Nu-mi respinge deci ardoarea: căci deşi posezi în cea mai înaltă măsură frumuseţea şi strălucirea, m-ai face să devin necredincios împiedicîndu-mă să ador în persoana-ţi două dintre cele

mai mari atribute zeieşti... Sună mai bine acum?"

În momentul acela Roberto se gîndea că acum singura problemă era ca Francesca Novareza să ştie să citească. Căci odată depăşit bastionul ăsta, orice lucru avea să citească, avea s-o tulbure cu siguranță, din moment ce el simțea cum se îmbată scriind.

"Doamne sfinte", zise, "are să-nnebunească..."

"O să-nnebunească. Continuă. Departe de a-mi fi pierdut inima atunci cînd ți-am adus în dar libertatea-mi, din ziua aceea mi-o regăsesc cu mult mai mare şi înmulțită în aşa chip încît, ca şi cum o singură inimă nu mi-ar fi de ajuns ca să te iubesc, ea mi se tot înmulțeşte prin toate arterele unde o simt palpitînd."

"O, Doamne..."

"Păstrează-ți calmul. Vorbeşti despre iubire, nu iubeşti. Iartă Doamnă, avîntul unui disperat, sau mai bine, nu te osteni: căci niciodată nu s-a pomenit ca suveranii să dea seamă de moartea sclavilor lor. O, da, trebuie să-mi consider soarta demnă de invidie că ți-ai dat osteneala să cauzezi prăbuşirea-mi: de vei catadicsi cel puțin să mă urăşti, asta-mi va spune că nu-ți eram indiferent. În ăst fel moartea, cu care crezi că mă pedepseşti, îmi va fi prilej de bucurie. Da, moartea: dacă iubire înseamnă să înțelegi că două suflete au fost create ca să fie unite, cînd unul îşi dă seama că celălalt nu simte iubire, nu-i rămîne decît să moară. Lucru de care — fiind încă viu, şi pentru puțină vreme, trupul meu — sufletu-mi, despărțindu-se de el, îți dă de ştire."

"... despărțindu-se îți dă...?"

"... De ştire".

"Stai un pic să răsuflu. Mi se-nfierbîntă capul..."

"Controlează-te. Nu confunda iubirea cu arta."

"Dar eu o iubesc! O iubesc, înțelegi?"

"Eu nu. De aceea mi te-ai adresat mie. Scrie fără să te gîndeşti la ea. Gîndeşte-te, să zicem, la Domnul de Toiras..."

"Rogu-te!"

"Nu te strîmba aşa. E un bărbat frumos, la urma urmei. Dar scrie. Doamnă..."

"Din nou?"

"Din nou. Doamnă, sunt dealtfel menit să mor fără vedere. N-ai făcut oare domnia ta din ochii mei două alambicuri, prin care-mi storci viața picătură cu picătură? Şi oare cum se face că, cu cît ochii mi se umplu de apă, cu atît ard mai tare? Poate că tatăl meu nu mi-a plăsmuit trupul din acelaşi lut ce dete viață primului om, ci din piatră de var, fiindcă apa ce-o risipesc mă mistuie. Şi cum se face oare că mai trăiesc, chiar mistuit, găsind noi lacrimi ce mă-mpuținează?"

"Nu-i prea din cale-afară?"

"În ocaziile grandioase şi gîndul trebuie să fie grandios".

Acum Roberto nu mai protesta. I se părea că a devenit el Francesca Novareza şi simțea ceea ce ar fi trebuit să simtă ea citind paginile acelea. Saint-Savin dicta.

"Ai lăsat în inima mea, părăsind-o, o neruşinată, care-i icoana ta şi care se laudă că are asupra mea putere de viață şi de moarte. Iar domnia ta te-ai îndepărtat de mine aşa cum fac suveranii ce se îndepărtează de locul supliciului de teama de a nu fi supărați de cererile de grațiere. Dacă sufletul meu şi iubirea mea se compun din două pure suspine, cînd am să mor mă voi ruga de agonie să mi-l lase pe cel al iubirii mele ultimul, şi aşa voi atinge — ca pe un dar ultim — minunea de care trebuie să fii mîndră, că cel puțin pentru o clipă, va mai suspina după Domnia ta un trup fără viață."

"... viață. Ai terminat?"

"Nu, lasă-mă să mă gîndesc, trebuie o încheiere care să aibă o pointe..."

"O... ce?"
"Ei, da, o mişcare a intelectului ce pare să exprime corespondența nemaiauzită dintre două obiecte, dincolo de orice am crede noi, aşa încît în acest plăcut joc al spiritului să se piardă în chip fericit orice preocupare pentru esența lucrurilor."
"Nu înțeleg..."
"Vei înțelege. Iată: răsturnăm bunăoară sensul rugăminții căci la drept vorbind, încă n-ai murit, ca să-i dăm posibilitatea să alerge în ajutorul acestui muribund. Scrie. Ai putea încă, Doamnă, să mă salvezi. Ți-am dat inima mea. Dar cum pot trăi fără însuşi motorul vieții? Nu-ți cer să mi-o dai înapoi, căci tocmai fiind prizoniera domniei tale, ea se bucură de cea mai sublimă dintre libertăți, dar te rog, trimite-mi-o în schimb pe a domniei tale, căci nu va găsi un altar mai potrivit s-o primească. Ca să viețuieşti nu ai nevoie de două inimi, iar a mea bate atît de tare pentru domnia ta încît îți poate asigura cea mai sempiternă dintre fervori".
Apoi, întorcîndu-se pe călcîie şi înclinîndu-se ca un actor care aştepta aplauze, zise: "Nu-i frumos?"
"Frumos? Ba găsesc... cum să zic... că-i ridicol. Nu ți se pare c-o vezi pe doamna asta alergînd prin Casale, luînd şi aducînd inimi, ca un valet?"
"Ai vrea ca ea să iubească un bărbat care vorbeşte ca un tîrgoveț oarecare? Iscăleşte-te şi pune sigiliul."
"Dar eu nu mă gîndesc la doamna aceea, mă gîndesc să n-o arate cuiva, aş muri de ruşine."
"N-o va face. Va ține scrisoarea în sîn şi în fiecare noapte va aprinde o lumînare lîngă pat ca s-o recitească, şi ca s-o acopere cu sărutări. Pune iscălitura şi sigiliul."
"Dar să ne-nchipuim, zic şi eu aşa, că ea nu ştie să citească. Va trebui musai să pună pe cineva să-i spună cu voce tare..."
"Dar domnule de la Grive! Vrei să-mi spui cumva că te-ai aprins după vreo țărancă? Şi că mi-ai irosit inspirația ca să iei piuitul unei mîrlance? Nu rămîne decît să ne batem în duel."
"Era un exemplu. O glumă. Dar am fost învățat că omul prudent trebuie să cîntărească întîmplările, împrejurările, şi printre cele posibile şi pe cele mai imposibile..."
"Vezi că ai început să înveți a te exprima cum trebuie. Dar ai cîntărit rău şi ai ales, dintre posibile, pe cel mai de rîs. În orice caz, nu vreau să te silesc. Şterge deci ultima frază şi continuă aşa cum am să-ți spun..."
"Dar dacă şterg, va trebui să scriu din nou scrisoarea."
"Mai eşti şi leneş. Cel înțelept trebuie să tragă folos şi din lucrurile neplăcute. Şterge... Gata? Aşa". Saint-Savin muiase degetul într-o cană şi apoi lăsase să cadă o picătură peste paragraful şters, obținînd o mică pată de umezeală, cu marginile decolorate, care, încet, încet se închideau la culoare de negrul cernelii pe care apa îl făcuse să se lățească pe hîrtie. "Şi acum scrie. Iartă-mă, Doamnă, dacă n-am avut curajul să las în viață un gînd care, furîndu-mi o lacrimă, m-a înspăimîntat prin cutezanța-i. Aşa se întîmplă cînd un foc vulcanic poate da naştere unui rîuşor lin cu ape sărate. Dar, Doamnă, inima mea e ca şi scoica din mare, care sorbind sudoarea zorilor naşte perla, şi creşte totuna cu ea. La gîndul că indiferența domniei tale voieşte să-i răpească inimii mele perla pe care a hrănit-o cu atîta gelozie, inima mi se revarsă prin ochi... Iată, la Grive, aşa este neîndoielnic mai bine, am mai redus din excese. Mai bine să încheiem atenuînd exagerările îndrăgostitului, ca să obținem înduioşarea imensă a iubitei. Semnează, sigilează şi fă ca scrisoarea să ajungă la ea. Apoi aşteaptă."
"Ce s-aştept?"
"Nordul Busolei Prudenței constă să întinzi pînzele la vînt în Momentul Potrivit. În lucrurile

astea aşteptarea nu-i niciodată rea. Prezența ne micşorează faima, iar aşteptarea ne-o sporeşte. Stînd departe vei fi luat drept un leu, iar fiind prezent ai putea deveni un şoarece fătat de un munte. Bineînțeles că eşti dotat cu cele mai mari calități, dar calitățile îşi pierd luciul dacă pui mîna pe ele prea des, pe cînd fantezia ajunge mai departe decît vederea."

Roberto îi mulțumise şi dăduse fuga acasă ascunzînd scrisoarea la piept ca şi cum ar fi furat-o. Se temea ca cineva să nu-i răpească fructul acelui tainic furt.

Am s-o găsesc, îşi spunea el, am să mă-nclin şi am să-i predau scrisoarea. Apoi se agita în pat gîndindu-se la chipul în care ea avea s-o citească mişcîndu-şi buzele. Acum şi-o închipuia pe Anna Maria Francesca Novareza ca fiind înzestrată cu toate virtuțile acelea pe care Saint-Savin i le atribuise. Declarîndu-şi, fie chiar şi prin vocea altuia, iubirea lui, se simțise şi mai cuprins de iubire. Făcînd ceva ce nu era pe gîndu-i, se încuibase acum în el chiar Gîndul. Acum el o iubea pe Novareză cu aceeaşi aleasă violență despre care pomenea scrisoarea.

Pornind în căutarea celei de care era aşa de dispus să rămînă departe, în vreme ce destule bubuituri de tun plouau asupra oraşului, neluînd în seamă pericolul, cîteva zile după asta o zărise la un colț de stradă, încărcată de spice ca o făptură mitologică. Cu mare tumult lăuntric, alergase în întвmpinarea ei, neştiind bine ce-avea să facă sau să spună.

Apropiindu-se tremurînd de ea, se oprise dinainte-i şi-i zisese: "Domnişoară..."

"Cu mine vorbişi?" răspunsese rîzînd fata, şi apoi adăugase: "Ei şi-apoi?"

"Apoi," Roberto nu găsise altceva mai bun de zis, "ați putea să-mi arătați pe ce parte se ajunge la Castel?"

Iar fata, arătînd cu capul peste umăr, şi mişcîndu-şi claia mare de păr: "Păi, pe colo'şa!" Şi dăduse colțul.

Pe colțul acela, în timp ce Roberto nu ştia dacă s-o urmeze sau nu, căzuse şuierînd o ghiulea, dărîmînd zidul scund al unei grădini şi ridicînd un nour de pulbere. Roberto începuse să tuşească, aşteptase ca pulberea să se împrăştie şi înțelesese că, umblînd el cu prea mare şovăială pe cîmpii largi ai Timpului, pierduse Ocazia.

Ca să se pedepsească, rupsese cu căință scrisoarea şi o luase spre casă, în timp ce fîşiile inimii sale frînte se împrăştiau pe jos odată cu bucățelele de hîrtie.

Prima-i lămurită iubire îl convinsese pentru totdeauna că obiectul iubit se menține în depărtare şi cred că asta i-a pecetluit soarta lui de îndrăgostit. În zilele următoare se tot întorsese pe la fiecare colț (pe-acolo pe unde primise vreo ştire, pe unde ghicise o urmă, unde auzise vorbindu-se de ea şi unde o văzuse) ca să realcătuiască un peisaj al memoriei. Îşi conturase astfel un Casale al propriei lui pasiuni, prefăcînd ulicioare, fîntîni, cotituri, în Rîul înclinării, în Lacul Nepăsării sau în Marea Duşmăniei; făcuse din oraşul rănit Ținutul propriei Duioşii nutrite şi încă de pe-atunci, aşa presupun, insula singurătății lui.

13. Harta Mîngîierii

În noaptea de douăzeci şi nouă iunie un bubuit asurzitor îi deşteptase pe asediaţi, urmat ca de un răpăit de tobe: explodase prima mină pe care duşmanii izbutiseră s-o facă să ia foc pe sub ziduri, făcînd să sară în aer un post de apărare şi îngropînd douăzeci şi cinci de soldaţi. A doua zi, pe la vreo şase seara, se auzise un fel de furtună venind dinspre asfinţit, iar la răsărit apăruse un corn al abundenţei, mai alb decît restul cerului, cu vîrful alungindu-se şi scurtîndu-se. Era o cometă, care-i răvăşise pe oamenii de arme şi-i făcuse pe locuitori să se încuie în casă. În săptămînile următoare săriseră în aer şi alte puncte ale zidului, în timp ce de pe bastioane asediaţii trăgeau în gol, pentru că acum adversarii se mişcau pe sub pămînt, iar galeriile de contramină nu reuşeau să-i dibuiască.

Roberto trăia naufragiul acela ca un pasager străin. Petrecea ceasuri îndelungi discutînd cu părintele Emanuele despre modul cel mai potrivit de a descrie focurile asediului, însă îl frecventa din ce în ce mai mult pe Saint-Savin ca să elaboreze împreună cu el metaforele de aceeaşi promptitudine ce ar fi trebuit să zugrăvească focurile iubirii lui — despre eşecul avut nu îndrăznise să-i mărturisească. Saint-Savin îi oferea o scenă pe care aventura-i galantă se putea desfăşura în chip fericit; se supunea tăcînd laşităţii de a elabora împreună prietenul alte scrisori, pe care apoi se prefăcea că le înmînează, recitindu-le însă în fiece noapte ca şi cum jurnalul acela plin de suspine i-ar fi fost adresat lui de către ea.

Începu să fabuleze născocind situaţii în care Novareza urmărită de lăncieri, îi cădea istovită în braţe, el îi împrăştia pe duşmani şi o ducea mai mult moartă decît vie într-o grădină unde se bucura de recunoştinţa-i acum neînfrînată. Unor gînduri ca acestea se lăsa el pradă, în patu-i, apoi îşi venea în fire după o lungă pierdere de sine, şi compunea sonete pentru iubita lui.

Îi arătase unul lui Saint-Savin, care comentase astfel: "Îl găsesc de o mare neîndemînare, dacă-mi îngădui, însă mîngîie-te: cea mai mare parte din cei ce-şi zic poeţi la Paris fac unele şi mai rele. Nu mai face poezii despre iubirea domniei tale, căci patima îţi ia acea răceală divină care era gloria lui Catul."

Se pomeni într-o stare melancolică şi i-o spuse lui Saint-Savin: "Bucură-te", comentă prietenul său, "melancolia nu-i drojdia, ci-i flamura sîngelui şi produce eroii, pentru că, învecinîndu-se cu nebunia, îi împinge la faptele cele mai pline de cutezanţă." Dar Roberto nu se simţea îmboldit la nimic, şi se cufunda în melancolia de a nu fi îndeajuns de melancolic.

Surd la strigătele şi la loviturile de tun, auzea zvonuri de uşurare (că e criză în tabăra spaniolă, că armata franceză înaintează încoace), se bucura pentru că pe la jumătatea lui iulie o contramina reuşise în sfîrşit să masacreze mulţi spanioli; dar în timpul ăsta se evacuau şi multe posturi fortificate, iar pe la jumătatea lui iulie avangărzile duşmanului puteau să tragă de-acum chiar în oraş. Afla că unii dintre casalezi încercau să pescuiască în Pad şi, fără să se mai sinchisească dacă străbătea străzi expuse tirurilor duşmane, alerga să se uite, de teamă ca nu cumva imperialii să o împuşte pe Novareză.

Trecea făcîndu-şi drum printre soldaţii în revoltă, al căror contract nu prevedea şi ca ei să sape tranşee; însă casalezii refuzau să facă asta în locul lor, iar Toiras trebuia să le făgăduiască o plată în plus. Se felicita ca toţi ceilalţi, la vestea că Spinola se îmbolnăvise de ciumă, se bucura văzînd că un grup de dezertori napdlitani intraseră în oraş părăsind de frică tabăra duşmană năpădită de ciumă, îl auzea pe părintele Emanuele spunînd că asta ar putea fi cauză de molipsire...

Pe la jumătatea lui septembrie apăru ciuma în oraş, Roberto nu se feri de ea, temîndu-se numai ca Novareza să nu o ia, şi se deşteptă într-o dimineaţă cu febră mare. Izbuti să trimită pe cineva să-l vestească pe părintele Emanuele, şi fu internat pe ascuns în mînăstirea acestuia, evitînd unul dintre

lazaretele improvizate unde bolnavii mureau grabnic şi fără vîlvă, ca să nu le atragă atenția celorlalți, ce dădeau zor să moară de pirotehnie.

Roberto nu se gîndea la moarte: confunda fierbințeala cu iubirea, şi visa că pipăie cu mîinile trupul Novarezei, în timp ce mototolea aşternutu-i de paie sau îşi mîngîia părțile asudate şi dureroase ale propriului trup.

În virtutea unei memorii dedate prea mult imaginativului, în seara aceea pe Daphne, în timp ce noaptea înainta, cerul îşi urma mişcările-i încete, iar Crucea Sudului dispăruse la orizont, Roberto nu mai ştia dacă ardea de iubirea din nou stîrnită pentru Diana aceea războinică din Casale, sau pentru Doamna-i la fel de îndepărtată vederii.

Vru să ştie unde anume putuse ea să se refugieze, şi alergă în odaia cu instrumente nautice unde i se păruse că se află şi o hartă a mărilor acelora. O găsi, era mare, colorată, şi incompletă, pentru că pe-atunci multe hărți erau lăsate neterminate de nevoie: navigatorul îi desena unui uscat nou întîlnit coastele pe care le văzuse, dar lăsa incomplet conturul, neştiind niciodată cum, cît şi pînă unde se întindea uscatul acela; de aceea hărțile Pacificului apăreau adesea ca nişte arabescuri de plaje, schițări de perimetre, ipoteze de volume, iar bine delimitate apăreau doar puținele insulițe ce putuseră fi înconjurate pe mare, precum şi direcția vînturilor cunoscute din experiență. Unii, ca să facă să fie recunoscută o insulă, nu făceau altceva decît să-i deseneze cu multă precizie forma crestelor şi a norilor ce se adunaseră deasupră-le, încît să le facă uşor de identificat, aşa cum recunoaştem de departe o persoană după forma pălăriei, sau după mersul într-un fel sau altul.

Acum pe harta aceea se puteau vedea marginile a două coaste aflate față-n față, despărțite de un canal orientat de la sud la nord, iar una dintre cele două coaste aproape că se închidea cu felurite sinuozități definind o insulă, care putea fi chiar Insula lui; dar după o porțiune lată de mare erau alte grupuri de insule doar bănuite, după conformația lor prea asemănătoare, care puteau reprezenta şi ele locul unde se afla el.

Am greşi dacă am crede că Roberto era cuprins de vreo curiozitate de geograf; prea îl educase părintele Emanuele să străpungă cu vederea vizibilul prin lentilele ocheanului său aristotelic. Prea mult îl învățase Saint-Savin să-şi legumească dorința cu ajutorul limbajului, care transformă o fecioară în lebădă şi o lebădă în femeie, soarele într-o tipsie şi o tipsie în soare! În puterea nopții îl găsim pe Roberto visînd năuc peste harta prefăcută de-acum în rîvnitul trup de femeie.

Dacă greşeala îndrăgostiților e aceea că scriu numele iubit pe nisipul plajei, pe care apoi îl iau şi-l spală valurile, ce îndrăgostit prudent se simțea el, care încredințase trupul iubit arcurilor acelora de sîni şi golfuri, pletele — unduirii uşoare a curenților printre meandrele arhipelagurilor, fierbințeala văratecă a chipului — scînteierii apelor, misterul ochilor — azurului unei întinderi pustii; astfel încît harta repeta de mai multe ori trăsăturile trupului iubit, lăsîndu-se aşezat în felurite atitudini în promontorii. Plin de dorință, naufragia cu gura pe hartă, sorbea oceanul acela de voluptate, gîdila cîte un cap, nu îndrăznea să pătrundă în vreun canal, cu obrazul întins peste foaie respira suflarea vînturilor, ar fi voit să soarbă vinele de apă şi izvoarele, să se-azvîrle însetat să sece estuarele, să se facă soare ca să poată săruta țărmurile, maree ca să se dedulcească cu taina strîmtorilor...

Dar nu se bucura de posesie, ci de privațiune: în timp ce ardea pipăind aiurit acel vag trofeu ieşit dintr-o erudită pană, poate că pe Insula cea adevărată — acolo unde se întindea ea cu forme şăgalnice pe care harta încă nu putuse să le prindă — alții îşi înfigeau dinții în fructele ei, se scăldau în apele ei... Alții, nişte uriaşi prostiți şi feroci îi apucau în clipa aceea cu mîinile lor butucănoase sînii ca nişte vulcani mătăhăloşi, posedau Afrodita aceea delicată, se atingeau de gurile ei cu aceeaşi

ignoranță tîmpă cu care pescarul din Insula Neaflată, de dincolo de ultimul orizont al Canarelor, aruncă fără s-o știe cea mai rară dintre perle...

Ea în mîinile altui îndrăgostit... Acesta era gîndul supremei beții în care Roberto se zvîrcolea, scîncind de mușcătura neputinței. Și în frenezia aceea, bîjbîind cu mîinile pe masă ca pentru a prinde măcar poala unei rochii, privirea îi lunecă de pe reprezentarea acelui trup al Pacificului cu unduiri de moliciune, pe o altă hartă, în care autorul necunoscut încercase probabil să înfățișeze traseele purtătoare de foc ale vulcanilor de pe uscatul de la apus: era un portulan al întregului glob, presărat cu panașe de fum în vîrful proeminențelor scoarței pămîntești, iar în interior avînd o întretăiere de vine arzătoare; el se simți dintr-o dată că-i imaginea vie a acelui glob, horea expirînd lavă din toți porii, eructînd limfa voluptății nerăsplătite, pierzîndu-și în cele din urmă simțurile — nimicit de hidropizia-i pîrjolitoare (așa scrie el) — peste carnea aceea australă întrezărită.

14. Tratat despre Știința Armelor

Și la Casale visa spații deschise și valea aceea largă în care o văzuse pentru prima dată pe Novareză. Dar acum nu mai era bolnav și așa că se gîndea cu mai multă luciditate că n-avea s-o mai regăsească, pentru că el avea să moară peste puțin timp sau poate pentru că ea murise deja.

În realitate nu era pe moarte, ba chiar începea să se vindece cu încetul, dar nu-și dădea seama de asta și lua sfîrșelile convalescenței drept secătuire de viață. Saint-Savin venise deseori să-l vadă, îl ținea la curent cu mersul întîmplărilor cînd era de față părintele Emanuele (care-l pîndea de parcă ar fi voit să-i fure lui acel suflet) și cînd acesta era nevoit să-i lase singuri (căci în mînăstire se îndeseau acum tratativele) tăifăsuia ca un filosof despre viață și despre moarte.

"Bunul meu prieten, Spinola e pe moarte. Ești invitat la petrecerile pe care o să le facem cînd ne-om despărți de el."

"Săptămîna viitoare o să mor și eu..."

"Nu-i adevărat, aș ști eu să recunosc chipul unui muribund. Dar rău fac că te dezlipesc de gîndul morții. Ba chiar, profită de boală, ca să faci acest exercițiu folositor."

"Domnule de Saint-Savin, vorbești ca un eclesiastic".

"Da de unde. Eu nu-ți spun să te pregătești pentru viața viitoare, ci să folosești bine viața asta, una, care-ți este dată, ca să poți înfrunta, atunci cînd o să vină, unica moarte a cărei experiență o s-o ai. E necesar să meditezi mai dinainte asupra artei de a muri, ca să reușești pe urmă s-o faci bine o singură dată."

Voia să se ridice din pat, iar părintele Emanuele îl împiedica, pentru că nu credea că este încă gata să se întoarcă în hărțuielile războiului. Roberto îi dădu de înțeles că era nerăbdător să se întîlnească cu cineva. Părintele Emanuele socoti că-i o prostie ca trupul lui, atît de slăbit, să se lase istovit de gîndul trupului altcuiva, și încercă să facă să-i apară demnă de dispreț stirpea femeiască: "Acea prea-deșartă Lume Muierească", îi spuse el, "pe care o poartă pe ele anumite Atlase moderne, se rotește-n jurul Dezonoarei și are Semnele Racului și ale Capricornului drept Tropice. Oglinda, care-i este Primul Mișcător, niciodată nu se-ntunecă mai mult ca atunci cînd reflectă Stelele ăstor Ochi lascivi, prefăcute, din cauza Vaporilor răspîndiți de Amanții prostiți, în comete ce vestesc nenorociri Onestității".

Roberto nu gustă această alegorie astronomică, nici nu-și recunoscu iubita în portretul acelor înșelătorii lumești. Rămase în pat, dar răspîndea și mai mult în jur Aburii îndrăgostirii sale.

Alte veşti îi sosiră în timpul ăsta prin domnul Della Saletta. Casalezii se întrebau acum dacă n-ar fi trebuit să le îngăduie francezilor accesul în citadelă: înţeleseseră acum că, dacă voiau să-l împiedice pe duşman să intre în ea, trebuiau să-şi unească forţele. Dar domnul della Saletta lăsa să se înţeleagă că, acum mai mult ca oricînd, în timp ce oraşul părea pe punctul de a cădea, ei, arătînd că colaborează, revizuiau în cugetele lor pactul de alianţă. "Trebuie", zise el, "să fim nevinovaţi ca turturelele cu domnul de Toiras, dar vicleni ca şerpii în cazul în care regele său ar vrea după aceea să vîndă Casale. Se cere să luptăm, dar într-aşa fel încît, dacă oraşul se salvează, să fie şi meritul nostru; însă fără să depăşim măsura, încît dacă el cade, vina să fie numai a francezilor". Şi adăugase, ca pentru edificarea lui Roberto: "Cel prudent nu trebuie să se înhame la un singur car".

"Păi francezii spun că staţi la tocmeală: nimeni nu-şi dă seama cînd luptaţi şi toţi văd că trişaţi cu toptanul!"

"Ca să trăieşti mult e bine să preţuieşti puţin. Vasul crăpat e cel ce nu se sparge niciodată de tot şi ajunge să-ţi mănînce sufletul de mult ce durează."

Într-o dimineaţă, în primele zile ale lui septembrie, căzu peste Casale o ploaie torenţială eliberatoare. Sănătoşi şi convalescenţi, ieşiseră cu toţii afară, să-i ude ploaia, care trebuia să spele orice urmă de molipsire. Era mai mult un mod de a-şi recăpăta puterile decît un leac, iar boala continuă să secere şi după trecerea ploii. Singurele ştiri consolatoare priveau ravagiile pe care ciuma continua să le facă şi în tabăra duşmană.

Fiind acum în stare să se ţină pe picioare, Roberto se aventură afară din mînăstire şi la un moment dat văzu pe pragul unei case însemnate cu cruce verde, ce o declara a fi un loc contagios, pe Anna Maria sau pe Francesca Novareza. Era scofîlcită ca o figură din Alaiul Morţii. Din albă ca neaua şi rumenă ce fusese, ajunsese gălbejită de tot, deşi, tot mai amintea, în trăsăturile-i veştede de vechile-i graţii. Roberto îşi aminti de o frază a lui Saint-Savin: "Mai continua-vei oare să îngenunchezi dinainte-i după ce bătrîneţea va face din trupul acela o arătare, bună atunci doar să-ţi amintească de iminenţa morţii?"

Fata plîngea pe umărul unui capucin, de parcă ar fi pierdut o fiinţă dragă, poate pe francezul ei. Capucinul, cu faţa şi mai sură decît barba, o susţinea arătînd cu degetu-i osos către cer, de parcă spunea "într-o zi, acolo sus..."

Iubirea devine un lucru mental numai atunci cînd trupul doreşte iar dorinţa-i e călcată în picioare. Dacă trupu-i de plîns şi neînstare să mai dorească, lucrul mental piere. Roberto descoperi că era atît de slăbit, încît nu mai era în stare să iubească. Exit Anna Maria (Francesca) Novareza.

Se întoarse în mînăstire şi se întinse la loc în pat, hotărît să moară de-a binelea: prea mult suferea văzînd că nu mai suferă. Părintele Emanuele îl mîna la aer curat. Dar veştile pe care i le aduceau alţii de afară nu-l încurajau să trăiască. Acum, pe lîngă ciumă, mai era şi foametea, ba chiar ceva şi mai rău, o vînătoare îndîrjită după hrana pe care casalezii o mai ţineau încă ascunsă şi nu voiau s-o dea aliaţilor. Roberto spuse că dacă nu putea muri de ciumă voia să moară de foame.

Pînă la urmă părintele Emanuele îşi dădu seama ce-i cu el şi-l alungă. În timp ce dădea colţul, se întîlni nas în nas cu un grup de ofiţeri spanioli. Dădu s-o rupă la fugă, însă aceia îl salutară ceremonios. Înţelese că, după ce căzuseră atîtea bastioane, duşmanii se înnădiseră acum în diferite puncte ale aşezării, fapt pentru care se putea zice că nu cei de pe cîmp asediau Casale, ci Casale îşi asedia acum Castelul.

În capătul străzii îl întîlni pe Saint-Savin: "Dragă La Grive", zise acesta, "te-ai îmbolnăvit francez şi te-ai vindecat spaniol. Partea asta a oraşului este acum în mîna duşmanului."

"Iar noi putem trece?"

"Nu ştii că a fost semnat un răgaz de pace? Şi apoi, spaniolii vor castelul, nu noi. În partea

franceză vinu-i pe terminate iar casalezii îl scot la iveală din pivnițele lor de parcă ar fi sîngele Domnului Nostru Isus Hristos. Nu-i poți împiedica pe nişte francezi ca lumea să frecventeze anumite taverne din partea asta, unde acum hangiii importă vin foarte bun din ținut. Iar spaniolii ne primesc ca pe nişte mari seniori. Numai că trebuie să respectăm convenientele: dacă vrem să ne luăm la harță, trebuie s-o facem la noi acasă cu compatrioții, căci în partea asta trebuie să ne comportăm curtenitor, cum e cazul între duşmani. Aşa că mărturisesc că partea spaniolă are mai puține distracții decît cea franceză, cel puțin pentru noi. Însă alătură-te nouă: în seara asta vrem să-i cîntăm serenade unei doamne care ne-a ascuns farmecele ei pînă mai alaltăieri, cînd am văzut-o arătîndu-se pentru o clipă la fereastră."

Aşa că în seara aceea Roberto regăsi cinci chipuri cunoscute din anturajul lui Toiras. Nu lipsea nici măcar abatele, care pentru ocazia aceea se împodobise cu bumbi şi dantele, şi cu eşarfă de atlaz. "Domnul să ne ierte", zicea el cu o nesăbuită ipocrizie, "dar trebuie să ne mai înveselim şi sufletul, dacă vrem să ne facem datoria şi de-aici înainte..."

Casa se afla într-o piață, în partea ce era acum spaniolă, dar spaniolii la ora aceea erau pesemne cu toții prin cîrciumi. În pătratul de cer desenat de acoperişurile joase şi de coroanele copacilor care mărgineau piața, luna trona sus, senină, abia puțin pişcată şi se oglindea în apa unei fîntîni care murmura în centrul pătratului aceluia liniştit.

"O, tu, prea dulce Diana," zise Saint-Savin, "cît trebuie să fie acum de calme şi de liniştite oraşele, ca şi satele tale, care nu cunosc războiul, căci Selenarii viețuiesc dintr-o fericire a lor naturală, neştiutori de păcat..."

"Nu vorbi cu păcat, domnule de Saint-Savin", îi zisese abatele, "căci chiar dacă luna ar fi locuită, cum în deşert a vorbit în romanu-i recent domnul de Moulinet, şi cum Scripturile nu ne învață, prea nefericiți ar fi locuitorii aceia ai ei, căci nu au cunoscut întruparea."

"Şi din cale afară de crud va fi fost Domnul Dumnezeu, privîndu-i pe ei de o revelație ca asta", ripostase Saint-Savin.

"Nu încerca să pătrunzi tainele dumnezeieşti. Domnul nu a îngăduit să se predice despre Fiul său nici indigenilor din cele două Americi, dar în bunătatea lui le trimite acum misionari, ca să le aducă lumina".

"Dar atunci de ce seniorul papă nu trimite misionari şi pe lună? Oare Selenarii nu sînt fii ai Domnului?" "Nu spune nerozii!"

"Nu iau în seamă că m-ați făcut nerod, domnule abate, dar aflați că sub această nerozie se ascunde o taină, pe care desigur seniorul papă nu voieşte s-o dezvăluie. Dacă misionarii ar descoperi locuitori pe lună şi i-ar vedea că privesc spre alte lumi, care sînt în bătaia ochilor lor şi nu spre a noastră, i-ar vedea întrebîndu-se dacă nu cumva şi în acele lumi nu trăiesc alte ființe asemănătoare nouă. Şi ar trebui să se întrebe şi dacă stelele fixe nu sînt şi ele tot nişte sori înconjurați de lunele lor şi de alte planete ale lor, şi dacă locuitori acelor planete nu văd şi ei alte stele necunoscute nouă, care ar fi, tot aşiderea, sori cu planete aşijderea, şi tot astfel, la infinit..."

"Dumnezeu ne-a făcut neputincioşi de a gîndi infinitul, şi de aceea mulțumeşte-te neam omenesc şi nu te rătăci."

"Serenada, serenada", şopteau ceilalți. "Aceea e la fereastră". Iar fereastra apărea inundată într-o lumină roşietica ce venea dinlăuntrul unui alcov plin de ademeniri. Dar cei doi certăreți se aprinseseră de-a binelea.

"Şi mai puneți", insista în zeflemea Saint-Savin, "că dacă lumea ar fi finită şi înconjurată de Nimic, Dumnezeu ar fi şi el finit: ar fi de datoria lui, cum spuneți domnia voastră, să stea în cer şi pe pămînt şi în tot locul; n-ar putea să stea unde nu se află nimic. Nimicul este un ne-loc. Ori poate, ca

să lărgească lumea, ar trebui să se lărgească pe sine însuşi, născîndu-se pentru prima oară acolo unde mai înainte nu era, fapt ce se-mpotriveşte pretenţiei sale de veşnicie."

"De ajuns, domnule! Tăgăduieşti veşnicia Celui Veşnic, şi asta nu ţi-o îngădui. A sosit clipa să te ucid, pentru ca aşa-zisul duh tare al domniei tale să nu ne mai poată aduce slăbiciune!" Şi trase spada din teacă.

"Fie precum doriţi", zise Saint-Savin salutînd şi punîndu-se în gardă.

"însă eu n-am să vă ucid: nu vreau să iau din soldaţii regelui meu. Pur şi simplu vă voi desfigura, aşa încît să supravieţuiţi purtînd o mască, cum fac comedianţii italieni, e o demnitate ce vi se potriveşte. Vă voi face o cicatrice de la ochi pînă la buză şi vă voi da lovitura asta frumoasă de jugănit grăsunii numai după ce vă voi fi servit, între două ciomăgeli, o lecţie de filosofie naturală."

Abatele atacase încercînd să lovească imediat dînd puternic cu tăişul de sus în jos, strigîndu-i că era un gîndac veninos, un purece, un păduche ce trebuia strivit fără milă. Saint-Savin parase, îl încolţise la rîndu-i, îl împinsese lîngă un copac, dar trîntind cîte o filosofie la fiece mişcare.

"Hei, buşumatele şi dărîmatele sînt lovituri vulgare ale celor orbiţi de mînie! Vă e de lipsă o Idee a Scrimei. Dar sînteţi lipsit şi de caritate, dispreţuind purecii şi păduchii. Sînteţi un animal prea mic ca să puteţi să vă imaginaţi lumea ca pe un animal mare, lucru ce ni l-a arătat şi divinul Platon. Încercaţi să gîndiţi că stelele sînt nişte lumi cu alte animale mai mici, şi că animalele mai mici servesc reciproc de lumi altor popoare — şi atunci n-o să mai găsiţi că-i contradictoriu să gîndiţi că şi noi, şi caii, şi elefanţii, sîntem lumi pentru purecii şi păduchii care locuiesc pe noi. Ei nu ne percep din cauza mărimii noastre, şi tot aşa noi nu percepem lumi mai mari, din cauza micimii noastre. Poate că există acum un popor de păduchi care ia corpul domniei voastre drept o lume, şi cînd unul dintre ei vă va fi străbătut de la frunte pînă la ceafă, semenii lui zic despre el că a îndrăznit să ajungă la hotarele terrei cognita. Acest popor mic ia părul vostru drept nişte păduri din ţara sa şi atunci cînd am să vă rănesc va vedea rănile voastre ca pe nişte lacuri şi mări. Cînd vă pieptănaţi, ei iau agitaţia asta drept fluxul şi refluxul oceanului, şi-i spre răul lor că lumea le e atît de schimbătoare, din pricina năravului vostru de a vă pieptăna la fiece clipă ca o femeie, iar acum cînd vă tai ciucurele ăsta vor crede că strigătul vostru de mînie este un uragan, poftim!" Şi îi descususe o podoabă, ajungînd aproape să-i spintece mantia brodată.

Abatele spumega de mînie, se dusese către centrul pieţei, privind în spate ca să se asigure că are spaţiu pentru fentele pe care acum le încerca, apoi retrăgîndu-se, ca să-şi acopere spatele cu fîntîna.

Saint-Savin părea că dansează în jurul lui fără să atace: ("Ridicaţi capul, domnule abate, priviţi luna, şi reflectaţi că dacă Dumnezeul vostru ar fi putut face sufletul nemuritor, ar fi putut tot aşa să facă şi lumea infinită. Dar dacă lumea e infinită, va fi astfel atît în spaţiu cît şi în timp, şi deci va fi eternă, şi cînd există o lume eternă, care n-are nevoie de creaţie, atunci ar fi inutil de conceput ideea de Dumnezeu. Oh, ce înşelătorie, domnule abate, dacă Dumnezeu e infinit nu puteţi să-i limitaţi puterea: el n-ar putea niciodată ab opere cessare, şi aşa că lumea ar fi infinită; iar dacă lumea-i infinită n-are cum să mai existe Dumnezeu, aşa cum peste puţin timp n-or să mai existe ciucuri pe tunica domniei voastre!" Şi unind zisele cu fapta, îi mai tăiase cîteva pandantive de care abatele era atît de mîndru, apoi scurtase garda ţinînd vîrful spadei puţin mai sus; iar în timp ce abatele încerca să strîngă de aproape, dăduse o lovitură seacă în tăişul spadei adversarului. Abatele aproape că lăsase să-i cadă spada, strîngîndu-şi cu stînga încheietura mîinii drepte de durere.

Apoi uriaşe: "Pînă la urmă tot trebuie să te spintec, necredinciosule, blasfemiatorule, Spurcăciunea Domnului, pe toţi sfinţii blestemaţi ai Paradisului, pe Sîngele Răstignitului!"

Fereastra doamnei se deschisese, cineva se arătase în ea şi scosese un strigăt. Acum cei de faţă uitaseră de scopul isprăvii lor şi se agitau în jurul celor doi duelgii, care urlînd dădeau roată fintînii,

în timp ce Saint-Savin îşi dezorienta adversarul cu o serie de ocoluri în cerc şi de lovituri cu vîrful.

"Nu chemaţi în ajutor misterele întrupării, domnule abate", îl tachina el. "Sfinta biserică romană a domniei voastre v-a învăţat că bulgărele nostru de lut este centrul universului ce se învîrte în juru-i făcînd-o pe menestrelul şi cîntîndu-i muzica sferelor. Fiţi atent, vă lăsaţi împins prea mult către cişmea, o să vă udaţi poalele ca un bătrîn bolnav de pietre la băşică... Dar dacă în golul cel mare se învîrt lumi infinite, cum a spus un mare filosof pe care cei de teapa voastră l-au ars la Roma, foarte multe fiind locuite de creaturi ca noi, şi dacă toate ar fi fost create de Dumnezeul vostru, atunci ce-am mai face cu Mîntuirea?"

"Ce-o să facă domnul cu tine, blestematule!" strigase abatele, parînd cu greu o lovitură dată pe dos din încheietura mîinii.

"Oare Crist s-a întrupat numai o singură dată? Deci păcatul originar s-a dat o singură dată pe globul ăsta? Ce nedreptate! Fie pentru alţii, ce au fost privaţi de întrupare, fie pentru noi, deoarece, în cazul ăsta, în toate celelalte lumi oamenii ar fi perfecţi ca strămoşii noştri înainte de păcat, şi s-ar bucura de o fericire naturală fără povara Crucii. Ori poate că nenumăraţi Adami au comis de nenumărate ori prima greşeală, ispitiţi de infinite Eve cu infinite mere, iar Crist a fost obligat să se întrupeze, să predice şi să pătimească pe Muntele Calvarului de infinite ori, şi poate că o mai face şi acum, iar dacă lumile sînt infinite, infinită va fi şi sarcina lui. Infinită sarcina lui, infinite formele supliciului său: dacă dincolo de Calea Laptelui ar exista un pămînt pe care oamenii au şase braţe, ca cei care sînt pe Terra Incognita a noastră, fiul lui Dumnezeu nu va fi ţintuit pe o cruce, ci pe un lemn în formă de stea — lucru ce mi se pare demn de un autor de comedii".

"Destul, voi pune eu capăt comediei tale!" urlă abatele ieşindu-şi din fire, şi se aruncă asupra lui Saint-Savin înteţindu-şi ultimele lovituri.

Saint-Savin le răspunse parînd tocmai la timp, apoi, în mai puţin de o clipă, în timp ce abatele mai ţinea încă spada înălţată după ce parase o lovitură dată mai înainte, se mişcă ca şi cum ar fi vrut să încerce o lovitură rotită pe dos şi, se prefăcu a cădea în faţă. Abatele se trase într-o parte, sperînd să-l lovească în cădere. Dar Saint-Savin, care nu-şi pierduse controlul asupra picioarelor, se şi ridicase la loc fulgerător, luîndu-şi avînt cu stînga sprijinită pe pămînt, iar dreapta îi fulgerase în sus: era Lovitura Pescăruşului.

Vîrful spadei făcuse un semn pe faţa abatelui, tăind de la rădăcina nasului pînă la buză, despicîndu-i mustaţa stîngă.

Abatele blestema, aşa cum nici un epicureu n-ar fi îndrăznit vreodată, în timp ce Saint-Savin lua poziţie de salut, iar cei de faţă aplaudau lovitura aceea de maestru.

Dar exact în momentul acela, din fundul pieţii sosea o patrulă spaniolă, poate atrasă de zgomote. Din instinct francezii puseseră mîna pe spade, spaniolii văzură şase inamici înarmaţi şi strigară că e o trădare. Un soldat îşi aţinti puşca şi trase. Saint-Savin căzu lovit la piept. Ofiţerul băgă de seamă că patru persoane, în loc să se pregătească să atace, se repezeau alergînd către cel căzut aruncînd armele, se uită la abatele cu faţa plină de sînge, înţelese că deranjase un duel, dădu un ordin alor săi, şi patrula dispăru.

Roberto se aplecă asupra bietului său prieten. "Ai văzut", articula cu greu Saint-Savin, "ai văzut, la Grive, lovitura mea? Gîndeşte-te la ea şi exerseaz-o. Nu vreau ca secretul să moară odată cu mine..."

"Saint-Savin, prietene", plîngea în hohote Roberto, "nu trebuie să mori aşa dintr-o prostie!"

"Prostie? Am bătut un prost şi mor pe locul luptei, şi de glonte duşman. În viaţa mea am ales o

măsură bine cumpănită... Să vorbeşti mereu serios e plictisitor. Să glumeşti tot timpul, e de dispreţuit. Să tot filosofezi, e trist. Să-ţi baţi joc, e neplăcut. Am jucat rolul tuturor personajelor după timp şi prilej, şi cîteodată am fost chiar şi nebun de curte. Dar astă-seară, dacă ai să istoriseşti cum trebuie povestea, nu va fi fost o comedie, ci o frumoasă tragedie. Şi nu te întrista că eu mor, Roberto", şi pentru prima oară îi zicea pe nume, "une heure apres la mort, notre ame evanouie, sera ce que'elle estoit une heure avant la vie... Frumoase versuri, nu? Şi expiră. Hotărîndu-se ei să spună o minciună nobilă, la care consimţi pînă şi abatele, spuseră în jur că Saint-Savin murise într-o ciocnire cu lăncierii care se apropiau de castel. Toiras şi toţi ofiţerii îl plînseră ca pe un viteaz. Abatele povesti că în înfruntarea aceea fusese rănit, şi se pregăti să primească un beneficiu ecleziastic atunci cînd avea să se întoarcă la Paris.

În scurt timp Roberto îşi pierduse tatăl, iubita, sănătatea, prietenul şi poate şi războiul.

Nu izbuti să găsească mîngîiere la părintele Emanuele, acesta fiind prea ocupat cu conciliabulele sale. Reintră în slujba domnului de Toiras, ultima imagine familiară şi, purtîndu-i ordinele, fu martorul ultimelor evenimente.

La 13 septembrie sosiră la castel trimişii regelui Franţei, ai ducelui de Savoia, şi căpitanul Mazzarini. Armata de sprijin se afla şi ea în tratative cu spaniolii. Printre ultimele ciudăţenii ale acestui război, francezii cereau răgaz ca să poată ajunge la timp să salveze oraşul; spaniolii îl acordau pentru că şi tabăra lor, devastată de ciumă, era în criză, se înmulţeau dezertările, iar Spinola abia se mai ţinea acum de viaţă cu dinţii. Toiras se trezi că i se impun de către noii veniţi termenele acordului, care îi îngăduiau să continue să apere Casale deşi oraşul era acum cucerit: francezii aveau să se grămădească cu toţii în Citadelă, lăsînd oraşul şi pînă şi Castelul în mîinile spaniolilor, cel puţin pînă la 15 octombrie. Dacă la data aceea armata de sprijin nu avea să soseacă, francezii trebuiau să plece şi de acolo, definitiv înfrînţi. Altminteri spaniolii aveau să restituie oraşul şi castelul.

Deocamdată, asediatorii aveau să-i aprovizioneze cu merinde pe asediaţi. Bineînţeles că nu-i ăsta modul în care ni se pare nouă că trebuia să aibă loc un asediu pe timpurile acelea, însă era modul în care pe atunci i se îngăduia să aibă loc. Nu era război, era ca un joc de zaruri, ce se întrerupea cînd adversarul trebuia să se ducă să urineze. Sau ca un pariu pe calul învingător. Iar calul era armata aceea, ale cărei proporţii creşteau încet, încet, pe aripile speranţei, dar pe care nimeni nu o văzuse. Se trăia şi la Casale, în Citadelă, ca şi pe Daphne: închipuindu-ţi o insulă îndepărtată şi cu intruşi la tine acasă.

Dacă avangărzile spaniole se purtaseră cum trebuie, acum intra în oraş grosul armatei, iar casalezii trebuiră să aibă de furcă cu îndrăciţii care rechiziţionau totul, violau femeile, băteau bărbaţii şi-şi permiteau plăcerile vieţii de oraş după luni de zile petrecute în păduri şi pe cîmp. Şi, egal împărţită între cuceritori, cuceriţi şi cei baricadaţi în Citadelă, trona ciuma.

La 25 septembrie se răspîndi zvonul că murise Spinola. Mare bucurie în Citadelă, tulburare printre cuceritori, rămaşi orfani şi ei, ca şi Roberto. Urmară zile mai incolore decît cele petrecute pe Daphne, pînă ce, la 22 octombrie se anunţă armata de sprijin, care era acum la Asti. Spaniolii se apucaseră să înarmeze castelul şi să alinieze tunurile pe malurile Padului, fără să mai respecte (blestema Toiras) tratatul prin care la sosirea armatei trebuiau să părăsească oraşul. Spaniolii, prin gura domnului de Salazar, aminteau că acordul fixa ca dată ultimă 15 octombrie şi, în acest caz, francezii erau cei ce ar fi trebuit să cedeze Citadela cu o săptămînă mai înainte.

La 24 octombrie de pe bastioanele Citadelei se observară mari mişcări printre trupele inamice,

Toiras se pregăti să-i susțină cu tunurile pe francezii care soseau; în zilele următoare spaniolii începură să-şi îmbarce bagajele pe fluviu pentru a le expedia la Alecsandria, iar în Citadelă asta păru să fie un semn bun. Dar duşmanii de pe fluviu începeau şi să lege poduri de bărci ca să-şi pregătească retragerea. Iar asta i se păru aşa de puțin elegant lui Toiras, încît puse tunurile pe ele. De necaz, spaniolii îi arestară pe toți francezii care se mai găseau încă în oraş, şi cum de mai erau unii acolo, mărturisesc că-mi scapă, însă aşa relatează Roberto, iar de acum înainte de la asediul acela sînt gata să mă aştept la orice.

Francezii erau aproape şi se ştia că Mazzarini făcea de toate ca să împiedice confruntarea, avînd mandatul papei. Se deplasa de la o armată la cealaltă, se întorcea să raporteze în mînăstirea părintelui Emanuele, pleca din nou călare ca să ducă propunerile de la unii la alții. Roberto îl vedea mereu de departe, şi singur, acoperit de praf, scoțîndu-şi cu dărnicie pălăria în fața tuturor. Ambele părți stăteau în acest timp pe loc, pentru că prima care ar fi făcut vreo mişcare ar fi primit şah şi mat. Roberto ajunse să se întrebe dacă întîmplător armata de sprijin nu era cumva o născocire a căpitanului aceluia tînăr, care-i făcea să viseze acelaşi vis pe asediatori şi pe asediați.

În realitate încă din iunie se ținuse o reuniune a electorilor imperiali la Ratisbona, iar Franța îşi trimisese acolo ambasadorii, printre care era şi părintele Iosif. Şi, în timp împărțeau oraşe şi ținuturi, ajunseseră la o înțelegere asupra oraşului Casale încă de la 13 octombrie. Mazzarini o aflase din vreme, cum îi spuse părintele Emanuele lui Roberto, iar problema era numai să-i convingă fie pe cei care urmau să sosească, fie pe cei care-i aşteptau, de lucrul ăsta. Spaniolii primiseră şi ei ştiri destule, însă fiecare spunea contrariul celeilalte; francezii ştiau şi ei cîte ceva, dar se temeau că Richelieu nu era de acord — şi de fapt nu era, dar încă din zilele acelea viitorul cardinal Mazarin îşi da de furcă să facă să meargă lucrurile cum le voia el şi fără ştirea celui ce avea mai apoi să-i devină protector.

Astfel stăteau lucrurile cînd la 26 octombrie cele două armate se aflară față-n față. La răsărit, pe buza colinelor de către Frassinetto, se înşiruise armata franceză; în fața ei, cu fluviul la stînga, pe cîmpul dintre ziduri şi coline, armata spaniolă, în care Toiras trăgea cu tunurile din spatele ei.

Un şir de care duşmane tocmai ieşea din oraş, Toiras îşi adunase puțina călărime care-i mai rămăsese şi o aruncase afară din oraş, ca să le oprească. Roberto implorase să ia parte la acțiune, dar nu-i fusese îngăduit. Acum se simțea ca pe puntea de sus a unei corăbii, din care nu putea debarca, măsurînd cu ochii întinderea mării şi vîrfurile unei Insule ce i se refuza.

Se auziseră la un moment dat focuri de armă, poate că cele două avangărzi începeau să ia contact între ele: Toiras hotărîse ieşirea, ca să-i angajeze pe două fronturi pe oamenii Maiestății Sale Catolice. Trupele stăteau gata să iasă în afara zidurilor, cînd Roberto, din bastioane, văzu un călăreț negru care, fără să se sinchisească de primele gloanțe, alerga acum prin mijlocul celor două armate, chiar pe linia de foc, fluturînd o hîrtie şi strigînd, cum au relatat mai apoi cei ce erau de față, "Pace, Pace!"

Era căpitanul Mazzarini. În cursul ultimelor lui pelerinaje între un parapet şi celălalt, îi convinsese pe spanioli să accepte acordurile de la Ratisbona. Războiul luase sfîrşit. Casale îi rămînea lui Nevers, francezii şi spaniolii se angajau să-l părăsească. În timp ce rîndurile se împrăşitau, Roberto sări în şaua credinciosului său Pagnufli şi alergă la locul confruntării oprite. Văzu gentilomi în armuri aurite ocupați cu saluturi foarte complicate, cu complimente, cu paşi de dans, în timp ce se pregăteau nişte tăblițe găsite întîmplator ca să fie sigilate pactele.

În ziua următoare începeau plecările, mai întîi spaniolii, apoi francezii, dar cu unele confuzii, cu întîlniri întîmplătoare, cu schimburi de daruri, oferte de prietenie, pe cînd în oraş putrezeau la soare cadavrele ciumaților, văduvele plîngeau în hohote, unii dintre tîrgoveți se trezeau în cîştig şi cu bani

sunători şi cu boala franţuzească, fără însă să se fi culcat decît cu propriile neveste.

Roberto încercă să dea de ţăranii lui. Dar despre armata de la Griva nu mai ştia nimeni nimic. Unii probabil muriseră de ciumă, iar ceilalţi se împrăştiaşeră. Roberto crezu că se întorseseră acasă, iar de la ei maică-sa poate că şi aflase de moartea bărbatului ei. Se întrebă dacă nu era cazul să-i fie aproape în momentul acela, dar nu mai înţelegea nici el care-i era datoria.

E greu de spus ce anume îi zdruncinase mai mult credinţa: lumile infinit de mici şi infinit de mari, într-un gol fără Dumnezeu şi fără regulă, pe care Saint-Savin îl făcuse să le întrevadă, lecţiile de prudenţă ale lui Saletta şi Salazar, sau arta Emblemelor Eroiceşti pe care părintele Emanuele i-o lăsa ca pe unica ştiinţă.

Din felul în care evocă el toate astea pe Daphne, consider că la Casale, pe cînd îşi pierdea şi părintele şi pe sine într-un război făcut numai din tropi şi fără nici o semnificaţie, Roberto învăţase să vadă universul lumesc ca pe o nesigură urzeală de enigme, în spatele căreia nu mai stătea nici un Autor; sau dacă era vreunul, părea pierdut în a se recupera pe sine din perspective nenumărate.

Dacă acolo intuise o lume ce nu mai avea centru, făcută numai şi numai din perimetre, aici se simţea cu adevărat în cea mai de pe urmă şi mai pierdută dintre periferii; pentru că, dacă exista vreun centru, se afla în faţă-i, iar el îi era acestuia satelitul nemişcat.

15. Ceasuri (unele oscilatorii)

Cred că tocmai de aceea, de vreo sută şi ceva de pagini eu vorbesc despre atîtea întîmplari care au precedat naufragiul pe Daphne, însă pe Daphne nu fac să se întîmple nimic. Faptul că zilele petrecute la bordul unei corăbii pustii sînt deşarte, nu mi se poate imputa mie, căci încă nu se ştie dacă povestea asta merită s-o transcriu, şi nici lui Roberto. În cel mai rău caz, lui putem să-i reproşăm doar că a irosit o zi întreagă (căci, una peste alta, n-au trecut decît vreo treizeci de ore de cînd îşi dăduse el seama că cineva i-a furat ouăle), ca să-şi poată lua gîndul de la singura posibilitate care ar fi putut să dea ceva sare şederii lui acolo. Aşa cum avea să se lămurească foarte curînd, era inutil să creadă că Daphne era aşa de nevinovată. Pe hîrbul ăla se învîrtea, sau stătea la pîndă cineva sau ceva care nu era numai el. Nici măcar pe corabia aceea nu puteai concepe un asediu în stare pură. Duşmanul era ascuns în casă.

Ar fi trebuit s-o bănuiască încă din noaptea îmbrăţişării aceleia cartografice a lui. După ce-şi venise în fire, i se făcuse sete, carafa era goală şi se dusese să caute un butoi cu apă. Cele pe care le pusese el ca să strîngă apă de ploaie erau grele, însă erau altele mai mici în cămară. Se duse într-acolo, îl luă pe primul care se afla la îndemînă — reflectînd mai tîrziu, admise că era prea la îndemînă — şi, ajuns în cameră, îl pusese pe masă, scoţînd-i cepul.

Nu era apă şi tuşind îşi dădu seama că butoiaşul conţinea rachiu. Nu putea spune de care, dar ca un bun ţăran ce era, putea spune că nu era din vin. Găsise că băutura nu era rea şi abuză de ea cu neaşteptată veselie. Nu-i trecu prin minte că, dacă butoiaşele din cămară erau toate de felul ăsta, ar fi trebuit să se îngrijească de proviziile lui de apă curată. Nici nu se întrebă cum se făcea că în prima seară trăsese puţin din primul butoi din rezerva aceea şi îl găsise plin cu apă dulce. Numai pe urmă se convinse că Cineva pusese, după aceea, darul cel insidios în aşa fel încît el să-l ia pe acela întîi. Cineva care îl voia în stare de ebrietate, ca să-l aibă în puterea-i. Dar dacă acesta era planul, Roberto

i se conformă cu prea mult entuziasm. Nu cred că băuse cine ştie cît, dar pentru un novice ca el, cîteva pahare erau prea destule.

Din toată povestea care urmează rezultă că Roberto a trăit întîmplarile următoare în stare de beție şi că tot aşa avea să facă şi în celelalte zile.

Aşa cum îi stă bine omului beat, adormi. Însă chinuit de o sete şi mai mare. În somnul acela cleios îi tot revenea în minte o ultimă imagine din Casale. Înainte de plecare se dusese să-l salute pe părintele Emanuele şi îl găsise demontîndu-şi şi împachetîndu-şi maşina lui poetică, ca să se întoarcă la Torino. Dar, lăsîndu-l pe părintele Emanuele, se abătuse pe la carele pe care spaniolii şi imperialii le vîrfuiau cu piesele maşinăriilor lor de asediu.

Roțile acelea dințate erau cele care-i populau acum visul: auzea un scrîşnet de şuruburi, un rîjgîit de țîțîni, şi erau zgomote pe care de data asta nu putea să le producă vîntul, pentru că marea era netedă ca uleiul. Deranjat din somn, asemeni celora care la deşteptare visează că visează, făcuse o sforțare să redeschidă ochii, şi auzise tot zgomotul acela, care venea fie de sub punte, fie din cambuză.

Ridicîndu-se în picioare, simțea o mare durere de cap. Ca să-i treacă, nu-i veni altă idee mai bună decît să se lipească din nou de butoiaş, iar cînd se dezlipi de el, se simțea şi mai rău ca înainte. Se înarma, vîrîndu-şi de mai multe ori greşit cuțitul la brîu, îşi făcu o mulțime de cruci, şi coborî clătinîndu-se pe picioare.

Sub el, acum ştia asta, se afla bara de la timonă. Coborî mai jos, pînă la capătul scăriței: dacă o lua spre proră ar fi intrat în despărțitura cu plante. Către pupă era o uşă închisă pe care nu o violase încă. Din locul acela venea acum, foarte tare, un tic-tăcăit multiplu şi inegal, ca o suprapunere de ritmuri numeroase, printre care putea distinge cînd un tic-tic, cînd un toc-toc şi un tac-tac, dar impresia luată la un loc era aceea a unui ti-ti-chete-toc-tacata-chete-tic. Era ca şi cum în spatele acelei uşi ar fi fost un roi de viespi şi de bondari, şi toți ar fi zburat furioşi pe diferite traiectorii, izbindu-se de pereți şi repezindu-se din nou unii împotriva altora. Aşa încît îi era frică să deschidă, temîndu-se să nu fie năpădit de atomii înnebuniți din stupul acela.

După ce stătu multe clipe uluit, se hotărî. Folosi patul puştii, făcu să sară lacătul şi intră.

Încăperea primea lumină de la un alt sabord şi adăpostea ceasuri. Ceasuri. Ceasuri cu apă, cu nisip, ceasuri părăsite pe lîngă pereți dar mai ales ceasuri mecanice aşezate pe diferite suporturi şi lăzi, ceasuri puse în mişcare de înceată coborîre a unor greutăți şi contragreutăți, de roți care pişcau alte roți, iar acestea, la rîndul lor, altele, pînă ce ultima dintre ele ciupea cele două palete inegale ale unei baghete verticale, făcîndu-le să îndeplinească două jumătăți de învîrtitura în direcții opuse, aşa încît aceasta, prin indecenta-i hîțînare punea în mişcare de balanță o bară orizontală legată la extremitatea superioară; ceasuri cu arc în care un fel de con cu şențulețe desfăşura un lănțug, tras de mişcarea circulară a unui butoiaş care-l lua în stăpînire ochi cu ochi, za cu za.

Unele dintre ceasurile acestea îşi ascundeau mecanismele sub aparențele unor ornamente ruginite şi făurituri de daltă roase, arătînd numai mişcarea înceată a acelor lor; dar cea mai mare parte din ele îşi arătau fierăriile scrîşnitoare, şi aminteau de dansurile acelea ale Morții în care singurul lucru mişcător sînt scheletele rînjite care agită coasa Timpului.

Toate aceste maşinării erau active, clepsidrele mai mari care încă mai molfăiau nisip, cele. ai mici aproape pline în jumătatea de jos, iar restul era o scrîşnire de dinți, o mestecătură astmatică.

Cuiva care intra pentru prima oară aici putea să i se pară că priveliştea aceea cu ceasuri se întindea pînă la infinit: fundul cămăruței era acoperit cu o pînză ce reprezenta o anfiladă de încăperi în perspectivă, locuite tot de ceasuri, mereu altele. Dar chiar şi sustrăgîndu-te magiei aceleia, şi privind, ca să zicem aşa, numai ceasurile în carne şi oase, aveai de ce să te simți tulburat.

Poate părea greu de crezut — pentru dumneavoastră care citiți cu detașare aceste lucruri — dar un naufragiat, în prada aburilor rachiului şi pe o corabie nelocuită, care dă peste o sută de ceasuri ce povestesc aproape la unison istoria timpului său interminabil, se gîndeşte mai întîi la istoria respectivă, nu la autorul ei. Şi exact asta făcea şi Roberto, examinînd unul cîte unul nimicurile acelea de nimicit timpul, giumbuşlucuri pentru adolescența-i senilă de condamnat la o foarte îndelungată moarte.

Trăznetul din senin veni după aceea, cum scrie Roberto, cînd ieşind din visul acela urît se opri la nevoia de a-i găsi o cauză: dacă ceasurile erau în funcție, cineva trebuia să le fi activat: chiar dacă mecanismele lor ar fi fost concepute ca să dureze îndelung, dacă ar fi fost întoarse înainte de sosirea lui, le-ar fi auzit el vreodată trecînd pe lîngă uşa aceea.

Dacă ar fi fost vorba de un singur mecanism, ar fi putut crede că acesta era pregătit să funcționeze şi era de ajuns ca cineva să-i dea un impuls ca să pornească; acest impuls fusese gîndit pentru vreo mişcare a corăbiei, sau poate pentru vreo pasăre de mare care intrase prin sabord şi se aşezase pe vreo pîrghie, pe vreo manivelă, dînd naştere vreunui şir de acțiuni mecanice. Nu mişcă cîteodată un vînt mai puternic clopotele şi nu s-a întîmplat oare ca să sară din loc zăvoarele care nu fuseseră împinse bine pînă la capăt?

Însă o pasăre nu poate întoarce dintr-o singură atingere zeci de ceasuri. Că exista sau nu acel Ferrante, asta era una, dar un Intrus pe corabie exista.

Acesta intrase în despărțitura aceea şi îşi pornise mecanismele. Din ce motiv o făcuse era prima întrebare, dar şi cea mai puțin urgentă. A doua era unde se refugiase după aceea. Trebuia aşadar să coboare în cală: Roberto îşi zicea că acum nu mai putea ocoli lucrul ăsta dar tot repetîndu-şi intenția hotărîtă, întîrzia să o pună în aplicare. Văzu că nu-şi venise de tot în fire, urcă pe punte şi-şi turnă nişte apă de ploaie pe cap, şi cu mintea mai limpede prinse a reflecta la identitatea Intrusului.

Nu putea fi un sălbatic provenit de pe insulă, şi nici vreun marinar supraviețuitor, care ar fi putut face orice (să-l atace în plină zi, să încerce să-l ucidă noaptea, să ceară iertare), dar nu să hrănească găinile şi să întoarcă mecanisme. Se ascundea deci pe Daphne un om paşnic şi ştiutor, poate chiar cel ce locuia în odaia hărților. Atunci — dacă era acolo, şi dat fiind că fusese înaintea lui — era un Intrus Legitim. Însă frumoasa antiteză nu făcea să-i scadă deloc neliniştea şi ciuda.

Dacă Intrusul era Legitim, de ce se ascundea? De teama lui Roberto cel nelegitim? Iar dacă se ascundea, de ce-şi făcea evidentă prezența punînd la cale concertul acela ceasornicaresc? Poate că era un om cu mintea perversă care, temîndu-se de el şi incapabil să-l înfrunte, voia să-l piardă ducîndu-l pînă la nebunie? Dar ce cîştigă făcînd astfel, mai ales că, tot naufragiat fiind şi el pe insula aceea artificială, n-ar fi avut decît de cîştigat din alianța cu un tovarăş de nenorocire? Poate că, îşi mai spuse Roberto, Daphne ascundea alte secrete pe care Acela nu voia să le dezvăluie nimănui.

Prin urmare, aur şi diamante, şi toate bogățiile Terrei Incognita, sau ale Insulelor lui Solomon, despre care-i vorbise Colbert...

Exact pe cînd evoca Insulele lui Solomon, Roberto avu ca o revelație. Sigur că da, ceasurile! Ce nevoie era de atîtea ceasuri pe o corabie aflată pe mări în care dimineața şi seara sînt însemnate de drumul soarelui pe cer, iar altceva nici nu trebuie să ştii? Intrusul ajunsese pînă la paralela aceea îndepărtată ca să caute şi el, ca şi doctorul Byrd, el Punto Fijo!

Cu siguranță că aşa era. Printr-o nemaipomenită potrivire de lucruri, Roberto, plecat din Olanda ca să urmărească, ca spion al Cardinalului, manevrele secrete ale unui englez, aproape clandestin pe o corabie olandeză, în căutarea acelui punto fijo, se găsea acum pe o corabie (olandeză) a Altcuiva, din cine ştie ce țară, care-şi propunea să descopere acelaşi secret.

16. Discurs despre Pulberea de Simpatie

Cum ajunsese el în încurcătura aceea?

Roberto lasă să se întrevadă destul de puține în ceea ce priveşte anii care au trecut între întoarcerea lui la Griva şi intrarea lui în societatea pariziană. Din mențiuni făcute ici-colo, se deduce că a rămas pe lîngă maică-sa, cam pînă ce a împlinit douăzeci de ani, înțelegîndu-se de bine de rău cu cei ce aveau grijă de semănături şi de recolte. Îndată ce maică-sa şi-a urmat soțul în mormînt, Roberto se descoperi deodată străin de lumea aceea. Pesemne că atunci şi-a încredințat feuda vreunei rubedenii asigurîndu-şi o rentă solidă şi a pornit să cutreiere lumea.

Rămăsese în corespondență cu cîțiva cunoscuți de la Casale, rămînînd astfel şi solicitat să-şi lărgească prin ei, cunoştințele. Nu ştiu cum ajunsese la Aix-en-Provence, dar cu siguranță că a fost acolo, fiindcă pomeneşte cu recunoştință de cei doi ani petrecuți la un gentilom de acolo, dedat cu orice ştiință, cu o bibliotecă bogată nu numai în cărți, ci şi în obiecte de artă, monumente vechi şi animale împăiate. La gazda lui din Aix trebuie să-l fi cunoscut pe maestrul acela, pe care-l citează permanent cu respect plin de devoțiune, numindu-l Canonicul de Digne, iar alteori doux pretre. Chiar cu scrisorile lui de recomandare înfruntase în sfîrşit Parisul, la o dată pe care nu o precizează.

Aici intrase repede în contact cu prietenii Canonicului, şi i se permisese să frecventeze unul dintre locurile cele mai distinse ale oraşului. Citează des un cabinet al fraților Dupuy şi şi-l aminteşte ca pe un loc în care mintea sa în fiece după amiază se deschidea tot mai mult, în contact cu oameni de carte.

Dar găsesc şi menționarea altor cabinete pe care le vizita în anii aceia, bogate în colecții de medalii, cuțite din Turcia, pietre de agată, rarități matematice, scoici din Indii...

Pe la ce răspîntii se va fi învîrtit în fericitul april (sau poate mai) al vieții lui, ne-o spune citarea frecventă a unor învățături de la Canonic despre cum s-ar putea concepe o lume făcută din atomi, potrivit învățăturii lui Epicur şi, cu toate acestea, voită şi condusă de proveniența divină; însă, atras de aceeaşi dragoste pentru Epicur, îşi petrecea serile cu prieteni care îşi spuneau chiar epicurei, şi care ştiau să alterneze disputele despre eternitatea lumii cu frecventarea unor doamne frumoase şi de puțină virtute.

Citează adesea o ceată de prieteni uşuratici care totuşi nu erau lipsiți la douăzeci de ani de cunoştințe pe care alții s-ar mîndri să le aibă la cincizeci: pe Liniers, Chapelle, pe Dassoucy, un Cugetător şi poet care umbla cu lăuta atîrnată de gît, pe Poquelin care-l traducea pe Lucrețiu dar visa să devină autor de comedii bufe, pe Ercole Saviniano, care se bătuse cu vitejie în asediul de la Arras, compunea declarații de dragoste pentru iubiți închipuiți şi arăta în lume o intimitate afectuoasă cu gentilomi tineri, de la care se lăuda că s-a ales cu boala italienească; dar în acelaşi timp îşi bătea joc de un tovarăş de desfrîu "qui se plaisoit в l'amour des masles", şi zicea făcînd haz că acesta trebuia scuzat, din cauza firii lui sfioase, care-l făcea să se pitească totdeauna pe la spatele prietenilor.

Simțindu-se primit într-o societate de oameni de duh, devenea dacă nu atotştiutor — măcar disprețuitor față de ignoranță şi prostie, pe care o recunoştea fie la gentilomii de curte, fie la anumiți burghezi înstăriți care țineau la vedere cutii goale legate în marochin din Orient, cu numele celor mai buni autori tipărite pe ele.

Pînă la urmă Roberto intrase în cercul acelor honnetes gens care, chiar dacă nu proveneu din nobilimea de sînge, ci din noblesse de robe, constituiau sarea acelei lumi. Dar era tînăr, lacom de experiențe noi şi, cu toată frecventarea cercurilor erudite şi a zvînturărilor libertine, nu rămăsese insensibil la farmecul nobilimii.

Mult timp admirase pe dinafară, plimbîndu-se seara pe strada Saint-Thomas-du-Louvre, palatul Rambouillet, cu frumoasa-i faţadă împodobită cu cornişe, medalii, arhitrave şi pilaştri într-o îmbinare de cărămizi roşii, piatră albă şi ardezie închisă la culoare.

Privea ferestrele luminate, vedea oaspeţii intrînd, îşi imagina frumuseţea demult vestită a grădinii interioare, îşi zugrăvea interioarele acelei mici curţi pe care tot Parisul o lăuda, întemeiată de o femeie de gust care apreciase că-i mai puţin rafinată cealaltă curte, supusă capriciului unui rege incapabil să aprecieze fineţele spiritului.

În fine, Roberto intuise că fiind el om din Alpi, ar fi putut să se bucure de un oarecare credit în casa unei doamne născută din mamă romană, dintr-o strămoaşă mai veche decît Roma însăşi, care se trăgea dintr-o familie din Albă Longa. Nu întîmplător, cu vreo cincisprezece ani mai înainte, oaspete de onoare în casa aceea, cavalerul Marino arătase francezilor căile noii poezii, menită să facă să pălească arta anticilor.

Reuşise să se facă primit în templul acela al eleganţei şi al intelectului, de gentilomi şi de prйcieuses (cum începuse să se spună pe atunci), de învăţaţi fără pedanterie, de galanţi fără libertinaj, petrecăreţi fără vulgaritate, purişti fără ridicol. Roberto se simţea la largul său în mediul acela: i se părea că i se permite să respire aerul marelui oraş şi al curţii fără să trebuiască să se plece acelor reguli de prudenţă ce îi fuseseră inculcate la Casale de către domnul de Salazar. Nu i se cerea să se supună voinţei vreunui potentat, ci să-şi arate modul său aparte de a fi. Nu să se prefacă, ci să se pună la probă — chiar dacă respectînd nişte reguli de bun gust — cu oameni situaţi mai sus decît el. Nu i se cerea să arate curtoazie, ci îndrăzneală, să-şi arate în public priceperile sale în conversaţia limpede şi educată, şi să ştie să spună în glumă gînduri adînci... Nu se simţea un serv, ci un luptător în duel, căruia i se cerea o cutezanţă pur mintală.

Începea să se educe a fugi de afectare, să folosească în orice lucru abilitatea de a ascunde măiestria şi truda, în aşa fel încît ceea ce făcea sau spunea să apară ca un dar spontan, căutînd să devină maestru în ceea ce în Italia se numea dezinvoltură nepăsătoare, iar în Hispania despejo.

Obişnuit cu încăperile de la Griva, ce miroseau a levănţică, şi intrînd în hotelul lui Arthenice, Roberto trecea acum prin săli în care aerul era îmbunat mereu de parfumul din nenumărate coşuleţe de flori, ca şi cum ar fi fost pururi primăvară. Puţinele case mai nobile pe care le cunoscuse pînă atunci erau făcute din odăi dominate de o scară centrală; la Arthenice scările fuseseră puse într-un colţ din fundul curţii, pentru ca tot restul să fie o singură anfilada de săli şi cabinete, cu uşi şi ferestre înalte, situate una în faţa celeilalte; camerele nu erau toate plicticos de roşii, sau de culoarea pielii tăbăcite, ci de zugrăveli diferite, iar cea numită Chambre Bleue, a Stăpînei Casei, avea catifele de această culoare pe pereţi, înflorite cu aur şi argint.

Arthenice îşi primea prietenii întinsă în camera ei, între paravane şi tapiserii groase care-i protejau oaspeţii de frig: ea nu putea suferi nici lumina soarelui nici văpaia vaselor cu jeratic. Focul şi lumina zilei îi înfierbîntau sîngele în vine şi o făceau să leşine. O dată fusese uitat un vas cu jeratic sub patul ei şi îi ieşise o spuzeală. Avea ceva în comun cu unele flori care, ca să-şi menţină prospeţimea, nu vor să fie mereu la lumină nici mereu la umbră, şi au nevoie ca grădinarii să le facă rost de o climă aparte. Iubitoare de umbră, Arthenice primea stînd în pat, cu picioarele într-un sac din piele de urs, şi-şi punea atîtea scufii de noapte încît spunea glumind că surzeşte pe la Sfîntul Martin şi-şi recapătă auzul la Paşte.

Şi cu toate astea, chiar dacă nu mai era tînără, respectiva Gazdă era portretul însuşi al graţiei, trupeşă şi bine făcută, cu trăsăturile chipului admirabile. Nu se putea descrie lumina ochilor ei, care nu sugera gînduri neconvenabile, ci inspira o iubire amestecată cu teama, purificînd inimile pe care le aprindea.

În sălile acelea, Gazda conducea fără să se impună, discuții despre prietenie sau despre iubire, dar se abordau cu aceeaşi uşurință probleme de morală, de politică, de filosofie. Roberto descoperea virtuțile celuilalt sex în expresiile lor cele mai suave, adorînd de la distanță prințese inaccesibile, pe frumoasa Mademoiselle Paulet, poreclită "la lionne" din cauza coafurii ei semețe, şi doamne care ştiau să unească frumusețea cu acel duh pe care Academiile vetuste îl recunoşteau doar bărbaților.

După cîțiva ani la şcoala aceea era pregătit să-şi întîlnească Doamna.

Prima dată cînd a văzut-o a fost într-o seară în care ea îi apăru în veşminte închise la culoare, învăluită ca o Lună pudică ce se ascundea în atlazul norilor. Le bruit, zvonul, această unică formă care, în societatea pariziană, ținea loc de adevăr, îi spuse despre ea lucruri contradictorii, că suferea o văduvie crudă, dar nu după un soț, ci după un amant, şi se împăuna cu pierderea aceea ca să-şi întărească suveranitatea asupra bunului pierdut. Cîțiva îi şoptiseră că ea îşi ascundea chipul pentru că era o prea frumoasă Egipteancă venită din Țara Maurilor.

Oricare era adevărul, cu cea mai mică mişcare a rochiei ei, cu felul uşor în care se întorcea pe călcîie, cu misterul chipului ei ascuns, robi definitiv inima lui Roberto. Se simțea iluminat de tenebrele acelea ce emanau raze şi şi-o închipuia ca pe o pasăre alburie a nopții, fremăta la minunea aceea prin care lumina se făcea întuneric iar întunericul străfulgera, cerneala devenea lapte, abanosul fildeş. Onixul îi scînteia în plete, vălul uşor, ce da la iveală, ascunzîndu-le, contururile feței ei şi ale trupului, avea aceeşi străvezime argintie ca a stelelor.

Dar deodată — şi asta în seara în care o întîlnise prima oară — vălul îi căzuse pentru o clipă de pe frunte şi el putuse întrezări sub secera aceea de lună luminosul abis al ochilor ei. Două inimi iubitoare ce se privesc spun mai multe decît ar spune într-o zi întreagă toate limbile din lumea asta — Roberto se simțise măgulit, sigur de faptul că ea îl privise, şi că, privindu-l, îl văzuse. Şi întors acasă, îi scrisese.

Doamnă,

Focul cu care m-ați aprins exhală un fum atît de neajutorat încît nu veți putea nega că ați fost orbită de el, inhalînd nourii lui înnegriți. Doar cu puterea domniei voastre m-ați făcut să scap din mînă armele orgoliului şi m-ați adus în starea de a vă conjura să-mi cereți viața. De ce oare v-am dat eu însumi ajutor ca să învingeți, eu care am început lupta ca unul care voieşte să fie înfrînt, oferind atacului vostru partea cea mai lipsită de apărare din trupu-mi, o inimă care demult plîngea lacrimi de sînge, dovadă că de mult lipsit-ați casa mea de apă, ca să o lăsați pradă acelui incendiu în care ați ademenit-o cu atenția voastră, atît de scurtă, totuşi!

Găsise scrisoarea atît de strălucit inspirată din cele dictate de maşinăria aristotelică a părintelui Emanuele, atît de potrivită ca să-i aducă la cunoştință Doamnei firea unicei persoane capabile de atîta tandrețe, încît nu mai consideră că era neapărat nevoie să o semneze. Încă nu aflase că prețioasele colecționau scrisori de dragoste ca pe nişte dantele şi bibiluri, fiind mai ahtiate după figurile de stil ale acestora decît să le cunoască autorul.

În săptămînile şi în lunile ce urmară nu avu nici un semn de răspuns. Doamna, în acest timp renunțase mai întîi la veşmintele-i închise, apoi la văl, şi-i apăruse în sfîrşit în albeața tenului ei deloc arăbesc, cu pletele-i blonde, în toată luminozitatea privirilor ei, ce nu mai fugeau să se ascundă, adevărate ferestre ale Aurorei.

Dar acum, cînd putea cu adevărat să-i întîlnească privirile, ştia că le poate surprinde numai cînd se ocupau de alții; se îmbăta de o muzică de cuvinte ce nu-i erau destinate. Nu putea trăi decît în

lumina ei, dar era condamnat să rămînă în conul opac al unui alt corp care-i absorbea razele.

Într-o seară îi culese din zbor numele, auzind pe cineva care o chema Lilia; era, desigur, prețiosul ei nume de prețioasă şi ştia bine că numele acelea erau date în joacă: marchiza însăşi fusese numită Arthenice anagramîndu-se adevăratul ei nume, Catherine — dar se spunea că maeştrii acelei ars combinatoria, Racan şi Malherbe, reuşiseră să scoată din el şi Eracinthe şi Carinthee. Şi totuşi considerase că numai Lilia şi nu alt nume putea fi dat Doamnei lui, cu adevărat lilială în înmiresmata-i albeață.

Din momentul acela Doamna deveni pentru el Lilia, şi acestei Lilii îi dedica versuri de iubire, pe care apoi le distrugea temîndu-se să nu fie un omagiu mai prejos de ea: O, tu, prea dulce Lilia, / abia o floare cules-am şi te-am pierdut! / N-ai vrea să te revăd eu oare? / Eu te urmez, tu fugi de mine, / Eu îți vorbesc, tu taci mereu... Încă nu-i vorbea altfel decît cu privirea, plină de o iubire răzvrătită, fiindcă, cu cît iubim mai mult, cu atît sîntem mai mult înclinați către ranchiună, simțind cum ne trec fiori de foc rece, ațîțați de o stare bolnăvicioasă, cu inima uşoară ca o pană de plumb, străpunşi de acele ciudate efecte ale iubirii fără căldură; şi continua să-i scrie scrisori pe care le trimitea fără semnătură Doamnei, şi versuri pentru Lilia, pe care le păstra cu gelozie pentru sine şi le recitea zilnic.

Scriind el (şi netrimițînd): Lilia, Lilia, unde eşti? unde te-ascunzi? / Lilia, trăznet din senin / Ca fulgerul venit-ai / să mă răneşti, dispărind, îi înmulțea prezența. Urmărind-o noaptea pe cînd se întorcea acasă cu camerista ei (prin păduri adînci /pe ascunse căi, / bucuros i-aş lua, fie şi-n zadar, / urma-n fugă, grațiosu-i picioruş...), descoperise unde locuia. Se aşeza la pîndă nu departe de casa aceea la ora plimbării ei zilnice, şi se lua după ea cînd ieşea. După cîteva luni putea să repete pe dinafară ziua şi ora la care ea îşi schimbase pieptănătura pletelor (scriind versuri despre acele lațuri dragi ale sufletului, ce rătăceau pe fruntea-i ca nişte şerpişori molatici), şi amintea de acel magic april în care dînsa arborase o mantelută din fibre de grozamă, ce-i făcea mersul uşor, ca de pasăre a cerului, pe cînd păşea avîntat în prima adiere de primăvară.

Uneori, după ce o urmărise ca o iscoadă, se întorcea pe propriile-i urme alergînd, înconjurînd zona, şi încetinea pasul numai cînd dădea colțul acela unde, ca din întîmplare, trebuia s-o întîlnească venind; atunci trecea salutînd-o grăbit. Dînsa îi surîdea discret, surprinsă de coincidența aceea, şi îi făcea un semn fugitiv, cum cereau conveniențele. El rămînea în mijlocul străzii ca o statuie de sare, stropit de apa de la trăsurile care treceau, doborît de lupta aceea amoroasă.

În decursul cîtorva luni de zile Roberto reuşise să-şi procure nu mai puțin de cinci victorii dintr-astea: trăise chinul fiecăreia dintre ele ca şi cum ar fi fost prima şi ultima, şi se convingea că, deoarece fuseseră aşa de frecvente, nu putuseră fi efectul întîmplării, şi că poate nu el, ci ea era aceea care punea la cale hazardul.

Ca un Romeo al acestui pămînt binecuvîntat ce-i fugea de sub tălpi, îndrăgostit volubil, ar fi vrut să fie vîntul ce-i înfiora ei părul, apa de dimineață care-i săruta trupul, halatul care o alinta noaptea, cartea pe care ea o alinta ziua, mănuşa care-i încălzea mîna, oglinda care-o putea admira din orice parte... O dată află că i se adusese în dar o veveriță, şi se visă că era el micul animal curios care, sub mîngîierile ei, îşi vîra botu-i inocent între sînii feciorelnici, în timp ce cu coada îi gîdila obrazul.

Se tulbura de îndrăzneala la care ardoarea îl împingea, traducea impudoarea şi remuşcafea în versuri pline de neastîmpăr, apoi îşi spunea că un om de condiție bună poate fi îndrăgostit ca un nebun, însă nu ca un prost. Numai dînd dovadă de spirit în Chambre Bleue avea să se joace cartea destinului lui de îndrăgostit. Novice în riturile acelea afabile, înțelese că o prețioasă se cucereşte numai cu cuvîntul. Aşa că asculta discursurile de prin saloane, în care gentilomii se angajau ca într-un turnir, dar nu se simțea încă pregătit.

Obişnuinţa cu învăţaţii din cabinetul lui Dupuy fu cea care-i sugeră cum anume principiile noii ştiinţe, încă necunoscute în societate, puteau lua întorsătura mişcărilor inimii. Iar întîlnirea cu Domnul d'Igby fu cea care-i inspiră discursul ce avea să-l ducă la pierzanie.

Domnul d'Igby, cau cel puţin aşa i se spunea la Paris, era un englez pe care-l cunoscuse mai întîi la fraţii Dupuy şi apoi îl reîntîlnise într-o seară într-un salon.

Nu se scurseseră trei luni de cînd ducele de Bouquinquant arătase că un englez putea să aibă le roman en teste şi să fie capabil de nebunii nobile: i se spusese că exista în Franţa o regină frumoasă şi mîndră, şi îşi închinase viaţa acestui vis, gata să moară pentru el, vieţuind timp îndelungat pe o corabie pe care ridicase un altar iubitei. Cînd se aflase că d'Igby, chiar din ordinul acestui Bouquinquant, cu vreo doisprezece ani mai înainte, făcuse războiul de corsari contra Spaniei, lumea preţioaselor îl găsise fermecător.

Cît despre cercul fraţilor Dupuy, englezii nu erau acolo populari: erau identificaţi cu personagii ca Robertus a Fluctibus, Medicinae Doctor, Eques Auratus şi Armigero oxoniense, împotriva căruia se scriseseră felurite broşuri, luîndu-i-se în dispreţ excesiva încredere în operaţiile oculte ale naturii. Însă în acelaşi cerc era primit un ecleziastic muncit de diavol ca domnul Gaffarel, care, în ceea ce privea credinţa în curiozităţi nemaiauzite, nu se lăsa mai prejos de nici un britanic, iar Igby, pe de altă parte, se arătase şi el capabil să discute în chip foarte doct despre necesitatea Vidului — într-un grup de filosofi naturalişti care arătau mare oroare pentru cei ce aveau oroare de Vid.

Crezarea ce i se dădea suferise o oarecare lovitură doar printre unele doamne din înalta societate, cărora le recomandase o cremă de frumuseţe inventată de el, care unei doamne îi băşicase faţa, iar cineva şoptise că, tot victimă a unui decoct de-al lui, de vipere, murise cu cîţiva ani mai înainte şi iubita-i soţie, Veneţia. Dar erau cu siguranţă clevetiri de oameni invidioşi, şocaţi de unele lucruri ce se spuneau despre alte leacuri de-ale lui pentru calculi renali, făcute din zeamă de balegă de vacă şi din iepuri sugrumaţi de cîini. Lucruri ce nu se puteau bucura de laude prea entuziaste în cercurile acelea în care se alegeau cu grijă, pentru vorbirile destinate doamnelor, cuvinte care să nu conţină silabe cu sunet fie el şi numai vag obscen.

D'Igby, într-o seară, într-un salon, citase cîteva versuri dintr-un poet din ţara lui:

Chiar dacă sufletele noastre-s două
ca gemene picioare de compas sînt;
ci tău — cel fix, ce pare nemişcat,
dar se clinteşte cînd pe-al meu îl mişcă
şi chiar de stă în centrul său proptit,
cînd celălalt se duce prea departe,
se-nclină şi-l urmează negreşit,
şi iar se-ndreaptă cînd cel'lalt se-ntoarce
la locul lui.
Aşa-mi vei fi tu mie, celui care
mi-i dat să-mi fie mersul îndoit:
statura ta îmi ţine-aproape ocolul
şi mă recheamă unde sînt menit.

Roberto ascultase privind-o ţintă pe Lilia, care sta întoarsă cu spatele, şi hotărîse că Ei avea el să-i

fie pentru totdeauna celălalt picior al compasului, şi că trebuia să învețe engleza ca să mai citească şi alte lucruri de poetul acela, care tălmăcea aşa de bine fremătările lui. Pe timpurile acelea nimeni la Paris n-ar fi vrut să învețe o limbă atît de barbară, dar însoțindu-l pe d'Igby înapoi la locanda lui, Roberto înțelesese că acesta întîmpina greutăți să se exprime într-o italiană corectă, deşi călătorise în Peninsulă, şi se simțea umilit că nu avea suficient control asupra unui idiom indispensabil oricărui om educat. Hotărîseră să se frecventeze şi să se ajute reciproc să stăpînească fiecare graiul de acasă al celuilalt.

Astfel se născuse o prietenie solidă între Roberto şi omul acesta, care se dovedise a fi foarte instruit în ale medicinei şi ale naturii.

Avusese o copilărie îngrozitoare. Tatăl său fusese implicat în Complotul Prafurilor, şi executat. Şi, coincidență ieşită din comun, sau poate numai consecință firească a unor insondabile înclinări ale sufletului, Igby avea să-şi închine viața meditînd la un alt praf. Călătorise mult, mai întîi timp de opt ani în Spania, apoi trei în Italia, unde, altă coincidență, îl cunoscuse pe preceptorul carmelit al lui Roberto.

D'Igby mai era, aşa după cum cereau peregrinările lui de corsar, şi un bun spadasin, şi după numai cîteva zile avea să tragă spada exersînd în glumă cu Roberto. Mai era în ziua aceea cu ei şi un muşchetar, care începuse să se ia la întrecere cu un lăncier din compania cadeților; se luptau în joacă, iar scrimerii erau foarte atenți, însă, la un moment dat, muşchetarul exersase un atac deschis luîndu-şi prea mult avînt şi, constrîngîndu-şi adversarul să reacționeze la fel, fusese rănit la braț, destul de adînc.

Imediat d'Igby îi legase brațul cu una dintre jartierele lui, ca să țină venele închise, dar în răstimp de cîteva zile rana amenința să dea în cangrenă, iar chirurgul zicea că va trebui să-i reteze brațul.

Cu prilejul acela ajunsese D'Igby să-şi ofere serviciile, prevenindu-i însă că puteau să-l considere un şarlatan, şi rugîndu-i pe toți să-i acorde încredere. Muşchetarul, care acum nu mai ştia ce să facă să scape cu bine, răspunsese cu un proverb spaniol: "Hagase el milargo, y hagalo Mahoma".

Atunci d'Igby îi ceru cîteva bucăți de pînză pe care să fie sînge de la rană, iar muşchetarul îi dădu o faşă cu care se oblojise cu o zi mai înainte. D'Igby ceruse să i se aducă un lighean cu apă şi vărsase în el pulbere de vitriol, topind-o rapid. Apoi pusese faşa aceea în lighenaş. Dintr-o dată muşchetarul, care în timpul ăsta se uitase-ntr-acolo, tresărise apucîndu-şi cu mîna brațul rănit; zisese că aşa deodată îl lăsase arsura, şi că chiar simțea o prospețime pe rană.

"Bine", zisese d'Igby, "acum n-ai decît să ții rana curată spălînd-o zilnic cu apă şi sare, aşa ca să poată primi mai bine influența. Iar eu o să pun ligheanul ăsta, ziua la fereastră, iar noaptea în firida căminului, ca să-l mențin permanent la o temperatură moderată".

Dar pentru că Roberto atribuia uşurarea aceea neaşteptată cine ştie cărei alte cauze, d'Igby, cu un zîmbet de înțelegere, luase fîşia şi o uscase pe şemineu, şi imediat muşchetarul începuse din nou să se vaiete, aşa că fu nevoie să ude din nou cîrpa în soluție.

Rana muşchetarului se vindecase în interval de o săptămînă.

Cred că, într-o epocă în care dezinfecțiile erau sumare, simplul fapt de a spăla zilnic rana era deja o cauză suficientă de vindecare, dar nu-l putem dojeni pe Roberto că şi-a pierdut zilele următoare întrebîndu-şi prietenul despre cura aceea, care după toate astea îi amintea de isprava carmelitului, la care asistase în copilăria lui. Atîta că acesta aplicase pulberea pe arma care provocase răul.

"Într-adevăr", răspunsese d'Igby, "disputa despre unguentum armarium durează de mult timp, şi primul a vorbit de ea marele Paracelsus. Mulți folosesc o pastă grasă, şi consideră că acțiunea ei se exercită mai bine asupra armei. Dar precum înțelegi şi domnia ta, arma care a lovit sau cîrpa care a înfăşat sînt acelaşi lucru, pentru că preparatul trebuie să se aplice acolo unde sînt urme de sînge ale

rănitului. Mulți, văzînd că se tratează arma pentru a îngriji efectele loviturii, s-au gîndit la vreo acțiune de magie, în timp ce Pulberea mea Simpatetică își are temeiurile în felul cum acționează natura!"

"De ce Pulbere Simpatetică?"

"Şi aici numele ar putea să înşele. Mulți au vorbit de o conformitate sau o simpatie care ar lega între ele lucrurile. Agrippa spune că, pentru a stîrni puterea unei stele, va trebui să ne adresăm unor lucruri care-i sînt asemănătoare şi care, prin urmare, îi primesc ipfluența. Şi numeşte simpatie această atracție reciprocă a lucrurilor între ele. Aşa cum cu păcură, cu sulf şi cu ulei se pregăteşte lemnul ca să primească flacăra, la fel, folosind lucruri potrivite cu operația şi cu steaua, o binefacere aparte se răsfrînge asupra materiei care-i pusă exact unde trebuie prin lucrarea sufletului lumii. Pentru a înrîuri asupra soarelui ar trebui aşadar să acționăm pe aur, care-i solar prin natură, şi asupra acelor plante care se întorc după soare, sau care se înclină şi-şi strîng frunzele la apusul soarelui ca să le deschidă din nou cînd răsare el, cum sînt lotusul, bujorul, rostopasca. Dar astea-s basme, nu-i de ajuns o analogie de felul ăsta ca să explice acțiunile naturii."

D'Igby îi împărtăşise lui Roberto din secretele lui. Orbita, sau sfera aerului, e plină de lumină, iar lumina este o substanță materială şi corporală; noțiune pe care Roberto o acceptase bucuros fiindcă în cabinetul Dupuy auzise că şi lumina nu era altceva decît pulbere foarte fină de atomi.

"E evident", zicea d'Igby, "că lumina ieşind fără încetare din soare şi aruncîndu-se cu mare iuțeală din orice parte în linii drepte, acolo unde întîlneşte vreun obstacol în drumul ei cînd i se opun corpuri solide şi opace, se reflectă ad angulos aequales, şi ia un alt curs, pînă cînd deviază din vreo altă parte prin întîlnirea cu un alt corp solid, şi aşa continuă pînă cînd se stinge. Ca la jocul cu mingea cu elastic, cînd mingea aruncată în perete sare înapoi din acesta în peretele din față, şi adesea îndeplineşte un adevărat circuit, întorcîndu-se în locul de unde a plecat. Acum, ce se-ntîmplă cînd lumina cade pe un corp? Razele saltă înapoi dezlipind de pe el atomi, adică nişte mici părticele, aşa cum mingea ar putea lua pe ea o parte din tencuiala proaspătă a peretelui. Şi fiindcă aceşti atomi sînt formați din cele patru Elemente, lumina cu căldura ei încorporează părțile vîscoase, şi le transportă departe. Probă este că, dacă încerci să usuci o cîrpă umedă la foc, vei vedea că razele, pe care cîrpa le reflectă, poartă cu ele un fel de abur umed. Aceşti atomi rătăcitori sînt ca nişte călăreți pe nişte fugari înaripați, care călătoresc prin spațiu pînă cînd soarele în amurg le ia înapoi Pegaşii, iar ei nu mai au ce să-ncalece. Şi atunci ei cad înapoi grămadă către pămîntul de la care provin. Dar aceste fenomene nu se petrec numai cu lumina, ci, de exemplu, şi cu vîntul, care nu-i altceva decît un mare fluviu de atomi asemănători între ei, atraşi de corpurile solide terestre..."

"Şi fumul", sugeră Roberto.

"Desigur. La Londra se face focul cu cărbuni de pămînt aduşi din Scoția, care conțin o mare cantitate de sare volatilă foarte acră; această sare transportată de fum se împrăştie în aer, stricînd pereții, paturile şi mobilele de culoare deschisă. Cînd ții închisă o odaie timp de cîteva luni, după aceea găseşti pe ea o pulbere neagră ce se depune pe toate lucrurile, aşa cum vedem o pulbere albă prin mori şi prin prăvăliile brutarilor. Iar primăvara toate florile apar murdare de unsoare."

"Dar cum e posibil ca atîția corpusculi să se împrăştie prin aer, iar corpul care îi emană să nu simtă nici o micşorare?"

"Poate că este o micşorare şi îți dai seama de ea cînd pui să se evapore nişte apă, dar la corpurile solide nu ne dăm seama de ea, cum nu ne dăm seama nici la mosc sau la alte substanțe mirositoare. Oricare corp, oricît de mic ar fi, se poate divide mereu în părți noi, fără să ajungă vreodată la sfîrşitul diviziunii lui. Gîndeşte-te la micimea corpusculilor care se eliberează dintr-un corp viu, datorită cărora cîinii noştri englezi, conduşi de miros, sînt capabili să ia urma unui animal. Oare

vulpea, la sfîrşitul alergării ei, ni se pare mai mică? Aşadar, tocmai în virtutea unor astfel de corpusculi au loc acele fenomene de atracţie pe.care unii le glorifică ca fiind Acţiune la Distanţă, care nu-i la distanţă, şi deci nu e magie, ci are loc prin schimbul permanent de atomi. Şi aşa are loc atracţia prin sugere, cum e aceea a apei sau a vinului printr-un sifon, atracţia magnetului asupra fierului, sau atracţia prin filtrare, ca atunci cînd pui o fîşie de bumbac într-un vas plin cu apă, lăsînd să atîrne afară din vas bună parte din fîşie, şi vezi că apa urcă dincolo de buza vasului şi picură pe jos. Şi ultima atracţie e aceea care are loc prin foc, care atrage aerul înconjurător cu toţi corpusculii care se învîrtesc prin el: focul, acţionînd după propria-i natură, poartă cu sine aerul care îi stă împrejur aşa cum apa unui rîu tîrăşte pămîntul din albia lui. Şi dat fiind că aeru-i umed iar focul uscat, iată că se lipesc unul de altul. Deci, ca să ocupe locul aerului luat de foc, e necesar să vină alt aer din apropiere, altfel s-ar crea un gol."

"Atunci domnia ta negi golul?"

"Nicidecum. Spun că, îndată ce îl întîlneşte, natura caută să-l umple cu atomi, într-o luptă pentru a-i cuceri orice porţiune. Iar dacă n-ar fi aşa, Pulberea de Simpatie nu ar putea să acţioneze cum, dimpotrivă, experienţa mea a arătat că face. Focul provoacă prin acţiunea-i un aflux constant de aer, iar divinul Hipocrate a curăţat de ciumă o provincie întreagă punînd să se aprindă peste tot torţe mari. Tot în timp de ciumă se ucid pisici şi porumbei şi alte animale cu sînge cald care asudă într-una spirite, pentru ca aerul să ia locul spiritelor eliberate în cursul acestei evaporări, făcînd ca atomii plini de ciumă să se lipească de penele şi de părul acelor animale, cum pîinea scoasă din cuptor atrage la sine spuma din butoaie şi alterează vinul dacă o pui pe capacul butoiului. Aşa cum se-ntîmplă de altfel şi dacă pui la aer o livră de sare de tartru calcinat şi încins cum trebuie, care va de zece livre întregi de ulei bun de tartru. Medicul Papei Urban al VIII-lea mi-a povestit întîmplarea unei călugăriţe din Roma care, de prea multe ajunări şi rugăciuni, îşi încălzise trupul aşa de tare, încît oasele i se uscaseră toate. Acea căldură dinăuntru atrăgea cu adevărat aerul care se încorpora în oase aşa cum face cu sarea de tartru, şi ieşea prin locul unde se află descărcarea serozităţilor, adică prin băşică, aşa încît sărmana sfîntă dădea mai mult de două sute de livre de urină în douăzeci şi patru de ceasuri, miracol pe care toţi îl primeau ca dovadă a sfinţeniei ei."

"Dar, dacă prin urmare totul atrage totul, pentru care motiv elementele şi corpurile rămîn separate şi nu avem lipirea oricărei forţe cu o altă forţă?"

"Pătrunzătoare întrebare. Păi aşa cum corpurile care au greutate egală se unesc mai uşor, iar uleiul se uneşte mai uşor cu uleiul decît cu apa, trebuie să tragem de aici încheierea că ceea ce ţine pe loc laolaltă atomii unei aceleiaşi naturi este raritatea sau desimea lor, aşa precum şi filosofii pe care domnia ta îi frecventezi ţi-ar putea-o spune."

"Şi mi-au şi spus-o, dovedindu-mi-o cu felurite soiuri de sare: că oricum le-ai măcina sau închega, îşi reiau totdeauna forma lor naturală, iar sarea obişnuită se înfăţişează permanent în cuburi cu feţe pătrate, salpetrul în coloane cu şase feţe, iar sarea de amoniac în hexagoane cu şase vîrfuri, ca şi zăpada."

"Iar sarea din urină se formează în pentagoane, de unde domnul Davidson explică forma fiecăreia din cele optzeci de pietre date afară din băşica domnului Pelletier. Dar dacă corpurile cu formă asemănătare se amestecă cu mai multă uşurinţă între ele, cu atît mai învederat se vor atrage cu putere mai mare decît celelalte. De aceea, dacă te frigi la o mînă vei obţine răcorirea durerii ţinînd-o puţin dinaintea focului."

"Preceptorul meu, o dată, cînd un ţăran a fost muşcat de o viperă, i-a ţinut pe rană capul viperei..."

"Sigur. Veninul, care începea să se filtreze către inimă, se întorcea la izvorul său principal, unde

se găsea venin în mai mare cantitate. Dacă pe timp de ciumă porți cu tine într-o cutie pulbere de broscoi, sau chiar un broscoi şi un păianjen viu, sau fie şi arsenic, substanța aceea veninoasă va atrage la sine infecția din aer. Iar cepele uscate fermentează în hambar cînd cele din grădină încep să încolțească."

"Asta explică şi poftele copiilor: mama doreşte mult ceva şi..."

"La asta aş fi mai cu băgare de seamă. Uneori fenomene analoage au cauze diferite, iar omul de ştiință nu trebuie să se încreadă în orice superstiții. Dar să ne-ntoarcem la pulberea mea. Ce anume s-a întîmplat cînd am supus pentru cîteva zile acțiunii Pulberei cîrpa murdară de sîngele prietenului nostru? În primul rînd, soarele şi luna au atras de la mare distanță spiritele din sînge care se găseau în cîrpă, datorită căldurii din jur, iar spiritele din vitriol care stăteau în sînge nu au putut evita să facă acelaşi parcurs. Pe de altă parte rana continua să trimită afară o mare abundență de spirite calde şi igneice, atrăgînd astfel aerul înconjurător. Acest aer atrăgea celălalt aer şi acesta alt aer iarăşi şi spiritele din sînge şi din vitriol, răspîndite la mare distanță, în fine se împreunau cu aerul acela, care ducea cu sine alți atomi din acelaşi sînge. Acuma, cum atomii din sînge, cei proveniți de pe cîrpă şi cei proveniți de la rană, se întîlneau, lăsînd deoparte aerul ca pe un tovarăş de drum nefolositor, şi erau atraşi la locul lor cel mai important, anume rana, unindu-se cu ei, spiritele vitriolului pătrundeau în carne."

"Dar n-ați fi putut pune direct vitriolul pe rană?"

"Aş fi putut, avînd rănitul aproape. Dar dacă rănitul ar fi departe? Mai pune că daca aş fi pus direct vitriolul pe rană puterea lui corozivă ar fi iritat-o cît se poate de mult, în timp ce, transportat de aer, el dă numai partea sa dulce şi balsamică, în stare să oprească sîngele, şi este folosită şi în colirurile pentru ochi", şi Roberto trăsese cu urechea, agonisindu-şi apoi în viitor comoară din sfaturile acelea, lucru care desigur explică agravarea răului de care suferea.

"Pe de altă parte", adăugase d'Igby, nu trebuie folosit bineînțeles vitriolul normal, cum se folosea pe vremuri, făcînd mai mult rău decît bine. Eu îmi procur vitriol de Cipru, şi mai întîi îl calcinez la soare: calcinarea îi ia umiditatea prisositoare, şi e ca şi cum din el aş face o supă deasă; şi apoi calcinarea face spiritele din această substanță capabile să fie transportate de aer. În fine îi adaug şi sacîz de arbore, care face rana să se închidă mai repede."

M-am oprit asupra a ceea ce Roberto învățase de la d'Igby pentru că această descoperire avea să-i marcheze destinul.

Trebuie să spun însă, că spre ruşinea prietenului nostru, şi o mărturiseşte şi el în scrisorile lui, n-a fost atras de revelația asta din motive de ştiința naturii, ci numai şi numai din cauza iubirii. Cu alte cuvinte, descrierea aceea a unui univers plin de spirite ce se uneau după afinitățile lor, îi păru a fi o alegorie a îndrăgostirii, şi începu să frecventeze cabinetele de lectură căutînd tot ce putea să găsească despre unguentul armariu, care în epoca aceea însemna mult, şi avea să însemne şi mai mult în anii următori. Sfătuit de monseniorul Gaffarel (în şoaptă, ca să nu audă ceilalți frecventatori ai familiei Dupuy, fiindcă nu prea credeau în lucrurile astea) citea Ars Magnesia de Kirker, Tractatus de magnetica vnlnerum curatione de Goclenius, pe Fracastoro, Discursus de unguento armario al lui Fludd, şi Hopolochrisma spongus de Foster. Devenea tot mai ştiutor în a-şi traduce învățătura în poezie şi a putea într-o bună zi să strălucească în elocință, mesager al simpatiei universale, acolo unde era umilit într-una de elocință altora.

Multe luni de zile — atîta trebuie să fi durat cercetarea lui ambițioasă, pe cînd nu înainta nici măcar cu un pas pe calea cuceririi — Roberto practicase un soi de principiu al dublului, ba chiar al multiplului adevăr, idee pe care la Paris mulți o considerau temerară şi prudentă în acelaşi timp.

Discuta ziua despre posibila veşnicie a materiei, iar în timpul nopţii îşi ostenea ochii pe fel de fel de tratate de doi bani care-i făgăduiau — chiar dacă în termeni de filosofie naturală — miracole oculte.

În faptele mari trebuie căutat nu atît să creezi ocaziile, cît să profiţi de cele care se prezintă. Într-o seară la Arthenice, după o disertaţie însufleţită despre Astreea, înalta Gazdă îi stîrnise pe cei prezenţi să încerce să vadă ce au în comun prietenia şi dragostea. Roberto luase atunci cuvîntul, făcînd observaţia că principiul iubirii, fie ea între prieteni, fie între iubiţi, nu era deosebit de acela prin care acţiona Pulberea de Simpatie. La primul semn de interes, repetase ce-i povestise d'Igby, excluzînd numai întîmplarea cu sfînta care urina întruna, apoi începuse să vorbească doct pe această temă, uitînd prietenia şi vorbind numai despre iubire.

"Iubirea ascultă de aceleaşi legi ca şi vîntul, iar vînturile au totdeauna mireasma locurilor din care vin şi dacă provin din grădini de legume sau de flori, pot mirosi a iasomie sau a mentă, sau a rosmarin, şi astfel îi fac pe navigatori doritori să atingă uscatul ce le trimite atîtea promisiuni. Tot în acest chip spiritele amoroase îmbată nările inimii îndrăgostitului" (iar noi să-i iertăm lui Roberto tropul ăsta nefericit). "Căci inima iubită-i o lăută, ce face să răsune împreună cu ea corzile unei alte lăute, aşa cum bătaia clopotelor acţionează pe suprafaţa cursurilor de apă, mai ales noaptea, cînd în lipsa altui zgomot se naşte în apă aceeaşi mişcare care se născuse în aer. Cu inima iubitoare se-ntîmplă ca şi cu tartrul, care uneori miroase a apă de trandafiri, atunci cînd a fost lăsat să se topească în întunericul unei pivniţe pe timpul cînd înfloresc trandafirii, iar aerul, plin de atomi de roze, schimbîndu-se în apă prin atracţia sării din tartru, parfumează tartrul. Nu contează aici cruzimea iubitei. O butie de vin, cînd viile sînt în floare, fermentează şi aruncă la suprafaţă o floare albă din ea, care rămîne aşa pînă ce cad florile de pe viţa de vie. Dar inima ce iubeşte, avînd tărie mai mare decît vinul, cînd se umple de flori la înflorirea inimii iubite, îşi cultivă îmbobocirea chiar şi cînd sursa a secat.

I se păru că surprinde o privire înduioşată a Liliei, şi continuă: "A iubi este ca şi cum ai face o baie de Lună. Razele care vin de la lună sînt cele ale soarelui, răsfrînte pînă la noi. Concentrînd razele soarelui cu o oglindă, le şi întăreşti puterea dătătoare de căldură. Concentrînd razele lunii cu un lighenaş de argint, se va vedea că fundul lui concav îi reflectă razele împrospătate de rouă pe care o conţin. Pare o neghiobie să te speli într-un lighenaş gol: şi totuşi te trezeşti cu mîinile umezite, iar ăsta-i un leac fără greş contra negilor".

"Domnule de la Grive!, zisese cineva, "dar iubirea nu-i un medicament pentru negi!"

"Oh, nu, desigur", se corectase Roberto, acum greu de oprit, "dar am dat exemple care vin de la lucrurile cele mai umile ca să vă reamintesc că şi iubirea depinde de una şi aceeaşi pulbere de corpusculi. Acesta-i un chip de a spune că iubirea se trage din aceleaşi legi ce guvernează atît corpurile sublunare, cît şi pe cele cereşti, numai că acestor legi ea le este cea mai nobilă dintre manifestări. Iubirea se naşte din privire şi se aprinde la cea dintîi vedere: şi ce anume este vederea dacă nu aprinderea unei lumini reverberate de corpul pe care-l privesc? Văzîndu-l, corpul meu este pătruns de partea cea mai bună a corpului iubit, aceea mai aeriană, care prin deschizătura ochilor ajunge direct la inimă. Şi deci a iubi la prima vedere înseamnă a bea spiritele din inima iubitei. Marele Arhitect al naturii cînd a alcătuit trupul nostru a pus în el nişte spirite lăuntrice, în chipul unor sentinele, ca ele să-şi aducă propriile descoperiri la cunoştinţa generalului lor, adică a imaginaţiei, care este un fel de stăpînă a familiei trupeşti. Şi dacă ea este lovită de vreun obiect oarecare, are loc ceea ce se-ntîmplă cînd auzim cîntînd nişte viole, anume că purtăm melodia lor în memorie, şi o auzim pînă şi în somn. Imaginaţia noastră construieşte din el un simulacru, care-l desfată pe îndrăgostit, deşi nu-l face să sufere, pentru că, se înţelege, nu este decît un simulacru. Din aceasta devine ca atunci cînd un bărbat e surprins de vederea persoanei demne de iubit îşi schimbă

culoarea feței, se roşeşte sau se face palid, după cum acei miniştri care sînt spiritele interne merg mai repede şi mai încet către acel obiect, pentru ca apoi să se întoarcă la imaginație. Dar aceste spirite nu merg numai spre creier, ci direct către inimă prin marele conduct care cară de la aceasta la creier spiritele vitale care acolo devin spirite animale; şi tot prin acest conduct imaginația trimite către inimă o parte din atomii pe care i-a primit de la vreun obiect extern, şi aceşti atomi sînt cei care produc acea ebulițiune a spiritelor vitale, care uneori dilată inima, iar alteori o conduc către sincopă."

"Domnia ta ne spui, domnule, că amorul se comportă ca o mişcare fizică, nu altfel de cum se acoperă vinul de floare; însă nu ne spui cum se face că amorul, spre deosebire de alte fenomene ale materiei, este virtute electivă, adică alege. Pentru care motiv deci amorul ne face sclavii unei făpturi şi nu ai alteia?"

"Tocmai de aceea am redus virtuțile amorului la principiul însuşi al Prafului de Simpatie, şi anume că atomi egali şi de aceeaşi formă atrag atomi egali! Dacă eu aş unge cu pulberea aceea arma ce l-a rănit pe Pilade, n-aş vindeca rana lui Oreste. Deci amorul uneşte numai două ființe care într-un fel oarecare aveau chiar aceeaşi natură, un spirit nobil cu un spirit tot atît de nobil şi un spirit vulgar cu un spirit tot atît de vulgar — dat fiind că se-ntîmplă să iubească şi țăranii, bunăoară păstorițele, cum ne învață minunata povestire a domnului d'Urfe. Iubirea arată o armonie între două făpturi, care era deja ursită de la începutul timpurilor, aşa cum destinul hotărîse dintotdeauna ca Piram şi Tisbe să fie uniți într-un singur arbore de dud."

"Iar iubirea nefericită?"

"Eu nu cred să existe cu adevărat vreo iubire nefericită. Există numai iubiri care nu au ajuns încă la deplină maturizare, unde pentru vreun motiv oarecare iubita nu a primit mesajul care vine din ochii celui ce iubeşte. Şi totuşi îndrăgostitul ştie aşa de bine în ce măsură asemănarea de natură i s-a fost arătat că, prin puterea acestui crezămînt poate să aştepte, fie şi toată viața. El ştie că revelația față de amîndoi, şi reunirea lor, va putea să se împlinească şi după moarte, cînd evaporîndu-se atomii fiecăruia dintre cele două trupuri ce se descompun în pămînt, ei se vor întîlni din nou în unul dintre ceruri. Şi poate, ca şi un rănit, care fără să ştie că cineva tocmai presară cu Pulbere arma ce l-a lovit, se bucură din nou de sănătate, cine ştie cîte inimi iubitoare nu se bucură acum de o uşurare neaşteptată a spiritului, fără să ştie că fericirea lor e opera inimii iubite, devenită iubitoare la rîndu-i, care a lăsat drum liber împreunării atomilor ce-i sînt gemeni."

Trebuie să spun că toată această complicată alegorie stătea în picioare numai pînă la un punct, şi poate că Maşinăria Aristotelică a părintelui Emanuele ar fi putut să-i arate instabilitatea. Dar în seara aceea toți rămaseră convinşi de înrudirea dintre Pulbere, care lecuieşte un rău, şi Iubire, care pe lîngă faptul că lecuieşte, cel mai adesea face rău.

Din pricina asta istoria respectivului discurs despre Pulberea de Simpatie şi despre Simpatia de Amor făcu timp de vreo trei luni şi mai bine înconjurul Parisului, cu rezultatele pe care le vom spune.

Şi tot din pricina asta, Lilia, la terminarea cuvîntării, îi mai surîse o dată lui Roberto. Era un surîs de complimentare, sau cel mult, de admirație, dar nimic nu-i mai firesc decît să crezi că eşti iubit. Roberto înțelese surîsul ca pe o acceptare a tuturor scrisorilor pe care le trimisese. Obişnuit de prea multă vreme cu chinurile absenței, părăsi adunarea, mulțumit de victoria aceea. Făcu rău, şi o să vedem mai pe urmă de ce. De atunci îndrăzni fireşte să-i adreseze cuvîntul Liliei, dar totdeauna avu drept răspuns de la ea comportări potrivnice. Uneori ea şoptea: "tocmai cum se spunea acum cîteva zile". Alteori însă murmura: "şi totuşi, domnia ta spuneai cu totul altfel". Iar alteori făgăduia, dispărînd: "dar o să mai vorbim, fiți perseverent".

Roberto nu înțelegea, dacă ea, din neatenție, de fiecare dată îi atribuia lucruri spuse şi făcute de un altul, sau îl provoca cu cochetărie.

Ceea ce urma să i se întîmple avea să-l facă să pună la un loc episoadele acelea rare într-o istorie cu mult mai neliniştitoare.

17. Mult Rîvnita Ştiință a Longitudinilor

Era — în sfîrşit o dată de care ne putem agăța — în seara de 2 decembrie 1642. Ieşeau de la un teatru, unde Roberto îşi jucase pe tăcute, stînd în public, rolul-i de îndrăgostit. La ieşire Lilia îi strînsese mîna murmurînd: "Domnule de la Grive, ați devenit prin urmare timid. În seara aceea nu erați. Pe mîine, aşadar, din nou pe aceeaşi scenă".

Ieşise grozav de tulburat, invitat la o astfel de adunare într-un loc pe care nu putea să-l cunoască, chemat să repete ceea ce nu îndrăznise niciodată. Şi totuşi nu se putea ca ea să-l fi luat drept altul, pentru că îi spusese pe nume.

Oh, scrie el că şi-ar fi zis, astăzi pîraiele urcă iarăşi către izvor, albii fugari iau cu asalt turnurile Doamnei Noastre din Paris, un foc surîde arzător sub gheață, dat fiind că s-a întîmplat aievea ca Dînsa să mă invite. Sau poate nu, azi sînge picură din stîncă, un şarpe se-mpreună cu-o ursoaică, soarele negru s-a făcut, fiindcă iubita mi-a întins o cupă din care niciodată n-am să beau, căci nu ştiu locul unde este acest banchet...

La un pas de fericire alerga disperat acasă, singurul loc unde era sigur că ea nu se afla.

Se pot interpreta în sens cu mult mai puțin misterios cuvintele Liliei: pur şi simplu ea îi amintise atunci de alocuțiunea aceea de mai înainte despre Pulberea de Simpatie, îl incitase să mai spună şi altceva, în acelaşi salon al Arthenicei, unde mai vorbise. De-atunci ea îl văzuse tăcut şi plin de adorare, iar asta nu corespundea regulilor jocului, cu legi foarte bătătorite, al seducției. Îl chema iarăşi, am spune noi astăzi, la datoria-i mondenă. Curaj, păruse ea să-i spună, în seara aceea n-ați fost timid, păşiți din nou pe scena aceea, eu aştept să vă văd la aceeaşi strîmtoare. Nici nu ne-am putea aştepta la o altă provocare din partea unei prețioase.

Dar în schimb Roberto înțelesese: "Sînteți timid, şi totuşi cu cîteva seri în urmă nu ați fost, şi mi-ați..." (mi-nchipui că gelozia îl împiedică pe Roberto şi în acelaşi timp îl încurajează să-şi imagineze continuarea acelei fraze). "Aşadar, pe mîine, din nou, pe aceeaşi scenă, în acelaşi loc secret".

E firesc — închipuirea lui apucînd-o pe cărarea cea mai spinoasă — ca el să se fi gîndit imediat la o confuzie de persoane, la vreun altul care s-a lăsat să fie luat drept el, şi ca, în locu-i, să fi avut de la Lilia un lucru pentru care el şi-ar fi dat viața în schimb. Iată deci că apărea din nou Ferrante şi toate firele din trecutul lui se reînnodau. Alter ego răuvoitor, Ferrante se vîrîse şi în povestea asta, profitînd de absențele lui, de întîrzierile lui, de plecările lui înainte de vreme, şi, la momentul potrivit, îşi luase răsplata pentru cuvîntarea lui Roberto despre Pulberea de Simpatie.

Şi în timp ce se tot necăjea astfel, auzise bătînd la uşă. Speranță, vis al celor treji! Se repezise să deschidă, convins că avea să o vadă pe ea în prag: însă era un ofițer din gărzile Cardinalului, cu doi oameni care-l însoțeau.

"Domnul de la Grive, îmi imaginez", zisese. Şi apoi, prezentîndu-se, căpitanul de Bar adăugase: "Îmi displace ceea ce trebuie să fac, însă, dumneavostră, domnule, sînteți arestat şi vă rog să-mi predați spada. Dacă mă veți urma cu toată cuviința, ca doi buni prieteni ne vom urca în trăsura care ne aşteaptă, şi nu veți avea de ce să vă ruşinați." Lăsase să se înțeleagă că nu cunoştea motivele

arestului şi că-şi dorea să fie vorba de o neînţelegere. Roberto îl urmase mut, formulînd aceeaşi dorinţă, iar la sfîrşitul respectivei călătorii, predat cu multe scuze în mîinile unui gardian somnoros, se trezise într-o celulă a Bastiliei.

Rămase acolo timp de două nopţi foarte friguroase, vizitat doar de cîţiva şobolani (chibzuită pregătire pentru călătoria lui pe Amarilli) şi de un cerber care, la orice întrebare, răspundea că prin locul acela trecuseră atîţia oaspeţi iluştri încît el încetase să se mai întrebe cum de ajunseseră acolo; iar dacă de şapte ani stătea aici un mare senior ca Bassompierre, nu era cazul ca Roberto să înceapă să se vaite după numai cîteva ore. După ce-l lăsase cele două zile ca să poată gusta ce e mai rău, în cea de a treia seară se întorsese de Bar, îi dăduse putinţa să se spele, şi îl anunţase că trebuia să compară în faţa Cardinalului. Roberto înţelese cel puţin că era un prizonier de Stat.

Ajunseseră la palat seara tîrziu, şi chiar după aglomeraţia de la intrare se ghicea că nu era o seară ca toate celelalte. Scările erau invadate de oameni de toate condiţiile ce se mişcau cu grabă încoace şi încolo; într-o anticameră gentilomi şi oameni ai bisericii intrau gîfîind din greu, scuipau civilizat pentru a-şi curăţa gîtlejul pe pereţii plini de fresce, îşi luau un aer întristat şi intrau într-o altă încăpere, din care ieşeau uşieri chemînd cu voce tare servitori invizibili şi făcîndu-le semn tuturor să păstreze linişte.

În sala aceea fu introdus şi Roberto, şi văzu numai persoane cu spatele la el, care înaintau pînă la uşa unei alte camere, în vîrful picioarelor, fără a face zgomot, ca pentru a vedea un spectacol trist. De Bar privi în juru-i ca şi cum ar fi căutat pe cineva, pînă la urmă îi făcu semn lui Roberto să stea într-un colţ, şi se îndepărtă.

Un alt soldat din gardă care tocmai încerca să-i facă să iasă pe mulţi dintre cei prezenţi, pe diverse tonuri prevenitoare, după rangul fiecăruia, văzîndu-l pe Roberto cu barba nerasă, cu hainele mototolite de detenţie, îl întrebase aspru ce căuta acolo. Roberto răspunsese că era aşteptat de Cardinal, iar soldatul îi răspunsese că, spre nenorocul tuturor, pe Cardinal îl aştepta acum Cineva cu mult mai important.

Totuşi îl lăsase acolo unde era şi, încet, încet, pentru că de Bar (acum ultimul chip prietenos ce-i mai rămăsese) nu se întorcea, Roberto se luă după cei strînşi acolo şi, mai aşteptînd cîte puţin, mai împingînd, ajunse în pragul ultimei încăperi.

Acolo, într-un pat, sprijinit pe un morman de perne albe ca neaua, văzuse şi recunoscuse umbra acelui om de care toată Franţa se temea şi pe care puţini îl iubeau. Cardinalul cel mare era înconjurat de medici în haine mohorîte, care păreau să se intereseze nu atît de el, cît de dezbaterea lor, un cleric îi tampona buzele pe care accesele stinse de tuse formau o spumă roşietică, sub cuverturi se ghicea respiraţia trudnică a unui trup împuţinat, o mînă îi ieşea dintr-o bluză obişnuită, ţinînd strîns un crucifix. Preotul izbucni la un moment dat într-un hohot înăbuşit. Richelieu întoarse capul cu greutate, încercînd să zîmbească şi murmură: "Credeai aşadar că eu sunt nemuritor?"

În timp ce Roberto se întreba cine oare putuse să-l convoace la patul unui muribund, se făcu o mare învălmăşeală la spatele lui. Unii şopteau numele parohului de la Saint-Eustache, şi în timp ce toţi se aliniau la o parte, intră un preot cu suita lui, aducînd sfîntul mir.

Roberto se simţi atins pe umăr; era de Bar, care-i spuse: "Să mergem, Cardinalul vă aşteaptă". Fără să înţeleagă, Roberto îl urmase de-a lungul unui coridor. De Bar îl introdusese într-o sală, făcîndu-i semn să mai aştepte, apoi se retrăsese.

Sala era spațioasă, cu un mare glob pămîntesc în mijloc, şi cu un orologiu pe o mică mobilă într-un colț, în fața unei draperii roşii. La stînga draperiei, sub un mare portret în mărime naturală al lui Richelieu, Roberto observase în fine pe cineva stînd cu spatele, în veşminte de cardinal, în picioare, ocupat să scrie ceva la un pupitru. Personajul îmbrăcat în purpură întorsese doar puțin capul peste umăr şi-i făcuse semn să se apropie, dar în timp ce Roberto se apropia, se încovoiase din nou asupra a ceea ce scria, punînd mîna stîngă drept paravan pe marginile foii, deşi, de la distanța respectuoasă la care se oprise, Roberto n-ar fi putut citi nimic.

Apoi personajul se întoarse, foşnindu-şi faldurile purpurei şi rămase cîteva clipe drept, parcă pentru a reproduce statura din portretul cel mare aflat în spatele său, cu dreapta sprijinită pe pupitru, şi ținînd cu afectare stînga la înălțimea pieptului, cu palma în sus. Apoi se aşeză pe un jilț de lîngă orologiu, îşi mîngîie cu cochetărie mustața şi ciocul bărbii, şi întrebă: "Domnul de la Grive?"

Domnul de la Grive pînă atunci fusese convins că-l vedea într-un coşmar pe acelaşi Cardinal care tocmai se stingea la vreo cîteva zeci de metri mai departe, dar acum îl văzu întinerit, cu liniile feței mai puțin trase, ca şi cum pe chipul acela aristocratic şi palid din portret cineva ar fi retuşat cu nişte umbre carnația şi i-ar fi desenat altfel buzele, cu linii mai puternice şi mai sinuoase; apoi vocea aceea, cu accent străin, îi deşteptase mai vechea amintire a căpitanului aceluia, care cu doisprezece ani mai înainte, galopa prin mijlocul oştilor aflate față-n față, de la Casale.

Roberto se afla în fața cardinalului Mazarin, şi înțelegea că pe nesimțite, în decursul agoniei protectorului său, omul acesta îi lua acum funcțiile, iar ofițerul îl şi numise "Cardinalul", ca şi cum nu mai exista altul decît el.

Dădu să răspundă la prima întrebare, dar avea să-şi dea seama în scurt timp că Mazarin întreba numai în aparență, dar în realitate afirma, făcînd ca în orice caz interlocutorul său să nu poată decît să aprobe.

"Roberto de la Grive", confirmă într-adevăr cardinalul, "din seniorii Pozzo di San Patrizio. Cunoaştem castelul, şi cunoaştem tot atît de bine şi Monferrato. E atît de îmbelşugat, încît zici că-i Franța. Tatăl domniei voastre, în zilele de la Casale, s-a bătut cu cinste, şi ne-a fost mai loial decît alți compatrioți ai voştri". Zicea "ne-a" ca şi cum încă din epoca aceea el era supusul Regelui Franței. "Şi domnia ta în împrejurarea aceea te-ai purtat vitejeşte, ni s-a spus. Nu crezi oare că, părinteşte, cu atît mai mult, ar trebui să ne întristăm că, oaspete al acestui regat, nu ți-ai păzit îndatoririle de oaspete? Nu ştiai că în acest regat legile se aplică în mod egal atît supuşilor cît şi oaspeților? Fireşte, fireşte, nu vom uita că un gentilom e întotdeauna un gentilom, orice delict ar fi comis: vă veți bucura de aceleaşi privilegii îngăduite lui Cinq-Mars, a cărui memorie nu păreți a o execra cum ar trebui. Veți muri şi dumneavostră de secure şi nu de frînghie."

Roberto nu putea să nu ştie un lucru de care vorbea întreaga Franță. Marchizul de Cinq-Mars încercase să-l convingă pe rege să-l destituie pe Richelieu, iar Richelieu îl convinsese pe rege că Cinq-Mars complota împotriva regatului. La Lyon condamnatul încercase să se comporte cu demnitate flecarind în fața călăului, dar acesta îşi bătuse joc de gîtul lui într-un mod atît de nedemn încît mulțimea cuprinsă de dispreț îl făcuse pe el cu ou şi cu oțet.

Fiindcă Roberto, zguduit, încerca să vorbească, cardinalul îl preveni cu un gest al mîinii: "Haide, San Patrizio", zise el, iar Roberto luă seama că folosea acest nume pentru a-i aminti că era străin; şi pe de altă parte îi vorbea în franceză, deşi ar fi putut să-i vorbească în italiană. "Ați cedat viciilor acestui oraş şi ale acestei țări. Cum obişnuieşte să spună eminența sa, Cardinalul, caracterul uşuratec al francezilor îi face să dorească schimbarea din cauza plictiselii pe care o simt față de lucrurile prezente. Unii dintre aceşti gentilomi uşuratici, pe care Regele a avut grijă să-i uşureze şi de cap, v-au sedus cu planurile lor de a întoarce lucrurile. Cazul vostru e de aşa natură încît nu mai

trebuie deranjat nici un tribunal. Statele, a căror conservare trebuie să ne fie nespus de dragă, ar suferi o grabnică ruinare dacă, în materie de crime ce țintesc la răsturnarea lor, s-ar cere probe clare ca cele cerute în cazurile obişnuite. Acum două seri ați fost văzut întrețintîndu-vă cu prieteni de-ai lui Cinq-Mars, care au mai rostit încă o dată cuvinte de înaltă trădare. Cel care v-a văzut printre ei e demn de încredere, deoarece se introdusese acolo avînd mandatul nostru. Iar aceasta e de ajuns. Haideți," îl avertiză el plictisit, "nu v-am făcut să veniți aici ca să aud proteste de nevinovăție, deci liniştiți-vă şi ascultați."

Roberto nu se linişti, dar trase unele concluzii: în acelaşi moment în care Lilia îi atingea mîna, el era văzut în altă parte complotînd împotriva Statului. Mazarin era aşa de convins de asta, încît ideea devenea un fapt. Se spunea peste tot că mînia lui Richelieu nu se potolise încă, şi mulți se temeau să nu fie aleşi spre o nouă pilduire. Roberto, oricum ar fi fost ales, era în orice caz pierdut.

Roberto ar fi putut reflecta la faptul că, adesea, şi numai cu două seri mai înainte, se îndelungase în vreo conversație la ieşirea din salonul Rambouillet; că nu era imposibil ca printre interlocutori să fi fost vreunul dintre intimii lui Cinq-Mars; că lui Mazarin, dacă, din vreun motiv numai de el ştiut, voia să-l piardă, i-ar fi fost de ajuns să interpreteze în chip răuvoitor orice frază relatată lui de o iscoadă... Dar fireşte că reflecțiile lui Roberto erau altele şi confirmau temerile acelea ale lui: cineva luase parte la o reuniune de răzvrătiți ascunzîndu-se şi sub chipul, şi sub numele său.

Un motiv în plus ca să nu încerce să se apere. Îi rămînea inexplicabil numai motivul pentru care — dacă era deja condamnat — cardinalul se mai deranja să-l informeze care-i era soarta. El nu era destinatarul nici unui mesaj, ci însăşi enigma, ghicitoarea însăşi pe care alții, dacă mai aveau dubii asupra motivelor regelui, ar fi trebuit să o dezlege. Aşteptă în tăcere o explicație.

"Vezi, San Patrizio, dacă nu am fi fost investiți cu demnitatea ecleziastică cu care pontiful, şi dorința Regelui, ne-a onorat cu un an în urmă, am spune că Providența a călăuzit imprudența dumitale. De cîtva timp te țineam sub supraveghere, întrebîndu-ne cum am fi putut să-ți cerem un serviciu, pe care nu aveai nici o datorie să ni-l faci. Am aflat de pasul greşit pe care l-ai făcut cu trei seri în urmă ca de un dar neprețuit al Cerului. Acum ai putea să ne fii dator, şi poziția noastră se schimbă, ca să nu mai vorbim de a dumitale."

"Dator?"

"Cu viața. Fireşte, nu e în puterea noastră să te iertam, dar e la alegerea noastră să intervenim. Să spunem că ai putea să te sustragi rigorilor legii cu fuga. Trecînd un an, sau poate mai mult, memoria martorului va fi mai neclară, şi acela ar putea să jure fără să-şi păteze onoarea că omul de acum trei seri nu erai dumneata; şi s-ar putea dovedi că la ora aceea jucai în altă parte o partidă de mingi cu căpitanul de Bar. Atunci — dar nu hotărîm, bagă de seamă, ci presupunem, căci s-ar putea întîmpla contrariul, dar avem credința că vedem just lucrurile — îți va fi făcută o dreptate deplină şi ți se va da libertate necondiționată. Aşază-te, rogu-te", zise el. "Trebuie să-ți propun o însărcinare."

Roberto se aşeză: "O însărcinare?"

"Şi încă delicată. În cursul ei, nu v-o ascund, veți avea unele prilejuri să vă pierdeți viața. Dar acesta e un schimb: sînteți sustras perspectivei sigure a călăului, şi vi se lasă multe posibilități să vă întoarceți neatins, dacă veți fi cu băgare de seamă.Un an plin de primejdii, să zicem, în schimbul unei vieți întregi."

"Eminență", zise Roberto care vedea cel puțin îndepărtîndu-se de el imaginea călăului, "pe cît înțeleg, e inutil să mă jur, pe onoarea mea sau pe Cruce, că..."

"Am fi lipsiți de creştineasca pietate dacă am exclude în absolut ca domnia ta să fii nevinovat, iar noi victima unui echivoc. Dar echivocul s-ar găsi într-un asemenea acord cu planurile noastre, încît nu vedem nici un motiv de a-l lămuri. Nu veți fi dorit cumva să insinuați că vă propunem un

schimb necinstit, cum ar fi, de pildă, ori nevinovat pe mîna călăului, ori culpabil dovedit şi mincinos, în serviciul nostru..."

"Departe de mine această intenţie lipsită de respect, Eminenţă".

"Tocmai. Vă oferim cîteva riscuri posibile, dar glorie sigură. Şi vă vom spune cum am pus ochii pe domnia voastră, fără ca mai-nainte să vă fi fost semnalată nouă prezenţa la Paris. Oraşul, vedeţi, vorbeşte mult despre ceea ce se petrece prin saloane, şi tot Parisul a pălăvrăgit acum cîtva timp de o serată în cursul căreia aţi strălucit în ochii multor doamne. Tot Parisul, nu e cazul să roşiţi. Ne referim la seara aceea în care aţi expus cu brio virtuţile unei aşa-zise Pulberi de Simpatie, şi în chipul (aşa se spune în locurile acelea, nu-i aşa?) ca acestui subiect ironia să-i dea sare, paronomasiile graţie, maximele solemnitate, hiperbolele bogăţie, comparaţiile perspicacitate..."

"Oh, Eminenţă, nu făceam decît să expun lucruri învăţate..."

"Vă admir modestia, dar se pare că aţi făcut dovada unei bune cunoaşteri a unor secrete ale naturii. Prin urmare, am nevoie de un om cu o asemenea ştiinţă, care să nu fie francez şi care, fără a compromite coroana, să se poată strecura pe o corabie, aflată pe punctul de plecare din Amsterdam cu scopul de a descoperi un nou secret, într-un fel legat de folosirea acelei pulberi."

Mai preveni încă o obiecţie a lui Roberto: "Nu vă temeţi, avem nevoie să ştiţi ce anume căutăm, ca să puteţi interpreta pînă şi semnele cele mai incerte. Voim să fiţi informat ca un expert asupra lucrului în cauză, mai ales că vă vedem aşa de pregătit să ne faceţi pe plac. Veţi avea un maestru de mare talent, şi să nu vă lăsaţi înşelat de vîrsta lui tînără". Întinse o mînă şi trase de un şnur. Nu se auzi nici un sunet, dar gestul făcuse probabil să sune în altă parte un clopoţel sau vreun alt semnal — aşa deduse Roberto, cel puţin, într-o epocă în care marii seniori strigau în gura mare ca să-şi cheme servitorii.

Într-adevăr după cîteva clipe intră cu respectuoasă supunere un tînăr ce arăta abia trecut de douăzeci de ani.

"Fii binevenit, Colbert, acesta-i omul de care ţi-am vorbit astăzi", îi spuse Mazarin, iar apoi lui Roberto: "Colbert, care se iniţiază foarte promiţător în secretele administraţiei Statului, se gîndeşte de mult timp la o problemă ce-i stă foarte mult la inimă Cardinalului de Richelieu şi, prin urmare, şi mie. Poate că ştii, San Patrizio, înainte ca eminenţa sa Cardinalul să ia cîrma acestui mare vas a cărui căpetenie este Ludovic al XIII-lea, marina franceză era un nimic pe lîngă aceea a duşmanilor noştri, în război ca şi pe timp de pace. Acum putem să ne mîndrim cu şantierele noastre navale, cu flota de la Răsărit, precum şi cu cea de la Apus, şi vă veţi fi amintind cu ce succes, nu mai mult de acum şase luni, Marchizul de Breze a putut să alinieze în faţa Barcelonei patruzeci şi patru de corăbii, paisprezece galere, şi nu-mi mai amintesc cîte alte nave. Ne-am întărit cuceririle noastre din Noua Franţă, ne-am asigurat stăpînirea în Martinica şi Guadalupa, şi în atîtea dintre insulele acelea din Perii, cum îi place Cardinalului să spună. Am început să construim companii comerciale, chiar dacă nu cu mare succes pînă acum, însă, cu toate astea, în Provinciile Unite, în Anglia, Portugalia şi Spania nu există familie nobilă care să nu-şi aibă unul din membrii săi plecat să facă avere pe mare; nu este la fel şi în Franţa, din nefericire. Dovadă e faptul că ştim probabil destule despre Lumea Nouă, dar foarte puţine despre cea Foarte Nouă. Arată-i, Colbert, prietenului nostru ce lipsită de uscat pare celalată parte a globului de colo."

Tînărul mişcă globul şi Mazarin surîse cu melancolie: "Vai, întinderea aceasta de ape nu-i goală din cauza unei naturi vitrege; e goală pentru că noi ştim prea puţin despre generozitatea ei. Şi totuşi, după descoperirea unei căi occidentale de navigaţie prin arhipelagul Moluştelor, e în joc tocmai zona aceasta imensă, neexplorată, care se întinde între coastele de vest ale continentului american şi ultimele margini orientale ale Asiei. Vorbesc de oceanul zis Pacific, cum au vrut să-l

numească portughezii, pe care se întinde cu siguranță Pămîntul Necunoscut Austral şi din care se cunosc puține insule şi puține coaste vagi, însă destul ca să ştim despre el că adăposteşte bogății fabuloase. Iar pe apele acelea se vîntură acum de o bucată de timp aventurieri ce nu vorbesc limba noastră. Prietenul nostru Colbert, avînd ceea ce eu nu consider a fi doar o trăsnaie tinerească, îndrăgeşte ideea unei prezențe franceze în mările acelea. Cu atît mai mult cu cît bănuim că primul care a pus piciorul pe un Pămînt Austral a fost un francez, domnul de Gonneville, şi asta cu şaisprezece ani înainte de isprava lui Magellan. Cu toate astea, acel viteaz gentilom, sau cleric, ce o fi fost el, a neglijat să înregistreze pe hărți locul unde a acostat. Putem oare să credem că un bun francez a fost atît de neprevăzător? Cu siguranță că nu, ci că în epoca aceea îndepărtată nu avea cum să rezolve pe deplin o problemă ca asta. Dar această problemă, şi o să fiți uimit aflînd care anume, a rămas un mister şi pentru noi."

Făcu o pauză, iar Roberto înțelese că, dat fiind că şi cardinalul şi Colbert cunoşteau, dacă nu soluția, cel puțin numele misterului, pauza era numai în cinstea lui. Crezu că-i bine să joace rolul spectatorului uluit, şi întrebă: "Şi care este acest mister, Eminență?"

Mazarin îl privi pe Colbert cu un aer complice şi zise: "Este misterul longitudinilor". Colbert dădu cu gravitate din cap, confirmînd.

"Pentru soluția acestei probleme legate de Punto Fijo," urmă cardinalul, "acum şaptezeci de ani Filip al II-lea al Spaniei oferea o avere, iar mai tîrziu Filip al III-lea promitea şaisprezece mii de ducați rentă perpetuă şi două mii rentă viageră, iar Statele Generale ale Olandei treizeci de mii de florini. Nici noi nu ne-am zgîrcit cu ajutoarele în bani față de astronomi merituoşi... Apropo, Colbert, doctorul acela, Morin, sînt opt ani de cînd îl facem să aştepte..."

"Eminență, voi înşivă spuneți că sînteți convins că povestea aceea cu paralaxa lunară e o himeră..."

"Da, dar ca să-şi susțină ipoteza aceea a lui foarte îndoielnică, el a studiat cu eficacitate şi le-a criticat pe celelalte. Să-l facem să participe la acest nou proiect, ar putea să-i dea lămuriri domnului de San Patrizio. Să i se ofere o pensie, nu e nimic care să stimuleze ca banul bunele înclinări. Dacă ideea lui ar conține un grăunte de adevăr, vom putea să ne asigurăm mai bine şi, în acelaşi timp, vom putea evita ca, simțindu-se părăsit în patria lui, să cedeze solicitărilor olandezilor. Mi se pare că tocmai olandezii sînt aceia care, văzîndu-i pe spanioli că şovăie, au început să trateze cu acel Galilei, iar noi am face bine să nu rămînem pe dinafară acestei situații..."

"Eminență", zise Colbert ezitînd, "binevoiți să vă amintiți că Galilei a murit la începutul acestui an..."

"Adevărat? Să ne rugăm lui Dumnezeu să fie fericit, mai fericit decît i-a fost dat să fie în viață".

"Şi oricum, şi soluția lui a părut mult timp să fie definitivă, dar nu este..."

"Din fericire mi-ai luat-o înainte, Colbert. Dar să presupunem ca nici soluția lui Morin nu face nici cît un ban găurit. Ei bine, noi să-l susținem totuşi, să facem să se aprindă din nou discuția în jurul ideilor lui, să stimulăm curiozitatea olandezilor: să facem în aşa fel ca să se lase ispitiți, şi îi vom fi pus pentru cîtva timp pe adversari pe o pistă falsă. Vor fi bani bine cheltuiți, în orice caz. Dar despre asta am vorbit de ajuns. Continuă, te rog, căci în timp ce San Patrizio află, voi învăța şi eu."

"Eminența voastră m-a învățat tot ce ştiu", zise Colbert roşind, "dar bunătatea ei mă încurajează să încep a vorbi". Spunînd acestea, se simțea probabil acum pe un teren propice: înălță capul, pe care şi-l ținuse tot timpul plecat, şi se apropie, simțindu-se la largul său, de mapamond. "Domnilor, în ocean - unde, chiar cînd întîlnim un uscat, nu ştim care este, şi dacă mergem spre un pămînt cunoscut trebuie să înaintăm zile şi zile întregi în largul apelor — navigatorul nu are alte puncte de reper decît aştrii. Cu instrumentele, care demult i-au făcut iluştri pe astronomii din antichitate, unui

astru i se fixează înălţimea faţă de orizont, din ea se deduce distanţa faţă de Zenit şi, cunoscîndu-i unghiul de declinaţie, dat fiind că distanţa zenitală, plus sau minus declinaţia, dau latitudinea, se află dintr-odată pe care paralelă ne găsim, sau cît anume mai la nord sau mai la sud de un punct cunoscut. Mi se pare clar."

"Ar înţelege pînă şi un copil", zise Mazarin.

"Ar trebui să se reţină", continuă Colbert, "că în mod asemănător s-ar putea determina şi cît anume sîntem mai la răsărit sau mai la apus de acelaşi punct, adică la ce longitudine, sau pe ce meridian. Cum spune Sacrobosco, meridianul e un cerc care trece prin polii lumii noastre, şi la zenitul capului nostru. Şi se cheamă meridian pentru că, oriunde s-ar afla un om, şi în orice timp al anului, cînd soarele ajunge la meridianul său, acolo este pentru omul acela amiază. Dar vai, printr-o taină a naturii, orice mijloc născocit pentru a defini longitudinea, s-a dovedit înşelător. Ce importanţă are? Ar putea să se întrebe un profan. Foarte mare importanţă."

Acum căpătase încredere, făcu mapamondul să se rotească arătînd contururile Europei: "Cincisprezece grade meridiane, cam atît, despart Parisul de Praga, şi ceva mai puţin de douăzeci, Parisul de Canare. Ce aţi spune de comandantul unei armate care ar crede că se bate pe Montblanc şi în loc să omoare protestanţi i-ar măcelări pe doctorii de la Sorbona pe Mont Sainte-Genevieve?"

Mazarin surîse întinzînd mîinile înainte, ca pentru a implora ca lucrurile de felul ăsta să se petreacă numai pe meridianul unde trebuie.

"Însă drama", continuă Colbert, "este că erori de o însemnătate ca asta se fac cu mijloacele pe care le mai folosim şi acum pentru a determina longitudinile. Şi astfel se întîmplă ceea ce s-a întîmplat aproape acum un veac cu spaniolul acela, Mendana, care a descoperit Insulele lui Solomon, pămînturi binecuvîntate de cer pentru roadele solului şi aurul subsolului. Acest Mendana a fixat poziţia uscatului pe care îl descoperise şi, întors în patrie să aducă marea veste, în mai puţin de douăzeci de ani i s-au pus la dispoziţie patru corăbii ca să se întoarcă acolo şi să instaureze definitiv stapînirea majestaţilor lor prea-creştine, cum se spune pe acolo, însă ce s-a petrecut? Mendana nu a mai reuşit să găsească pămîntul acela. Olandezii nu au rămas inactivi, la începutul acestui secol îşi constituiau Compania Indiilor, creau în Asia cetatea Bataviei ca punct de plecare pentru multe expediţii spre est şi puneau mîna pe o nouă Olandă, şi alte pămînturi, probabil la răsărit de Insulele lui Solomon, descopereau în acest timp piraţii englezi, cărora curtea sfîntului Iacob nu a şovăit să le confere ranguri de nobleţe. Dar din Insulele lui Solomon nimeni nu va mai descoperi vreo urmă, şi se înţelege de ce acum unii înclină să le socotească drept o legendă. Însă, legendare sau nu, cum or fi fiind, Mendana a ajuns la ele, numai că, fixînd cum trebuie latitudinea, a fixat nepotrivit longitudinea. Şi dacă totuşi, cu ajutor ceresc, o fi fixat-o pe cea adevărată, alţi navigatori care au căutat longitudinea aceea (şi el însuşi, la cea de a doua călătorie a sa) nu o ştiau cu claritate pe a lor? Iar atunci cînd, chiar de-am şti longitudinea Parisului, dar nu am reuşi să stabilim dacă ne aflăm în Spania sau printre Persani, vedeţi bine, domnule, că am bîjbîi ca nişte orbi ce-i conduc pe alţi orbi".

"Adevărat", îndrăzni Roberto, "mi-e greu să cred, cu toate cele auzite de mine despre înaintarea ştiinţei în secolul acesta, că încă ştim atît de puţin."

"Nu vă mai înşir metodele ce s-au propus, domnule, de la cea bazată pe eclipsele lunare pînă la aceea care are în vedere variaţiile acului magnetic, şi la care s-a trudit nu demult Le Tellier al nostru, ca să nu mai pomenesc metoda loch-ului, asupra căreia ne-a dat atîtea garanţii Champlain al nostru... Dar toate s-au dovedit insuficiente pînă ce Franţa nu va avea un observator în care să se pună la probă toate ipotezele astea. Fireşte, un mijloc sigur ar fi să ţii la bord un ceas care să menţină ora meridianului din Paris, să determini pe mare ora locului aceluia, şi să deduci din diferenţă abaterea de longitudine. Acesta e globul pe care trăim, şi puteţi vedea cum înţelepciunea

anticilor l-a împărțit în treisute şaizeci de grade longitudine, făcînd de obicei să pornească numărătoarea de la meridianul ce traversează Insula Fierului din Canare. În cursa lui cerească, soarele (şi fie că se mişcă el sau, cum se spune astăzi, pămîntul, prea puțin contează aici) parcurge într-o oră cinsprezece grade longitudine şi cînd la Paris este, ca în clipa asta, miezul nopții, la o sută optzeci de grade meridiane de Paris e miezul zilei. Aşadar, chiar dacă ştiți cu siguranță că la Paris ceasurile arată, să zicem, amiaza, determinați că în locul în care vă găsiți sînt orele şase după amiaza, calculați diferența orară, traduceți fiece oră în cincisprezece grade, şi veți şti că sînteți la nouăzeci de grade de Paris, şi deci mai mult sau mai puțin aici", şi făcu să se rotească globul indicînd un punct din continentul american. "Dar pe cînd ora locului respectiv nu e greu s-o determini, e foarte greu să ții la bord un ceas care să continue să dea ora adevărată după luni de zile de navigație pe o corabie scuturată de vînturi, a cărei mişcare atrage după sine eroarea celor mai ingenioase dintre instrumentele moderne, ca să nu mai vorbim de ceasurile cu nisip sau cu apă, care, ca să funcționeze bine, ar trebui să se odihnească pe un plan nemişcat".

Cardinalul îl întrerupse: "Credem că deocamdată domnul de San Patrizio nu trebuie să ştie mai mult, Colbert. Vei avea grijă să capete alte lămuriri în timpul călătoriei către Amsterdam. După aceea nu vom mai fi noi cei care-l vom învăța pe el, ci pe cît credem, el ne va învăța pe noi. Într-adevăr, dragă San Patrizio, Cardinalul, al cărui ochi a văzut şi încă vede pururea — sperăm că pentru mult timp de acum încolo — mai departe decît al nostru, pusese de cîtva timp o rețea de observatori de încredere, ce trebuiau să călătorească în alte țări, şi să frecventeze porturile, să întrebe căpitanii care se pregătesc pentru vreo călătorie sau se întorc din ea, ca să ştie cît fac celelate guverne şi să ştie ceea ce nu ştim noi, fiindcă — mi se pare evident — Statul care ar descoperi secretul longitudinilor, şi i-ar împiedica pe alții să pună mîna pe el, ar obține un mare avantaj, asupra celorlalte. Acum — iar aici Mazarin făcu o altă pauză, netezindu-şi încă o dată cu grijă mustățile, apoi împreunîndu-şi mîinile ca pentru a se concentra şi a îndupleca în acelaşi timpi cerul să-l sprijine — acum am aflat că un medic englez, doctorul Byrd, a născocit un nou şi nemaiauzit mijloc pentru a determina meridianul, bazat pe folosirea Pulberei de Simpatie. Cum anume, dragă San Patrizio, nu ne întrebați, căci eu abia cunosc numele acelui lucru diavolesc. Ştim sigur că-i vorba de Pulbere, dar nu ştim nimic despre metoda pe care Byrd are de gînd s-o folosească, iar informatorul nostru nu e, desigur, versat în magia naturală. Însă e sigur că amiralitatea engleză i-a permis să armeze o corabie care va trebui să înfrunte mările Pacificului. Faptul e de o însemnătate aşa de mare, încît englezii nu au avut încredere să o lase să apară ca o corabie de-a lor. Ea aparține unui olandez care se preface excentric şi susține că vrea să refacă traseul a doi compatrioți de-ai săi, care acum vreo douăzeci şi cinci de ani au descoperit o nouă trecere între Atlantic şi Pacific, în afară de strîmtoarea lui Magellan. Dar cum costul aventurii ar putea da de bănuit că sunt la mijloc alte interese, olandezul acum încarcă la vedere mărfuri şi caută pasageri, ca unul ce s-ar îngriji să-şi scoată cheltuielile. Aproape din întîmplare vor fi acolo şi doctorul Byrd împreună cu trei asistenți de-ai săi, care se dau drept culegători de floră exotică. În realitate ei vor avea deplinul control al afacerii. Iar printre pasageri o să fii şi domnia ta, San Patrizio, şi va avea grijă de asta agentul nostru de la Amsterdam. Vei fi un gentilom savoiard care, urmărit de un decret în orice țară, găseşte cu cale să dispară pentru foarte mult timp pe mare. Cum vezi, nu vei avea nevoie nici măcar să minți. Vei fi foarte bolnăvicios — iar faptul că domnia ta ai cu adevărat o suferință la ochi, cum ni se spune, e un alt amănunt ce face ca proiectul nostru să fie perfect. Vei fi un pasager care-şi va petrece aproape tot timpul său stînd închis, cu cîțiva plasturi pe față, şi, care, în rest, nu va vedea dincolo de vîrful nasului. Dar o să-ți faci de lucru pe acolo cotind şi cotelind, în realitate o să ții ochii deschişi şi urechile bine ciulite. Ştim că înțelegi englezeşte, dar te vei preface că nu ştii, aşa ca duşmanii să

vorbească liber în prezența domniei tale. Dacă cineva de la bord înțelege italiana sau franceza, pune întrebări şi aminteşte-ți ce anume ți se spune. Nu disprețui să te amesteci cu oameni de duzină, care pentru cîțiva bănuți spun tot ce au în ei. Dar bănuții să fie puțini, să apară ca un dar, şi nu ca o răsplată, altfel vor intra la bănuieli. Nu vei întreba niciodată în mod direct, iar după ce ai întrebat astăzi, cu cuvinte diferite să pui şi mîine aceeaşi întrebare, aşa încît dacă omul acela a mințit, să fie făcut să se contrazică: oamenii de nimic uită scornelile pe care le-au spus, şi inventează altele opuse a doua zi. De altminteri îi vei recunoaşte pe cei care mint: în timp ce rîd li se formează un fel de gropițe în obraji, şi poartă unghii foarte scurte; şi la fel păzeşte-te de cei mici de statură, care spun lucruri false din lăudăroşenie. În orice caz discuțiile domniei tale cu aceştia să fie scurte, şi nu da impresia că îți dau vreo satisfacție: persoana cu care va trebui să vorbeşti într-adevăr este doctorul Byrd şi va fi firesc să faci asta cu singurul care-ți este egal prin educație. E om învățat, poate vorbeşte franceza, poate italiana, cu siguranță latina. Domnia ta eşti bolnav şi-i vei cere sfat şi alinare. N-o să faci ca aceia care mănîncă mure sau pămînt roşu pretinzînd că scuipă sînge, ci vei pune să-ți ia pulsul după cină, fiindcă totdeauna după ora aceea pare că omul are febră, şi-i vei spune că nu închizi ochii toată noaptea; asta va justifica faptul că poți fi surprins prin vreun loc fiind treaz de-a binelea, lucru care va trebui să se întîmple, dacă experiențele lor se vor face cu stelele. Acest Byrd trebuie să fie vreun posedat, ca dealtfel toți oamenii de ştiință: fă-te că-ți trec prin cap tot felul de bazaconii şi vorbeşte-i despre ele, ca şi cum i-ai încredința un secret, aşa încît el să fie dornic să-ți vorbească de bazaconia aceea care-i secretul lui. Arată-te interesat de ea, dar prefăcîndu-te că înțelegi puțin sau nimic, aşa ca el să-ți vorbească şi mai bine a doua oară. Repetă cele ce ți-a spus ca şi cum ai fi înțeles, dar fă greşeli, în aşa fel încît din vanitate sa fie nevoit să te corecteze, explicînd de-a fir a păr lucrul pe care ar trebui să-l treacă sub tăcere. Nu afirma niciodată, fă mereu aluzii: aluziile se azvîrl ca să pipăi sufletele şi să scotoceşti inimile. Va trebui să-i inspiri încredere: dacă rîde des, rîzi cu el, dacă e bilios, comportă-te ca un bilios, dar admiră-i permanent ştiința. Dacă-i coleric şi te insultă, suportă ofensa, fiindcă tot ştii că ai început să-l pedepseşti încă înainte de a te insulta. Pe mare zilele sînt lungi şi nopțile fără sfîrşit, şi nu există lucru care să-l scutească mai bine de plictiseală pe un englez ca nişte bocale din berea aceea cu care olandezii îşi umplu din belşug cala vasului. Te vei preface mort după băutura aceea şi-l vei încuraja pe noul dumitale prieten să soarbă din ea mai mult decît domnia ta. Într-o zi ar putea să intre la bănuieli, şi să pună să-ți scotocească prin cabină: de aceea să nu faci nici o observație în scris, însă poți ține un jurnal în care să vorbeşti de soarta dumitale amară, sau despre Fecioară şi Sfinți, sau despre iubita pe care disperi s-o revezi, iar în jurnalul ăsta să apară şi însemnări despre calitățile doctorului, unde-l lauzi ca fiind singurul prieten ce ți l-ai găsit la bord. Să nu scrii acolo fraze de-ale lui care ating obiectul nostru, ci numai observații sentențioase, nu contează care; oricît de nesărate ar fi, dacă le-a debitat el, nu şi le considera ca atare, şi-ți va fi recunoscător că le-ai ținut minte. În fine, nu ne aflăm aici ca să facem un breviar al bunului informator secret: nu sînt lucruri în care un om al bisericii să fie versat. Încrede-te în inspirația de moment, ia seama cu precauție şi fii precaut cum iei seama, fă ca ascuțimea privirii dumitale să fie tocmai pe dos de cum îi e faima şi proporțională cu priceperea dumitale."

Mazarin se ridică, pentru a da de înțeles musafirului că dialogul se încheiase, şi pentru a-l domina o clipă înainte ca el să se ridice în picioare. "Îl vei urma pe Colbert. Îți va da şi alte instrucțiuni şi te va încredința unor persoane ce te vor conduce la Amsterdam pentru îmbarcare. Mergi cu bine şi mult noroc."

Erau gata să iasă, cînd cardinalul îl chemă înapoi: "Ah, era să uit, San Patrizio. Ai înțeles că de aici pînă la îmbarcare vei fi urmărit pas cu pas, dar ai să ne întrebi cum de nu ne temem că, după

aceea, la primul popas, n-o să fii ispitit să-ți iei zborul. Nu ne temem, pentru că nu-ți e de nici un folos. Nu te-ai putea întoarce aici, unde ai fi totdeauna urmărit, şi nici să te exilezi în vreun ținut de pe-acolo, cu teama permanentă că agenții noştri te vor regăsi. În ambele cazuri ar trebui să renunți la numele şi la rangul dumitale. Nici nu ne trece măcar prin minte că un om cu calitățile dumitale ar putea să se vîndă englezilor. Ce anume ai vinde, la urma urmei? Faptul că eşti spion e un secret pe care, ca să-l vinzi, va trebui să-l şi dezvălui, şi odată dezvăluit, n-ar mai valora nimic, decît o lovitură de pumnal, poate. În schimb, întorcîndu-te cu nişte indicii, fie şi modeste, vei avea dreptul la recunoştință. Am face rău să ne lipsim de un om care va fi demonstrat că ştie cum să ducă la bun sfîrşit o misiune atît de grea. Restul va depinde apoi de domnia ta. Favoarea celor mari, odată cucerită, va trebui păstrată cu gelozie, ca să nu fie pierdută, şi hrănită cu servicii, ca să se perpetueze: vei hotărî, ajuns acolo, dacă loialitatea dumitale față de Franța va fi atît de mare încît să-ți sugereze să-ți închini viitorul Regelui ei. Se spune că s-a mai întîmplat şi altora să se nască în altă parte şi să-şi găsească norocul la Paris."

Cardinalul se propunea pe sine ca model de loialitate răsplătită. Însă pentru Roberto cu siguranță în clipa aceea nu se punea problema recompenselor. Cardinalul îl lăsase să întrevadă o aventură, nişte orizonturi noi, îi strecurase o ştiință a vieții, a cărei necunoaştere, probabil, îl privase pînă acum de respectul altora. Poate că era bine să accepte chemarea sorții, care îl îndepărta de necazurile lui. În ceea ce priveşte cealaltă invitație, aceea primită cu trei zile mai înainte, totul se limpezise în timp ce cardinalul începuse să-i vorbească. Dacă un Altul luase parte la un complot şi toți credeau că acesta era el, tot acela complotase cu siguranță inspirîndu-i Ei fraza ce-l făcuse să se chinuie de bucurie şi să se îndrăgostească din gelozie.

Prea mulți Alți între el şi realitate. Şi atunci, era cu atît mai bine să se izoleze pe nişte mări unde cel puțin va putea să-şi posede iubita în singurul mod ce-i fusese îngăduit. În sfîrşit, desăvîrşirea în iubire nu este să fii iubit, ci să iubeşti.

Plecă un genunchi şi spuse: "Eminență, sunt al vostru."

Sau cel puțin aşa-mi închipui eu că a făcut, deoarece nu mi se pare prea la îndemînă să fac să i se dea un bilet de liberă trecere care să glăsuiască astfel: "Cest par mon ordre et pour le bien de l'etat que porteur du present a fait ce qu'il a fait".

18. Curiozități Nemaiauzite

Dacă Daphne, ca şi Amarilli, fusese şi ea trimisă în căutarea acelui punto fijo, atunci Intrusul era periculos. Roberto ştia acum de lupta surdă dintre Statele Europei pentru a pune mîna pe secretul acela. Trebuia să se pregătească foarte bine şi să mizeze pe viclenie. Evident că Intrusul acționase la început noaptea, apoi se mişcase la lumina zilei cînd Roberto începuse să vegheze, chiar dacă stătea în cabină, pe timpul zilei. Trebuia oare să-i răstoarne planurile, să-i dea impresia că doarme ziua şi că veghează noaptea? La ce bun, acela şi-ar fi schimbat obiceiurile. Nu, trebuia mai degrabă să-i împiedice orice previziune, să-i facă nesigur orice plan, să-l facă să creadă că dormea atunci cînd veghea şi că doarme atunci cînd el credea că veghează...

Ar fi trebuit să caute să-şi închipuie ce credea acela că gîndea el, sau ce credea că crede el că gîndeşte acela... Pînă în acel moment Intrusul fusese umbra lui, acum Roberto ar fi trebuit să devină umbra Intrusului, să învețe să-i ia urmele celui ce umbla pe urmele sale. Dar pînda aceea reciprocă n-ar fi putut oare să continue aşa la infinit, strecurîndu-se unul pe o scară pe cînd celălalt cobora pe

cea opusă, sau unul fiind în cală pe cînd celălalt stătea treaz pe punte, sau celălalt coborînd grabnic sub punte pe cînd primul urca bunăoară pe afară de-a lungul pereților vasului?

Orice om cu judecată ar fi hotărît imediat să continue explorarea restului corăbiei, dar să nu uităm că Roberto nu mai judeca normal. Se lăsase iarăşi în voia rachiului, şi era convins că o făcea ca să capete puteri. Unui om căruia iubirea îi sugerase totdeauna aşteptarea, elixirul acela nu-i putea inculca tărie. Făcea deci totul cu mare încetineală, crezîndu-se iute ca fulgerul. Credea că face un salt, şi cînd colo mergea tiptil. Cu atît mai mult cu cît încă nu cuteza să iasă sub cerul liber ziua, şi se simțea puternic noaptea. Însă noaptea era băut şi se mişca cotropit de lene.

Duşmanul său asta şi voia, îşi zicea el dimineața. Şi, ca să prindă curaj, punea iar gura la cep.

În orice caz, către seara celei de-a cincea zile hotărîse să se aventureze în partea de cală pe care încă nu o vizitase, de sub cămara cu provizii. Îşi dădea seama că pe Daphne spațiul fusese exploatat la maximum, iar între puntea a doua şi cală fuseseră montate podine şi false nivele, ca să se obțină din ele despărțituri legate prin scărițe instabile; şi intrase astfel în lăcaşul parîmelor, împiedicîndu-se printre suluri de frînghie de tot soiul, îmbibate şi acum de apă de mare. Coborîse şi mai dedesubt şi se pomenise în secunda carina, printre lăzi şi baloturi de toate felurile.

Acolo găsise alte merinde şi alte butoaie cu apă dulce. Trebuia să se bucure, dar se bucura numai pentru că putea astfel să-şi continue vînătoarea la nesfîrşit, cu plăcerea de a o întîrzia. Iar plăcerea asta este plăcerea fricii.

În spatele butoiaşelor de apă mai găsise alte patru cu rachiu. Urcase din nou în cămară şi mai controlase odată butoiaşele de acolo. Erau toate de apă, semn că cel de rachiu pe care-l găsise cu o zi înainte fusese adus acolo de jos, cu scopul de a-l ispiti.

În loc să se teamă de o ambuscadă, coborîse din nou în cală, mai dusese sus încă un butoiaş de băutură şi iar se apucase de băut.

Apoi se întoarse iar în cală, şi ne închipuim în ce hal era, şi se oprise cînd simțise mirosul murdăriilor scurse în cloaca vasului. Mai jos de atît nu se putea merge.

Trebuia să meargă aşadar înapoi, către pupă, dar lumînarea era gata să se stingă şi şe împiedicase de ceva, dîndu-şi seama că acum trecea prin savură, exact prin locul unde pe Amarilli doctorul Byrd pusese să se amenajeze culcuşul pentru cîine.

Însă chiar în mijlocul calei, printre pete de apă şi resturi din merindele stivuite, zărise urma unui picior.

Era acum atît de sigur că un intrus se află la bord, că unicul său gînd fu că obținuse în sfîrşit proba că nu era beat, probă pe care însă bețivii o caută la fiecare pas. În orice caz evidența era limpede ca lumina zilei, dacă putem numi astfel înaintarea aceea a lui prin întuneric la licărirea feştilei. Sigur acum că Intrusul exista, nu-i trecu prin cap că, după atîtea drumuri dus-întors, putea să fi lăsat chiar el urma aceea. Urcă din nou, hotărît să-l înfrunte.

Era la asfințit. Era primul asfințit pe care-l vedea, după cinci zile care erau de fapt nopți, zori şi răsărituri. Cîteva pale negre de nor urmau aproape paralel coasta mai îndepărtată a insulei îndesindu-se spre creste, iar de acolo izbucneau văpăi de foc săgetînd către sud. Coasta se ridicase abrupt întunecînd marea, acum de culoarea cernelii deschise, pe cînd restul cerului apărea de culoarea muşețelului decolorat şi vlăguit, de parcă soarele nu-şi celebra acolo, în spate, jertfa-i, ci mai curînd ațipea dulce şi cerea cerului şi mării să-l însoțească în şoaptă pe cînd se ducea la culcare.

Lui Roberto îi reveniră însă gîndurile războinice. Hotărî să-şi deruteze inamicul. Se duse în încăperea cu ceasuri şi transportă de acolo pe punte cîte putu, aranjîndu-le ca pe nişte popice ici-colo, unul în fața catargului mare, trei pe castelul de pupă, unul lîngă vinciul de ancoră, altele, iarăşi în jurul trinchetului, şi cîte unul pe la fiecare uşă sau tambuchi, în aşa fel încît cine ar fi vrut să

treacă pe acolo pe întuneric s-ar fi împiedicat de ele.

Apoi le întorsese pe cele mecanice (fără să mai țină cont că în felul ăsta făcea să fie auzit de duşmanul pe care voia să-l surprindă), şi întorsese clepsidrele pe partea cealaltă. Privea apoi uimit coverta presărată cu maşinării ale Timpului, mîndru de zumzetul lor, sigur că aceasta avea să-l zăpăcească pe Duşman şi să-l încurce la mers.

După ce presărase capcanele acelea inofensive, le căzu el victimă primul. Pe cînd se lăsa noaptea pe o mare nespus de calmă, el trecea de la unul la altul din țînțarii aceia de metal, ca să le asculte zumzăitul lor de lucruri moarte şi să ațintească picăturile acelea de veşnicie ce se iroseau fir cu fir, înfricoşîndu-se de oastea aceea de carii făr' de gură rozînd (aşa scrie, mă jur), de roțile acelea dințate ce-i sfîrtecau ziua în zdrențe de clipe şi-i iroseau viața într-o muzică de moarte.

Îşi amintea o frază a părintelui Emanuele: "Ce privelişte năstruşnică ar fi dacă printr-un Cleştar al Pieptului ni s-ar putea străvedea bătăile Inimii ca-n Ornice!" Adăsta urmărind la lumina stelelor înceată depănare de rugi a boabelor de nisip susurată de vreo clepsidră şi medita la grămezile acelea de clipe, la anatomiile succesive ale timpului, la fisurile acelea strîmte, prin care fir cu fir picură orele.

Însă ritmul timpului care trece, el îl prefăcea în presimțirea propriei morți, către care zorea cuvînt cu cuvînt, şi-apropia ochiu-i miop ca să descifreze şarada de fugi, iar printr-un trop tremurat prefăcea un mecanism cu apă într-un catafalc fluid, şi în cele din urmă îi ocăra pe astrologii aceia de două parale, capabili să prevestească doar orele deja trecute.

Şi cine ştie cîte n-ar mai fi scris dacă n-ar fi simțit nevoia să-şi abandoneze aceste mirabilia poetica ale lui, aşa cum mai înainte îşi lăsase mirabilia chronometrica — şi nu pentru că aşa voia, ci pentru că, avînd în vine mai mult rachiu decît vlagă, lăsase ca treptat tic-tac-ul acela să-i devină un cîntec de leagăn tuşit în surdină.

În dimineața celei de-a şasea zile, deşteptat de ultimele maşinării care încă mai gîfîiau, văzu forfotind de colo — colo printre ceasuri, mutate toate de la locul lor, doi cocori mici (cocori erau oare?) care batînd neliniştit cu ciocurile, răsturnaseră şi spărseseră o clepsidră dintre cele mai frumoase.

Intrusul, fără să se sperie cîtuşi de puțin (şi de fapt, de ce ar fi trebuit să se sperie, el, care-l cunoştea prea bine pe cel de la bord?), ca o glumă absurdă de răspuns la gluma-i, dăduse drumul de sub punte celor două păsări. Ca să-ntoarcă cu susul în jos corabia mea, plîngea Roberto, şi să arate că-i mai puternic decît mine...

Dar de ce cocorii aceia, se întreba el, obişnuit să vadă orice fapt ca pe un semn şi orice semn ca pe o ghicitoare. Ce-o fi vrînd să însemne? Încerca să-şi amintească sensul simbolic al cocorilor, din cîte ştia din Picinelli sau din Valeriano, dar nu găsea răspuns. Acum, noi ştim foarte bine că nu era nici scop nici plan în acel Serai al Minunățiilor, Intrusul îşi storcea şi el creierii tot la fel; însă Roberto nu putea s-o ştie, şi încerca să descifreze ceva ce nu era decît o mîzgăleală aiurită.

Te prind eu, te prind, blestematule, strigase el. Şi încă amețit de somn, înşfăcase spada şi se repezise din nou înspre cală, hurducăind pe scări şi ajungînd într-o zonă încă neexplorată, printre legături de surcele şi trunchiuri de lemne sparte de curînd. Dar căzînd, se izbise de lemnele acelea, şi dîndu-se de-a dura cu ele cu tot, se pomeni cu fața pe un capac cu gratii, trăgînd în nări din nou mirosul grețos ce venea din santină. Şi văzuse foarte aproape de ochi cum mişcau nişte scorpioni.

Era posibil ca odată eu lemnul să fi fost încărcate în cală şi insecte, şi nu ştiu dacă erau chiar scorpioni, însă Roberto aşa îi văzu, fireşte introduşi de Intrus ca să-l otrăvească. Ca să scape de primejdie vrusese să se aburce repede în sus pe scăriță; însă pe lemnele acelea alerga şi rămînea tot pe loc, ba chiar îşi pierdea echilibrul şi trebuia să se țină cu mîinile de scară. Pînă la urmă urcase

iarăşi şi-şi descoperise o tăietură la braţ.

Se rănise, desigur, cu propria-i spadă. Şi iată că Roberto, în loc să se gîndească la rană, se întoarce în magazia de lemne, îşi caută cu trudă arma aceea printre trunchiuri, căci era pătată de sînge, o duce la loc în castel şi toarnă rachiu pe tăiş. Apoi, fără să simtă vreo uşurare, se dezice de toate principiile ştiinţei lui şi toarnă băutura pe braţ. Invocă cîţiva sfinţi cam cu prea mare familiaritate, şi iese fuga afară unde începuse o frumuseţe de ploaie, din cauza căreia cocorii dispăruseră luîndu-şi zborul. Lucrul ăsta neaşteptat îl zguduie: îl apucă grija de ceasuri, fuge încolo şi încoace ca să le pună la adăpost, se loveşte iar rău la un picior care i se prinde într-un grătar, se întoarce sub covertă într-un picior ca o barză, se dezbracă şi, drept unică reacţie la evenimentele acelea fără sens, se apucă de scris în timp ce ploaia mai întîi se îndeseşte, apoi se linişteşte, se face iar soare timp de cîteva ore, şi se lasă, în sfîrşit, noaptea.

Pentru noi faptul că scrie e bine, căci aşa putem să înţelegem ce anume i se întîmplase şi ce descoperise în decursul călătoriei lui pe Amarilii.

19. Nautica cea Iluminantă

Amarilli pornise din Olanda şi făcuse o scurtă escală la Londra. Aici încărcase grabnic ceva în timpul nopţii, în timp ce marinarii făceau cordon între punte şi cală, iar Roberto nu reuşise să priceapă despre ce era vorba. Apoi ridicase ancora către sud-vest.

Roberto descrie amuzat compania pe care o găsise la bord. Căpitanul părea să-şi fi ales cu cea mai mare grijă numai pasageri aiuriţi şi trăsniţi ca să-i folosească drept pretext pentru plecare, fără să-şi facă probleme dacă-i pierdea apoi pe parcursul călătoriei. Se împărţeau în trei tagme, şi anume: cei ce înţeleseră că vasul avea să navigheze către apus (de pildă o pereche de galiţieni care voiau să-şi întîlnească fiul în Brazilia şi un bătrîn evreu care jurase să facă un pelerinaj pînă la Ierusalim pe calea cea mai lungă); cei ce n-aveau încă idei clare despre întinderea globului pămîntesc (de pildă, nişte neisprăviţi care hotărîseră să-şi caute norocul în insulele Moluşte, deci mai bine ar fi luat-o pe calea de răsărit), şi, în fine, alţi care fuseseră traşi pe sfoară cu acte-n regulă, anume un grup de eretici de prin văile piemonteze care-şi vîrîseră în cap să se întîlnească cu puritanii englezi de pe coastele septentrionale ale Lumii Noi şi nu ştiau ca vasul avea să se îndrepte, invers, direct către sud, şi să facă prima escală la Recife. Aceştia din urmă, cînd îşi dăduseră seama de escrocherie, erau de-acum ajunşi chiar la respectiva colonie — aflată pe mîini olandeze — şi acceptaseră pînă la urmă să fie lăsaţi în portul acela protestant, de teamă să nu păţească lucruri şi mai rele printre portughezi. La Recife corabia mai îmbarcase şi un cavaler de Malta cu o figură de aventurier fără scrupule ce-şi propusese să dea de urma unei insule, despre care îi vorbise un veneţian, insulă ce fusese botezată Escondida şi - căreia el nu-i cunoştea poziţia şi nimeni altul de pe Amarilli nu-i auzise de nume. Semn că acel căpitan obişnuia să-şi caute pasagerii, cum se spune, cu lumînarea.

N-avuseseră nici măcar grijă ca mîna aceea de oameni, ce se înghesuiau sub punte, să aibă ce mînca: cît timp traversaseră Atlanticul, hrana nu lipsise, şi se mai aprovizionaseră întrucîtva şi pe coastele americane. Dar, după o foarte îndelungată navigare, pe timp cu nori lungi şi vătuiţi sau cu cer azuriu, dincolo de Fretum Magellanicum, aproape tuturora, afară de oaspeţii de rang, nu le rămăsese, pentru cel puţin două luni, decît să bea apă clocită care dădea căpiala cailor şi să mănînce biscuiţi cu miros de urină de şoarece. Iar cîţiva oameni din echipaj, precum şi mulţi pasageri, muriseră de scorbut.

Ca să caute aprovizionare cu alimente, corabia întorsese din nou spre vest pe coastele lui Chily, şi ancorase la o insulă pustie pe care hărţile de bord o numeau Mas Afuera. Rămăseseră pe ea trei zile. Clima era sănătoasă, iar vegetaţia atît de mîndră, încît cavalerul de Malta zisese că ar fi fost un noroc din cale afară să naufragieze într-o bună zi pe ţărmurile alea, şi să trăiască fericit fără să mai dorească întoarcerea în patrie — şi încercase să se convingă că aceea era Escondida. Fie ea Escondida sau nu, de-aş fi rămas acolo — îşi zicea Roberto, pe Daphne — acum n-aş mai fi aici ca să mă tem de un Intrus doar fiindcă i-am văzut talpa întipărită în cală.

Apoi existaseră pe-acolo nişte vînturi contrare, aşa zicea căpitanul, iar corabia o luase fără nici un motiv întemeiat către nord. Roberto de vînturi contrare nu mai auzise, ba mai mult, cînd fusese hotărîtă devierea aceea, corabia gonea cu pînzele întinse, iar ca să poată devia trebuiseră să o aplece pe o parte. Probabil că doctorul Byrd şi oamenii aveau nevoie să înainteze pe acelaşi meridian ca să-şi facă experimentele. Fapt e că ajunseseră la insulele Galopegos, unde se distraseră rasturnînd pe spate nişte broaşte ţestoase enorme, şi fierbîndu-le în propria lor carapace. Maltezul îşi consultase îndelung anumite hărţi de-ale lui şi hotărîse că aceea nu era Escondida.

Luînd din nou direcţia vestică, coborîseră sub douăzeci şi cinci de grade latitudine sudică, se aprovizionaseră iarăşi cu apă într-o insulă despre care hărţile nu dădeau nici o ştire. Nu prezenta alte atracţii decît singurătatea, însă cavalerul, care nu suferea mîncarea de la bord şi nutrea o puternică aversiune faţă de căpitan — îi spusese lui Roberto că tare frumos ar fi fost să fi avut în juru-i o mînă de viteji, neînfricaţi şi destoinici, să pună mîna pe vas, să-l părăsească pe căpitan şi pe cei ce-ar fi dorit, să-i dea foc lui Amarilli şi să se aşeze pe pămîntul acela, de două ori mai depărtat faţă de orice lume cunoscută, ca să construiască o nouă societate. Roberto îl întrebase dacă aceea era Escondida, iar acela dăduse cu tristeţe din cap că nu.

Reîntorşi către nord-vest datorită alizeelor favorabile, dăduseră peste un grup de insule locuite de sălbatici cu pielea de culoarea moscului cu care schimbaseră daruri participînd la serbările lor, foarte vesele şi însufleţite de fete care dansau legănîndu-se aidoma ierburilor ce fremătau pe plajă aproape de unda apei. Cavalerul, care probabil nu pronunţase votul de castitate, cu pretextul că voia să le deseneze pe unele dintre creaturile acelea (căci avea oarecare îndemînare), găsi cu siguranţă prilejul să se împreune carnal cu cîteva. Echipajul voi să-l imite, dar căpitanul anticipă plecarea. Cavalerul stătea în dubiu dacă să rămînă sau nu: i se părea un chip minunat de a-şi petrece timpul desenînd pe rupte. Însă pînă la urmă hotărîse că aceea nu era Escondida.

După asta deviară iar către nord-vest şi dădură peste o insulă cu indigeni destul de paşnici. Rămăseseră acolo două zile şi două nopţi, iar cavalerul de Malta începu să le spună acestora nişte poveşti: le povestea într-un dialect pe care nici Roberto nu-l înţelegea, iar ei cu atît mai puţin, dar se ajuta cu desene pe nisip, şi gesticula ca un actor, stîrnind entuziasmul băştinaşilor, care cîntară imnuri în cinstea lui strigîndu-i "Tusitala, Tusitala"! Cavalerul reflectă împreună cu Roberto cît de frumos ar fi fost să-ţi sfîrşeşti zilele printre oamenii aceia, povestindu-le toate miturile universului. "Dar este asta Escondida?" întrebase Roberto. Cavalerul scuturase din cap.

El a murit în naufragiu, reflecta Roberto pe Daphne, iar eu poate că am găsit Escondida lui, însă nu voi putea niciodată să scriu asta şi nici să povestesc altcuiva. Poate că de aceea îi scria Doamnei lui. Ca să supravieţuim trebuie să spunem poveşti.

Ultimul castel în văzduh al cavalerului a fost într-o seară, la foarte puţine zile şi nu departe de locul naufragiului. Navigau pe lîngă coastele unui arhipelag, de care căpitanul hotărîse să nu se apropie, fiindcă doctorul Byrd părea nerăbdător să se îndrepte iarăşi către Ecuator. În cursul călătoriei îi apăruse evident lui Roberto că purtarea căpitanului nu era aceea a navigatorilor despre care auzise povestindu-i-se şi care-şi făceau însemnări amănunţite despre toate uscaturile noi,

perfecționîndu-şi hărțile, desenînd forma norilor, trasînd linia coastelor, adunînd obiecte indigene... Amarilli înainta de parcă ar fi fost peştera călătoare a unui alchimist ocupat doar cu Opera lui la Negru, nepăsător la lumea cea mare ce se deschidea înainte-i.

Era-n asfințit, jocul norilor cu cerul, aproape de năluca unei insule, desena într-o parte un fel de peşti de smarald plutind peste culmi. Din cealaltă veneau mînioase săgeți de foc. Deasupră-le, nori cenuşii. În scurtă vreme un soare aprins dispărea după insulă, dar un trandafiriu imens se răsfrîngea asupra norilor, însîngerîndu-le poalele zdrențuite. După cîteva clipe numai, pojarul din spatele insulei se întinsese cuprinzînd aproape tot cerul pînă deasupra corăbiei. Era tot un rug pe fundal, cu cîteva pale albăstrui. Apoi, sînge pretutindeni în jur, ca şi cum nişte ființe impenitente erau devorate de o turmă de rechini.

"Poate ar fi bine să murim acum", zisese cavalerul de Malta. "Nu te-ncearcă dorința să te agăți de o gură de tun şi să-ți dai drumu-n mare? Ar fi iute de tot, şi în clipa aceea am şti totul..."

"Da, însă imediat ce am şti-o, am înceta să mai ştim", spusese Roberto.

Iar corabia îşi continuase drumul, depărtîndu-se pe mări ca cerneala.

Zilele se scurgeau neschimbat. Aşa cum prevăzuse Mazarin, Roberto nu putea intra în vorbă decît cu gentilomi. Marinarii erau nişte pirați ce-ți vîrau frica-n oase dacă-ntîlneai vreunul noaptea pe punte. Călătorii erau înfometați, bolnavi şi se rugau tot timpul. Cei trei asistenți ai lui Byrd n-ar fi îndrăznit să se aşeze la masa lui, şi lunecau tăcuți îndeplinindu-i ordinele. Căpitanul era ca şi cum n-ar fi fost: seara era de mult beat, şi apoi nu vorbea decît flamanda.

Byrd era un brit slab şi uscat, cu un cap mare cu părul roşu, încît putea sluji drept felinar de corabie. Roberto, care căuta să se spele imediat ce avea ocazia, profitînd de ploaie ca să-şi spele rufele, nu-l văzuse niciodată în atîtea luni de navigație schimbîndu-şi cămaşa. Din fericire, chiar pentru un tînăr obişnuit cu saloanele Parisului, damful caracteristic unei corăbii e atît de tare, încît pe cel al semenilor tăi nici nu-l mai simți.

Byrd era un straşnic băutor de bere, iar Roberto învățase cum să-i țină piept, prefăcîndu-se că o dă pe gît, dar lăsînd lichidul în pahar cam la acelaşi nivel. Însă pe Byrd parcă-l învățase cineva numai la umplut pahare goale. Iar cum al său era permanent gol, pe acela îl umplea, ridicîndu-l ca să facă brindis. Cavalerul nu bea, asculta şi mai punea cîte o întrebare.

Byrd vorbea o franceză discretă, ca orice englez care în epoca aceea voia să călătorească în afara propriei insule şi fusese cucerit de povestirile lui Roberto despre cultura viței de vie în Monferrato. Roberto ascultase politicos cum se făcea berea la Londra. Apoi discutaseră de-ale mării. Roberto naviga pentru prima oară, iar Byrd avea aerul că nu voia să-i spună prea multe. Cavalerul punea doar întrebări referitoare la locul unde ar fi putut să se afle Escondida, însă fiindcă nu oferea nici o urmă, nu căpăta răspunsuri.

Aparent, doctorul Byrd făcea călătoria aceea ca să studieze florile, iar Roberto îl pusese la încercare în privința asta. Byrd nu era fireşte necunoscător în ale ierburilor, şi asta îi dădu prilejul să se întindă la discuții dînd explicații pe care Roberto arăta că le ascultă cu interes. Pe orice uscat Byrd şi oamenii lui culegeau cu adevărat plante, chiar dacă nu cu grija unor savanți ce ar fi întreprins călătoria cu scopul acela, şi-şi petrecuseră multe seri examinînd ceea ce găsiseră.

În primele zile Byrd încercase să cunoască trecutul lui Roberto şi pe al cavalerului, ca şi cum avea bănuieli asupra lor. Roberto dăduse versiunea asupra căreia căzuseră de acord la Paris: era savoiard, luptase la Casale de partea imperialilor, avusese necazuri mai întîi la Torino şi apoi la Paris cu o serie de dueluri, avusese nenorocul să-l rănească pe un protejat al Cardinalului şi deci

alesese calea Pacificului ca să pună cît mai multă apă între el şi persecutorii săi. Cavalerul povestea o grămadă de istorii, unele se petreceau la Veneția, altele în Irlanda, altele, iarăşi, în America meridională, dar nu se înțelegea care erau ale lui şi care ale altora.

În fine Roberto descoperise că lui Byrd îi plăcea să vorbească de femei. Inventase nişte iubiri furibunde cu curtezane şi mai furibunde, iar doctorului îi străluceau ochii, şi-şi făgăduia să viziteze Parisul într-o bună zi. Apoi îşi luase seama şi comentase că supuşii papei erau cu toții corupți. Roberto îi atrăsese atenția că mulți dintre savoiarzi erau aproape hughenoți. Cavalerul îşi făcuse semnul crucii şi deschisese iar discuția despre femei.

Pînă la debarcarea pe Mas Afuera, viața doctorului părea să se desfăşoare după nişte ritmuri regulate, iar dacă făcuse observații la bord, le făcuse în timp ce ceilalți erau pe uscat. În timpul navigației îşi făcea de lucru ziua pe punte, rămînea treaz împreună cu cei de la masa lui pînă la ore mici şi dormea cu siguranță noaptea. Cămăruța lui era lipită de aceea a lui Roberto, erau două vizuini separate între ele printr-un perete de scînduri, iar Roberto sta treaz şi asculta.

Abia intrați în Pacific, însă, obiceiurile lui Byrd se schimbaseră. După oprirea pe Mas Afuera Roberto îl văzuse dispărînd undeva în fiece dimineață de la şapte pînă la opt, pe cînd înainte obişnuiau să se întîlnească la ora aceea pentru micul dejun. Pe toată perioada cît corabia înaintase spre nord, pînă la insula țestoaselor, Byrd se îndepărta însă în jurul orei şase dimineața. Imediat ce corabia făcuse volta din nou cu prora spre vest, îşi anticipase sculatea către ora cinci, iar Roberto îl auzea pe unul dintre asistenți venind să-l deştepte. Apoi treptat se deşteptase la patru, la trei, la două.

Roberto era în stare să-l controleze deoarece îşi luase la el un mic ceasornic de nisip. În amurg, ca un pierde-vară, trecea pe la timonier, unde alături de busola ce plutea în uleiul ei de balenă, se afla o tăbliță pe care pilotul, pornind de la ultimele observații, nota poziția şi ora presupusă. Roberto şi-o însemna cu grijă, apoi se ducea şi-şi întorcea ceasornicul, venea din nou să facă asta cînd i se părea că ora era pe sfîrşite. Astfel, chiar cînd mai întîrzia după cină, putea întotdeauna să calculeze ora cu oarecare certitudine. În felul ăsta se convinsese că Byrd ieşea din cameră în fiecare zi puțin mai devreme, iar dacă avea să meargă în ritmul acela, într-o bună zi ar fi trebuit să se depărteze la miezul nopții.

După cele pe care Roberto le aflase atît de la Mazarin, cît şi de la Colbert şi de la oamenii acestuia, nu-ți trebuie mult ca să deduci că fugile lui Byrd corespundeau perindării meridianelor, unul după altul. Aşadar, era ca şi cum din Europa cineva, în fiecare zi cînd era amiază în Canare, sau la o oră fixă din alt loc, lansa un semnal, pe care Byrd se ducea să-l primească undeva. Cunoscînd ora de la bordul lui Amarilli, Byrd era astfel în măsură să cunoască longitudinea la care se afla!

Ar fi fost de ajuns să-l urmărească pe Byrd atunci cînd se depărta. Dar nu era uşor. Atîta timp cît dispariția lui avea loc dimineața, era imposibil să-l urmăreşti neobservat. Cînd Byrd începuse să lipsească la ore mai întunecoase, Roberto auzea foarte bine cînd se depărta, dar nu se putea lua imediat după el. Aştepta deci puțin, şi apoi trebuia să descopere încotro o luase. Dar orice sforțare se dovedise zadarnică. Nu mai spun de multele dăți cînd, încercînd să-şi facă drum pe întuneric, Roberto ajungea să se-ncurce printre hamacele echipajului, sau se-mpiedica de pelerini; şi de cele mai multe ori dăduse peste cineva care la ora aceea ar fi trebuit să doarmă: prin urmare unii stăteau mereu de veghe.

Cînd întîlnea unul dintre paznicii ăştia, Roberto spunea ceva despre obişnuita-i insomnie şi urca pe punte, reuşind să nu trezească suspiciuni. De la un timp îşi făcuse faima unui trăsnit care

noaptea visa cu ochii deschişi iar ziua şi-o petrecea cu ochi închişi. Însă cînd pînă la urmă se găsea din nou pe punte, unde îl întîlnea pe marinarul de cart cu care schimba cîteva cuvinte, dacă din întîmplare reuşeau să se înţeleagă, noaptea era ca şi pierdută.

Asta explică cum se face că lunile treceau, Roberto era foarte aproape de descoperirea misterului de pe Amarilli, însă nu găsise prilejul să-şi vîre nasul unde ar fi vrut.

Căutase între altele, încă de la început, să-l îmbie pe Byrd să-i facă confidenţe. Şi născocise o metodă pe care Mazarin nu fusese în stare să i-o sugereze. Pentru a-şi satisface curiozităţile lui, îi punea ziua întrebări cavalerului, care nu ştia să-i răspundă. Apoi îi dădea de înţeles că ceea ce întreba el era de mare importanţă, dacă voia cu adevărat să-şi găsească Escondida lui. Aşa încît cavalerul seara îi punea aceleaşi întrebări doctorului.

Într-o noapte, pe puntea superioară, priveau stelele, iar doctorul remarcase că trebuia să fie miezul nopţii. Cavalerul, instruit de Roberto cu cîteva ore mai înainte, zisese: "Cine ştie cît o fi ora în clipa asta la Malta..."

"E uşor", îi scăpase doctorului. Apoi se corectase: "Adică, e foarte greu, prietene". Cavalerul se mirase că nu se putea deduce asta din calculul meridianelor: "Soarelui nu-i trebuie o oră ca să parcurgă cincisprezece, grade meridiane? Deci n-avem decît să spunem că sîntem la atîtea grade meridiane de Mediterana, să împărţim la cincisprezece, să cunoaştem ora noastră, cum ar fi asta de acum, şi să aflăm ce oră este pe acolo".

"Păreţi a fi unul dintre astronomii aceia care şi-au petrecut viaţa tot moşmondind prin hîrtii fără să navigheze niciodată. Altfel aţi şti că-i imposibil să aflăm pe ce meridian ne găsim."

Byrd repetase, mai mult sau mai puţin, ceea ce Roberto ştia şi el, însă cavalerul nu cunoştea. La asta însă Byrd se arătase vorbăreţ: "Strămoşii noştri credeau că au o metodă infailibilă, lucrînd cu eclipsele lunare. Domnia ta ştii ce anume este o eclipsă: e un moment în care soarele, pămîntul şi luna sînt pe o singură linie, iar umbra pămîntului se proiectează pe faţa lunii. Şi după cum e posibil să prevezi ziua şi ora exactă a eclipselor viitoare, şi-i de ajuns să ai cu tine tablele lui Regiomontano, presupune că ştii că o anumită eclipsă ar trebui să se producă la Ierusalim la miezul nopţii şi că domnia ta o observi la zece. Vei şti atunci că de Ierusalim te despart două ore distanţă şi deci punctul dumitale de observaţie este la treizeci de grade meridiane la est de Ierusalim."

"Perfect", zise Roberto, "lăudaţi fie anticii!"

"Da, însă calculul ăsta funcţionează pînă la un punct. Marele Columb, în cursul celei de-a doua călătorii a lui, a calculat pe o eclipsă în timp ce stătea ancorat în largul Hispaniolei, şi a comis o eroare de 23 de grade la vest, va să zică o oră şi jumătate diferenţă! Iar în a patra călătorie, iarăşi cu o eclipsă, a greşit cu două ore şi jumătate!"

"A greşit el sau greşise Regiomontano?" întrebă cavalerul.

"Cine ştie! Pe o corabie, care se mişcă tot timpul chiar cînd e ancorată, e totdeauna greu să faci observaţii perfecte. Ori poate ştiţi că Columb voia să demonstreze cu orice preţ că a ajuns în Asia, şi deci dorinţa lui îl făcea să greşească, ca să arate că ajunsese cu mult mai departe decît în realitate... Iar distanţele lunare? Au făcut mare vîlvă în ultimii o sută de ani. Ideea asta avea (cum sa-i zic), ceea ce numim noi Wit. În timpul cursului ei lunar, luna face o mişcare completă de revoluţie de la vest la est, invers de cum merg stelele, şi deci este ca acul unui ceasornic ceresc care parcurge cadranul Zodiacului. Stelele se mişcă brăzdînd cerul de la est la vest cu circa 15 grade pe oră, în timp ce în aceeaşi perioadă luna se mişcă cu 14 grade şi jumătate. Astfel încît luna diferă, faţă de stele, cu o jumătate de grad pe oră. Or anticii credeau că distanţa dintre lună şi o fixed sterre, cum îi

zice? — o stea fixă, într-un moment anume, ar fi aceeaşi pentru orice observator din orice punct al pămîntului. Deci era de ajuns să cunoşti, din obişnuitele table sau ephemerides, şi observînd cerul cu... astronomers staffe, the Crosse..."

"Instrumentul de măsurat unghiurile?"

"Exact, cu această cross oricine calculează distanța de la lună la steaua aceea la o anumită oră a meridianului nostru de origine, şi ştie că, la ora observației lui pe mare, în oraşul cutare e ora cutare. Cunoscînd diferența de timp, longitudinea e găsită. Dar, dar..." şi Byrd făcuse o pauză pentru a-şi captiva şi mai mult interlocutorii, "dar mai e şi Parallaxes. E un lucru foarte complicat pe care nu îndrăznesc să vi-l explic, ce se datorează diferenței de refracție a corpurilor cereşti la diferite altitudini deasupra orizontului. Or prin urmare, cu parallaxes distanța găsită aici n-ar fi aceeaşi pe care ar găsi-o astronomii noştri acolo, în Europa."

Roberto îşi amintea că auzise de la Mazarin şi de la Colbert ceva legat de paralaxe şi despre acel domn, Morin, care credea că a găsit o metodă ca să le calculeze. Ca să pună la încercare ştiința lui Byrd întrebase dacă astronomii nu puteau calcula paralaxele. Byrd răspunsese că se putea, dar era un lucru foarte greu, iar riscul de eroare era foarte mare. "Şi pe urmă", adăugase el, "eu sînt un profan, iar despre lucrurile astea ştiu puțin".

"Aşa că nu rămîne decît să se caute o metodă mai sigură", sugerase atunci Roberto.

"Ştiți ce a zis Vespucci al dumneavoastră? A zis aşa: cît despre longitudine, e un lucru atît de anevoios, încît puțini oameni îl înțeleg, afară de aceia care pot să se abțină de la somn ca să observe conjuncția lumi şi a planetelor. Şi a mai zis: pentru determinarea asta a longitudinilor ades mi-am sacrificat eu somnul şi mi-am scurtat eu viața cu zece ani... Timp pierdut, zic eu. But now behold the skie is over cast with cloudes; wherfore let us haste to our lodging, and ende our talke."

După cîteva seri îi ceruse doctorului să-i arate Steaua Polară. Acela zîmbise: din emisfera aceea nu putea fi văzută, şi trebuiau să se raporteze la alte stele fixe. "O altă înfrîngere pentru căutătorii de longitudini", comentase el. "De aceea nu poli recurge nici la variațiile acului magnetic."

Apoi, rugat de prietenii săi, mai frînsese încă o dată pîinea cunoaşterii sale.

"Acul busolei ar trebui să arate mereu către nord, şi deci în direcția Stelei Polare. Şi totuşi, afară de meridianul Insulei Fierului, în toate celelalte locuri se abate de la polul adevărat al Nordului, înclinîndu-se fie de partea răsăritului, fie de partea apusului, după zone climatice şi după latitudini. Dacă de exemplu din Canare vă îndreptați către Gibraltar, orice marinar ştie că acul se înclină cu mai mult de şase grade de romb către Austru, iar de la Malta la Tripoli din Barbaria este o variație de două treimi de romb la stînga — şi ştiți foarte bine că rombul e o pătrime de vînt. Acum, aceste deviațiuni, s-a spus, urmează nişte reguli fixe după diferitele longitudini. Deci cu o bună tablă a deviațiilor ați putea şti unde vă aflați. Dar..."

"Încă un dar?"

"Din păcate, da. Nu există table bune ale declinațiilor acului magnetic, cine le-a încercat a dat greş, şi există destule motive ca să presupunem că acul nu variază în mod uniform potrivit longitudinii. Şi, în plus, aceste variații sînt foarte lente, iar pe mare e greu să le urmăreşti, atunci cînd corabia nu se clatină aşa de tare încît să alerteze echilibrul acului. Cine se încrede în ac e un nebun."

În altă seară, la cină, cavalerul, care tot întorcea o jumătate de frază lăsată să cadă fără să se cunoască de către Roberto, spusese că poate Escondida era una dintre Insulele lui Solomon, şi întrebase dacă erau pe-aproape de ea.

Byrd ridicase din umeri: "Insulele lui Solomon! Ca n'existe pas!"

"N-a ajuns la ele căpitanul Draco?" întreba cavalerul.

"E un nonsens! Drak a descoperit New Albion, în cu totul altă parte."

"Spaniolii vorbeau de ele la Casale ca de un lucru cunoscut, şi ziceau că le-au descoperit ei", zise Roberto.

"Asta a spus-o acel Mendana acum şaptezeci şi ceva de ani. Dar a spus că se aflau între şapte şi unsprezece grade latitudine sudică. Ca şi cum ai spune între Paris şi Londra. Dar la ce longitudine? Queiros spunea că se află la o mie cinci sute de leghe de Lima. Ridicol. Ar fi de ajuns să scuipi de pe coastele Peru-ului ca să le nimereşti. Recent un spaniol a spus că sînt şapte mii cinci sute de mile tot din Peru pînă acolo. Prea mult, poate. Dar aveţi bunătatea de vă uitaţi pe hărţile acestea, pe unele le-au refăcut recent, însă reproducîndu-le pe cele mai vechi, iar altele ne sînt propuse ca ultima descoperire. Priviţi, unii pun insulele pe cel de al două sute zecelea meridian, alţii pe al două sute douăzecelea, iar alţii pe al două sute treizecelea, ca să nu mai vorbim despre cei ce-şi închipuie că sunt pe al o sută optzecelea. Dacă totuşi unul dintre aceştia ar avea dreptate, alţii ar ajunge la o eroare de cincizeci de grade, care este aproximativ distanţa dintre Londra şi pămînturile Reginei din Saba!"

"E cu adevărat de mirare cîte lucruri ştiţi, doctore", zisese cavalerul, ţinîndu-i locul lui Roberto, care tocmai voia s-o spună el, "ca şi cum toată viaţa dumneavoastră n-aţi făcut altceva decît să căutaţi longitudinea".

Faţa doctorului Byrd, plină de pete albiciose, se roşise deodată. Îşi umpluse cana cu bere, băuse dintr-o sorbitură fără să răsufle. "Oh, curiozitate de naturalist. În realitate n-aş putea s-o scot la capăt dacă ar trebui să vă spun unde sîntem."

"Dar", crezuse Roberto că se poate aventura, "lîngă bara timonei am văzut o tăbliţă pe care..."

"A, da", îşi revenise imendiat doctorul, "sigur, o corabie nu merge la întîmplare. They pricke the Carde. Înregistrează ziua, direcţia acului şi declinaţia, dincotro bate vîntul, ora ceasului de bord, milele parcurse, înălţimea soarelui şi a stelelor, şi apoi latitudinea, şi de-acolo deduc longitudinea pe care o presupun. Veţi fi văzut cîteodată la pupă un marinar care aruncă în apă o funie cu o scîndurica legată la un capăt. Este aşa zisul loch sau, cum îi zic unii, bărcuţă. Se dă drumul frînghiei, aceasta are nişte noduri a căror distanţă exprimă măsuri fixe, şi cu un ceas alături poţi afla în cît timp s-a acoperit o anumită distanţă. În acest fel, dacă totul ar merge după regulă, s-ar şti întotdeauna la cîte mile sîntem de ultimul meridian cunoscut, şi iarăşi, cu nişte calcule potrivite, s-ar cunoaşte cel peste care trecem."

"Vedeţi că este un mijloc", zisese triumfător Roberto care ştia deja ce avea să-i răspundă doctorul. Căci loch-ul e ceva care se foloseşte cînd n-ai altceva mai bun, dat fiind că ar putea să ne spună cu-adevărat cît drum s-a făcut numai dacă corabia ar merge în linie dreaptă. Dar pentru că o corabie merge după cum vor vînturile, cînd vînturile nu sînt favorabile, corabia trebuie să meargă o bucată la dreapta şi altă bucată la stînga.

"Sir Humphrey Gilbert", zise doctorul, "mai mult sau mai puţin pe timpurile lui Mendana, cam pe lîngă Terranova, deşi voia să meargă de-a lungul paralelei patruzeci şi şapte, encoutered winde alwayes so scant, întîlni vînturi — cum să spun — atît de leneşe şi de zgîrcite, încît a mers cale lungă, lungă, tot cotind între paralela patruzeci şi unu şi cincizeci şi unu, luînd-o la vale cu vreo zece grade latitudine, domnii mei, cam cum ar fi dacă un şarpe uriaş ar merge de la Napoli spre Portugalia, mai întîi atingînd Le Havre cu capul şi Roma cu coada şi apoi pomenindu-se cu coada la Paris şi cu capul la Madrid! Şi prin urmare-i nevoie să calculezi devierile, să ţii socoteala, şi să fii foarte atent; ceea ce un marinar nu face niciodată, şi nici nu poate avea un astronom alături toată ziua. Sigur, se

pot face nişte presupuneri, mai ales dacă mergi pe o rută cunoscută şi pui laolaltă rezultatele găsite de alţii. De aceea, de la coastele europene şi pînă la coastele americane, documentele dau nişte distanţe meridiane destul de sigure. Şi apoi, de pe uscat, şi datele ce le avem de la astre pot da ceva rezultate bune, şi deci ştim pe care longitudine se găseşte Lima. Dar chiar şi în cazul ăsta, prieteni", zicea înveselit doctorul, "ce se-ntîmplă?" Şi se uita cu şiretenie la ceilalţi doi. "Se întîmplă că domnul ăsta", şi bătea cu degetul într-o hartă, "pune Roma la treizeci de grade est de meridianul Canarelor, însă cestălalt", şi-şi agita degetul ca pentru a-l ameninţa părinteşte pe cel ce desenase cea de a doua hartă, "cestălalt domn pune Roma la patruzeci de grade! Iar acest manuscris conţine şi relatarea unui flamand învăţat nevoie mare, care-i atrage atenţia regelui Spaniei că n-a existat niciodată acord în privinţa distanţei dintre Roma şi Toledo, por los errores tan enormes, como se conocc por esta linea, que muestra la diferencia de las distancias et caetera et caetera. Şi iată cuiul: dacă fixezi primul meridian la Toledo (spaniolii cred din totdeauna că trăiesc în centrul lumii), pentru Mercator Roma ar fi cu douăzeci de grade mai la est, dar e cu douăzeci şi două pentru Ticho Brahe, aproape cu douăzeci şi cinci pentru Regiomontano, cu douăzeci şi şapte pentru Clavius, douăzeci şi opt pentru drăguţul de Ptolomeu, şi pentru Origanus treizeci. Şi toate erorile astea doar ca să măsori distanţa dintre Roma şi Toledo. Închipuiţi-vă deci ce se-ntîmplă pe rute cum e aceasta de acum, pe care poate că am fost primii ce am atins anumite insule, dar relatările celorlalţi călători sînt destul de vagi. Şi adăugaţi că, dacă un olandez a făcut nişte observaţii juste, nu le spune englezilor, nici aceştia spaniolilor. Pe mările astea contează nasul căpitanului, care cu bietul său loch demonstrează, să zicem, că este pe al două sute douăzecelea meridian, şi cînd colo e cu treizeci de grade mai încolo sau mai încoace."

"Dar atunci", intui cavalerul, "cel care ar găsi un mod ca să stabilească meridianele ar fi stăpînul oceanelor!"

Byrd roşi din nou, îl privi ţintă ca pentru a-şi da seama dacă vorbea înadins, apoi surîse ca şi cum ar fi voit să-l muşte: "încercaţi dumneavoastră".

"Oh, eu unul renunţ", zise Roberto ridicînd mîinile în semn că se preda. Şi cel puţin în seara aceea conversaţia se termină cu multe rîsete.

Multe zile Roberto nu consideră potrivit să mai aducă vorba despre longitudini. Schimbă subiectul şi, ca s-o poată face, luă o hotărîre curajoasă. Cu cuţitul îşi făcu o rană la una din palme. Apoi şi-o legă cu fîşii dintr-o cămaşă ce se destrămase de ape şi de vînt. Seara îi arătă rana doctorului: "Sînt de-a dreptul nesăbuit, pusesem cuţitul în desagă scos din teacă, aşa că scotocind, m-am tăiat. Mă arde grozav."

Doctorul Byrd examină rana cu privirea omului de meserie, şi Roberto se ruga la Dumnezeu să aducă un lighenaş pe masă şi să topească vitriol în el. Însă Byrd se mărgini să spună că nu i se părea lucru grav şi-l sfătui să şi-o spele bine dimineaţa. Dar printr-un noroc neaşteptat, îi veni în ajutor cavalerul: "Eh, ar trebui să avem unguentul armariu!"

"Asta ce dracu' e?" întrebase Roberto. Iar cavalerul, ca şi cum ar fi citit toate cărţile pe care şi Roberto le cunoştea, începu să laude virtuţile acelei substanţe. Byrd tăcea. Roberto, după avîntul luat de cavaler, aruncă şi el zarul, la rîndu-i: "Dar astea-s poveşti de cînd era bunica fată! Parcă ar fi povestea aia cu femeia grea care şi-a văzut iubitul cu capul tăiat şi a născut un băiat cu capul desprins de trunchi. Sau cum fac ţărăncile, care, ca să pedepsească cîinele cînd s-a spurcat în bucătărie, iau un tăciune şi-l înfig în murdărie, sperînd ca animalul să simtă cum îl arde în şezut! Cavalere, ăla nu-i om cu judecată care crede în braşoave de-astea!"

Nimerise bine, căci Byrd nu se mai putu abţine. "A, nu, domnul meu, istoria cu cîinele şi cu rahatul lui este aşa de adevărată, că un ins a făcut acelaşi lucru cu un domn care în batjocură făcea

caca în fața casei lui, şi vă asigur că a învățat domnul ăla să se teamă de locul cu pricina! Fireşte că se cere să repeți operația de nu ştiu cîte ori şi prin urmare, ai nevoie de un prieten, sau de un duşman, care să-ți cace pragul cît de des!" Roberto rîdea cu hohote ca de o glumă bună şi deci îl obliga, ca simțindu-se jignit, să-i aducă nişte argumente. Motivele însă erau cam la fel cu cele ale lui d'Igby. Dar acum doctorul se înfierbîntase: "Păi da, domnul meu, care faci atîta pe filosoful şi disprețuieşti ştiința chirurgilor. O să-ți spun, fiindcă tot vorbim de rahat, că un ins căruia-i miroase gura ar trebui să şi-o țină căscată la o gură de latrină şi după aia s-ar tămădui: putoarea aceea de acolo e mult mai mare decît cea din gura lui, iar ce-i mai puternic atrage şi ia cu sine ce-i mai slab!"

"Îmi dezvăluiți nişte lucruri extraordinare, doctore Byrd, şi mă minunez de ştiința domniei voastre!"

"Păi v-aş putea spune mai multe. În Anglia cînd un om e muşcat de un cîine se omoară animalul chiar dacă nu-i turbat. Ar putea să turbeze, iar drojdia turbării cîineşti, rămasă în corpul persoanei care a fost muşcată, ar atrage la sine spiritele hidrofobiei. Ați văzut vreodată cum varsă țărăncile lapte pe jăratec? Apoi aruncă peste el o mînă de sare. Mare-i înțelepciunea vulgului! Laptele căzînd pe cărbuni se transformă în aburi şi prin acțiunea luminii şi a aerului aburul ăsta, însoțit de atomi de foc, se întinde pînă în locul în care este vaca ce a dat laptele. Ori ugerul de vacă e un organ foarte glandulos şi delicat şi focul acela îl încălzeşte, îl întăreşte, îi produce nişte ulcerări şi, fiindcă ugerul e-aproape de băşică, o zgîndăreşte şi pe aceea, provocînd umflarea vinelor care trec pe acolo aşa încît vaca pişă sînge."

Zise Roberto: "Cavalerul ne-a vorbit de unguentul ăsta armariu ca despre ceva folositor medicinei, dar domnia ta ne dai de înțeles că ar putea fi utilizat şi ca să facă rău."

"Sigur că da, şi tocmai de-aia anumite secrete trebuie ascunse celor mulți ca să nu fie folosite spre rău. Hei, domnul meu, disputa despre unguentul, sau pulberea, sau ceea ce noi englezii, numim Weapon Salve, e plină de controverse. Cavalerul a adus vorba de o armă care, tratată aşa cum trebuie, aduce uşurare rănii. Dar luați aceeaşi armă şi puneți-o lîngă foc şi rănitul, chiar de-ar fi la o milă depărtare, o să urle de durere. Iar dacă veți cufunda lama, încă pătată de sînge, în apă cu gheață, pe rănit o să-l apuce tremuriciul."

Aparent conversația aceea nu-i spusese lui Roberto lucruri pe care nu le ştia şi el, inclusiv că doctorul Byrd ştia multe despre Pulberea de Simpatie. Şi totuşi spusele doctorului prea se-nvîrtiseră în jurul efectelor celor mai rele ale pulberii, iar asta nu putea fi o întîmplare. Dar ce legătură aveau toate astea cu arcul meridianului era altă poveste.

Pînă ce, într-o dimineață, profitînd de faptul că un marinar căzuse de pe o vergă fracturîndu-şi craniul, căci pe puntea superioară era hulă, iar doctorul fusese chemat să dea îngrijiri nefericitului, Roberto se strecurase în cală.

Aproape de-a buşilea reuşise să găsească drumul într-acolo. Poate fusese un noroc, ori poate că animalul se văita mai mult decît de obicei în dimineața aceea: Roberto, cam pe-acolo pe unde avea mai apoi să descopere pe Daphne butoiaşele cu rachiu, se pomeni în fața unui spectacol cumplit.

Bine apărat de privirile curioase, într-un ungher întocmit pe măsură-i, pe un vraf de zdrențe, zăcea un cîine.

Era probabil de rasă, dar suferința şi lipsurile îl făcuseră să fie numai piele şi os. Şi totuşi călăii lui dădeau semne că voiau să-l țină în viață: îi puseseră apă şi hrană din belşug şi nu mîncare pentru cîini, ci una luată cu siguranță de la pasageri.

Zăcea pe o parte, cu capul culcat şi cu limba scoasă. Pe şoldul lui se deschidea o rană adîncă şi

respingătoare. Proaspătă şi în acelaşi timp cangrenoasă, ea dădea la iveală două buze mari trandafirii, şi lăsa să se vadă în centru-i şi pe toată lungimea tăieturii, o inimă purulentă care părea să secrete coptură. Iar Roberto înțelese că rana arăta astfel pentru că mîna unui felcer, în loc să-i coasă marginile, făcuse ca ele să rămînă căscate şi date pe spate, fixîndu-le de piele.

Operă bastardă a artei medicale, rana aceea fusese deci nu doar făcută înadins, ci şi îngrijită nemilos, în aşa fel încît să nu se cicatrizeze, iar cîinele să sufere în continuare din cauza ei — cine ştie de cîtă vreme. Şi nu numai atît: Roberto observă în jurul şi înlăuntrul plăgii resturile unei substanțe cristaline, ca şi cum un medic (un medic, atît de dedat la cruzimi!) presăra zilnic pe ea o sare iritantă.

Neputincios, Roberto îl mîngîiase pe neajutorat, care acum scheuna supus. Se întrebase cu ce-ar fi putut să-i fie de folos, dar punînd mîna pe el îl făcuse să sufere şi mai tare. Între timp, mila lui lăsa să-i ia locul un simțămînt de victorie. Nu era nici o îndoială, acela era secretul doctorului Byrd, bagajul misterios ce fusese îmbarcat la Londra.

Din cîte văzuse Roberto, care ştia ce ştia, era clar că acest cîine fusese rănit în Anglia, iar Byrd avea grijă ca el să rămînă aşa rănit tot timpul. Cineva de la Londra, în fiece zi la aceeaşi oră convenită între ei, făcea ceva cu arma aceea vinovată sau cu vreo o cîrpă îmbibată în sîngele animalului, provocîndu-i acestuia reacția — poate de uşurare, ori poate de chin şi mai mare, fiindcă doctorul Byrd spusese că prin acel Weapon Salve puteai să faci şi rău.

În felul ăsta pe Amarilli se putea şti la un moment dat ce oră era în Europa. Cunoscînd ora locului prin care treceai, era posibil să calculezi meridianul!

Nu rămînea acum decît să aştepte dovada faptelor. În perioada aceea, Byrd se depărta totdeauna cam în jurul orei unsprezece: deci nu mai aveau mult şi se apropiau de antimeridian. El ar fi trebuit să-l aştepte ascuns prin preajma cîinelui, cam pe la ora aceea.

Fortuna îi veni în ajutor, dacă putem vorbi de Fortuna cînd aici e vorba de o furtună ce avea să ducă corabia aceea, şi pe toți cîți se aflau în ea, către ultimul lor nenoroc. În după amiaza aceea marea era destul de agitată, iar asta-i îngăduise lui Roberto să spună că are greață şi rău de la stomac şi să se refugieze în pat, sărind peste cină. De cum se lăsase întunericul, fiindcă nimeni nu se gîndea încă să-şi ia măsuri de prevedere, coborîse pe furiş în cală, luînd doar un amnar şi o feştilă muiată în catran cu care-şi lumina drumul. Ajunsese acolo unde se afla cîinele şi văzuse, deasupra cuştii lui, o podină încărcată cu baloturi de paie, care serveau ca să umple la loc saltelele prea golite ale pasagerilor. Îşi făcuse loc printre maldărele acelea şi-şi scobise un culcuş, din care nu mai putea vedea cîinele, dar pe cei ce-aveau să stea în fața lui avea să-i zărească şi avea să le asculte cu siguranță orice convorbire.

Fusese o aşteptare de ore în şir, devenită şi mai lungă din cauza gemetelor bietului animal, dar în sfîrşit auzise alte zgomote şi zărise nişte lumini.

După cîteva clipe era martorul unui experiment care avea loc la cîțiva paşi de el, prezenți fiind doctorul şi cei trei asistenți ai săi.

"Eşti gata să notezi, Cavendish?"

"Aye aye, domnule doctor."

"Deci să aşteptăm. Prea se vaită în seara asta."

"Simte marea."

"Fii cuminte, Hakluyt", zicea doctorul încercînd să liniştească cîinele cu cîteva mîngîieri ipocrite. "Am făcut rău că n-am stabilit o ordine fixă" de acțiuni. Ar trebui să începem totdeauna cu leacul alinător."

"Nu se ştie domnule doctor, în unele seri la ora care trebuie doarme, şi e nevoie să-l trezim cu o

acțiune iritantă."

"Atenție, mi se pare că se agită... Fii cuminte, Hakluyt... Da, se agită!" Cîinele scotea acum nişte lătrături ieşite din comun. "Au expus arma la foc, înregistrează ora Withrington!"

"Aici sînt aproape orele unsprezece şi jumătate".

"Controlează ceasurile. Ar trebui să treacă vreo zece minute."

Cîinele continuă să chelălăie un timp nesfîrşit. Apoi scoase un sunet diferit, care se stinse într-un "harf — harf' care slăbi treptat, pînă lăsă loc tăcerii.

"Bine", zicea acum doctorul Byrd, "cît e ceasul, Withrington?"

"Ar trebui să corespundă. Mai e un sfert de oră pînă la miezul nopții".

"Să nu ne pripim cu victoria. Să aşteptăm controlul."

Urmă o altă aşteptare interminabilă, apoi cîinele, care, evident, ațipise simțind uşurare, urlă din nou ca şi cum îl călcase cineva pe coadă.

"Ceasul, Withrinton?"

"Ora s-a scurs, mai sînt doar cîteva fire de nisip."

"Ceasornicul arată acum chiar miezul nopții", zise o a treia voce.

"Mi se pare că ni-i de ajuns. Acum, domnilor," zise doctorul Byrd, "sper ca ei să înceteze imediat iritarea, căci bietul Hakluyt abia se mai ține. Apă şi sare, Hawlse, şi cîrpa. Fii cuminte, Hakluyt, acum e mai bine... Dormi, dormi, vezi că stăpînă-tău e aici, s-a terminat... Hawlse, somniferul în apă..."

"Aye aye, domnule doctor".

"Aşa, bea Hakluyt... Aşa, aşa, hai, bea apiță..."

Se auzi un lipăit timid, apoi iar linişte.

"Foarte bine, domnilor", 'zicea acum doctorul Byrd, "dacă corabia asta blestemată nu s-ar clătina aşa deşănțat, am putea spune c-am avut o seară bună. Mîine dimineață, Hawlse, obişnuita sare pe rană. Să facem socoteala, domnilor. La momentul crucial, aici eram aproape de miezul nopții, iar de la Londra ne semnalau că era miezul zilei. Sîntem pe antimeridianul Londrei, adică pe cel de al o sută nouăzeci şi optulea de la Canare. Dacă Insulele lui Solomon se află, aşa cum spune tradiția, pe antimeridianul Insulei Fierului, şi dacă ne aflăm la latitudinea potrivită, navigînd către vest cu un vînt bun în pupa ar trebui să acostăm la San Christoval sau cum o să rebotezăm noi insula aia blestemată. O să găsim pesemne ceea ce spaniolii caută de zeci de ani şi o să avem în mînă totodată secretul lui Punto Fijo. Berea, Cavendish, trebuie să ciocnim pentru Maiestatea Sa, ca Dumnezeu să-l aibă pururea în pază."

"Dumnezeu să-l salveze pe rege", ziseră într-un glas ceilalți trei — şi erau evident toți patru oameni de mare inimă, încă fideli unui monarh care, în zilele acelea, dacă încă nu-şi pierduse capul, se afla cel puțin pe punctul de a-şi pierde regatul.

Roberto îşi punea mintea la lucru. Cînd văzuse cîinele dimineața, îşi dăduse seama că mîngîindu-l se potolea şi că, atunci cînd atinsese el într-un anumit loc în mod brusc, scheunase de durere. Ajungea un nimic, pe o corabie răscolită de mare şi de vînt, ca să stîrnească unui trup bolnav senzații diferite. Poate nelegiuiții aceia credeau că primesc un mesaj de departe, şi în schimb cîinele suferea sau simțea uşurare după cum valurile îl scuturau sau îl legănau. Sau iarăşi, dacă existau intenții mute, după cum spunea Saint-Savin, prin mişcarea mîinilor Byrd făcea cîinele să reacționeze potrivit propriilor dorințe nemărturisite. Nu spusese el însuşi despre Columb că greşise, voind să demonstreze că a ajuns mai departe? Aşadar destinul lumii era legat de modul în care nebunii aceia interpretau limbajul unui cîine? Un chiorăit din pîntecele sărmanului de el putea să-i facă să hotărască pe mizerabilii aceia care acum se apropiau sau se îndepăratau de locul rîvnit de nişte

spanioli, francezi, olandezi şi portughezi tot atît de mizerabili? Iar el era vîrît în aventura aceea ca să-i servească într-o bună zi lui Mazarin sau țîngăului de Colbert chipul de a popula corăbiile Franței cu cîini torturați?

Ceilalți se îndepărtaseră acum. Roberto ieşise din ascunzătoarea lui şi se oprise puțin la lumina feştilei lui unse cu catran, în fața cîinelui care dormea. Îl mîngîiase uşor pe cap. Vedea în acea sărmană jivină toată suferința lumii, o poveste smintită de oameni idioți. Educația lui, ce se înfiripase încet, din zilele petrecute în Casale pînă în momentul acela, îi dăruise măcar atîta brumă de adevăr. O, de-ar fi rămas naufragiat pe insula aceea pustie, de i-ar fi dat foc lui Amarilli, aşa cum voia cavalerul, de s-ar fi oprit din drum pe cea de a treia insulă, printre băştinaşele cu pielea de culoarea lutului sienez, sau de-ar fi devenit, pe a patra, bardul acelui neam! De-ar fi găsit o Escondidă, pe care să se ascundă de toți ucigaşii ăstei lumi nemiloase!

Atunci nu ştia că soarta avea să-i rezerve peste puțin o a cincea Insulă, poate Cea din Urmă.

Amarilli părea ieşită din minți, aşa că agățîndu-se de ce nimerea, se întorsese în cămăruța lui, dînd uitării relele acestei lumi, ca să sufere de răul de mare. Veni apoi naufragiul, despre care am vorbit. Îşi îndeplinise cu succes misiunea: supraviețuitor unic, el ducea cu sine secretul doctorului Byrd. Dar nu-l mai putea destăinui nimănui. Şi apoi poate că era un secret de nimic.

N-ar fi trebuit să recunoască oare că, scăpînd de o lume bolnavă, îşi găsise adevărata sănătate? Naufragiul îi acordase darul suprem, exilul, şi o doamnă pe care acum nimeni nu i-o mai putea răpi...

Însă Insula nu-i aparținea şi-i rămînea departe. Daphne nu-i aparținea şi un altul îşi revendica posesia ei. Poate ca să continue şi el nişte cercetări nu mai puțin mai brutale decît aceea a doctorului Byrd.

20. Agerime şi Meşteşug al Minții

Roberto avea intenția să mai piardă timp, să-l lase pe Intrus în voia lui pentru a-i descoperi jocul. Punea la loc pe punte ceasurile, le întorcea în fiecare zi, apoi da fuga să mai dea de mîncare la animale ca să-l împiedice pe celălalt să o facă, pe urmă muta orice lucru din încăperi şi de pe punte aşa încît, dacă acela se mişca, să observe trecerea lui pe acolo. Stătea ziua închis înăuntru, însă cu uşa întredeschisă, ca să prindă orice zgomot de pe-afară sau de pe dedesubt, era cu ochii-n patru noaptea, bea rachiu, sau cobora din nou în adîncul lui Daphne.

O dată descoperi încă două ascunzişuri dincolo de fosa odgoanelor către proră: unul era gol, altul din cale afară de plin, burduşit cu rafturi cu marginile bordate, ca să împiedice ca obiectele să cadă pe timp de mare agitată. Văzu piei de şopîrle uscate la soare, sîmburi de fructe cu identitate necunoscută, pietre de felurite culori, bolovani lustruiți de mare, crenguțe de corali, insecte înfipte în cîte un ac pe o tăbliță, o muscă şi un păianjen într-o bucată de chilimbar, un cameleon uscat, borcane pline cu lichid în care pluteau şerpişori sau anghile mici, oase enorme, pe care le crezu de balenă, spada care probabil împodobea botul unui peşte şi un corn lung care pentru Roberto era de unicorn, însă cred că era al unui narval. În sfîrşit, o încăpere care dădea la iveală un gust pentru colecția erudită, aşa cum în epoca aceea trebuiau să se afle pe corăbiile exploratorilor şi ale naturaliştilor.

În mijloc era o ladă deschisă, cu nişte paie pe fund, goală. Ce ar fi putut să conțină ea Roberto înțelesese abia întorcîndu-se în camera lui, unde, cum deschise uşa, îl aştepta ridicat în două labe un animal care, în întîlnirea aceea, i se păru mai înfricoşător decît dacă ar fi fost Intrusul în carne şi oase.

Un şobolan, un gherlan mare de pivniță, dar ce spun eu, un ditai cotoşmanul, mai înalt de jumătatea unui om, cu coada-i lungă întinsă pe podea, cu ochii ficşi, înălțat în două labe, iar cu celelalte două ca nişte brațe mici întinse spre el. Cu blană scurtă, avea pe pîntece o pungă, o deschizătură, un sac natural din care scotea ochii un monstru mic din aceeaşi specie. Ştim că Roberto îşi inventase tot felul de basme cu şobolani în primele două seri, şi se aştepta ca ei să fie mari şi feroci, ca toți cei care se oploşesc pe corăbii. Însă ăla punea vîrf celor mai înfiorătoare aşteptări ale lui. Şi nici nu credea ca vreun ochi omenesc să mai fi văzut şobolani dintr-ăştia — şi pe bună dreptate, fiindcă o să vedem mai pe urmă că era vorba, după cum am dedus eu, de un marsupial.

După trecerea primului moment de groază, se lămuriseră lucrurile: din nemişcarea invadatorului se vedea că era vorba de un animal împăiat, ba chiar împăiat ca vai de lume, sau care fusese rău păstrat în cală: pielea emana o duhoare de organe descompuse, iar din spinare îi ieşeau smocuri de pleavă.

Intrusul, cu puțin înainte ca el să intre în camera cu ciudățenii, sustrăsese de acolo piesa de cel mai mare efect şi, în timp ce admira el muzeul acela, i-o pusese în casă, sperînd poate că victima sa, pierzîndu-şi mințile, avea să se azvîrle peste borduri şi să dispară în mare. Mă vrea mort, mă vrea nebun, murmura el, dar o să-l fac să-şi mănînce şobolanul bucată cu bucată, o să-l pun pe el îmbălsămat pe rafturile alea, unde te-ascunzi, blestematule, unde eşti, pesemne ca stai şi te uiți la mine ca să vezi dacă m-apucă damblaua, dar o să te damblagesc eu pe tine, nemernicule.

Împinsese animalul pe punte cu patul muschetei şi, învingîndu-şi scîrba, îl luase în brațe şi-l aruncase în mare.

Hotărît să descopere ascunzătoarea Intrusului, se întorsese în magazia de lemne, fiind atent să nu se rostogolească din nou pe trunchiurile ce zăceau acum împrăştiate pe jos. Dincolo de magazia de lemne găsise un loc, care pe Amarilli se numea chelnă (sau soute, sau sota) pentru pus pesmeții: sub o pînză de cort, înfăşurată bine şi protejată, găsise, mai cu seamă, o lunetă foarte mare, mai puternică decît cea pe care-o avea în cabină, poate chiar o adevărată Hiperbolă a Ochilor destinată explorării cerului. Însă telescopul era pus într-o cuvă din metal uşor, iar alături de cuvă se aflau împachetate cu grijă în alte bucăți de pînză instrumente de natură incertă, nişte brațe metalice, o pînză circulară cu nişte inele pe circumferință, un soi de coif şi, în fine, trei recipiente pîntecoase care se dovediră a fi, după miros, pline cu un ulei gros şi rînced. La ce puteau servi toate astea, Roberto nu se întrebă: în momentul acela voia să descopere o făptură vie.

Controlase mai degrabă dacă sub chelnă se mai deschidea vreun alt spațiu. Mai era unul, numai că era foarte scund, încît puteai intra acolo numai de-a buşilea. Îl explorase ținînd lumînarea îndreptată în jos, ca să se ferească de scorpioni şi de teamă să nu-i incendieze tavanul. Tîrîndu-se repede ajunsese la capătul lui, dînd cu capul de peretele din lemn tare de zadă, ultima Thule a lui Daphne, dincolo de care se auzea apa bătînd în coca vasului. Deci dincolo de fundătura aceea oarbă nu mai putea fi altceva.

Apoi se oprise, ca şi cum Daphne nu mai putea să-i păstreze alte secrete.

Dacă lucrul ăsta poate părea ciudat, că într-o săptămînă şi mai bine de şedere fără treabă Roberto nu reuşise să vadă totul, e de ajuns să ne gîndim ce i se întîmplă unui copil cînd intră în poduri sau în pivnițele unei case mari bătrîneşti cu etajele denivelate. La fiece pas ies la iveală lăzi cu cărți

vechi, cu haine uzate, sticle goale, şi mănunchiuri de nu ale, mobile desfundate, dulapuri prăfuite şi şchioape. Copilul umblă pe acolo, stă pe loc să descopere vreo comoară, zăreşte cîte o firidă, cîte un coridor întunecos şi-şi închipuie pe acolo vreo prezenţă alarmantă, amînă cercetarea pe altă dată, şi de fiecare dată înaintează cu paşi mici, pe de o parte temîndu-se să nu înainteze prea mult, pe de alta ca şi cum ar gusta dinainte descoperiri viitoare, apăsat de emoţia celor abia făcute, iar podul sau pivniţa aia nu sfîrşesc niciodată, şi-i pot rezerva noi colţişoare pentru toată copilăria şi chiar mai mult.

Iar dacă baietanul e înspăimîntat de fiecare dată de alte zgomote, sau, ca să fie ţinut departe de meandrele acelea, i se povestesc zilnic legende dătătoare de fiori — şi dacă copilul ăsta, pe deasupra mai e şi beat — se înţelege că spaţiul se dilată la fiece nouă aventură. Nu altfel îşi trăise Roberto experienţa cu teritoriul acesta al lui încă ostil.

Era dis-de-dimineaţă, iar Roberto visa iarăşi. Visa despre Olanda. Fusese acolo pe cînd oamenii Cardinalului îl conduceau către Amsterdam ca să-l îmbarce pe Amarilli. În timpul călătoriei făcuseră popas într-un oraş, iar acolo intrase în catedrală. Îl izbise limpezimea acelor naosuri, aşa de diferite de cele ale bisericilor italiene şi franţuzeşti. Despuiate de podoabe, numai cu cîteva stindarde atîrnate de coloanele goale, cu vitraliile luminate şi fără imagini, soarele crea înăuntru o atmosferă lăptoasă, întreruptă numai în partea de jos de puţinele siluete negre ale credincioşilor. În pacea aceea se auzea un singur sunet, o melodie tristă, ce părea a pluti prin aerul de fildeş născîndu-se din capiteluri sau din cheile de boltă. Pe urmă observase că, într-o capelă, pe galeria corului, alt om îmbrăcat în negru, singur într-un colţ, cînta dintr-un mic flajeolet, cu ochi mari deschişi în gol.

Mai tîrziu, cînd muzicianul sfîrşise, se apropie de el întrebîndu-se dacă trebuia să-i dea vreun obol; acela, fără să-l privească în faţă, îi mulţumi pentru laude, iar Roberto înţelesese că era orb. Era maestrul clopotelor (der Musycin en Directeur vande Klok-werken, le carrillonneur, Glockenspieler, încercă el să-i explice), dar tot în munca lui intra şi să-i însoţească cu sunetul flautului pe credincioşii care stăteau seara de vorbă în faţa bisericii şi în cimitirul din jurul ei. Cunoştea multe melodii, şi din fiecare elabora două, trei, iar uneori cinci variaţiuni de o complexitate din ce în ce mai mare, şi nu avea nici o nevoie să citească notele: orb se născuse şi putea să se mişte în spaţiul acela luminos şi frumos (aşa zise, luminos) al bisericii lui, văzînd, cum zicea el, soarele prin piele. Îl lămuri că instrumentul lui era un lucru viu ce reacţiona la anotimpuri şi la temperatura dimineţii şi a asfinţitului, însă în biserică era un soi de căldură blîndă ce plutea totdeauna în jur şi asigura lemnului o perfecţiune constantă — iar lui Roberto îi fu greu să-şi imagineze ce idee de căldură difuză putea să-şi facă un om al nordului pe cînd stătea în frigul acela luminos.

Muzicianul îi mai cîntă încă de două ori melodia de dinainte şi spuse că se întitula "Doen Daphne d'over shoone Maeght". Refuză orice dar, îi pipăi faţa şi-i spuse, sau cel puţin aşa înţelese Roberto, că "Daphne" era un lucru plăcut, care avea să-l întovărăşească toată viaţa.

Acum Roberto, aflat pe Daphne, deschidea ochii, şi fără putinţă de dubiu auzea venind din jos, prin crăpăturile lemnului, notele din "Daphne" ca şi cum ar fi fost cîntată de un instrument mai metalic, care, fără să se aventureze în variaţiuni, relua la intervale regulate prima frază a melodiei ca pe un refren cîntat dinadins.

Îşi spuse deîndată că era o foarte ingenioasă emblemă aceasta, să te afli pe un fluyt numit Daphne şi să auzi muzică la flaut intitulată "Daphne". Era zadarnic să-şi facă iluzii că ar fi fost doar un vis. Era un nou mesaj al Intrusului.

Încă o dată îşi luase armele, mai scursese ceva putere din butoiaş şi se luase după sunet. Părea să

vină din cămara cu ceasuri. Însă, de cînd răspîndise mecanismele alea pe punte, locul rămăsese gol. Îl revizită. Era tot gol, dar muzica venea de la peretele din fund.

Prima oară fiind surprins de ceasuri, apoi, a doua oară trudindu-se să le care afară, nu se uitase niciodată bine dacă cabina aceea ajungea pînă la cocă. Dacă ar fi fost aşa, peretele din fund ar fi trebuit să fie rotunjit. Dar era? Pînza aceea mare cu ceasuri în perspectivă înşela ochiul, încît nu se înțelegea la prima vedere dacă fundalul era drept sau concav. Roberto se duse şi smulse pînza, şi-şi dădu seama că era o perdea mobilă, ca o cortină. Iar în spatele cortinei stătea o altă uşă închisă şi ea cu un lănțug.

Cu curajul închinătorilor lui Bachus, şi ca şi cum o singură opinteală ar fi putut să-nvingă orice duşman, îşi aținti puşca, strigă cu glas tare (Dumnezeu ştie de ce) "Nevers şi Saint-Denis!", dădu un picior uşii şi se aruncă înainte neînfricat.

Obiectul ce ocupa noul spațiu era o orgă, care avea în partea de sus vreo douăzeci de tuburi, iar din deschizăturile acestora ieşeau notele melodiei. Orga era fixată de perete şi se compunea dintr-o structură de lemn susținută de o armătură de colonete de metal. Pe nivelul superior stăteau în centru tuburile, dar pe laturile acestora se mişcau nişte mici automate. Grupul din stînga reprezenta un soi de soclu circular avînd deasupra o nicovală cu siguranță goală pe dinlăuntru, ca un clopot: în jurul soclului stăteau patru faguri ce mişcau ritmic brațele bătînd în nicovală cu nişte ciocănele netalice. Ciocănelele de greutăți diferite produceau nişte sonete argintii care nu distonau cu melodia cîntată de țevi ci o comentau printr-o serie de acorduri. Roberto îşi aminti de conversațiile de la Paris cu un părinte din ordinul Minimilor, care îi vorbea despre cercetările lui asupra armoniei universale, şi-i recunoscu, mai mult după rolul lor muzical, decît după înfățişare, pe Vulcan şi pe cei trei Ciclopi la care, potrivit legendei, se referea Pitagora cînd afirma că diferența dintre intervalele muzicale depinde de număr, de greutate şi măsură.

În dreapta tuburilor, un amoraş bătea (cu o baghetă peste o carte de lemn pe care o ținea în mînă) măsura ternară pe care se baza melodia aceea, anume "Daphne".

Pe un nivel imediat inferior se întindea tastiera orgii, ale cărei clape se ridicau şi se coborau, corespunzător cu sunetele scoase de tuburi, ca şi cum o mînă invizibilă s-ar fi mişcat pe deasupră-le. Sub tastiera, acolo unde de obicei muzicianul acționează pedalele cu piciorul, era introdus un cilindru pe care erau înfipți nişte dinți, nişte colțari, într-o ordine neaşteptat de regulată sau regulată în chip neaşteptat, aşa cum se aşază notele în suişuri şi coborîşuri, în neprevăzute rupturi, în largi spații albe sau îndesiri de optimi, pe portativele unei partituri muzicale.

Dedesubtul cilindrului se îmbuca o bară orizontală susținînd nişte pîrghioare care, la rotirea cilindrului, atingeau rînd pe rînd dinții acestuia şi, printr-un joc de spițe pe jumătate ascunse, acționau tastele — iar acestea tuburile.

Însă fenomenul cel mai uimitor era motivul pentru care cilindrul se învîrtea iar tuburile prindeau viață. Într-o latură a orgii era fixat un sifon de sticlă, ce amintea prin forma lui de gogoaşa viermelui de mătase, înlăuntrul căruia se zăreau două site subțiri, una deasupra celeilalte, care îl împărțeau în trei încăperi diferite. Sifonul primea un ropot de apă dintr-o țeavă ce pătrundea în el de jos venind din sabordul deschis care lumina locul acela, aducîndu-i lichidul care (prin acțiunea vreunei pompe ascunse) era evident aspirat direct din mare, dar în aşa fel încît să intre în gogoaşa aceea amestecat cu aer.

Apa intra cu putere prin partea inferioară a gogoşii aceleia, de parcă fierbea, se împrăştia în formă de vîrtej pe pereți, şi desigur elibera aerul care era aspirat de cele două site. Printr-un tub care

lega partea superioară a gogoşii de baza tuburilor, aerul ajungea să se transforme în cîntec prin nişte iscusite mişcări ale spiritelor din el. Apa, în schimb, care se adunase în partea inferioară, ieşea pe acolo printr-un şănţuleţ şi se ducea să împingă paletele unei mici roţi de morişcă, vărsîndu-se apoi într-o cochilie metalică aflată dedesubt şi, de acolo, printr-un alt tub, ieşea prin sabord.

Roata acţiona o bară care, angrenîndu-se pe cilindru, îi împărtăşea mişcarea.

Lui Roberto, beat fiind, toate acestea i se părură fireşti, aşa încît se simţi trădat cînd cilindrul prinse să încetinească iar ţevile îşi şuierară melodia lor ca şi cum ea li se stingea în gît, pe cînd ciclopii şi amoraşul îşi încetau bătăile. Evident — deşi în timpul său se vorbea mult de mişcarea perpetuă — pompa ascunsă care regla aspirarea şi afluxul apei putea să acţioneze un anumit timp după un prim impuls, apoi ajungea şi ea la capătul puterilor.

Roberto nu ştia dacă să se minuneze mai mult de fantasma aceea tehnică atît de ingenioasă — căci mai auzise vorbindu-se şi de altele asemănătoare, capabile să acţioneze danţuri cu schelete în miniatură sau cu îngeraşi înaripaţi, — sau de faptul că Intrusul — căci altcineva n-ar fi putut fi — îl făcuse să-şi dea de lucru în dimineaţa şi la ora aceea.

Iar asta, ca să-i comunice — ce mesaj oare? Poate faptul că el era învins din capul locului. Daphne putea oare să mai ascundă alte surprize, şi în aşa măsură, încît el şi-ar fi putut petrece toată viaţa încercînd să o violeze, fără speranţă?

Un filosof îi spusese lui Roberto că Dumnezeu cunoştea lumea mai bine decît noi, pentru că o făcuse. Şi că pentru a te apropia, fie şi cît de puţin, de cunoaşterea divină, trebuia să concepi lumea ca pe un mare edificiu, şi să încerci să-l construieşti. Aşa trebuia să facă. Pentru a o cunoaşte pe Daphne trebuia s-o construiască.

Se aşezase deci la masă şi desenase profilul vasului, inspirîndu-se fie din structura lui Amarilii, fie din ce văzuse pînă atunci din Daphne. Aşadar, îşi spunea el, avem încăperile din castelul de pupă şi, dedesubt, cămăruţa timonierului; iar mai dedesubt (dar tot la nivelul punţii), corpul de gardă şi golul pe unde trece bara timonei. Aceasta trebuie să iasă la pupă, iar după limita aceea nu mai poate fi nimic acolo. Toate astea sînt la nivelul bucătăriei de pe castelul de proră. După ea, bompresul se sprijină pe o altă ridicătură, iar acolo — dacă pricep eu bine perifrazele încurcate ale lui Roberto — trebuiau să fie locurile acelea, în care, stînd cu şezutul ieşit în afară, îţi făceai, în epocă, nevoile. Dacă coborai sub bucătărioară ajungeai în cămară. O vizitase pînă la vîrful de lance al prorei, pînă la ciocul ei, şi nici acolo nu mai putea fi nimic. Dedesubt găsise şi parîmele, şi colecţia de fosile. Mai încolo nu se putea merge.

Se întorcea deci înapoi şi traversa tot spaţiul de sub punte, cel cu voliera şi cu sera. Dacă Intrusul nu se prefăcea după plac, luînd formă de animal sau de vegetal, acolo nu se putea ascunde. Sub bara timonei se aflau şi ceasurile. Dar şi acolo ajungeai să atingi coca.

Coborînd şi mai jos găsise partea cea mai largă a calei, cu celelalte provizii, cu savura, apoi lemnele; bătuse deja cu pumnul pe de lături ca să vadă nu era vreo fundătură falsă care să sune a gol. Santina nu permitea, dacă aceea era o corabie obişnuită, alte ascunzători. Afară doar dacă Intrusul nu stătea lipit de chilă, pe sub apă, ca o lipitoare şi nu se tîra ca melcul la bord în timpul nopţii — dar dintre toate explicaţiile, şi era dispus să le încerce pe toate — asta i se părea cea mai puţin ştiinţifică.

La pupă, cam dedesubtul orgii, era mica firidă unde se aflau cuva, telescopul şi celelalte intrumente. Examinînd-o, reflecta el, nu controlase dacă spaţiul se termina chiar în spatele timonei; dar după desenul pe care-l făcea acum, i se părea că foaia nu-i îngăduia să imagineze alt gol — dacă

desenase bine curba pupei. Dedesubt rămînea numai mica fundătură oarbă, iar de faptul că dincolo de ea nu mai era nimic, era sigur.

Deci, împărțind corabia pe compartimente, o umpluse în întregime şi nu-i mai rămînea spațiu pentru vreun alt ungher ascuns. Concluzia: Intrusul nu avea un loc fix. Se mişca după cum se mişca el, era ca cealaltă față a lunii, despre care noi ştim că trebuie să existe, dar nu o vedem niciodată.

Cine putea zări cealaltă față a lunii? Un locuitor al stelelor fixe: ar fi putut aştepta, fără să se mişte, şi i-ar fi surprins fața ascunsă. Atîta timp cît el se mişca împreună cu Intrusul sau îl lăsa pe Intrus să aleagă mişcările față de el, nu avea să-l vadă niciodată.

Trebuia să devină stea fixă şi să-l constrînga pe Intrus să se mişte. Şi pentru că Intrusul stătea evident pe punte cînd era el sub covertă, şi viceversa, trebuia să-l facă să creadă că este sub covertă ca să-l surprindă pe punte.

Ca să-l înşele pe Intrus, lăsase o lumină aprinsă în odaia căpitanului, aşa încît Acela să creadă că el e ocupat cu scrisul. Apoi se dusese să se ascundă în vîrful castelului de proră, exact în spatele clopotului, în aşa fel, încît, întorcînd capul, putea controla toată suprafața de sub bompres, iar dinaintea lui domina puntea şi celălalt castel, pînă la felinarul de la pupă. Îşi pusese alături puşca — şi, mă tem că şi butoiaşul cu rachiu.

Îşi petrecuse noaptea tresărind la fiece zgomot ca şi cum mai trebuia şi acum să-l spioneze pe doctorul Byrd, pişcîndu-se de ureche ca să nu cedeze somnului, pînă în zori. Zadarnic.

Atunci se întorsese în cameră, unde între timp lumina se stinsese. Şi îşi găsise hîrtiile în dezordine. Intrusul îşi petrecuse noaptea acolo, poate citind scrisorile lui către Doamnă, pe cînd el îndura frigul nopții şi rouă de dimineață!

Adversarul pătrunsese în amintirile lui... Îşi aminti de avertismentele lui Salazar: dînd la iveală propriile-i patimi deschisese o breşă către propriu-i suflet.

Se repezise pe punte şi se apucase să tragă un glonte la întîmplare, zgîriind un catarg, şi apoi trăsese iarăşi, pînă-şi dăduse seama că nu omora pe nimeni. Cu timpul care-ți trebuia pe atunci ca să încarci din nou o muschetă, inamicul putea să se ducă la plimbare între un glonte şi celălalt, bătîndu-şi joc de cătrăneala aceea — căci făcuse impresie doar asupra animalelor, a căror gălăgie se auzea acum venind de jos.

Rîdea, prin urmare. Dar unde rîdea? Roberto se întorsese la desenul lui şi-şi spusese că probabil nu ştia nimic despre construcția vaselor. Desenul arăta numai susul, josul şi lungimea, nu însă şi lățimea. Văzută pe lung (noi vom spune, în secțiune verticală) corabia nu arăta alte ascunzători posibile, însă privind-o în lățimea ei, ar fi putut încăpea şi altele printre firidele deja descoperite.

Roberto se gîndea la asta doar acum, dar pe corabia aceea mai lipseau destule lucruri. De exemplu, nu mai găsise alte arme. Şi ce dacă, pe acelea poate că le luaseră marinarii - dacă părăsiseră corabia de bună voia lor. Însă pe Amarilii era grămădit în cală mult lemn de construcție pentru reparat arborii, timona sau carenele, în caz de daune datorate intemperiilor, pe cînd aici găsise destule lemne scurte, uscate de curînd, ca să hrănească Vatra bucătăriei, dar nimic care să fie stejar sau zadă, sau brad uscat. Iar odată cu lemnul de tîmplărie lipseau şi uneltele de tîmplar: securi, fierăstraie, barde de diferite tipuri, ciocane, şi cuie...

Mai erau şi alte despărțituri? Refăcu desenul, şi încercă să reprezinte corabia nu cum ar vedea-o dintr-o latură, ci ca şi cum ar fi privit-o din înălțimea gabiei. Şi hotărî că în fagurele pe care încerca să şi-l închipuie putea să mai încapă o gaură sub cabina orgii, din care, apoi, se putea coborî fără scară în firidă. Nu era destul de mare ca să conțină tot ceea ce lipsea, dar în tot cazul, era o gaură în plus. Dacă pe tavanul scund al firidei oarbe exista o trecere, o gaură prin care să te cațări în spațiul acela nou, de acolo te puteai urca la ceasuri, iar de aici puteai parcuge tot vasul de la capăt.

Roberto era acum sigur că Inamicul nu putea fi decît acolo. Alergă jos, se strecură în firidă, dar de data asta, luminînd partea de sus. Şi era o uşiţă. Rezistă primului imbold de a o deschide. Dacă Intrusul era acolo deasupra, l-ar fi aşteptat pînă ce scotea capul afară şi ar fi terminat cu el. Trebuia să-l surprindă de unde nu se aştepta la nici un atac aşa cum se făcea la Casale.

Dacă acolo era un gol, el se mărginea cu acela al telescopului, deci pe acolo s-ar fi cuvenit să treacă.

Urca, trecu prin sodă, păşi peste instrumente şi se găsi în faţa unui perete care — abia acum îşi dădea seama — nu era din acelaşi lemn tare ca şi coca.

Peretele era destul de subţire: la fel cum făcuse ca să intre în locul de unde venea muzica, dăduse şi aici un picior zdravăn, iar lemnul cedase.

Se pomenise în lumina slabă a unui opaiţ, cu o ferestruică pe pereţii rotunjiţi din fund. Iar acolo, pe un culcuş, cu genunchii aproape lipiţi de bărbie, şi cu braţul întins ca să apuce un ditamai pistolul, se afla Celălalt.

Era un bătrîn, cu pupilele dilatate, cu faţa uscată, încadrată de o barbă scurtă şi încărunţită, cu păru-i rar şi albit ridicat vîlvoi în creştetul capului, cu gura aproape fără nici un dinte şi cu gingiile de culoarea afinei şi înfofolit într-o zdreanţă care probabil fusese neagră, însă acum era plină de pete unsuroase şi spălăcite.

Îndreptîndu-şi spre el pistolul de care aproape se agăţa cu amîndouă mîinile, în timp ce braţele-i tremurau, ţipa cu o voce piţigăiată. Prima frază fu în nemţeşte sau în olandeză, iar cea de a doua, care desigur că repeta acelaşi mesaj, fu într-o italiană stricată — semn că dedusese originea interlocutorului său spionîndu-i prin hîrtii.

"Dacă tu te mişti, eu omor!"

Roberto rămăsese atît de surprins de vedenia aceea încît reacţiona cu întîrziere. Şi bine făcu, căci astfel putu să-şi dea seama că arma nu avea cocoşul ridicat şi deci Inamicul nu era cine ştie ce priceput în ale milităriei.

Şi atunci se apropiase de-a dreptul, înşfăcase pistolul de ţeavă şi încercase să-l descleşteze din mîinile acelea strînse în jurul patului în timp ce nemţoteiul scotea nişte strigăte guturale şi mînioase.

Cu chiu cu vai Roberto îi luase în cele din urmă arma, celălalt se lăsase să cadă pe spate, iar Roberto îngenunchease alături de el, susţinîndu-i capul.

"Domnule", spusese el, "nu vreau să vă fac nici un rău. Sînt un prieten. Înţeles? Amicus!"

Celălalt tot deschidea şi închidea gura, dar nu vorbea; i se vedea numai albul ochilor, sau mai bine zis roşul lor, iar Roberto se temu să nu cumva să-şi dea duhul. Îl luă în braţe, aşa moale cum era, şi îl duse în odaia lui. Îi dădu apă, îl îndemnă să bea puţin rachiu, iar acela zise "Gratias ago, domine", ridică mîna ca pentru a-l binecuvînta, iar în clipa aceea Roberto îşi dădu seama, uitîndu-se mai cu atenţie la hainele lui, că era un călugăr.

21. Telluris Theoria Sacra

N-o să stăm să reconstituim dialogul care a urmat apoi timp de vreo două zile. Asta şi pentru că de aici în colo însemnările lui Roberto se fac din ce în ce mai laconice. Căzute poate sub ochi străin mărturiile lui către Doamnă (n-avu niciodată curajul să-l pună pe noul său tovarăş să-i confirme asta), timp de multe zile încetă să mai scrie şi înregistrează mult mai sec ceea ce mai află şi ce se mai întîmpla.

Aşadar, Roberto se găsea în fața părintelui Caspar Wanderdrossel, e Societate Iesu, olim in Herbipolitano Franconiae Gymnasio, postea in Collcgio Romano Mathcmatum Professor, şi nu numai atît, ci şi astronom, şi învățat în multe alte discipline, pe lîngă Curia Generală a Ordinului. Daphne, comandată de un căpitan olandez, care mai încercase rutele acelea pentru Vereenigde Oost-Indische Compagnie, lăsase cu multe luni în urmă coastele mediteraneene navigînd în jurul Africii, cu intenția de a ajunge la Insulele lui Solomon. Exact asta voia să facă şi doctorul Byrd cu Amarilli, numai că Amarilli căuta Insulele lui Solomon, atingînd răsăritul dinspre apus, în timp ce Daphne făcuse contrariul, dar prea puțin contează asta: la Antipozi poți ajunge din ambele părți. Pe Insulă (iar părintele Caspar arăta cu mîna peste plajă dincolo de arbori) trebuia montată Specula Melitensis. Ce anume era Specula aceea nu era clar, iar Caspar şuşotea despre ea ca despre un secret atît de faimos, încît nimeni nu mai vorbea acum decît despre asta.

Ca să ajungă acolo, Daphne pierduse destul de mult timp. Se ştie cum se călătorea pe atunci pe mările acelea. După ce lăsase Moluştele şi, voind să navigheze la sud-est, către Portul Sancti Thomae din Noua Guinee, dar fiindcă trebuiau să ajungă în locurile unde Compania lui Isus îşi avea misiunile ei, corabia, împinsă de o furtună, se rătăcise pe nişte mări nemaivăzute pînă atunci, ajungînd la o insulă locuită de nişte şobolănoi cît nişte băiețandri, cu nişte cozi foarte lungi, şi cu cîte o pungă pe pîntece, din care Roberto cunoscuse un exemplar împăiat (şi aici, părintele Caspar îi reproşa că aruncase "un Wunder care făcea cît ochii din cap").

Erau, povestea părintele Caspar, animale prietenoase care-i înconjurau pe oamenii debarcați întinzînd mînuțele ca să ceară hrană, ba chiar trăgîndu-i de haine, însă la urma urmelor, nişte hoți patentați, căci furaseră pesmeți din buzunarele unui marinar.

Fie-mi îngăduit aici să intervin întru crezarea părintelui Caspar: o insulă de felul ăsta există cu adevărat şi nu poate fi confundată cu nici o alta. Acei pseudo-canguri se numesc Quokkas şi trăiesc numai acolo, pe Rottnest Island, pe care olandezii o descoperiseră de puțin timp, numind-o rottenest, cuib de şobolani. Dar cum această insulă se găseşte în fața lui Perth, asta înseamnă că Daphne ajunsese pînă la coasta occidentală a Australiei. Dacă ne gîndim că în felul ăsta se găsea pe a treizecea paralelă sudică şi la vest de Moluşte, pe cînd ea trebuia să meargă la est, coborînd puțin mai jos de Ecuator, va trebui să spunem că Daphne rătăcise ruta inițială.

Însă nu era numai asta. Oamenii de pe Daphne ar fi trebuit să vadă o coastă la mică distanță de insulă, dar s-or fi gîndit că era tot o insuliță cu vreun alt tip de rozător pe ea. Cu totul altceva căutau ei, şi cine ştie ce le spuneau instrumentele de bord ale părintelui Caspar. Cu siguranță că se aflau la cîteva lovituri de vîslă de acel Pămînt Necunoscut şi Austral pe care omenirea îl visa de secole. Ne vine greu să pricepem — dat fiind că Daphne avea să ajungă în sfîrşit (o să vedem) la o latitudine de şaptesprezece grade sudice — cum făcuseră ei de înconjuraseră pe mare Australia pe cel puțin două pătrimi din ea, fără să o vadă de loc: ori urcaseră înapoi spre nord şi atunci trecuseră printre Australia şi Noua Guinee, riscînd la fiece pas să se împotmolească pe vreo plajă sau alta; ori navigaseră la sud, trecînd printre Australia şi Noua Zeelandă, şi văzînd astfel permanent doar largul mării.

S-ar putea crede că eu sînt cel ce povesteşte aici ceva de roman, dacă n-ar fi şi faptul că aproape exact în lunile în care se petrece întîmplarea noastră, Abel Tasman, pornind din Batavia, ajunsese la un uscat căruia îi dăduse numele lui van Diemen, şi pe care astăzi îl cunoaştem ca fiind Tasmania; dar fiindcă şi el căuta Insulele lui Solomon, o luase la stînga de coasta meridională a uscatului aceluia, fără să-şi închipuie că dincolo de el era un continent de o sută de ori mai mare, apoi dăduse la sud-est peste Noua Zeelandă, mersese pe lîngă coastele ei în direcția nord-est, şi lăsînd-o în urmă, ajungea la insulele Tonga; apoi ajungea şi el cam tot pe acolo pe unde ajunsese Daphne, aşa cred eu,

dar şi acolo, trecea printre barierele de coral, şi se îndrepta spre Noua Guinee. Fapt ce era ca şi cum ai fi dat din colț în colț ca o bilă de biliard, însă se pare că, pentru mulți ani de atunci înainte, navigatorilor le era menit să ajungă la doi paşi de Australia fără s-o vadă.

Să luăm deci de bună povestea părintelui Caspar. Luîndu-se ades după toanele alizeelor, Daphne nimerise într-o altă furtună şi ieşise din ea într-un hal fără hal, încît trebuiseră să se oprească pe o insulă, Dumnezeu ştie unde, fără arbori, toată numai nisip ce înconjura ca un inel un mic lac aflat în mijloc. Acolo puseseră corabia la punct şi iată cum se explica faptul că la bord nu mai era nici o rezervă de lemn de construcții. Apoi îşi reluase navigarea şi în sfîrşit ajunseseră să arunce ancora în golful ăsta. Căpitanul trimisese barca la uscat cu o avangardă, trăsese concluzia că nu erau locuitori pe el, pentru orice eventualitate încărcase şi țintise bine puținele-i tunuri, apoi pusese la cale trei acțiuni, toate esențiale.

Una, strîngerea de apă şi de provizii, care demult erau pe sfîrşite; a doua, capturarea de animale şi plante de dus în patrie spre bucuria naturaliştilor Companiei; a treia, doborîrea de arbori, pentru a face rost de o nouă rezervă de trunchiuri mari, şi de scînduri, şi de orice fel de material pentru viitoare întîmplări neprielnice şi, în sfîrşit, punerea în lucru, pe o ridicătură a Insulei, a Observatorului Maltez, iar aceea fusese treaba cea mai grea. Trebuiseră să scoată din cală şi să care la țărm toate instrumenele de tîmplarie şi piesele de tot felul ale Speculei, şi toate lucrările astea luaseră mult timp, mai ales pentru că nu se putea debarca direct în golf: între corabie şi țărm se întindea, aproape pînă la fața apei, şi cu puține goluri foarte înguste, un meterez, o fortificație, un dig, un Erdwall făcut în întregime din corali — adică, ceea ce numim noi astăzi o barieră de corali. După multe încercări fără rezultat descoperiseră că trebuia, de fiecare dată, să înconjoare capul de la sudul golfului, în spatele căruia era o trecere îngustă ce permitea să te strecori. "Et iată pentru ce barca aceea părăsită de marinari noi acum nu vedem, deşi încă tot acolo în spate stă, heu me miserum!" Cum se deduce din transcrierea lui Roberto, teutonul acela trăia la Roma vorbind latineşte cu confrații lui din o sută de țări, însă de italiană nu prea avea habar.

Odată terminat Observatorul, sau Specula Melitensis, cum îi zicea el, părintele Caspar îşi începuse cercetările care merseseră înainte cu succes aproape vreo două luni. Iar în timpul ăsta echipajul ce făcea? Se trîndăvea, iar disciplina de la bord lăsa de dorit. Căpitanul îmbarcase multe butoiaşe de rachiu, care trebuiau folosite numai ca întăritoare pe timpul furtunilor, cu multă cumpătare, sau puteau servi pentru schimburile cu indigenii; însă acum, nemaiascultînd de nici un ordin, echipajul începuse să le scoată pe punte, toți abuzaseră de ele, pînă şi căpitanul. Părintele Caspar lucra, ăia trăiau ca nişte brute, iar de la Observator se auzeau cîntecele lor spurcate.

Într-o zi părintele Caspar, fiindcă era foarte cald, în timp ce lucra singur la Ochitoarea lui Malteză îşi scosese tunica (păcătuise, zicea ruşinîndu-se bietul iezuit, împotriva modestiei, de-ar putea Dumnezeu să-l ierte, fiindcă de îndată îl şi pedepsise!) şi o gînganie îl împunsese pe piept. La început simțise doar o întepătură, însă îndată ce-l aduseseră înapoi la bord, mai pe seară fusese apucat de o febră grozavă. Nu spusese nimănui de pățania lui, noaptea îi vîjîiau urechile şi capul i se îngreunase, căpitanul îi descheiase rasa la piept şi ce văzuse? O umflătură, cum numai viespile pot face, dar ce spun eu, chiar şi țînțarii mai mărişori. Dar imediat umflăturica aceea devenise în ochii respectivului un carbunculus, un dalac, un furuncul ce bătea în negru — pe scurt un buboi, simptom foarte evident al acelei pestis, quae dicitur bubonica, cum fusese imediat notat în jurnalul de bord.

Panica se răspîndise la bord. Zadarnic părintele Caspar le povestise de insectă: ciumatul minte totdeauna ca să nu fie izolat, asta se ştia. Inutil îi asigura el că ciuma o cunoştea bine, şi că aceea nu era ciumă din mai multe motive. Echipajul era mai-mai să-l arunce în mare ca să izoleze molima.

Părintele Caspar încerca să explice că, în timpul marii epidemii de ciumă care lovise Milano şi Italia de nord cu o duzină de ani mai înainte, el fusese trimis împreună cu alți confrați de-ai lui să dea ajutor în lazarete şi să studieze de aproape fenomenul. Şi astfel ştia multe despre boleşnița aceea molipsitoare. Există boli care se prind numai de anumiți indivizi şi în locuri şi timpuri diferite, cum este Sudor Anglicus, altele caracteristice unei singure regiuni, cum e Dysenteria Melitensis sau Elephantiasis Aegyptia, şi altele, în sfîrşit, cum este ciuma, lovesc pentru o bucată de timp pe toți locuitorii din mai multe regiuni. Bunăoară, ciuma este vestită de nişte pete în soare, de eclipse, comete, apariție de animale subpămîntene care ies din ascunzătorile lor, plante ce se veştejesc din cauza miasmelor, dar nici unul dintre semnele acestea nu se arătase nici la bord, nici pe uscat, nici în cer şi nici pe mare.

În al doilea rînd, ciuma-i adusă cu siguranță de răsuflări puturoase care ies de prin mlaştini, de stricarea mulțimii de cadavre pe timp de război, şi pînă şi de invaziile de lăcuste ce se îneacă cu miile în mare şi sînt scoase apoi din nou la țărm. Molima se ia chiar din emanațiile acelea, care întîi pătrund în gură, iar apoi de la plămîni şi cu ajutorul venei cave, ajung la inimă. Însă în cursul călătoriei, afară de mirosul apei şi al mîncării, care dealtfel produce scorbutul şi nu ciuma, navigatorii aceia nu suferiseră de nici o exhalație malefică, ba chiar respiraseră numai aer curat şi vînturi binefăcătoare sănătății.

Căpitanul zicea că urmele exhalațiilor rămîn lipite de haine şi de alte obiecte, şi că poate la bord era ceva care păstrase îndelung contagiunea şi apoi o transmisese. Şi-şi amintise de istoria cu cărțile.

Părintele Casparîşi luase cu sine unele cărți bune despre navigație, ca de pildă L'Arte del navegar de Medina, Typhis Batavus a lui Snellius şi De rebus oceanicis et orbe novo. decades tres de Pietro d'Anghiera, şi-i povestise într-o zi căpitanului că le luase pe nimic, şi chiar de la Milano: după ciumă, pe zidurile mici de pe cheiul lui Navigli fusese pusă în vînzare întreaga bibliotecă a unui senior dispărut înainte de vreme. Iar acum erau mica lui avere privată pe care şi-o luase şi pe mare.

Pentru căpitan era evident că acele cărți, fiindcă aparținuseră unui ciumat, erau agenții molipsirii. Ciuma aste transmisă, aşa cum toți o ştiu, prin unsori otrăvitoare, iar el citise despre persoane care muriseră fiindcă-şi muiaseră degetul în gură, cu salivă, în timp ce dădeau foile unor volume ale căror pagini fuseseră dinadins unse cu otravă.

Părintele Caspar le spunea rnîhnit că nu era aşa, căci la Milano el studiase sîngele bolnavilor de ciumă cu o invenție foarte nouă, un mijloc tehnic care, se cheamă ochenaş sau microscop, şi văzuse plutind în sîngele acela ca un fel de vermiculi, şi sînt tocmai elementele acelui contagiuni animatum care iau naştere per vis naturalis din orice putreziciune, şi care apoi se transmit, propagatores exigur, prin porii sudoriferi, sau pe gură, sau chiar şi prin ureche. Însă viermuiala aceea-i un lucru viu, deci are nevoie de sînge ca să se nutrească, nu supraviețuieşte doisprezece ani şi mai bine între filele moarte ale hîrtiei.

Căpitanul nu vrusese să mai stea la discuții, iar mica şi frumoasa bibliotecă a părintelui Caspar sfîrşise prin a fi luată de curenți. Dar asta nu era de ajuns: deşi părintele Caspar le spusese cît putuse că ciuma poate fi transmisă de cîini şi de muşte, însă, după ştiința lui, cu siguranță nu şi de şobolani, întregul echipaj se apucase să vîneze şoarecii, trăgînd în toate părțile, riscînd să provoace spărturi în calã. Şi, pînă la urmă, văzînd că după o zi febra părintelui Caspar continua şi că buboiul lui nu dădea semne că descreşte, căpitanul luase hotărîrea aceea a lui: aveau să se ducă cu toții pe Insulă, iar acolo aveau să aştepte fie ca părintele să moară, fie ca să se vindece şi corabia să se purifice de orice influență sau flux aducător de rele.

Zis şi făcut. Toată suflarea de la bord se urcase pe şalupă, încărcată cu arme şi unelte. Şi pentru că prevedeau că, între moartea părintelui Caspar şi perioada în care corabia avea să se purifice aveau

să treacă vreo două — trei luni, hotărîseră că trebuiau să construiască pe uscat nişte colibe, şi tot ceea ce era pe Daphne bun de construit fusese remorcat şi tras pe uscat.

Asta fără a mai pune la socoteală şi cea mai mare parte din butoiaşele cu rachiu.

"Însă nu făcut-au un lucru bun", comenta Caspar cu amărăciune, şi mîhnindu-se foarte de pedeapsa pe care cerul le-o rezervase fiindcă-l părăsiseră ca pe un suflet pierdut.

Într-adevăr, abia ajunşi, se duseseră grabnic să doboare nişte animale prin pădure, aprinseseră focuri mari seara pe plajă şi făcuseră un chef de pomină, timp de trei zile şi trei nopți.

Probabil că focurile atrăseseră atenția sălbaticilor. Chiar dacă Insula era nelocuită, în arhipelagul acela trăiau nişte oameni negri ca africanii, care pesemne erau buni navigatori. Într-o dimineață părintele Caspar văzuse sosind vreo zece "piragve", care proveneau de cine ştie unde, de dincolo de insula aceea mare de la apus, şi se îndreptau către golf. Erau bărci mari scobite dintr-un trunchi întreg ca acelea ale Indienilor din Lumea Nouă, însă duble: una cuprindea echipajul iar cealaltă luneca pe apă ca o sanie.

Părintele Caspar se temuse la început că aveau să se-ndrepte către Daphne, dar aceia păreau că vor s-o evite şi se îndreptau către mica strîmtoare unde debarcaseră marinarii.

Încercase să strige ca să vestească oamenii de pe Insulă, dar aceia dormeau beți. Pe scurt, marinarii se treziseră cu ei alături pe neaşteptate dîndu-şi drumul din copaci.

Săriseră în picioare, indigenii arătaseră imediat intenții războinice, dar niciunul nu se dezmeticise bine şi, cu atît mai puțin ştiau unde-şi lăsaseră armele. Numai căpitanul păşise înainte şi culcase la pămînt unul dintre atacatori cu un foc de pistol. Auzind pocnetul, şi văzîndu-şi tovarăşul căzînd mort fără ca vreun corp să-l atingă, indigenii făcuseră semne de supunere, iar unul dintre ei se apropiase de căpitan întinzîndu-i un colan pe care-l purta la gît. Căpitanul se înclinase, apoi, evident, căutase vreun obiect pe care să i-l dea în schimb, şi se întorsese să ceară ceva de la oamenii săi.

Făcînd astfel, le arătase spatele indigenilor.

Părintele Wanderdrossel credea că indigenii fuseseră impresionați pe loc, chiar înaintea focului de pistol, de statura căpitanului, care era un uriaş olandez cu barba blondă şi cu ochii albaştri, calități pe care băştinaşii aceia le atribuiau probabil zeilor. Dar de îndată ce îi văzuseră spatele (fiindcă, evident, popoarele acelea sălbatice nu credeau că divinitățile au şi o spinare), şeful indigenilor, cu bîta pe care o ținea în mînă, sărise asupră-i şi-i crăpase capul, iar acela căzuse cu fața în jos fără să se mai mişte. Oamenii cei negri se aruncaseră asupra marinarilor şi, fără ca aceştia să se mai poată apăra, îi exterminaseră.

Începuse un banchet îngrozitor care durase trei zile. Părintele Caspar, bolnav, urmărise totul prin lunetă, fără să poată face nimic. Din echipajul acela se făcuse carne de măcelărie: Caspar văzuse mai întîi cum îi despuiau (în urletele de bucurie ale sălbaticilor care-şi împărțeau obiecte şi veşminte), apoi cum îi tăiau în bucăți, cum îi fierbeau, şi în fine cum îmbucau în toată tihna, trăgînd şi cîte-o duşcă dintr-o băutură aburindă şi intonînd nişte cîntece care ar fi părut orişicui foarte paşnice de n-ar fi ținut isonul festinului aceluia nelegiuit.

Apoi indigenii, sătui, începuseră să-şi arate unii altora cu degetul corabia. Probabil că nu făceau legătura între ea şi prezența marinarilor: maiestuoasă cum era, cu catargele şi cu pînzele ei, incomparabil mai altfel decît canoele lor, ei nu crezuseră că era făcută de mînă omenească. Din cîte spunea părintele Caspar (care considera că el cunoaşte destul de bine mentalitatea idolatrilor din toată lumea, despre care îi povesteau călătorii iezuiți întorşi la Roma) o credeau un animal, iar faptul că rămăsese deoparte pe cînd se dedau ei la riturile lor de antropofagi îi convinsese de asta. Pe de altă parte, şi Magellan, dădea asigurări părintele Caspar, povestise cum unii indigeni credeau

că acele corăbii, care veneau zburînd din cer, erau mamele naturale ale şalupelor, pe care le alăptau lăsîndu-le să atîrne de pereţii lor, iar apoi le întăreau aruncîndu-le la apă.

Însă vreunul, probabil, le sugerase acum că, dacă animalul era blînd, iar cărnurile lui erau la fel de gustoase ca şi cele ale marinarilor, merita osteneala să pună mîna pe el. Şi se îndreptaseră către Daphne. În clipa aceea paşnicul iezuit, ca să-i ţină departe (ordinul său îi impunea să trăiască ad majorem Dei gloriam şi nu să moară spre mulţumirea unor păgîni cuius Deus venter est), dăduse foc fitilului unui tun, care era încărcat şi gata ţintit către Insulă, şi dăduse drumul din el unei ghiulele. Aceasta, cu un bubuit puternic, şi în timp ce flancul lui Daphne se învăluia într-o aureolă de fum ca şi cum animalul ar fi pufnit de mînie, căzuse în mijlocul bărcilor răsturnînd două dintre ele.

Minunea fusese grăitoare. Sălbaticii se întorseseră pe Insulă dispărînd prin tufişuri şi ieşiseră după puţin timp de acolo cu nişte cununi de flori şi frunze pe care le aruncaseră în apă făcînd nişte gesturi pline de veneraţie, apoi îşi îndreptaseră provele spre sud-vest şi dispăruseră în spatele insulei de la apus. Plătiseră marelui animal pe care-l mîniaseră, atîta cît credeau ei că-i un tribut suficient, şi desigur n-aveau să se mai arate pe ţărmurile acelea: hotărîseră că zona era bîntuită de o fiară ţîfnoasă şi răzbunătoare.

Asta-i povestea părintelui Caspar Wanderdrossel. Timp de mai bine de o săptămînă, înainte de sosirea lui Roberto, se simţise rău în continuare, însă mulţumită unor preparate făcute de el ("Spiritus, Olea, Flores, und andere dergleichen Vegetabilische/ Animalische/ und Mineralische Medicamenten"), începuse de acum să intre în convalescenţă, cînd, într-o noapte, auzise paşi pe punte.

Din momentul acela, de frică, se îmbolnăvise din nou, îşi părăsise odaia şi se refugiase în ascunzătoarea aceea, luîndu-şi cu el medicamentele şi un pistol, fără ca măcar să fi ştiut dacă era sau nu încărcat. Iar de acolo ieşise numai ca să-şi caute hrană şi apă. Mai întîi furase ouăle tocmai ca să se întremeze, apoi se mărginise să mai ia cîte un fruct. Se convinsese că Intrusul (căci în povestea părintelui Caspar fireşte că Intrusul era Roberto) era om cu carte, interesat de corabie şi de conţinutul ei, şi începuse să creadă că nu era un naufragiat, ci agentul vreunei ţări eretice care voia secretele Observatorului Maltez, faţă de ce bunul părinte începuse să se comporte aşa de copilăreşte, cu scopul de a-l face pe Roberto să părăsească corabia aceea bîntuită de demoni.

Veni apoi rîndul lui Roberto să-şi spună povestea lui şi, neştiind cît îi citise părintele Caspar printre hîrtii, se oprise mai ales asupra misiunii şi asupra călătoriei pe Amarilli. Povestirea şi-o depanase în timp ce, pe la sfîrşitul acelei zile, fierseseră un cocoşel şi destupaseră ultima dintre sticlele căpitanului. Părintele Caspar trebuia să-şi recapete puterile şi să facă sînge nou, deci sărbătoreau ceea ce li se părea amîndorura o reîntoarcere în lumea oamenilor.

"Ce lucru ridicol!" comentase părintele Caspar după ce ascultase incredibila istorie a doctorului Byrd. "O bestialitate ca asta eu nu auzit. De ce făceau ei lui răul acela? Totul credeam că am ascultat despre misterul longitudinii, dar niciodată că poţi găseşti pe el folosind ungventum armarium! Dacă ar fi posibil, îl inventa un iezuit. Acesta nici o legătură nu are cu longitudini, eu îţi voi explica cît bun fac eu lucru şi tu vezi cît diferit este..."

"Dar, la urma urmei", întrebă Roberto, "domnia ta căutai Insulele lui Solomon sau voiai să lămureşti misterul longitudinilor?"

"Dar amîndouă lucrurile, nu? Tu găseşti Insulele lui Solomon şi tu ai cunoscut unde este cel al o sută optzecelea meridian; tu găseşti al o sută optzecelea meridian şi tu ştii unde sînt Insulele lui

Solomon!"

"Dar de ce insulele respective trebuie să stea pe meridianul ăsta?"

"Oh, mein Gott, Domnul mă iartă că prea Sfîntul său Nume am pronunțat în deşert. In primis, după ce Solomon construit Templul, a făcut o grosse flotte, cum spune Cartea Regilor, şi această flotte ajunge la Insula din Ophir, de unde i se aduc lui (cum zici tu?)... quadringenti und viginti..."

"Patru sute douăzeci."

"Patru sute douăzeci talanți de aur, o bogăție foarte mare: Biblia spune foarte puțin ca să spună mult de tot, cum am zice, pars pro toto. Şi nici un land vecin cu Israel avea o bogăție aşa de grosse, quod significat că acea flotă ajuns pînă la ultima margine a lumii. Adică aici.

"Păi de ce aici?"

"Pentru că aici este meridianul o sută şi optzeci care e exact acela care Pămîntul în două desparte, iar de partea cealaltă stă întîiul meridian: tu numeri unu, doi, trei, pentru treisute şaizeci de grade meridiane, şi cînd eşti la o sută optzeci, aici este miez-de-noapte, iar pe meridianul unu este miez de zi. Verstanden? Tu ghiceşti acum pentru ce Insulele lui Solomon au fost numite astfel? Solomon dixit taie copilul în două, Solomon dixit taie Pămîntul în două."

"Am înțeles, dacă sîntem pe cel de al o sută optzecelea meridian, sîntem pe Insulele lui Solomon. Dar cine îți spune domniei tale că sîntem pe meridianul o sută optzeci?"

"Păi, Specula Melitensis, nu? Dacă toate dovezile mele anterioare n-ar ajunge, faptul că al o sută optzecelea meridian trece exact pe colo, mi-a fost arătat Specula."

Îl trăsese pe Roberto după el pe punte arătîndu-i golful: "Vezi acel promontorium la nord acolo unde copaci groşi sunt cu labe grossen care umblă pe apă? Et acum vezi celălalt promontorium la sud? Tu trage o linie între cele două promontoria, vezi că linia trece printre aici şi țărmui, puțin mai apud corabia... Văzut linia, eu spun una geistige linie care tu vezi cu ochii de la imaginația? Gut, aia e linia meridianului!"

În ziua următoare părintele Caspar, care nu pierduse niciodată socoteala timpului, anunță că era duminică. Ținu slujba în cabina lui, sfințind o fărîmitură din puținele ostii ce-i mai rămăseseră. Apoi îşi reluă lecția lui, mai întîi în cabină printre mapamond şi hărți, apoi pe punte. Iar la semnele de neplăcere ale lui Roberto, care nu putea suferi lumina mare a zilei, scosese dintr-un dulap de-al lui nişte ochelari, dar cu lentilele afumate, pe care el îi folosise cu succes ca să exploreze gura unui vulcan. Roberto începuse să vadă lumea în culori mai slabe, la urme urmei foarte plăcute, şi avea de gînd să se-mpace încet, încet, cu asprimile din timpul zilei.

Ca să se înțeleagă ceea ce urmează trebuie să dau o explicație, iar dacă n-o dau, nici eu n-o mai scot la capăt. Convingerea părintelui Caspar era că Daphne se găsea cam pe la şaisprezece — şaptesprezece grade latitudine sudică şi la o sută optzeci longitudine. Cît despre latitudine putem să-i dăm deplină crezare. Dar nu prea ne vine a crede că nimerise şi longitudinea. Din însemnările confuze ale lui Roberto se înțelege că părintele Caspar calculează pe trei sute şaizeci de grade în cap, pornind de la Insula Fierului, la optsprezece grade vest de Greenwich. cum cerea tradiția încă din vremurile lui Ptolomeu. Deci, dacă el considera că se află pe meridianul o sută optzeci al lui înseamnă că în realitate era la o sută şaizeci şi două grade este (de Greenwich). Acum, insulele Solomone se găsesc clar aşezate în jurul meridianului o sută şaizeci est, dar între cinci şi douăsprezece grade latitudine sudică. Deci Daphne s-ar fi găsit prea jos, la vest de Noile Hebride, într-o zonă unde apar numai bariere de coral, acelea ce aveau să devină Recifs d'Entrecasteaux.

Putea oare părintele Caspar să calculeze pornind de la un alt meridian? Cu siguranță. Aşa cum

va spune la sfîrşitul acestui secol, Coronelli, în Cartea Globurilor a lui, primul meridian îl puneau "Eratostene la Coloanele lui Hercule, Martin din Tyr la Insulele Fericite, Ptolomeu în Geografia lui a urmat aceeaşi opinie, dar în Cărţile lui de Astronomie l-a pus să treacă prin Alexandria din Egipt. Dintre cei moderni, Ismael Abulfeda îl însemnează la Cadiz, Alfonso la Toledo, iar Pigafetta şi Herrera au făcut la fel. Copernic îl pune la Fruemburg; Reinold la Monte Reale, sau Konisberg; Kepler la Uraniburg; Longomontano la Kopenhagen; Lansbergius la Goes; Riccioli la Bologna. Atlasele lui Iansonio şi Blaeu La Monte Pico. Pentru a continua ordinea Geografiei mele am pus în acest Glob Primul Meridian în partea cea mai occidentală a Insulei Fierului şi totodată ca să mă conformez Decretului lui Ludovic al XIII-lea, care prin Consiliul de Geo din 1634 l-a determinat tot într-acel loc."

Însă dacă părintele Caspar ar fi hotărît să nu se supună decretului lui Ludovic al XIII-lea şi şi-ar fi pus primul său meridian la Bologna, să zicem, atunci Daphne ar fi fost ancorată mai mult sau mai puţin între Samoa şi Tahiti. Însă acolo indigenii nu au pielea închisă la culoare ca aceia pe care zicea el că i-a văzut.

Pentru care motiv să luăm de bună tradiţia Insulei Fierului? Trebuie pornit de la principiul că părintele Caspar vorbeşte despre Primul Meridian ca de o linie fixă, stabilită prin decret divin încă din zilele creaţiei. Pe unde ar fi considerat Dumnezeu firesc s-o facă să treacă? Prin locu-acela cu localizare nesigură, cu certitudine oriental, care era grădina Edenului? Prin Ultima Thule? Pe la Ierusalim? Nimeni pînă atunci nu îndrăznise să ia o decizie teologică şi pe bunii dreptate: Dumnezeu nu raţionează ca oamenii. Adam, ca să zicem aşa, apăruse pe pămînt cînd existau deja soarele, luna, ziua şi noaptea şi deci şi meridianele.

Aşa că soluţia nu trebuia să fie în conformitate cu Istoria, ci cu Astronomia Sacră. Trebuiau făcute să coincidă scrisele Bibliei cu cunoştinţele pe care le avem noi despre legile cereşti. Ori, potrivit Genezei, Dumnezeu înainte de toate creează cerul şi pămîntul. În acest moment întunecimile încă mai pluteau peste Abis, iar spiritus Dei fovebat aquas, însă aceste ape nu puteau fi cele pe care le cunoaştem noi, şi pe care Dumnezeu le separă în cea de-a doua zi, despărţind apele ce stau deasupra firmamentului (şi din care ne vin şi acum ploile) de cele ce stau dedesubt, adică cele din fluvii şi mări.)

Asta înseamnă că primul rezultat al creaţiunii era Materia Prima, informă şi fără dimensiuni, fără calităţii proprietăţi, tendinţe, lipsită de mişcare şi de repaos, pur haos primordial, hyle ce nu era încă nici lumină, nici întuneric. Era un aluat nedospit în care încă se mai confundau cele patru elemente, precum frigul şi caldul, uscatul şi umedul, o magmă în ebuliţie ce împroşca cu stropi arzători, ca o oală cu fasole, ca un pîntece cu chiorăieli de maţe, o ţeavă înfundată, un iaz pe care se conturează şi dispar cercuri de apă prin ieşirea şi scufundarea unor larve oarbe. Pînă-ntr-acolo încît ereticii deduceau de aici că materia aceea, atît de obtuză, rezistentă la orice suflu creator, era tot pe-atît de eternă cît şi Dumnezeu.

Dar tocmai de-aia, se cerea un suflu divin ca dintr-însa ca şi într-însa şi peste dînsa să stea mai presus petrecerea pururi rotitoare a luminii şi a întunericului, a zilei şi a nopţii. Astă lumină (şi astă zi) despre care se vorbeşte în cel de-al doilea stadiu al creaţiei nu era încă lumina pe care o cunoaştem noi, adică aceea a stelelor şi a celor doi mari luminători, care vor fi creaţi abia în ziua a patra. Era lumină creatoare, energie divină în stare pură, ca răzbubuitul unui butoi de pulbere, cînd mai întîi ai doar nişte grăuncioare negre, presate într-o masă opacă, şi apoi într-o singură clipă se face o izbucnire de văpăi, o fulgoare năpraznică ce se răspîndeşte pînă la periferia ei cea din urmă, dincolo de care se creează prin reacţie contrarie tenebrele (chiar dacă la noi explozia s-ar petrece ziua).

Şi, ca dintr-o suflare reţinută, ca dintr-un tăciune ce părea a se înroşi ca suflat dinlăuntru-i, din acea goldene Quelle des Universums, s-a fost născut o scară de esenţe luminoase, coborînd treptat şi degradîndu-se pînă la cea mai iremediabilă dintre imperfecţiuni; şi, ca şi cum suflarea creatoare pornea din infinita şi concentrata putere luminoasă a dumnezeirii, atît de-nvăpăiată că nouă ne-ar părea totuna cu bezna nopţii, mergînd în jos şi trecînd prin relativa perfecţiune a Heruvimilor şi a Serafimilor, prin Tronuri şi Stăpîniri, pînă la strămătura cea mai joasă, unde se tîrăşte rîma şi supravieţuieşte nesimţitoare piatra, pîn' la hotarul însuşi al Nimicului. "Şi aceasta era Offenbarung gottlicher Mayestat!"

Iar dacă în ziua a treia iau naştere ierburile şi copacii şi pajiştile, asta-nseamnă că Biblia nu vorbeşte încă de peisajul ce ne înveseleşte privirea, ci de o oarbă putere vegetativă, de împreunări de sperme, susur de rădăcini ce suferă şi se încovrigă căutînd soarele, care însă în ziua cea de a treia nu apăruse încă.

Viaţa vine în ziua a patra, în care sînt create şi luna, şi soarele, şi stelele, pentru a da lumină pămîntului şi a despărţi ziua de noapte, în sensul în care le înţelegem noi cînd facem numărătoarea cursului vremilor. În ziua aceea se aşază cercul cercurilor, de la Primul Mişcător şi de la Stelele Fixe pînă la Lună, cu pămîntul în centru, piatră stătătoare, acum străluminată de razele luminătorilor, şi avînd în juru-i o ghirlandă de pietre preţioase.

Stabilind dînşii ziua noastră şi noaptea noastră, soarele şi luna fost-au primul şi neîntrecutul model al tuturor ceasornicelor ce vor veni, care, simple maimuţăreli ale firmamentului, însemnează timpul omenesc pe cadranul zodiacal, un timp ce nu are nimic de a face cu timpul cosmic: el are o direcţie, o respiraţie gîfîită făcută din ieri, azi şi mîine, iară nu pacea suflării celei Veşnice.

Să ne oprim acum la această ziuă de-a patra, zicea părintele Caspar. Dumnezeu creează soarele, iar cînd soarele este creat — şi nu înainte, se înţelege — începe a se mişca. Ei, bine, în momentul în care soarele îşi începe cursul lui pentru a nu se mai opri niciodată, în acel Blitz, în acea săgetare de fulger înainte să facă primu-i pas, el stă drept în vîrful linei linii precise ce desparte vertical pămîntul în două.

"Iar Primul Meridian e acela pe care atunci, pe loc e amiază!" comenta Roberto care credea că a înţeles totul.

"Nein!" îl punea la locu-i maestrul său. "Tu crezi că Dumnezeu e atît de nerod ca tine? Cum poate prima zi a Creaţiunii la amiază începe?! Oare tu începi in prinţipio desz Heyls, Creaţiunea cu o zi fără cap şi coadă, un Leibesfrucht, un foetus de zi de numai douăsprezece hore?"

Nu, bineînţeles. Pe primul Meridian cursa soarelui ar fi trebuit să înceapă la lumina stelelor, cînd era miezul nopţii şi o fărîmiţă, iar înainte de asta era Ne-Timpul. Pe meridianul acela îşi avusese începătul — şi anume noaptea — prima zi a creaţiunii.

Roberto obiectase că, dacă pe meridianul ăla era noapte, o zi avortată avea să fi fost pe cealaltă parte, acolo unde apăruse dintr-o dată soarele, fără ca mai înainte să fi fost nici noapte nici altceva, decît haosul plin de bezne şi fără timp. Iar părintele Caspar zisese că Sfînta Scriptură nu ne spune ca Soarele a apărut ca prin vrajă, şi că nu-i displăcea să creadă (aşa cum cerea orice logică naturală sau divină) că Dumnezeu creasе soarele făcîndu-l să purceadă în cer, în primele ore, ca o stea stinsă, ce se aprinsese pas cu pas pe cînd trecea de la primul meridian la antipozii săi. Poate că el luase foc puţin cîte puţin, ca un lemn tînăr atins de prima scînteie a unui amnar, şi care mai întîi fumegă abia-abia, iar apoi, la suflarea care-l stîrneşte, începe a trozni, ca să se supună în cele din urmă unui foc înalt şi viu. Nu era oare frumos să ţi-l închipui pe Părintele Universului suflînd asupra ghemotocului aceluia încă crud, ca să-l facă să-şi serbeze apoi victoria, după douăsprezece ore de la naşterea Timpului, şi tocmai pe Meridianul Antipod, pe care ei se găseau exact în momentul acela?

Rămînea de definit care era Primul Meridian. Iar părintele Caspar recunoştea că acela de pe Insula Fierului era pînă acum candidatul cel mai bun, dat fiind că — Roberto mai aflase asta şi de la doctorul Byrd — acolo acul busolei nu face deviații, iar linia trece prin punctul acela foarte apropiat de Pol unde munții de fier sînt cei mai înalți. Lucru care-i desigur un semn de statornicie.

Atunci, ca să rezumăm, dacă am accepta că părintele Caspar pornise de la meridianul acela şi că găsise longitudinea corectă, ar fi de ajuns să admitem că, plănuindu-şi bine ruta ca navigator, naufragiase ca geograf: Daphne nu era în Insulele Solomon cunoscute de noi, ci undeva în vreo parte la vest de Noile Hebride, şi cu asta, basta. Totuşi nu-mi cade bine să povestesc o istorie care, după cum vom vedea, trebuie să se petreacă pe cel de al o sută optzecelea meridian — altfel îşi pierde toată sarea — şi nici să accept ca ea să se petreacă cu nu ştiu cîte grade mai încolo sau mai încoace.

Aşa că pun şi eu o ipoteză — şi desfid pe orice cititor să mi-o desfidă. Părintele Caspar greşise în aşa hal încît se găsea, fără să o ştie, pe meridianul o sută optzeci al nostru, adică pe acela pe care-l calculăm noi pornind de la Greenwich — ultimul punct de plecare din lumea asta la care s-ar fi putut el gîndi, -fiindcă era un pămînt de schismatici antipapişti.

În cazul ăsta Daphne s-ar fi găsit în insulele Figi (unde indigenii au într-adevăr pielea foarte închisă la culoare), exact în punctul pe unde trece astăzi meridianul o sută optzeci al nostru, adică în insula Taveuni.

Socotelile s-ar adeveri în parte. Profilul lui Taveuni arată un lanț vulcanic, ca insula aceea mare pe care Roberto o vedea la vest. Numai că părintele Caspar îi spusese lui Roberto că meridianul fatal trecea tocmai pe dinaintea golfului Insulei lor.

Acuma, dacă ne găsim cu meridianul la est, vedem Taveuni la răsărit, nu la apus; iar dacă se vede la vest o insulă ce pare să corespundă descrierilor lui Roberto, atunci avem desigur la est nişte insule mai mici (eu aş alege Qamea), însă atunci meridianul ar trece prin spatele celui care priveşte spre Insula din povestea noastră.

Adevăru-i că din datele pe care ni le comunică Roberto nu e posibil să spunem curat unde anume ajunsese Daphne. Şi-apoi toate insulițele alea sînt ca japonezii pentru europeni şi viceversa: seamănă una cu alta leit. Eu am vrut numai să încerc, într-o zi mi-ar plăcea să refac călătoria lui Roberto în căutarea urmelor lui. Dar una-i geografia mea şi alta-i povestea lui.

Singura noastră consolare este că toate aceste chițibuşuri sînt absolut irelevante din punctul de vedere al romanului nostru incert. Ceea ce-i spune părintele Wanderdrossel lui Roberto e că ei se găsesc pe cel de al o sută optzecelea meridian care-i antipodul antipozilor, iar acolo, pe al o sută optzecilea meridian se află nu insulele Solomone ale noastre, ci Insula lui Solomon a lui. Şi pe urmă ce mai contează dacă ea există sau nu există? Asta va fi, la urma urmei, povestea a doi inşi care cred că se află acolo, nu a două persoane care sînt acolo, iar cînd stai s-asculți poveşti — e o dogmă dintre cele mai liberale — trebuie să dai încolo lipsa de crezare.

Aşa că, scurt: Daphne se găsea în fața meridianului o sută optzeci, exact în Insulele lui Solomon, iar Insula noastră era, dintre Insulele lui Solomon — cea mai solomonică, aşa cum solomonic mi-e verdictul, ca să sfîrşim o dată cu problema asta.

"Ei, şi?" întrebase Roberto la sfîrşitul explicației. "Credeți că veți găsi în insula aceea toate bogățiile de care vorbea acel Mendana?"

"Dar astea sînt Lьgen der spanischen Monarchy! Noi ne aflăm în fața celei mai mari minuni din toată historia şi humană, şi sacră, pe care tu încă nu poți înțelegi! La Paris priveai doamnele şi urmai

ratio studiorum a epicureilor! În loc să gîndeşti la grosse miracole ale acestui Universum al nostru, fie pururi lăudat Sanctissimul Nume al Creatorului său!"

Aşadar, motivele pentru care părintele Caspar pornise la drum aveau-prea puţin de a face cu planurile de jaf ale feluriţilor navigatori din alte ţări. Totul provenise din faptul că părintele Caspar tocmai scria o operă monumentală, destinată să rămînă mai tare decît bronzul, despre Diluviul Universal.

Ca om al bisericii, voia să demonstreze că Biblia nu minţise, însă ca om de ştiinţă voia să pună de acord cuvîntul sacru cu rezultatele cercetărilor din timpul său. Şi de aceea adunase fosile, explorase teritoriile din răsărit ca să descopere ceva pe muntele Ararat, şi făcuse calcule foarte amănunţite asupra dimensiunilor pe care putea să le aibă Arca, dimensiuni ce-i permiteau să ţină în ea atîtea animale (şi, ţineţi cont, cîte şapte perechi din fiecare), iar în acelaşi timp să aibă proporţia potrivită între partea ce ieşea din apă şi partea scufundată, ca să nu se ducă la fund cu toată greutatea aceea sau să fie răsturnată de talazuri, care pe timpul potopului nu puteau fi nişte vălurele oarecare.

Făcuse o schiţă ca să-i arate lui Roberto desenul în secţiune al Arcei, ca un uriaş edificiu pătrat, cu şase etaje, cu zburătoarele puse sus ca să primească lumina soarelui, cu mamiferele în despărţituri ce puteau adăposti nu numai pisicuţe, dar şi elefanţi, iar cu reptilele într-un soi de santină, unde stînd în apă puteau sălăşlui şi amfibiile. Nici un spaţiu pentru giganţi, şi de-aceea specia respectivă se stinsese. În fine, Noe nu avusese şi problema peştilor, singurii care n-aveau de ce să se teamă de Potop.

Şi totuşi, studiind Diluviul, părintele Caspar trebuise sa înfrunte un ce physicus — hydrodynamicus aparent insolubil. Dumnezeu, spune Biblia, face să plouă pe pămînt timp de patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi, iar apele s-au ridicat deasupra pămîntului pînă au acoperit chiar şi munţii cei mai înalţi şi s-au oprit la cincisprezece coţi deasupra celui mai înalt munte, iar apele au acoperit astfel pămîntul timp de o sută cincizeci de zile. Nimic de zis.

"Dar ai tu încercat să aduni ploaia? Plouă o zi întreagă, şi tu ai adunat un mic fund de butoi! Iar dacă ar ploua timp de o săptămînă, abia-abia tu umpli butoiul! Şi închipuie-ţi chiar şi o ungeheuere ploaia, care să nu poţi nici măcar rezişti sub ea, care tot cerul se răstoarnă peste biet al tău cap, o ploaie mai rău decît uraganul cînd ai naufragiat tu... În patruzeci zile ist das unmoglich, nu posibil ca tu umple tot pămîniul pînă la munţii cei mai înalţi!"

"Vreţi să spuneţi că Biblia a minţit?"

"Nein! Sigur că nu! Dar eu trebuie dovedesc de unde Domnul toată acva asta luat, care nu-i posibil că a făcut-o să cadă din cer! Asta nu ajunge!"

"Şi atunci?"

"Şi atunci dumm bin ich nicht, prost eu nu sînt! Părintele Caspar gîndit-a un lucru care nici o fiinţă homenească nu gîndit pînă astăzi. In primis, citit-a bine Biblia, care spune că Dumnezeu, sigur că da, a deschis toate stăvilarele cerului dar a mai făcut şi să-şi iasă din albiile lor toate Quellen, Fontes Abyssy Magnae, toate fîntînile abyssului celui mare, Genesis, 1, 7, 11. După ce Potop terminat, a închis fîntînile abyssului, Genesis 1, 8, 2! Ce lucru sînt aceste fîntîni ale abisului?"

"Şi ce anume sînt?"

"Sînt acvele care se găsesc în cea mai mare adîncime din mare! Domnul nu luat numai ploaia, ci şi acvele din adîncul adîncurilor mării, şi le-a revărsat pe pămînt! Şi le-a luat chiar de aicea pentru că, dacă munţii cei mai înalţi ai pămîntului sînt în jurul primului meridian, între Ierusalim şi Insula Fierului, bineînţeles că abyssurile marine cele mai adînci trebuie aicea să fie, pe antimeridianul,

pentru motive de symmetria."

"Bine, dar apele tuturor mărilor globului n-ajung ca să acopere munții, altfel ar face-o întotdeauna. Iar dacă Dumnezeu răsturna apele din mare pe uscat, acoperea pămîntul dar golea marea, iar marea devenea o gaură mare şi goală, şi Noe cădea în ea cu Arcă cu tot..."

"Tu spui un lucru foarte drept. Dar încă: dacă Domnul lua toată acva de la Terra Incognita şi vărsa pe ea peste Terra Cognita, fără această acvă în acest emisferiu, îşi schimba pămîntul tot Țentrum Cravitatis al lui şi se răsturna tot, şi poate sărea în cer ca o minge la care tu dai un picior."

"Şi atunci?"

"Şi atunci încearcă tu gîndeşti ce ar face tu dacă erai Dumnezeu."

Roberto se făsa prins în joc: "Dacă eram eu Dumnezeu," zise el, fiindcă, cred eu, nu mai reuşea nici el să conjuge verbele după cum porunceşte Dumnezeul italienilor, "eu creat apă nouă".

"Tu da, însă Dumnezeu nu. Dumnezeu poate acva ex nihilo să creeze, dar unde pune pe ea după Diluviul?"

"Atunci, cred că Dumnezeu pusese încă de la începutul timpului vreo mare rezervă de apă sub abis, ascunsă în centrul pămîntului, şi a făcut-o să iasă cu prilejul acela, ca şi cum ar fi țîşnit afară din vulcani. Cu siguranță că Biblia chiar asta a vrut să spună cînd citim că El a făcut să iasă afară fîntînile adîncurilor".

"Tu crezi? Dar din vulcani iese focul. Tot țentrum al pămîntului, inima de la Mundus Subterraneus e o masă mare de foc! Dacă în țentrum stă focul, nu poate acva în el să stea! Dacă aqua ar sta acolo, vulcanii ar fi fîntîni", încheia el.

Roberto nu se lăsa: "Atunci, dacă eram eu Dumnezeu, luam apa dintr-o altă lume, pentru că-s infinite, şi o revărsam pe pămînt".

"Tu auzit la Paris acei atei care de lumile infinite vorbesc. Dar Domnul una singură lume făcut, şi ea de ajuns întru slava sa. Nu, tu mai bine gîndeşti, dacă tu nu lumi infinite ai, şi nu ai timp să le faci tocmai pentru Potopul, iar apoi le arunci din nou în Nimicul, ce faci tu?"

"Atunci chiar că nu ştiu."

"Pentru că tu ai o gîndire mică".

"Oi fi avînd o gîndire mică".

"Da, foarte mică. Acum tu gîndeşte. Dacă Domnul acva poate să ia care a fost ieri peste tot pamîntul şi să o pună astăzi, şi mîine toată să o ia, care a fost astăzi, şi acum este dublul, şi să o-pună poimîine, şi aşa ad infinitum, poate că vine ziua cînd El toată sfera noastră aceasta reuşeşte a umplere, pînă să acopere toți munții?"

"Nu-s tare la socoteli, dar aş zice că la un moment dat aşa ar fi".

"Ja! În patruzeci zile umple El pămîntul cu patruzeci de ori acva care se găseşte în mări, şi dacă tu faci patruzeci de ori adîncimea de la mări, tu acoperi sigur munții: abisurile sînt mult mai adînci sau tot atît adînci cît munții sînt înalți."

Dar de unde lua Dumnezeu apa de ieri, dacă ieri trecuse deja?"

"De aicea! Acum asculți. Gîndeşte că tu ai fi pe Primul Meridian. Poți?"

"Eu? Sigur că da."

"Acum gîndeşte că acolo amiază este, şi să spunem că este amiaza din joia Paştilor. Ce oră este la Ierusalim?"

"După toate cele învățate despre cursul soarelui şi despre meridiane, la Ierusalim soarele o fi trecut de o bucată bună de vreme peste meridian, şi o fi fiind după amiază tîrziu. Înțeleg unde vreți să mă aduceți. Bun: pe Primul Meridian e amiază şi pe Meridianul o sută optzeci e miezul nopții fiindcă soarele a trecut pe acolo de douăsprezece ore."

"Gut. Deci aicea e miezul nopții, adică sfîrşitul zilei de joia sfîntă. Ce se întîmplă aici imediat după aceea?"

"Anume că vor începe primele ceasuri din vinerea patimilor."

"Şi pe Primul Meridian, nu?"

"Nu, acolo ar fi încă după amiaza din joia aceea."

"Wunderbar. Deci aici este acum vineri şi acolo este încă joi, nu? Iar cînd pe acel Prim Meridian este încă vineri, aicea la noi este sîmbătă. Şi aşa Domnul aici va învia, cînd acolo este încă mort!"

"Da, bine, dar nu înțeleg..."

"Acum tu înțelegi. Cînd aici este miezul nopții şi un minut, o minuscularia parte de minut, tu zici că aici este acum vineri?"

"Sigur că da."

"Dar gîndeşte că în acelaşi moment tu nu ai fi aici pe corabie, ci pe insula aceea care vezi, la orient de linia meridianului. Poate tu spui că este şi acolo vineri?"

"Nu, acolo-i încă joi. Este miezul nopții fără un minut, fără o clipă, dar de joi."

"Gut! În acelaşi moment aici e vineri şi acolo joi!"

"Sigur, şi...", Roberto se oprise fulgerat de un gînd. "Dar nu numai asta! Domnia ta îmi dai de-nțeles că, dacă exact în clipa aia eu aş fi pe linia meridianului ar fi miezul nopții punct. Însă dacă aş privi spre apus aş vedea miezul nopții de vineri, iar dacă aş privi spre răsărit aş vedea miezul nopții de joi. Pe Domnul!"

"Tu nu zice pe Domnul, bitte."

"Iartă-mă, părinte, dar este un lucru miraculos!"

"Et tocmai, dinaintea unui miracul tu nu foloseşti numele Domnului în deşert! Zici Sfinte Boscus, mai degrabă.

Dar marele miracul este că nu-i miracul! Totul era prevăzut ab initio! Dacă soarele douăzeci şi patru de ore pune ca să facă înconjurul pămîntului, începe de la apus de la meridianul o sută optzeci o nouă zi, şi la răsărit avem încă ziua din ajun. Miezul nopții de vineri aici pe corabie este miezul nopții de joi pe Insulă. Tu nu ştii ce anume întîmplat marinarilor lui Magellan cînd au sfirşit ei înconjurul lumii, cum povesteşte Pietro Martire? Că ei s-au întors şi credeau că este cu o zi înainte şi era însă o zi după, şi ei credeau că Dumnezeu pedepsise pe ei răpindu-le o zi, pentru că ajunarea din vinerea sfîntă nu o ținuseră. În schimb era foarte firesc: către apus călătoriseră. Dacă de la America spre Asia călătoreşti, pierzi o zi, dacă în sensul contrariu călătoreşti, cîştigi o zi: iată motivul că Daphne a făcut calea Asiei, şi voi stupizi calea Americii. Tu eşti acum o zi mai bătrîn decît mine! Nu te face să rîzi?"

"Dar dacă m-aş întoarce pe Insulă aş fi cu o zi mai tînăr!" zise Roberto.

"Acesta era al meu mic jocus. Dar pe mine nu contează dacă tu eşti mai tînăr sau mai bătrîn. Pe mine contează că în acest punct al pămîntului o linie este care de parte asta este ziua de după, iar de partea aceea ziua de dinainte. Şi nu doar la miezul nopții, dar şi la şapte, la zece, orice oră! Dumnezeu lua deci din acest abys acva de ieri (care tu vezi colo) şi o răsturna peste lumea de astăzi, şi a doua zi la fel şi tot astfel! Sine miraculo, naturaliter! Dumnezeu de la început rostuise Natura ca un mare Horologium! Este ca şi cum dacă eu aş avea un horologium care marchează nu cele douăsprezece, ci cele două zeci şi patru hore. În acest horologium se mişcă lancia sau săgeata către orele douăzeci şi patru, iar la dreapta lui douăzeci şi patru era ieri şi la stînga astăzi!"

"Dar cum putea pămîntul de ieri să stea pe loc în cer, dacă nu mai avea apă în emisfera asta? Nu-şi pierdea Centrum Gravitatis?"

"Tu gîndeşti cu humana concepțiune a timpului. Pentru noi, hominii, nu mai există ieri deloc; iar

mîine încă nu există. Tempus Dei, quod dicitur Aevum, foarte diferit este."

Roberto socotea că dacă Dumnezeu lua apa de ieri şi o punea astăzi, poate că pămîntul de ieri suferea o zgîlţîitură din pricina acelui blestemat centru de greutate, însă oamenilor nu trebuie să le pese de una ca asta: în al lor ieri zgîlţîitură nu avusese loc, ci se petrecea într-un ieri al lui Dumnezeu, care, evident, ştia să mînuiască diverse timpuri şi diverse istorii, ca un Narator ce scria felurite romane, toate cu aceleaşi personaje, dar făcînd să li se întîmple acestora lucruri diferite de la o istorie la alta. Ca şi cum ar fi existat un Cîntec al lui Roland în care Roland murea sub un pin, şi un altul în care devenea regele Franţei la moartea lui Carol, folosind pielea lui Ganellon drept covor. Un gînd care, cum o să spunem mai departe, avea să-l urmărească apoi îndelung, convingîndu-l nu numai că lumile pot fi infinite în spaţiu, dar şi paralele în timp. Dar despre asta nu voia să-i vorbească părintelui Caspar, care considera că-i foarte eretică pînă şi ideea mai multor lumi, prezente toate în acelaşi spaţiu şi cine ştie ce ar fi zis despre comentariul acela al lui. Se mărgini aşadar să întrebe cum de putuse Dumnezeu să mute toată apa aceea de ieri, astăzi.

"Prin erupţia vulcanilor submarini, natiirlich! Te gîndeşti? Aceştia suflă vînturi înfocate, şi ce anume se petrece cînd o oală cu lapte încălzim? Laptele se umflă, urcă în sus, iese din oală, se împrăştie pe plită! Dar în acel timp nu lapte era, sed aqua fierbătoare! Grosse catastrophe!"

"Şi cum a luat Dumnezeu înapoi toată apa aceea după patruzeci de zile?"

"Dacă nu mai ploua, era soare şi aşa că evapora acva puţin cîte puţin. Biblia spune că o sută cincizeci de zile au trebuit. Dacă tu haina ta într-o zi speli şi usuci, pămîntul usuci în o sută cincizeci de zile. Şi apoi multă aqua a curs înapoi în uriaşe lacuri subterane, care şi acum încă sînt între suprafaţă şi focul ţentral."

"Aproape că m-aţi convins", zise Roberto, pe care nu-l interesa prea mult ce se făcuse cu apa aceea, cît faptul că el se găsea la doi paşi de ziua de ieri. "Dar sosind aici, ce anume aţi demonstrat, pe care să nu-l fi putut demonstra mai înainte doar cu lumina raţiunii?"

"Lumina raţiunii lasă-o theologiei celei vechi. Astăzi scientia vrea proba de la experientia. Et proba de experientia este că eu sunt aici. Cu mult înainte ca eu soseam aici, am sondat mult, şi ştiu cît de adîncă marea este acolo."

Părintele Caspar renunţase la explicaţia-i geo-astronomică şi se îndelungase în descrierea diluviului. Vorbea acum latineasca lui erudită, mişcîndu-şi braţele ca pentru a evoca feluritele fenomene cereşti şi subpămîntene, mergînd cu paşi mari pe puntea superioară. Făcuse acest lucru exact în timp ce deasupra golfului cerul începea să se înnoreze şi se vestea o ploaie repede, aşa cum au loc, din senin, în marea Tropicului. Aşadar, deschizîndu-se toate fîntînile adîncului şi stăvilarele cerului, ce mai horrendum et formidandum spectaculum i se arătase lui "Noe şi familiei lui!

Oamenii se refugiau mai întîi pe acoperişuri, dar casele lor erau măturate de talazurile care soseau de la Antipozi cu puterea vîntului dumnezeiesc ce le ridicase şi le împinsese într-acolo; se aburcau pe copaci, dar aceştia erau smulşi ca nişte surcele; mai vedeau vîrfurile stejarilor celor mai bătrîni şi se agăţau de ele, însă vînturile îi zgîlţîiau cu o turbare aşa de mare, încît nu reuşeau să se ţină nici acolo. Acum în marea ce acoperea văi şi munţi se vedeau plutind hoituri umflate, pe care ultimele păsări înspăimîntate încercau să se strîngă stol ca-n nişte cuiburi ale groazei, dar pierzîndu-şi grabnic şi ăst ultim adăpost, se lăsau şi ele, sleite de puteri, în seama furtunii, cu penele îngreuiate, cu aripile acum zdrobite. "Oh, horrenda justitiae divinae spectacula," exulta părintele Caspar, şi asta era nimic — asigura el — faţa de ceea ce ne va fi dat să vedem în ziua cînd Hristos se va întoarce să judece viii şi morţii...

Iar acelui mare vacarm al naturii îi răspundeau animalele din Arcă: la urletele vîntului dădeau ecou lupii, la răgetele tunetelor răspundea în contrapunct leul, la răpăitul grindinei dădeau strigăte elefanții, lătrau cîinii la glasurile semenilor lor muribunzi, plîngeau oile de plînsetele copiilor, croncăneau ciorile la răpăitul ploii pe acoperişul Arcei, mugeau boii la mugetul undelor, şi toate jivinele pămîntului şi ale văzduhului cu piuiturile lor sfîşietoare şi țipetele lor gemătoare luau parte la doliul planetei.

Dar cu acest prilej, dădea asigurări părintele Caspar, Noe şi familia sa au descoperit din nou limba pe care Adam o vorbise în Eden, şi pe care fiii săi o uitaseră după izgonire, şi înşişi coborîtorii din Noe o pierduseră aproape cu totul în ziua marii confuzii babelice, afară de strămoşii lui Gomer care o aduseseră în pădurile din nord, unde poporul german o păstrase cu credincioşie. Numai limba germană — striga acum în graiu-i matern părintele Caspar ca un apucat — "redet mit der Zunge, donnert mit dem Himmel, blitzet mit den schnellen Wolken", ori, cum apoi continua el inventiv, amestecînd cele mai zgrunțuroase sunete de prin felurite idiomuri, numai limba nemțească vorbeşte limba naturii, "blitzuie ca Norii, brăhneşte ca Cerful, grunțăie ca Schwainul, zîssîie ca Şerpişorul, miaună ca o Katzen, schnatteră ca bobocii de gîscă, quaccheră ca Rața, face kakkakokka ca Găina, klapp, klapp, ca Barza, kronkăne ca Korbul, schwirruie ca Hirundinea!" Iar la sfîrşit era răguşit de-a binelea de graiu-i babelic, iar Roberto era convins că adevărata limbă a lui Adam, regăsită odată cu Potopul, se trăsese numai şi numai spre landurile Sacrului împărat Roman.

Şiroind de sudoare, călugărul îşi încheiase evocarea. Ca şi cum s-ar fi înspăimîntat de consecințele unui diluviu ca acela, cerul îşi chemase înapoi furtuna, ca pe un strănut ce părea gata-gata să izbucnească, iar apoi se opreşte-ntr-un icnet.

22. *Columba de Culoarea Naramzei*

În zilele următoare se dovedise clar că la Observatoarea Malteză nu se mai putea ajunge pentru că nici măcar părintele Wanderdrossel nu ştia să înoate. Barca se mai afla tot acolo, în mica strîmtoare, deci era ca şi cum n-ar fi existat.

Acum, cînd avea la dispoziție un om tînăr şi viguros, părintele Caspar ar fi ştiut cum să facă o plută cu o vîslă mare, dar, explicase el, materialele şi uneltele rămăseseră pe Insulă. Fără să aibă măcar o secure, nu puteau să doboare catargele sau vergile, fără ciocane nu se puteau scoate uşile din țîțîni şi bate în cuie între ele.

Altminteri părintele Caspar nu părea prea îngrijorat de naufragiul acela prelungit, dimpotrivă, se bucura că acum putea să se folosească iar de odaia lui, de punte şi de unele instrumente ca să-şi continue studiile şi observațiile.

Roberto încă nu pricepuse cine era părintele Caspar Wanderdrossel. Un înțelept? Cu siguranță că da, sau cel puțin un erudit şi un om curios atît de ştiințele naturii cît şi de cele divine. Un exaltat? Desigur. La un moment dat lăsase să se ghicească că nava aceea nu fusese echipată pe cheltuiala Ordinului, ci pe a sa proprie, sau mai bine zis a unui frate de-al lui, neguțător îmbogățit şi tot atît de nebun ca şi el; cu alt prilej lăsase să-i scape şi cîteva plîngeri în ceea ce-i privea pe unii dintre confrații lui care i-ar fi luat "tîlhăreşte atîtea idei foarte rodnice", după ce se prefăcuseră că le repudiază ca pe nişte flecăreli. Fapt ce dădea de înțeles că acolo la Roma acei venerabili părinți nu văzuseră cu părere de rău plecarea acestui personaj pedant şi, văzînd că se îmbarca pe cheltuiala sa şi că erau destule speranțe ca pe cărările acelea nebătătorite să se fi pierdut, îl încurajaseră ca să

scape de el.

Ideile îngurgitate de Roberto în Provence şi la Paris erau de aşa natură încît îl făceau să ezite în faţa afirmaţiilor de fizică şi filosofie naturală pe care auzea că le face bătrînul. Dar am văzut, Roberto absorbise ştiinţa de prin preajmă-i ca şi cum ar fi fost un burete, fără să pună prea mare grijă de a nu da crezare unor adevăruri contradictorii. Poate nu din cauză că-i lipsea gustul sistemului, ci din opţiune.

La Paris lumea îi apăruse ca o scenă pe care se reprezentau aparenţe înşelătoare, unde fiece spectator voia în fiecare seară să urmărească şi să admire alte şi alte fapte, ca şi cum lucrurile obişnuite, chiar cînd erau miraculoase, nu mai iluminau pe nimeni, şi doar cele neobişnuit de nesigure sau nesigur de neobişnuite mai erau capabile să-l mai stîrnească. Anticii pretindeau ca pentru o singură întrebare să existe un singur răspuns, pe cînd marele teatru parizian îi oferise spectacolul unei întrebări la care se răspundea în modurile cele mai diverse. Roberto hotărîse să-şi lase numai jumătate din propriu-i spirit acelor lucruri în care credea (sau credea că el crede), ca să şi-o ţină pe celaltă disponibilă în cazul că ar fi fost adevărat contrariul.

Dacă asta era dispoziţia lui de spirit, putem prin urmare înţelege de ce nu era aşa de motivat să le nege chiar şi pe cele mai demne sau mai puţin demne de crezare dintre revelaţiile părintelui Caspar. Din toate povestirile pe care le auzise, aceea relatată de iezuit era cu siguranţă cea mai ieşită din comun. Aşadar, de ce s-o considere falsă?

Desfid pe oricine să se găsească părăsit pe o corabie pustie, între cer şi mare, într-un spaţiu neştiut de nimeni, şi să nu fie dispus să viseze că, în acea mare nenorocire, i s-a întîmplat măcar norocul de a nimeri în centrul timpului.

Putea prin urmare să se şi distreze opunînd celor auzite nenumărate obiecţii, însă se comporta ca discipolii lui Socrate, care aproape îşi implorau înfrîngerea.

Pe de altă parte, cum să respingi ştiinţa unei figuri aproape paterne, care pe negîndite îl readusese dintr-o condiţie de naufragiat descumpănit în aceea de pasager al unei corăbii pe care cineva o cunoştea şi o cîrmuia? Fie prin autoritatea veşmîntului, fie prin condiţia de stăpîn originar al acelui castel marin, părintele Caspar reprezenta oricum în ochii lui Puterea, iar Roberto învăţase destul din ideile veacului ca să ştie că forţei trebuie să i te supui, cel puţin în aparenţă.

Apoi, cînd Roberto începea să se îndoiască de gazda lui, de îndată acela, ducîndu-l să exploreze din nou corabia şi arătîndu-şi instrumentele ce scăpaseră atenţiei lui, îi îngăduia să înveţe lucruri atît de multe şi de însemnate, încît îi cîştiga iarăşi încrederea.

De exemplu, îl făcuse să descopere plase şi undiţe de pescuit. Daphne era ancorată în ape foarte bogate, şi nu era cazul să consume proviziile de la bord dacă era cu putinţă să aibă peşte proaspăt. Roberto, umblînd acum ziua cu ochelarii lui fumurii, învăţase repede să arunce năvoadele şi să dea cu undiţa, şi fără prea mare osteneală prinsese animale de o asemenea mărime încît de mai multe ori riscase să fie tîrît peste bord de forţa cu care apucau momeala.

Le întindea pe punte, iar părintele Caspar părea să-i cunoască fiecăruia firea şi chiar numele. Dacă însă le numea după natura lor sau le boteza cum îi venea lui, Roberto nu putea spune.

Dacă peştii din emisfera lui erau cenuşii, sau cel mult ca argintul-viu, aceştia păreau albăstrui cu aripioare vişinii, aveau mustăţi ca şofranul sau boturi de un roşu purpuriu. Pescuise un ţipar mare cu două capete ochioase, cîte unul la fiecare parte a corpului, însă părintele Caspar îl făcuse să observe că al doilea cap era doar o coadă zugrăvită astfel de natură, pe care agitînd-o, animalul îşi înspăimînta adversarii şi atunci cînd sta cu spatele.

Fu prins un peşte cu pîntecele pătat, cu dungi sinilii pe spate, cu toate culorile curcubeului în jurul ochilor, cu un bot caprin, însă părintele Caspar îl puse să-l arunce imediat înapoi în mare,

deoarece ştia (din poveşti de-ale confraţilor, din experienţa de călătorie, sau din vreo legendă de-a marinarilor?) că era mai veninos decît un burete otrăvit.

Despre un altul, cu ochii galbeni, cu o gură umflată şi cu dinţii ca nişte cuie, părintele Caspar spusese îndată că era creatura lui Belzebut. Să-l lase să se sufoce pe punte pînă ce moartea avea să urmeze, şi apoi ducă-se de unde a venit. O spunea din ştiinţă dobîndită sau judeca după înfăţişare? Dealtfel toţi peştii pe care Caspar îi credea buni de mîncat se dovedeau foarte gustoşi — iar despre unul ştiuse să spună şi că era mai bun fiert decît fript.

Iniţiindu-l pe Roberto în misterele acelei mări solomonice, iezuitul fusese şi mai precis cînd îi dăduse date despre Insulă, căreia Daphne, la sosire, îi făcuse în întregime înconjurul. Către est avea nişte plaje mici, dar prea expuse vînturilor. Imediat după promontoriul de la sud, unde, după aceea, acostaseră ei cu barca, era un golf liniştit, numai că acolo apa era prea mică, pentru ca Daphne să-i fi putut urma. Locul unde corabia se afla acum, era cel mai bine aşezat: dacă se apropiau de Insulă, s-ar fi împotmolit pe fundul aflat prea aproape, iar dacă se îndepărtau ceva mai mult, s-ar fi găsit în mijlocul unui curent foarte puternic, ce străbătea canalul între cele două insule de la sud-vest la nord-est; şi-i fu lesne să i-o demonstreze lui Roberto. Părintele Caspar îi ceru să azvîrle leşul peştelui aceluia al lui Belzebut, cît se putea de tare, în mare, către apus, iar cadavrul monstrului, atît cît mai putură să-l vadă plutind, fu tîrît cu vehemenţă de fluxul acela nevăzut.

Atît Caspar, cît şi marinarii, exploraseră Insula, dacă nu pe toată, cea mai mare parte din ea: adică destul ca să poată hotărî că gurguiul acela, pe care-l aleseseră ca să înfigă pe el Observatoarea, era cel mai potrivit ca să domini cu ochii tot uscatul, întins cît cetatea Romei.

Se afla în interior o cădere de apă, şi o vegetaţie foarte frumoasă: nu erau numai cocotieri şi bananieri, dar şi nişte copaci cu trunchiul în formă de stea, cu vîrfuri ce se subţiau ca nişte săbii.

Dintre animale, Roberto văzuse unele sub punte: Insula era un paradis de păsări şi se aflau acolo pînă şi vulpi zburătoare. Zăriseră printre tufişuri şi porci, dar nu reuşiseră să-i captureze. Erau şi şerpi, dar nici unul nu se dovedise veninos sau fioros, în schimb varietatea şopîrlelor era nesfîrşită.

Însă fauna cea mai bogată se găsea de-a lungul zidului de corali. Ţestoase, raci, şi stridii de toate formele, greu de comparat cu cele ce se găsesc în mările noastre, mari cît nişte coşniţe, cît nişte oale, cît nişte talgere de servit, adesea greu de descris, dar, odată deschise, arătau grămezi de carne albă, fragedă şi grasă ce erau adevărate delicatese. Din nefericire nu le puteai aduce pe corabie: imediat ce erau scoase din apă se stricau de căldura soarelui.

Nu văzuseră nici una dintre fiarele sălbatice mari care mişună prin ţinuturile Asiei, nici elefanţi, nici tigri, nici crocodili. Iar pe de altă parte nimic care să semene cu vreun bou, cu un cal sau cîine. Părea că pe pămîntul acela fiece formă de viaţă fusese concepută nu de un arhitect sau de un sculptor, ci de un bijutier: păsările erau cristale colorate, animalele de pădure erau mici, peştii erau turtiţi şi aproape transparenţi.

Nu i se păruse nici părintelui Caspar, nici căpitanului sau marinarilor, că în apele acelea ar fi existînd Peşti Cîineşti adică Rechini, căci pot fi văzuţi şi de departe, din cauza înnotătoarei aceleia a lor, tăioasă ca o secure. Şi să mai crezi că prin mările acelea se găsesc pretutindeni. Lucrul ăsta, că pe lîngă Insulă şi prin împrejurimi lipseau rechinii, era după părerea mea o iluzie a acestui cutezător explorator sau poate că era adevărat ceea ce susţinea el, şi anume că, existînd puţin mai la vest un curent mare, animalele acelea preferau să circule pe acolo, unde erau sigure că găsesc hrană mai abundentă. Oricum stăteau lucrurile, e bine pentru povestea ce va urma ca nici Caspar şi nici Roberto să nu se teamă de prezenţa rechinilor, altfel n-ar mai fi avut pe urmă curaj să coboare în apă, iar eu n-aş şti ce să mai povestesc.

Roberto urmărea aceste descrieri, se dădea în vînt tot mai mult după Insula aceea îndepărtată,

încerca să-şi închipuie forma ei, culoarea, mişcarea creaturilor, despre care părintele Caspar îi vorbea. Iar coralii, cum erau oare aceşti corali, pe care el îi cunoştea numai ca bijuterii care, prin definiție poetică, aveau culoarea buzelor unei femei frumoase?

Asupra coralilor părintele Caspar rămînea fără cuvinte şi se mulțumea să-şi înalțe ochii la cer cu o expresie de beatitudine. Aceia de care vorbea Roberto erau coralii morți, aşa cum moartă era şi virtutea respectivelor curtezane cărora libertinii le aplicau comparația aceea prea de tot. Şi pe barieră se aflau corali morți şi erau chiar cei care-l răneau pe cel ce atingea pietrele astea. Dar întru nimic nu se puteau lua la întrecere cu coralii vii, care erau — cum să zici — flori submarine, anemone, hiacinți, flori de lemn-cîinesc, de piciorul-cocoşului, pîlcuri de viorele — dar nu, asta nu spunea nimic — erau o jerbăraie de dantele, de cîrcei, de pălărioare, păhăruțe, pleoape, lăstăruşi, horbote, vinişoare — dar nu, erau altceva, erau mişcătoare, colorate precum grădina Armidei şi imitau toate vegetalele de pe cîmp, din grădina de zarzavat şi din pădure, de la castravecior, la bureți şi la varza pitică...

El mai văzuse unii şi în altă parte, datorită unui instrument construit de un confrate de-al său şi ducîndu-se şi scotocind într-o ladă din cabina lui, instrumentul ieşea la iveală: era un fel de mască de piele cu un ochelar mare de sticlă şi cu orificiul de deasupra bordat şi întărit, cu o pereche de curele aşa încît se putea fixa pe cap ca să vină lipită pe chip de la frunte pînă la bărbie. Navigînd pe o barcă cu fundul plat, care să nu se împotmolească în mîlul de dedesubt, aplecai capul pînă la fața apei şi-i vedeai fundul — pe cînd dacă-ți scufundai capul gol, afară de usturimea ochilor, n-ai fi văzut nimic.

Caspar credea că dispozitivul acela — pe care-l numea Perspicillum, Ochelar, sau de-a drepul Persona Vitrea (mască ce nu ascunde, ci dimpotrivă, arată) — l-ar fi putut purta şi cel ce-ar fi ştiut să înoate printre stînci. Nu că apa n-ar fi intrat mai curînd sau mai tîrziu înăuntru-i, însă cîtva timp, ținîndu-ți răsuflarea, puteai continua să priveşti. După care, ar fi trebuit să ieşi din nou la suprafață, să goleşti vasul acela şi s-o iei de la capăt.

"Dacă tu să înoți învățai, ai putea aceste lucruri să vezi acolo" îi zicea Caspar lui Roberto. Iar Roberto, ținîndu-i isonul: "Dacă eu înotam, coşul pieptului mi s-ar umple ca o ploscă!" Şi totuşi îi părea rău că nu putea să se ducă pînă acolo.

Şi apoi, adăuga părintele Caspar, pe Insulă se afla şi Porumbița de Flacără.

"Porumbița de Flacără? Ce-i asta?" întrebă Roberto, iar nerăbdarea cu care o făcu ni se pare ieşită din comun. Ca şi cum Insula de multă vreme îi promitea o emblemă obscură care abia acum devenea luminoasă ca soarele.

Explica părintele Caspar că era greu să descrii frumusețea acestei păsări şi trebuia să o vezi ca să poți vorbi despre ea. El o zărise prin lunetă chiar în ziua sosirii. Iar de departe era ca şi cum ai vedea o sferă de aur înfocat, sau de foc înaurit, care din vîrful arborilor celor mai înalți săgeta către cer. Imediat ce coborîse pe uscat voise să ştie mai multe despre ea şi-i învățase pe marinari să o deosebească.

Fusese o pîndă destul de lungă pînă ce aflaseră prin ce arbori locuia. Scotea un sunet cu totul aparte, un fel de "toc-toc", pe care-l obții plescăind cu limba în cerul gurii. Caspar înțelesese că scoțînd chemarea aceea din gură sau din degete, vietatea răspundea, şi de cîteva ori se lăsase zărită în timp ce zbura din creangă-n creangă.

Caspar se întorsese de mai multe ori şi stătuse la pîndă cu o lunetă şi, cel puțin o dată, văzuse bine pasărea, aproape nemişcată: capul îi era măsliniu închis — nu, poate ca sparanghelul, ca şi ghearele — iar ciocul, de culoarea lucernei, se întindea, ca o mască, şi-i îmbrăca ochiul, ce părea un bob de grîu turcesc, adică porumb, cu pupila de un negru scînteietor. Avea un pieptăraş scurt,

auriu, ca şi vîrful aripilor, însă trupul, de la piept şi pînă la penele cozii, acolo unde fulgii foarte subţiri păreau păr de femeie, era (cum să-i zici?) — nu, roşu nu era cuvîntul potrivit...

Rubiniu, roşietic, roşcaliu, roşcat, roşior, ruginiu, roib, roş-arămiu, cîrmeziu, stacojiu, sugera Roberto. Nein, nein, se întărită părintele Caspar. Iar Roberto: ca o fragă, ca o muşcată, ca o boabă de zmeură, ca o vişină, ca o ridiche; ca boaba de agriş, ca pieptul de sturz mare sau de sturzişor, ca coada de codroş, ca pieptul de măcăleandru... Nu şi nu, insista părintele Caspar, în luptă cu limba lui şi cu limbile altora ca să găsească cuvintele potrivite: şi — judecînd după sinteza pe care a făcut-o Roberto din toate astea mai apoi, nici nu mai înţelegi dacă exagerarea-i mai mult a celui ce dădea informaţia sau a celui ce-o primea — trebuia să fie de culoarea învăpăiată a unei portocale amărui, a unei naramze, era un soare înaripat, în fine, cînd o vedeai în cerul alb era ca şi cum aurora ar fi zvîrlit o rodie pe zăpadă. Iar cînd se-avînta ţintă-n soare era mai scînteietoare de raze ca un heruvim!

Astă pasăre de culoarea naramzei, zicea părintele Caspar, cu siguranţă că nu putea trăi decît pe Insula lui Solomon, pentru că şi în Cîntarea acestui mare Rege se vorbea de o porumbiţă ce se înalţă ca aurora, învăpăiată ca soarele, terribilis ut castrorum acies ordinată. Era, precum spune un alt psalm, cu aripile suflate în argint şi cu penele strălucind ca aurul.

Împreună cu vietatea aceea Caspar mai văzuse încă una, aproape la fel, doar că penele-i nu erau nărămzii, ci verzi-albăstrii, iar din felul cum ele două stăteau de obicei pereche pe acelaşi ram, trebuiau să fie bărbăţuş şi femeiuşcă. Că puteau fi columbe o spunea forma lor şi gunguritul lor atît de frecvent. Care dintre ele era bărbatul era anevoie de spus şi, dealtminteri, le impusese marinarilor să nu le ucidă.

Roberto întrebă cîte columbe puteau să se afle pe Insulă. Din cîte ştia părintele Caspar, care de fiecare dată văzuse doar un singur ghemotoc nărămziu ţîşnind către nori, sau totdeauna doar o singură pereche printre frunzişurile înalte, pe Insulă puteau fi şi numai două columbe, iar una singură de culoare nărămzie. Presupunere ce-l făcea pe Roberto să ardă de dorinţa acelei frumuseţi răzleţe — care, dacă-l aştepta pe el, îl aştepta pururi din ziua cea de ieri.

Pe de altă parte, dacă Roberto ar vrea, zicea Caspar, stînd ore în şir la lunetă, ar fi putut-o vedea şi de pe corabie. Numai să-şi fi scos ochelarii aceia cerniţi cu fum. La răspunsul lui Roberto, că ochii nu i-o îngăduiau, Caspar făcuse unele observaţii cam de ocară despre beteşugul acela de muieruşcă, şi-i recomandase lichidele cu care-şi oblojise el buboiul (Spiritus, Olea, Flores).

Nu pare clar dacă Roberto le-a folosit, sau dacă s-a învăţat puţin cîte puţin să privească în juru-i fără ochelari, întîi în zori şi în amurg, apoi ziua-n amiaza mare, nici dacă-i mai purta şi atunci cînd, după cum vom vedea, încearcă să deprindă înotul — dar fapt e că din acest moment ochii nu mai sînt pomeniţi ca să-şi justifice oarece fugă sau fereală. Încît ne e îngăduit să presupunem că încet-încet, poate prin acţiunea curativă a adierilor îmbălsămate de-acolo sau a apei de mare, Roberto s-a vindecat de o suferinţă care, adevărată sau presupusă, îl făcuse cam licantropic mai bine de zece ani (numai de n-ar vrea cititorul să insinueze că din clipa asta îl vreau eu să stea tot timpul pe punte şi, negăsind ceva care să mă dezmintă printre hîrtiile lui, cu aroganţa-mi auctorială, îl scutesc de orice boală).

Dar poate că Roberto voia să se vindece cu orice preţ, ca să vadă porumbiţa. Şi s-ar fi repezit chiar atunci, pe loc, la balustradă, ca să-şi petreacă ziua scrutînd arborii, de n-ar fi fost împiedicat de

o altă problemă nerezolvată.

Terminîndu-şi descrierea Insulei şi a bogăţiilor ei, părintele Caspar remarcase că atîtea lucruri îmbucurătoare nu se puteau găsi decît acolo, pe meridianul antipod. Atunci Roberto întrebase: "Dar, respectabile părinte, domnia ta mi-ai spus că Văzătoarea Malteză ţi-a dovedit că te afli pe meridianul antipod, iar eu cred asta. Dar nu te-ai dus să înalţi Văzătoarea aceea pe fiece insulă pe care ai întîlnit-o în călătoria domniei tale, ci numai şi numai pe aceasta. Şi-atunci, într-un oareşicare fel, înainte ca Văzătoarea să ţi-o spună, domnia ta trebuie că erai mai dinainte sigur că ai găsit longitudinea pe care o căutai!"

"Tu foarte drept gîndeşti. Dacă eu aici veneam fără a şti că aici era aici, nu puteam eu da ştire că mă aflam aici... Acum îţi explic. Deoarece ştiam că Specula era unicul instrument potrivit ca să ajung unde să probez Specula, trebuiam false metode a folosire. Şi aşa am şi fact".

23. Osebite şi meşteşugite Machine

Văzînd că Roberto era neîncrezător şi că pretindea să afle care anume şi cît de inutile erau diferitele metode pentru a găsi longitudinile, părintele Caspar obiectase că, deşi erau greşite atunci cînd erau luate una cîte una, puse toate la un loc le puteai cîntări feluritele rezultate şi le puteai compensa fiecărora defectele. "Şi asta est mathematica!"

Fireşte, un ceasornic, după mii de mile nu mai dă siguranţă că măsoară bine timpul din locul de plecare. Dar ceasornice mai multe şi felurite, unele construite special şi cu grijă, atîtea cîte Roberto descoperise pe Daphne? Tu cumpăneşti timpurile lor neexacte, controlezi zilnic ce răspunde unul cu ce decretează celelalte, şi ceva siguranţă tot capeţi.

Loch-ul acela sau bărcuţa, cum vrei să-i spui? Nu funcţionează cele obişnuite, dar iacă ce construise părintele Caspar: o cutiuţă cu două stinghii verticale, astfel încît una înfăşură iar alta desfăşura o frînghie de lungime fixă echivalînd cu un număr fix de mile; iar stinghia înfăşurătoare era prevăzută jur împrejur cu multe palete, care ca într-o morişcă se-nvîrteau sub imboldul aceloraşi vînturi care umflau şi velele, şi-şi iuţeau sau îşi încetineau mişcarea — şi, prin urmare, înfăşurau mai multă sau mai puţină frînghie — după forţa şi după direcţia dreaptă sau oblică a suflării vîntului, înregistrînd astfel şi abaterile datorate faptului că mergeau în zig-zag sau contra vîntului. Metodă care nu era cea mai sigură dintre toate, dar era foarte bună dacă cineva i-ar fi comparat rezultatele cu cele ale altor mijloace.

Eclipsele lunare? Sigur că, observîndu-le în timp ce călătoreai, dădeau la iveală nenumărate presupusuri şi îndoieli. Dar la urma urmelor, ce să mai zicem de cele observate de pe uscat?

"Trebuie avut mulţi observatori et în multe locuri din lume, şi dispuşi a-şi da mîna întru cea mai mare slavă a lui Dumnezeu, iar nu să-şi aducă ocări sau batjocure şi bănuială. Ascultă: în 1612, opt noiembrie, la Macao, reverendisimul pater Iulius de Alexis înregistrează o eclipsă de la orele opt şi treizeci seara pînă la orele unsprezece treizeci. Încunoştiinţează reverendisimul pater Carolus Spinola că la Nangasaki, în Iaponia, aceeaşi eclipsă, la nouă treizeci dintru aceeaşi seară a observat. Şi pater Christophorus Schnaidaa văzuse aceeaşi eclipsis la Ingolstatio, la cinci după amiaza. Differentia de o oră face cincisprezece grade de meridian, et prin urmare aceasta e distantia dintre Macao şi Nangasaki, nu şasesprezece grade et douăzeci, cum zice Blaeu. Verstanden? Fireşte,

pentru aceste observări trebuie să te păzeşti de neguri sau de fum, să ai horologii bune, să nu laşi a scăpare initium totalis immersionis, et a ţinere cumpăna dreaptă între initium et finis eclipsis, să bagi de seamă momentele de mijloc în care se întunecă petele, et coetera. Dacă locurile depărtate sunt, o foarte mititică greşeală face nu mare differentia, dar dacă locurile proxime sunt, o greşeală de puţine minute face mare differentia".

Aparte că în ce priveşte Macao şi Nagasaki mi se pare că are mai multă dreptate Blaeu decît părintele Caspar (iar asta dovedeşte cît de întortocheată era cu-adevărat pe vremea aceea problema longitudinilor), iată că, tot culegînd şi legînd între ele observaţii făcute de confraţii lor misionari, iezuiţii stabiliseră un Horologium Catholicum, care nu voia să spună că era un ceas foarte credincios papei, ci un orologiu universal. Era în realitate un soi de planisfer pe care erau însemnate toate sediile Companiei, de la Roma pînă la marginile lumii cunoscute, iar pentru fiece loc era însemnată ora locală. Aşa, explica părintele Caspar, el n-avusese trebuinţă să ţină socoteala timpului de la începutul călătoriei, ci numai de la ultima strajă a lumii creştine, a cărei longitudine era în afară de dispută. Aşadar marginile de eroare se reduseseră cu mult, iar între o oprire şi alta se puteau folosi şi metode care în absolut nu dădeau nici o garanţie, cum ar fi variaţia acului sau calculul asupra petelor lunare.

Din fericire confraţii săi se aflau cam pretutindeni, de la Pernambuco la Goa, de la Mindanao la Porto Sancti Thomae şi, dacă vînturile îl împiedicau să acosteze în vreun port, urma de îndată altul. De pildă, la Macao, vai, Macao, numai ce se gîndea la aventura aceea părintele Caspar se înnegura la faţă. Era o posesiune portugheză, Chinezii îi numeau pe europeni oameni cu nasul lung tocmai pentru că primii care debarcaseră pe coastele lor fuseseră portughezii, care adevărat că au un nas foarte lung, şi la fel şi iezuiţii, care veneau împreună cu ei. Şi aşa că tot oraşul era o cunună de fortăreţe albe şi albastre pe colină, controlate de părinţi ai Companiei, care trebuiau să se îngrijească şi de lucrurile militare, deoarece oraşul era ameninţat de ereticii olandezi.

Părintele Caspar hotărîse să-şi facă drumul pe la Macao, unde cunoştea un confrate foarte învăţat în ştiinţe astronomice, însă uitase că tocmai naviga pe un fluyt olandez.

Ce făcuseră bunii părinţi din Macao? Văzînd ei corabie olandeză, dăduseră drumul la tunuri şi la balimezuri. Fără de nici un folos părintele Caspar făcuse semne cu braţele de la proră şi pusese iute să se înalţe stindardul Companiei, blestemaţii ăia de confraţi ai lui portughezi cu nasuri lungi, învăluiţi în fumul războinic care-i stîrnea la un sfînt şi nemilos măcel, nici măcar nu-şi dăduseră seama, şi-i tot dădeau zor cu zvîrlitul ghiulelelor împrejurul lui Daphne. Numai din mila lui Dumnezeu corabia mai putuse să-şi scape pînzele, să facă volta şi să fugă cu chiu cu vai către larg, pe cînd căpitanul, în limba-i luterană îi împroşca cu ocări pe părinţii aceia nebuni de legat. Însă de data aceea avea el dreptate: bine este să-i dai la fund pe olandezi, dar nu cînd se află şi un iezuit la bord.

Din fericire nu erau greu de găsit alte misiuni la distanţă nu prea mare, şi-şi îndreptaseră prora către mult mai ospitaliera Mindanao. Şi aşa din popas în popas, ţineau sub control longitudinea (numai Dumnezeu ştie cum, adaug eu, din moment ce, ajungînd ei la o palmă de Australia, pesemne că pierduseră orice punct de reper).

"Et acum trebuie Novissima Experimenta facem, pentru ca să arătăm clarissime et evidenter că noi pe o sută optzecilea meridian suntem. Altminteri confraţii mei din Colegiul Roman gîndesc că eu sunt un mameluk."

"Experimente noi?" întrebă Roberto. Nu mi-aţi spus chiar adineuri că Văzătoarea v-a dat în sfîrşit siguranţa că vă găsiţi pe cel de al o sută optzecelea meridian şi dinaintea Insulei lui Solomon?"

Ba da, răspunse iezuitul, el era sigur de asta: aruncase în arenă feluritele metode imperfecte

găsite de alții, iar îmbinarea atîtor metode slabe nu putea să ofere decît o siguranță destul de mare, așa cum se întîmplă cu proba existenței lui Dumnezeu prin consensus gentium, căci deși e foarte adevărat că din oamenii ce cred în Dumnezeu sînt atîția înclinați să greșească, e imposibil să greșească toți, din pădurile Africii și pînă în pustietățile Chinei. Așa se face că noi credem în mișcarea soarelui și a lunii și a altor planete, sau în puterea ascunsă a negelariței, sau că în centrul pămîntului este un foc subteran; de mii și mii de ani oamenii au crezut-o, și crezînd-o, au reușit să trăiască pe planeta aceasta și să obțină multe efecte folositoare din felul în care citiseră marea carte a naturii. Dar o descoperire mare ca aceea trebuia să fie confirmată de multe alte probe, în așa fel încît și cei mai sceptici să se oprească în fața evidenței.

Și apoi știința nu trebuie urmărită doar de dragul de a ști, ci pentru a se împărtăși din ea și frații noștri. Și de aceea, din moment ce pe el îl costase atîta osteneală să găsească longitudinea cea bună, acuma trebuia să-i caute confirmare prin alte metode mai ușoare așa încît această cunoaștere să devină patrimoniul tuturor fraților noștri, "sau măcar al fraților creștini, mai mult, al fraților catholici, pentru că hereticii olandezi sau englezi, sau și mai rău, cei moravi, ar fi cu mult mai bine să nu ajungă niciodată a le cunoaște".

Acum, din toate metodele de a lua longitudinea, două le considera el a fi mai sigure. Una, bună pentru uscat, era tocmai comoara aceea a tuturor metodelor, Observatoarea Malteză; cealaltă, bună pentru observațiile pe mare, era cea bazată pe al său Instrumentum Arcetricum, care zăcea sub punte și încă nu fusese pus în lucrare, fiindcă mai întîi se cerea să capete prin mijlocul Observatoarei certitudinea asupra propriei poziții, și apoi să vadă dacă acel Instrumentum o confirma, după care ar fi putut fi considerat cel mai sigur dintre toate.

Acest experiment, părintele Caspar l-ar fi făcut el cu mult mai înainte, dacă nu s-ar fi întîmplat tot ce se întîmplase. Dar acum venise momentul, și avea să se petreacă chiar în noaptea aceea: cerul și efemeridele îi spuneau că era noaptea potrivită.

Ce anume era Instrumentum Arcetricum? Era o unealtă întruchipată cu mulți ani înainte de către Galilei — însă băgați de seamă, întruchipată, povestită, promisă, niciodată realizată, mai înainte ca părintele Caspar să o pună în lucrare. Iar lui Roberto care-l întreba dacă acel Galilei era unul și același cu cel ce făcuse o ipoteză foarte condamnabilă despre mișcarea pămîntului, părintele Caspar îi răspundea că da, că atunci cînd se băgase în metafizică și în sfintele scripturi acel Galilei, spusese lucruri foarte rele, dar ca mecanic era om de geniu, și încă foarte mare. Iar la întrebarea dacă nu era rău să folosească ideile unui om pe care Biserica le respinsese, iezuitul răspunsese că întru slava cea mai mare a lui Dumnezeu pot conlucra chiar și ideile unui eretic, dacă ele în sine nu sînt eretice. Și doar nu ne-om închipui noi că părintele Caspar, care primea toate metodele existente, fără să jure pe niciuna, dar trăgînd foloase din gîlceava lor împăciuită, n-ar fi trebuit să tragă folos și din metoda lui Galilei.

Dimpotrivă, era foarte folositor pentru știință și credință să profite cît mai curînd de ideea lui Galilei; acesta încercase chiar să o vîndă olandezilor, și mare noroc că aceia, ca și spaniolii cu cîteva decade mai înainte, nu se încrezuseră în ea.

Galilei scosese bazaconii dintr-o premisă care în sine era foarte justă, și anume aceea de a fura ideea lunetei de la flamanzi (care o foloseau numai ca să supravegheze corăbiile în port), și de a îndrepta instrumentul acela spre cer. Iar acolo, printre atîtea alte lucruri pe care părintelui Caspar nici prin vis nu-i trecea să le pună la îndoială, descoperise că Jupiter sau Joe, cum îl numea Galilei, avea patru sateliți, cum s-ar zice, patru lune, niciodată văzute, de la începuturile lumii pînă în timpurile acelea. Patru steluțe ce se învîrteau în juru-i, în timp ce el se învîrtea în jurul soarelui — și vom vedea că pentru părintele Caspar faptul că Joe se-nvîrtea în jurul soarelui, era admisibil, cu

condiția ca pămîntul să fie lăsat în pace.

Acuma, că luna noastră intră uneori în eclipsă, cînd trece în umbra pămîntului, era lucru bine cunoscut, aşa cum era cunoscut tuturor astronomilor şi cînd anume aveau să se petreacă eclipsele lunare şi pentru asta serveau de model almanahurile. Nimic de mirare aşadar că şi lunele lui Jupiter îşi aveau eclipsele lor. Ba chiar, cel puțin pentru noi, aveau două, o eclipsă propriu-zisă şi o ocultație.

Într-adevăr luna dispare din ochii noştri cînd pămîntul se interpune între ea şi soare, însă sateliții lui Jupiter dispar din vederea noastră de două ori, cînd trec în spatele lui, şi cînd îi trec pe dinainte, devenind totuna cu lumina lui, iar cu o lunetă bună se pot urmări foarte bine aparițiile şi disparițiile lor. Cu avantajul neprețuit că, în timp ce eclipsele de lună au loc numai la cîte o moarte de episcop, şi cer un timp foarte lung, cele ale sateliților lui Jupiter au loc frecvent şi sînt destul de rapide.

Acum să presupunem că ora şi minutele eclipselor fiecărui satelit (fiecare mişcîndu-se pe cîte o orbită de lărgime diferită) au fost stabilite cu exactitate pe un meridian cunoscut şi dau mărturie despre ea almanahurile; în cazul ăsta e de ajuns să reuşeşti să stabileşti ora şi minutul în care eclipsa se arată pe meridianul (necunoscut) pe care te afli, iar socoteala o faci imediat şi-i posibil să deduci din ea longitudinea locului de observație.

E adevărat că existau inconveniente minore, de care n-avea rost să-i vorbească unui profan, însă isprava i-ar fi reuşit unui om tare la socoteli, care ar fi putut dispune de un măsurător al timpului, adică de un perpendiculum sau pendul sau Horologium Oscillatorium, cum vrei să-i zici, capabil să măsoare cu o exactitate absolută pînă şi diferența de o secundă; item, dacă ar fi avut două ceasornice obişnuite care să-i spună cu fidelitate ora de începere şi de terminare a fenomenului atît pe meridianul de observare, cît şi pe acela din Insula Fierului; item, cu ajutorul tabelei sinusurilor să ştie măsură mărimea unghiului făcut în ochi de către corpurile examinate — unghi care, dacă-l înțelegem ca pe o poziție a acelor unui ceasornic, ar fi exprimat amănunțit în minute şi secunde distanța dintre două corpuri şi variația ei progresivă.

Cu condiția, e cazul s-o repetăm, să fi avut almanahurile acelea bune pe care Galilei, ajuns bătrîn şi bolnav, nu reuşise să le completeze, dar pe care confrații părintelui Caspar, atît de îndemînatici în calcularea eclipselor Lunii, le aşternuseră acum de minune pe hîrtie.

Care erau inconveniențele cele mai mari, pe care se bătuseră morțiş adversarii lui Galilei? Că erau observații ce nu se puteau face cu ochiul liber şi că era nevoie de o lunetă sau telescop sau cum am vrea să-i mai zicem? Dar părintele Caspar avea unele de cea mai bună fabricație, pe care nici măcar Galilei nu visase să le aibă. Că măsurătoarea şi calculul nu erau la îndemîna marinarilor? Păi, toate celelalte metode pentru longitudini, dacă scoatem din discuție bărcuța, cereau de-a dreptul un astronom! Dacă învățaseră să folosească astrolabul, care nici el nu era lucru la îndemîna oricărui profan, căpitanii aveau să învețe să folosească şi luneta.

Dar, ziceau pedanții, observații atît de exacte care cereau multă precizie, se puteau face poate pe uscat, însă pe o corabie în mişcare, pe care nimeni nu izbuteşte să țină nemişcată o lunetă asupra unui corp ceresc ce nu se vede cu ochiul liber... Ei, bine, Părintele Caspar era gata să arate că, cu puțină pricepere, observațiile se puteau face chiar şi pe o corabie în mişcare.

În fine, unii spanioli obiectaseră că sateliții aflați în eclipsă nu apăreau ziua şi nici în nopțile cu furtună. "Cred ei oare că poți să bați din palme şi aşa, pe loc, cît ai clipi, hop şi eclipsele de lună la dispoziție?" — se necăjea părintele Caspar. Şi cine spusese oare că observarea trebuia făcută în fiece clipă? Cine a călătorit din Indii pînă la Indiile celelalte ştie că luarea longitudinii n-are nevoie de o frecvență mai mare decît se cere pentru luarea latitudinii, şi apoi nici pe aceasta nu poți s-o iei nici cu astrolabul cînd marea-i foarte agitată. Măcar de-am şti s-o luăm bine, longitudinea asta

binecuvîntată, chiar şi numai o dată la două-trei zile, iar între una şi cealaltă am putea ține socoteala timpului şi a spațiului parcurs, cum se şi făcea, folosind o bărcuță. Numai că pînă atunci ne mărginiserăm să facem doar asta timp de luni şi luni de zile. "Ei mi se par", zicea bunul părinte din ce în ce mai scîrbit, "ca hornul carele cu mare mărinimie tu ajuți cu un coş cu pîine, şi în loc de a da mulțumire, se spăşeşte că pe masa-i şi un purceluş fript sau un urecheat nu-i pui. Oh, dare-ar sfîntul! Poate că tu aruncai în mare tunurile din această corabie pentru că ştiai că din o sută de lovituri nouăzeci fac pleosc în apă?"

Iată-l deci pe părintele Caspar punîndu-l pe Roberto să ajute la pregătirea unui experiment ce trebuia să se facă într-o seară ca aceea care tocmai se anunța astronomiceşte potrivită, cu cerul senin, dar cu marea într-o uşoară agitație. Dacă experimentul s-ar fi făcut într-o seară cu mare calmă, explica părintele Caspar, era ca şi cum l-ai fi făcut pe uscat, iar acolo se ştia bine că ar fi reuşit. Experimentul trebuia însă să-i îngăduie observatorului o aparență de mare calmă pe o cocă ce se mişca de la pupă la proră şi dintr-o latură în cealaltă.

Mai întîi de toate trebuiseră să recupereze, dintre ceasurile care în zilele trecute fuseseră maltratate în halul acela, unul care încă mai funcționa cum trebuie. Unul singur, în cazul acela fericit, şi nu două: într-adevăr aveau să-l acordeze cu ora locală printr-o bună verificare la lumina zilei (ceea ce şi făcură) şi, fiindcă erau siguri că se află pe meridianul antipod, nu era nici un motiv să aibă un al doilea care să arate ora de pe Insula Fierului. Era de ajuns să ştie că diferența era de douăsprezece ore în cap. Miezul nopții la ei, miezul zilei acolo.

Dacă stăm să ne gîndim, hotărîrea asta pare să se sprijine pe un cerc vicios. Că se găseau pe meridianul antipod era un lucru pe care experimentul trebuia să-l dovedească, şi nu să-l ia ca de la sine înțeles. Însă părintele Caspar era aşa de sigur de observațiile lui precedente, că dorea numai să le confirme, şi pe urmă — pesemne — după toată trambalarea aceea de pe corabie nu mai era nici măcar un singur ceas care să mai arate ora de pe cealaltă față a globului, deci trebuiau să treacă peste neajunsul ăsta. Pe de altă parte Roberto nu era aşa de subtil încît să remarce viciul ascuns al acestui mod de a proceda.

"Cînd eu spun acuma, tu priveşte hora, şi scrii. Et îndată dai vînt la perpendiculum."

Firul cu plumb era susținut de un schelet din metal care ținea loc de furcă unei baghete de aramă ce se termina cu un pendul circular. În punctul cel mai de jos pe unde trecea pendulul, era o roată orizontală, pe care erau puşi nişte dinți, dar făcuți în aşa fel ca o laturе a dintelui să vină drept la linie pe planul roții, iar cealaltă oblic. Mergînd încoace şi încolo, pendulul — înaintînd — lovea, printr-un aculeț care ieşea din el, o crăpătură, care la rîndu-i atingea un dinte pe partea-i dreaptă, şi punea în mişcare roata; iar cînd pendulul se întorcea, crăpaturica abia atingea latuța oblică a dintelui, iar roata stătea pe loc. Însemnînd dinții cu nişte numere, cînd pendulul se oprea, se puteau număra dinții mişcați, şi deci calcula numărul părticelelor de timp parcurse.

"Aşa tu nu eşti obligat să numeri de fiecare dată unul, doi trei et coetera, ci la sfîrşit cînd eu zic gata, opreşti perpendiculul şi numeri dinții, înțeles? Et scrii cîți dinți. Apoi priveşti horologiul şi scrii hora asta sau asta. Et cînd din nou eu zic acuma, tu dai la el un foarte vioi vînt, şi el începe din nou oscilațiunea. Simplice, că şi un copil pricepe."

Bineînțeles că nu era vorba de cine ştie ce pendul, părintele Caspar o ştia bine, dar despre treaba asta abia începea să se discute şi numai după un timp s-ar fi putut construi unele mai perfecte.

"Lucru difficillimum, şi trebuie încă mai învățăm mult, dar dacă Domnul nu ar interzice Die Wette... cum zici tu, le pari..."

"Rămăşagul."

"Aşa. Dacă Dumnezeu nu ar opri asta, eu aş putea face rămăşag că în viitor toți merg a căutare

longitudini şi toate alte phenomena pămînteşti cu perpendicul. Dar pe o corabie foarte greu, et tu trebuie faci multă atenție."

Caspar îi spuse lui Roberto să-şi pună la îndemînă cele două aparate, dimpreună cu tot ce-i trebuia pentru scris, pe castelul de pupă, care era locul de observație cel mai înălțat de pe Daphne, acolo unde aveau să monteze Instrumentum Arcetricum.

Din chelnă aduseseră pe castel toate catrafusele acelea pe care Roberto le văzuse în treacăt cînd încă îl fugărea pe Intrus. Erau uşor de adus, afară de cada de metal, care fusese cocoțată pe punte printre imprecațiuni şi ratări de tot hazul pentru că nu încăpea în sus pe treptele scăriței. Dar părintele Caspar, ahotnic cum era, acum cînd trebuia să-şi realizeze proiectul, dădea dovadă de o energie fizică tot aşa de mare pe cît voința.

Urcă aproape de unui singur, cu un instrument de strîns cataramele, o armătură de semicercuri şi de mici tije de fier, care se dovedi o înjghebare de formă rotundă, la care fixară cu nişte inele pînza de cort circulară, astfel încît la sfîrşit aveau un fel de cupolă în forma unei jumătăți de glob sferic, cu diametrul de circa doi metri. Trebuiră să-l dea cu catran ca să nu lase să treacă uleiul acela rău mirositor din butoiaşe, cu care acum Roberto îl umplea, plîngîndu-se de mirosul grețos. Însă părintele Caspar îi tot aducea aminte, serafic ca un capucin, că nu aveau să prăjească ceapă în el.

"Dar la ce serveşte?"

"Încercăm în această mare mică să punem o corabie mai mică", şi cerea să fie ajutat să pună în ligheanul acela mare de pînză, lighenaşul metalic, aproape turtit, cu un diametru puțin mai mic decît al celui în care încăpuse. "Nu ai niciodată auzit cineva care spune că marea întinsă ca uleiul? Iată, acum şi vezi, pluta atîrnă la stînga şi oleul din bazinul mare atîrnă la drepta, et viceversa, sau ție aşa pare; în fapt oleul se menține pururea în echilibru, fără să se ridice sau să coboare, şi paralel cu orizontul. Asta s-ar întîmpla şi de ar fi apă, dar pe oleu stă lighenaşul mic ca pe marea calmă. Et eu am făcut la Roma un mic experiment, cu două lighenaşe mici, cel mai mare plin cu apă şi cel mai mic cu nisip, şi în nisip un bețigaş et eu puneam pe cel mic să plutească în cel mare et pe cel mare îl mişcăm, şi tu puteai vedea bețigaşuul dirept ca un turn, nu aplecat ca turnurile din Bononia!"

"Wunderbar", aproba poliglot Roberto. "Şi acum?"

"Scoatem acum lighenaşul mic, care trebuie pe el o maşinărie întreagă montăm."

Marginea ligheanului mic avea nişte arcuri mici pe dinafară aşa încît, explica părintele, atunci cînd el avea să plutească cu greutatea-i în el, trebuia să rămînă despățit măcar cu un deget de fundul vasului în care era conținut; iar dacă mişcarea excesivă a oaspetelui său l-ar fi împins prea la fund (care oaspete, întreba Roberto; acum tu vezi, răspundea părintele) arcurile acelea trebuiau să-i îngăduie să plutească din nou în sus fără să se clatine. Pe fundul interior trebuiau să înfigă un scaun cu spătarul înclinat, care să-i permită unui om să stea aproape întins pe spate privind în sus, sprijinindu-şi picioarele pe o placă de fier ce ținea loc de contragreutate.

După ce puseră ligheanul mare pe punte şi-l făcură să stea locului cu cîteva cuie, părintele Caspar se aşeză pe scaun, şi-i explică lui Roberto cum să-i monteze pe umeri, legîndu-i-o de mijloc, o armătură de frînghii şi de curele din pînză şi din piele la care mai trebuia ataşată şi o scufie în formă de coif. Coiful lăsa o gaură pentru un ochi, în timp ce la înălțimea nasului ieşea înafară un corn care avea deasupra un inel. În el se fixa luneta, din care atîrna o stinghie țapănă ce se termina printr-un cîrlig. Acea Hiperbolă a Ochilor putea fi mişcată liber pînă ce ar fi fost identificat astrul ales dinainte; dar, odată ce acesta se afla în centrul lentilei, se agăța stinghia aceea rigidă de bandulierele de pe piept, şi din acel moment era garantată o vedere fixă către eventualele mişcări ale acelui ciclop.

"Perfect!" jubila iezuitul. Cînd lighenaşul ar fi fost pus să plutească peste calmul uleiului, puteau

fi ațintite chiar şi corpurile cereşti cele mai greu de văzut, fără ca vreo clătinătură a mării aflate în frămîntare să poată abate ochiul cititor în horoscoape de la steaua-i predestinată! "Iar asta domnul Galilei descris, iar eu am fapt."

"E foarte frumos", zise Roberto. "Dar acuma cine pune toate astea în vasul cu ulei?"

"Acum eu dezleg pe mine şi cobor, apoi noi punem lighenaş gol în ulei, apoi eu sui la loc."

"Nu cred că-i uşor."

"Mult mai uşor decît un lighenaş cu mine cu tot în el să pui."

Cu oarecare efort, lighenaşul cu scaunul lui fu pus deasupra să plutească pe ulei. Apoi părintele Caspar, încoifat şi împlătoşat şi cu luneta montată pe coif, încercă să urce pe înjghebarea aceea, cu ajutorul lui Roberto care cu o mînă i-o ținea strîns pe a lui şi cu cealaltă îl împingea de la spate. Încercarea fu făcută de mai multe ori, şi cu prea puțin succes.

Nu pentru că scheletul metalic ce susținea vasul cel mare nu putea ține şi un oaspete, dar nu-i oferea acestuia nici un punct de sprijin ca lumea. Apoi, cînd părintele Caspar încerca, cum făcu de cîteva ori, să pună numai un picior pe marginea metalică, punîndu-l repede pe celălalt înlăuntrul lighenaşului mai mic, acesta, în plin avînt al îmbarcării, prindea să se mişte pe ulei către partea opusă a vasului ce-l conținea, crăcănînd în formă de compas picioarele părintelui, care scotea țipete de alarmă pînă ce Roberto nu-l apuca de mijloc şi-l trăgea către sine, cum s-ar zice, cu picioarele pe pămîntul Daphnei — blestemînd de moarte în timpul ăsta în amintirea lui Galilei şi lăudîndu-i pe cîinii ăia de persecutori ai lui. Intervenea în clipa aceea părintele Caspar care, lăsîndu-se să cadă în brațele salvatorului său, îl asigura printr-un geamăt că persecutorii aceia nu erau cîini, ci oameni ai bisericii demni de tot respectul, puşi doar în slujba păstrării adevărului, iar cu Galilei se purtaseră părinteşte şi plini de îndurare. Apoi, tot aşa împlătoşat şi imobilizat cu privirea spre cer, cu luneta perpendiculară pe față, ca un Pulcinello cu nasul mecanic, îi amintea lui Roberto că acel Galilei măcar în invenția aceea nu greşise şi că trebuia doar să încerci şi să tot încerci. "Şi aşadar, mein lieber Robertus", zicea el apoi, "poate că tu ai uițat pe mine şi crezi că eram o țestoasă, pe care o capturezi cînd pui cu pîntecele în aer? Haide, împinge pe mine din nou, iată, fă să ating marginea aceea, uite, aşa, căci hornului i se cuvine status erectus."

În toate aceste nefericite operațiuni nu înseamnă că uleiul rămînea calm ca orice ulei, iar după puțin timp amîndoi experimentatorii se treziră destui de gelatinoşi şi, ceea ce e mai rău, oleaginoşi din belşug — dacă contextu-i permite cronicarului astă întorsătură de condei, fără ca să i se mai reproşeze sursa.

În timp ce părintele Caspar ținea morțiş să poată ajunge la scaunul acela, Roberto constată că poate trebuiau să golească mai întîi vasul cel mare de ulei, apoi să pună în el lighenaşul, iar pe urmă să-i urce în el pe părinte şi, la sfîrşit, să toarne din nou uleiul, al cărui nivei crescînd, atunci şi lighenaşul, şi împreună cu el şi observatorul, s-ar fi ridicat să plutească.

Aşa se şi făcu, cu mari laude aduse de maestru istețimii elevului, pe cînd miezul nopții se apropia grabnic. Nu prea dădea el ansamblul acela impresia de cine ştie ce stabilitate, dar dacă părintele Caspar avea grijă să nu se mişte alandala, se putea spera tot binele.

La un moment dat Caspar strigă triumfător: "eu acuma văd pe ei!" Strigătul îl obligă să-şi mişte nasul, iar luneta, care era destul de grea, riscă să alunece din ocular, el mişcă brațul ca să n-o clintească din locu-i, mişcarea brațului îl descumpăni din umăr, şi lighenaşul fu gata-gata să se răstoarne. Roberto lăsă şi hîrtie şi ceasuri, îl susținu pe părintele Caspar, restabili echilibrul întregului ansamblu şi-i recomandă astronomului să rămînă nemişcat, făcînd ca ochelarul acela al lui să se clintească cu cea mai mare precauție şi mai ales fără să mai dea glas emoțiilor.

Următoarea veste fu dată printr-un murmur care, amplificat de mărețul coif, păru a răsuna

răguşit ca dintr-o bolgie a tartarului: "Eu văd iarăşi pe ei", şi cu un gest măsurat ținu strîns luneta pe pieptar. "Oh, wunderbar! Trei steluțe sînt ale lui Jupiter la orient, una singură la occident... Cea mai aproape apare mai mică, et... iată, zero minute şi treizeci secunde de Jupiter. Tu scrii. Acum gata să atingă Jupiter, peste puțin dispare, atent să scrii ora care ea dispare..."

Roberto, care-şi lăsase locul său ca să sară în ajutorul maestrului, luase din nou în mînă tăblița pe care trebuia să însemne timpii, dar se aşezase lăsîndu-şi ceasurile în spate. Se întorsese brusc, şi făcu să cadă pendulul. Bagheta ieşi de la locul ei. Roberto o apucă şi încercă să o facă să intre la loc, dar nu izbutea. Părintele Caspar îi striga acum să însemneze ora, Roberto se întoarse către ceas şi, făcînd asta, lovi călimara cu pana. O îndreptă din zbor, ca să nu piardă tot lichidul, dar făcu să cadă ceasul.

"Ai luat tu hora? Acum, perpendiculul!" striga Caspar, iar Roberto răspundea: "nu pot, nu pot".

"Cum tu nu poți, leneşule?!" Şi neauzind răspuns, continua să strige "cum tu nu poți, smintit? Hai însemnat, ai scris, ai împins? El acuma dispare, haide!"

"Am pierdut, nu, n-am pierdut, am stricat totul!", zise Roberto. Părintele Caspar dădu la o parte luneta de pe coif, îşi aruncă ochii alături, văzu pendulul făcut praf, ceasul răsturnat, pe Roberto cu mîinile mînjite de cerneală, nu se mai putu abține şi izbucni într-un "Himmelpotzblitzsherrgottsakrament!" care-i zgudui tot trupul. Prin această mişcare neprecautā, făcuse să se încline prea tare lighenaşul şi lunecase în uleiul din cuvă; luneta îi scăpase din mînă şi din apărătoarea ei şi apoi, ajutată de legănarea vasului, se dusese de-a dura pe toată întinderea castelului, făcînd salturi pe scăriță şi, căzînd de acolo pe punte, se izbise razna de spatele unui tun.

Roberto nu ştia dacă să sară mai întîi în ajutorul omului sau al intrumentului. Omul, împiedicîndu-se prin rîncezeala aceea, îi strigase sublim să aibă grijă de lunetă, Roberto se repezise pe urmele acelei Hiperbole iuți de picior şi o regăsise ca vai de ea şi cu cele două lentile sparte.

Cînd, în sfîrşit, Roberto îl scosese din ulei pe părintele Caspar, care părea o fleică de porc gata de pus în tigaie, acela spusese simplu şi cu o eroică încăpăfînare că nu era totul pierdut. Telescop tot aşa de puternic mai era unul, fixat pe Observatoarea Malteză. Nu rămînea decît să se ducă să-l ia de pe insulă.

"Dar cum?" zisese Roberto.

"Prin natațiune".

"Dar domnia ta ai spus că nu ştii să înoți, şi nici n-ai putea, la vîrsta domniei tale..."

"Eu nu. Tu, da."

"Dar nici eu n-o ştiu, blestemata asta de natație!"

"Învață".

24. Dialoguri despre Sistemele cele Mari

Ceea ce urmează are o natură incertă: nu înțeleg dacă-i vorba de relatări ale dialogurilor ce s-au desfăşurat între Roberto şi părintele Caspar sau de însemnări pe care primul le făcea noaptea ca să aibă cu ce-i închide gura celui de al doilea în timpul zilei. Oricum stau lucrurile, e evident că, pe toată perioada în care rămăsese la bord cu bătrînul, Roberto nu scrisese scrisori pentru Doamnă. Era ca şi cum, puțin cîte puțin, de la viața-i nocturnă, începea a trece la viața diurnă.

De exemplu, pînă atunci privise Insula dimineața devreme, şi pentru foarte scurt timp, sau seara, cînd pierdeai simțul marginilor şi al depărtărilor. Numai acum descoperea că fluxul şi refluxul sau acel joc alternativ al mareelor, timp de o bună parte a zilei, ducea apele să şteargă fîşia de nisip ce le

separau de pădure, iar în cealaltă parte le făcea să se retragă lăsînd descoperită o zonă stîncoasă care, explica părintele Caspar, era ultima ramificație a zidului de corali.

Între flux sau aflux şi reflux, îi explica tovarăşul său, trec cam şase ore, iar ăsta-i ritmul respirației marine sub influența Lunii. Nu aşa cum voiau unii în vremuri mai vechi, care atribuiau această mişcare răsuflării unui monstru al abisurilor, ca să nu mai spunem de domnul acela francez care afirma că, chiar dacă pămîntul nu se mişcă de la vest la est, totuşi se leagănă, ca să zicem aşa, de la nord la sud şi invers, iar în această mişcare periodică e firesc ca marea să se înalțe şi să se coboare, ca atunci cînd cineva ridică din umeri şi haina i se mişcă în sus şi în jos pe lîngă gît.

Misterioasă problemă, aceea a mareelor, pentru că ele se schimbă după uscaturi şi după mări, şi după poziția țărmurilor față de meridiane. Ca regulă generală, în timpul lunii noi, avem mare crescută la amiază şi la miezul nopții, dar pe urmă, zi cu zi, fenomenul întîrzie cu patru cincimi de oră, iar neştiutorul care habar n-are de asta, văzînd că la ora cutare a zilei un anumit canal era navigabil, se aventurează în el la aceeaşi oră în ziua următoare, şi se împotmoleşte pe uscat. Ca să nu mai spunem de curenții pe care mareele îi stîrnesc, iar unii dintr-înşii sînt aşa de puternici încît în momentul refluxului o corabie nu izbuteşte să ajungă la uscat.

Şi apoi, zicea bătrînul, pentru fiece loc în care ne aflăm, trebuie o socoteală diferită, şi avem nevoie de Tabele Astronomice. Încercă chiar să-i explice lui Roberto calculele acelea — adică faptul că se cere să observi întîrzierea lunii, înmulțind zilele lunii cu patru şi împărțind apoi la cinci — sau invers. Fapt e că Roberto nu-nțelegea nimic, şi vom vedea mai tîrziu cum uşurătatea asta a lui îi cauzează mari încurcături. Se mărginea doar să se mire de fiecare dată că linia meridianului, care ar fi trebuit să lunece între un cap şi altul al Insulei, trecea uneori prin mare, alteori peste stînci, şi nu-şi dădea niciodată seama care era momentul potrivit. Asta şi pentru că, fie că era flux sau reflux, marele mister al mareelor îl interesa mult mai puțin decît marea taină a liniei aceleia dincolo de care Timpul mergea înapoi.

Am mai spus că nu avea vreo înclinare deosebită de a nu crede cele ce-i povestea iezuitul. Însă adesea se distra provocîndu-l, ca să-l facă să povestească şi mai mult, şi deci recurgea la tot repertoriul de argumentări pe care le auzise în cenaclurile oamenilor acelora de treabă pe care iezuitul îi considera, dacă nu emisari ai Satanei, cel puțin nişte bețivi şi desfrînați ce-şi făcuseră din tavernă Liceul lor. În definitiv, însă, îi era greu să respingă fizica unui maestru care, pe baza principiilor acestei fizici înseşi, se pregătea acum să-l învețe să înoate.

Ca primă reacție, pentru că nu-i ieşise din minte naufragiul său, afirmase că pentru nimic în lume n-avea să mai ia contact cu apa. Părintele Caspar îl rugase să ia aminte că, tocmai în timpul naufragiului, apa aceea îl susținuse, — semn că era un element prietenos, şi nu duşmănos. Roberto răspunsese că apa îl susținuse nu pe el, ci lemnul de care se legase el, iar părintele Caspar îşi luase revanşa făcîndu-l să ia aminte că, dacă apa susținuse un lemn, creatură fără suflet, care rîvneşte să se scufunde, cum ştie oricine a aruncat un lemn de sus în jos, era cu atît mai bună să susțină o ființă vie gata să urmeze tendința firească a lichidelor. Roberto ar fi trebuit să ştie, dacă aruncase vreodată în apă un cățeluş, că animalul, mişcîndu-şi labele, nu numai că plutea, dar se şi întorcea repede la țărm. Şi, adăuga părintele Caspar, poate că Roberto nu ştia că, dacă sînt puşi în apă copii de cîteva luni, aceştia ştiu să înoate, pentru că natura ne-a făcut înotători, ca pe orice alte animale. Din nefericire sîntem mai aplecați decît animalele către prejudecăți şi erori, şi deci crescînd, dobîndim cunoştințe false asupra virtuților lichidelor, aşa încît teama şi neîncrederea ne fac să pierdem acel dar înnăscut.

Roberto îl întreba atunci dacă el, respectabilul părinte, învățase să înoate, iar respectabilul părinte răspundea că el nu pretindea a fi mai bun decît atîția alții ce evitaseră să facă fapte bune. Se născuse

într-o țară toarte depărtată de mare şi pusese piciorul pe o corabie numai la o vîrstă tîrzie cînd — zicea el — de acum trupul său era doar o tigvă roasă de molii, o încețoşare a vederii, o curgere a nasului, țiuit al urechilor, îngălbenire a dinților, înțepenirea cerbiciei, un gîtlej cu mărgele ca la curcani, călcîie pline de podagră, o fleşcăire a pieilor, o coamă ca o bidinea văruită, fluierele picioarelor îi scîrțîiau, degetele îi tremurau, picioarele i se-mpleticeau, pieptul îi era o răzuire de guturaiuri, printre fîrnîituri de bale şi rîgîituri de scuipat.

Însă, preciza el imediat, mintea fiindu-i mai vioaie decît hoitul, ştia şi el ceea ce şi înțelepții Greciei antice descoperiseră şi anume că dacă se scufundă un corp într-un lichid, acest corp capătă sprijin şi împingere în sus pentru cîtă apă înlocuieşte, fiindcă apa caută să se-ntoarcă să-şi ocupe spațiul din care a fost alungată. Şi nu e adevărat că pluteşte sau nu pluteşte potrivit formei sale, şi deci se înşelaseră anticii, potrivit cărora un lucru turtit stă deasupra iar unul ascuțit se duce la fund; dacă Roberto ar fi încercat să vîre cu forța în valuri, ştiu şi eu, vreo sticlă (care nu-i turtită) ar fi simțit aceeaşi rezistență ca atunci cînd ar fi încercat să îndese în apă un castron.

Se cerea aşadar să te împrieteneşti cu elementul şi apoi totul ar fi mers de la sine. Şi propuse ca Roberto să coboare de-a lungul scării de frînghie ce atîrna la proră, zisă şi scara lui Iacob dar, spre liniştirea lui, rămînînd legat de o parîmă sau odgon sau funie, cum vrei să-i zici, lungă şi tare, legată de peretele vasului. Drept care, cînd s-ar fi temut să nu se scufunde, n-avea decît să tragă de frînghie.

Nu mai e nevoie să spunem că acel maestru al unei arte pe care nu o practicase niciodată nu luase în seamă un număr nesfîrşit de accidente ce-ar fi putut interveni, neglijate şi de învățații Greciei antice. De pildă, ca să-i îngăduie libertate de mişcare, îi pusese la îndemînă o frînghie de cînepă cît se poate de lungă, aşa încît pentru prima oară cînd Roberto, ca orice aspirant la înot, ajunsese sub fața apei, trăsese cît îl țineau puterile, şi mai nainte ca parîma să-l scoată afară înghițise atîta sărătură încît voi să renunțe, pentru acea primă zi, la orice altă încercare.

Începutul fusese totuşi încurajator. Abia ce coborîse scara şi atinsese apa, Roberto îşi dăduse seama că lichidul era plăcut. Despre naufragiul său avea o amintire friguroasă şi violentă, iar faptul că descoperea o mare aşa de caldă îl stîrnea acum să-şi continue scufundarea, pînă ce, stînd tot agățat de scăriță, lăsase ca apa să-i ajungă pînă ia bărbie. Crezînd că asta însemna să înoți, se tolănise de-a binelea lăsîndu-se în voia amintirilor din epoca-i pariziană.

De cînd ajunsese pe corabie făcuse, după cum am văzut, cîteva abluțiuni, dar ca o pisicuță care-şi linge blana cu limba, spălîndu-şi numai fața şi părțile ruşinoase. În ce priveşte restul — şi cu-atît mai mult cu cît se-nverşuna să-şi pîndească Intrusul — picioarele i se acoperiseră cu o crustă de murdărie din cală, iar sudoarea îi lipise hainele de trup. În contact cu apa aceea călduță ce-i spăla în acelaşi timp trupul şi veşmintele, Roberto îşi amintea cum descoperise, în palatul Rambouillet, două cădițe, nu una, la dispoziția marchizei, ale cărei preocupări pentru îngrijirea trupului erau obiect de conversație într-o societate în care spălatul nu era un lucru frecvent. Chiar şi cei mai rafinați dintre oaspeții ei găseau că curățenia consta în prospețimea albiturilor, iar un semn de eleganță era schimbarea lor cît mai deasă, nu folosirea apei. Iar multele esențe parfumate, cu care marchiza îi zăpăcea, nu erau un lux, ci — pentru ea — o necesitate, ca să pună o apărare între nările-i gingaşe şi izurile lor unsuroase.

Simțindu-se mai gentilom decît la Paris, Roberto, ținîndu-se strîns cu o mînă de scăriță, îşi freca cu cealaltă cămaşa şi nădragii de trupu-i asudat, frecîndu-şi între timp călcîiul unui picior cu degetele de la celălalt.

Părintele Caspar îl urmărea cu mult interes, dar tăcea, voind ca Roberto să lege prietenie cu marea. Totuşi, temîndu-se ca mintea lui Roberto să n-o ia razna dintr-o exagerată grijă față de trup,

încerca să i-o abată. Îi vorbea în timpul ăsta despre maree şi despre virtuţile atracţiei lunii.
Încerca să-l facă să preţuiască un fapt ce avea în el ceva incredibil: că dacă mareele răspund la chemarea lunii, trebuiau să se petreacă numai cînd era lună, şi nu cînd ea se afla pe partea celaltă a planetei noastre. Dar, în schimb, flux şi reflux continuau pe amîndouă părţile planetei, repetîndu-se aproape din şase în şase ore. Roberto trăgea cu urechea la discuţia despre maree, dar se gîndea la lună — la ea se gîndise în toate nopţile acelea mai mult decît la maree.
Întrebase cum se făcea că noi îi vedem lunii permanent una şi aceeaşi faţă, iar părintele Caspar explicase că ea se-nvîrte ca o minge ţinută de-un fir de un atlet ce-o face să se rotească, şi care nu-i poate vedea altceva decît partea care stă cu faţa la el.
"Însă", îl sfidase Roberto, "partea asta o văd atît indienii, cît şi spaniolii; în schimb pe lună lucrurile nu stau aşa în ce priveşte luna lor, pe care unii o numesc Vîlva şi care nu-i alta decît pămîntul nostru. Locuitorii Subvîlvani, ce locuiesc pe faţa întoarsă către noi, o văd totdeauna, în timp ce Privîlvanii, care locuiesc în emisfera cealaltă, nu ştiu de ea. Închipuiţi-vă că s-ar muta pe partea asta: cine ştie ce-ar simţi cînd ar vedea strălucind în noapte un cerc de cincisprezece ori mai mare decît luna noastră! Poate s-ar aştepta să le cadă-n cap dintr-o clipă în alta, aşa cum vechii Gali se temeau pururea să nu le cadă cerul în cap! Ca să nu mai vorbim de cei ce locuiesc exact la marginea dintre cele două emisfere, şi care văd Vîlva tot timpul răsărind la orizont!
Iezuitul făcuse tot felul de glume şi ironii despre basmul acela cu locuitorii lunii, pentru că corpurile cereşti nu-s de aceeaşi natură cu pămîntul nostru, şi deci nu sînt potrivite să găzduiască făpturi vii, fapt pentru care era mai bine să fie lăsate legiunilor îngereşti, ce se puteau mişca spiritual prin cleştarul cerurilor.
"Dar cum ar putea fi cerurile de cristal? Dacă ar fi aşa, cometele, trecînd prin ele, le-ar sparge."
"Dar cine ţi-a spus ţie că cometele trec prin regiunile eterice? Cometele trec prin regiunea sublunară, iar aici este aerul, aşa cum şi tu vezi."
"Nu se mişcă nimic care să nu fie corp. Iar cerurile se mişcă. Deci sînt corp".
"După ce tu spui parascovenii, te mai faci şi aristotelic. Dar ştiu eu pentru ce tu spui aşa. Tu vrei ca şi în ceruri aer, şi aşa nu mai este diferenţa între susul şi josul, totul se-nvîrte, et pămîntul mişcă kuruf său ca o gogoaşă."
"Dar noi în fiece noapte vedem stelele într-o poziţie diferită..."
"Drept este. De fapt ele se mişcă."
"Aşteaptă, părinte, n-am terminat. Domnia ta vrei ca soarele şi toate celelalte astre, care sînt corpuri uriaşe, să facă un ocol în jurul pămîntului la fiecare douăzeci şi patru de ore, iar stelele fixe sau marele inel ce le-nconjoară să parcurgă mai mult de douăzeci şi şapte de mii de ori două sute de milioane de leghe? Căci asta ar trebui să se-ntîmple, dacă pămîntul nu s-ar învîrti în jurul lui însuşi în douăzeci şi patru de ore. Cum pot stelele fixe să meargă aşa de repede? Aia care locuiesc pe ele ar ameţi!"
"Dacă locuia cineva pe ele. Dar asta est petitio prinkipii."
Şi-i explica faptul că era uşor să inventezi un singur argument în favoarea mişcării soarelui, pe cînd, în schimb existau foarte multe argumente împotriva mişcării pămîntului.
"Ştiu foarte bine", răspundea Roberto, "că Ecleziastul spune terra autem in aeternum stat, sol oritur, şi că Ioşua a oprit soarele, nu pămîntul. Dar chiar dumneavoastră m-aţi învăţat că dacă citim Biblia în litera ei, ar trebui să fi fost lumina înainte de crearea soarelui. Ca atare, cartea sacră trebuie citită cu un grăuncior de sare, şi chiar Sfîntul Augustin ştia că aceasta vorbeşte de multe ori more allegorico..."
Părintele Caspar zîmbea şi-i amintea că de multă vreme iezuiţii nu-şi mai învingeau adversarii cu

chițibuşuri luate din scripturi, ci cu argumente imbatabile întemeiate pe astronomie, pe sens, pe judecăți matematice şi fizice.

"Care judecăți, adicătelea?" întreba Roberto rîcîindu-şi nițelul jeg de pe pîntece.

Adicătelea, răspundea atins părintele Caspar, puternicul argument al Roții: "Acum tu ascultă pe mine. Gîndeşte la o roată, bine?"

"Mă gîndesc la o roată".

"Bravo, aşa gîndeşti şi tu, în loc faci pe maimuțoiul şi repeți ce ai auzit la Paris. Acum tu gîndeşti că această roată e înfiptă într-un țăruş ca şi cum era roata unui olar, et tu vrei faci să se învîrtă roata asta. Ce faci tu?"

"Pun mîinile, sau pun un deget pe marginea roții, mişc degetul, şi roata se-nvîrte."

"Nu crezi că făceai mai bine să pui pe țăruşul, din centrul roții, şi încerci faci să se-nvîrtă el?"

"Nu, ar fi imposibil..."

"Aşa! Iar galileienii şi copernicanii tăi vor să pună soarele nemişcat în centrul universului să facă să se mişte tot marele cerc al planetelor în jur, în loc să gîndească că mişcarea este dată de cercul mare al cerurilor, pe cînd pămîntul poate sta oprit în mijloc. Cum putuse Domnul Dumnezeu pună Soarele în acel loc mic et pămîntul coruptibil şi întunecat în printre stelele luminoase et eterne? înțeles eroarea ta?"

"Păi, soarele trebuie să existe în mijlocul universului! Corpurile în natură au nevoie de acest foc radical şi ca el să locuiască în inima regatului, ca să satisfacă nevoile tuturor părților. Cauza generării nu trebuie pusă în centrul a toate? Natura nu şi-a pus sămînța în genitale, la jumătatea drumului dintre cap şi picioare? Şi semințele nu sînt în centrul merelor? Iar sîmburele nu-i în mijlocul piersicii? Şi, prin urmare, pămîntul, care are nevoie de lumina şi de căldura acelui foc, se învîrte în jurul lui ca să primească pe toate părțile virtutea solară. Ar fi ridicol să credem că soarele s-ar învîrti în jurul unui punct de care n-ar avea nevoie, şi-ar fi ca şi cum ai zice, văzînd o ciocîrlie friptă, că pentru a o găti trebuie să-nvîrtim vatra în jurul ei..."

"A, da? Şi atunci cînd episcopul dă ocol bisericii ca să binecuvînteze pe ea cu cădelnița tu ai vrea ca biserica să se-nvîrtă în jurul episcopului? Soarele poate să se învîrtă pentru că-i din element ignic. Şi tu ştii bine că focul zboară şi se mişcă şi niciodată stă pe loc. Ai tu văzut vreodată munții să se mişte? Et atuncea cum se mişcă pămîntul?"

"Razele soarelui, ajungînd să se lovească de el, îl fac să se-nvîrtă, aşa cum putem face să se-nvîrtă o minge lovind-o cu mîna, iar dacă mingea-i mică, chiar şi cu suflarea noastră... Şi, în sfîrşit, voiți ca Dumnezeu să pună soarele să alerge, care este de patru sute şi treizeci şi patru de ori mai mare decît pămîntul, numai ca să poată să ne crească nouă varza?"

Ca să dea cea mai mare vigoare teatrală acestei din urmă obiecții, Roberto voise să-şi îndrepte degetul către părintele Caspar, şi de aceea întinsese brațul şi dăduse din picioare ca să iasă mai la vedere, depărtîndu-se de carena vasului. În mişcarea aceasta, nici mîna cealaltă nu se mai ținea bine, capul i se dăduse pe spate şi Roberto ajunsese sub apă, fără ca apoi să mai izbutească, cum am mai spus, să se mai apuce de funie, prea larg lăsată, ca să revină la suprafață. Se comportase atunci ca toți cei care pînă la urmă se îneacă, făcînd mişcări dezordonate şi înghițind şi mai multă apă, pînă ce părintele Caspar întinsese cum trebuie funia aducîndu-l la loc pe scăriță. Roberto urcase înapoi jurînd că niciodată n-avea să se mai întoarcă acolo.

"Mîine tu încerci din nou. Apa sărată este ca un medicament, nu gîndi că era un rău mare", îl consolă pe punte Caspar. Şi pe cînd Roberto se împăca din nou cu marea pescuind, Caspar îi explica cîte şi ce avantaje ar fi tras amîndoi dacă ar fi ajuns pe Insulă. Nici nu mai merita osteneala să pomenească de redobîndirea bărcii, cu care ar fi putut să umble ca nişte oameni liberi între corabie

şi uscat şi ar fi avut acces la Văzătoarea Malteză.

Din cîte spune Roberto despre povestea asta, trebuie dedus că invenția aceea depăşea posibilitățile lui de înțelegere — sau că spusele părintelui Caspar, aşa cum îi erau şi altele, erau frînte de elipse şi de exclamații, cu ajutorul cărora părintele vorbea aci de forma ei, aci de ceea ce făcea şi aci de îdeea care stătuse la baza ei.

Iar Ideea nici măcar nu era a sa. Despre Văzătoare aflase scotocind printre hîrtiile unui confrate defunct, care la rîndu-i aflase despre ea de la un alt confrate care, în timpul unei călătorii în prea nobila insulă a Maltei, sau mai bine zis Melita, auzise slăvindu-se acest instrument ce fusese construit din ordinul Eminentisimului Principe Johannes Paulus Lascaris, Mare Maestru al acelor faimoşi Cavaleri.

Cum anume era Specula aceea, nici unul nu văzuse vreodată: de la primul confrate rămăsese doar o cărțulie cu schițe şi însemnări, dealtfel şi ea acum dispărută. Iar pe de altă parte, se văieta Caspar, acel opuscul însuşi "era din cale-afară de pe scurt înscriptat, cu nullo schemate visualiter patefacto, nici vreo tabulă sau rotulă, et nulla instructione apposita.

Pe baza acestor sărăcăcioase însemnări părintele Caspar, în cursul lungii călătorii pe Daphne, punîndu-i la treabă pe dulgherii de la bord, desenase din nou, sau răstălmăcise felurite le elemente ale acelei tehnasme, montîndu-le apoi pe Insulă şi prețuindu-i în loco nenumăratele virtuți — iar Specula trebuia să fie cu-adevărat o Ars Magna în carne şi oase, sau mai bine zis în lemn, fier, pînză şi alte substanțe, un soi de Mega Horologiu, o Carte însuflețită în stare să dea la iveală toate tainele Universului.

Dînsa — zicea părintele Caspar cu ochii aprinşi ca doi tăciuni — era o Unică Sintagmă de Novisime Instrumente Phyzice şi Mathematice, "prin roți şi cicluri aranjate cu mare artă". Apoi desena pe punte sau în aer cu degetul, şi-i spunea să se gîndească la o primă parte a ei, circulară, cum s-ar zice baza sau fundamentul, care arată Orizontul Nemişcat, cu Roza celor treizeci şi două de Vînturi şi cu toată arta Navigatorie cu prevederile oricărei furtuni. "Partea de Mijloc", adăuga el apoi, "care pe bază edificată este, închipuie un Cub cu cinci laturе -închipui tu? — nein, nu cu şase, a şasea se sprijină pe bază şi deci tu nu vezi pe ea. Pe prima față a Cubului, id est Chronoscopium Universale, poți opt roate în cycluri perene aranjate să vezi, care reprezintă Calendarul lui Iuliu şi al lui Gregoriu şi cînd anume vin la rînd duminicile, şi Epactele, et Cercul Solar, et Sărbătorile Schimbătoare şi Pascale, et luna nouă şi luna plină, pătrarul Soarelui et al Lunii. În Cubilaterul secund, id est das Horoscopium, prin care fiind dată hora curentă din Malta, curentă poți să găseşti care oră este în restul globului nostru. Et găseşti o Roată cu două Planisfere, din care unul arată et învață tot Primul Mişcător scientia, al doilea despre Octava Sphaera et de spre Stelele Fixe doctrina şi mişcarea. Et fluxul et refluxul, adicăte decrementul şi incrementul mărilor, de mişcarea Lunei în tot Universul mişcate..."

Asta era latura cea mai pasionantă. Cu ajutorul ei se putea cunoaşte acel Horologium Catholicum despre care s-a mai spus, cu ora misiunilor iezuite de pe orice meridian; nu doar atît, ea părea chiar să ia asupră-şi funcțiile unui bun astrolab întrucît dezvăluia şi mărimea zilelor şi a nopților, înălțimea soarelui cu proporția Umbrelor drepte, şi ascensiunile drepte şi oblice, durata crepusculelor, culminația stelelor fixe în fiece an, lună şi zi. Şi tocmai cătînd şi cătînd pe latura aceea, părintele Caspar ajunsese la certitudinea că se afla în sfîrşit pe meridianul antipod.

Era apoi o a treia latură care conținea în şapte roți alcătuirea întregii Astrologii, toate viitoarele eclipse ale soarelui şi ale lunii, toate figurile astrologice pentru timpurile agriculturii, ale medicinei, ale artei navigației, dimpreună cu cele douăsprezece semne ale locuințelor cereşti, şi fiziognomia lucrurilor naturale care de fiecare semn atîrnă, şi Casa corespunzătoare.

Nu-mi vine să redau aici tot ce-şi notează Roberto, deci citez cea de a patra latură, care ar fi trebuit să spuie toate minunățiile medicinei, adică botanice, spagirice, chimice şi hermetice, cu medicamentele simple şi cu cele compuse, separate din substanțe minerale sau animale precum şi toată "Alexipharmaca atractivă, lenitivă, purgativă, molificativă, digestivă, corosivă, conglutinativă, aperitivă, calefactivă, frigorificativă, mundificativă, atenuativă, incisivă, soporificativă, diuretică, narcitică, caustică şi confortativă."

Nu izbutesc să explic şi cam inventez ce anume se petrecea pe cea de a cincea latură, cu alte cuvinte acoperişul cubului, paralel cu linia orizontului, care părea aşezată ca o boltă cerească. Însă se pomeneşte şi o piramidă, ce nu putea avea baza egală cu cubul, altfel ar fi acoperit cea de a cincea latură şi care poate că, mai verosimil, acoperea cubul întreg ca un cort — dar atunci ar fi trebuit să fie din material transparent. Sigur este că cele patru fețe ale ei ar fi trebuit să reprezinte cele patru zări ale lumii, şi pentru fiecare din ele alfabetele şi limbile diferitelor popoare, cuprinzînd şi elementele primitivei Limbi Adamice, hieroglifele Egiptenilor şi caracterele chinezilor şi ale Mexicanilor, iar părintele Caspar o descrie ca pe o "Sphynx Mystagoga, un Oedipus Aegyptiacus, o Monadă Hieroglifică, o Clavis Convenientia Linguarum, un Theatrum Cosmographicum Historicum, o Sylva Sylvarum a oricărui alfabet natural şi artificial, o Architectură Curioasă Nouă, un Candelabru Combinatoriu, o Mensa Isiaca, un Metametricon, o Synopsis Anthropoglotogonica, o Basilica Cryptographica, un Arnphiteatrum Sapientiae, o Cryptomenesis Patefacta. un Catoptron Polygraphicum, un Gazophylacium Verborum, un Mysterium Artis Steganographicae, o Arca Arithmonologica, un Archetypon Polyglotta,o Eisagoge Horapollinea, un Congestorium Artificiosae Memoriae, un Pantometron de Furtivis Literarum Notis, un Mercurius Redivivus, un Etymologicon Lustgärtlein!"

Că toată ştiința aceea era destinată să rămînă apanajul lor privat, condamnați cum erau să nu mai regăsească niciodată calea de-ntoarcere — asta nu-l îngrijora pe iezuit, nu ştiu dacă din pricina încrederii în Providență sau de dragul cunoaşterii ce-şi este sieşi scop. Dar ceea ce mă izbeşte este că în momentul acela nici lui Roberto nu-i trecea prin cap nici un gînd realist şi că începea să considere acostarea pe Insulă ca pe evenimentul ce ar fi dat sens, şi încă pentru totdeauna, vieții lui.

Mai întîi de toate, în ceea ce-l privea, în legătură cu Văzătoarea, l-a izbit doar gîndul că oracolul acela îi putea spune unde era şi ce făcea, în timpul ăsta, Doamna lui. Dovadă că unui îndrăgostit, chiar şi ocupat cu exerciții corporale foarte folositoare, e zadarnic să-i vorbeşti de Nupții Siderale, căci caută mereu să afle ceva despre frumoasa-i povară şi dulcele-i chin.

Dealtminteri, orice-i spunea maestrul său despre înot, el visa la o Insulă ce nu i se-mbia dinainte-i în prezentul în care se afla, ci, din poruncă divină se odihnea în irealitatea sau mai bine zis în neființa zilei de ieri.

Lucrul la care se gîndea cînd înfrunta valurile era speranța de a ajunge pe o insulă care fusese ieri, şi-al cărei simbol părea a fi Porumbița de Culoarea Naramzei, de neprins ca şi cum zburase în trecut.

Roberto era încă frămîntat de idei nelămurite, ghicea că voia alt lucru decît cel al părintelui Caspar, dar nu-şi putea da seama bine ce. Şi trebuie să-i înțelegem nesiguranța, pentru că era primul om din istoria speciei căruia i se oferise putința să înoate-ndărăt cu douăzeci şi patru de ore.

În orice caz, se convinsese cu-adevărat că trebuia să învețe să înoate şi ştim cu toții că un singur motiv puternic te ajută să depăşeşti mii de spaime. De aceea îl găsim din nou încercînd în ziua următoare.

În această fază părintele Caspar îi explica tocmai că, dacă ar fi dat drumul scăriței şi şi-ar fi mişcat liber mîinile, ca şi cum s-ar fi luat după ritmul unei cete de muzicanți, lăsîndu-şi picioarele să se

mişte în voie, marea l-ar fi ținut. Îl pusese să încerce, întîi cu funia întinsă, apoi lungind funia fără să i-o spună sau vestindu-l cînd deja elevul ar fi căpătat siguranță. E adevărat că Roberto, cînd îl anunțase, simțise imediat că se duce la fund, însă strigînd, dăduse instinctiv din picioare şi văzu că rămîne cu capul la suprafață.

Aceste încercări duraseră mai bine de o jumătate de oră iar Roberto începea să simtă că se poate menține în plută. Dar de îndată ce încerca să se mişte cu mai mare vioiciune, îşi arunca şi capul înapoi. Atunci părintele Caspar îl încurajase să urmeze tendința aceea şi să înainteze cu capul dat pe spate cît putea, cu trupul întins şi foarte puțin arcuit, cu brațele şi picioarele desfăcute ca şi cum ar fi trebuit să atingă permanent circumferința unui cerc: avea să se simtă ca purtat de un hamac şi ar fi putut sta în el ore în şir, ba chiar să şi doarmă, sărutat de unde şi de soarele oblic al asfințitului. Oare cum de ştia părintele Caspar toate lucrurile astea, fără să fi înotat vreodată? Prin Theoria Physico-Hydrostatică, zicea el.

Nu-i fusese uşor să găsească poziția potrivită, Roberto riscase să se sugrume cu frînghia de-atîtea rîgîituri şi strănuturi, dar se pare că la un moment dat echilibrul fusese atins.

Roberto simțea pentru prima oară marea ca pe un prieten. Urmînd instrucțiunile părintelui Caspar, începuse chiar să-şi mişte şi brațele, şi picioarele: ridica uşor capul, îl arunca îndărăt, se obişnuise să aibă apa în urechi şi să-i suporte presiunea. Putea chiar vorbi şi striga ca să se facă auzit la bord.

"Dacă acum tu vrei, te răsuceşti", chiar îi zisese la un moment dat Caspar. "Tu cobori brațul drept, ca şi cum ar atîrna sub corpul tău, ridici uşor umărul stîng, şi iată că te afli cu burta în jos!"

Nu specificase că în timpul acestei mişcări trebuia să-ți ții respirația, dat fiind că te pomeneşti cu fața sub apă şi anume sub o apă care atîta aşteaptă ca să exploreze nările Intrusului. În cărțile de Mechanică Hydraulico-Pneumatică nu scria asta. Aşa că, printr-o ignoratio clenebi de-a părintelui Caspar, Roberto mai înghițise încă o găleată de apă sărată.

Însă de-acum învățase să învețe. Încercase de două-trei ori să se-ntoarcă de pe o parte pe alta şi înțelesese un principiu, necesar oricărui înotător, anume că atunci cînd ai capul sub apă nu-i musai să respiri — nici măcar pe nas, ci, din contră, să sufli cu putere ca şi cum ai vrea să dai afară din plămîni tocmai cîtimea aceea de aer de care ai nevoie. Lucru lesne de intuit şi nu tocmai, cum se vede din povestea noastră.

Totuşi înțelesese şi că-i venea mai uşor să stea întins pe spate, cu fața la aer, decît cu fața în jos. Mie mi se pare tocmai invers, însă Roberto învățase mai întîi în felul ăsta şi timp de o zi sau două continuă aşa. Iar între timp dialoga despre sistemele maxime.

Începuseră iar să vorbească despre mişcarea pămîntului şi părintele Caspar îi dăduse de gîndit cu Argumentul Eclipsei. Luînd pămîntul din centrul lumii şi punînd în centrul ei soarele, trebuie să pui pămîntul ori sub lună, ori deasupra lunii. Dacă-l punem dedesubt, n-o să mai fie niciodată eclipsă de soare pentru că, luna fiind deasupra soarelui sau mai jos decît pămîntul, n-o să mai poată niciodată să se vîre între pămînt şi soare. Dacă-l punem deasupra, nu va mai fi niciodată eclipsă de lună deoarece, pămîntul fiind deasupra ei, n-o să se mai poată vîrî niciodată între ea şi soare. Şi în plus astronomia n-ar mai putea să prezică, aşa cum a făcut-o totdeauna foarte bine, eclipsele, pentru că ea îşi rostuieşte calculele după mişcările soarelui, iar dacă soarele nu s-ar mişca, toată munca ei ar fi în zadar.

Să luăm apoi argumentul Arcaşului. Dacă pămîntul s-ar învîrti la fiecare douăzeci şi patru de ore, cînd se trage o săgeată drept în sus, aceasta ar cădea la apus, la multe mile distanță de cel ce a tras-o. Asta ar fi ca şi cu Argumentul Turnului. Dacă s-ar lăsa să cadă o greutate de pe latura occidentală a unui turn, ea n-ar trebui să cadă la poalele construcției, ci mult mai încolo, şi deci n-ar trebui să cadă

vertical, ci în diagonală, pentru că între timp turnul (odată cu pămîntul) s-ar fi mişcat spre răsărit. Însă cum toată lumea ştie din experienţă că greutatea aceea cade perpendicular, iată că mişcarea terestră se dovedeşte a fi vorbă goală.

Ca să nu mai spunem de Argumentul Păsărilor, care, dacă pămîntul s-ar roti în cuprinsul unei zile, n-ar putea niciodată, atunci cînd zboară, să se împotrivească rotirii lui, nici dacă ar fi neobosite. Pe cînd noi vedem foarte bine că, chiar dacă mergem călare în direcţia soarelui, orice pasăre ne ajunge din urmă şi ne şi lasă.

"Bine, bine. Nu ştiu să răspund la obiecţia domniei-voastre. Însă am auzit spunîndu-se că dacă rotim pămîntul şi toate planetele, şi lăsăm soarele să stea pe loc, se explică o mulţime de fenomene, pe cînd Ptolemeu a trebuit să inventeze şi şpiciclurile, şi adevărurile admise din respect, şi cîte alte parascovenii care nu există defel, nici în cer nici pe pămînt.

"Eu iert pe tine dacă voiai face un Witz. Dar dacă tu serios vorbeşti, atunci îţi spun că eu nu sînt un păgîn ca Ptolemeu şi ştiu foarte bine că el multe greşeli a comis. Şi pentru aceasta eu cred că foarte marele Ticone din Uranimburg o idee foarte justă avut: el a gîndit că toate planetele care noi cunoaştem, adică Jupiter, Marte, Venus, Mercurius et Saturnus în jurul soarelui se rotesc, dar soarele se învîrteşte cu ele în jurul pămîntului, iar în jurul pămîntului se învîrte luna, dar pămîntul stă nemişcat în cercul stelelor fixe. Aşa tu explici erorile lui Ptolemeu et nu zici herezii, pe cînd Ptolemeu erori făcea şi Galileu herezii zicea. Et nu eşti obligat să explici cum poate pamîntul, care este aşa de greu, să meargă la plimbare prin cer".

"Dar soarele şi stelele fixe cum pot?"

"Tu zici că sunt grele. Eu, nu. Sunt corpuri cereşti, nu sublunare! Pamîntul da, este greu."

"Atunci o corabie cu o sută de tunuri cum poate să călătorească pe mare?"

"Pentru că marea o trage şi vîntul o împinge."

"Atunci, dacă vrem să spunem lucruri noi fără să-i supărăm pe cardinalii de la Roma, eu am auzit de un filosof de la Paris care zice că cerurile sunt materie lichidă, ca o mare ce se-nvîrte pretutindeni, formînd un fel de bulboane marine... un fel de tourbillons..."

"Ce este asta?"

"Nişte vîrtejuri".

"Ach, so, vortices, ja. Dar ce fac aceste vortices?"

"Păi, anume vîrtejurile astea atrag planetele să se-nvîrti şi tot un vîrtej duce şi pămîntul în jurul soarelui, dar vîrteju-i cel care se mişcă. Pămîntul stă nemişcat în vîrtejul care-l tîrăşte."

"Prea bine, domnule Roberto! Tu nu voiai ca cerurile să fie de cristal, pentru că temeai că cometele ar sparge pe ele, însă îţi place să fie lichide aşa ca păsările să înece în ele! Dealtfel, această idee cu vortices explică fapt că pămîntul în jurul soarelui învîrte, dar nu şi că în jurul său însuşi învîrte ca un titirez cu care joacă copiii!"

"Bine, dar filosoful acela spunea că şi în cazul ăsta se-nvîrte suprafaţa mărilor şi crusta superficială a globului nostru, pe cînd centrul său din adînc stă pe loc. Aşa cred."

"Încă şi mai stupid ca înainte. Unde a scris domnul acela asta?"

"Nu ştiu, cred că a renunţat să mai scrie cartea, sau s-o publice. Nu voia să-i mînie pe iezuiţi, deoarece ţine mult la ei."

"Atunci eu prefer domnul Galileu care gînduri heretice avea, dar le-a mărturisit la cardinali plini de iubire, et nici unul pe el nu a ars. Mie nu-mi place celălalt domn care are gînduri şi mai heretice şi nu mărturiseşte, nici măcar la iezuiţi, care prietenii lui. Poate Dumnezeu într-o zi iartă Galileu, dar pe el nu."

"Oricum, mi se pare că pe urmă şi-a corectat această idee dintîi. Pare că toată îngrămădirea de

materie care ține de la soare pînă la stelele fixe se-nvîrte într-un cerc mare, transportată de vîntul acela..."

"Dar nu ziceai că cerurile erau lichide?"

"Pasă-mi-te că nu, poate că-s un vînt mare..."

"Vezi? Nici măcar tu ştii..."

"Ei, bine, vîntul ăsta face să meargă toate planetele în jurul soarelui şi în acelaşi timp face să se-nvîrtă soarele în jurul lui însuşi. Tot aşa, există un vîrtej mai mic care face să se-nvîrtă luna în jurul pămîntului şi pămîntul în jurul lui însuşi. Şi totuşi nu se poate spune că pămîntul se mişcă, pentru că cel ce se mişcă-i vîntul. În acelaşi fel, dacă eu aş dormi pe Daphne, iar Daphne ar merge către insula aceea de la apus, eu aş trece de la un loc la altul şi totuşi nimerii n-ar putea spune că trupul meu s-a mişcat, iar în ceea ce priveşte mişcarea zilnică, e ca şi cum eu aş şedea pe-o roată mare de olar ce se mişcă şi, desigur, ți-aş arăta domniei tale mai întîi fața şi apoi spinarea, dar nu eu m-aş mişca, ci roata."

"Asta este hypothesis de la un malițioz ce voieşte a fi heretic, dar să nu pară că este. Dar tu îmi spune acum unde stau stelele. Şi Ursa Major întreagă, et Perseus, se rotesc în acelaşi vîrtej?"

"Păi, toate stelele pe care le vedem sînt tot atîția sori şi fiecare-i în centrul unui vîrtej al său, şi tot universul e-o mare horă de vîrtejuri de sori nenumărați şi planete nenumărate şi infinit de multe, chiar şi dincolo de ceea ce vede ochiul nostru, fiecare avîndu-şi locuitorii săi!"

"Ah! Aici voiam eu aduc pe tine şi pe foarte heretici ai tăi amici! Asta vreți voi, lumi infinite!"

"Dați-mi voie să cred cel puțin că nu-i numai una. Altfel unde-ar fi pus Dumnezeu infernul? Doar nu-n măruntaiele pămîntului."

"De ce nu acolo?"

"Pentru că", iar aici Roberto repeta, într-un mod destul de aproximativ, un argument pe care-l auzise la Paris şi n-aş putea jura că socotelile lui erau exacte, "diametrul centrului pămîntesc măsoară 200 de mile italieneşti, iar dacă le facem cubajul, avem opt milioane de mile. Considerînd că o milă italienească cuprinde două sute şi patruzeci de mii de picioare englezeşti şi că Domnul trebuie să-i fi păstrat fiecărui osîndit măcar şase picioare cubice, infernul n-ar putea ține-n el decît patruzeci de milioane de osîndiți, număr ce mi se pare prea mic, cînd te gîndeşti cîți oameni răi au trăit pe lumea asta a noastră de la Adam şi pînă-n ziua de azi".

"Aşa ar fi", răspundea Caspar, fără să-şi mai bată capul să facă proba, "dacă damnații stăteau înlăuntru cu trupul. Însă asta numai după Învierea în Trup şi după Judecata de Apoi! Iară atunci nu vor mai fi nici pămîntul, nici planetele, ci alte ceruri et pămînturi noi!"

"De acord, dacă-s doar spirite damnate, or putea sta şi o mie de milioane, fie şi pe vîrful unui ac. Însă există şi stele pe care noi nu le vedem cu ochiul liber, dar care se pot vedea cu luneta domniei voastre. Ei, bine, nu vă puteți gîndi la un telescop de o sută de ori mai puternic, ce v-ar îngădui să vedeți alte stele, iar pe urmă la unul de o mie de ori mai puternic, care să vă poată arăta stele şi mai depărtate, şi tot aşa, ad infinitum? Vreți să puneți o limită creațiunii?"

"Biblia nu vorbeşte despre aceasta".

"Biblia nu vorbeşte nici de Jupiter, şi totuşi domnia ta alaltăseară te uitai la el cu blestemata aia de lunetă a domniei tale.."

Însă Roberto ştia şi care avea să fie adevărata reacție a iezuitului: la fel cu a abatelui din seara aceea în care Saint-Savin îl înfruntase în duel: că dac-ar fi lumi infinite n-am mai izbuti să mai dăm un sens Mîntuirii şi că eşti constrîns ori să te gîndeşti la infinit de multe Calvaruri, ori la strămoaşa noastră, pămîntul, ca un punct privilegiat al Cosmosului, pe care Dumnezeu i-a îngăduit Fiului său să coboare, ca să ne mîntuie de păcat, pe cînd altor lumi nu le-a făcut hatîrul ăsta — în ciuda

bunătății lui fără de margini. Şi-ntr-adevăr, asta a şi fost reacția părintelui Caspar, fapt ce-i dădu lui Roberto prilejul să-l asalteze din nou.

"Cînd a avut loc păcatul lui Adam?"

"Confrații mei calcule matematice perfecte faceau, pe baza Scripturii: Adam a păcătuit cu trei mii nouă sute şi optzeci şi patru de ani înainte de venirea Domnului Nostru Isus Hristos."

"Ei, bine, poate domnia ta nu ştii că cei ce-au călătorit în China, printre care mulți confrați de-ai domniei tale, au găsit listele cu monarhii şi cu dinastiile chinezilor, din care se deduce că împărăția Chinei exista mai dinainte de acum şase mii de ani, adică înainte de păcatul lui Adam, iar dacă astfel stau lucrurile cu China, cine ştie cu cîte alte popoare nu-i la fel. Aşa că păcatul lui Adam, ca şi mîntuirea evreilor şi frumoasele adevăruri ale Sfintei noastre Biserici Romane ce au derivat de acolo, privesc numai o parte a omenirii. Dar mai este o altă parte a neamului omenesc care n-a fost atinsă de păcatul originar. Asta nu ştirbeşte cu nimic nemărginita bunătate a lui Dumnezeu, care s-a purtat cu Adamiții la fel ca tatăl din parabolă cu Fiul Risipitor, sacrificîndu-şi fiul doar pentru ei. Dar după cum, prin faptul că a tăiat vițel cel mai gras pentru fiul cel păcătos, tatăl acela nu-i iubea mai puțin pe ceilalți frați, buni şi virtuoşi, la fel şi Creatorul nostru îi iubeşte cu mult drag pe Chinezi şi pe toți ceilalți ce s-au născut înainte de Adam şi se bucură că ei nu au căzut în păcatul originar. Dacă aşa s-a întîmplat pe pămînt, de ce să nu se fi-ntîmplat şi pe stele?"

"Dar cine a spus ție astă gugumănie?" strigase scos din sărite părintele Caspar.

"O spun mai mulți. Iar un înțelept arab a spus că asta poate fi dedus şi dintr-o pagină a Coranului."

"Şi tu spui mie că Koranul dovedea adevărul unui lucru? Oh, Dumnezeule atotputernic, rog trăzneşte pe acest fluşturatic şi zvînturatic, trufaş obraznic dezmățat răzvrătit, fiară de horn, drac, cîine şi demon, javră blestemată şi turbată, ca el să nu mai pune picior pe astă corabie!"

Şi părintele Caspar ridicase funia şi o făcuse să plesnească ca un bici, mai întîi lovindu-l pe Roberto peste față, apoi lăsînd-o în jos slăbită. Roberto se răsturnase cu fața în jos, se zbătuse orbeşte, nu reuşea să tragă frînghia îndeajuns ca s-o întindă, urla după ajutor înghițind la apă, iar părintele Caspar îi strigă că voia să-l vadă dîndu-şi duhul şi căscînd gura în agonie, pînă o să se afunde în infern, aşa cum se cuvenea unui nelegiuit ca el.

Apoi, pentru că avea suflet de creştin, cînd i se păruse că Roberto a fost pedepsit de ajuns, îl trăsese sus. Iar pentru ziua aceea se terminase atît lecția de înot cît şi cea de astronomie, iar cei doi se duseseră fiecare la culcare pe contul lui, fără să-şi mai vorbească.

Se împăcaseră din nou a doua zi. Roberto mărturisise că el în ipoteza aceea cu vîrtejurile nu credea deloc, şi considera mai degrabă că lumile infinite erau efectul unei învîrtini de atomi în gol şi că asta nu excludea deloc să existe o divinitate providențială care le poruncea acestor atomi şi-i orînduia după decretele sale, aşa cum îl învățase Canonicul de Digne. Părintele Caspar însă respingea şi această idee, care presupunea un gol în care să se mişte atomii, iar Roberto nu mai avea chef să stea la discuție cu o Parcă atît de milostivă care, în loc să-i taie firul ce-l ținea în viață, i-l lungea peste măsură.

După promisiunea că n-o să mai fie amenințat cu moartea, îşi reluase experimentele. Părintele Caspar îl tot convingea să-ncerce să se mişte în apă, căci ăsta-i principiul oricărui meşteşug al natației şi-i sugera mişcări lente cu mîinile şi cu picioarele, dar Roberto prefera să lenevească făcînd pluta.

Părintele Caspar îl lăsa să lenevească şi profita de asta ca să-i spună de-a fir a păr celelalte

argumente ale lui împotriva mişcării pămîntului. În primis, Argumentul Soarelui. Acesta, dacă ar sta nemişcat, iar noi, exact la jumătatea zilei l-am privi din centrul unei camere printr-o fereastră şi pămîntul s-ar învîrti cu iuțeala cu care se spune — şi-i cale lungă de făcut ca să realizeze o rotire completă în douăzeci şi patrii de ore — într-o clipită soarele ar dispărea din vederea noastră.

Venea apoi Argumentul Grindinei. Aceasta cade cîteodată timp de o oră încheiată, dar, chit că norii se duc spre răsărit sau spre apus, spre miazănoapte sau spre miazăzi, nu acoperă niciodată cîmpia pe mai mult de douăzeci şi patru sau treizeci de mile. Însă dacă pămîntul s-ar învîrti, atunci cînd norii cu grindină ar fi duşi de vînt împotriva mişcării acestuia, ar trebui să dea grindină pe cel puțin trei-patru sute de mile de cîmpie.

Urma Argumentul Norilor Albi, care plutesc în văzduh cînd remea-i liniştită, şi par să meargă pururea cu aceeaşi încetineală; pe cînd, dacă s-ar învîrti pămîntul, cei ce se duc spre apus ar trebui să meargă cu o iuțeală nemaipomenită.

Se încheia cu Argumentul Animalelor Terestre, care din instinct ar trebui să se mişte totdeauna către orient, ca să urmeze mişcarea pămîntului care le guvernează; şi-ar trebui să arate mare aversiune să se mişte către occident, fiindcă ar simți că asta-i o mişcare contra naturii.

Roberto accepta pentru puțin timp toate argumentele acelea, însă pe urmă nu le mai putea înghiți şi se împotrivea la toată ştiința aceea cu al său Argument al Dorinței.

"Dar, în sfirşit", îi spunea, "nu-mi luați bucuria de a crede că aş putea să mă înalț în zbor şi să văd în douăzeci şi patru de ore pămîntul învîrtindu-se pe sub mine şi aş vedea trecînd atîtea fețe omeneşti, albe, negre, galbene, măslinii, cu pălării sau cu turbane, şi oraşe cu clopotnițe cînd ascuțite, cînd rotunde, cu cruce sau cu semilună şi cetăți cu turnurile de porțelan şi sate cu colibe, iar pe irochezi pregătindu-se să mănînce de viu un prizonier de război şi femeile din Tesso dîndu-şi osteneala să-şi vopsească buzele-n albastru pentru bărbații cei mai urîți de pe planetă, iar pe cele din Camul, pe care soții lor le oferă în dar primului venit, cum se spune în cartea domnului Milione...

"Vezi tu? Bine zic eu: cînd voi la filosofia voastră în tavernă gîndiți, totdeauna sunt gînduri de libidine! Iar dacă n-ai fi avut gîndurile astea, această călătorie tu puteai face dacă Dumnezeu îți dădea harul să te-nvîrți tu în jurul pămîntului şi nu era un har mai mic decît să te lase atîrnat în cer."

Roberto nu era convins, dar nu mai ştia ce replică să dea. Atunci lua calea cea mai lungă, pornind de la alte argumente auzite, care nici ele nu i se păreau deloc în contradicție cu ideea unui Dumnezeu chibzuit şi-l întreba pe Caspar dacă era de acord să considere natura ca pe un teatru grandios din care noi vedem numai ceea ce autorul a pus în scenă. Din locul nostru noi nu vedem teatrul aşa cum e realmente: decorurile şi maşinile au fost puse în aşa fel încît să facă o frumoasă impresie de departe, în timp ce roțile şi contragreutățile ce produc mişcările au fost ascunse vederii noastre. Şi totuşi dacă în stal s-ar afla un om de meserie, ar fi capabil să ghicească cum s-a obținut ca o pasăre mecanică să se ridice aşa dintr-odată în zbor. Aşa ar trebui să facă filosoful în fața spectacolului universului. Sigur că dificultatea pentru filosof e mai mare, pentru că în natură sforile mecanismelor sînt ascunse atît de bine încît multă vreme ne-am întrebat cine le mişca. Şi totuşi, chiar în teatrul ăsta al nostru, dacă Phaeton urcă spre soare este pentru că-i tras de nişte sfori, iar o contragreutate coboară în jos.

Ergo (triumfa în cele din urmă Roberto, regăsind motivul pentru care începuse să divagheze în felul acela), decorul ne arată soarele ce se-nvîrteşte, însă natura maşinăriei e cu totul alta, şi nici nu ne putem da seama din primul moment. Noi vedem spectacolul, dar nu şi scripetele ce-l pune în mişcare pe Phoebus, căci noi ne aflăm chiar pe roata acelui scripete — şi ajuns aici, Roberto se pierdea, pentru că, dacă acceptai metafora scripetelui, o pierdeai pe aceea a teatrului şi tot

raționamentul lui devenea atît de pointu — cum ar fi zis Saint-Savin — încît își pierdea orice acuitate...

Părintele Caspar răspunsese că omul ca să facă să cînte o mașinărie trebuia să prelucreze lemn sau metal, să facă niște găuri sau să-ntindă niște corzi și să le frece cu niște arcușuri, sau, de-a dreptul — cum făcuse el pe Daphne — să inventeze un meșteșug cu apă, în timp ce, dacă deschidem ciocul unei privighetori nu vedem nici o mașinărie de felul ăsta, semn că Domnul are căi deosebite de ale noastre.

Apoi întrebase, din moment ce Roberto privea cu ochi atît de buni sistemele solare infinite ce se roteau în cer, dacă nu admitea cumva că fiecare dintre aceste sisteme este parte a unui sistem și mai mare care se-nvîrte la rîndu-i înlăuntrul unui sistem mult mai mare și așa mai departe — astfel că, pornind de la premisele acelea, deveneai ca o fecioară victimă a unui seducător care-i face acestuia mai întîi o concesie și foarte curînd va trebui să-i acorde mai mult, apoi și mai mult, iar pe calea aceea nu se știe pînă la ce capăt poți ajunge.

Sigur, zisese Roberto, ne putem gîndi la orice. La vîrtejuri fără de planete, la vîrtejuri ce se izbesc unul de altul, la vîrtejuri care să nu fie rotunde, ci hexagonale, așa încît pe fiecare față sau latură a lor să se îmbuce un alt vîrtej, toate laolaltă îmbinîndu-se ca niște cămăruțe într-un fagure, sau să fie poligoane care, lipindu-se unul de altul, să lase goluri, pe care natura să le umple cu alte vîrtejuri mai mici, toate îmbucate între ele ca rotițele ceasornicelor — alcătuirea aceea a lor mișcîndu-se în cerul universului ca o roată mare ce se învîrte și hrănește înlăuntru-i alte roți ce se-nvîrt, fiecare cu niște roți mai mici ce se-nvîrt în jurul lor și tot cerul acela mare parcurgînd în cer o revoluție imensă ce durează milenii, poate în jurul unui alt vîrtej al vîrtejurilor de vîrtejuri... Și ajuns aici, Roberto risca să se înece, din cauza marii învîrtejiri ce-l apuca așa deodată.

Și tocmai în acest moment își avu părintele Caspar triumful său. Atunci, explică el, dacă pămîntul se rotește în jurul soarelui, iar soarele se învîrtește în jurul a altceva (și lăsînd la o parte a mai considera că acest altceva s-ar roti în jurul a altceva și mai și, la rîndul său), avem problema roulette-i — de care Roberto ar fi trebuit să audă vorbindu-se la Paris, dat fiind că de la Paris venise în Italia printre galileieni, care gîndeau toate năzbîtiile, numai așa ca să dezorganizeze lumea.

"Ce este aceea roulette?" întrebă Roberto.

"Tu poți să o numești și trochoides sau cycloides, dar nu schimbă nimic. Închipuie tu o roată."

"Aceea de mai înainte?"

"Nu, acum tu închipuie roata unui car. Et închipuie tu că pe cercul de la roata aceea este un cui. Acum închipuie că roata stă pe loc, et cuiul este chiar deasupra solului. Acum tu gîndește că merge carul și roata învîrtește. Ce crezi tu că întîmplă cu acest cui?".

"Hm, dacă roata se-nvîrte, la un moment dat cuiul va fi sus, apoi cînd roata-și va fi făcut tot ocolul ei, se găsește din nou la pămînt."

"Așadar tu crezi că acest cui o mișcare ca cerul a făcut?"

"Păi, sigur. Bineînțeles că nu ca pătratul."

"Acum tu ascultă, papă-lapte ce ești. Tu zici că acest cui se găsește la pămînt în același punct unde era mai înainte?"

"Așteptați o clipă... Nu, dacă carul mergea înainte, cuiul se găsește la pămînt, dar cu mult mai încolo."

"Așadar el nu făcut mișcare circulară".

"Nu, pe toți sfinții din rai", zisese Roberto.

"Tu nu trebuie zici Petoțisfințiidinrai".

"Iertare. Dar ce fel de mișcare a făcut?"

"A făcut o trochoides, şi pentru ca tu înțelegi, spun că e aproape ca mişcarea unei mingi care tu arunci înaintea ta, apoi atinge pămînt, apoi face un alt cerc şi apoi din nou — numai că în timp ce mingea la un moment dat face arcuri tot mai mici, cuiul tot mereu arce regurate face, dacă roata tot cu aceeaşi repeziciune merge."

"Şi ce va să zică asta?" întrebase Roberto întrezărindu-şi înfrîngerea.

"Asta va să spună că tu vrei a demonstrare atîtea vortices et lumi infinite, et că pămîntul se roteşte, et iată că pămîntul tău nu se mai roteşte, ci merge prin cerul infinit ca o minge, tumpf! tumpf! tumpf! — ach ce mai mişcare mîndră pentru astă prea-nobilă planetă! Iar dacă teoria ta cu vortices e bună, toate corpurile cereşti făceau tumpf! tumpf! tumpf! — acum lasă pe mine a rîdire, căci asta-i cea mai grosse distracție din viața mea!"

Greu de răspuns la un argument atît de subtil şi de perfect geometric — iar pe deasupra de o perfectă rea-credință, deoarece părintele Caspar ar fi trebuit să ştie că ceva asemănător s-ar fi petrecut şi dacă planetele se-nvîrteau aşa cum voia Ticone. Roberto se dusese să se culce, ud şi la propriu şi totodată ca un cîine plouat. În timpul nopții reflectase ca să vadă dacă nu era mai bine să renunțe la toate ideile-i eretice despre mişcarea pămîntului. Ia să vedem, îşi spusese el, dacă în fond părintele Caspar ar avea dreptate şi pămîntul nu s-ar mişca (altfel s-ar mişca prea din cale-afară şi n-am mai reuşi să-l oprim), asta ar putea oare să-i pună în pericol descoperirea lui cu meridianul antipod şi teoria lui cu Potopul, precum şi faptul că Insula e acolo, cu o zi în urmă față de ziua care-i aici? Nicidecum.

Deci, îşi spuse, poate că-i mai bine să nu mai pun în discuție opiniile astronomice ale noului meu maestru. Şi să-mi dau mai bine silința să înot, ca să obțin ceea ce mă interesează cu adevărat, care nu e să demonstrez dacă aveau dreptate Copernic şi Galilei sau fonfăitul ălălalt de Ticone din Uranimburg — ci să văd Porumbița de Culoarea Naramzei, şi să pun piciorul în ziua de ieri — lucru pe care nici Galilei, nici Copernic, nici Ticone, nici maeştrii şi prietenii mei de la Paris nu l-au visat vreodată.

Aşa că a doua zi se prezentase iarăşi la părintele Caspar ca un elev ascultător, atît în cele ale natației, cît şi în cele astronomice.

Însă părintele Caspar, sub pretextul mării agitate şi al nu ştiu căror socoteli pe care trebuia să le facă, în ziua aceea îşi amînase lecția. Mai spre seară îi explicase că, pentru a învăța natația, cum îi zicea el, trebuie concentrare şi linişte şi nu poți s-o faci aşa, cu capul în nori. Iar fiindcă Roberto era înclinat să facă tocmai dimpotrivă, se vede treaba că nu avea aptitudine pentru înot.

Roberto se întrebase de ce oare maestrul său, aşa de mîndru de meşteşugul său, renunțase aşa deodată la planu-i. Însă eu cred că încheierea pe care o trăsese era cea justă. Părintele Caspar îşi vîrîse în cap că statul întins pe spate, ca şi mişcarea în apă, şi sub soare, îi producea lui Roberto o fierbere a creierului, care-l ducea spre gînduri primejdioase. Faptul de a se trezi prea familiar cu propriu-i trup, scufundarea în lichid, care era totuşi materie, într-un fel îl animaliza şi-l trăgea spre gîndurile acelea care sînt proprii firilor neomeneşti şi nebuneşti. Trebuia deci ca părintele Caspar Wanderdrossel să găsească un alt mijloc ca să ajungă pe insulă, şi care să nu-l coste pe Roberto salvarea sufletului.

25. Technica Curiosa

Cînd părintele Caspar spuse că era din nou Duminică, Roberto îşi dădu seama că trecuse mai bine de o saptămînă din ziua întîlnirii lor. Părintele Caspar ţinu slujba, apoi i se adresă pe un ton hotărît: "Eu nu pot să aştept ca tu nataţie înveţi", zise el.

Roberto răspunse că nu era vina lui, dar în timpul ăsta intemperiile şi animalele sălbatice aveau să-i strice Observatoarea, de care trebuia avut grijă în fiecare zi, ca atare, ultima ratio, nu rămînea decît o soluţie: pe Insulă avea să se ducă el. Iar la întrebarea cum avea să facă, părintele Caspar zise că avea să-ncerce cu Clopotul Acquatic.

De mult timp, explică el, studia cum s-ar putea naviga pe sub apă. Se gîndise pînă şi să construiască o barcă de lemn întărit cu fier şi cu corp dublu, cum ar fi o cutie cu capacul ei. Vasul ar fi fost lung de şaptezeci şi două de picioare, înalt de treizeci şi două, larg de opt şi era destul de greu ca să coboare sub faţa apei. Ar fi fost mişcat de o roată cu palete, acţionată de doi oameni dinlăuntru, aşa cum fac asinii cu fusul unei mori. Iar ca să vezi încotro mergeai, făceai să iasă în afară un tubospicillum, un ochelar care, printr-un joc de oglinzi interne, ar fi îngăduit să explorezi dinlăuntru ce se petrecea afară, în aer.

De ce nu o construise? Pentru că aşa-i făcută natura — zicea el — spre umilirea puţinătăţii noastre, există idei care pe hîrtie par perfecte şi pe urmă, la proba experienţei se dovedesc imperfecte, şi nimeni nu ştie din ce motiv.

Totuşi părintele Caspar construise Clopotul Acquatic: "Et acea plebiculă ignorantă, dacă cineva ar fi spus lor că un om pe fundul Rinului poate să coboare păstrînd uscate hainele şi chiar ţinînd în mîini un foc într-un vas cu jeratic, ar fi zis că era o trăsnaie. Însă proba experienţiei s-a făcut, şi aproape acum un veac în cetatea Toletului din Hispania. Deci eu ajung pe Insulă acum cu Clopotul meu Acquatic, mergînd pe jos, cum mă vezi că merg acuma".

Se îndreptă către chelnă, care era, de bună seamă, o comoară fără sfîrşit: pe lîngă instrumentarul astronomic, se mai aflau acolo şi altele. Roberto fu nevoit să aducă pe punte alte bare şi semicercuri de metal şi o apărătoare voluminoasă de piele ce încă mai păstra mirosul cornutei de pe care fusese jupuită. Nici nu mai contă că Roberto îi amintea că, fiind duminică, nu se cădea să lucreze în ziua Domnului. Părintele Caspar răspunsese că aceea nu era muncă, cu atît mai puţin muncă de robi, ci exercitarea unei arte mai nobile decît toate şi că truda lor avea să fie consacrată sporirii cunoaşterii marii cărţi a naturii. Era prin urmare tot un fel de a medita pe Marginea textelor sacre, de care cartea naturii nu se desparte.

Roberto trebui aşadar să se apuce de treabă, îmboldit de părintele Caspar, care intervenea în momentele cele mai delicate, cînd elementele metalice trebuiau îmbucate prin nişte şănţuleţe anume făcute dinainte. Lucrînd toată dimineaţa, puse astfel pe picioare o colivie în formă de trunchi de con, ceva mai înaltă de un stat de om, la care trei cercuri, cel de sus de diametru mai mic, iar cel mijlociu şi cel de jos progresiv mai largi, se menţineau paralele pe patru prăjini înclinate. De cercul din mijloc fuseseră fixate nişte hamuri de pînză în care se putea strecura un om, dar în aşa fel că, printr-un joc de curele ce trebuiau să se încrucişeze şi pe spate şi pe piept, acestuia nu i se legau numai încheieturile picioarelor pentru a-l împiedica să cadă în jos, ci şi umerii şi gîtul, aşa ca nu cumva capul s-ajungă să atingă cercul de sus.

În timp ce Roberto se întreba la ce putea sluji toată armătura aceea, părintele Caspar despăturise învelitoarea de piele, ce se dovedise a fi acoperămîntul ideal sau mănuşa, sau degetarul acelui schelet metalic, peste care nu fu greu să-l tragă, fixîndu-l cu nişte găici pe dinlăuntru, în aşa fel ca obiectul, odată terminat, să nu mai poată fi dezbrăcat de pielea lui. Iar obiectul terminat era cu

adevărat un con fără vîrf, închis — deasupra şi deschis la bază — sau, dacă vrem, întocmai, un soi de clopot. Pe clopotul ăsta între cercul superior şi cel median, se deschidea o ferestruică de sticlă, iar pe micu-i acoperiş fusese fixat un inel solid.

După toate astea clopotul fu luat şi dus la vinciul de ancoră şi agăţat de un braţ care, printr-un sistem de scripeţi bine pus la punct, ar fi permis să fie ridicat, lăsat în jos, trecut peste bord, coborît sau urcat, aşa cum se cere pentru orice balot, ladă sau pachet ce se-ncarcă sau se descarcă de pe o corabie.

Vinciul era cam ruginit după atîtea zile de nefolosire, dar pînă la urmă Roberto reuşi să-l pună în mişcare şi să urce clopotul la o înălţime mijlocie, aşa ca să se poată vedea ce are înlăuntru-i.

Clopotul ăsta mai aştepta acum doar un pasager care să se strecoare acolo şi să se-mbrace-ntr-însul, în aşa fel încît s-atîrne-n văzduh ca o limbă.

Putea intra în el un bărbat de orice statură: era de ajuns să ajustezi curelele slăbind sau strîngînd nişte catarame şi noduri. Iar apoi, odată bine înhămat, locuitorul clopotului ar fi putut să se plimbe cu casa-n spinare, iar băierile de pînză îi făceau capul să rămînă la înălţimea ferestruicii şi marginea de jos să-i ajungă cam pînă aproape de gleznă.

Acum lui Roberto nu-i mai rămînea decît să-şi închipuie, explica triumfător părintele Caspar, ce-avea să se întîmple atunci cînd vinciul avea să coboare clopotul în mare.

"O să se-ntîmple că pasagerul se-neacă", trăsese Roberto concluzia, cum ar fi făcut oricine. Iar părintele Caspar îl învinuise că ştia prea puţine despre "echilibrul licorilor".

"Tu poate vrei gîndeşti că vidul este în vreo parte, cum spun acele podoabe de la Sinagoga Satanei cu care vorbeai la Paris. Dar tu poate accepta-vei că în clopot nu este vidul, ci aer. Et cînd tu un clopot plin cu aer cobori în apă, nu intră apă. Ori el, ori aerul."

Era adevărat, încuviinţa Roberto. Şi deci oricît de adîncă ar fi fost marea, omul putea merge fără să intre apă înlăuntru, măcar pînă ce pasagerul cu respiraţia lui n-avea să consume tot aerul, transformîndu-l în vapori (aşa cum se vede cînd suflăm pe o oglindă) care, fiind mai puţin şi decît apa, avea să-i şi cedeze pînă la urmă acesteia locul — probă definitivă, comenta triumfător părintele Caspar, că natura are oroare de vid. Dar cu un clopot de mărimea aceea pasagerul putea să se bizuie, calculase părintele Caspar, pe cel puţin treizeci de minute de respirat. Ţărmul părea foarte departe, ca să ajungi la el înot, însă mergînd pe jos ar fi fost o plimbare, pentru că aproape la jumătatea drumului dintre corabie şi ţărm începea bariera de coral — fiindcă nici barca nu putuse să meargă pe drumul acela, ci trebuise să facă ocolul mai lung, pe după promontoriu. Iar în anumite locuri coralii se aflau la faţa apei. Dacă expediţia s-ar fi început pe timp de reflux, drumul de făcut pe sub apă s-ar fi scurtat şi mai mult. Era suficient să ajungi la pămîntul acela ieşit din apă şi de îndată ce pasagerul avea să se ridice, fie şi cu o jumătate de picior deasupra apei, clopotul s-ar fi umplut din nou cu aer proaspăt.

Însă cum avea să meargă oare pe fundul apei, care trebuie că era plin de pericole şi cum avea să urce pe bariera care era făcută din pietre ascuţite şi din corali mai tăioşi decît pietrele? Şi, altminteri, cum avea să coboare clopotul în apă fără să se răstoarne, sau să fie împins, din aceleaşi motive pentru care un om ce se aruncă-n apă revine la suprafaţă ca o plută.

Părintele Caspar, cu un zîmbet poznaş, adăugă că Roberto uitase obiecţia cea mai importantă: anume că împingînd în mare doar clopotul singur plin cu aer s-ar fi mişcat atîta apă cîtă era masa lui, iar această apă ar fi avut o greutate mult mai mare decît corpul ce încerca să pătrundă în ea, căruia de aceea i-ar fi opus multă rezistenţă. Dar în clopot aveau să fie şi destule livre de om şi în fine, mai erau şi Coturnii Metalici. Şi cu aerul unui om ce se gîndise la toate, se ducea şi scotea din Chelna cea fără de fund, o pereche de cizme scurte cu tălpi de fier, groase de mai bine de cinci

degete, ce trebuiau legate sub genunchi. Fierul avea să-i slujească de ancoră şi avea să şi ocrotească picioarele drumeţului. Avea să-i facă mersul mai încet, dar şi să-l scutească de grijile acelea pentru terenul accidentat care de obicei fac să-ţi şovăie pasul.

"Însă după coborîşul care-i aici dedesubtul nostru, domnia ta va trebui să urci pe mal, tot drumul o să fie în urcuş!"

"Tu nu erai aici cînd ancora au coborît! Eu mai întîi am sondat locul. Nu-i nici o prăpastie! Dacă Daphne mergea puţin mai încolo se împotmolea!"

"Însă cum veţi putea să ţineţi clopotul, care vă apasă pe cap?" întrebă Robertp. Iar părintele Caspar era cel ce-i amintea că în apă această greutate n-avea să se simtă, şi Roberto trebuia să ştie lucrul ăsta dacă încercase vreodată să împingă o barcă sau să pescuiască cu mîna o bilă de fier dintr-o cadă, anume că tot efortul începea cînd o scoteai din apă, şi nu atîta timp cît stătea scufundată.

Roberto, în faţa acestei încăpăţînări a bătrînului, încerca să întîrzie momentul pieirii lui. Dar dacă coborîm clopotul cu vinciul, îl întreba el, "pe urmă cum mai dezlegăm funia? Altfel, întinzîndu-se, ea vă ţine în loc şi nu puteţi să vă depărtaţi de corabie."

Caspar răspundea că, odată ajuns el pe fund, Roberto avea să-şi dea seama, pentru că funia avea să se slăbească: şi în clipa aia avea s-o taie. Credea oare că avea să se mai întoarcă el pe aceeaşi cale? Odată ajuns pe Insulă, s-ar fi dus şi ar fi recuperat barca, şi cu ea avea să se-ntoarcă, dacă voia Dumnezeu.

Însă ajuns pe uscat, cînd s-ar fi eliberat din chingi, clopotul, dacă nu mai era vinci care să-l ţină în picioare, s-ar fi lăsat pînă la pămînt împiedicîndu-l.

"Vreţi să vă petreceţi restul vieţii domniei voastre închis într-un clopot?" Iar bătrînul răspundea că odată eliberat din nădragii aceia nu-i rămînea decît să sfîşie pielea cu cuţitul său, şi avea să iasă de-acolo ca Venus din coapsa lui Joe.

Şi dacă sub apă avea să întîlnească vreun peşte mare, din aceia care devorează oamenii? Iar părintele Caspar rîdea: chiar şi cel mai feroce dintre peşti, atunci cînd întîlneşte în drum un clopot ce merge de unul singur, lucru de care s-ar teme pînă şi un om, se sperie aşa de tare încît o rupe la fugă.

"În fine", încheiase Roberto, sincer îngrijorat de soarta prietenului său, "domnia voastră sînteţi bătrîn şi firav, dacă tot trebuie să-ncerce cineva, o să fiu eu acela!"

Părintele Caspar îi mulţumise, însă îi explicase că el, Roberto, dăduse deja destule dovezi că e un fluşturatic şi cine ştie cum ar mai fi încurcat treaba; că el, Caspar, cunoştea cît de cît porţiunea aceea de mare şi zidul, şi mai vizitase unele asemănătoare în alte părţi, cu o barcă plată; că clopotul acela îl construise el şi deci îi cunoştea şi viciile şi virtuţile; că avea noţiuni juste de fizică hidrostatică şi ar fi ştiut cum să se descurce la nevoie în caz neprevăzut; şi, în sfîrşit, adăugase, ca şi cum ar fi spus ultimul argument în favoarea-i, "în sfîrşit, eu am credinţă, iar tu nu".

Iar Roberto înţelesese că ăsta nu era deloc ultimul dintre motive, ci primul şi, cu siguranţă, cel mai frumos. Părintele Caspar Wanderdrossel credea în clopotul lui aşa cum credea în Observatoarea lui şi credea că trebuie să foloseşti Clopotul ca să ajungi la Observatoare, şi mai credea că toate lucrurile ce se pregătea să le facă erau spre cea mai mare slavă a lui Dumnezeu. Iar cum credinţa poate muta munţii din loc, cu siguranţă că avea să-nfrîngă şi apele.

Nu rămînea decît să pună din nou clopotul pe punte şi să-l pregătească de scufundare. O operaţie care-i ţinu ocupaţi pînă seara. Pentru a tăbăci pielea cum se cuvenea, ca nici apa să n-o poată pătrunde şi nici aerul să nu iasă din ea, trebuia folosită o pastă ce se pregătea la foc mic, potrivind trei livre de ceară, una de terebentină veneţiană, şi patru uncii dintr-un alt clei folosit de tîmplari. Apoi trebuiau să lase să se absoarbă substanţa aceea în piele, punînd-o să se odihnească

pînă a doua zi. În fine, cu o altă pastă făcută din păcură şi ceară trebuiră umplute toate crăpăturile de pe marginea ferestruicii, la care sticla fusese deja fixată cu sacîz, la rîndu-i amestecat cu catran.

"Omnibus rimis diligenter repletis", cum spunea el, părintele Caspar îşi petrecu noaptea în rugăciune. În zori controlară din nou clopotul, legăturile, agăţătorile. Caspar aşteptă momentul potrivit în care putea să se folosească la maximum de reflux, şi în care totuşi soarele să fie destul de sus, aşa încît să lumineze marea dinaintea lui, aruncînd toate umbrele în spatele lui. Apoi se îmbrăţişară.

Părintele Caspar repetă că avea să fie o treabă de jucărie, în care avea să vadă lucruri uluitoare şi pe care nici Adam sau Noe nu le cunoscuseră şi se temea să nu păcătuiască din trufie - mîndru cum era, că-i primul om ce coboară în lumea-marină.

"Însă", adăugă el, "asta este şi o probă de mortificare: dacă Domnul Nostru Isus Hristos mers pe ape, eu sub ele voi merge, cum unui păcătos cuvine."

Nu rămînea decît să ridice din nou clopotul, să i-l pună în spate părintelui Caspar, şi să controleze dacă acesta era în stare să se mişte în voie.

Timp de cîteva minute Roberto asistă la spectacolul unui melc uriaş, dar ce spun eu, al unei băşici, al unei ciuperci mergătoare care înainta cu paşi agale şi caraghioşi, adesea oprindu-se şi făcînd o rotire pe jumătate în juru-i cînd părintele voia să privească la dreapta sau la stînga. Mai mult decît a mers, scufia aceea umblătoare părea pornită să danseze o gavotă sau vreun dans ca at ţăranilor din Auvergne pe care absenţa muzicii îl făcea şi mai deşuchiat.

În fine, părintele Caspar păru mulţumit de probele lui şi, cu o voce care părea că-i iese din încălţări, zise că se putea pleca.

Se duse lîngă vinci, Roberto îl agăţă la loc, se apucă să împingă la vinci şi mai controlă o dată, după ce înălţase clopotul, dacă picioarele se legănau şi bătrînul nu luneca în jos iar clopotul nu se trăgea de pe el în sus. Părintele Caspar bubuia şi răsbubuia că totul mergea strună, dar că trebuia să se grăbească: "Coturnii ăştia îmi trag picioarele de parcă mi le smulg din pîntece! Iute, pune pe mine în acvă!"

Roberto mai strigase cîteva fraze de încurajare şi lăsase în jos vehiculul cu motorul lui omenesc. Lucru care nu fu lesne, pentru că făcea el singur treaba mai multor marinari. Din care cauză coborîrea aceea i se păru veşnică, de parcă marea se lăsa în jos pe măsură ce el îşi înmulţea eforturile. Însă în cele din urmă auzi un zgomot în apă, simţi că sforţările-i scad şi după cîteva clipe (care lui i se părură ani) simţi că vinciul se învîrtea acum în gol. Clopotul atinsese apa. Reteză frînghia, apoi se repezi la peretele vasului să se uite în jos. Şi nu văzu nimic.

Din părintele Caspar şi din clopot nu rămînea nici urmă.

"Ce mai firoscos de iezuit!" îşi zise Roberto uluit, "a reuşit! Gîndeşte-te numai, colo jos e un iezuit care merge în picioare şi nimeni n-ar putea ghici una ca asta. Hăurile tuturor oceanelor ar putea fi pline de iezuiţi şi nimănui nu i-ar trece prin minte!"

Apoi trecu la gînduri mai prudente. Că părintele Caspar era dedesubt, asta se vedea pe nevăzute. Dar că avea să se mai întoarcă deasupra încă nu puteai şti.

I se păru că apa se mişcă ici-colo. Ziua aceea fusese aleasă tocmai pentru că era senin; totuşi, pe cînd făceau ei ultimele operaţii, se ridicase un vînt care la adîncimea aceea încreţea doar uşor suprafaţa apei, dar la ţărm făcea nişte jocuri de valuri care, pe stîncile acum acoperite de apă, ar fi putut împiedica debarcarea.

Către capul dinspre nord, unde se iţea un perete aproape neted şi vertical, zărea împroşcaturi de spumă ce se duceau să lovească stînca, răspîndindu-se în aer ca tot atîtea mironosiţe albe. Era desigur efectul unor valuri ce băteau de-a lungul unui şir întreg de obstacole mici pe care el nu

reuşea să le vadă, dar de pe corabie părea că un şarpe sufla din adînc văpăile acelea cristaline.

Plaja părea însă mai liniştită, înspumarea aceea era numai pe la jumătatea drumului, iar pentru Roberto era un semn bun: indica locul unde zidul de corali ieşea afară din apă şi marca limita dincolo de care părintele Caspar n-ar mai fi întîmpinat nici un pericol.

Unde era acum bătrînul? Dacă se aşternuse la drum imediat ce atinsese fundul, trebuie să fi trecut de... Dar cît timp trecuse oare? Roberto pierduse simțul scurgerii clipelor, fiecare dintre ele părea cît o veşnicie, aşa că încerca să reducă socoteala presupusă şi se convingea că bătrînul abia coborîse, poate se afla tot pe sub carenă, încercînd să se orienteze. Însă atunci se năştea bănuiala că funia, încolăcindu-se în jurul ei însăşi pe cînd cobora, făcuse o jumătate de ocol în jurul clopotului, aşa încît părintele Caspar se pomenise fără să vrea cu ferestruica întoarsă spre apus şi mergea acum către largul mării.

Apoi Roberto îşi zicea că mergînd către apă adîncă oricine şi-ar fi dat seama că coboară în loc să urce şi şi-ar fi schimbat direcția. Dar dacă în punctul acela o fi fost un mic urcuş către apus, iar cel ce urcă credea că se duce spre răsărit? Însă, iarăşi, răsfrîrigerile soarelui ar fi arătat partea din care se mişca astrul... Şi totuşi, se vede oare soarele în adîncuri? Trec oare razele lui ca printr-un vitraliu de biserică, în mănunchiuri compacte sau se-mprăştie într-o puzderie de stropi, aşa încît cine viețuieşte acolo jos vede lumina doar ca pe o albeață lipsită de direcții?

Nu, îşi spunea el apoi: bătrînul înțelege el bine încotro trebuie să meargă, poate e chiar la jumătatea drumului dintre corabie şi zidul de corali, sigur, a şi ajuns acolo, iată, poate chiar acum urcă pe el cu tălpile-i de fier, şi peste puțin îl şi văd...

Alt gînd: în realitate nimeni pînă astăzi n-a mai fost în fundul mării. Cine-mi spune mie că acolo, cu cîteva brațe mai jos, nu intri în negrul absolut, locuit doar de făpturi ai căror ochi emană numai nişte licăriri slabe... Şi cine zice că în fundul mării mai putem avea simțul drumului drept? Poate că se mişcă aşa în cerc şi face tot mereu acelaşi drum, pînă ce aerul din pieptul lui se preface în umezeală, care cheamă la sine apa înrudită, în clopot... Se învinuia că n-a adus măcar o clepsidră pe punte: cît timp trecuse oare? Poate mai bine de o jumătate de oră, din păcate prea mult, şi simțea că el e cel ce se sufocă. Aşa că respira adînc din plămîni, îşi venea în fire, şi credea că asta-i dovada că foarte puține clipe trecuseră, iar părintele Caspar se mai bucura şi acum de aer foarte curat.

Dar poate că bătrînul o luase-ntr-o parte, e inutil să privească în față-i ca şi cum ar fi trebuit să iasă la suprafață ca pe traiectul unui glonte de archebuză. Putea să se fi abătut mult căutînd cel mai bun acces printre corali. Nu spusese el, în timp ce urcau clopotul, că era un noroc că vinciul îl depunea chiar în locul acela? Cu zece paşi mai la nord ridicătura se adîncea dintr-odată formînd o pantă abruptă, de care odată se izbise barca, în timp ce drept în fața vinciului era o trecere, prin care şi barca trecuse, ajungînd apoi să se împotmolească acolo unde stîncile urcau puțin cîte puțin.

Însă, poate greşise în menținerea direcției, se trezise în fața unui perete, iar acum mergea pe lîngă el spre sud căutînd trecerea. Sau poate că-l ocolea pe la nord. Trebuia să-şi plimbe ochii de-a lungul întregului țărm, de la un capăt la altul, poate că ieşea din apă pe acolo, încununat cu volburi de mare... Roberto întorcea capul de la o margine la alta a golfului, temîndu-se că, în timp ce privea la stînga putea să-l piardă pe părintele Caspar ieşit deja pe la dreapta. Şi totuşi puteai identifica imediat un om chiar la distanța aceea, ce să mai zicem de un clopot din piele strălucind umed în soare, ca o tingire de aramă abia spălată...

Peştele! Poate că în ape se afia cu adevărat vreun peşte canibal deloc înspăimîntat de clopot, ce-l devorase cu totul pe iezuit. Nu, unui peşte ca ăsta i s-ar fi zărit umbra întunecată: dacă era, ar fi trebuit să fie între corabie şi începutul stîncilor de coral, nu mai încolo. Dar poate că bătrînul ajunsese de mult la stînci, iar colții animali sau minerali îi perforaseră clopotul, făcînd să iasă din el

tot aerul ce-i mai rămăsese...

Alt gînd: cine mă asigură că aerul din clopot i-ajungea cu-adevărat atîta timp? A spus-o el, dar tot el a greşit şi cînd era sigur că lighenaşul lui avea să funcţioneze. La urma urmelor, dragul de Caspar s-a dovedit a fi un aiurit şi poate că toată povestea aia cu apele Diluviului, şi cu meridianul, şi cu Insula lui Solomon e o înşiruire de bazaconii. Şi apoi, chiar dacă avea dreptate în ceea ce priveşte Insula, putea să fi calculat greşit cantitatea de aer de care are nevoie un om. Şi, în sfîrşit, cine-mi spune că toate unsorile alea, esenţele alea, au astupat cum trebuie toate crăpăturile? Poate că-n clipa asta pe dinlăuntrul clopotului e ca-ntr-o peşteră din alea în care ţîşneşte apa din toate părţile, poate că toată pielea trage apă ca un burete, oare nu-i adevărat că pielea noastră e un fel de ciur cu pori imperceptibili, căci totuşi există ei, dacă pe-acolo se filtrează sudoarea? Şi dacă aşa stau lucrurile cu pielea unui om, tot aşa s-o-ntîmpla şi cu pielea unui bou? Sau boii nu asudă? Şi cînd plouă, un bou se simte oare udat şi pe dinăuntru?

Roberto îşi frîngea mîinile şi-şi blestema graba. Era clar, el credea că trecuseră ore şi cînd colo trecuseră doar cîteva bătăi de clipă. Îşi spuse că nu avea motive să tremure, nici el, şi cu atît mai puţin curajosul bătrîn. Poate că trebuia ca el mai de grabă să-i uşureze călătoria prin rugăciune, sau măcar prin speranţă şi gînduri bune.

Şi pe urmă, îşi spunea, mi-am închipuit prea multe motive de tragedie şi aşa-i dat melancolicilor, să născocească stafii pe care realitatea nu-i în stare să le stîrnească. Părintele Caspar cunoştea legile hidrostatice, a sondat deja marea asta, a studiat Potopul şi cu ajutorul fosilelor ce populează toate mările. Calm, ajunge ca eu să pricep că timpul trecut e minim şi să ştiu s-aştept.

Îşi dădea seama că-l iubea, acum, pe cel ce fusese Intrusul şi uite că plîngea doar la gîndul că putuse să păţească ceva. Haide, bătrîne, murmura, întoarce-te, renaşti, reînvie, pentru Dumnezeu, c-o să tăiem gîtul găinii celei mai grase, doar n-oi vrea să laşi singură Văzătoarea ta Malteză?

Şi deodată prinse de veste că nu mai vedea stîncile de pe lîngă ţărm, semn că marea începuse să crească, iar soarele, pe care mai înainte îl vedea fără să fie nevoit să ridice capul, acum era chiar deasupră-i. Deci din momentul dispariţiei clopotului trecuseră de-acum nu minute, ci ceasuri.

Trebui să-şi repete adevărul acela cu glas tare, ca să-i dea crezare. Socotise că-s secunde şi de fapt erau minute, el se convinsese că avea în piept un ceasornic nebun, cu bătăi repezi, şi-n schimb ceasornicul său lăuntric îşi încetinise umbletul. De cine ştie cînd, zicîndu-şi că părintele Caspar abia coborîse, aştepta o fiinţă căreia aerul îi lipsea de mult timp. De cine ştie cînd, tot aştepta un trup ce zăcea fără viaţă în vreun punct de pe întinderea aceea.

Ce anume putea să se fi întîmplat? Totul, toate cîte gîndise el — şi pe care cu teama-i prăpăstioasă le şi făcuse să se-ntîmple, ca o piază rea ce era. Principiile hidrostatice ale părintelui Caspar puteau fi iluzorii, poate că apa intră într-un clopot chiar prin partea de jos, mai ales dacă cel dinlăuntru alungă aerul din el, ce ştia Roberto cu adevărat despre echilibrul lichidelor? Sau poate că pătrunderea în apă fusese prea rapidă, clopotul se răsturnase. Sau părintele Caspar se-mpiedicase pe la jumătatea drumului, sau pierduse drumul. Sau inima lui de om trecut de şaptezeci de ani, mai prejos de zelu-i, cedase. Şi în fine, cine zice că la adîncimea aceea apa mării nu poate strivi pielea cum storci o lămîie sau cum dezghioci o păstaie?

Dar de-ar fi mort n-ar fi trebuit oare să i se întoarcă cadavrul şi să plutească? Nu, căci era ancorat de tălpile de fier, din care bietele-i picioare aveau să iasă numai cînd acţiunea apelor unite, şi a atîtor peşti nesătui, aveau să-l aducă în starea unui schelete.

Apoi dintr-o dată avu o intuiție fulgerătoare. Dar ce tot blodogorea el acolo cu mintea? Păi, sigur, părintele Caspar i-o spusese răspicat, Insula pe care-o vedea el dinainte-i, nu era Insula de astăzi, ci cea de ieri. Dincolo de meridian era tot ziua dinainte! Putea el să se-aştepte să vadă acuma pe plaja aceea, unde încă era ieri, o persoană care coborîse în apă astăzi? Bineînțeles că nu. Bătrînul se cufundase de dimineață, în zorii zilei de luni, dar dacă pe corabie era luni, pe Insula aceea încă mai era duminică, şi aşa că el ar fi putut să-l vadă pe bătrîn ajungînd la țărmu-i abia spre dimineața zilei lui de mîine, cînd pe Insulă avea să fie, abia atunci, luni...

Trebuie să aştept pînă mîine, îşi zicea. Şi apoi: dar Caspar nu poate să aştepte o zi, aerul nu-i ajunge! Şi iarăşi: dar numai eu trebuie să aştept o zi, el pur şi simplu s-a reîntors în duminică, îndată ce-a trecut linia meridianului. Dumnezeule, păi, atunci Insula pe care o văd e cea de duminică, iar dacă a ajuns acolo duminică, eu ar trebui să-l şi văd acolo! Nu, greşesc totul. Insula pe care o văd este cea de azi, e imposibil ca eu să văd trecutul ca într-un glob magic. Acolo, pe Insulă, numai acolo — este ieri. Dar dacă văd Insula de azi, ar trebui să-l văd pe el, care în ieri cel de pe Insulă există deja, şi se pomeneşte trăind o a doua duminică... Însă, fie că a ajuns ieri sau astăzi, trebuie să-şi fi lăsat pe plajă clopotul cu burta spintecată, dar nu-l văd. Dar poate că şi l-a luat cu el în pădure. Cînd? Ieri. Deci: să punem cazul că Insula pe care-o văd eu este cea de duminică. Trebuie să aştept ziua de mîine ca să-l văd pe el cum ajunge acolo luni...

Am putea spune că Roberto îşi pierduse curajul de tot, şi pe bună dreptate: oricum o-ntorcea el, socoteala nu-i ieşea. Paradoxurile timpului ne fac şi pe noi să ne pierdem capul. Aşa că era normal ca să nu mai ştie ce-are de făcut: şi se mulțumi să facă ceea ce oricine, chiar victimă a propriei speranțe, ar fi făcut. În loc să se lase pradă disperării, s-a hotărît să aştepte ziua următoare.

Cum anume o fi făcut-o, e greu de reconstituit. Umblînd încolo şi încoace pe punte, fără să se atingă de mîncare, vorbind cu sine însuşi, cu părintele Caspar şi cu stelele, şi poate recurgînd din nou la rachiu. Fapt e că-l regăsim şi-n ziua următoare în timp ce se albeşte de ziuă şi cerul se colorează, ca şi după răsăritul soarelui, tot mai încordat pe măsură ce orele trec, apoi întunecat la față între unsprezece şi amiază, răvăşit la culme între amiază şi asfințit, pînă ce trebui să se oprească în fața realității — iar de data asta fără nici o îndoială. Ieri, de bună seamă că ieri, părintele Caspar s-a cufundat în apele oceanului austral şi nici ieri, nici azi nu a mai ieşit din ele. Şi pentru că toată ciudățenia meridianului antipod se produce între ieri şi mîine, nu între ieri şi poimîine, sau mîine şi alaltăieri, acum era sigur, din marea aceea părintele Caspar n-avea să mai iasă niciodată.

Cu o siguranță matematică, ba chiar cosmografică şi astronomică, bietul său prieten era pierdut. Nici măcar nu se putea spune unde-i era trupul. În vreun loc oarecare de pe acolo. Poate existau curenți vijelioşi pe dedesubt, iar trupul acela se găsea acum prin largul mării. Sau nu, poate că sub Daphne exista o groapă, o prăpastie, clopotul se oprise în ea, iar bătrînul nu putuse să mai urce, cheltuindu-şi puțina suflare, tot mai apoasă, ca să strige după ajutor.

Poate, ca să scape, se dezlegase din curelele lui, clopotul încă plin cu aer făcuse un salt în sus, dar părțile-i de fier îi frînaseră acel prim impuls şi-l păstraseră la jumătatea adîncimii, cine ştie pe unde. Părintele Caspar încercase să se elibereze de cizmele lui, dar nu reuşise. Acum în groapa aceea, înfipt în vreo stîncă, trupu-i neînsuflețit se clătina ca o algă.

Şi pe cînd Roberto gîndea toate astea, soarele de marți era acum în spatele lui, momentul morții părintelui Caspar Wanderdrossel devenea tot mai depărtat.

Asfințitul crea un cer ca de gălbenare pe după verdele mohorît al Insulei, şi o mare întunecată ca Styxul. Roberto simți că natura se întrista odată cu el şi, cum li se întîmplă celor rămaşi cu ochii-n lacrimi după cineva drag, încet, încet, începu să nu mai plîngă nenorocirea aceluia, ci pe a sa proprie, şi propria-i singurătate regăsită.

De puține zile scăpase de ea, părintele Caspar devenise pentru el prietenul, tatăl, fratele, familia şi patria. Acum îşi dădea seama că-i din nou stingher şi nenorocit. De data asta pentru totdeauna.

Totuşi în descurajarea aceea, o altă iluzie începea să capete formă. Acum era sigur că unicul mod de a ieşi din recluziunea-i nu trebuia căutat în Spațiul de netrecut, ci în Timp.

Acum trebuia cu adevărat să-nvețe să-noate şi să ajungă pe Insulă. Nu atît ca să mai găsească vreo rămăşiță din părintele Caspar, pierdută-n cutele trecutului, ci să oprească înfricoşatoarea venire a propriului său mîine.

26. Teatru de Inscripții

Timp de trei zile Roberto rămăsese cu ochiul lipit de luneta de bord (regretînd amar că de cealaltă, mai puternică, nu se mai putea acum servi), ațintind coroanele arborilor de pe țărm. Aştepta să zărească Columba de Culoare Nărămzie.

În cea de a treia zi se cutremură. Îşi pierduse unicul prieten, se afla rătăcit pe cel mai îndepărtat dintre meridiane şi avea să se simtă mîngîiat de-ar fi zărit o pasăre care fîlfîise poate doar prin mintea părintelui Caspar!

Hotărî să-şi exploreze din nou refugiul ca să ştie cît timp ar fi putut supraviețui la bord. Găinile continuau să-şi depună ouăle, din care şi ieşise un rînd de pui. Din vegetalele adunate nu mai rămîneau multe şi erau acum prea uscate; ar fi trebuit folosite ca hrană pentru zburătoare. Mai erau doar puține butoaie cu apă, dar, strîngînd apa de ploaie, ar fi putut chiar să nu aibă nevoie de ele. Şi, în sfîrşit, peştii nu-i lipseau.

Apoi reflectă că, nemîncînd vegetale proaspete, mureai de scorbut. Erau cele din seră, dar sera avea să fie stropită pe căi naturale numai dacă ar fi dat ploaie: dacă venea o secetă mai lungă, avea să fie nevoit să ude plantele cu apă de băut. Iar de-ar fi fost furtună zile şi nopți întregi, ar fi avut apă, dar n-avea să poată pescui.

Ca să-şi mai aline îngrijorările, se întorsese în cabina orgii de apă, căci părintele Caspar îl învățase s-o pună în mişcare: asculta întruna numai Daphne, pentru că nu învățase cum se înlocuieşte cilindrul; dar nu-i displăcea să asculte ceasuri întregi aceeaşi melodie. Într-o zi-o identificase pe Daphne, corabia, cu trupul femeii iubite. Nu era oare Daphne o făptură ce se transformase-n dafin — în substanță arboree, adică, asemănătoare cu aceea din care corabia fusese făcută şi ea? Melodia-i cînta aşadar despre Lilia. Cum se vede, şirul gîndurilor era cu totul nemăsurat — dar aşa gîndea Roberto.

Îşi reproşa că se lăsase furat de sosirea părintelui Caspar, că se luase după mofturile lui mecanice şi că dăduse uitării propriu-i legămînt de iubire. Acel unic cîntec, căruia nu-i cunoştea cuvintele, dacă avusese vreodată unele, prindea să se transforme în rugăciune pe care el rînduise să pună să i se murmure în fiecare zi de către maşinăria aceea, "Daphne" cea cîntată de apă şi de vînt în ascunzişurile Daphnei, amintire a străvechii prefaceri a unei Daphne zeieşti. În fiece seară, privind cerul, fredona melodia aceea cu glas scăzut ca pe o litanie.

Apoi se întorcea în cabină şi se apuca din nou să-i scrie Liliei. Făcînd asta îşi dăduse seama că-şi

petrecuse zilele precedente în aer liber şi pe lumină, şi se refugia din nou în semiobscuritatea aceea care în realitate fusese atmosfera lui firescă nu numai pe Daphne, înainte să dea peste părintele Caspar, ci timp de mai bine de zece ani, încă de cînd cu rana căpătată la Casale.

În realitate, nu cred că tot timpul acela Roberto trăise, aşa cum ne lasă în mod repetat să credem, doar noaptea. Că s-a ferit de excesele soarelui din amiaza mare, e posibil, însă atunci cînd o urmărea pe Lilia făcea lucrul ăsta ziua. Socotesc că infirmitatea aceea era mai mult efectul umorii negre decît tulburarea reală a vederii: Roberto simţea că suferă de lumină numai în momentele cînd îl apuca fierea, însă cînd mintea-i era abătută spre gînduri mai vesele, nu se sinchisea de asta.

Oricum ar fi sau o fi fost, într-o seară se pomenise gîndindu-se pentru prima oară la farmecele umbrei. În timp ce scria şi ridica pana ca să o înmoaie în călimară, vedea lumina fie ca pe un fel de nimb auriu pe hîrtie, fie ca pe o dungă ceroasă şi aproape străvezie, ce-i mărginea contururile degetelor umbrite. Ca şi cum ea locuia înlăuntrul propriei lui mîini şi se arăta numai pe la margini. De jur împrejuru-i, parcă era-nvăluit ca de rasa mîngîietoare a unui caputin sau de-o părere de lumină de culoarea alunei ce, atingînd umbra, murea într-însa.

Privea flacăra opaiţului, şi observa cum se nasc din ea două văpăi: în partea de jos ea era roşie, acolo unde se-nftripa în materia coruptibilă, dar înălţîndu-se dădea naştere în lungul limbii ei de-către margini, unui alb orbitor care fumega-ntr-un vîrf albastru-violaceu ca brebenocul. Tot astfel, îşi zicea el, iubirea lui hrănită de un trup ce-avea să moară, dădea naştere nimfei cereşti a iubitei.

Voi să sărbătorească, după cîteva zile de trădare, acea reîmpăcare a lui cu umbra şi urcă iarăşi pe punte atunci cînd umbrele se lăţeau pretutindeni, peste corabie, peste mare, peste Insulă, pe care se mai zărea acum doar grabnica întunecare a colinelor. Încercă, aducîndu-şi aminte de cîmpiile lui, să zărească pe mal prezenţa licuricilor, luciri vii şi înaripate rătăcind prin bezna desişurilor. Nu-i văzu, medita la antitezele antipozilor, unde probabil licuricii lucesc doar în puterea amiezii.

Apoi se lungise pe turnul de la pupă, şi începuse să privească luna, lăsîndu-se legănat de punte, în timp ce de pe Insulă venea murmurul apei în reflux, amestecat cu un fel de ţîrîif de greieri, sau de semeni de-ai lor din emisfera aceea.

Se gîndea că frumuseţea zilei e ca o frumuseţe blondă, pe cînd a nopţii e ca o frumuseţe brună. Gustă contrastul acelei iubiri a lui pentru o zeiţă blondă, iubire trăită-n noaptea brună. Amintindu-şi pletele acelea de grîu copt ce făceau să piară orice altă lumină din salonul Arthenicei, zise că luna-i frumoasă deoarece topea în sfîrşeala-i razele unui soare latent. Îşi făgădui din nou să-şi facă din ziua recucerită un nou prilej ca să citească în răsfrîngerile de pe unde lauda aurului acelor plete şi a azurului acelor ochi. Însă gusta din plin frumuseţile nopţii, cînd totul pare a se odihni, cînd stelele se mişcă mai pe tăcute ca soarele — şi-ţi vine-a crede că eşti unica făptură din toată firea cuprinsă de vis.

În noaptea aceea era în stare să se hotărască să rămînă pe corabie pentru toate zilele ce-i mai rămîneau de trăit. Dar, ridicîndu-şi ochii spre cer, văzuse un pîlc de stele ce, la un moment dat, părură să-i arate profilul unui porumbel cu aripile întinse, ce ţinea în cioc un ram de măslin. E adevărat că în cerul austral, la mică distanţă de Cîinele Mare, fusese identificată de cel puţin patruzeci de ani o constelaţie a Columbei sau a Prescurii. Dar nu-s deloc sigur că Roberto, de acolo de unde se afla el la ora aceea, în anotimpul acela, ar fi putut vedea chiar stelele respective. Oricum, fiindcă cel ce văzuse în ele o porumbiţă (ca şi Johannes Bayer în Uranometria Nova, şi apoi cu mult mai tîrziu, Coronelli în a sa Carte a Globurilor) dădea dovadă de şi mai multă fantezie decît avea Roberto, aş zice că orice aşezare a astrelor, în momentul acela, putea să i se pară lui Roberto un porumbel, un guguştiuc sălbatic sau un hulub, o turturea, sau cum doriţi dumneavoastră: cu toate că dimineaţa se îndoise de existenţa ei, Columba de Culoarea Naramzei i se pecetluise-n minte ca

un cui — sau, mai bine zis, cum vom vedea, ca o țintă de aur.

Trebuie într-adevăr să ne întrebăm de ce, la prima menționare a ei de către părintele Caspar, printre atîtea minunății pe care Insula i le putea făgădui, Roberto arătase atîta interes Columbei.

Vom vedea, pe măsură ce vom înainta în cursul acestei istorii, că în mintea lui Roberto (pe care traiu-i solitar îl făcuse din zi în zi mai fervent), porumbița aceea, abia-abia sugerată de o povestire, avea să devină cu atît mai vie cu cît avea să reușească mai puțin s-o vadă, înjghebare nevăzută din toate patimile inimii lui îndrăgostite, din admirație, stimă, venerație, speranță, gelozie, invidie, uimire și bucurie. Nu-i era clar (și nici nouă nu ne poate fi) dacă ea devenise Insula, sau Lilia, sau amîndouă, sau acel ieri în care toate trei fuseseră proscrise pentru exilatul acela dintr-un azi fără sfîrșit, al cărui viitor stătea doar în a ajunge, în vreun mîine al său, la ziua de dinainte.

Vom putea spune că Caspar îi evocase Cîntarea lui Solomon pe care, mare minune, carmelitul lui i-o citise de atîtea și atîtea ori încît el o învățase aproape pe de rost: și încă din tinerețe se bucura el de niște agonii dulci ca mierea pentru o făptură cu ochi de porumbiță, pentru o columbă căreia să-i pîndească chipul și glasul printre spărturile stîncilor... Însă asta mă mulțumește pînă la un punct. Cred că-i nevoie să ne apucăm de o "Explicare a Columbei", să așternem cîteva note pentru un mic tratat încă nescris, ce ar putea să se intituleze Columba Patefacta, iar proiectul nu mi se pare cîtuși de puțin oțios, dacă un altul a irosit un capitol întreg ca să se-ntrebe despre Sensul Balenei — căci, în fond, sînt niște matahale, fie negre, fie cenușii (iar albă nu e în fond decît una singură), pe cînd noi avem de a face aici cu o rara avis de o culoare și mai rară, privitor la care omenirea a reflectat mult mai mult decît la balene.

Asta-i, într-adevăr, problema. Fie că vorbise despre ea cu carmelitul, sau discutase cu părintele Emanuele, fie că răsfoise destule cărți care pe timpurile lui erau ținute la mare preț, sau că la Paris ascultase disertații despre ceea ce numeau ei pe-acolo Embleme sau Imagini Enigmatice, Roberto despre porumbițe tot ar fi trebuit să știe cîte ceva.

Să ne amintim că epoca aceea era una în care se-inventau sau se reinventau imagini de orice tip ca să se descopere în ele sensuri acoperite și revelatoare. Era de ajuns să vezi, nu zic o floare frumoasă sau un crocodil, dar și un laț de păsări, o scară, o sită, sau o columnă, ca să cauți să construiești, în juru-le, o țesătură de fapte pe care, la prima vedere, nimeni nu le-ar fi văzut în ele. N-aș vrea ca aici să m-apuc să disting între Inscripție sau Emblemă, și despre chipul cum puteai să le potrivești acestor imagini versuri sau ziceri (amintind numai că Emblema, din descrierea unui fapt particular, nu neapărat exprimat prin figuri, scotea un concept universal, în timp ce Inscripția pornea de la înfățișarea concretă a unui obiect particular, la o calitate sau aspect al unui individ anume, cum ar fi "eu fi-voi mai alb decît neaua" sau "mai viclean decît șarpele" sau încă "prefer să mor decît să trădez", pînă să ajungă la din cale afară de celebrele Frangar non Flectar sau Spiritus durissima coquit), dar oamenii din epoca aceea considerau indispensabil să traduci lumea întreagă într-o pădure de Simboluri, Semne, Turniruri Cavalerești, Mascarade, Picturi, Arme de Noblețe, Trofee, însemne de Onoare, Figuri Ironice, Reversuri săpate în monede, Fabule, Alegorii, Apologuri, Epigrame, Sentențe, Echivocuri, Proverbe, Bilete, Epistole Lacqnice, Epitafuri, Parerga, Incizii Lapidare, Scuturi, Glife, Clipuri, și aici, dacă-mi permiteți, m-aș opri — dar nu se opreau ei. Și orice Inscripție bună trebuia să fie metaforică, poetică, compusă bineînțeles dintr-un sîmbure ce rămînea de dezvăluit, dar mai întîi de toate dintr-un trup sensibil care să trimită la un obiect al lumii, și trebuia să fie nobilă, mirabilă, nouă, dar ușor de cunoscut, aparentă dar operativă, singulară, proporțională cu locul, pătrunzătoare și scurtă, echivocă, dar bine adusă, popular enigmatică,

potrivită, ingenioasă, unică şi eroică.

În sfîrşit, o Inscripţie era o cumpănire misterioasă, expresia unei corespondenţe; o poezie ce nu cînta, ci era compusă dintr-o figură mută şi dintr-un motto care vorbea în locul ei vederii; preţioasă numai întrucît era imperceptibilă, splendoarea ei se ascundea în perlele şi diamantele pe care ea nu le arăta decît bob cu bob. Spunea mai mult, făcînd mai puţin zgomot, iar acolo unde Poemul Epic cerea fabule şi episoade, sau Istoria deliberări şi înfruntări în arenă, Figurii acesteia îi ajungeau numai două rînduri şi o silabă: aromele-i se distilau numai în picuri impalpabili, şi numai atunci se puteau vedea obiectele sub o haină surprinzătoare, aşa cum se întîmplă cu Colindătorii şi cu Măştile. Ea mai mult ascundea decît să descopere. Nu împovăra spiritul cu materie, ci îl nutrea cu esenţe. Ea trebuia să fie (cu un termen care pe-atunci se folosea foarte mult şi pe care l-am mai folosit) peregrină, dar peregrin voia să spună străin, iar străin voia să spună ciudat.

Ce anume poate fi mai străin decît o Columbă de Culoare Nărămzie? Ba mai mult, ce poate fi mai peregrin decît o turturea? Columba era o imagine bogată în semnificaţii, cu atît mai complicate cu cît fiecare intra în conflict cu celelalte.

Cei care au vorbit printre primii despre Columbă fuseseră, cum e şi firesc, Egiptenii, încă din străvechile Hieroglyphica ale lui Horapollon, iar printre multe alte lucruri această vieţuitoare era considerată cea mai pură dintre toate, aşa încît dacă vreo boleşniţă ajungea să întineze oameni şi lucruri, rămîneau neatinşi de ea numai aceia care mîncaseră doar porumbei. Fapt ce ar trebui să fie de la sine înţeles, din moment ce astă vietate e singura dintre toate care-i lipsită de fiere (adică de veninul pe care alte animale îl au lipit de ficat), şi spunea şi Pliniu că dacă un porumbel se îmbolnăveşte, rupe o foaie de laur şi se vindecă cu ea. Iar dacă laurul e dafinul, iar dafinul e Daphne, sîntem lămuriţi.

Însă, aşa puri cum sînt, porumbeii sînt şi un simbol destul de viclean, pentru că-şi petrec timpul în desfrîu: dumnealor îşi petrec ziua sărutîndu-se (dîndu-şi reciproc sărutări pentru a-şi astupa unul altuia gura) şi împletindu-şi limbile, de unde vin multe expresii cam lascive, cum ar fi a gurlui ca porumbeii sau giugiuleli de porumbei, ca s-o spunem mai pedant. Iar a se giugiuli ca porumbeii ziceau poeţii pentru a se iubi ca porumbeii, şi tot atît cît se iubesc ei. Să nu uităm nici că Roberto trebuie să fi cunoscut versurile acelea care spun: "Cînd între perini, unde prime-ardori, / şi-au potolit doruri calde şi vii / ca turturele, inimi tînjitoare, / cules-au una alteia săruturi mii". Mai ţineţi seama şi că — pe cînd toate celelalte animale au un anotimp anume pentru drăgosteii — nu există timp al anului în care porumbelul să nu se urce pe porumbiţă.

Aşa că, — pentru început —, porumbeii vin din Cipru, insula sacră a Venerei. Apuleius, dar şi alţii înaintea lui, povestesc despre carul Venerei că-i tras de porumbiţe albe ca zăpada, numite tocmai de aceea păsările lui Venus, pentru lascivitatea lor neînfrînată. Alţii amintesc că Grecii îi zic turturelei peristera, deoarece în turturea a fost prefăcută, de către invidiosul Eros, nimfa Peristera — foarte îndrăgită de Venus — care o ajutase să-l învingă într-o întrecere de-a cine adună mai multe flori. Dar ce vrea să spună că Venus o "îndrăgea" pe Peristera?

Elianus spune că porumbeii au fost consacraţi Venerei pentru că pe muntele Erice din Sicilia avea loc o sărbătoare cînd zeiţa trecea pe deasupra Libiei; în ziua aceea, peste toată Sicilia, nu se mai vedeau porumbei, pentru că toţi trecuseră marea ca să se ducă să facă alai zeiţei. Însă la nouă zile după aceea pe coastele Libiei sosea în Trinacria o porumbiţă roşie ca focul, aşa cum spune Anacreon (şi vă rog să luaţi aminte la culoarea asta); şi era însăşi Venus, care se numea chiar cea Purpurie, iar în urma ei venea mulţimea celorlalţi porumbei. Tot Elianus ne povesteşte despre o fată ce se numea

Phytia pe care Zeus a iubit-o şi a transformat-o în porumbiţă.

Asirienii o reprezentau pe Semiramida sub formă de porumbiţă, iar Semiramida a fost crescută de porumbiţe, şi apoi schimbată în porumbiţă. Ştim cu toţii că era o femeie cu purtări ce nu erau chiar aşa de impecabile, dar atît de frumoasă, încît Scaurobates, regele indienilor, fusese cuprins de o dragoste disperată pentru ea, care era concubina regelui Asiriei, şi nu trecea nici o singură zi fără să comită adulter, iar istoricul Iuba a spus că se îndrăgostise pînă şi de un cal.

Dar unui simbol amoros i se iartă multe lucruri, fără să înceteze să-i atragă pe poeţi: de aici (şi nu ne putem închipui că Roberto n-o ştia) Petrarca, cel care se întreba "ce graţie, ce iubire sau ce soartă / o să-mi dea aripi ca de porumbel?" sau Bandello: "Pe-acest hulub, ca şi pe mine-l arde / Amor necruţător în crudu-i foc / el se preumblă-n orice loc cătîndu-şi / perechea lui, şi de dorinţă moare".

Cu toate astea porumbeii sînt ceva mai mult şi ceva mai de soi decît orice Semiramidă, şi-i îndrăgim foarte mult pentru că au astălaltă caracteristică, foarte duioasă, că în loc să cînte, plîng, sau gem, ca şi cum atîta patimă satisfăcută nu le-ar ţine niciodată de saţ: Idem cantus gemitusque, spunea o emblemă de-a lui Camerarius; Gemitibus Gaudet, zicea o alta, ce ne aţîţă şi mai mult eroticeşte. Să-ţi pierzi capul, nu alta.

Şi totuşi faptul că aste păsări se sărută şi-s atît de tînjitoare — iar asta-i o frumoasă contradicţie ce individualizează porumbelul — este şi dovada că-s foarte fidele, şi de-aceea sunt, totodată şi simbolul castităţii, cel puţin în sensul fidelităţii conjugale. Şi spunea asta şi Pliniu: deşi sînt foarte drăgăstoase, au un mare simţ al pudorii şi nu cunosc adulterul. Despre fidelitatea lor conjugală sînt martori atît păgînul de Properţiu, cît şi Tertullian. Se spune, e-adevărat, că în rare cazuri în care bănuiesc adulterul, bărbătuşii devin despotici, glasul lor e plin de jale, iar loviturile pe care le dau cu ciocul sînt crude. Dar imediat după asta, ca să-şi răscumpere vina, bărbatul îi face curte femeii, şi o adulează învîrtindu-se repede în juru-i. Ideea e aceasta, că gelozia nebună stîrneşte iubirea, iar iubirea o nouă fidelitate — şi iar se sărută fără oprire şi-n orice anotimp — lucru ce mi se pare îndestul de frumos, iar pentru Roberto, cum vom vedea, din cale afară de frumos.

Cum să nu iubeşti o imagine care-ţi promite fidelitate? Fidelitatea chiar şi după moarte, pentru că odată ce-şi pierd perechea, aceste păsări nu se mai unesc niciodată cu altele. Turtureaua fusese deci aleasă ca simbol al acestei văduvii, chiar dacă Ferro îşi aminteşte povestea unei văduve care, foarte îndurerată de moartea soţului ei, ţinea pe lîngă dînsa o porumbiţă albă şi lumea-i reproşa faptul, dar ea răspunsese: Dolor non color: durerea contează, nu culoarea.

În fine, lascive sau nu, devoţiunea asta în iubire îl face pe Origene să spună că turturelele sînt un simbol al carităţii. Şi de aceea, zice Sfîntul Ciprian, că Duhul Sfint vine asupra noastră în chip de porumbel, şi pentru faptul că astă vietate nu numai că-i lipsită de fiere, dar nici nu zgîrie cu ghearele, nu muşcă, îi este firesc să iubească locuinţele oamenilor, nu cunoaşte decît o singură casă, îşi hrăneşte proprii pui şi îşi petrece viaţa într-o conversaţie continuă, întreţinîndu-se cu perechea ei în armonia — de astă dată dovedită de-a fir a păr — a sărutului. Era obiceiul romanilor să se primească între ei şi să se salute cu sărutări, chiar şi între bărbaţi şi femei. Scoliaştii răutăcioşi spun că o făceau pentru că era interzis femeilor să bea vin, iar sărutîndu-le li se controla respiraţia, dar în fond erau socotiţi neciopliţi Numizii care nu-şi sărutau decît plozii lor.

După cum, toate popoarele au considerat văzduhul ca fiind foarte nobil, au cinstit turtureaua care zboară mai sus decît celelalte păsări, şi care totuşi se-ntoarce mereu credincioasă la propriu-i cuib. Lucru pe care-l face desigur şi rîndunеaua, dar nimeni n-a reuşit să o facă prietenă spiţei noastre şi s-o domesticească, în timp ce pe porumbel, da. Spune de pildă Sfîntul Vasile că crescătorii de porumbei stropeau un porumbel cu un balsam înmiresmat, iar ceilalţi porumbei, atraşi de el, îl urmau pe acela în număr mare. Odore trahit. Lucrul ăsta nu ştiu dacă are prea mare legătură cu

ceea ce am spus mai înainte, dar mă înduioşează bunăvoinţa asta parfumată, puritatea asta înmiresmată, castitatea asta seducătoare.

Totuşi porumbelul nu-i numai o pasăre castă şi fidelă, ci este şi simplă (columbina simplicitas: fiţi prevăzători ca şerpii şi neprefăcuţi ca porumbelul, spune Biblia), şi de aceea este deseori simbolul vieţii monahale şi eremite — dar ce legătură are asta cu toate sărutările acelea, nu mă întrebaţi, rogu-vă.

Alt motiv de încîntare este acea trepiditas a porumbelului: numele lui grecesc, treron, provine cu siguranţă din treo, "fug tremurînd". O spun Homer, Ovidiu şi Virgiliu ("Temători ca porumbeii pe cînd plouă cu găleata") şi să nu uităm că porumbeii trăiesc permanent cu frica de uliu, sau, şi mai rău, de vultur. Citim în Valerianus cum tocmai de aceea îşi fac cuibul în locuri inaccesibile ca să se apere (de unde formula Secura nidificat); şi amintea asta şi Ieremia, în timp ce Psalmul 55 invocă: "De-aş avea aripi ca porumbelul... aş scăpa cu fuga!"

Evreii spuneau că porumbeii şi turturelele sînt păsările cele mai prigonite, şi de aceea sînt demne de altar, pentru că-i mai bine să fii prigonit decît prigonitor. Pentru Aretino, în schimb, care nu era blînd ca Evreii, cine se face porumbel, şoimul îl manîncă. Însă Epifanie zice că columba nu se fereşte niciodată de a cădea pradă, iar Augustin repetă că nu numai că n-o face cu animale foarte mari cărora nu li se poate opune, dar nici măcar cu vrăbiile.

Se spune într-o legendă că este în India un copac stufos şi înverzit ce se cheamă în greceşte Paradision. Pe partea lui dreaptă locuiesc porumbeii, ce nu se despart niciodată de umbra pe care el o răspîndeşte; de s-ar îndepărta de copac ar fi prada unui dragon care le e duşman. Însă lui îi este neprielnică umbra arborelui, şi cînd umbra e-n dreapta, el stă la pîndă în stînga, şi invers.

Totuşi, oricît ar fi de spăimos, porumbelul are ceva din prudenţa şarpelui, iar dacă în Insulă ar fi un balaur, Columba de Culoarea Naramzei ştia ce să facă: într-adevăr, toţi spun că porumbelul zboară mereu pe deasupra apei pentru că, dacă eretele se ia după el, îi vede chipul oglindit. Pînă la urmă, se apără sau nu se apără de primejdii?

Pe lîngă toate aceste felurite şi nepotrivite între ele calităţi, i-a mai revenit porumbelului să devină şi simbol mistic şi nici n-am nevoie să-l mai plictisesc pe cititor cu povestea Potopului, şi cu rolul jucat de această pasăre în vestirea păcii şi a vremii bune, precum şi a uscaturilor noi, ivite din ape. Dar pentru mulţi autori sacri el mai este şi emblema lui Mater Dolorosa şi a vaietelor ei lipsite de apărare. Iar despre ea se spune Intus et extra, pentru că-i albă şi pe dinlăuntru şi pe dinafară. Uneori porumbelul e reprezentat în timp ce rupe laţul ce-l ţine captiv, Effracto libera vinculo, şi devine figura lui Crist reînviat din morţi. Aceasta, dealtfel, pare sigur, se petrece în amurg, ca să nu fie surprins de moarte înainte de a fi şters petele păcatului. Ca să nu mai spunem, căci s-a mai spus, ce aflăm despre porumbel din evanghelia lui Ioan: "Am văzut cerurile deschizîndu-se şi pe Sfîntul Duh coborînd din cer în chip de porumb".

Cît despre alte frumoase Motive Columbeşti, cine ştie cîte nu cunoştea şi Roberto: bunăoară Mollius ut cubant, pentru că, porumbelul îşi smulge penele ca să facă cuibul mai moale pentru puii săi; Luce lucidior, pentru că străluceşte cînd se înalţă către soare; Quiescit in motu pentru că zboară totdeauna cu o aripă strînsă ca să nu obosească prea tare. Fusese pînă şi un soldat care, ca să-şi mai facă iertate neînfrînările amoroase, îşi luase drept herb o firidă în care-şi făcuseră cuibul doi porumbei, cu moto-ul Amica Venus.

Celui ce citeşte o să i se pară că porumbelul are chiar prea multe semnificaţii. Însă cînd trebuie să alegi un simbol sau o hieroglifă, şi să-ţi dai duhul pe ele, sensurile trebuie să fie multe, altfel n-ai

decît să-i zici pîinii pîine şi vinului vin, sau atomului atom şi vidului vid. Lucru care putea să placă filosofilor naturalişti pe care Roberto îi întîlnea la familia Dupuy, dar nu şi părintelui Emanuele — şi ştim că naufragiatul nostru înclina cînd către una, cînd către cealaltă dintre sugestii, în fine, partea frumoasă a Columbei, cel puțin (aşa cred) pentru Roberto, era că ea nu era, ca orice Inscripție sau Emblemă, numai un Mesaj, ci un mesaj al cărui mesaj era insondabilitatea mesajelor pline de miez.

Cînd Enea a trebuit să coboare în Infern — să regăsească şi el umbra tatălui, şi, deci, într-un fel, ziua sau zilele acum trecute — ce face Sibila? îi spune, bineînțeles, să meargă să-l înmormînteze pe Misenus, şi să facă felurite sacrificii de tauri şi alte animale, dar dacă va voi cu adevărat să săvîrşească o faptă pe care nimeni n-a mai avut curajul, sau menirea, s-o ducă la bun sfîrşit, va trebui să găsească un copac umbros şi frunzos pe care se află o creangă de aur. Pădurea o ascunde şi văioage întunecoase o închid; totuşi, fără ramul acela "auricomus", nu pot fi pătrunse tainele pămîntului. Şi cine îi îngăduie lui Enea să descopere ramul? Două turturele, dealtfel — acum ar trebui s-o ştim — păsări materne. Restu-i ştiut pînă şi de janghinoşi şi de frizeri. În fine, Virgiliu nu ştia nimic despre Noe, însă porumbelul aduce o veste, indică ceva.

Se credea de altfel că porumbeii îndeplineau slujba de oracol în templul lui Joe, în care el răspundea prin gura lor. Apoi unul dintre aceşti porumbei zburase pînă la templullui Amon, iar altul la cel din Delphi, fapt din care reiese de ce şi Egiptenii, ca şi Grecii, istorisesc aceleaşi adevăruri, chiar dacă ascunse în văluri obscure. Fără porumbel, nu-i nici o revelație.

Iar noi am rămas să ne întrebăm pînă şi astăzi ce anume ar vrea să însemne Creanga de Aur. Semn că porumbeii duc mesaje, dar sînt mesaje cu cheie.

Nu ştiu cît anume ştia Roberto despre enigmele Evreilor, care totuşi erau foarte la modă în timpul acela, dar, dacă-l frecventa pe domnul Gaffarel, cîte ceva ar fi trebuit să audă: fapt e că Evreii pe seama porumbelului construiseră adevărate turnuri. Am mai amintit noi, sau mai bine zis o amintise părintele Caspar: în psalmul 68 se vorbeşte despre aripile porumbelului care se acoperă cu argint, şi despre penele lui care au reflexe de aur. De ce? Şi de ce în Proverbe revine o imagine destul de asemănătoare cu "merele de aur într-o plasă făurită în argint", dimpreună cu comentariul "acesta-i cuvîntul ce s-a rostit atunci". Şi pentru ce în Cîntarea lui Solomon, adresîndu-se fetei "ai cărei ochi sînt ca două porumbițe" i se zice "O, iubita mea, îți vom face cercei de aur cu bobite de argint"?

Evreii comentau că aurul e acela al scripturii, iar argintul spațiile albe dintre litere sau cuvinte. Iar unul dintre ei, pe care poate Roberto nu-l cunoştea, dar care mai inspira şi atunci pe mulți rabini, spusese că merele de aur care stau într-o plasă bătută cu argint înseamnă că în orice frază a Scripturilor (dar desigur că în orice obiect sau fapt al lumii) sunt două fețe, cea aparentă şi cea ascunsă, iar cea aparentă e argint, dar mai prețioasă, fiindcă-i din aur, este cea ascunsă. Iar cine priveşte împletitura aceea de departe, cu merele înconjurate de firele ei de argint, crede că merele sînt de argint, dar cînd se uită mai bine va descoperi strălucirea aurului.

Tot ceea ce conțin Sfintele Scripturi ca de prima facie luceşte ca argintul, dar sensul lor ascuns străluceşte ca aurul. Inviolabila castitate a cuvîntului lui Dumnezeu, ascunsă ochilor profanilor, e ca acoperită de un văl de pudoare, şi stă în umbra tainei. El spune că nu trebuie aruncate mărgăritarele la porci. Să ai ochi de porumbiță înseamnă să nu te opreşti la sensul literar al cuvintelor, ci să ştii să le pătrunzi sensul mistic.

Şi totuşi, această taină, ca şi porumbița, ne scapă şi nu se ştie niciodată în ce constă. Porumbița va comunica deci că lumea vorbeşte prin hieroglife şi deci este ea însăşi hieroglifa ce semnifică hieroglifele. Iar o hieroglifă nu spune şi nici nu ascunde, ci doar arată.

Iar alți Evrei spuseseră că porumbelul e un oracol, şi nu-i o întîmplare că în ebraică porumbel se

zice tore, ce aminteşte de Torah, care-i chiar Biblia lor, carte sacră, origine a oricărei revelaţii.

Hulubiţa, pe cînd zboară în soare doar pare a luci ca argintul, dar numai cine va fi ştiut să aştepte îndelung ca să-i descopere faţa ascunsă va vedea auru-i adevărat, sau culoarea-i de naramză strălucind.

De la venerabilul Isidor încolo, creştinii amintiseră şi ei că porumbelul, reflectînd în zboru-i razele soarelui ce îl luminează, ne apare în culori diferite. El depinde de soare şi-i stau mărturie pentru asta zisele Lumina Ta îmi dă Săgeţi de Raze sau Pentru tine mă-mpodobesc şi strălucesc. Gulerul lui de la gît se îmbracă în lumina feluritelor culori, şi totuşi rămîne mereu la fel. Şi de aceea ni s-a cuvîntat să nu ne încredem în aparenţe, dar şi să găsim adevărata aparenţă sub cele înşelătoare.

Cîte culori are porumbelul? După cum spune un vechi bestiariu:

Uncor m 'estuet que vos devis
des columps, qui sunt blans et
bis:
li un ont color aierine,
et li autre l'ont stephanine;
li un sont neir, li autre rous, li un vermel, l'autre cendrous,
et des columps i a plusors
qui ont trestotes Ies colors.

Şi atunci ce va fi fiind o Columbă de Culoarea Naramzei?

Ca să închei, admiţînd că Roberto ştia şi el ceva, găsesc în Talmud că mărimile din Edon legiuisera împotriva lui Israel că aveau să strivească capul acelora ce aveau să poarte filactera. Deci Eliseu şi-o pusese şi ieşise în drum. Un doctor al legii îl văzuse şi-l urmărise pe cînd fugea. Cînd Eliseu fu ajuns, îşi scoase filactera şi şi-o ascunse în pumni: Duşmanul său îi zise: "Ce ai în mîini?" Iar acela răspunse: "Nişte aripi de porumbiţă". Celălalt îi desfăcu mîinile. Şi erau aripi de porumbiţă.

Eu nu ştiu ce va să-nsemne povestea asta, dar o găsesc foarte frumoasă. Tot aşa trebuie s-o fi socotit şi Roberto.

Amabilis columba,
unde, unde ades volante?
Quid est rei, quod altum
coelum cibo secando
tam copia benigna
spires linquentem odorem?
Tam copia benigna
unguenta grata stilles?

Vreau să spun că porumbelul e un semn important, şi că putem să-nţelegem de ce un om rătăcit la antipozi hotărăşte că trebuia să deschidă bine ochii ca să priceapă ce anume însemna pentru el. Insula fiind de neatins, Lilia pierdută, orice speranţă a lui biciuită, cum să nu se fi transformat pentru el invizibila Columbă de Culoarea Naramzei în medulla aurea, în piatra filosofală, la urma

urmei, volatilă ca orice lucru pe care-l doreşti cu ardoare? Să aspiri la ceva ce nu vei avea niciodată, nu-i ăsta punctul maxim al dorinţei celei mai generoase?

Lucrul mi se pare atît de clar (luce lucidior), că decid să nu-mi duc mai departe Explicaţia mea despre Columbă.

Să ne întoarcem la povestirea noastră.

27. Secretele Fluxului Mării

A doua zi, la primele raze ale soarelui, Roberto se dezbrăcase complet. Din pudoare, de faţă cu părintele Caspar intra în apă îmbrăcat, dar îşi dăduse seama că hainele îl îngreunau şi-i împiedicau mişcările. Acum era gol. Îşi legase frînghia de mijloc, coborîse scara lui Iacob şi iată-l din nou în mare.

Făcea pluta, căci măcar pe asta învăţase s-o facă. Trebuia acum să se deprindă să-şi mişte braţele şi picioarele, cum făceau cîinii cu labele. Încercă unele mişcări, continuă cîteva minute şi-şi dădu seama că se depărtase de scăriţă doar cu cîteva lungimi de braţ. Şi că era deja obosit.

Ştia cum să se odihnească, deci se întinsese pe spate pentru cîtva timp, lăsîndu-se alintat de apă şi de soare. Se simţea acum din nou în puteri. Prin urmare, trebuia să înoate pînă ce obosea, apoi să se odihnească ca un mort timp de cîteva minute, şi iar s-o ia de la capăt. Distanţele aveau să fie minime, timpul foarte lung, dar aşa trebuia să procedeze. După cîteva încercări luase o decizie curajoasă. Scara cobora pe dreapta bompresului, pe partea dinspre Insulă. Acum avea să încerce să ajungă pe latura de apus a corabiei. Apoi avea să se odihnească şi după aceea să se întoarcă. Trecerea pe sub bompres nu fu prea lungă, iar faptul că putu să măsoare cu privirea prora din partea cealaltă i se păru o mare victorie. Se lăsă cu faţa în sus, cu braţele şi picioarele desfăcute, avînd impresia că în partea asta undele îl legănau mai plăcut decît în cealaltă...

La un moment dat se simţi tras de mijloc. Frînghia se întinsese la maximum. Îşi reluase poziţia înotului cîinesc şi înţelesese că apa îl dusese spre nord, deplasîndu-l la stînga de corabie, cu multe braţe dincolo de vîrful bompresului. Cu alte cuvinte, acel curent ce trecea de la sud-vest la nord-est şi care devenea impetuos ceva mai spre apus de Daphne, în realitate se făcea simţit chiar şi aici în golf. Nu-l simţise cînd îşi făcea scufundările lui în dreapta, adăpostit cum era de coca vasului, dar ducîndu-se spre stînga fusese atras de el, şi l-ar fi luat de tot dacă frînghia nu l-ar fi ţinut. El credea că stă pe loc, dar se mişcase precum pămîntul în vîrtejul lui. De aceea îi fusese aşa de uşor să treacă de provă: nu pentru că priceperea lui crescuse, ci pentru că marea îl ducea.

Îngrijorat, voi să încerce să se întoarcă spre Daphne cu propriile-i forţe, şi-şi dădu seama că, abia ce se apropia cu cîteva palme înotînd cîineşte, în acelaşi moment în care încetinea ca să-şi recapete suflul, frînghia se-ntindea iarăşi, semn că se-ntorsese înapoi.

Se agăţase de frînghie şi o trăsese spre el, învîrtindu-se în juru-i ca să şi-o înfăşoare de mijloc, şi aşa în scurt timp, se întorsese la scăriţă. Odată ajuns la bord hotărîse că a încerca să ajungi la ţărm înot era primejdios. Trebuia să-şi construiască o plută. Se uita la rezerva aceea de lemne care era Daphne, dar îşi dădea seama că nu avea nimic cu care să scoată din ea nici cea mai mică ţandără, afară doar dacă n-avea să-şi piardă ani în şir ca să reteze un catarg cu cuţitul.

Totuşi, n-ajunsese el pînă la Daphne legat de o scîndură? Ei, bine, putea scoate o uşă din ţîţîni şi o putea folosi ca obiect plutitor, împingînd-o fie şi cu mîinile. Folosind drept ciocan mînerul spadei, introducînd lama ca pe o pîrghie, pînă la urmă reuşise să facă să sară din balamale una dintre uşile-

cvadratului. Făcînd treaba asta, pînă la urmă lama se rupsese. Răbdare, nu mai avea de luptat cu ființe omenești, ci cu marea.

Însă dacă și-ar fi dat drumul în mare pe ușa aceea, încotro avea să-l poarte curentul? Tîrî ușa spre bordul stîng și reuși s-o arunce în mare.

Ușa plutise mai întîi alene, dar după mai puțin de un minut era deja departe de corabie și începea să fie trasă la început către partea stîngă a corăbiei, cam în direcția în care se dusese el însuși, apoi către nord-est. Pe măsură ce se îndrepta în altă parte decît prova, iuțeala îi crescuse, pînă la un moment dat — în dreptul capului septentrional al golfului — apoi căpătase o mișcare accelerată spre nord.

Acum alerga cum ar fi făcut și Daphne dacă ar fi ridicat ancora. Roberto reuși s-o urmărească cu ochiul liber pînă ce încă nu depășise capul, apoi trebui să ia luneta, și o mai văzu un timp înaintînd foarte iute dincolo de promontoriu o bucată bună. Ușa alerga așadar ca din pușcă, prin albia unui fluviu larg ce-și avea stăvilare și maluri în mijlocul unei mări ce-i sta liniștită pe margini.

Socoti că, dacă cel de al o sută optzecelea meridian se-ntindea ca o linie ideală care, pe la jumătatea golfului unea cele două promontorii, și dacă fluviul acela își cotea propriu-i curs imediat după golf orientîndu-se spre nord, atunci dincolo de promontoriu el curgea exact de-a lungul meridianului antipod!

De s-ar fi aflat pe ușa aceea, ar fi navigat în lungul liniei ce-l separa pe azi de ieri — sau pe ieri de ziua lui de mîine...

În momentul acela însă altele-i fură gîndurile. De-ar fi fost pe ușă, n-ar fi avut cum să se opună curentului, decît cu niscaiva mișcări de mîini. Era nevoie de o trudă imensă ca să-și diriguiască propriu-i trup, darmite o ușă fără proră, fără pupă și fără timonă.

În noaptea sosirii lui scîndura îl purtase sub bompres numai datorită vreunui vînt sau unui curent secundar. Ca să poată să prevadă vreo altă întîmplare de felul acesta, ar fi trebuit să studieze atent mișcările mareelor, săptămîni de-a rîndul, poate luni, aruncînd în mare zeci și zeci de scînduri — sau cine mai știe ce...

Cu neputință, cel puțin în stadiul cunoștințelor lui, hidrostatice sau hidrodinamice, cum or fi fost. Mai bine să continue să se bizuie pe înot. Mai repede ajunge la mal, din mijlocul unui curent, un cîine care dă din picioare decît un cîine aflat într-un coș.

Trebuia așadar să-și continue ucenicia. Și nu i-ar fi fost de ajuns să învețe să înoate între Daphne și țărm. Chiar și în golf, în diferite momente ale zilei, în funcție de flux sau reflux, se manifestau curenți mai mici: așa că, în momentul în care pornea cu încredere către răsărit, un joc de ape ar fi putut să-l tîrască mai întîi spre apus și apoi drept către capul septentrional. Prin urmare ar fi trebuit să se antreneze să înoate și împotriva curentului. Ajutîndu-se de frînghie, n-ar fi trebuit să renunțe să înfrunte și apele de la stînga vasului.

În zilele următoare Roberto, stînd pe partea cu scărița, își amintise că la Griva nu văzuse înotînd numai cîinii, ci și broaștele. Și fiindcă un corp omenesc în apă, cu picioarele și brațele desfăcute amintește mai mult forma unei broaște decît pe cea a unui cîine, își spuse că pesemne se putea înota și ca o broască. Se ajutase pînă și cu glasul. Urla "Oacc, oacc" și-și arunca în lături brațele și picioarele. Apoi încetase să mai orăcăie mai ales că aceste zgomote animalice aveau efectul că dădeau prea mare energie salturilor lui și-l făceau să deschidă gura, cu urmările de care un înotător dibaci ar fi știut să se ferească.

Se transformase într-o broască bătrînă și așezată, tăcînd maiestuoasă. Cînd își simțea umerii obosiți, de mișcarea aceea continuă a mîinilor în afară, o lua din nou more canino. Odată, uitîndu-se la păsările albe care-i urmăreau vociferînd exercițiile, sosind uneori în picaj pînă la cîteva brațe de el

ca să înhaţe un peşte (Lovitura Pescăruşului!), încercase să înoate şi aşa cum zburau ele, printr-o largă mişcare înaripată a braţelor; dar băgase de seamă că-i mai greu să ţii închise gura şi nasul decît un cioc, şi renunţase la isprava asta. Acum nu mai ştia ce animal era, dacă era cîine sau broască; poate vreun broscoi păros, un patruped amfibiu, un centaur al mărilor, o sirenă masculină.

Însă printre aceste felurite încercări, îşi dăduse seama că, de bine, de rău, se mişca niţel: într-adevăr îşi începuse înaintarea de la proră, iar acum se găsea dincolo de jumătatea vasului. Dar cînd se hotarîse să facă cale-ntoarsă şi să revină la scăriţă, îşi dăduse seama că numai avea puteri, şi că trebuie să se lase tras înapoi de frînghie.

Ceea ce-i lipsea era sa respire cum trebuie. Reuşea să înoate dus, dar nu întors... Devenise înotător, însă întocmai ca domnul acela despre care auzise vorbindu-se, care făcuse tot pelerinajul de la Roma la Ierusalim, cîte o jumătate de milă pe zi, înainte şi înapoi prin grădina lui. Nu fusese niciodată un atlet, dar lunile petrecute pe Amarilli, stînd tot timpul în cabina lui, hărţuiala naufragiului, aşteptarea de pe Daphne (afară de puţinele exerciţii ce-i fuseseră impuse de părintele Caspar), îl înmuiaseră de tot.

Roberto nu arată a fi ştiind că, înotînd, avea să se întărească, şi pare să gîndească mai degrabă ca întîi să se-ntărească ca să poată să înoate. Îl vedem deci înghiţind două, trei sau patru gălbenuşuri de ou dintr-odată, şi mîncînd cîte o găină întreagă înainte de a încerca să intre în apă. Noroc că exista frînghia. Abia intrat în apă, fusese apucat de nişte convulsii aşa de mari, că aproape nu mai reuşea să se urce înapoi.

Iată-l seara meditînd la această nouă contradicţie. Mai înainte, cînd nici nu spera să ajungă la ea, Insula încă i se mai părea la îndemînă. Acum, cînd tocmai învăţa arta ce avea să-l poarte acolo, Insula se îndepărta.

Mai mult, fiindcă o vedea nu numai depărtată în spaţiu, dar şi (fără nici un temei) în timp, din acest moment, de fiecare dată cînd, pomeneşte de depărtarea aceea, Roberto pare să confunde spaţiul şi timpul şi scrie "golful este, din păcate, prea ieri" sau "cît de greu este să ajungi acolo, deşi e-atît de curînd"; sau "cîtă mare mă desparte de ziua abia trecută" şi chiar "se apropie într-acum nouri ameninţători de pe Insulă, în timp ce aici s-a înseninat deja..."

Dar dacă Insula se-ndepărta tot mai mult, mai merita oare osteneala să înveţe cum s-ajungă la ea? în zilele următoare Roberto lasă deoparte încercările de înot ca să se apuce din nou să caute cu luneta Columba de Culoare Nărămzie.

Vede papagali printre frunze, identifică fructe, urmăreşte din zori pînă-n amurg cum se-nviorează şi se ofilesc culorile felurite prin verdeaţă, dar nu vede Columba. Începe din nou să creadă că părintele Caspar îl minţise, sau că a fost victima vreunei nostimade de-a lui. Cu timpul se convinge că părintele Caspar n-a existat de fel — şi nu mai găseşte urme ale prezenţei lui pe corabie... Nu mai crede în Columbă, dar nu mai crede acum nici măcar că pe Insulă s-ar afla Văzătoarea. În asta găseşte prilej de mîngîiere deoarece, îşi zice, ar fi fost lipsit de respect ca puritatea locului aceluia să fie întinată de o maşinărie. Şi începe din nou să gîndească la o Insulă făcută pe măsura-i, adică pe măsura visurilor lui.

Dacă Insula se ivea în trecut, ea era locul la care el trebuia cu orice preţ să ajungă. În timpul acela ieşit din ţîţîni el trebuia nu să găsească, ci să inventeze din nou, condiţia primului om. Nu sălaş al vreunui izvor al tinereţii veşnice, ci izvor ea însăşi, Insula putea fi locul în care orice făptură omenească, uitîndu-şi propria ştiinţă întristătoare, ar fi găsit, ca un copil părăsit în pădure, un alt limbaj capabil să se nască dintr-un contact nou cu lucrurile. Iar odată cu el avea să iasă unica ştiinţă adevărată şi nouă, din experienţa directă a naturii, fără ca nici o filosofie să n-o pervertească (ca şi cum Insula n-ar fi fost tatăl care transmite fiului cuvintele legii, ci mama care-l învaţă să silabisească

primele nume).

Numai astfel un naufragiat renăscut ar fi putut descoperi rînduielile ce guvernează mersul corpurilor cereşti şi sensul acrostihurilor pe care le desenează ele în cer, nu răsfoind încoa şi-ncolo prin Almageste şi Patrulatere, ci silabisind direct felul cum se petrec eclipsele, trecerea de bolizi a stelelor cu coadă şi a fazelor aştrilor. Numai cu nasul însîngerat la căderea unui fruct ar fi înțeles dintr-o singură dată atît legile ce-atrag lucrurile grele cu greutatea, cît şi pe cele de motu cordis et sanguinis in animalibus. Doar observînd suprafața unui iaz şi vîrînd în el o rămurică, o trestie, sau vreo foaie din acelea lungi şi rigide de metal, noul Narcis — fără de nici o pungăleală cu dioptruri şi cu dureri de sciatică — avea să surprindă felul cum se-ngînă alternînd lumina şi umbra. Şi poate că avea să priceapă de ce pămîntu-i o oglindă opacă ce înnegreşte ca cerneala ceea ce reflectă, apa un perete ce face străvezii umbrele ce se imprimă pe el, în timp ce-n aer imaginile nu găsesc niciodată o suprafață de pe care să salte-napoi, şi-l străbat în fugă pînă la ultimele hotare ale eterului, afară de cazul cînd nu se-ntorc uneori sub formă de miraje şi alte arătări.

Dar să posede Insula nu însemna oare s-o posede pe Lilia? Şi atunci? Logica lui Roberto nu era aceea a filosofilor patentați şi maimuțăriți, intruşi în atriumul Liceului, care totdeauna vor ca un lucru, dacă e în cutare fel, să nu mai poată fi şi în felul opus. Dintr-o eroare, vreau să spun o peregrinare a închipuirii, caracteristică îndrăgostiților, el ştia acum că a o avea pe Lilia ar fi însemnat, în unul şi acelaşi timp, şi izvorîrea oricărei revelații. A descoperi legile universului printr-o lunetă i se părea doar modul cel mai lung pentru a ajunge la un adevăr ce i s-ar fi revelat în lumina orbitoare a plăcerii, de-ar fi putut să-şi lase capul în poala iubitei. Într-o Grădină în care fiece arbust ar fi fost pomul Binelui.

Dar — aşa cum şi noi ar trebui s-o ştim — pentru că dorul de ceva depărtat cheamă năluca cuiva pe care ni-l răpeşte, Roberto începu să fie cuprins de teama că-n desfătările Edenului aceluia se strecurase un Şarpe. Îl străbătu deci ideea că în Insulă, uzurpator mai iute de picior decît el, îl aştepta Ferrante.

28. Despre Originea Romanelor

Îndrăgostiții îşi iubesc mult mai mult chinurile decît plăcerile. Roberto nu se putea gîndi la sine decît despărțit pentru totdeauna de ființa iubită, însă, cu cît se simțea mai despărțit de ea, cu atît se pierdea în tribulații, mai mult decît putea s-o facă oricare altul.

Am văzut că, învinuit de Mazarin că ar fi fost într-un loc unde nu fusese, Roberto îşi vîrîse în cap că Ferrante se afla atunci la Paris şi că în unele împrejurări îi luase locul. Dacă era adevărat, înseamnă că Roberto fusese arestat de cardinal şi expediat la bordul lui Amarilli iar Ferrante rămăsese, la Paris, şi pentru toată lumea (adică şi pentru Ea!) el era Roberto. Nu rămînea deci decît s-o gîndească pe Ea alături de Ferrante, şi iată cum purgatoriul acela marin se transformase într-un infern.

Roberto ştia că gelozia se înfiripă fără nici o legătură cu ceea ce este sau nu este, sau poate nu va fi niciodată; că-i o manie care dintr-un rău închipuit scoate o suferință reală; că gelosul e ca un ipohondru ce se-mbolnăveşte de teamă c-ar fi bolnav. Prin urmare e vai şi amar, îşi zicea, să te laşi apucat de dandanaua asta dureroasă ce te obligă să ți-o închipui pe Cealaltă cu Altul, şi nimic nu zgîndăreşte mai mult îndoiala ca singurătatea, nimic nu transformă îndoiala în certitudine mai bine ca închipuirea. Însă, adăuga el, neputîndu-mă eu împiedica să iubesc, nu mă pot opri nici de a fi

gelos, şi neputîndu-mă opri să devin gelos, nu mă pot opri nici să-mi închipui.

Într-adevăr, gelozia este, dintre toate temerile, cea mai ingrată: dacă te temi de moarte, poți simți uşurare la gîndul că, din contră, te vei bucura de o viață lungă sau că în cursul unei călătorii vei afla izvorul tinereții veşnice; iar dacă eşti sărac, găseşti consolare la gîndul c-ai să găseşti o comoară; pentru orice lucru temut, există o speranță contrarie ce ne înaripează. Nu tot aşa este şi atunci cînd iubim în lipsa iubitei: absența este pentru iubire ca vîntul pentru foc: pe cel mic îl stinge, pe cel mare îl învăpăiază.

Dacă gelozia se naşte din iubire intensă, cine nu simte gelozie față de iubită nu e îndrăgostit, sau iubeşte cu inima uşoară; încît se ştie că există îndrăgostiți care, temîndu-se ca iubirea lor să nu se stingă, o alimentează găsind cu orice preț motive de gelozie.

Prin urmare gelosul (care, totuşi, vrea sau şi-ar vrea iubita castă şi credincioasă) nu vrea sau nu poate s-o creadă decît vrednică de gelozie, şi deci vinovată de trădare, înteţind astfel prin suferință prezentă plăcerea iubirii absente. Asta şi pentru că gîndindu-te la tine că eşti cu iubita aflată departe -ştiind bine că nu-i adevărat — nimic nu-ți poate face mai viu gîndul la ea, la căldura ei, la roşeața obrajilor ei, la mireasma ei, ca atunci cînd te gîndeşti că de aceleaşi daruri se bucură un Altul în locul tău: pe cînd de absența ta eşti sigur, de prezența acelui duşman eşti, dacă nu sigur, cel puțin nu chiar cu totul nesigur. Contopirea amoroasă, pe care gelosul şi-o închipuie, e unicul fel în care-şi poate reprezenta cu tot verosimilul o însoțire cu altcineva care, chiar de nu-i neîndoielnică, este cel puțin posibilă, pe cînd propria-i contopire e imposibilă.

De aceea gelosul nu-i în stare, şi nici voință n-are, să-şi imagineze opusul a ceea ce teme, ba chiar nu se poate bucura decît ridicîndu-şi în slăvi propria-i durere, şi suferind de satisfacția-i ridicată la culme din care se ştie exclus. Plăcerile iubirii sînt nişte rele pe care le rîvnim, în care coincid dulceața şi martiriul, iar iubirea e îmbolnăvire de bună voie, paradis infernal şi infern ceresc — în fine, concordie de contrarii ce se gîtuie fără scăpare, rîs îndurerat şi diamant ce-ndată se sparge.

Pătimind astfel, dar aducîndu-şi aminte de infinitatea aceea de lumi în legătură cu care se disputase mai zilele trecute, Roberto avu o idee, ba chiar, am zice, Ideea, marea şi anamorfotica sclipire de Geniu.

Se gîndi anume că ar fi putut construi o poveste, căreia bineînțeles că nu el îi era protagonist, dat fiind că nu se desfăşura în lumea aceasta, ci într-o Țară a Romanelor, iar faptele respective aveau să se petreacă în parafei cu cele din lumea în care se afla el, fără ca cele două şiruri de aventuri să se poată vreodată întîlni şi suprapune.

Ce cîştiga de aici Roberto? Multe. Hotărînd să inventeze povestea unei alte lumi, ce exista numai în mintea lui, se înstăpînea pe lumea aceea, putînd face ca lucrurile ce se-ntîmplau în ea să nu treacă dincolo de posibilitățile lui de suportare. Pe de altă parte, devenind cititor al romanului căruia îi era autor, putea participa la amărăciunile personajelor: nu li se-ntîmplă oare cititorilor de romane s-o iubească fără gelozie pe Tisbe, folosindu-se de Piram ca de locțiitorul lor, sau să pătimească pentru Astrea cu ajutorul lui Celadon?

Să iubeşti în în țara romanelor nu înseamnă să înduri nici un fel de gelozie: acolo ceea ce nu-i al nostru într-un fel e tot al nostru, iar ceea ce-n lume era al nostru şi ne-a fost sustras, acolo nu există — chiar dacă ceea ce există acolo seamănă cu lucrurile pe care, deşi existente, nu le avem sau le-am pierdut...

Şi astfel, Roberto avea să fie nevoit să scrie (sau să gîndeasca) romanul lui Ferrante şi al drăgostirilor lui cu Lilia, şi numai clădind lumea aceea de roman avea să dea uitării obida cu care-l rodea gelozia în lumea reală.

În plus, gîndea în sine Roberto, ca să înțeleg ceea ce mi s-a întîmplat şi cum de am căzut eu în

cursa ce mi-a fost întinsă de Mazarin, ar trebui să reconstitui Istoria întîmplărilor acelora, găsindu-le cauzele şi mobilurile secrete. Dar exista oare ceva mai incert decît Historiile pe care noi le citim şi în care, cînd doi autori ne povestesc despre aceeaşi bătălie, atît de mari sînt nepotrivirile dintre ei încît îţi vine a crede că-i vorba de două bătălii diferite? Şi-n schimb există oare ceva mai sigur decît Romanul, unde pînă la urmă orice Enigmă îşi găseşte explicare potrivit legilor Verosimilului? Romanul relatează lucruri ce poate nu s-au petrecut de-adevărat, dar care ar fi putut foarte bine să se-ntîmple. Să-mi explic propriile-mi nenorociri în formă de Roman, înseamnă să mă asigur că-n harababura aia există cel puţin un mod de a-i depăna intriga, şi că nu sînt prin urmare victima unui coşmar. Idee, aceasta din urmă, antitetică în chip insidios cu prima, fiindcă în felul ăsta istoria romanescă ar fi trebuit să se suprapună cu istoria lui cea adevărată.

Şi în sfîrşit, argumenta tot Roberto, întîmplarea mea e una de iubire pentru o femeie: ori, numai Romanul, şi cu siguranţă că nu Istoria, se ocupă cu chestiuni de Amor şi, iarăşi, numai Romanul (niciodată Istoria) se îngrijeşte să explice ce anume gîndesc şi simt fiicele astea ale Evei care, totuşi, din zilele Raiului Pămîntesc şi pînă-n iadul de la Curţile vremurilor noastre, au avut influenţă aşa de mare asupra întîmplărilor spiţei omeneşti.

Argumentele acestea, luate fiecare în parte, erau foarte chibzuite, dar nu şi luate toate la un loc. Într-adevăr e o diferenţă între cel ce nu face decît să scrie un roman şi cel ce îndură gelozia. Un gelos se bucură închipuindu-şi ceea ce n-ar vrea el să se fi petrecut — dar în acelaşi timp refuză să creadă că s-ar petrece cu adevărat — pe cînd un romancier recurge la orice stratagemă pentru ca cititorul, nu numai să se bucure închipuindu-şi ceea ce nu s-a petrecut, dar la un moment dat să uite că citeşte şi să creadă ca totul s-a petrecut realmente. Şi e aşa o cauză de chinuri cumplite pentru un gelos citirea unui roman scris de alţii, căci orice lucru ar fi spus aceia, i se pare că se referă la situaţia lui. Ce să mai zicem de un gelos care însăşi situaţia aceea a lui se preface a o inventa. Nu se spune oare despre gelos că dă un trup umbrelor? Şi, prin urmare, oricît de asemănătoare cu umbrele ar fi creaturile dintr-un roman, dat fiind că romanu-i fratele geamăn al Istoriei, umbrele acelea îi apar mult prea pline de trup gelosului, iar asta cu atît mai mult dacă — în loc să fie umbrele altora — sînt ale sale proprii.

Pe de altă parte faptul că, cu toate virtuţile lor, Romanele îşi au şi defectele lor, Roberto ar fi trebuit să-l ştie. Aşa cum tot medicina ne-nvaţă şi otrăvurile, iar metafizica tulbură prin subtilităţi nepotrivite dogmele religiei, etica recomandă mărinimia (care nu-i de nasul tuturor), astrologia întronează supersitiţia, optica înşeală, muzica zgîndăre iubirile, geometria încurajează stapînirea nedreaptă, matematica avariţia — tot aşa, arta Romanului, chiar dacă ne pune în gardă că ne serveşte ficţiuni, deschide o uşă-n Palatul Absurdului, pe care, odată intraţi din uşurătate, ea este cea care se-nchide în urma noastră.

Dar nu stă-n puterea noastră să-l împiedicăm pe Roberto să facă pasul ăsta fiindcă ştim sigur că l-a şi făcut.

29. Sufletul lui Ferrante

De unde să reluăm istoria lui Ferrante? Roberto a crezut că-i potrivit să-nceapă de-atunci, din ziua cînd acesta, după ce-i trădează pe francezii alături de care se prefăcea că luptă la Casale, cînd lăsase să fie luat drept căpitanul Gambero, se refugiase în tabăra spaniolă.

Poate că cel ce se găsise să-l primească cu entuziasm fusese vreun mare senior care-i promisese că

la sfîrşitul războiului aceluia, o să-l ia cu el la Madrid. Iar de-aici începuse ascensiunea lui Ferrante prin preajma curţii spaniole, unde învăţase că virtutea seniorilor e bunul lor plac, că Puterea-i un monstru nesătul, şi că trebuia să-i slujeşti ca un sclav credincios, ca să poţi să profiţi de orice fărîmă ce cădea de la masa aceea, şi să găseşti în ea prilejul unei ascensiuni încete şi pline de obstacole — mai întîi ca zbir, călău şi confident, apoi prefăcîndu-te gentilom.

Ferrante nu putea fi decît om cu o minte ascuţită, cu cît aceasta era mai dedată la rău, iar în atmosfera aceea învăţase repede cum trebuie să se poarte — adică ascultase (sau ghicise) principiile acelea de ştiinţă a vieţii de curte cu care domnul de Salazar încercase să-l catehizeze pe Roberto.

Îşi cultivase propria-i mediocritate (nemernicia propriilor origini bastarde), netemîndu-se să fie eminent în lucruri mediocre, ca să evite ca-ntr-o bună zi să fie mediocru în lucrurile eminente.

Înţelesese că, atunci cînd nu poţi să te-mbraci în pielea leului, te îmbraci în cea a vulpii, fiindcă la Potop s-au salvat mai mult vulpi decît lei. Orice creatură îşi are înţelepciunea ei, iar de la vulpe învăţase că a juca deschis n-aduce nici folos, nici plăcere.

Dacă era rugat să răspîndească vreo calomnie printre servitori, astfel ca încet, încet, să ajungă la urechile stăpînului şi ştia cum să se bucure de favorurile vreunei cameriste, se grăbea să spună că avea să-ncerce la han, cu vizitiul; sau, dacă vizitiul îi era tovarăş de desfrîu la han, afirma cu un zîmbet plin de subînţeles că ştia el bine cum să se facă ascultat de cutare servitoare neînsemnată. Neştiind cum proceda el şi cum avea să facă, stăpînul său pierdea un punct în privinţa asta, iar el ştia că cel ce nu-şi descoperă cărţile pe loc îi lasă pe ceilalţi în nesiguranţă; în felul ăsta se înconjoară de mister şi însăşi taina aceea provoacă respectul altuia.

Ca să-şi elimine propriii duşmani, care la început erau paji şi lachei, apoi gentilomi ce-l credeau egalul lor, stabilise că trebuia să ţintească pe de lături, niciodată pieptiş: agerimea se luptă prin subterfugii bine studiate şi nu acţionează niciodată aşa cum prevezi. Dacă vorbea de vreo mişcare era numai ca să tragă pe sfoară, dacă schiţa cu îndemînare vreun gest în aer, proceda pe urmă într-un mod la care nu te putuseşi gîndi, atent să-şi dezmintă intenţia arătată. Nu ataca niciodată cînd adversarul era în deplinătatea forţelor (arătîndu-i, dimpotrivă, prietenie şi respect), ci numai în momentul în care acesta se arăta lipsit de apărare, iar atunci îl împingea către prăpastie cu aerul cuiva care i-ar sări în ajutor.

Minţea deseori, dar nu fără un criteriu anume. Ştia că pentru a fi crezut, trebuia să arate tuturor că spunea adevărul tocmai cînd îi dăuna lui, iar cînd ar fi putut să-i fie motiv de laudă, îl trecea sub tăcere. Pe de altă parte căuta să cîştige faimă de om sincer cu cei inferiori lui, astfel încît zvonul să ajungă la urechile celor puternici. Se convinsese că a simula cu egalii tăi era un defect, iar a nu simula cu cei mai mari decît tine e o temeritate.

Însă nu se purta nici cu prea multă franchețe, şi oricum, nu întotdeauna, temîndu-se că alţii aveau să-şi dea seama de uniformitatea asta a lui şi într-o bună zi aveau să-i prevină acţiunile. Dar nici nu exagera în a se comporta cu două feţe, temîndu-se că după aceea, a doua oară aveau să-i descopere înşelăciunea.

Ca să devină capabil se antrena suportîndu-i pe proşti, de care se şi înconjura. Nu era aşa de neprevăzător încît să le pună acestora în cîrcă orice greşeală de-a lui, însă cînd miza era mare în joc, avea grijă să se afle mereu pe lîngă el vreun ţap ispăşitor (atras de propria-i ambiţie deşartă de a se arăta mereu în prim plan. pe cînd el rămînea în fundal) căruia nu el, ci ceilalţi aveau să-i atribuie mai apoi fapta cea rea.

În sfîrşit arăta că face el tot ceea ce putea să se-ntoarcă-n folosu-i, dar lăsa să se facă prin mîna altuia ceea ce i-ar fi putut atrage reproşuri.

În felul de a-şi scoate în evidenţă propriile-i virtuţi (pe care mai degrabă ar trebui să le numim

prefăcătorii blestemate) ştia că o jumătate din ele arătată pe faţă şi o alta lăsată doar să se întrezărească fac mai mult decît un întreg declarat în mod deschis. Uneori făcea ca arătarea pe faţă să constea într-o elocvenţă mută, într-o neglijentă scoatere la iveală a propriilor merite, şi avea abilitatea de a nu se descoperi niciodată de tot într-o singură ocazie.

Pe măsură ce urca în ceea ce priveşte rangul şi întîlnea oameni de condiţie superioară, era foarte îndemînatic în a le mima gesturile şi limbajul, dar o făcea numai cu persoane de condiţie inferioară pe care trebuia să le farmece pentru vreun scop nepermis; cu cei mai mari decît sine avea multă grijă să se arate că-i un neştiutor şi să admire la ei ceea ce ştia şi el.

Îndeplinea orice slujbă deşănţată pe care superiorii săi i-o încredinţau, dar numai dacă răul pe care-l făcea nu era din cale afară de mare, încît aceştia să fi putut simţi repulsie faţă de el; dacă-i cereau delicte de soiul ăsta, refuza, în primul rînd pentru ca ei să nu creadă că într-o bună zi ar fi fost capabil să facă la fel şi împotrivă-le, iar în al doilea rînd (dacă nedreptatea aceea era strigătoare la cer), ca să nu devină martorul nedorit al remuşcării lor.

În public dădea evidente manifestări de pietate, însă credea că-s vrednice de el doar credinţa călcată în picioare, virtutea dispreţuită, iubirea de sine însuşi, ingratitudinea, dispreţul pentru cele sfinte; îl blestema pe Dumnezeu înlăuntrul său şi credea că lumea-i născută întîmplător, încrezîndu-se totuşi într-un destin făcut să-şi întoarcă faţa către cel ce ştia să-i schimbe cursul întru cîştigul său.

Ca să-şi bucure rarele-i momente de răgaz, avea de a face numai cu femeile uşoare măritate, cu văduvele ce nu se puteau înfrîna, cu fetele tinere cu purtări rele. Dar cu multă cumpătare, deoarece, mai ales că, tot punînd la cale intrigi, Ferrante uneori renunţa la un bun aflat la-ndemînă atunci cînd se simţea tras către vreo nouă intrigă, ca şi cum ticăloşia nu-i dădea niciodată pace.

Trăia, în fine, zi de zi, ca un asasin ce pîndeşte nemişcat îndărătul unor perdele, acolo unde tăişul pumnalelor nu-şi trădează strălucirea. Ştia că prima regulă a succesului era să aştepţi prilejul, dar suferea pentru că prilejul i se părea prea departe.

Această mohorîtă şi îndîrjită ambiţie îl lipsea de orice pace a sufletului. Considerînd el că Roberto îi uzurpase locul la care avea dreptul, orice răsplată îl lăsa nesatisfăcut, şi unica formă pe care binele şi fericirea puteau s-o capete în ochii sufletului său, era nefericirea fratelui şi ziua în care el ar fi putut deveni autorul acestei nefericiri. În rest făcea să se agite în capu-i giganţi de fum ce se băteau unii cu alţii, şi nu există mare, pamînt sau cer unde să-şi afle scăpare şi odihnă. Ceea ce avea îl ofensa, ceea ce voia să aibă îi era motiv de tortură.

Nu rîdea niciodată, decît poate la crîşmă ca să-l facă să se îmbete pe vreun confident al său neştiutor. Dar în taina odăii lui se controla zilnic în oglindă, ca să vadă dacă felul în care se mişca ar putea să-i dea pe faţă neliniştea, dacă nu cumva ochiul pare prea sfruntat, dacă capul mai aplecat decît trebuie nu manifestă ezitare, dacă ridurile prea adînci ale frunţii sale nu-l făceau să pară înăcrit.

Cînd îşi întrerupea aceste exerciţii dîndu-şi la o parte, obosit, noaptea tîrziu, măştile, se vedea aşa cum era cu adevărat — ah, aici Roberto nu putea decît să-şi spună-n şoaptă nişte versuri citite cu cîţiva ani mai înainte:

În ochii-i unde moarte adăposteşte
lumină de văpaie cruntă are;
privirile-i piezişe, pupilele-ngustate
comete par, iar genele-i sînt torţe,
ce-s mînioase, de trufie pline,
iar gemetele-tunet, suflarea-fulgerare.

Pentru că nimeni nu-i perfect, nici măcar în rău, şi deci nu era pe deplin în stare să-şi stăpînească excesul propriei răutăţi, Ferrante nu putuse evita să nu facă un pas greşit. Însărcinat de stăpînul său să-i pună la cale răpirea unei tinere fete caste, de stirpe foarte aleasă, deja menită să se căsătorească cu un gentilom plin de virtuţi, începuse să-i scrie scrisori pline de amor, semnîndu-le cu numele instigatorului său. Apoi, în timp ce ea bătea în retragere, pătrunsese în alcovul ei şi — făcînd-o să cadă pradă unei violente seduceri — abuzase de ea. Dintr-o singură lovitură o înşelase şi pe ea, şi pe logodnicul ei, şi pe cel care-i poruncise răpitul.

Delictul fiind denunţat, de el fu învinuit stăpînul său, care muri în duel cu logodnicul trădat, însă Ferrante de mult apucase să fugă în Franţa.

Într-un moment în care se afla în toane bune, Roberto îl face pe Ferrante să se aventureze într-o noapte de ianuarie peste Pirinei, călare pe o catîrcă furată, care pesemne făcuse legămînt cu ordinul mîrţoagelor reformate, după cum arăta părul ei sur de călugăriţă, şi era aşa de înţeleaptă şi de cumpătată, de reţinută în toate şi de cuviincioasă în purtări, că pe lîngă pedepsirea cărnii, ce se cunoaştea foarte bine după coastele ieşite prin piele, la fiece pas săruta pămîntul făcînd mătănii.

Coamele munţilor păreau mormane de lapte prins, şi date toate cu ceruză. Acei puţini arbori ce nu erau cu totul înmormîntaţi sub zăpadă se vedeau atît de albi, încît păreau că-şi dezbrăcaseră cămăşile şi tremurau mai mult de frig decît de vînt. Soarele stătea înlăuntrul palatului său şi nu îndrăznea nici măcar să iasă pe balcon. Şi chiar dacă-şi arăta cîte puţin faţa, îşi punea în jurul nasului un pămătuf de nori.

Rarii călători pe care-i întîlneai pe drumul acela păreau tot atîţia călugăraşi de pe Muntele măslinilor care mergeau cîntînd lavabis me et super nivem dealbabor... Şi Ferrante însuşi, văzîndu-se atît de alb, se simţea transformat într-un savant tăvălit prin tărîţa celebrei Academii cu acelaşi nume.

Într-o noapte fulgii de bumbac cădeau atît de deşi şi de mari încît, aşa cum cineva s-a făcut statuie de sare, el bănuia că s-a făcut statuie de zăpadă. Strigile, liliecii, fluturii de noapte şi bufniţele dădeau roată în juru-i ca şi cum ar fi voit să-l prindă-n laţ. Şi sfîrşi prin a se lovi cu nasul de picioarele unui spînzurat care, bălăngănindu-se dintr-un copac, făcea din sine însuşi un tablou grotesc pe cîmpul acela bîntuit de vîntoase.

Dar Ferrante — chiar dacă un Roman trebuie să se împodobească cu descrieri plăcute — nu putea fi un personaj de comedie. Trebuia să tindă către ţintă, închipuindu-şi pe propria-i măsură Parisul către care tocmai se grăbea.

De aceea îşi spunea cu rîvnă: "O, Paris, golf nemăsurat în care balenele se fac mititele ca delfinii, ţară a sirenelor, bazar al fasturilor, grădină a desfătărilor, cărare cotită a intrigilor, Nil al curtezanilor şi Ocean al prefăcătoriei!"

Iar aici Roberto, voind să inventeze o secvenţă pe care nici un autor de romane n-o mai născocise pînă atunci, ca să redea sentimentele acelui om nesătul ce se pregătea să cucerească oraşul în care se iau la întrecere Europa prin civilizaţie, Asia prin risipă, Africa prin extravaganţă, şi America prin bogăţie, unde noutatea îşi are sfera, iluzia palatul, luxul centrul, curajul arena, frumuseţea scena, moda leagănul, şi virtutea mormîntul, puse în gura lui Ferrante un motto semeţ: "Paris, între noi doi acum!"

Din Gascogne pînă în Poitou, şi de acolo pînă în Ile de France, Ferrante avu prilejul să urzească cîteva fapte neruşinate ce-i îngăduiră să mute o mică avere din buzunarele cîtorva localnici într-ale

sale, şi să ajungă în capitală cu înfăţişarea unui tînăr senior, rezervat şi amabil, domnul Del Pozzo. Fiindcă nu ajunsese acolo nici o ştire despre pungăşiile lui de la Madrid, luă contact cu cîţiva spanioli din apropierea reginei, care grabnic preţuiră capacităţile lui de a face servicii delicate, pentru o suverană ce, deşi era credincioasă soţului ei şi aparent respectuoasă faţă de Cardinal, menţinea raporturi cu curtea inamică.

Faima lui de executor din cale afară de fidel ajunsese la urechile lui Richelieu care, adînc cunoscător al sufletului omenesc, considerase că un om fără scrupule care o servea pe regină, şi, după cît se ştia, era în căutare de bani, în faţa unei recompense mai bogate putea să-l servească pe el, şi începuse deci să-l folosească într-un chip atît de secret, încît nici măcar colaboratorii săi cei mai intimi nu cunoşteau existenţa acelui tînăr agent.

În afară de lungul antrenament făcut la Madrid, Ferrante mai avea şi calitatea rară de a învăţa cu uşurinţă limbile şi de a imita accentele. Nu era obiceiul său să-şi laude propriile înzestrări, dar într-o zi, cînd Richelieu îl primise în prezenţa sa pe un spion englez, el arătase că poate să converseze cu trădătorul acela. Pentru asta Richelieu, într-unul din momentele cele mai grele ale raportului dintre Franţa şi Englitera, îl trimisese la Londra, unde ar fi trebuit să se dea drept un negustor maltez, şi să capete informaţii despre mişcările corăbiilor în porturi.

Acum Ferrante îşi încununase o parte din visu-i: era spion, nu mai era în solda vreunui senior oarecare, ci a unui Leviatan Biblic, care-şi lungea braţele pretutindeni.

O iscoadă (se scandaliza îngrozit Roberto), ciuma cea mai molipsitoare de pe la curţi, Harpia ce se lasă peste masa regală cu faţa sulemenită şi cu gheare ascuţite, zburînd cu aripi de liliac şi ascultînd cu urechi dotate cu un timpan cît toate zilele, chiţcarul ce vede numai în tenebre, vipera printre trandafiri, gîndac pe flori ce preschimbă în toxic sucul prea-dulce pe care-l suge din ele, păianjenul anticamerelor, ce-şi ţese firele subţiatelor lui vorbiri ca să prindă toate muştele ce zboară pe-acolo, papagalul cu ciocul arcuit care tot ce aude duce mai departe transformînd adevărul în neadevăr şi neadevărul în adevăr, cameleon ce primeşte orice culoare şi cu toate se îmbracă, în afară de aceea care-l îmbracă de-adevărat. Toate acestea-s calităţi de care oricine s-ar ruşina, afară de cel ce prin poruncă dumnezeiască (sau drăcească) e născut în slujba răului.

Însă Ferrante nu se mulţumea să fie spion, şi să-i aibă în propria-i putere pe aceia ale căror gînduri le raporta unde trebuie, ci voia să fie, cum se spunea în epoca aceea, iscoadă dublă, care, ca monstrul din legendă, să fie în stare să meargă prin două mişcări contrarii. Dacă partida în care se-nfruntă Puterile poate fi labirint de intrigi, care va fi Minotaurul prin care se realizează altoiul a două naturi neasemănătoare? Spionul dublu. Dacă terenul pe care se dă bătălia între Curţi poate fi numit un Infern întru care se scurge prin albia Nerecunoştinţei, vărsîndu-se-n goană, Flegetonul uitării, şi unde fierbe apa tulbure a patimilor, care va fi Cerberul cu trei capete, ce latră după ce a descoperit şi adulmecat pe cel ce intră, ca să fie sfîrtecat? Spionul dublu...

Abia ajuns în Anglia, pe cînd spiona pentru Richelieu, Ferrante hotărîse să se îmbogăţească făcînd vreun serviciu englezilor. Smulgînd informaţii servitorilor şi micilor funcţionari în faţa unor pocale mari cu bere prin crîşme afumate cu seu de oaie, se prezentase în sferele eclesiastice zicînd că este un sacerdot spaniol ce se hotărîse să părăsească Biserica Romană, căreia nu-i mai suporta josniciile.

Adevărată miere pentru urechile acelor adversari ai papei, care căutau orice prilej ca să dovedească cu documente turpitudinile clerului catolic. Şi nici măcar nu era nevoie ca Ferrante să mărturisească ceea ce nu ştia. Englezii aveau deja în mîini mărturia anonimă, bănuită sau adevărată, a unui alt preot. Aşa că Ferrante se făcuse chezaşul documentului aceluia, semnînd cu numele unui asistent al episcopului din Madrid, care odată îl tratase cam de sus şi pe care jurase să se răzbune.

În timp ce primea de la englezi însărcinarea să se întoarcă în Hispania ca să culeagă şi alte declaraţii ale unor preoţi dispuşi să calomnieze Sfîntul Scaun, într-o tavernă a portului întîlnise un călător genovez, cu care intră în vorbă, ca să descopere în scurt timp că acesta era în realitate Mahmud, un renegat care în Orient îmbrăţişase credinţa mahomedanilor, dar acum, travestit ca neguţător portughez, culegea ştiri despre marina engleză, în timp ce alţi spioni aflaţi în leafa Sublimei Porţi făceau acelaşi lucru în Franţa.

Ferrante îi destăinuise că lucrase pentru nişte agenţi turci în Italia, şi că îmbrăţişase aceeaşi religie ca şi a lui, luîndu-şi numele de Genet Oglu. Îi vînduse deîndată ştirile despre mişcările din porturile engleze, şi primise o răsplată ca să ducă un mesaj confraţilor săi din Franţa. Pe cînd ecleziasticii englezi îl credeau de acum plecat să facă ocolul Spaniei, nu vroise sa renunţe la a mai scoate încă un cîştig din şederea sa în Anglia şi, luînd contact cu oamenii Amiralităţii, se dăduse drept un veneţian, Granceola (nume născocit în amintirea căpitanului Gambero), care îndeplinise slujbe secrete pe lîngă Consiliul acelei Republici, în special în ceea ce privea marina comercială franceză. Atunci, urmărit prin decret pentru un duel, trebuia să găsească refugiu într-o ţară prietenă. Ca să-şi arate buna credinţă, era în măsură să-i informeze pe noii lui stăpîni că Franţa pusese să se ia informaţii în porturile engleze prin Mahmud, un spion turc, care locuia la Londra dîndu-se drept portughez.

Asupra lui Mahmud, arestat imediat, fuseseră găsite însemnări despre porturile englezeşti, iar Ferrante, sau Granceola, fusese considerat o persoană demnă de încredere. Sub promisiunea unei primiri definitive în Anglia şi cu mîngîierea unei sume bune de bani pentru început, fusese trimis în Franţa ca să ia legătura cu alţi agenţi englezi.

Ajuns la Paris îi pasase repede lui Richelieu informaţiile pe care englezii le sustrăseseră de la Mahmud. Apoi îi identificase pe prietenii a căror adresă i-o dăduse renegatul genovez, prezentîndu-se drept Charles de la Bresche, un ex-frate trecut în serviciul necredincioşilor, care abia urzise la Londra un complot pentru a arunca discreditarea asupra a toată sămînţa creştinilor. Agenţii aceia îi dăduseră crezare, pentru că aflaseră asta dintr-o cărţulie în care Biserica Anglicană făcea publice josniciile unui preot spaniol — astfel că la Madrid, primindu-se ştirea aceea, îl arestaseră pe prelatul căruia Ferrante îi atribuise trădarea, şi acum acesta aştepta moartea în celulele inchiziţiei.

Ferrante făcea să i se spună de către agenţii turci ştirile pe care le culeseseră despre Franţa şi le expedia prin curier amiralităţii engleze, primind o nouă recompensă. Apoi se întorsese la Richelieu şi-i dezvăluise existenţa, la Paris, a unui complot turcesc. Richelieu admirase încă o dată abilitatea şi fidelitatea lui Ferrante. Aşa că îl invitase să se-ncumete la o faptă şi mai îndrăzneaţă.

De mai mult timp cardinalul se interesa de ceea ce se petrece în salonul marchizei de Rambouillet, şi fusese cuprins de bănuiala că printre spiritele acelea libere se murmura împotrivă-i. Comisese o greşeală, trimiţînd la doamna de Rambouillet un curtezan de-al lui de încredere, care din prostie ceruse ştiri despre aşa-zisele murmure. Arthenice răspunsese că oaspeţii ei cunoşteau atît de bine consideraţia pe care-o purta Eminenţei Sale încît, chiar şi de-ar fi gîndit ceva rău despre Eminenţa Sa, n-ar fi îndrăznit niciodată în prezenţa ei să spună decît lucruri de bine.

Richelieu plănuia acum să facă să apară la Paris un străin, care să poată fi admis la consistoriile acelea. Pe scurt, Roberto n-avea poftă să inventeze toate învîrtelile prin care Ferrante avea să se introducă în acel salon, dar găsea potrivit să-l facă să ajungă acolo, împănat acum cu cîteva recomandări, şi în travesti: o perucă şi o barbă albă, un chip îmbătrînit cu pomezi şi o bandă neagră pe ochiul stîng, acesta avea să fie Abatele de Morfi.

Roberto nu putea crede că Ferrante, care-i semăna întru totul şi în toate, îi fusese în preajmă la seratele acelea acum îndepărtate, dar îşi amintea că văzuse un abate bătrîn, cu o bandă neagră la

ochi şi hotărî că acela trebuia să fie Ferrante.

Acesta, deci, chiar în mediul de care vorbim — şi după mai bine de zece ani — îl regăsise pe Roberto! Nu se poate spune cu ce bucurie pizmaşă îşi revedea nemernicul acela fratele duşmănit. Cu un chip ce-ar fi părut transfigurat şi răvăşit de răutate, de nu şi l-ar fi ascuns chiar el sub masca-i, îşi spuse că i se ivea în fine prilejul să-l nimicească pe Roberto, să pună mîna pe numele şi pe bogăţiile lui.

Pentru început îl spionase, timp de săptămîni întregi în timpul acelor serate, scrutîndu-i chipul ca să surprindă pe el urma oricărui gînd. Obişnuit, cum era, să ascundă, tot atît de îndemînatic era şi să descopere. Pe de altă parte iubirea nu se poate ascunde: ca tot focul, se dezvăluie prin fum. Urmărind privirile lui Roberto, Ferrante pricepuse imediat că el o iubea pe Doamnă. Îşi spuse aşadar că întîi şi-ntîi trebuia să-i sustragă lui Roberto tot ce avea el mai drag.

Ferrante îşi dăduse seama că Roberto, după ce atrăsese atenţia Doamnei prin ceea ce spunea, n-avusese curajul să se apropie de ea. Stînjeneala fratelui era în favoarea lui: Doamna putea să ia asta drept lipsă de interes, iar a nu lua în seamă un lucru e cel mai bun mijloc ca să-l cucereşti. Roberto îi deschidea astfel drumul lui Ferrante. Ferrante lăsase ca Doamna să se frămînte într-o aşteptare plină de îndoieli, apoi — calculînd momentul potrivit — se grăbise s-o ademenească.

Însă putea oare Roberto să-i concedă lui Ferrante o iubire pătimaşă ca a lui? Cu siguranţă că nu. Ferrante considera femeia drept portretul inconstanţei, hărăzitoare de dezamăgiri, volubilă-n grai, zăbavnică-n fapte, şi iute-n capriciu. Educat de asceţi suspicioşi care-i aminteau în orice clipă că El hombre es el fuego, la mujer la estopa, viene el diablo y sopla, se obişnuise să considere orice fiică a Evei un animal imperfect, o greşeală a naturii, tortură pentru ochi dacă-i urîtă, chin al inimii dacă-i foarte frumoasă, tirană pentru cel ce-ar iubi-o, duşmancă celui ce-ar desconsidera-o, fără nici-o rînduială-n pofte, implacabilă în repulsii, capabilă să-ncînte cu gura şi să înlănţuie cu ochii.

Dar tocmai dispreţul acesta îl împingea să o ademenească: din gură îi ieşeau cuvinte de adulare, iar în inimă se bucura de pe-acum de înjosirea victimei lui.

Se pregătea deci Ferrante să-şi pună mîinile pe trupul acela pe care el (Roberto) nu îndrăznise să-l atingă nici cu gîndul. Acest om, care ura tot ce-i era lui Roberto obiect de religiozitate, ar fi fost în stare — aşadar — să i-o răpească pe Lilia lui ca să facă din ea iubita nesărată a scălămbăielilor lui? Ce tortură. Şi ce obligaţie dureroasă, să te ţii de logica netoată a Romanelor, ce-ţi impune să participi la simţămintele cele mai odioase, atunci cînd trebuie să-l concepi ca pe un fiu al propriei tale imaginaţii pe cel mai odios dintre protagonişti.

Dar nu se putea altfel. Ferrante trebuia s-o aibă pe Lilia — căci altfel, pentru ce-am mai crea ficţiuni, dacă nu murim din cauza lor?

Cum şi ce anume se întîmplase, Roberto nu reuşea să-şi închipuie (pentru că nu izbutise niciodată să încerce şi el). Poate că Ferrante pătrunsese noaptea tîrziu în camera Liliei, de bună seamă ajutîndu-se de vreo iederă căţărătoare (care chema cu-mbrăţişarea-i strînsă, la sine inimile iubitoare), pînă la alcovul ei.

Iat-o pe Lilia, dînd semne că virtutea-i e jignită, pînă-ntr-acolo încît oricine ar fi ţinut seama de indignarea ei, dar nu şi un om ca Ferrante, dispus să creadă că toate fiinţele omeneşti sînt puse pe înşelăciuni. Iată-l pe Ferrante cum cade în genunchi în faţă-i, şi-i vorbeşte. Ce spune? Spune cu o voce prefăcută, toate cîte Roberto nu numai că ar fi vrut să i le spună, dar i le-a şi spus, fără ca ea să ştie cine i le spunea.

Oare cum o fi putut tîlharul, se întreba Roberto, să cunoască cuprinsul scrisorilor pe care i le

trimisesem eu? Şi nu numai al lor, dar şi al acelora pe care Saint-Savin mi le dictase la Casale, şi pe care le distrusesem de-atunci? Şi pînă şi pe al acelora pe care le scriu acum pe corabia asta! Şi totuşi, nu-i nici-o îndoială, Ferrante acum îi recită cu accente sincere nişte fraze pe care Roberto le cunoştea prea bine:

"Doamnă, în minunata arhitectură a Universului, a fost scris încă din prima zi a creaţiunii ca eu să te fi întîlnit şi iubit... Iartă fervoarea unui disperat, sau mai bine, nu-ţi da osteneala, căci niciodată nu s-a mai pomenit ca suveranii să trebuiască să dea seama de moartea robilor lor... N-ai făcut oare Domnia ta două alambicuri din ochii mei, în care-mi distilezi viaţa şi mi-o prefaci în apă limpede? Te rog, nu-ţi întoarce frumosul cap: orbit de privirea-ţi, sunt orb pentru că nu mă vezi, lipsit de cuvîntu-ţi, sunt mut pentru că nu-mi vorbeşti, şi fără memorie rămîne-voi, de nu-Ţi aminteşti de mine... O, de-ar face din mine cel puţin iubirea un crîmpei nesimţitor, o mătrăgună, vreo fîntînă de piatră care să-şi lăcrimeze-n afară tot chinul!"

Doamna sigur că acum tremura, din ochii îi izbucnea toată iubirea pe care mai înainte şi-o ascunsese, ba chiar cu puterea aceea a unui întemniţat căruia îi sfărîmi gratiile Celulei şi-i oferi scara de mătase a Prilejului. Nu rămînea decît s-o asalteze din nou, iar Ferrante nu se mulţumea să spună doar ce scrisese Roberto, ci mai ştia şi alte cuvinte pe care acum le turna în urechile ei, ce-l asculta fermecată, fermecîndu-l şi pe Roberto, care nu-şi mai amintea dacă le scrisese şi pe acelea.

"O, palid al meu soare, de dulcie-ţi palori îşi pierd pînă şi zorii aprinşi tot focul lor! O, ochi plini de dulceaţă, eu de la voi nu cer decît să fiu bolnav. Şi în zadar aş vrea să fug pe cîmpii sau prin codrii, ca să vă uit. Căci nu-i pe lume codru, şi-n codru arbor nu e, nici creangă nu-i în arbor, şi nu e frunză-n ea, creanga nu naşte fructă din nici o floare-n care eu să nu văd surîsu-ţi".

Şi, la prima ei roşeaţă: "Oh, Lilia, de-ai şti! Te-am iubit fără să-ţi cunosc chipul şi numele. Te căutam şi nu ştiam unde te afli. Dar într-o zi m-ai străpuns ca un înger... Oh, ştiu, te întrebi de ce iubirea asta a mea nu rămîne prea-curată prin tăcere, castă prin depărtare... Dar eu mor, scumpa mea, după cum vezi, sufletul, vai, îmi iese, nu-l lăsa să se risipească-n aer, îngăduie-i să caute adăpost în gura-ţi!"

Vaietele lui Ferrante erau atît de sincere, că însuşi Roberto voia acum ca ea să cadă în acel dulce laţ. "Numai aşa ar fi avut certitudinea că-l iubea pe el.

Aşa că Lilia se aplecă să-l sărute, dar nu îndrăzni, mai vrînd şi mai nevrînd, de trei ori îşi apropie buzele de suflarea dorită, de trei ori se retrase, apoi strigă: "O, da, da, de nu mă-nlănţui, nu voi fi niciodată liberă, nu voi fi castă dacă Domnia ta nu mă vei lua cu sila!"

Şi luîndu-i mîna, după ce i-o sărutase, o dusese spre sînu-i, apoi îl trăsese spre ea, furîndu-i cu blîndeţe fiorul de pe buze. Ferrante se înclinase asupra acelui vas de bucurii (căruia Roberto îi încredinţase cenuşile inimii lui), iar cele două trupuri se contopiseră într-un singur suflet, cele două suflete într-un singur trup. Roberto nu mai ştia cine era în braţele acelea, dat fiind că ea credea că se află într-ale lui, aşa că lăsîndu-l pe Ferrante să-şi apese gura, încerca să şi-o îndepărteze pe a lui, ca să nu-i îngăduie celuilalt sărutul acela.

Astfel, în timp ce Ferrante o săruta, iar ea îi întorcea sărutul, iată că sărutul ăsta se topea în neant, iar lui Roberto nu-i rămînea decît certitudinea că toate i-au fost furate. Însă nu se putea împiedica să gîndească ceea ce renunţa să-şi închipuie: ştia că-i în firea iubirii să constea în exces.

Din prinosul acela rănit, uitînd că dînsa îi dădea lui Ferrante, crezîndu-l că e Roberto, dovada pe care Roberto o dorise atîta, o ura pe Lilia şi străbătînd corabia, urla ca scos din minţi: "Oh, mizerabilo, ţi-aş jigni toată tagma de te-aş numi femeie! Ceea ce ai făcut e mai vrednic de o furie decît de partea femeiască, şi chiar şi denumirea de fiară ar fi prea de cinste pentru o bestie de iad ca tine. Tu eşti mai rea decît aspida ce-o-nvenină pe Cleopatra, mai rea decît vipera cu corn care

momeşte cu tertipurile ei păsărelele ca apoi să le sacrifice foamei ei, mai rea decît şarpele cu două capete, care pe oricine apucă îl împroaşcă cu atîta otravă că-ntr-o clipă acela moare, mai rea decît lepsul care cu cei patru dinţi veninoşi ai lui strică carnea ce-o muşcă, mai rea decît năpîrca ce se-azvîrle din copaci şi-şi sugrumă victima, decît scorpia ce-şi varsă veninul în fîntîni, mai rea decît vasiliscul ce ucide cu privirea! Mumă a iadului, care nu cunoşti nici Cer, nici pămînt, nici sex, nici credinţă, monstru născut dintr-un bolovan, dintr-un munte, dintr-un stejar!"

Apoi se oprea, îşi dădea seama iarăşi că dînsa i se dădea lui Ferrante crezîndu-l Roberto, şi că prin urmare nu trebuia osîndită, ci salvată din capcana aceea: "Ia seama, draga mea dragă, acela ţi se arată cu chipul meu, ştiind că n-ai fi putut iubi pe altcineva decît pe mine! Oare ce-ar trebui să fac acum, decît să mă urăsc pe mine însumi ca să-l pot urî pe el? Pot eu să îngădui ca tu să fii trădată, bucurîndu-te de îmbrăţişarea-i crezînd că-i a mea? Eu care eram gata s-accept să trăiesc în carcera asta ca să-mi am zilele şi nopţile consacrate gîndului la tine, putea-voi acum îngădui ca tu să crezi că mă farmeci devenind iazma nelegiuirii lui? Oh, Iubire, Iubire, Iubire, oare nu m-ai pedepsit tu destul, nu mă faci tu să mor fără a muri?

30. Despre Boala de Amor sau Melanholia Erotică

Timp de două zile Roberto fugi din nou de lumină. În clipele lui de somn vedea numai morţi. I se iritaseră gingiile şi gura. Din măruntaie durerile îi pătrunseră în piept, pe urmă la spinare, şi vomita nişte materii acre, deşi nu luase nimic în gură. Amăreala, muşcîndu-i şi rozîndu-i tot trupul, fermenta într-însul băşici la fel cu acelea pe care le scoate apa cînd e pusă la o căldură intensă.

Căzuse cu siguranţă (şi nu ne vine să credem că-şi dădea seama de asta abia acum) victima a ceea ce toată lumea numea Melanholia Erotică. Oare nu explicase el aşa de bine în seara aceea la Arthenice că imaginea persoanei iubite te stîrnea s-o iubeşti strecurîndu-se în chip de simulacru pe canalul ochilor, care-s portari şi iscoade ale sufletului? Iar, după aceea, efectul amoros vine de se lasă încet prin vine şi ajunge la ficat, stîrnind concupiscenţa, care îndeamnă tot trupul să se răzvrătească, se duce fără greş să cucerească cetăţuia inimii şi de-aici atacă cele mai nobile puteri ale creierului şi le robeşte.

Cum s-ar zice, îşi face victimele aproape să-şi iasă din minţi, simţurile o iau razna, intelectul pluteşte în ceţuri, închipuirea se depravează-n ele, iar bietul îndrăgostit slăbeşte, se scofîlceşte, ochii i se-nfundă-n cap, suspină, şi nu-şi găseşte locul de gelozie.

Cum să se lecuiască? Roberto credea că cunoaşte leacul leacurilor, care în orice caz îi era refuzat: să posezi persoana iubită. Nu ştia că asta n-ajunge, fiindcă melancolicii nu devin astfel din iubire, ci invers, se îndrăgostesc ca să dea frîu liber melancoliei lor — dînd precădere locurilor neumblate unde să stea de taină cu iubita absentă şi să gîndească numai cum s-ajungă la prezenţa-i; însă, cum ajung, se întristează şi mai tare, şi-ar dori să tindă iarăşi către altă ţintă.

Roberto încerca să-şi aducă aminte ce auzise de pe la oamenii de ştiinţă care studiaseră Melanholia Erotică. Părea să fie cauzată de lenevează, de dormitul pe spate şi de o reţinere prea îndelungată a seminţei. Iară el de nenumărate zile lenevea de nevoie şi, cît despre reţinerea seminţei, încercă să nu-i scormone cauzele sau să-i plănuiască vreun leac.

Auzise vorbindu-se de partide de vînătoare ca o încurajare la uitare şi stabilise că trebuia să-şi

intensifice isprăvile lui de înot, dar fără să se mai odihnească pe spate; însă printre substanțele ce ațîță simțurile era sarea, iar cînd înoți bei la sare... Între altele își amintea a fi auzit că africanii, fiindcă erau expuși soarelui, erau mai vicioși decît hiperboreenii.

Oare nu cumva prin mîncare își stîrnise predispozițiile saturniene? Medicii interziceau vînatul, ficatul de gîscă, fisticul, trufele și ghimbirul, dar nu spuneau ce pești nu erau recomandați. Avertizau contra veșmintelor prea plăcute, cum sunt zibelina și catifeaua, ca și contra moscului, ambrei, risticului aromat și a Pudrei de Cipru, dar ce putea el ști despre tăria necunoscută a sutelor de parfumuri ce-și luau zborul din seră, sau de acelea pe care le aduceau vînturile de pe Insulă?

Ar fi putut ține piept multora dintre influențele astea cu camfor, cu limba-mielului, cu măcriș-sălbatic; cu clistiruri, cu vomitive din sare de vitriol topită în supă; și în fine cu luări de sînge din vîna mediană a brațului sau din vîna de pe frunte; precum și mîncînd numai cicoare, andive, lăptuci, ca și pepeni verzi, struguri, cireșe, prune -și pere, și mai ales mentă proaspătă... Dar nimic din toate astea nu se găsea la îndemînă pe Daphne.

Începu iar să se miște prin apă, încercînd să nu înghită prea multă sare, și odihnindu-se cît mai puțin posibil.

Nu înceta desigur să se gîndească la povestea pe care o evocase, dar mînia împotriva lui Ferrante se traducea acum în izbucniri de vigoare și se măsura cu marea ca și cum, supunînd-o vrerilor lui, își supunea propriu-i dușman.

După cîteva zile, într-o după amiază descoperise pentru prima oară culoarea chihlimbarie a perilor de pe pieptu-i și - cum notează el prin felurite întortocheri retorice — de pe propriu-i pubis; și-și dăduse seama că ieșeau astfel în evidență pentru că trupul i se bronzase; dar se și înviorase, pe brațe vedea cum îi joacă mușchi pe care nu-i observase niciodată. Se crezu acum un Hercule și-și pierdu simțul prudenței. În ziua următoare coborî în apă fără frînghie.

Părăsise scărița, înaintînd pe lîngă cocă, drept, pînă la timonă, apoi voia să treacă de pupă și să urce pe partea cealaltă, trecînd pe sub bompres. Și dăduse din mîini și din picioare.

Marea nu era prea calmă și niște valuri mici îl tot aruncau spre laturile vasului, drept pentru care trebuia să facă o dublă sforțare, atît ca să înainteze în lungul corabiei, cît și ca să caute să se țină la distanță de ea. Avea respirația grea, dar înainta neobosit. Pînă ce ajunse la jumătatea drumului, adică la pupa.

Aici își dădu seama că-și cheltuise de pe acum toate forțele. Nu-i mai rămîneau ca să parcurgă toată latura cealaltă, dar nici măcar ca să se întoarcă înapoi. Încercă să se țină de timonă, pe care însă nici nu putea s-o apuce, acoperită cum era de ceva mucilaginos, pe cînd se văita încetișor sub pălmuirea alternativă a valului.

Vedea chiar deasupra capului său galeria, ghicind în spatele geamurilor ei odaia lui ca pe un țel sigur. Își zicea acum că, dacă din întîmplare scărița de la proră se desprinsese, ar fi putut rămîne așa ore întregi pînă să moară, tînjind după puntea aceea pe care de atîtea ori vrusese s-o părăsească.

Soarele se acoperise cu un morman de nori, iar el simțea cum îl pătrunde frigul. Își dădu capul pe spate, ca pentru somn, după puțin redeschise ochii, se-ntoarse pe partea cealaltă, și-și dădu seama că tocmai se-ntîmpla lucrul de care se temuse: valurile îl depărtau de corabie.

Își adună forțele și se întoarse lîngă carena vasului, atingîndu-se de ea ca pentru a prinde puteri. Deasupra capului său se zărea un tun care ieșea în afară printr-un sabord. De-ar fi avut cu el frînghia, se gîndea, i-ar fi putut face un laț, încercînd să-l arunce în sus ca să-l agațe de gîtul acelei guri de foc, ar fi suit întinzînd frînghia cu brațele și sprijinindu-și picioarele pe lemn... Dar nu numai că funia îi lipsea, dar cu siguranță n-ar fi avut nici curaj, nici tărie-n brațe ca să urce-napoi la înălțimea aceea... Nu avea sens să mori așa, stînd lîngă propriu-ți adăpost.

Luă o hotărîre. Acum, odată ce ocolise pupa, fie că s-ar fi întors pe latura dreaptă, fie că ar fi continuat pe latura stîngă, spațiul ce-l despărțea de scăriță era același. Ca și cum ar fi tras la sorți, hotărî să înoate pe stînga, luînd seama la curent, să nu-l îndepărteze de Daphne.

Înotase, strîngînd din dinți, cu mușchii încordați, neîndrăznind să se lase la voia întîmplării, hotărî cu străşnicie să supraviețuiască, fie și cu prețul — își zicea el — de a muri.

Cu un strigăt de bucurie ajunse la bompres, se agățase de proră și ajunsese la scara lui Iacob — fie el și toți sfinții patriarhi din Scripturi binecuvîntați de Domnul, Dumnezeul Oștirilor.

Nu mai avea putere. Rămăsese așa lipit de scară ca vreo jumătate de ceas. Dar în cele din urmă reușise să urce la loc pe punte, unde încercase să facă un bilanț al experienței lui.

Mai întîi, el putea să înoate atît cît să meargă de la un capăt la altul al corabiei și invers; al doilea, o faptă ca asta îl împingea pînă la ultima limită a posibilităților lui fizice; al treilea, pentru că distanța dintre corabie și țărm era de nu știu cîte ori mai mare decît întregul perimetru al lui Daphne, chiar și pe timp de maree scăzută, nu putea spera să înoate pînă acolo unde ar fi atins ceva solid; al patrulea, mareea scăzută îl apropia desigur de uscat, dar prin refluxul ei îi îngreuia înaintarea; al cincilea, dacă din întîmplare ajungea la jumătatea drumului și nu mai putea merge înainte, nici îndărăt n-ar fi izbutit să se întoarcă.

Trebuia prin urmare să continue cu frînghia, și de data asta cu una mult mai lungă. S-ar fi dus spre răsărit atîta cît forțele lui aveau să-i îngăduie, apoi s-ar fi întors remorcat de ea. Numai antrenîndu-se în felul ăsta, zile întregi, ar fi putut apoi să încerce de unul singur.

Alese o după-amiază liniștită, cînd soarele se afla de-acum în spatele lui. Își făcuse rost de o frînghie foarte lungă, care sta legată zdravăn cu un capăt de catargul mare și se-ncolăcea pe punte din belșug, gata să se desfășoare puțin cîte puțin. Înota liniștit, fără să se ostenească prea mult, și odihnindu-se des. Privea plaja și cele două promontorii. Numai de aici, de jos, își dădea seama cît de depărtată era linia aceea ideală, ce se întindea între un cap și celălalt de la sud la nord, dincolo de care ar fi intrat în ziua din ajun.

Înțelegîndu-l greșit pe părintele Caspar, fusese convins că zidul de corali începea numai acolo unde niște valuri mici albe arătau primele stînci. Însă, chiar și pe timpul mareei scăzute, coralii începeau mai devreme. Altfel Daphne și-ar fi aruncat ancora mai aproape de uscat.

Așa că ajunsese să se lovească cu picioarele goale de ceva ce se lăsa zărit pe jumătate sub apă, numai cînd se afla deja deasupră-i. Aproape în același timp fu izbit de o mișcare de forme colorate aflate sub fața apei, și de o arsură insuportabilă la coapsă și la tibie. Era ca și cum ar fi fost mușcat sau zgîriat. Ca să se depărteze de bancul acela se ajutase dînd din călcîi, rănindu-se astfel și la picior.

Se apucase de frînghie trăgînd cu atîta sîrg încît, întorcîndu-se la bord, avea palmele jupuite; dar se luase de gînduri din cauza durerii din pulpă și de la picior. Erau niște aglomerări de bășici foarte dureroase. Le spălase cu apă dulce, iar asta îi alinase în parte arsura. Dar spre seară, și toată noaptea, usturimea fusese însoțită de o mîncărime ascuțită, iar în somn probabil că se scărpinase, așa încît în dimineața următoare bășicile sîngerau și dădeau o materie albă.

Atunci recursese la preparatele părintelui Caspar (Spiritus, Olea, Flores) care mai calmaseră puțin infecția, însă timp de o zi întreagă mai simțise nevoia să-și spargă bubele acelea cu unghiile.

Mai făcuse încă o dată bilanțul experienței lui, și trăsese patru concluzii: bariera de corali era mai aproape decît lăsa să se creadă refluxul, ceea ce îl putea încuraja să mai încerce o dată aventura; niște vietăți ce trăiau deasupra ei, broaște, pești, poate chiar coralii sau niște pietre ascuțite, aveau puterea de a-i face un fel de infecție; dacă voia să se-ntoarcă pe pietrele acelea, trebuia să meargă încălțat și îmbrăcat, fapt ce i-ar fi împiedicat și mai mult mișcările; dar cum în orice caz n-ar fi putut

să-şi apere tot corpul, trebuia să fie în stare să privească sub apă.

Ultima concluzie îl făcu să-şi amintească de aşa-zisa Persona Vitrea, sau masca pentru văzut în mare, pe care părintele Caspar i-o arătase. Încerca să şi-o încheie pe cap, şi descoperi că îi îmbrăca faţa permiţîndu-i să privească afară ca printr-o fereastră. Încercă să respire cu ea, şi-şi dădu seama că puţin aer trecea. Dacă trecea aer avea să treacă şi apa. Trebuia deci s-o folosească ţinîndu-şi răsuflarea — cu cît ar fi rămas mai mult aer, cu atît mai puţină apă ar fi intrat — şi să iasă afară imediat ce s-ar fi umplut.

Nu putea fi o operaţie uşoară, iar lui Roberto îi trebuiră trei zile ca să probeze toate situaţiile stînd în apă, dar aproape de Daphne. Găsise pe lîngă culcuşurile marinarilor o pereche de jambiere de pînză, care-i apărau piciorul fără să i-l îngreuieze prea mult, şi o pereche de nădragi lungi ce se legau de gleznă, îi trebuise o jumătate de zi pînă să reînveţe să facă mişcările acelea care-i reuşiseră aşa de bine cu trupul gol.

Apoi înotă cu masca. În apă adîncă nu putea vedea mult, dar zări un banc de peşti aurii, la multe braţe adîncime sub el, ca şi cum înotau într-un bazin.

Trei zile, am mai spus. În decursul lor, Roberto învăţă mai întîi să privească sub apă ţinîndu-şi respiraţia, apoi să se mişte privind, apoi să-şi scoată masca pe cînd se afla în apă. În timpul ăsta învăţa din instinct o nouă poziţie, care consta în a-şi umfla şi a-şi întinde în afară pieptul, călcînd apa cu tălpile ca şi cum ar fi mers repede, şi împingîndu-şi bărbia în sus. Mai greu era însă, menţinînd acelaşi echilibru, să-şi pună masca la loc şi să şi-o lege din nou la ceafă. Îşi spusese de îndată, dealtfel, că, odată ajuns pe zidul de corali, dacă se aşeza în poziţia aceea verticală ar fi ajuns să se lovească de stînci, iar dacă ţinea faţa afară din apă n-ar fi văzut în ce izbea cu picioarele. De aceea consideră că ar fi fost mai bine să nu-şi lege, ci să-şi apese cu mîinile amîndouă masca pe faţă. Lucru care însă îl obliga să dea numai din picioare, dar ţinîndu-le întinse orizontal, ca să nu se lovească de jos; mişcare pe care nu o mai încercase, şi care pretinse multe încercări înainte ca el s-o poată face cum se cuvine.

În cursul acestor probe transforma fiece pornire de mînie într-un capitol al romanului despre Ferrante.

Şi făcuse ca povestea lui să capete un curs mai plin de ranchiună, în care Ferrante să fie pedepsit pe drept.

31. Breviarul Oamenilor Politici

Pe de altă parte n-ar fi putut întîrzia să-şi reia istoria. E adevărat că Poeţii, după ce au vorbit de un eveniment memorabil, îl părăsesc pentru cîtva timp, ca să-l ţină pe cititor în suspensie — şi din abilitatea asta se cunoaşte romanul bine născocit; însă tema nu trebuie abandonată prea mult timp, ca să nu-l faci pe cititor să se piardă-n prea multe alte acţiuni paralele. Trebuia deci să se-ntoarcă la Ferrante.

Să i-o răpească pe Lilia lui Roberto era numai unul dintre cele două scopuri pe care Ferrante şi le propusese. Celălalt era să-l facă pe Roberto să cadă în dizgraţia Cardinalului. Proiect ce nu era uşor: despre Roberto Cardinalul nu ştia nici măcar că există.

Însă Ferrante ştia să tragă profit din prilejuri. Într-o zi iată că Richelieu tocmai citea o scrisoare în prezenţa lui şi îi zisese:

"Cardinalul Mazarin îmi vorbeşte aici de-o istorie a englezilor, anume nu ştiu ce Pulbere de

Simpatie a lor. Dumneata ai auzit cumva vorbindu-se de ea la Londra?"
"Despre ce este vorba, Eminență?"
"Domnule Pozzo, sau cum te numeşti, învață că nu se răspunde niciodată la o întrebare printr-o altă întrebare, mai cu seamă celor ce-ți sunt mai mari în grad. Dacă aş şti despre ce este vorba, nu te-aş întreba pe dumneata. Oricum, dacă n-ai prins nici un zvon despre pulberea asta, ştii ceva de vreun secret nou pentru găsirea longitudinilor?"
"Mărturisesc că nu ştiu nimic despre acest subiect. Dacă Eminența voastră ar binevoi să mă lumineze, poate aş..."
"Domnule Pozzo, ai fi nostim, de n-ai fi cam insolent.
N-aş mai fi stăpînul acestei țări de i-aş ilumina pe alții asupra secretelor pe care ei nu le cunosc — afară numai dacă aceşti alții n-ar fi Regele Franței în persoană, ceea ce nu-mi pare a fi cazul dumitale. Prin urmare fă numai ceea ce ştii să faci: ține urechile deschise şi descoperă secrete despre care nu ştiai nimic înainte. Apoi vei veni şi mi le vei raporta, după care vei avea grijă să le uiți."
"Este ceea ce am făcut totdeauna, Eminență. Sau, cel puțin aşa cred, fiindcă am şi uitat c-am făcut-o."
"Aşa îmi placi. Acum du-te."

La un timp după asta Ferrante îl auzise pe Roberto, în seara aceea memorabilă, disertînd chiar despre pulbere. Nici nu-i venise a crede că-i putea semnala lui Richelieu faptul că un gentilom italian, ce-l frecventa pe englezul acela, pe D'Igby (legat, cum se ştia, cu mult înainte, de ducele de Bouquinquant), părea să ştie multe despre pulberea aceea.
În momentul în care începea să arunce discreditarea asupra lui Roberto, Ferrante trebuia cu toate acestea să atingă îngăduința de a-i lua locul. De aceea revelase Cardinalului că el, Ferrante, se dădea drept domnul Del Pozzo pentru că munca lui de informator îi impunea să se păstreze incognito, dar că în realitate el era adevăratul Roberto de la Grive, ce fusese luptător viteaz alături de francezi pe timpurile asediului de la Casale. Celălalt, care vorbea cu atîta perfidie despre pulberea aceea englezească, era un aventurier prefăcut, care profita de o vagă asemănare între ei, şi care sub numele de Mahmut Arabul slujise ca spion la Londra din porunca Turcilor.
Spunînd acestea, Ferrante se pregătea de momentul în care, după ce-şi va fi ruinat fratele, ar fi putut să-l înlocuiască el, trecînd drept unicul şi adevăratul Roberto, nu numai în ochii rudelor rămase la Griva, dar şi în ochii întregului Paris — ca şi cum celălalt n-ar fi existat niciodată.
Între timp, pe cînd se împodobea cu chipul lui Roberto ca s-o cucerească pe Lilia, Ferrante aflase, ca toată lumea, despre disgrația lui Cinq-Mars şi, riscînd desigur foarte mult, dar gata să-şi dea viața ca să-şi ducă la îndeplinire răzbunarea, tot în veşmintele lui Roberto se arătase cu ostentație în tovărăşia prietenilor acelui conspirator.
Apoi îi suflase Cardinalului că falsul Roberto de la Grive, care ştia atît de multe despre un secret prețuit de englezi, evident conspira, şi-i adusese şi martori, care puteau să afirme că l-au văzut pe Roberto cu cutare şi cutare persoane.
Cum se vede, un eşafodaj de minciuni şi de travestiri ce explica cursa în care Roberto fusese atras. Însă Roberto căzuse în ea din motive şi în moduri necunoscute nici măcar lui Ferrante însuşi, ale cărui planuri fuseseră date peste cap de moartea lui Richelieu.

Ce se întîmplase de fapt? Richelieu, foarte suspicios, îl folosea pe Ferrante, fără a vorbi despre asta, nici măcar lui Mazarin, în care evident că nu se încredea, văzîndu-l cum îşi întindea acum aripile ca un vultur asupra trupului său bolnav. Cu toate acestea; în timp ce boala lui înainta, Richelieu îi strecurase lui Mazarin cîteva informații, fără să-i descopere sursa lor: "Apropo, bunul meu Giulio!"

"Da, Eminență şi părinte al meu prea-iubit..."

"Ține-l sub ochi pe un anume Roberto de la Grive. Du-te seara pe la doamna de Rambouillet. Se pare că ştie multe despre Pulberea aceea de Simpatie a ta... Şi între altele, după cîte-mi spune un informator de-al meu, tinerelul mai frecventează şi un mediu de conspiratori..."

"Nu vă obosiți, Eminență. Mă voi gîndi eu la toate."

Şi iată cum Mazarin începea pe contul său o anchetă asupra lui Roberto, pînă ce aflã despre el puținul pe care arătase că-l ştie în seara arestării lui. Însă toate astea fără a şti nimic despre Ferrante.

Iar în timpul ăsta Richelieu murea. Oare ce i s-o fi întîmplat lui Ferrante?

Murind Richelieu, îi lipseşte acum orice sprijin. Ar trebui să stabilească contacte cu Mazarin, mai ales că omul de nimic este o jalnică floare ce se-nvîrte după cel mai puternic ca după soare. Dar nu se poate duce la noul ministru fără să-i ofere o probă despre cît valorează el. Lui Roberto nu-i mai găseşte nici o urmă. Să fie oare bolnav, plecat în vreo călătorie? La toate se gîndeşte Ferrante, numai la faptul că ale lui calomnii au avut efect şi că Roberto a fost arestat, nu. Ferrante nu îndrăzneşte să se arate în lume în veşmintele lui Roberto ca să nu deştepte suspiciunile celor care-l ştiau departe. Orice putuse să se petreacă între el şi Lilia, încetează şi cu ea orice contact fără să-i pese, ca unul ce ştie că orice victorie te costă timp mult. Ştie că-i nevoie să poți să profiți de depărtare; calitățile îşi pierd luciul dacă ți le arăți prea des, iar fantezia ajunge mai departe decît vederea; pînă şi pasărea fenix îşi caută locuri retrase ca să-şi mențină în viață legenda.

Dar timpul presează. E nevoie ca, la întoarcerea lui Roberto, Mazarin să aibă deja bănuieli asupra lui, şi să-l vrea mort. Ferrante se consultă cu cei de teapa lui de la curte, şi descoperă că se poate apropia de Mazarin prin tînărul Golbert, căruia, va să zică, face să-i parvină o scrisoare în care face aluzie la un pericol englez, şi la chestiunea longitudinilor (neştiind nimic despre ea şi după ce o auzise o singură dată menționată de Richelieu). Cere în schimbul revelațiilor lui o sumă consistentă, şi obține o întîlnire, la care se prezintă îmbrăcat ca abate vîrstnic, cu banda lui neagră pusă peste ochi.

Colbert nu e un naiv. Abatele acela are o voce care i se pare familiară, puținele lucruri pe care le spune i se par suspecte, cheamă două gărzi, se apropie de vizitator, îi smulge banda şi barba, şi în fața cui se trezeşte? În fața acelui Roberto de la Grive pe care îl încredințase el însuşi oamenilor lui ca să-l îmbarce pe corabia doctorului Byrd.

Povestindu-şi sieşi această istorie, Roberto exulta. Ferrante se dusese singur să se prindă în cursă de bună voie. "Dumneata, San Patrizio?" strigase imediat Colbert. Apoi, văzînd că Ferrante se muta de pe un picior pe altul şi tăcea, pusese să fie trimis la zdup.

Fu o distracție pentru Roberto să-şi închipuie convorbirea lui Mazarin cu Colbert, care îl informase imediat.

"Omul trebuie să fie nebun, Eminență. Că a îndrăznit să se sustragă însărcinării sale, pot să înțeleg, dar că a pretins că vine să ne revîndă ceea ce-i dădusem noi, e semn de nebunie."

"Colbert, e imposibil ca cineva să fie atît de nebun încît să mă ia drept prost. Deci omul nostru face un joc, considerînd că are în mînă cărți imbatabile".

"În ce sens?"

"De exemplu, el a urcat pe corabia aceea şi a descoperit pe ea imediat ceea ce trebuia să ştie, aşa încît să nu mai aibă nevoie să rămînă acolo."

"Dar dacă ar fi vrut să ne trădeze s-ar fi dus la spanioli sau la olandezi. Nu ar fi venit să ne sfideze pe noi. Ca să ne ceară, pînă la urmă, ce? Bani? Ştia bine că dacă s-ar fi purtat cu loialitate, ar fi avut de-a dreptul un loc la curte".

"Evident, e sigur că a descoperit un secret care face mai mult decît un loc la curte. Crede-mă, cunosc oamenii. Nu ne rămîne decît să-i acceptăm jocul. Vreau să-l văd astă-seară."

Mazarin îl primi pe Ferrante în timp ce aranja, cu propriile-i mîini, ultimele amănunte, la o masă pe care poruncise să i se pună pentru oaspeţii săi, un festin cu fel de fel de bucate care păreau cu totul altceva decît erau. Pe masă luminau fitiluri ce ieşeau din cupe de gheaţă, şi sticle în care vinurile aveau culori diferite de cele la care te-ai fi aşteptat, printre coşuleţe de lăptuci înconjurate cu ghirlande de flori şi fructe artificiale şi artificial aromatizate.

Mazarin, care-l credea pe Roberto, adică pe Ferrante, în posesia unui secret din care voia să tragă cel mai mare profit, plănuise să arate că ştie tot (tot ce nu ştia, vreau să spun) în aşa fel încît celălalt să lase să-i scape vreo urmă.

Pe de altă parte Ferrante — cînd se aflase în faţa Cardinalului — intuise şi el că Roberto era în posesia unui secret, din care trebuia să tragă cel mai mare profit, şi plănuise să arate că ştie tot (tot ceea ce nu ştia, vreau să zic) în aşa fel ca celălalt să lase să-i scape vreo urmă.

Avem astfel în scenă doi oameni, dintre care nici unul nu ştie nimic despre ceea ce crede că ştie celălalt şi, ca să se înşele unul pe altul, vorbesc fiecare prin aluzii, fiecare dintre ei doi sperînd zadarnic că celălalt are cheia acelui cifru. Ia te uită ce mai dandana, îşi zicea Roberto, tot trăgînd de capătul iţelor pe care le încurcase aşa de bine.

"Domnule de San Patrizio", zise Mazarin, în timp ce aranja un talger plin cu homari vii ce păreau fierţi lîngă unul cu homari fierţi ce păreau vii, "acum o săptămînă noi puseserăm să fiţi îmbarcat la Amsterdam pe Amarilli. Nu puteaţi să lăsaţi baltă însărcinarea aceea: ştiaţi bine că aveaţi să plătiţi cu viaţa. Aşadar, aţi şi descoperit ceea ce trebuia să descoperiţi."

Pus în faţa dilemei, Ferrante văzu că nu trebuia să mărturisească că ar fi abandonat însărcinarea. Deci nu-i rămînea decît cealaltă cale: "Dacă asta-i pe placul Eminenţei Voastre", zise el, "într-un anume sens ştiu ceea ce Eminenţa voastră voia să aflu", şi adăugase în sinea lui: "Adică pînă acum ştiu că secretul se află la bordul unei corăbii ce se cheamă Amarilli, şi care a plecat acum o săptămînă din Amsterdam..."

"Haide, nu fiţi modest. Ştiu foarte bire că aţi aflat mai mult decît mă aşteptam. De cînd aţi plecat, am avut şi alte informaţii, fiindcă doar nu credeţi că sunteţi unicul dintre agenţii mei. Ştiu deci că ceea ce aţi aflat valorează mult, şi nu mă aflu aici ca să mă tocmesc. Mă întreb însă pentru ce aţi încercat să vă întoarceţi la mine pe o cale atît de întortocheată". Iar în timpul acesta indica servitorilor unde să pună nişte carne în forme de lemn ce semănau a peşti, peste care puse să se toarne nu supă, ci o peltea groasă.

Ferrante se convingea tot mai mult că secretul era nepreţuit, dar îşi spunea că-i uşor să ucizi din zbor pasărea care zboară drept, nu şi pe aceea care coteşte tot timpul. Aşa că mai tergiversa, ca să-şi încerce adversarul: "Eminenţa voastră ştie că lucrul despre care vorbim cerea mijloace complicate."

"Ah, ticălosule", zicea, în sinea lui, Mazarin, "nu eşti sigur cît face descoperirea ta şi aştepţi să-i fixez preţul. Dar va trebui să fii tu primul care să vorbeşti despre asta". Mută în centrul mesei nişte

şerbeturi fasonate în aşa fel încît să pară piersici încă prinse de rămurica lor, şi apoi cu voce tare: "Eu ştiu ce anume deţii dumneata. Dumneata ştii că nu poţi să-mi propui lucrul acela decît mie. Ţi se pare cumva că-i cazul să te prefaci că albu-i negru şi negru-i alb?"

"Ah, vulpe blestemată", îşi zicea în sine Ferrante, "nu ştii deloc ce anume ar trebui să ştiu eu, şi necazul e că măcar eu nu ştiu". Şi apoi, cu voce tare: " Eminenţa voastră ştie bine că uneori adevărul poate fi extractul amărăciunii."

"Ştiinţa nu face niciodată rău."

"Însă cîteodată ne îndurerează."

"Îndurerează-mă, aşadar. N-o să mă-ntristez mai rău ca atunci cînd am aflat că te mînjiseşi de înaltă trădare şi că ar trebuit să te las în mîinile călăului".

Ferrante înţelesese în sfîrşit că, jucînd rolul lui Roberto, risca să sfîrşească pe eşafod. Mai bine să se dea drept cel ce i risca cel mult să fie bătut de lachei.

"Eminenţă", zise, "am greşit că nu am spus imediat adevărul. Domnul Colbert m-a luat drept Roberto de la Grive, iar greşeala sa a influenţat pesemne şi o privire aşa de ascuţită cum e aceea a Eminenţei Voastre. Dar eu nu sunt Roberto, sunt fratele lui natural, Ferrante. Mă prezentasem să ofer nişte informaţii ce credeam că o interesează pe Eminenţa Voastră, dat fiind că Eminenţa Voastră a fost primul ce i-a pomenit defunctului şi neuitatului Cardinal de urzeala pusă la cale de englezi, ştie Eminenţa Voastră... Pulberea de Simpatie şi problema longitudinilor..."

La cuvintele acestea Mazarin făcuse o mişcare de surpriză, riscînd să răstoarne o supieră din aur fals, împodobită cu nişte giuvaieruri din sticlă simulate cu fineţe. Învinuise de asta pe un servitor, apoi îi şoptise lui Colbert: "Duceţi-l pe omul acesta acolo unde se afla."

E cît se poate de adevărat că zeii îi orbesc pe aceia pe care vor să-i piardă. Ferrante credea că va stîrni interes arătînd cît de bine cunoştea el cele mai personale secrete ale defunctului Cardinal, şi întrecuse măsura, din orgoliu de delator ce voia să se arate totdeauna mult mai bine informat decît propriu-i stăpîn. Dar nimeni nu-i spusese încă lui Mazarin (şi-ar fi fost şi greu să-i dovedească una ca asta) că între Ferrante şi Richelieu interveniseră nişte raporturi. Mazarin se afla în faţa unui ins, fie el Roberto sau altcineva, care nu numai că ştia ceea ce-i spusese el lui Roberto, dar şi ceea ce îi scrise el lui Richelieu.

De la cine o aflase?

După ce ieşise Ferrante, Colbert zisese: "Eminenţa Voastră crede cele spuse de omul ăsta? Dacă ar fi un frate geamăn, s-ar explica totul. Roberto s-ar afla tot pe mare şi..."

"Nu, dacă ăsta e fratele lui, cazul se explică şi mai puţin. Cum poate să ştie ceea ce mai înainte nu ştiam decît eu, dumneata şi informatorul nostru englez, iar după aceea Roberto de la Grive?"

"Fratele lui i-o fi vorbit despre asta".

"Nu, fratele lui a aflat toate astea de la noi abia în noaptea aceea, iar de atunci nu a mai fost scăpat din vedere, pînă ce corabia n-a ridicat ancora. Nu, nu omul ăsta ştie prea multe lucruri pe care n-ar trebui să le ştie."

"Ce facem cu el?"

"Interesantă întrebare, Colbert. Dacă ăsta e Roberto, ştie ce a văzut pe corabia aceea, iar pînă la urmă va trebui să vorbească. Iar dacă nu-i el, trebuie să aflăm neapărat de unde şi-a luat informaţiile. În ambele cazuri, excluzînd ideea de a-l tîrî în faţa unui tribunal, unde ar vorbi prea mult şi în faţa prea multora, nu putem nici să-l facem să dispară împlîntîndu-i de cîteva degete o spadă-ntre spete: mai are încă multe să ne spună. Dacă însă nu e Roberto, ci, aşa cum a spus, Ferrand sau Fernand..."

"Ferrante, aşa cred."

"Fie şi aşa. Dacă nu e Roberto, cine se află în spatele lui? Nici măcar Bastilia nu-i un loc sigur. Se ştie că unii oameni din locul acela au trimis sau au primit mesaje. Trebuie să aşteptăm să vorbească, şi să găsim chipul de a-i deschide gura, însă între timp va trebui să-l surghiunim într-un loc necunoscut de nimeni, şi să facem în aşa fel încît nimeni să nu ştie cine este."

Şi tocmai în momentul acela Colbert avusese o idee strălucit de tenebroasă.

Cu cîteva zile mai înainte un mic vas francez capturase pe coastele Bretagnei o corabie-pirat. Era, nici mai mult nici mai puțin decît un fluyt olandez, cu numele, fireşte, imposibil de pronunțat, Tweede Daphne, adică A Doua Daphne, semn - observa Mazarin — că trebuia să existe pe undeva o Prima Daphne, iar asta spunea nu numai cît de puțină credință aveau protestanții aceia, dar şi cît de lipsiți de fantezie erau. Echipajul era format din oameni de toate națiile. Nu rămînea decît să-i spînzure pe toți, însă merita osteneala să cerceteze dacă erau în solda Angliei, şi de la cine răpiseră corabia aceea, căci s-ar fi putut face vreun schimb avantajos cu proprietarii ei.

Şi de aceea se hotărîse să pună corabia la adăpost nu departe de estuarul Senei, într-un mic golf aproape ascuns, de care nu ştiau nici măcar pelerinii de la Sfîntul Iacob, care treceau la mică depărtare de el venind din cele două Flandre. Pe o limbă de pămînt ce închidea golful se afla un fortuleț vechi, care altădată servea de închisoare, dar care acum nu mai era folosit aproape deloc. Iar acolo fuseseră aruncați pirații, în celule separate, păziți de numai trei oameni.

"Rămîne aşa", zisese Mazarin, "ia zece din oamenii mei de gardă, la comanda unui căpitan de ispravă care să nu fie lipsit de prudență..."

"Biscarat. S-a purtat întotdeauna cu vrednicie, încă de pe timpul cînd se duela cu muşchetarii pentru onoarea Cardinalului..."

"Perfect. Pune să-l conducă pe prizonier la micul fort, şi să fie pus în odaia gărzilor. Biscarat va lua mesele cu el în odaia lui şi-l va însoți să ia aer. Un paznic la uşa camerei, chiar şi noaptea. Statul în celulă înmoaie pînă şi sufletele cele mai dîrze, îndărătnicul nostru o să-l aibă numai pe Biscarat cu care să vorbească, şi poate c-o să lase să-i scape vreo mărturisire. Şi mai presus de toate, nimeni să nu-l poată recunoaşte, nici în timpul călătoriei, nici la fort..."

"Dacă va ieşi să ia aer..."

"Ei, bine, Colbert, puțină inventivitate. Să i se acopere fața."

"Aş putea sugera... o mască de fier, închisă cu un lacăt căruia să i se arunce cheia în mare..."

"Dă-o-ncolo,Colbert, ne aflăm cumva în Țara Romanelor? I-am văzut ieri seară pe comedianții aceia italieni, cu măştile lor din piele, cu nasuri mari, care preschimbă trăsăturile feței, şi totuşi lasă gura liberă. Găseşte una dintr-astea, care să-i fie pusă-ntr-aşa fel încît să nu şi-o poată scoate, şi dă-i o oglindă în cameră, aşa ca să poată muri de ruşine în fiecare zi. A vrut să se mascheze drept frate-său? Să i se pună masca lui Polichinelle! Şi ia aminte, de aici pînă la fort, în trăsură închisă, cu opriri numai noaptea şi în cîmp liber, să fie evitat să se arate în stațiile de poştă. Dacă cineva pune întrebări, să se spună bunăoară că e condusă la frontieră o înaltă doamnă care a conspirat împotriva Cardinalului."

Ferrante, înciudat de travestirea-i burlescă, privea acum țintă de zile întregi (printr-o ferestruică cu gratii ce-i lumina slab încăperea) un povîrniş cenuşiu înconjurat de dune secetoase şi corabia Tweede Daphne ancorată în golf.

Se stăpînea cînd se afla în prezența lui Biscarat, dîndu-de înțeles cînd că era Roberto, cînd ca era Ferrante, aşa încît rapoartele trimise lui Mazarin să fie mereu fără nici o noimă .Reuşea să prindă în treacăt cîte o conversație a oamenilor de gardă, şi putuse să înțeleagă că în subterane se aflau nişte pirați în lanțuri.

Vrînd să-şi răzbune pe Roberto un rău pe care acesta nu i-l făcuse, se înfierbînta la gîndul chipurilor în care ar fi putut încuraja o răscoală, i-ar fi putut elibera pe netrebnicii aceia, ar fi putut pune stăpînire pe corabie şi lua urma lui Roberto. Ştia de unde să înceapă, la Amsterdam ar fi găsit nişte iscoade care i-ar fi spus cîte ceva despre destinaţia lui Amarilli. Ar fi ajuns-o din urmă, ar fi descoperit secretul lui Roberto, ar fi făcut să dispară în mare dublul acela al lui, inoportun, ar fi fost în măsură să-i vîndă Cardinalului ceva la un preţ foarte scump.

Sau poate că nu, căci odată descoperit, secretul ar fi putut hotărî să-l vîndă altora. Şi apoi de ce să-l vîndă? Din cîte Ştia el, secretul lui Roberto ar fi putut să aibă de-a face cu harta unei insule a comorii, sau cu secretul sectei Alumbrados şi al Roza-Cruceenilor, despre care se vorbea de douăzeci de ani. Ar fi exploatat revelaţia în propriu-i avantaj, n-ar mai fi trebuit să spioneze pentru vreun stăpîn, ar fi avut iscoade în propriu-i serviciu. Odată cîştigate bogăţia şi puterea, nu doar numele familiei strămoşeşti, ci şi Doamna însăşi ar fi putut fi a lui.

Sigur că Ferrante, vîrît pînă-n gît în lucruri meschine, nu capabil de iubire adevărată, dar, îşi zicea Roberto, există persoane ce nu s-ar fi îndrăgostit niciodată dacă n-ar fi auzit vorbindu-se de iubire. Poate că Ferrante găseşte în celula lui un roman, îl citeşte, şi se convinge că iubeşte numai aşa, ca să se simtă în alt loc.

Poate că dînsa, în cursul primei lor întîlniri, îi dăduse lui Ferrante, ca gaj de iubire, pieptenele ei. Acum Ferrante îl săruta şi, sărutîndu-l, naufragia uitînd de sine în golful acelui păr ce fildeşiul rostru unda-i pieptănase.

Poate că cine ştie, chiar şi un nemernic de teapa lui putea să se-nmoaie la amintirea acelui chip... Roberto îl vedea acum pe Ferrante şezînd pe-ntuneric dinaintea oglinzii, care pentru cel ce-i sta într-o lature, nu reflecta decît lumînarea pusă în faţă-i. Contemplînd cele două luminiţe, una imitînd-o pe cealaltă, ochiul devine fix, mintea-i exaltată, răsar vedenii. Mişcîndu-şi doar puţin capul, Ferrante o vedea pe Lilia, cu faţa-i de ceară feciorelnică, atît de muiată-n lumină încît absorbea orice altă rază, şi lăsa să-i curgă pe umeri pletele blonde ca o masă întunecată adunată fuior, cu pieptul abia zărit printr-un veşmînt subţire, dezgolindu-i-l pe jumătate...

Apoi Ferrante (în sfirşit! exulta Roberto) voia să tragă prea mult folos din deşertăciunea unui vis şi se aşeza, fără să se mulţumească cu atîta, în faţa oglinzii, iar atunci zărea în spatele candelei doar roşcova aceea obraznică ce-i împodobea mutra. Fiara ce nu se mîngîia de-a fi pierdut un dar nemeritat, începea din nou să pipăie cu degetele-i murdare pieptenele de la ea, însă acum, prin fumegările mucului rămas din lumînare, obiectul acela (care pentru Roberto ar fi fost relicva cea mai demnă de adorare) îi apărea ca o gură cu dinţi gata să muşte din chinu-i.

32. Grădina Desfătărilor

La gîndul unui Ferrante închis pe insula aceea şi uitîndu-se la o Tweede Daphne la care n-avea să ajungă niciodată, despărţit de Doamnă, Roberto simţea, să-i îngăduim şi noi această satisfacţie irepresibilă, dar comprehensibilă, deloc străină de un soi de mulţumire de narator, deoarece — ca să folosim o frumoasă antimetabolă — reuşise să-şi închidă şi adversarul într-un asediu specularmente divergent faţă de al său.

Tu de pe insula aia a ta, cu masca aia a ta de piele, pe corabie n-ai să ajungi niciodată. În schimb

eu, de pe corabie, cu masca mea de sticlă, sînt ca şi ajuns pe Insula mea. Astfel îşi (sau îi) zicea, pe cînd se pregătea să-şi încerce din nou drumul prin apă.

Îşi amintea la ce distanţă de corabie se rănise, şi deci mai întîi înotă liniştit ţinîndu-şi masca la brîu. Cînd crezu că a ajuns aproape de zidul de corali, îşi puse masca şi porni să descopere adîncul marin.

Deocamdată văzu doar pete, apoi, ca cineva care ajunge cu vasul pe o noapte ceţoasă în faţa unei faleze, ce se profilează dintr-odată vertical dinaintea navigatorului, văzu marginea acelei bariere pe deasupra căreia tocmai înota.

Îşi scoase masca, o goli, o puse din nou ţinînd-o cu mîinile şi, dînd uşor din picioare, porni să vadă spectacolul pe care abia îl întrezărise.

Aceia erau aşadar coralii! Prima-i impresie a fost, judecînd după însemnările lui, confuză şi uluită. Avu impresia că se găseşte în prăvălia unui negustor de stofe ce-i întindea pe dinaintea ochilor mătăsuri şi taftale, brocate, atlazuri, damascuri, catifele, şi funde, franjuri şi fîşii, şi apoi etole, mantii preoţeşti, patrafire, togi. Însă stofele se mişcau de parcă aveau viaţă proprie, cu senzualitatea unor dansatoare orientale.

În peisajul acela, pe care Roberto nu ştie cum să-l descrie pentru că îl vede pentru prima dată, şi nu găseşte în memorie imagini ca să-l poată traduce în cuvinte, iată că deodată îşi face apariţia un şir de făpturi pe care — pe acestea, da — le putea recunoaşte şi el, sau măcar le putea compara cu ceva ce mai văzuse. Erau peşti ce se întretăiau unii cu alţii ca stelele căzătoare în cerul de august, dar în alcătuirea şi potrivirea nuanţelor şi desenelor de pe solzii lor părea că natura voise să arate cîte varietăţi de podoabe există în univers şi cîte pot sta alături pe o singură suprafaţă.

Erau unii dungaţi cu mai multe culori, care pe lung, care pe lat, şi care în pieziş, iar alţii în zig-zag. Erau şi din cei ce păreau încrustaţi cu pete ca nişte picăturele măiestrit aranjate, alţii cu buline mai mari sau pestriţaţi, alţii pătaţi, bătuţi cu puncte foarte mărunte, sau pe care alergau vinişoare ca de marmoră...

Alţii, iarăşi, cu desen şerpuitor, sau împletit din mai multe lanţuri. Erau şi din cei smălţuiţi, semănaţi cu nişte bănuţi sau rozete. Iar unul, mai frumos decît toţi, care părea drapat de la cap la coadă cu două panglicuţe ce formau două şiruri colorate: ca strugurul şi ca laptele; şi era de mirare că nici o dată nu lipsea să se-ntoarcă deasupra şiragul pe care-l avea dat pe dedesubt, ca şi cum ar fi fost lucrat de o mînă de artist.

Numai în momentul acela, văzînd în spatele peştilor formele coralilor pe care nu le putuse recunoaşte de la prima vedere, Roberto ghicea coşniţe cu banane, panere cu fărîmituri de pîine, coşuleţe cu moşmoane bronzate pe deasupra cărora treceau cănăraşi şi guşteri şi colibri.

Se afla deasupra unei grădini; ba nu, greşise, acum părea o pădure împietrită, făcută din ruine de ciupercării; nu, iarăşi se înşelase, acum erau colnice, cute, rîpi, găuri şi peşteri, o singură rostogolire de pietre vii, peste care o vegetaţie nepămîntească se alcătuia în forme turtite, rotunde sau colţuroase care păreau să se fi îmbrăcat într-o platoşă de zale de granit, sau se-nnodau şi se ghemuiau în ele însele. Dar, oricît erau ele de diferite, toate erau minunate prin felul cum se arcuiau şi se mlădiau, în aşa măsură că chiar şi cele lucrate cu prefăcută neglijenţă, ca nişte opere schiţate într-o doară, îşi arătau aspectul lor neşlefuit cu maiestate, şi păreau nişte monştri, dar monştri de frumuseţe.

Sau, cică (Roberto şterge ce-a scris şi se tot corectează, şi nu reuşeşte să relateze, ca cineva care trebuie să descrie pentru prima oară un cerc pătrat, o coastă de formă plană, o linişte murmuitoare,

un curcubeu nocturn) ceea ce mai vedea el acum erau un fel de arbuşti de cinabru.

Poate că, ţinîndu-şi cu tot dinadinsul respiraţia, i se-ntunecaseră minţile, apa care îi pătrundea prin mască îi tulbura formele şi contururile. Scosese capul afară ca să dea aer plămînilor, şi prinsese din nou să plutească pe marginile recifului, urmîndu-i intrîndurile şi spărturile, prin locuri unde se deschideau coridoare de creton şi-n ele se strecurau arlechini ameţiţi de vin, în timp ce pe o ieşitură de stîncă vedea odihnindu-se, mişcat de o răsuflare înceată şi de-o agitare de cili, un rac cu o carapace albă ca spuma laptelui, deasupra unei împletituri de corali (aceştia erau asemănători cu cei pe care-i cunoştea, însă ţinîndu-se unul de altul precum caşcavalul lui fra'Stefano, care nu se mai termină niciodată).

Ceea ce vedea acum nu era un peşte, dar nici vreo frunză, desigur era un lucru viu, era ca două felii late de materie albicioasă, bordate cu cîrmîziu, şi un evantai de pene; iar acolo unde te-ai fi aşteptat să aibă ochii, avea două coarne de ceară roşie agitîndu-se.

Polipi sirieni, care în viermuiala lor lubrică dădeau la iveală trandafiriul unei buze mari centrale, atingeau plantaţii de mentule albicioase cu glandul rubiniu; peştişori rozalii cu picăţele măslinii treceau pe lîngă conopide bătînd în cenuşiu şi stropite cu stacojiu, pe lîngă tuberculi tigraţi cu nişte nervuri negricioase... Şi apoi se vedea ficatul poros de culoarea brînduşei al unui mare animal, sau vreun foc artificial de arabescuri ca argintul viu, zbîrlituri de spini picuraţi cu sîngeriu şi în sfîrşit un soi de cupă de scoică perliferă flască.

Caliciul acela îi apăru la un moment dat ca o urnă, şi se gîndi că printre rocile acelea era înhumat cadavrul părintelui Caspar. Nu mai era vizibil, dacă acţiunea apei îl acoperise de la început cu lăstari tineri de corali, iar coralii, absorbind umorile terestre din trupul acela, luaseră formă de flori şi de fructe de grădină. Poate că peste o clipă el avea să-l recunoască pe bietul bătrîn devenit o făptură pînă atunci străină, din locul acela, cu găvălia capului făurită dintr-un cocos păros, două poame trecute alcătuindu-i obrajii, ochii şi pleoapele devenite două zarzăre crude, nasul dintr-un susai plin de negi ca gîniaţul unui animal; dedesubt, în loc de buze, smochine seci, o sfeclă cu trunchiu-i subţiat la vîrf drept bărbie, şi un scaiete ţepos în locul gurii iar la amîndouă tîmplele două gogoşi ţepoase de castan închipuind smocuri de păr, şi drept urechi amîndouă cojile de la o nucă înjumătăţită; ca degete, morcovi; dintr-un pepene pîntecele; de bumbac genunchii.

Cum putea oare Roberto să nutrească gînduri atît de funebre într-o formă atît de grotescă? În cu totul altă formă rămăşiţele bietului său prieten pesemne că-şi proclamau în locul acela fatidicul lor "Et in Arcadia ego..."

Iată, poate că sub forma de hîrcă a coralului aceluia ţepos... Acea sosie a unui bolovan îi şi apăru acum ca extirpat din albia lui. Fie din pietate, în amintirea maestrului dispărut, fie ca să-i sustragă mării măcar una dintre comorile ei, îl luă şi, fiindcă pentru ziua aceea văzuse prea mult, ducîndu-şi prada la piept se întorsese pe corabie.

33.Lumi Subterane

Coralii fuseseră pentru Roberto o provocare. După ce descoperise de cîte invenții era în stare Natura, se simțea invitat la o întrecere. Nu-l putea lăsa pe Ferrante în închisoarea aceea, iar propria lui poveste la jumătate: însemna să-şi satisfacă pizma față de rival, dar nu şi orgoliul său de fabulator. Ce anume putea face să i se întîmple lui Ferrante?

Ideea îi venise lui Roberto într-o dimineață cînd, ca de obicei, se aşezase la pîndă, încă de pe cînd se crăpa de ziuă ca să surprindă pe Insulă Columba de Culoarea Naramzei. Dis-de-dimineață soarele bătea în ochi, iar Roberto încercase pînă şi să construiască în jurul lentilei terminale a lunetei lui un soi de vizieră dintr-o foaie ruptă din jurnalul de bord, însă în unele momente nu se puteau vedea decît străluciri orbitoare. Cînd mai apoi soarele era sus peste orizont, marea-i devenea oglindă şi-i dubla orice rază în ea.

Dar în ziua aceea Roberto îşi vîrîse în cap că văzuse ceva înălțîndu-se dintre copaci spre soare şi apoi pierzîndu-se în sfera-i luminoasă. Probabil că era o iluzie. Oricare altă pasăre, în lumina aceea, ar fi părut că străluceşte... Roberto era convins că a văzut porumbelul, dar şi dezamăgit de faptul că s-a înşelat. Şi, cu o stare sufletească aşa de îndoită, se simțea încă o dată păgubit.

Pentru o ființă ca Roberto, ajuns acum pe punctul de a se bucura cu gelozie numai de ceea ce îi era sustras, era de ajuns un fleac ca să viseze că în schimb Ferrante dobîndise ceea ce lui îi era refuzat. Însă cum Roberto îi era istoriei aceleia autor, şi deci nu voia să-i concedă prea multe lui Ferrante, hotărî că acesta ar fi putut să aibă de a face numai cu celălalt porumbel, cel verde-albăstrui. Şi asta pentru că Roberto, lipsit de orice certitudine, hotărîse totuşi că din perechea aceea făptura portocalie trebuia să fie femeiuşcă sau, cum s-ar zice, Ea. Iar cum în istoria lui Ferrante porumbelul nu trebuia să constituie țelul, ci doar mijlocirea unei posesii, lui Ferrante îi revenea deocamdată bărbătuşul.

Putea oare un porumbel verde-albăstrui ce zboară numai în mările Sudului să se ducă şi să se aşeze pe pervazul ferestrei aceleia în spatele căreia Ferrante suspina după libertatea-i? În Țara Romanelor, da. Şi apoi, nu putea oare Tweede Daphne să fi fost abia întoarsă de prin mările acestea, mai norocoasă decît sora ei mai mare, purtînd în cală pasărea, care acum se eliberase?

În orice caz, Ferrante, neavînd habar de Antipozi, nu putea să-şi pună astfel de întrebări. Văzuse porumbelul, mai întîi îl hrănise cu cîteva fărîmituri de pîine, doar ca să-şi treacă timpul, apoi se întrebase dacă nu putea să-l folosească pentru scopurile lui. Ştia că porumbeii servesc uneori pentru a purta mesaje: sigur, să încredințezi un mesaj acelei făpturi nu însemna să-l trimiți la sigur acolo unde ar fi vrut el cu-adevărat, dar în plictiseala aceea merita să încerce.

Cui putea oare să-i ceară ajutor, el care din duşmănie contra tuturor, inclusiv contra sa, îşi făcuse numai duşmani, iar puținele persoane care-l slujiseră erau nişte nemernici dispuşi să-l urmeze numai în clipele de noroc şi bineînțeles că nu şi în nenorocire? Îşi spusese: voi cere ajutor Doamnei care mă iubeşte ("dar cum de e atît de sigur?" se întreba invidios Roberto, inventînd infatuarea aceea).

Biscarat îi lăsase cele necesare pentru scris, în caz că noaptea i-ar fi fost sfetnic şi ar fi vrut să trimită vreo mărturisire Cardinalului. Aşa că scrisese pe o parte a hîrtiei adresa Doamnei, adăugind că cine avea să predea mesajul ar fi primit o răsplată. Apoi pe cealaltă față spusese unde se afla (îi auzise pe gardieni rostind un nume), victimă a unui complot infam al Cardinalului, şi implorase ajutor. Apoi făcuse hîrtia sul şi o legase de piciorul păsării, îndemnînd-o să-şi ia zborul.

La drept vorbind, pe urmă uitase de asta, sau aproape. Cum putea să fi crezut ca porumbelul albastru avea să zboare direct la Lilia? Astea-s lucruri ce se petrec în poveşti, iar Ferrante nu era omul care să se încreadă în născocirile poveştilor. Poate că porumbelul fusese lovit de vreun vînător şi căzînd printre ramurile vreunui copac pierduse mesajul...

Ferrante nu ştia însă că el se prinsese în smoala pusă de un ţăran, care se gîndise să tragă folos din ceea ce, cît se poate de lămurit, era un semnal trimis cuiva, poate comandantului unei armate.

Aşa că acest ţăran dusese mesajul ca să fie examinat, singurei persoane din satul lui care ştia să citească, şi anume preotului, iar acesta pusese totul la cale cum se putea mai bine. Aflînd cine este Doamna, la ea trimisese un prieten ca să tocmească predarea, scoţînd de aici o generoasă danie pentru biserica lui, cît şi un bacşiş pentru ţăran. Lilia citise, plînsese, se adresase unor prieteni de încredere ca să capete sfat. Să înmoaie inima Cardinalului? Nimic mai uşor pentru o frumoasă doamnă de la curte, dar această doamnă frecventa salonul lui Arthenice, în care Mazarin nu avea încredere. Deja circulau versuri satirice despre noul ministru, iar unii ziceau că provin din încăperile acelea. O preţioasă care se duce la Cardinal să ceară milă pentru un prieten, îl condamna pe acest prieten la o pedeapsă şi mai gravă.

Nu, trebuia să adune un steag de oameni curajoşi şi să-i pună să încerce să dea lovitura. Dar cui să se adreseze?

Aici Roberto nu mai ştia cum să meargă mai departe. Dacă el ar fi fost muşchetar al Regelui, sau cadet din Gasconia, Lilia s-ar fi putut adresa vitejilor acelora, foarte vestiţi pentru spiritul lor de unire. Dar cine riscă mînia unui ministru, poate chiar a regelui, pentru un străin ce frecventează bibliotecari şi astronomi? Iar de bibliotecarii şi de astronomii ăştia mai bine să nu vorbim: pentru ceea ce ţinea de roman, Roberto nu se putea gîndi la Canonicul de Digne, sau la domnul Gaffarel aşternîndu-se cîmpului în galop către închisoarea lui — adică aceea a lui Ferrante, care pentru toţi era acum Roberto.

Roberto avusese o inspiraţie cu cîteva zile după acea. Lăsase istoria lui Ferrante şi reluase explorarea zidului de corali. În ziua aceea urmărea o ceată de peşti cu un fel de viziere galbene pe bot, care păreau nişte războinici ce-şi încurau caii. Ei tocmai stăteau gata să se vîre-ntr-o crăpătură dintre două turnuri de piatră unde coralii erau nişte palate prăbuşite ale unui oraş scufundat.

Roberto crezuse că peştii aceia rătăceau printre ruinele vestitei cetăţi din Ys despre care auzise povestindu-se, şi care s-ar întinde şi astăzi la nu multe mile de coasta Bretaniei, acolo unde valurile o acoperiseră. Iată, peştele cel mai mare era bătrînul rege al cetăţii, urmat de demnitarii săi, şi toţi călăreau pe ei înşişi în căutarea tezaurului lor înghiţit de mare...

Dar de ce să te tot gîndeşti la o legendă străveche? De ce să nu consideri peştii ca locuitori ai unei lumi ce-şi are pădurile ei, piscurile ei, arborii şi văile ei, şi nu ştie nimic de lumea de la suprafaţă? În acelaşi mod noi trăim fără să ştim că hăul ceresc ascunde alte lumi, în care oamenii nu merg şi nu înoată, ci zboară sau navighează prin aer; dacă acelea pe care noi le numim planete sînt carenele corăbiilor cărora le vedem doar fundul lucitor, aşa şi aceşti fii ai lui Neptun văd deasupra lor umbra galioanelor noastre şi le cred corpuri eterice, ce se-nvîrt în firmamentul lor apătos.

Iar dacă-i posibil să existe fiinţe care trăiesc sub ape, n-ar putea oare să existe şi fiinţe ce trăiesc sub pămînt, popoare de salamandre capabile să ajungă cu ajutorul galeriilor lor pînă la focul central care dă viaţă planetei?

Reflectînd în felul ăsta Roberto îşi amintise de o argumentare susţinută de Saint-Savin: noi credem că-i greu să trăieşti pe suprafaţa lunii considerînd că acolo nu există apă, dar poate că acolo

apa există în cavităţi subterane, iar natura a săpat pe lună puţurile acelea, care sînt petele pe care noi le vedem. Cine zice că locuitorii lunii nu-şi găsesc adăpost în firidele acelea ca să scape de apropierea insuportabilă a soarelui? Nu trăiau oare pe sub pămînt primii creştini? Şi astfel lunaticii trăiesc permanent în catacombe, care lor li se par nişte locuinţe.

Şi nu înseamnă că trebuie să trăiască pe întuneric. Poate că sînt foarte multe găuri pe coaja satelitului, iar interiorul primeşte lumină din mii de răsuflători, e o noapte străbătută de fîşii de lumină, nu altfel de cum se-ntîmplă pe la noi într-o biserică, sau pe Daphne dedesubtul punţii. Sau nu, poate că la suprafaţă există nişte pietre fosforescente care ziua se îmbibă de lumina soarelui şi apoi o restituie noaptea, iar lunaticii îşi fac provizii de pietre dintr-astea în fiece asfinţit, aşa încît galeriilor lor să fie totdeauna mai luminate decît un palat regal.

Parisul, se gîndise Roberto. Păi nu se ştie oare că, la fel ca şi la Roma, tot oraşul e găurit de catacombe, unde se spune că se refugiază în timpul nopţii răufăcătorii şi calicii?

Calicii, iată ideea pentru a-l salva pe Ferrante! Calicii, despre care se spune că sînt guvernaţi de un rege al lor şi de o mulţime de legi de fier, Calicii, o adunătură de oameni de temut care trăiesc din fapte rele, din tîlhării şi blestemăţii, asasinări, murdării, ticăloşii şi mişelii, prefăcîndu-se că scot cîştig din creştineasca milă!

Idee pe care numai o femeie îndrăgostită o putea concepe! Lilia — îşi povestea Roberto — nu s-a dus să se sfătuiască cu oameni de curte sau cu nobili de togă, ci cu ultima dintre cameristele ei, care are de a face fără ruşine cu un căruţaş ce cunoaşte tavernele de prin jurul lui Notre-Dame, unde apar în amurg cerşetorii ce şi-au petrecut ziua gîlcevindu-se pe lîngă portaluri... Iată calea.

Călăuza ei o conduce noaptea tîrziu în biserica Saint-Martin-des-Champs, ridică o piatră din dalajul corului, o ajută să coboare în catacombele Parisului şi să înainteze, la lumina unei torţe, în căutarea Regelui Calicilor.

Şi iat-o deci pe Lilia, travestită în gentilom, androgin mlădios care merge prin tuneluri, pe scări şi prin găuri pe unde se strecoară pisicile, în timp zăreşte prin întunecime, ici, colo, oameni poposiţi printre resturi şi zdrenţe, trupuri schiloade şi feţe însemnate cu negi, bubuliţe, erizipele, rîie uscată, pecingini, abcese şi cancere, toţi tăbărînd cu mîinile întinse, nu se ştie dacă pentru a cere pomană sau ca să spună — avînd aerul unor uşieri —: "poftiţi, poftiţi, stăpînul nostru stă şi v-aşteaptă."

Iar stăpînul lor era acolo, în centrul unei încăperi la mii de leghe de suprafaţa oraşului, aşezat pe un butoiaş, avînd în juru-i hoţi de buzunare, escroci, trişori şi saltimbanci, mulţime de ticăloşi din cei mai dedaţi la toate abuzurile şi păcatele.

Cum putea să fie regele Calicilor? Înfăşurat într-o manta descusută, cu fruntea acoperită ca de nişte tuberculi, cu nasul mîncat de un tabes, cu ochii ca de marmură, unul negru şi altul verde, cu privirea de nevăstuică, cu sprîncenele înclinate în jos, cu buza de iepure ce-i descoperea dinţi de lup ascuţiţi şi ieşiţi în afară, cu părul cîrlionţi, cu carnaţia nisipoasă, cu nişte mîini cu degete butucănoase şi cu unghiile încovoiate...

După ce Doamna fu ascultată, acela zisese că avea în slujba lui o armată faţă de care aceea a regelui Franţei nu era decît o garnizoană de provincie. Şi, de departe, mult mai puţin costisitoare: dacă oamenii ăia ar fi fost despăgubiţi într-un mod acceptabil, să zicem dublul a ceea ce ar fi putut ei să adune cerşind în acelaşi răgaz de timp, s-ar fi lăsat omorîţi pentru un platnic atît de generos.

Lilia îşi trăsese de pe deget un rubin (cum se obişnuieşte în astfel de cazuri), întrebînd cu un aer regesc: "Ţi-ajunge asta?"

"Mi-ajunge", zisese Regele Calicilor, mîngîind piatra cu privirea-i de vulpe. "Spuneţi-ne unde". Şi

aflînd unde-i locul, adăugase: "Ai mei nu folosesc cai sau trăsuri, dar acolo putem ajunge cu nişte bărci mari, urmînd firul Senei."

Roberto şi-l închipuia pe Ferrante, în amurg, în timp ce stătea de vorbă afară în turnul ruinat al fortuleţului, cu căpitanul Biscarat, care pe neaşteptate îi văzuse sosind. Apăruseră mai întîi pe dune, ca apoi să se înşiruie spre cîmpie.

"Pelerinii de la Sfîntul Iacob", remarcase cu dispreţ Biscarat, "şi-ncă din cea mai joasă speţă, sau din cea mai nefericită, căci vin să-şi caute sănătatea cînd sînt deja cu un picior în groapă".

Într-adevăr, pelerinii, într-un şir foarte lung, se apropiau din ce în ce mai mult de costişă, şi se zărea o mulţime de orbi cu mîinile întinse, de schilozi cu cîrjele lor, de leproşi, urduroşi, plini de plăgi şi scrofule, o adunătură de extropiaţi, şchiopi şi şui, de pe care curgeau zdrenţele.

"N-aş vrea să se apropie prea tare, şi să caute adăpost pentru noapte", zisese Biscarat. "Nu ne-ar aduce între ziduri decît murdărie". Şi pusese să se tragă cîteva focuri de muschetă în aer, ca să le dea de-nţeles că sălaşul acela nu era un loc primitor.

Dar era ca şi cum focurile acelea ar fi ţinut loc de chemare. Pe cînd de departe continua să vină de-a valma lume, primii se apropiau tot mai mult de fortăreaţă şi acum li se auzeau mugetele sălbatice.

"Ţineţi-i la distanţă, la naiba", strigase Biscarat, şi pusese să se arunce nişte pîine la picioarele zidului, ca pentru a le spune că la atît se mărginea mila stăpînului locului, şi altceva nu mai puteau să aştepte. Dar gloata aceea mizeră, ce creştea văzînd cu ochi, îşi împinsese propria-i avangardă sub ziduri, călcînd în picioare darul şi privind în sus ca şi cum ar fi căutat ceva mai de soi.

Acum puteau fi văzuţi om cu om, şi nu semănau deloc cu nişte pelerini, nici cu nişte nenorociţi care caută uşurare pentru patimile lor. Fără îndoială — zicea Biscarat — erau nişte golani, nişte aventurieri de strînsură. Sau, cel puţin, aşa mai părură a fi, pentru încă puţină vreme, căci era de-acum în amurg, iar vîlceaua şi dunele deveniseră.tot o forfotă cenuşie de căzături dintr-astea.

"La arme, la arme!" strigase Biscarat, care acum ghicise că nu de pelerinaj sau de cerşeală era vorba, ci de asalt. Şi pusese să se tragă cîteva focuri în cei care acum atingeau zidul. Însă, ca şi cum s-ar fi tras într-o turmă de rozători, înadins, ce care soseau din spate îi înghesuiau tot mai tare pe cei dintîi, cei căzuţi erau călcaţi în picioare, folosiţi ca sprijin pentru cei ce-mpingeau din spate, şi acum se şi putea vedea cum primii se agăţau cu mîinile de ieşiturile zidăriei aceleia, vîrîndu-şi degetele prin crăpături, punînd picioarele printre ştirbiturile zidului, apucîndu-se cu ghearele de gratiile de la primele ferestre, strecurîndu-şi membrele lor betegite printre metereze iar între timp o altă parte din pleava aceea se frămînta pe jos ducîndu-se să pună umărul să dărîme poarta cea mare.

Biscarat poruncise să fie baricadată pe dinăuntru, dar drugii, cît erau ei de groşi, de la porţile acelea, deja scîrţîiau sub presiunea corciturilor ălora.

Soldaţii din gardă continuau să tragă, dar puţinii atacatori care cădeau erau imediat vîrîţi sub picioare de alte pîlcuri, acum se zărea numai o viermuială din care la un moment dat începură să se înalţe ca nişte anghile frînghii azvîrlite-n aer şi-şi dădură seama că erau grapine de fier, şi că unele dintre ele se şi agăţaseră cu cîrligele de crenelurile duble. Şi nici n-apuca vreunul dintre soldaţii din gardă să scoată puţin capul ca să desprindă ghiarele acelea de fier, că primii ce reuşiseră să suie îl loveau cu ţepuşe şi cu bastoane, îl agăţau cu laţuri de gît, făcîndu-l să cadă jos, unde dispărea în gloata acelor îndrăciţi din cale-afară de crunţi, fără să-i mai poţi distinge horcăitul de răcnetele celorlalţi.

Pe scurt, cine ar fi putut urmări ceea ce se petrecea acolo între dune, aproape că n-ar mai fi văzut

fortul, ci o foşgăială de muşte deasupra unui hoit, o puzderie de albine pe un fagure, o vînzoleală de bondari.

Într-acestea ,de jos se auzise huietul porţii celei mari care se prăbuşea şi buluceala din curte. Biscarat şi gărzile lui se adunaseră în celălalt capăt al turnului — nu se mai îngrijeau de Ferrante, care se pitulase în golul uşii ce dădea pe scări, nu prea înfricoşat, şi avînd acum presentimentul că aceia îi erau în vreun fel prieteni.

Prietenii respectivi acum ajunseseră la crenelurile duble şi trecuseră de ele, darnici cu vieţile lor, cădeau în faţa ultimelor focuri de muschetă, nepăsîndu-le de piepturile lor treceau peste bariera spadelor întinse, înspăimîntînd gărzile cu ochii lor groaznici, cu feţele lor scălîmbe. Aşa încît soldaţii din garda Cardinalului, în alte'împrejurări oameni de fier, acum îşi lăsau armele să cadă, implorînd mila cerului pentru ceea ce ei credeau că-i o liotă infernală, iar ăia îi culcau mai întîi la pămînt cu ciomegele, apoi se aruncau asupra supravieţuitorilor împărţind scatoalce şi mutînd fălci, dînd pumni în obraz şi în gură şi-i murseeau cu dinţii, îi sfîrtecau cu ghearele, se întreceau dînd frîu liber veninului lor, se repezeau la cei deja morţi, iar pe cîţiva Ferrante îi văzu deschizînd cîte un piept, smulgînd cîte o inimă, şi devorînd-o în strigătele celorlalţi.

Ultimul supravieţuitor rămînea Biscarat, care se bătuse ca un leu. Văzîndu-se acum înfrînt, se aşezase cu spatele la parapet, trăsese cu spada însîngerată o linie dinaintea sa şi strigase: "Icy mourra Biscarat, seul de ceux qui sont avec luy!"

Dar în clipa aceea un orb cu un picior de lemn, care agita o secure, apăruse în capul scării, făcuse un semn, şi pusese capăt măcelului, poruncind să-l lege pe Biscarat. Apoi îl zărise pe Ferrante, recunoscîndu-l tocmai după masca aceea care ar fi trebuit să-l facă de nerecunoscut, îl salutase cu un gest larg al mîini în care ţinea arma, ca şi cum ar fi vrut să măture pămîntul cu pana unei pălării, şi îi spusese: "Domnule, sînteţi liber".

Scosese din manta un mesaj, cu un sigiliu pe care Ferrante îl recunoscuse imediat, şi i-l întinsese.

Era ea, care îl sfătuia să dispună de armata aceea cumplită dar credincioasă, şi s-o aştepte acolo, unde avea să ajungă pînă în zori.

Ferrante, după ce fusese eliberat de masca-i, întîi de toate îi eliberase pe piraţi, şi încheiase cu ei un pact în scris. Trebuiau să pună din nou mîna pe corabie şi să ridice pînzele sub ordinele lui fără să pună întrebări. Recompensă, partea lor dintr-un tezaur mare cît roata carului.

După cum îi era năravul, Ferrante nici nu se gîndea să-şi ţină cuvîntul. Odată regăsit Roberto, ar fi fost de ajuns să-şi denunţe propriul echipaj la prima acostare, şi i-ar fi avut pe toţi spînzuraţi, rămînînd el stăpînul corăbiei.

De milogi nu mai avea nevoie, iar şeful lor, ca un om loial, îi spusese că-şi primiseră plata pentru isprava aceea a lor. Voia să părăsească zona cît mai repede. Se împrăştiară pe uscat şi se întoarseră la Paris cerşind din sat în sat.

Nimic mai uşor acum decît să se urce într-o barcă ce era păstrată în bazinul fortului, ca să ajungă la corabie şi să-i arunce în mare pe singurii doi oameni care stăteau de pază. Biscarat fu pus în lanţuri în cală, deoarece era un ostatec pentru care se putea tocmi. Ferrante îşi îngădui o scurtă odihnă, se întoarse pe ţărm, tocmai la timp ca să poată întîmpina o trăsură din care coborîse Lilia, mai frumoasă ca oricînd în veşmîntu-i bărbătesc.

Roberto crede că tortura cea mai mare trebuie s-o fi simţit ei la gîndul că se vor saluta cu reţinere, fără să se trădeze în faţa piraţilor, care trebuiau să creadă că îmbarcă un tînăr gentilom.

Urcaseră pe corabie, Ferrante controlase ca totul să fie gata pentru ridicat ancora, şi cum aceasta fu ridicată, coborîse în odaia pe care pusese s-o pregătească pentru oaspete.

Aici îl aştepta ea, cu ochii aceia care nu cereau altceva decît să fie iubiţi, cu exuberanţa pletelor

mătăsoase ce i se revărsau acum libere pe umeri, gata de sacrificiul cel mai bucuros posibil. O, bucle unduitoare, bucle aurite şi adorate, plete inelate ce zburaţi şăgalnic şi tot şăgalnic rătăciţi — bîiguia Roberto în locul lui Ferrante...

Chipurile lor se apropiaseră ca să culeagă snopi de săruturi dintr-un lan străvechi semănat cu suspine, şi-n clipa asta Roberto atinse-n gînd buzele acelea de trandafir fraged. Ferrante o săruta pe Lilia, iar Roberto îşi închipuia că el face asta şi că se-nfioară gustînd din coralul acela viu. Însă, chiar atunci, simţea cum ea îi scapă ca o adiere de vînt, îi pierdea căldura pe care credea că o simţise o clipă, şi o vedea rece ca gheaţa într-o oglindă, în alte braţe, pe un pat de nuntă îndepărtat, de pe o altă corabie.

Ca să-i apere pe iubiţi, făcuse să cadă un zăbranic de o străvezime avară, iar trupurile acelea, acum fără veşminte, erau cărţi de o solară necromanţie, ale căror accente sacre se revelau numai celor doi aleşi, ce se citeau silabisindu-se unul pe altul gură-n gură.

Corabia se îndepărta repede, Ferrante profita de asta. Ea îl iubea în persoana lui pe Roberto, în inima căruia aceste imagini cădeau ca o faclă aprinsă pe un mănunchi de spini.

34. Monolog despre Pluralitatea Lumilor

Ne vom fi amintind — sper, deoarece Roberto luase de la romancierii veacului său obiceiul de a povesti atîtea istorii la un loc încît la un moment dat e greu să le mai înnozi firele — că din prima-i vizită în lumea coralilor eroul nostru îşi luase cu el "sosia unui bolovan", aceea care i se păruse o hîrcă, poate chiar a părintelui Caspar.

Acum, ca să uite drăgostelile Liliei cu Ferrante, şedea pe punte în asfinţit, contemplînd obiectul şi studiindu-i alcătuirea.

Nu semăna cu o hîrcă. Era mai degrabă un fagure mineral compus din poligoane neregulate, însă nu poligoanele erau unităţile elementare ale ţesutului lui: fiece poligon arăta în centru-i o simetrie cu raze de fire foarte fine printre care apăreau — cînd îţi coborai genele — nişte intervale care poate că formau alte poligoane şi, dacă ochiul ar fi putut pătrunde şi mai departe, ar fi observat poate că laturile acelor mici poligoane erau făcute din alte poligoane şi mai mici, pînă ce — împărţind părţile în părţi de părţi — ajungeai în punctul în care te-ai fi oprit în faţa unor părţi ce nu se mai puteau divide în continuare, care sînt atomii. Dar fiindcă Roberto nu ştia pînă la ce punct ar fi putut să se dividă materia, nu-i era clar pînă unde anume ochiul său — care, vai, nu era ca al linxului, pentru că nu poseda lentila aceea cu care Caspar putea să distingă pînă şi micile jivine ale ciumei — ar fi putut să coboare în abis continuînd să găsească noi forme înlăuntrul formelor inutile.

Pînă şi capul abatelui, aşa cum strigase în noaptea aceea Saint-Savin în timpul duelului, putea fi o lume pentru păduchii lui — oh, ce mult se gîndise Roberto, auzind cuvintele acelea, la lumea în care vieţuiau, insecte bătute de noroc, păduchii Anei Maria (sau Francesca) Novareza! Dar fiindcă nici păduchii nu sînt atomi, ci universuri fără capăt pentru atomii care îi compun, poate că înlăuntrul corpului unui păduche mai există alte animale şi mai mici care trăiesc acolo într-o lume spaţioasă. Şi poate că însăşi carnea mea — gîndea Roberto — şi sîngele meu nu sînt decît întreţeseri de animale foarte mici, care, mişcîndu-se, îmi împrumută mişcarea, lăsîndu-se conduse de voinţa mea care lor le serveşte de vizitiu. Iar animalele mele se întreabă încotro le duc eu acum, supunîndu-le alternării prospeţimii marine cu arşiţele solare şi, pierdute în acest du-te-vino de clime instabile, sînt tot aşa de nesigure de destinul lor pe cît sînt şi eu.

Şi dacă alte animale încă şi mai mici care trăiesc în universul acestora despre care am vorbit chiar acum s-or simţi aruncate într-un spaţiu la fel de nelimitat?

De ce ar trebui să nu cred că-i aşa? Numai pentru că n-am ştiut niciodată nimic despre ele? Cum îmi spuneau prietenii mei de la Paris, cine s-ar găsi pe turla lui Notre-Dame şi ar privi de departe foburgul Saint-Denis n-ar putea crede niciodată că pata aceea incertă este locuită de fiinţe ca şi noi. Noi îl vedem pe Jupiter, care e foarte mare, dar cei de pe Jupiter nu ne văd pe noi, şi nu pot nici măcar să creadă în existenţa noastră. Şi pînă mai ieri aş fi bănuit eu vreodată că sub mare — nu pe o planetă îndepărtată, sau pe o picătură de apă, ci într-o parte a însuşi universului nostru — există o Altă Lume?

Şi pe de altă parte ce ştiam eu cu numai cîteva luni în urmă despre Pămîntul Austral? Aş fi zis că era gărgăunele geografilor eretici, şi poate cine ştie dacă cei din insulele acestea, în vremuri trecute n-or fi ars vreun filosof de-al lor care susţinea vorbind pe nas că există Monferrato şi Franţa. Şi totuşi eu acum sînt aici şi-i musai să cred că Antipozii există — şi că, împotriva opiniei unor oameni care odată erau foarte învăţaţi, eu nu merg cu capul în jos. Pur şi simplu locuitorii acestei lumi ocupă pupa, iar noi prora aceluiaşi vas în care, fără să ştim nimic unii despre alţii, sîntem îmbarcaţi şi noi şi ei.

Aşa şi arta de a zbura, e încă necunoscută şi totuşi — după spusele unui anume domn Godwin despre care-mi vorbea doctorul d'Igby — într-o zi se va călători pe lună, aşa cum ne-am dus şi în America, chiar dacă mai înainte de Columb nimeni nu bănuia că ar exista continentul acela, nici că într-o zi s-ar fi putut să se cheme astfel.

Asfinţitul lăsase locul serii, apoi nopţii. Luna, Roberto o vedea acum plină în cer, şi putea să-i zărească petele, pe care copiii şi oamenii neştiutori le iau drept ochii şi gura unei feţe blajine.

Ca să-l provoace pe părintele Caspar (în care lume, pe ce planetă a drepţilor era acum bătrînul cel drag?), Roberto îi vorbise despre locuitorii lunii. Dar poate luna să fie cu adevărat locuită? De ce nu, era la fel ca şi Saint-Denis; ce ştie oare seminţia omenească despre lumea care poate să fie pe-acolo?

Roberto argumenta: dacă aflîndu-mă pe lună aş arunca o piatră în sus, ar cădea ea oare pe pămînt? Nu, ar cădea înapoi pe lună. Aşadar luna, ca orice altă planetă sau stea, e un univers care are un centru al ei şi o circumferinţă a ei, iar centrul ăsta atrage toate corpurile care trăiesc în sfera de dominaţie a lumii aceleia, cum se întîmplă şi pe pămînt. Şi atunci de ce n-ar putea să se petreacă şi pe lună toate lucrurile ce se petrec pe pămînt?

Există o atmosferă care înconjoară luna. În Duminica Floriilor de acum patruzeci de ani nu a văzut cineva, după cum mi s-a spus, nişte nouri pe lună? Nu se vede oare pe planeta aceea o mare trepidaţie cînd e gata să aibă loc o eclipsă? Şi ce sînt toate astea dacă nu dovada că acolo este aer? Planetele scot aburi — şi chiar şi stelele — ce altceva sînt petele care se spune că există pe soare şi din care se generează stelele căzătoare?

Pe lună cu siguranţă că există şi apă. Cum să explici altfel petele ei, dacă nu ca pe imaginile unor lacuri (aşa încît cineva a sugerat că aceste lacuri sînt artificiale, operă aproape omenească, aşa sînt de bine desenate şi distribuite la distanţă egală?) Pe de altă parte, dacă luna ar fi fost concepută ca o mare oglindă care serveşte ca să răsfrîngă pe pămînt lumina soarelui, de ce Creatorul ar fi trebuit să împestriţeze oglinda aceea cu pete? Aşadar petele nu sînt imperfecţiuni, ci perfecţiuni, adică iazuri, sau lacuri, sau mări. Iar dacă acolo sus există apă şi aer, e şi viaţă.

Poate o viață diferită de a noastră. Poate că apa aceea are gustul (ştiu eu?) de lemn-dulce sau de cardamă, sau bunăoară de piper. Dacă există lumi infinite, aceasta-i dovada infinitei ingeniozități a Inginerului universului nostru, dar atunci acest Poet nu cunoaşte limită.

El poate să fi creat lumi locuite peste tot, dar cu creaturi tot mai felurite. Poate că locuitorii soarelui sînt mai solari, mai clari şi mai iluminați decît locuitorii pămîntului, care-s grei de materie, iar locuitorii lunii se situează la mijloc. În soare trăiesc făpturi ce-s numai formă, sau Act, cum vrem să zicem, pe pămînt făpturi făcute din Puteri sărăcăcioase ce evoluează, iar pe lună ele sînt in medio fluctuantes, cum s-ar zice, destul de lunatice...

Am putea oare trăi în aerul lunii? Poate că nu, căci nouă ne-ar da amețeli; dealtminteri peştii nu pot trăi în al nostru, şi nici păsările în acela al peştilor. Aerul acela ar trebui să fie mai pur decît al nostru, iar cum al nostru, din cauza densității lui, se comportă ca o lentilă naturală care filtrează razele soarelui, Seleniții probabil că văd soarele cu o claritate mult mai mare. Zorile şi amurgul, ce ne luminează cînd soarele nu este încă sau cînd nu mai este, sînt un dar al aerului nostru care, bogat în impurități, îi captează şi îi transmite lumina; e o lumină pe care n-ar trebui s-o avem şi care ne e hărăzită în surplus. Dar făcînd astfel, razele acelea ne pregătesc pentru dobîndirea şi pierderea soarelui puțin cîte puțin. Poate că pe lună, existînd un aer mai fin, sînt zile şi nopți ce sosesc pe neaşteptate. Soarele se ridică dintr-o dată la orizont ca şi cum s-ar deschide o cortină. Apoi, din lumina cea mai strălucitoare, iată-i cum cad deodată în întunericul cel mai smolit. Însă lunii iar lipsi curcubeul, care e un efect al vaporilor amestecați în aer. Dar poate că din aceleaşi motive nu au nici ploi, nici tunete, nici fulgere.

Şi cum vor fi fiind locuitorii planetelor mai apropiate de soare? Focoşi ca maurii, dar cu mult mai spiritualizați decît noi. De ce mărime or fi văzînd soarele? Cum pot oare să-i suporte lumina? Poate că acolo metalele se topesc în natură ca fluviile?

Dar există cu adevărat lumi infinite? Pentru o întrebare de felul ăsta la Paris se năştea un duel. Canonicul din Digne zicea că nu ştie. Sau, că studiul fizicii îl înclina să spună că da, pe urmele marelui Epicur. Lumea nu poate fi decît infinită. Atomi ce se aglomerează în gol. Că corpurile există, ne-o atestă senzația. Că golul există, ne-o atestă rațiunea. Cum şi unde ar putea altfel să se mişte atomii? De n-ar exista gol, n-ar exista mişcare, afară doar dacă corpurile n-ar pătrunde unele prin altele. Ar fi ridicol să crezi că atunci cînd o muscă împinge cu aripa o particulă de aer, aceasta mută o alta de dinaintea ei, şi aceasta o alta, astfel încît agitația piciorușului unui purece, tot mutînd şi mutînd, ar ajunge sa producă un cucui la celalalt capăt al lumii!

Pe de altă parte dacă vidul ar fi infinit, iar numărul atomilor finit, aceştia din urmă n-ar înceta să se mişte peste tot, nu s-ar ciocni niciodată unul de altul (aşa cum două persoane nu s-ar întîlni niciodată, decît printr-o întîmplare de negîndit, dacă s-ar tot învîrti printr-un deşert fără capăt), şi n-ar da naştere compuşilor lor. Iar dacă vidul ar fi finit, el n-ar avea loc să le conțină.

Fireşte, ar fi de ajuns să te gîndeşti la un gol finit locuit de atomi în număr finit. Canonicul îmi spunea că aceasta e opinia cea mai prudentă. De ce să voim ca Dumnezeu să fie obligat, ca un director de trupă, să producă infinite spectacole? El îşi manifestă libertatea lui, în chip veşnic, cu ajutorul creației şi al susținerii unei singure lumi. Nu există argumente împotriva pluralității lumilor, dar nu sînt nici altele, în defavoarea ei. Dumnezeu, care există înainte de lume, a creat un număr suficient de atomi, într-un spațiu suficient de larg, ca să-şi compună propria-i capodoperă. Din infinita sa perfecțiune face parte şi Geniul Limitei.

Ca să vadă dacă şi cîte lucruri există într-un lucru mort, Roberto se dusese în micul muzeu de pe

Daphne, şi aliniase pe punte, dinaintea lui, ca pe tot atîtea astragaluri, toate lucrurile moarte pe care le găsise pe-acolo, fosile, troace, gioarse; îşi plimba ochiul, de la una la alta, continuînd să reflecteze la voia întîmplării despre întîmplare şi despre întîmplări.

Dar cine-mi spune mie (zicea) că Dumnezeu tinde către limită, dacă experienţa îmi dezvăluie continuu noi şi noi lumi, atît sus, cît şi jos? S-ar putea atunci ca nu Dumnezeu, ci lumea să fie infinită şi că a fost întotdeauna şi este mereu aşa, într-o infinită realcătuire a atomilor ei infiniţi într-un gol infinit, după nişte legi pe care încă nu le ştiu, prin imprevizibile dar regulate abateri ale atomilor, care altfel s-ar comporta nebuneşte. Iar atunci lumea ar fi Dumnezeu. Dumnezeu s-ar naşte din eternitate ca univers neţărmurit, iar eu aş fi supus legii sale, fără să ştiu care este.

Prostesc, zic unii: poţi vorbi de infinitatea lui Dumnezeu pentru că nu eşti chemat s-o concepi cu mintea ta, dar numai ca să crezi în ea, cum se crede într-un mister. Dar dacă vrei să vorbeşti de filosofie naturală, această lume infinită va trebui totuşi s-o concepi, şi nu poţi.

Poate. Dar să ne gîndim atunci că lumea e plină şi că e finită. Să încercăm să concepem atunci nimicul care există-n ea după ce lumii îi vine sfîrşitul.

Cînd ne gîndim la nimicul acela, putem oare să ni-l închipuim ca pe un vînt? Nu, pentru că ar trebui să fie cu adevărat nimic, nici măcar vînt. E de conceput, în termeni de filosofie naturală — nu de credinţă — un interminabil nimic? E cu mult mai uşor să-ţi închipui o lume care ţine cît vezi cu ochii, aşa cum poeţii pot să-şi imagineze oameni cu coarne sau peşti cu două cozi, prin compunere de părţi deja cunoscute: nu-i nevoie decît să-i adaugi lumii, acolo unde credem că ea se termină, alte părţi (o întindere făcută mereu şi mereu tot din apă şi pămînt, astre şi ceruri) asemănătoare cu cele pe care deja le cunoaştem. Fără limită.

Căci dacă lumea ar fi infinită, însă nimicul, pentru că e nimic, n-ar putea să fie, ce anume ar rămîne dincolo de marginile lumii? Vidul. Şi iată că pentru a nega infinitul am afirmat vidul, care nu poate fi decît infinit; altfel la terminarea lui ar trebui să gîndim iarăşi o nouă şi neaşteptată întindere de nimic. Şi atunci e mai bine să ne gîndim imediat şi în chip liber la vid, şi să-l populăm cu atomi, doar atît că trebuie să-l gîndim ca pe un vid cum nu se poate mai vid.

Roberto descoperea că se bucură de un mare privilegiu, care dădea sens tăgadei lui. Iată-l avînd dovada evidentă a existenţei altor ceruri şi, în acelaşi timp, fără să trebuiască să urce dincolo de sferele cereşti, ghicind multe lumi într-un coral. Era oare nevoie să calculezi în cîte figuri atomii universului puteau să se compună — şi să-i arzi pe rug pe aceia care spuneau că numărul lor nu era finit — cînd ar fi fost de ajuns să meditezi ani de zile asupra unuia dintre aceste obiecte marine ca să înţelegi cum anume devierea unui singur atom, fie ea voită de Dumnezeu sau ajutată de întîmplare, putea să dea viaţă unor nebănuite Căi Lactee?

Mîntuirea? Argument fals, ba chiar — protesta Roberto, care nu voia să aibă necazuri cu iezuiţii cei mai apropiaţi pe care-i întîlnise — argument al celui ce nu ştie să gîndească atotputernicia Domnului. Cine poate să excludă că în planul creaţiei păcatul originar s-a înfăptuit în acelaşi timp în toate universurile, în moduri diferite şi neaşteptate, şi cu toate astea avînd loc în toate în aceeaşi clipită, şi ca Crist să fi murit pe cruce pentru toţi, pentru Selenarii şi Sirienii şi Coralienii care trăiau pe moleculele pietrei ăsteia ciuruite, cînd ea era încă vie?

În realitate Roberto nu era convins de argumentele lui; compunea ceva făcut din prea multe ingrediente, sau chiar grămădea într-un singur raţionament lucruri auzite din diverse părţi — şi nu era aşa de nevinovat încît să nu-şi dea seama de asta. De aceea, după ce înfrîngea un posibil adversar, îi dădea din nou cuvîntul şi se identifica cu obiecţiile lui.

Odată, în legătură cu vidul, părintele Caspar îl făcuse să tacă cu un argument la care nu putuse răspunde: vidul e nefiinţă, dar nefiinţa nu este, aşadar vidul nu este. Argumentul era bun, pentru că nega vidul chiar dacă admitea că poate fi gîndit. Într-adevăr, se pot gîndi foarte bine lucruri care nu există. Poate o himeră ce bîzîie în gol să se hrănească cu intenţii secundare? Nu, pentru că himera nu există, în gol nu se aude nici un bîzîit, intenţiile secundare sînt lucruri mentale şi nu ne hrănim cu o pară gîndită. Şi cu toate astea mă gîndesc la o himeră chiar dacă-i himerică, adică nu există. Aşa şi cu vidul.

Roberto îşi amintea de răspunsul unui tînăr de nouăsprezece ani, care într-o zi la Paris fusese învitat la o reuniune a prietenilor săi filosofi, pentru că se spunea că proiectează o maşină capabilă să facă calcule aritmetice. Roberto nu înţelesese bine cum trebuia să funcţioneze maşina, şi-l considerase pe băiatul acela (poate din acreală) prea şters, prea sobru şi prea încrezut pentru vîrsta lui, în timp ce prietenii săi libertini îl învăţau că poţi deveni ştiutor într-un mod mai vesel. Şi aşa de puţin suportase asta încît, ajunşi să vorbească despre vid, tînărul voise să-şi spună şi el părerea, şi chiar cu o anume cutezanţă: "S-a vorbit prea mult de vid pînă acum. Acum eu necesar să fie demonstrat prin experienţă". Şi o spunea ca şi cum datoria aceea într-o bună zi avea să-i revină lui.

Roberto îl întrebase la ce experienţe se gîndea, iar băiatul îi spusese că nu ştia încă. Roberto, ca să-l ruşineze, îi propusese toate obiecţiile filosofice pe care le cunoştea: dacă vidul ar fi, nu ar fi materie (care e plină), nu ar fi spirit, pentru că nu se poate concepe un spirit care să fie gol, nu ar exista Dumnezeu, pentru ca ar fi lipsit pînă şi de sine, nu ar fi nici substanţă nici accident, ar transmite lumina fără să fie hialin... Ce anume ar fi atunci?

Băiatul răspunsese cu o anume siguranţă, ţinînd ochii în jos: "Poate că ar fi ceva la jumătatea drumului între materie şi nimic, şi nu ar face parte nici dintr-una nici din cealaltă. S-ar deosebi de nimic prin dimensiunea lui, de materie prin nemişcarea lui. Ar fi un fel de a nu-fi. Nici presupunere, nici abstracţie. Ar fi (cum aş putea să spun?) un fapt. Pur şi simplu."

"Ce anume este un fapt pur şi simplu, lipsit de orice determinare?" întrebase cu trufie academică Roberto, care de altfel despre subiectul în discuţie nu era prevenit, şi voia şi el să spună lucruri încrezute.

"Nu ştiu să definesc ceea ce este pur şi simplu", răspunsese tînărul. "Pe de altă parte, domnule, cum aţi defini fiinţa? Ca s-o definiţi ar trebui să spuneţi că este ceva. Deci pentru a defini fiinţa trebuie să ziceţi şi este, şi astfel să folosiţi în definiţie termenul de definit. Eu cred că există termeni imposibil de definit, şi poate că vidul e unul dintre aceştia. Dar poate că greşesc."

"Nu greşiţi. Vidul este ca timpul", comentase unul dintre amicii libertini ai lui Roberto. "Timpul nu este numărul mişcării, pentru că mişcarea e aceea care depinde de timp, şi nu invers; este infinit, increat, continuu, nu e un accident în spaţiu... Timpul este, şi gata. Spaţiul este, şi atîta tot."

Cineva protestase, zicînd că un lucru care este şi atîta tot, fără să aibe o esenţă definibilă, este ca şi cum n-ar fi. "Domnilor", spusese atunci Canonicul de Digne, "e adevărat, spaţiul şi timpul nu sînt nici corp nici spirit, sînt imateriale, dacă voiţi, dar asta nu înseamnă că nu sînt reale. Nu sînt accidente şi nu sînt substanţă, şi totuşi au venit înainte de creaţie, înainte de orice substanţă şi de orice accident, şi vor exista şi după distrugerea oricărei substanţe. Sînt inalterabile şi invariabile, orişice lucru aţi pune înlăuntrul lor."

"Dar", obiectase Roberto, "spaţiul este totuşi întins, iar întinderea este proprietate a corpurilor..."

"Nu", replicase prietenul cel libertin, "Faptul că toate corpurile sînt întinse nu înseamnă că tot ceea ce este întins este corp — aşa cum ar voi nu ştiu care domn, care între altele nu s-ar deranja să-mi răspundă de ce pare că nu mai vrea să se întoarcă din Olanda. Întinderea este dispunerea a tot ce este. Spaţiul este întindere absolută, eternă, infinită, increată, neinscriptibilă, necircumscrisă şi

imperisabilă. Ca şi timpul, e fără apunere, neîncetat şi imperisabil, e un fenix arab, un şarpe care-şi muşcă coada..."

"Domnule", zisese Canonicul, "să nu punem însă spaţiul în locul lui Dumnezeu..."

"Domnule", răspunsese libertinul, "nu puteţi să ne sugeraţi nişte idei pe care toţi le considerăm adevărate, şi apoi să pretindeţi să nu tragem din ele ultimele consecinţe. Bănuiesc că la punctul ăsta nu mai avem nevoie de Dumnezeu şi nici de infinitatea sa, deoarece avem deja destule infinituri în toate părţile, ce ne reduc la nişte umbre care durează o singură clipă fără întoarcere. Şi atunci propun să lăsăm deoparte orice teamă, şi să ne ducem cu toţii la birt."

Canonicul, scuturînd din cap, îşi luase rămas bun. Şi la fel şi tînărul, care părea foarte tulburat de discuţiile acelea, cu ochii plecaţi se scuzase şi ceruse permisiunea să se întoarcă acasă.

"Bietul băiat", zisese libertinul, "el construieşte maşini ca să numere infinitul, iar noi l-am înspăimîntat cu tăcerea eternă a prea multor infinituri. Voila, iată sfîrşitul unei frumoase vocaţii."

"N-o să suporte lovitura", zisese un altul dintre pirronieni, "o să caute să încheie pace cu lumea şi-o să sfîrşească printre iezuiţi!"

Roberto se gîndea acum la dialogul acela de acum cîţiva ani. Vidul şi spaţiul erau ca şi timpul, sau timpul ca vidul şi spaţiul; şi deci nu se putea gîndi că, aşa cum există spaţii siderale în care pămîntul nostru apare ca o furnică, şi spaţii ca lumile coralului (furnici ale universului nostru) — şi totuşi unul într-altul — tot aşa existau universuri supuse unor timpuri diferite? Nu s-a spus că pe Jupiter o zi durează un an? Trebuie deci să existe universuri care trăiesc şi mor în spaţiul unei clipe, ori supravieţuiesc dincolo de orice capacitate a noastră de a calcula pînă şi dinastiile chinezeşti şi timpul Potopului. Universuri în care toate mişcările şi răspunsul la mişcări să nu ceară timpul orelor şi minutelor, ci pe acela al mileniilor, iar altele în care planetele să se nască şi să moară cît ai bate din pleoape.

Nu exista oare, la distanţă nu prea mare de aici, un loc unde timpul era ieri?

Poate că el intrase deja în unul din universurile astea în care, din momentul în care un atom de apă începuse să roadă scoarţa unui coral mort, şi acela începuse să se fărîmiţeze uşor, trecuseră atîţia ani cît de la naşterea lui Adam pînă la Redempţiune. Şi nu trăia el acum propria-i iubire în timpul acesta, în care Lilia, ca şi Columba de Culoare Portocalie, deveniseră ceva pentru cucerirea cărora avea la dispoziţie de-acum plictisul veacurilor? Nu se pregătea oare să trăiască într-un infinit viitor?

La reflecţii multe şi cam de genul ăsta se simţea împins un tînăr gentilom care de puţină vreme descoperise coralii... Şi cine ştie unde ar fi ajuns dacă ar fi avut spiritul unui adevărat filosof. Dar Roberto filosof nu era, ci îndrăgostit nefericit abia revenit dintr-o călătorie, după toate aparenţele încă neîncununată de succes, către o Insulă ce-i scăpa printre ceţurile reci ale zilei de dinainte.

Era încă un îndrăgostit care, deşi educat la Paris, nu uitase viaţa lui de la ţară. De aceea găsi de cuviinţă să conchidă că timpul la care se gîndea se putea întinde într-o mie de chipuri ca o cocă frămîntată cu gălbenuşuri de ou, aşa cum le văzuse făcînd pe femeile de la Griva. Nu ştiu de ce lui Roberto îi venise în minte această asemănare — poate faptul că gîndise prea mult îi aţîţase pofta de mîncare sau poate că, înfricoşat de tăcerea eternă a tuturor infiniturilor acelora, ar fi voit să se afle din nou acasă în bucătăria părintească. Dar nu-i trebui mult ca să-şi aducă aminte de alte bunătăţi.

Aşadar, se aflau acolo pateuri umplute cu păsărele de vînat, cu iepuraşi şi cu fazani, aproape la

fel cum ai putea zice că pot să existe atîtea lumi una lîngă cealaltă sau una înlăuntrul celeilalte. Dar maică-sa făcea şi torte dintr-acelea pe care le numea nemțeşti, cu mai multe blaturi sau straturi de fructe, despărțite între ele cu unt, zahăr şi scorțişoară. Iar de la ideea asta ea ajunsese să inventeze o tortă sărată, în care printre diferitele straturi de aluat punea acum fie un strat de şuncă, unul de ouă tari tăiate în feliuțe, sau de verdeață. Şi asta-l făcea pe Roberto să se gîndească că universul ar putea fi o tavă în care se coceau în acelaşi timp istorii diferite, fiecare cu timpul ei, chiar şi avînd toate aceleaşi personaje. Şi cum în tortă ouăle care-s dedesubt nu ştiu nimic din ce se petrece dincolo de foaia de aluat, cu surorile lor sau cu şunca, ce stau deasupra, tot astfel într-un strat al universului un Roberto nu ştia ce putea face celălalt.

De acord, nu-i ăsta un fel frumos de a judeca, şi pe deasupra, şi cu burta. Dar e evident că el avea deja în minte punctul la care voia să ajungă: în exact acelaşi moment atîția roberți diferiți ar ft putut face lucruri diferite, şi poate că sub nume diferite.

Poate chiar şi sub numele de Ferrante? Şi atunci, aceea pe care el o credea povestea, şi pe care o inventa, a fratelui duşman, nu era oare percepția obscură a unei lumi în care lui, lui Roberto, i se întîmplau alte lucruri decît lucrul pe care-l trăia acum în timpul şi în lumea asta?

Haide, îşi spunea el, sigur că ai fi vrut să trăieşti tu ceea ce a trăit Ferrante atunci cînd Tweede Daphne şi-a întins pînzele în vînt. Dar asta, se ştie, pentru că există, cum zicea Saint-Savin, gînduri la care nu ne gîndim deloc, care impresionează inima fără ca ea (şi cu atît mai puțin mintea) să-şi dea seama de asta; şi e inevitabil ca unele dintre gîndurile astea — care uneori nu sînt altceva decît pofte obscure, şi totuşi nu-s ele chiar aşa de obscure — să se insinueze în universul unui Roman pe care tu crezi că-l concepi din plăcerea de a pune în scenă gîndurile altora... Dar eu sînt eu, iar Ferrante e Ferrante, şi uite-acum am să-mi demonstrez eu lucrul ăsta făcîndu-l să treacă prin aventuri cărora eu n-aş putea deloc să le fiu protagonist — iar dacă se desfăşoară în vreun univers, atunci e cel al Fanteziei, care nu-i paralel cu nimic.

Şi se complăcu, toată noaptea aceea, uitînd de corali, să conceapă o aventură care avea însă să-l conducă la cea mai sfîşietoare dintre desfătări, la cea mai dulce dintre suferințe.

35. Consolarea Celor aflați pe Mare

Ferrante îi povestise Liliei, care era acum gata să creadă orice falsitate ce venea de pe buzele acelea iubite, o istorie aproape adevărată, numai că el juca în ea rolul lui Roberto, iar Roberto pe al lui; şi o convinsese să cheltuie toate bijuteriile dintr-un sipețel pe care ea îl luase cu sine, ca să-l găsească pe uzurpator şi să-i smulgă un document de importanță capitală pentru soarta Statului, pe care acela i-l smulsese lui, şi pe care restituindu-l, el ar fi putut obține iertarea Cardinalului.

După fuga de pe coastele franceze, prima oprire a lui Tweede Daphne fusese la Amsterdam. Acolo Ferrante putea găsi, ca dublu spion ce era, pe cineva care să-i dezvăluie ceva despre o corabie numită Amarilli. Ceva-ceva aflase acolo pentru că, după cîteva zile se afla la Londra ca să caute un om. Iar omul în care să se încreadă nu putea fi decît un necredincios ca şi el, dispus să-i trădeze pe aceia pentru care trăda.

Iată-l deci pe Ferrante, după ce primise de la Lilia un diamant de o mare puritate, intrînd noaptea într-o cocioabă în care îl întîmpină o făptură de sex incert, care poate că fusese eunuc la Turci, cu fața spînă şi cu o gură atît de mică încît ai fi zis că surîdea mişcîndu-şi doar nasul.

Odaia în care care trăia ascuns era înspăimîntătoare din cauza funinginii de la un morman de

oase ce ardeau la foc scăzut. Într-un colț atîrna spînzurat de picioare un cadavru gol, din a cărui gură se scurgea o zeamă de culoarea urzicii într-un jgheab de alamă.

Eunucul recunoscu în Ferrante un frate întru delict. Auzi întrebarea, văzu diamantul, şi îşi trăda stăpînii. Îl duse pe Roberto într-o altă odaie, care părea dugheana unui spițer, plină de boluri de pămînt, de sticlă, de zinc, de aramă. Erau toate substanțe ce puteau fi folosite ca să pari altfel decît erai, fie pentru femei stricate care voiau să pară tinere şi frumoase, fie pentru ticăloşi ce voiau să-şi schimbe înfățişarea: sulimanuri, alifii, rădăcini de crini-de-pădure, coajă de tarhon, şi alte substanțe ce subțiau pielea, făcute cu măduvă de caprifoi. Avea unsori pentru decolorarea părului, făcute cu ghindar verde, secară, unguraş, silitră, piatră acră şi caprifoi; sau ca să-ți schimbi tenul, din vacă, urs, junincă, cămilă, şarpe de apă, iepure, balenă, bîtlan-de-stuf, cerb-lopătar, pisică sălbatică sau lutră. Şi mai erau uleiuri pentru față, din storax, lămîie, fructe de pin, ulm, iarba lupului, măzăriche şi năut, şi un raft plin cu băşici care să le facă să pară fecioare pe cele ce păcătuiseră. Pentru cine voia să-i facă cuiva de dragoste avea limbi de viperă, capete de prepeliță, creieri de măgar, năut negru, labe de bursuc, pietre de la cuib de acvilă, inimi din seu străpunse cu ace rupte, şi alte obiecte făcute cu nămol şi plumb, foarte respingătoare la vedere.

În mijlocul odăii se afla o masă, iar pe ea un lighean acoperit cu o cîrpă însîngerată, pe care eunucul i-o arătă cu degetul privindu-l cu înțeles. Ferrante nu înțelegea, însă acela îi spuse că ajunsese exact la omul care-i trebuia. Şi într-adevăr eunucul nu era altul decît cel care rănise cîinele doctorului Byrd şi care-n fiecare zi, la ora convenită, înmuind în apă de vitriola petecul îmbibat cu sîngele animalului, sau apropiindu-l de foc transmitea pe Amarilli semnalele pe care Byrd le aştepta.

Eunucul îi povesti totul despre călătoria lui Byrd şi despre porturile în care cu siguranță avea să ajungă. Ferrante care în realitate ştia puțin sau aproape nimic despre tribulațiile privind longitudinile, nu putea să-şi închipuie că Mazarin îl trimisese pe Roberto pe corabia aceea numai ca să descopere ceva ce lui acum îi apărea vădit, şi trăsese concluzia că în realitate Roberto trebuia să-i destăinuie Cardinalului locul Insulelor lui Solomon.

Considera că Tweede Daphne e mai iute decît Amarilli, se încredea în propriu-i noroc, credea că va ajunge repede din urmă corabia lui Byrd cînd, după ce aceasta va fi acostat în Insule, ar fi putut surprinde cu uşurință echipajul pe uscat şi l-ar fi putut extermina (cu Roberto cu tot) şi apoi dispune după plac de pămîntul acela, căruia i-ar fi fost el unicul descoperitor.

Eunucul fu cel care-l învăță cum să facă ca să nu greşească drumul: ar fi fost de ajuns să rănească un alt cîine, şi ca el în fiece zi să facă acelaşi, lucru cu o probă din sîngele acestuia, aşa cum făcea pentru cîinele de pe Amarilli, iar Ferrante ar fi primit aceleaşi mesaje zilnice pe care le primea Byrd.

Voi pleca imediat, zisese Ferrante; iar la remarca celuilalt, că trebuia mai întîi să găsească un cîine: "Am eu alt cîine la bord", exclamase el. Îl condusese pe eunuc pe vas; se interesase dacă echipajul avea un bărbier, expert în fleboctomie şi în alte asemenea treburi. "Eu, căpitane", afirmase unul scăpat de sute de lanțuri şi mii de spînzurători, "cînd eram corsar, am tăiat mai multe brațe şi picioare de-ale tovarăşilor mei, decît răni făcute mai înainte duşmanilor!"

Coborînd în cală, Ferrante îl legase pe Biscarat de doi pari încrucişați şi apoi, cu propria-i mînă, îi despicase adînc şoldul cu o spadă. Pe cînd Biscarat gemea, eunucul strînsese sîngele ce curgea într-o cîrpă pe care o pusese la loc într-un săculeț. Apoi îi explicase bărbierului cum să facă să țină plaga deschisă pe tot timpul călătoriei, fără ca rănitul să moară din cauza ei, dar şi fără să se vindece.

După astă nouă ticăloşie, Ferrante dăduse ordin să se ridice pînzele către Insula lui Solomon.

După ce termină de povestit acest capitol din romanul său, Roberto simți dezgust, şi se simțea de acum obosit şi frînt de truda atîtor fapte rele.

Nu mai voi să-şi închipuie urmarea, şi scrise mai degrabă o invocație către Natură, pentru ca — aidoma unei mame ce vrea să-şi facă copilul să doarmă-n leagăn, îi întinde deasupra o pînză şi-l acoperă cu un fel de noapte — să-ntindă aripile nopții pe planetă. Se rugă ca Noaptea, luîndu-i din fața ochilor toate, să-i cheme ochii să se-nchidă; şi, odată cu întunericul, să vină şi liniştea; şi, aşa cum la răsăritul soarelui leii, urşii şi lupii (care, ca şi asasinii şi hoții, urăsc lumina), aleargă să se-ascundă-n peşteri unde-şi au adăpost şi sălaş, tot astfel, în schimb, acum cînd soarele se retrăgea înapoi către apus, să se retragă tot tumultul şi vacarmul gîndurilor. Şi ca, odată moartă lumina, să amorțească în el duhurile ce la lumină se-ntețesc, şi să se facă repaos şi tăcere.

Suflînd în opaiț mîinile-i fură iluminate doar de o rază de lună ce pătrundea de afară. Se ridică un fel de ceață din pîntecele-i către creier şi, căzîndu-i înapoi pe pleoape, i le închise, aşa încît spiritul să nu se mai arate prin ele ca să vadă vreun obiect care să-l tulbure. Şi în el adormiră nu numai ochii sau urechile, ci şi mîinile şi picioarele — afară numai de inimă, ce n-are răgaz.

Doarme în somn şi sufletul? Vai, nu, el veghează, numai că se retrage ca-n spatele unei cortine, şi-nchipuie scene: atunci fantasmele năstruşnice ies la rampă şi joacă o comedie, dar aşa cum ar juca-o o trupă de actori beți sau nebuni, atît de schimbate par figurile, şi de ciudate veşmintele, şi de deşuchiate purtările, de ieşite din comun situațiile şi de stropşite vorbirile.

Ca atunci cînd tai un miriapod în mai multe bucăți, iar părțile de capul lor aleargă care încotro, pentru că, înafară de prima, care păstrează capul, celelalte nu văd; şi fiecare, ca un vierme fără simțiri, o ia la fugă pe cele cinci-şase picioare ce i-au mai rămas, şi fiecare duce cu ea bucata aceea de viață pe care o are. Tot aşa, în vise, se vede ieşind din tija unei flori gîtul unui cocor terminat printr-un cap de babuin, cu patrii coarne de melci ce scot flăcări, sau înflorind în bărbia unui bătrîn o coadă de păun drept barbă; iar altuia brațele-i par vițe de vie răsucite, iar ochii melcişori într-o găoace de scoică, sau nasul un pămătuf...

Roberto, care dormea, visă astfel călătoria lui Ferrante care continua, numai că o visa întru forma visului.

Vis revelator, vreau să zic. Aproape pare că Roberto, după meditațiile lui despre lumile infinite, nu mai voia să continue să-şi imagineze o întîmplare ce se petrece în Țara Romanelor, ci o istorie adevărată dintr-o țară adevărată, în care şi el ar locui, numai că — aşa cum Insula era în trecutul apropiat — povestea lui să poată avea loc într-un viitor nu prea depărtat în care să fie satisfăcută dorința-i de spații mai puțin strimte ca acelea la care naufragiul lui îl obliga.

Dacă începuse lucrul ăsta punînd în scenă un Ferrante de gen, un Nebun din Hecatomițiii, conceput de resentimentul lui pentru o jignire niciodată suferită, acum, nemaiputînd suporta să-l vadă pe Celălalt alături de Lilia lui, era pe cale să-i ia locul şi — îndrăznind să ia cunoştință de gîndurile-i ascunse — admitea fără ocolişuri că Ferrante era el.

Convins acum că lumea putea fi trăită pe diferite axe, dacă la început se alesese pe sine drept un ochi indiscret care să scruteze acțiunile lui Ferrante în Țara Romanelor, sau într-un trecut ce fusese şi al lui (dar care trecuse pe lîngă el fără ca să-şi dea seama, determinîndu-i prezentul) acum el, Roberto, devenea ochiul lui Ferrante. Voia să se bucure împreună cu adversarul de întîmplările pe care soarta ar fi trebuit să i le rezerve lui.

Mergea acum iute — aşadar vasul de năieri pe cîmpia lichidă, iar pirații erau ascultători. Veghind asupra călătoriei celor doi amanți, se mulțumeau să descopere monştri marini şi, înainte de a ajunge pe coastele americane, văzuseră un Triton. Atîta cît se vedea el ieşind din apă, avea formă omenească, numai că brațele erau prea scurte față de trup: mîinile erau foarte mari, părul cenuşiu şi des, şi purta o barbă lungă pînă la pîntece. Avea ochii mari şi pielea solzoasă. Cum se apropiară de el, păru ascultător şi se-ndreptă spre năvod. Dar îndată ce simți că-l trăgeau către barcă, şi cu mult înainte de a se fi arătat mai jos de ombilic ca să dezvăluie dacă avea coadă de sirenă, rupse năvodul dintr-o singură lovitură, şi dispăru. Mai tîrziu fu văzut scăldîndu-se în soare pe o stîncă, dar tot ascunzîndu-şi partea inferioară a trupului. Uitîndu-se după corabie îşi mişca brațele de parcă aplauda.

Intrați în oceanul Pacific ajunseseră la o insulă în care leii erau negri, găinile acoperite cu lînă, copacii nu înfloreau decît noaptea, peştii erau înaripați, păsările solzoase, pietrele pluteau iar lemnele se duceau la fund, fluturii străluceau noaptea, apele îmbătau ca vinul.

Într-o a doua insulă văzură un palat făcut din lemn putred, zugrăvit în culori neplăcute ochiului. Intrară în el şi se treziră într-o sală tapisată cu pene de corb. În toți pereții se deschideau nişte firide în care, în loc de busturi de piatră, se vedeau omuleți, cu fețele spîne, care din vina naturii se născuseră fără picioare.

Pe un tron plin de murdărie stătea Regele, care printr-un gest al mîinii stîrnise un concert de ciocănele, de burghie ce scrîşneau pe nişte dale de piatră şi cuțite ce zdrăngăneau pe farfurii de porțelan, la sunetele cărora apăruseră şase bărbații numai piele şi os, groaznici la vedere fiindcă priveau cruciş.

În fața acestora apăruseră nişte femei, atît de grase că mai mult nu-ți puteai închipui, după ce făcură cîte o plecăciune către perechile lor, începuseră un dans ce lăsa să se vadă scălîmbăieli şi diformități. Apoi năvăliră şi şase saltimbanci ce păreau născuți din acelaşi pîntece, cu nasurile şi gurile atît de mari, şi spetele atît de gheboşate, încît nu păreau nişte făpturi ca toate făpturile, ci nişte stîrpituri ale naturii.

După dans, neauzind încă nici un cuvînt şi crezînd că pe insula aceea se vorbea o limbă diferită de a lor, călătorii noştri încercară să pună întrebări prin gesturi, care sînt o limbă universală şi prin care se poate comunica pînă şi cu Sălbaticii. Dar bărbatul răspunse într-un grai ce semăna mai curînd cu pierduta Limbă a Păsărilor, făcută din triluri şi ciripituri, iar ei îl înțeleseră de parcă ar fi vorbit în limba lor. Înțeleseră astfel că, pe cînd în orice loc era la mare preț frumusețea, în palatul acela apreciau numai lucrurile nefireşti. Şi că la asta trebuiau să se aştepte dacă-şi continuau călătoria aceea a lor prin ținuturi în care cele ce-n alte părți se află sus, aici se aflau jos.

Reluîndu-şi călătoria, ajunseseră la o altă insulă care părea pustie, şi Ferrante se îndepărtase, singur cu Lilia, către interiorul ei. În timp ce mergeau, auziră o voce care-i sfătuia să fugă: aceea era Insula Oamenilor Invizibili. Chiar şi-n clipa aceea erau foarte mulți primprejur, arătîndu-şi-i cu degetul pe cei doi vizitatori care aşa, fără ruşine, se arătau vederilor lor. Pentru poporul acela, într-adevăr, faptul de a fi privit te făcea să devii prada privirii altcuiva şi-ți pierdeai propria natură, transformîndu-te în inversul tău însuți.

Într-o a patra insulă dădură de un om cu ochii înfundați în orbite, şi cu vocea subțire, cu fața numai riduri, dar avînd un colorit proaspăt. Barba şi părul erau moi ca bumbacul, trupul atît de țeapăn, încît dacă avea nevoie să se întoarcă trebuia să se învîrtă cu totul în jurul său însuşi. Şi spuse că avea trei sute patruzeci de ani, iar în timpul acela îşi reînnoise de trei ori tinerețea, bînd apă de la Izvorul Borica, ce se găseşte chiar pe pămîntul acela şi prelungeşte viața, dar nu şi peste trei sute patruzeci de ani — de aceea peste puțin timp el avea să moară. Şi bătrînul îi invită pe vizitatori să nu

caute izvorul: să trăieşti de trei ori, devenind mai întîi dublul, apoi triplul tău însuţi, era cauza unor dezamăgiri atît de mari încît pînă la urmă nu mai ştiai cine eşti. Mai mult: să trăieşti aceleaşi dureri de trei ori era o pedeapsă, dar tot o mare pedeapsă era şi să trăieşti aceleaşi bucurii. Pofta de viaţă se naşte din sentimentul că atît bucuria, cît şi întristarea sînt de scurtă durată, şi-ar fi vai de noi să ştim că ne-am bucura de o eternă beatitudine.

Însă Lumea Antipozilor era frumoasă prin varietatea ei şi, navigînd încă vreo mie de mile, dădură peste o a cincea insulă, ce era de la un capăt la altul numai bălţi; şi fiecare locuitor îşi petrecea viaţa contemplîndu-se stînd pe brînci, considerînd că cine nu e văzut e ca şi cum n-ar fi, şi că dacă şi-ar fi dezlipit privirile, încetînd să se mai vadă în apă, ar fi murit.

Acostară apoi la o a şasea insulă, situată şi mai la vest, în care toţi vorbeau fără încetare între ei, unul povestindu-i celuilalt ceea ce voia el ca acesta să fie sau să facă, şi invers. Insularii aceia, într-adevăr, puteau trăi numai dacă erau povestiţi; şi cînd unul încălca regula povestind despre alţii lucruri neplăcute, obligîndu-i să le trăiască, ceilalţi nu mai povesteau nimic despre el, astfel că acela murea.

Însă problema lor era să inventeze pentru fiecare o istorie diferită: într-adevăr, dacă toţi ar fi avut aceeaşi poveste nu s-ar mai fi putut deosebi între ei, pentru că fiecare dintre noi este ceea ce au creat din el faptele lui. Iată de ce, construiseră o roată mare, pe care o numeau Cynosura Lucensis, ce se ridica drept în piaţa satului. Ea era formată din şase cercuri concentrice ce se-nvîrteau fiecare pe contul său. Primul era împărţit în douăzeci şi patru de căsuţe sau ferestre, cel de al doilea în treizeci şi şase, al treilea în patruzeci şi opt, al patrulea în şaizeci, al cincilea în şaptezeci şi două, iar al şaselea în optzeci şi patru. În diferitele căsuţe, după criteriu pe care Lilia şi Ferrante nu-l putuseră înţelege într-un timp atît de scurt, erau scrise acţiuni (cum ar fi a merge, a veni, sau a muri), pasiuni (cum ar fi a urî, a iubi sau a-ţi fi frig), apoi moduri, precum bine şi rău, cu tristeţe sau cu veselie, şi locuri şi timpuri, cum ar fi acasă la tine sau luna viitoare.

Făcînd să se-nvîrtă roţile se obţineau povestiri ca "se duse ieri acasă la el şi-l întîlni pe duşmanul său trudind, şi îi dete ajutor", sau "văzu un animal cu şapte capete şi îl ucise". Locuitorii susţineau că cu maşina aceea se puteau scrie sau gîndi şapte sute douăzeci şi două de milioane de milioane de istorii diferite, şi era de ajuns ca să dea sens vieţii fiecăruia dintre ei pentru secolele ce aveau să vină. Faptul acesta lui Roberto îi făcea plăcere, pentru că ar fi putut să-şi construiască o roată de felul ăla şi continua să gîndească povestiri chiar de ar fi rămas pe Daphne zece mii de ani.

Erau multe şi bizare întinderi de lume pe care Roberto ar fi voit să le descopere şi el. Dar la un moment dat al visului său dori pentru cei doi iubiţi un loc mai puţin locuit, pentru ca să se poată bucura de iubirea lor.

Îi făcu astfel să ajungă la o a şaptea şi foarte primitoare plajă înveselită de un crîng care se vedea chiar pe ţărmul mării. Îl străbătură şi se găsiră într-o grădină împărătească, unde, de-a lungul unei alei umbroase ce străbătea pajişti împodobite cu răzoare, ţîşneau multe fîntîni.

Însă Roberto, ca şi cum cei doi căutau un refugiu şi mai intim, iar el noi pătimiri, îi făcu să ajungă la o arcadă înflorită, dincolo de care pătrunseră într-o vîlcea unde frematau tulpinile unor trestii de baltă la un vînticel ce răspîndea prin aer o mulţime de miresme — şi dintr-un ochi de apă pornea şoptind în lumină un fir de apă cristalin ca un şirag de perle.

Mai voi — şi mi se pare că felul cum regizează el totul respectă toate regulile — ca umbra unui stejar stufos să-i îmbie pe iubiţi la desfătări, şi adăugă platani cu frunza jucăuşă, ciorchini umili de strugurii-ursului, ienuperi aspri, tamarinzi fragili şi tei cu ramul plecat, ce stăteau ca o cunună în jurul unei poiene, zugrăvite ca un covor oriental. Din ce oare putuse să-l migălească natura, zugrăvitoarea lumii? Din toporaşi şi narcise, îi lăsă pe cei doi acolo în voia lor, în timp ce un mac

catifelat îşi ridica din greaua-i uitare capul somnoros, ca să se adape şi el din suspinele acelea înrourate. Apoi preferă ca umilit de atîta frumuseţe, să se-mpurpure de sfială şi de ciudă. La fel făcu şi Roberto, dealtfel — şi vom spune că aşa i se şi cuvenea.

Ca să nu mai vadă lucrul pe care atît de mult ar fi dorit să fie văzut făcîndu-l, atunci Roberto, cu morfeica-i omniscienţă, urcă să cuprindă toată insula aceea cu privirea, acolo unde fîntînile comentau miracolul iubirii, voindu-se părtaşe la nuntire.

Erau acolo coloane scunde, şipuri, flacoane din care ieşea un singur jet — sau mai multe deodată din mai multe guri — altele aveau un vîrf ca un chivot din ale cărui ferestruici curgeau şuvoaie, ce formau căzînd un fel de salcie plîngătoare în două părţi. Una, ca o singură tulpină cilindrică, năştea în vîrf o mulţine de ţevi mai mici arcuite în felurite direcţii, de parcă ar fi fost o cazemată sau fortăreaţă sau corabie pregătită de luptă cu o mulţime de guri de foc — care însă închipuiau o artilerie de ape.

Erau unele ca nişte mari panaşe, coame sau bărbi, în atîta sumedenie de feluri cîte stele ale Magilor sînt de Crăciun, şi chiar imitau coada acestor stele cu împroşcături de apă. Pe una era pusă statuia unui copil ce cu dreapta ţinea o umbrelă, din ale cărei spiţe ieşeau tot atîtea ţîşnituri; iar cu stînga puştiul îşi ţinea micu-i mădular şi-şi unea şuvoi într-o cristelniţă pipilica lui cu apele ce se scurgeau din umbrelă.

La alta era pus pe capitel un peşte cu o coadă arcuită ce părea că abia l-a înghiţit pe Iona şi scotea ape atît din gură, cît şi din două orificii ce i se deschideau deasupra ochilor. Iar călare pe el stătea un amoraş cu un trident în mînă. O fîntînă în formă de floare susţinea cu jetu-i o minge; o alta era un arbore a cărui mulţime de flori făceau ca fiecare din ele să rotească o sferă, şi părea că tot atîtea planete se mişcau unele în jurul altora în sfera apei. Erau altele la care înseşi petalele florii erau formate de apa ce gîlgîia printr-o margine găurită de jur împrejur a unei rotiţe din vîrful unei coloane.

Şi înlocuind aerul cu apa, mai erau unele ca nişte ţevi de orgă, ce nu emiteau sunete, ci o bură lichefiată, iar ca să înlocuiască apa cu focul, erau unele ca nişte candelabre, ale căror flăcărui aprinse în centrul coloanei de susţinere aruncau lumini peste spumele ce ţîşneau din ele pretutindeni.

O alta părea un păun, cu un pămătuf pe cap, şi cu o coadă mare deschisă, căreia cerul îi împrumuta culorile. Ca să nu mai spunem de unele ce păreau stelaje pentru un coafor de peruci, şi se împodobeau cu plete ropotitoare. La una din ele, o floarea-soarelui îşi lăţea corola ca o ceaţă. Iar o alta avea chipul însuşi al soarelui sculptat cu Fineţe, cu o serie de cioculeţe pe circumferinţă, aşa încît astrul nu împroşca raze, ci răcoreală.

Pe una se rotea un cilindru ce ejacula apă printr-un şir de canale mici în formă de spirală. Mai erau unele ca gurile de leu sau de tigru, ca fălcile de grifon, ca limba de şarpe, şi pînă şi ca o femeie ce plîngea în acelaşi timp din ochi şi din gurguiele sînilor. Iar în rest totul era fauni ce se stropeau cu gura, gîlgîit de făpturi înaripate, o sîsîitură de lebede, o şuvoială din trompe de elefanţi de pe Nil, o risipă din amfore de alabastru, o deşertare de cornuri ale abundenţei. Toate astea erau viziuni care pentru Roberto — ne dăm seama — însemnau să fi căzut din lac în puţ.

Într-acestea, în vale, îndrăgostiţii acum sătui n-aveau decît să-ntindă mîinile şi să primească de la o viţă grea de rod darul comorilor ei, iar un smochin, parcă plîngînd de duioşia îmbrăţişării pe care o spionase, picură lacrimi de miere, şi-ntr-un migdal, ce se acoperea de muguri daţi în floare, gemea Columba de Culoarea Naramzei...

Pînă ce Roberto se deşteptă, lac de sudoare.

"Cum aşa", îşi zicea el, "m-am lăsat pradă ispitei de a trăi prin intermediul lui Ferrante, dar acum îmi dau seama că Ferrante este cel ce a trăit prin intermediul meu, şi-n timp ce eu dădeam frîu liber fanteziei el trăia cu adevărat ceea ce eu i-am îngăduit să trăiască!"

Ca să-şi potolească furia, şi ca să aibă parte de viziuni ce — măcar acelea — lui Ferrante îi erau refuzate, o pornise iarăşi dis-de-dimineață cu frînghia legată de mijloc şi cu Persona Vitrea pe chip, către lumea lui de corali.

36. Omul la Limită

Ajuns la marginea barierei, Roberto plutea cu fața, cufundată în apă printre galeriile acelea eterne, dar nu izbuti să admire calm pietrele acelea însuflețite, pentru că o Meduză îl transformă în piatră neînsuflețită. În vis Roberto văzuse totuşi privirile pe care Lilia i le rezervase uzurpatorului: dacă, chiar şi atunci, în vis fiind, privirile acelea îi dăduseră fierbințeli, acum, amintindu-şi-le, ele îl înghețau.

Vru să pună din nou stăpînire pe Lilia lui, înotă afundîndu-şi fața cît mai adînc posibil, ca şi cum amplexul acela cu marea ar fi putut să-i ofere triumful pe care-n vis i-l atribuise lui Ferrante. Nu-l costă prea mult efort, avînd o minte dedată la născociri, ca să şi-o închipuie pe Lilia în fiece cadență unduitoare a parcului aceluia scufundat, să-i vadă buzele în fiece floare în care ar fi voit să se piardă ca o albină lacomă. În livezile acelea transparente regăsea vălul ce-i acoperise ei chipul în primele nopți, şi întindea mîna ca să ridice paravanul acela.

În această beție a minții era cuprins de amărăciunea că ochii lui nu puteau cuprinde atîta cît inima-i voia şi, printre corali, îi căuta femeii iubite brățara, plasa răsfirată a părului, cercelul ce-i frăgezea lobul urechii, colanele somptuoase ce-i împodobeau gîtul de lebădă.

Pierdut în pînda-i, se lăsă ispitit la un moment dat de un colier ce-i apărea într-o crăpătură, îşi scoase masca, îşi arcui spinarea, ridică cu putere picioarele şi se avîntă afund. Imboldul fusese prea mare, voi să se-agațe de muchia unei pante, şi doar cu o clipă mai devreme de a-şi pune degetele în jurul unui bolovan acoperit cu cruste, i se păru că vede cum se deschide un ochi somnoros înecat în grăsime. În clipa aceea, fulgerător, îşi aminti că doctorul Byrd îi vorbise despre un Peşte-Piatră, ce stă vîrît printre grotele de coral ca să surprindă orice făptură vie cu veninul din solzii lui.

Prea tîrziu: mîna i se oprise pe Lucrul Acela şi o durere puternică îi străbătuse brațul pînă la umăr. Printr-o zvîcnire din şold reuşise ca prin minune să n-ajungă şi cu fața şi pieptul peste Monstrul acela dar, ca să-şi oprească afundarea, fusese nevoit să-l atingă cu masca. Lovindu-se, aceasta se spărsese, şi în orice caz trebuise să renunțe la ea. Luîndu-şi avînt cu picioarele de pe piatra ce-i sta dedesubt, se întorsese la suprafață, în timp ce, pentru cîteva clipe mai văzuse cum Persona Vitrea se scufunda cine ştie unde.

Mîna dreaptă şi tot brațul pînă la cot îi erau umflate, umărul îi amorțise; îi fu frică să nu leşine; găsi funia şi cu mare greutate reuşi să tragă de ea puțin cîte puțin, cu o singură mînă. Urcă din nou scărița, aproape ca în noaptea sosirii lui, fără să ştie cum, şi tot ca în noaptea aceea se lăsă să cadă pe punte.

Dar acum soarele era deja sus. Cu dinții clănțănindu-i, Roberto îşi aminti cum doctorul Byrd îi povestise că după întîlnirea cu Peştele-Piatră cei mai mulți nu se mai salvaseră, puțini

supravieţuiseră, şi nimeni nu cunoştea vreun leac la răul acela. Deşi avea ochii înceţoşaţi, încercă să-şi examineze rana: nu era mai mult de o zgîrietură, dar pesemne că fusese suficientă ca să poată face să-i pătrundă în vine substanţa aceea ucigătoare. Şi-şi pierdu cunoştinţa.

Se redeşteptă cu febră mare şi chinuit de o sete puternică. Înţelese că în partea aceea a corăbiei, aflîndu-se la voia elementelor, departe de hrană şi de apă, nu putea rezista. Se tîrî pînă sub punte şi ajunse la despărţitura dintre camera cu provizii şi despărţitura păsărilor. Bău cu lăcomie dintr-un butoiaş cu apă, dar simţi cum stomacul i se contracta. Leşină din nou, cu gura în jos, în propria-i vărsătură.

Timp de o noapte întreagă, chinuită de vise înspăimîntătoare, îşi atribuia suferinţele lui Ferrante, care acum se confunda cu Peştele-Piatră. De ce voia acesta să-i împiedice accesul la Insulă şi la Columbă? Oare pentru asta se luase după urmele lui?

Se vedea acum pe el însuşi întins pe jos în timp ce-l privea pe un alt el însuşi ce-i şedea în faţă, lîngă o sobă, îmbrăcat într-un halat de casă, încercînd să hotărască dacă mîinile pe care le atingea şi trupul pe care-l simţea erau ale lui. El, care-l vedea pe celălalt, se simţea de parcă hainele-i erau pradă focului, pe cînd îmbrăcat era celălalt iar el era gol — şi nu mai pricepea care dintre cei doi trăia în stare de veghe şi care în somn, şi crezu că amîndoi erau cu siguranţă figuri născocite de mintea lui. El nu, pentru că gîndea, prin urmare, era.

Celălalt (însă care din ei?), la un moment dat se ridică, dar pesemne că Duhul cel Rău îi transforma lumea în vis, pentru că acum nu mai era el, ci părintele Caspar. "V-aţi întors!" murmurase Roberto întinzînd braţele către el. Dar acela nu-i răspunsese, nici nu se mişcase. Îl privea. Era cu siguranţă părintele Caspar, dar ca şi cum marea — restituindu-l — îl curăţase şi-l întinerise. Cu barba îngrijită, cu faţa rumenă şi plină ca aceea a părintelui Emanuelle, cu veşmîntul fără rupturi şi pete. Apoi, tot fără să se mişte, ca un actor care declama, şi într-o limbă fără cusur, spusese cu un surîs plin de mîhnire: "E inutil să te aperi. Acum lumea întreagă are un singur ţel, iar acesta-i infernul".

Continuase apoi cu voce tare ca şi cum ar fi vorbit din amvonul unei biserici: "Da, infernul, despre care nu ştiţi mai nimic, tu şi toţi aceia care, ca şi tine se-avîntă, iuţi de picior şi fără minte! Voi credeaţi că-n infern o să găsiţi săbii, pumnale, roţi, cuţite, torente de pucioasă, băuturi din plumb topit, ape îngheţate, cazane şi grătare încinse, securi şi măciuci, ţepuşe care-ţi scot ochii, cleşti care-ţi sfarmă dinţii, ragile care-ţi sfîşie şoldurile, lanţuri ce-ţi zdrobesc oasele, fiare ce rod, spini ce se-ntind, lanţuri ce sugrumă, paturi de tortură, cruci, cîrlige şi topoare? Nu! Aici sînt chinuri nemiloase, desigur, însă astfel încît mintea omenească nu poate încă să le conceapă, pentru că am mai născocit şi taurii de bronz, şi scaunele de fier şi străpungerea unghiilor cu ţepuşe ascuţite... Voi speraţi ca iadul să fie un zid de corali făcut din Peşti-Piatră. Nu, ci altele sînt chinurile infernului, pentru că nu se nasc din mintea noastră mărginită, ci din aceea nemărginită, a unui Dumnezeu mînios şi răzbunător, obligat să-şi dezlănţuie furia şi să adeverească că pe cît i-a fost de mare mila cînd a iertat, pe atît de mare îi e dreptatea în pedeapsă! Vor trebui să fie acele pedepse atît de grozave, ca-n ele să putem întrezări nepotrivirea imensă dintre slăbiciunea noastră şi atotputernicia lui!"

"În astă lume", mai zicea mesagerul acela al penitenţei, "voi vă-nvredniciţi a crede că oricărui rău i s-a găsit cîte-un leac, şi că nu-i rană care să nu-şi aibă balsamul ei, nici toxic care să nu-şi aibă teriacul său. Dar să nu credeţi că tot aşa este şi în infern. Dreptu-i, sînt nespus de cumplite arsurile, dar nu există alinare care să le facă mai uşoare; chinuitoare-i setea, dar apă nu-i, care s-o răcorească; cîinească-i foamea, dar nu se află hrană care s-o astîmpere; insuportabilă-i ruşinea, dar nu-i învelitoare care s-o acopere. De-ar fi cel puţin o moarte, care să pună capăt atîtor chinuri, o moarte,

una singură... Dar ăsta-i răul cel mai mare, că acolo nici măcar nu veți spera într-o favoare atît de neagră cum e aceea de a fi nimiciți! Căuta-veți moartea sub toate formele ei, căuta-veți moartea şi nu veți avea vreodată fericirea s-o găsiți. Moarte, moarte, unde eşti (aşa veți striga pururea), unde-o fi oare demonul acela îndurător, ce ne-o va da? Şi-atunci veți înțelege că acolo, jos, nu sfirşim niciodată de-a ne chinui!"

Bătrînul, în clipa aceea, făcu o pauză, îşi întinse brațele la cer, şoptind cu voce scăzută, de parc-ar fi mărturisit un secret înfricoşător, ce nu trebuia să părăsească corabia aceea. "Nu sfîrşim niciodată de ispăşit? Adică ispăşi-vom pînă ce un sticlete mititel, ce s-ar întoarce să bea cîte o picătură pe an, ar putea ajunge să sece toate mările? Mai mult. In saecula. În vecii vecilor. Ispăşi-vom pînă ce un păianjen de plantă întorcîndu-se să ciupească o singură dată pe an, ar putea să roadă toate pădurile? Mai mult. In saecula. Vom ispăşi aşadar pînă ce o furnicuță, mutînd un singur picioruş pe an, putea-va ocoli tot pămîntul? Şi mai mult. In saecula. Şi dacă tot universul acesta ar fi un deşert de nisip, şi pe fiece secol i s-ar lua cîte un singur fir, isprăvi-vom oare de ispăşit cînd tot universul va fi deşertat? Nici atunci. In saecula. Să spunem că un osîndit după milioane de veacuri ar plînge doar cîte două lacrimi, va mai avea el de ispăşit şi atunci cînd plînsul său ar fi în stare să alcătuiască un diluviu mai mare decît acela, în care, în vechime, s-a fost pierdut tot neamul omenesc? Hei, lasă, ajunge, că nu sîntem copii! Dacă voiți să v-o spun — in saecula, in saecula vor trebui să ispăşească cei osîndiți, in saecula, adică în veacuri far' de număr, far' de sfîrşit, făr' de măsură."

Acum chipul părintelui Caspar părea aidoma cu cel al carmelitului de la Griva. Îşi înălța privirea către cer ca şi cum ar fi voit să găsească acolo o singură nădejde de milă: "Dar, Doamne", rostea el cu un glas de osîndit demn de compătimire, "oare Domnul nu suferă la vederea chinurilor noastre? Nu va să-ncerce El vreun gest pentru noi, nu va să se-arate El pînă la urmă, ca să ne mîngîiem cel puțin de plînsu-i? Vai mie, neştiutori ce sînteți! Domnul arăta-se-va într-adevăr, dar nici nu vă puteți închipui cum! Cînd ne vom înălța ochii, vedea-vom că El, (mai este oare nevoie s-o spun?) vedea-vom că El, devenit pentru noi un Nero, nu din nedreptate, ci din asprime, nu doar că nu va voi să ne mîngîie, sau să ne vină într-ajutor, dar cu plăcere nespună rîde-va! Gîndiți-vă, dar, în ce urlete deşănțate izbucni-vom noi! Noi ardem, vom zice, iar Dumenzeu rîde? Noi ardem în foc, şi Domnul rîde? Oh, Doamne, cît de crud eşti! De ce nu ne zdrobeşti cu fulgerele tale, în loc să ne striveşti cu hohotele tale de rîs? Fă, o, tu, cel fără de milă, ca flăcările ce ne cuprind să fie de două ori mai mari, dar nu te mai bucura de ele! O, rîs care-i pentru noi mai amar decît plînsul nostru! O, bucurie, pentru noi mai cruntă decît chinul! De ce nu are iadul nostru văgăuni în care să putem fugi de la vederea unui Dumnezeu ce rîde? Prea am fost înşelați cînd ni s-a spus că pedeapsa noastră avea să fie să privim un Dumnezeu ce şi-ar fi întors fața de la noi. Fața unui Dumnezeu rîzînd, trebuia să ni se spună, a unui Dumnezeu ce rîde... Ca să nu mai vedem şi să auzim rîsul acela, am voi să ni se prăbuşească munții în capete, sau ca pămîntul să ne fugă de sub picioare. Dar nu, pentru că tot vom vedea ceea ce ne doare, şi fi-vom orbi şi surzi față de toate, afară de acela pentru care am voi să fim orbi şi surzi!"

Roberto simțea mirosul urît ce venea de la nutrețul găinilor prin crăpăturile lemnului, şi ajungea pînă la el de afară țipătul păsărilor de mare, pe care el îl lua drept rîsul lui Dumnezeu.

"Dar de ce mie, infernul", întrebă el, "şi de ce tuturora? Oare nu ca să-l păstreze doar pentru puțini, ne-a mîntuit Crist?"

Părintele Caspar rîsese, ca Dumnezeul osîndiților: "Dar cînd anume v-a mîntuit? Şi pe care planetă, în care univers crezi tu că viețuieşti acum?"

Luase mîna lui Roberto, ridicîndu-l cu violență din aşternutu-i, şi îl tîrîse prin coridoarele întortocheate ale lui Daphne, în timp ce bolnavul simțea cum îl rod măruntaiele şi în cap simțea că

are nenumărate ceasornice cu greutăți. Ceasurile, se gîndea el, timpul, moartea...

Caspar îl tîrîse într-o firidă pe care el n-o mai văzuse pînă atunci, cu pereții văruiți, în care se afla un catafalc închis, cu un ochi rotund tăiat pe o latură. Pe dinaintea ochiului, pe o riglă cu şănțulețe, era introdusă o şipcă de lemn în care erau tăiate ochiuri de aceeaşi măsură ce încadrau geamuri aparent opace. Făcînd să lunece şipca se puteau face să coincidă ochiurile din ea cu cel al cutiei. Roberto îşi amintea că mai văzuse în Provența un exemplar mai redus de mecanism ca acesta care, se spunea, era în stare să însuflețească lumina datorită umbrei.

Caspar deschisese o latură a cutiei, lăsînd să se vadă, pe un trepied, un opaiț mare care, pe partea opusă ciocului, în loc de mîner, avea o oglindă rotundă încovoiată într-un anume fel. Aprinzînd fitilul, oglinda trimitea înapoi razele luminoase printr-un tub, o lunetă scurtă a cărei lentilă din capăt era ochiul dinafară. De aici (imediat ce Caspar închise cutia la loc), razele treceau prin gemulețul şipcii, lărgindu-se în formă de con şi făcînd să apară pe perete nişte imagini colorate, ce lui Roberto i se păreau însuflețite, atît erau de vii şi de precise.

Prima figură reprezenta un om, cu chipul de demon, înlănțuit pe o stîncă în mijlocul mării, biciuit de valuri. De la vedenia aceea Roberto nu mai reuşi să-şi ia ochii, o contopi cu cele care veniră după aceea (pe cînd Caspar le punea să urmeze una după alta făcînd şipca să lunece), le alcătui într-un tot — vis în vis — fără să mai deosebească ceea ce i se spunea de ceea ce vedea.

De stîncă se apropie o corabie în care el o recunoscu pe Tweede Daphne; şi din ea coborî Ferrante care acum îl elibera pe osîndit. Totul era clar. În cursul navigării lui, Ferrante întîlnise — cum ne asigură legenda că s-a întîmplat — pe Iuda întemnițat pe oceanul deschis, ispăşindu-şi trădarea.

"Îți mulțumesc", îi spunea Iuda lui Ferrante — dar pentru Roberto vocea venea desigur de pe buzele lui Caspar. "De cînd am fost înlănțuit aici, de azi de la orele nouă, nădăjduiam că voi putea să-mi răscumpăr păcatul... Îți mulțumesc, frate..."

"Te afli aici doar de o zi, sau chiar de mai puțin?" întreba Ferrante. "Dar păcatul tău s-a petrecut în cel de al treizeci şi treilea an de la naşterea Domnului Nostru Isus Hristos, adică acum o mie şase sute şi zece ani..."

"Vai, om neştiutor", răspundea Iuda, "sigur că acum o mie şase sute zece ani de-ai voştri fost-am eu pus pe stînca aceasta, dar încă n-a trecut şi nici nu va trece vreodată o zi de a mea. Tu nu ştii că, intrînd în marea ce înconjoară insula asta pe care sînt, ai pătruns într-un alt univers ce trece pe-alături şi prin lăuntrul universului vostru, iar aci soarele se-nvîrte în jurul pămîntului ca o țestoasă care la fiece pas merge mai încet decît înainte. Astfel, în lumea asta a mea, ziua mea dura la început cît două de-ale voastre, iar după aceea trei, şi aşa tot mai mult, pînă acum, cînd după o mie şase sute şi zece ani de-ai voştri eu sînt tot mereu la ora a noua din zi. Şi peste puțin timpul va fi şi mai încet, şi pe urmă şi mai încet, iar eu voi trăi pururea ora a noua din anul treizeci şi trei de la seara din Betleem..."

"Dar de ce?" întreba Ferrante.

"Pentru că Dumnezeu a vrut ca pedeapsa mea să consiste în a trăi pururea în vinerea sfîntă, sărbătorind pururea şi în fiece zi patima omului pe care l-am trădat. În prima zi a osîndei mele, în timp ce pentru ceilalți oameni se apropia asfințitul, şi apoi noaptea, apoi zorii zilei de sîmbătă, pentru mine trecuse un atom dintr-un atom de minut de la ora a noua a acelei vineri. Dar încetinindu-se de îndată şi mai mult cursul soarelui, la voi Crist învia, iar eu eram tot la un pas de ora aceea. Iar acum, cînd pentru voi au trecut secole şi secole, eu sînt pururi la o fărîmă de timp de clipa aceea..."

"Dar soarele acesta al tău se mişcă şi el, şi va veni ziua poate chiar peste zece mii şi mai bine de ani, cînd vei intra şi tu în sîmbăta ta".

"Da, iar atunci va fi mai rău. Voi fi ieşit din purgatoriul meu ca să intru în infernul meu. Nu va înceta durerea acelei morți pe care am cauzat-o, ci îmi voi fi pierdut posibilitatea, care încă-mi rămîne, ca să fac ca ceea ce s-a întîmplat să nu se fi întîmplat."

"Dar cum anume?"

"Tu nu ştii că la distanță nu prea mare de aici trece meridianul antipod. Dincolo de linia aceea, atît în universul tău cît şi în al meu, este ziua de ieri. Dacă eu, acum eliberat, aş putea trece de linia aceea, m-aş afla din nou în ziua mea din joia sfîntă, deoarece scapulara asta pe care o vezi pe umerii mei e lanțul care constrînge soarele meu să mă întovărăşească precum umbra mea, şi să facă ca oriunde m-aş duce, orice timp să dureze cît al meu. Atunci aş putea să ajung la Ierusalim călătorind timp de o foarte lungă joi, şi să ajung înainte ca trădarea mea să se fi întîmplat. Şi l-aş salva pe Învățătorul meu de soarta lui.

"Dar", obiectase Ferrante, "dacă împiedici Patimile nu va mai fi fost niciodată Mîntuirea, iar lumea ar fi şi astăzi în prada păcatului originar."

"Vai", strigase Iuda plîngînd, "eu care mă gîndeam doar la mine însumi! Dar atunci ce trebuie să fac? Dacă las să fi făcut ceea ce am făcut, rămîn condamnat. Dacă răscumpăr greşeala mea, împiedic planul lui Dumnezeu, şi fi-voi pedepsit cu osînda. A fost aşadar scris încă de la-nceput ca eu să fiu osîndit la damnare?"

Procesiunea imaginilor se stinsese la plînsul lui Iuda pentru că se terminase uleiul din opaiț. Acum vorbea din nou părintele Caspar, cu o voce pe care Roberto n-o mai recunoştea ca fiind a lui. Puțina lumină provenea acum de la o crăpătură din perete şi lumina numai jumătate din chipu-i, deformîndu-i linia nasului şi făcînd nesigură culoarea bărbii, foarte albă acum pe o parte şi închisă pe partea cealaltă. Ochii îi erau amîndoi două adîncituri, deoarece şi cel expus la lumină părea în umbră. Iar Roberto îşi dădea seama abia atunci că era acoperit cu o bandă neagră.

"Şi din clipa de atunci", zicea cel care era acum cu siguranță Abatele de Morfi, "din momentul acela fratele tău a conceput capodopera Născocirii lui. Dacă ar fi săvîrşit el călătoria pe care Iuda o avea în vedere, ar fi putut împiedica să se-mplinească Patimile şi deci ca Mîntuirea să ne fie îngăduită. Nici o Mîntuire, toți am fi victime ale aceluiaşi păcat originar, cu toții meniți infernului, fratele tău ar fi păcătos, dar la fel ca toți oamenii, şi deci justificat."

"Dar cum ar fi putut, cum ar putea, cum a putut?" întreba Roberto.

"Oh," surîdea acum cu o veselie atroce abatele, "îi trebuia foarte puțin. Mai trebuia să-l înşele doar pe Atotputernicul, care nu poate să conceapă nici cea mai mică măsluire a adevărului. Era de ajuns să-l ucid pe Iuda, cum deîndată am şi făcut pe stînca aceea, să îmbrac scapulara lui, să fac ca corabia mea să mă preceadă pe coasta opusă Insulei aceleia, să ajung aici cu o înfățişare prefăcută ca să te împiedic să înveți regulile adevărate ale înotului şi să nu poți niciodată să ajungi înaintea mea acolo, să te oblig să construieşti împreună cu mine clopotul acvatic ca să pot să ajung la Insulă." Şi în timp ce vorbea, ca să-şi arate scapulara, îşi scotea încet veşmîntul, apărînd în haine de pirat, apoi tot atît de încet îşi smulgea barba, îşi lepăda peruca, iar lui Roberto i se părea că se vede într-o oglindă.

"Ferrante!" strigase Roberto.

"Eu în persoană, frate dragă. Eu, care, în timp ce tu dădeai din mîini ca un cîine sau ca o broască, pe cealaltă coastă a insulei îmi regăseam corabia mea, ridicam pînzele în lunga-mi joie sfîntă către Ierusalim, aflîndu-l pe celălalt Iuda gata pregătit să trădeze şi-l spînzurasem de un smochin, împiedicîndu-l să-l predea pe Fiul Omului Fiilor Beznei, pătrundeam în Grădina Măslinilor cu credincioşii mei şi îl răpeam pe Domnul nostru, sustrăgîndu-l Calvarului! Iar acum tu, eu, şi noi toți

trăim într-o lume ce n-a fost niciodată mîntuită!"

"Dar Hristos, Hristos unde este acum?"

"Dar pesemne nu ştii că textele vechi spuneau că există Porumbițe roşii ca focul pentru că Domnul, înainte de a fi crucificat, a îmbrăcat o tunică de purpură? N-ai înțeles încă? De o mie şase sute şi zece ani Crist e prizonier pe Insulă, de unde încearcă să fugă sub înfățişarea unui Columbe de Culoarea Naramzei, însă fără să poată părăsi locul acela, unde lîngă Observatoarea Malteză am lăsat scapulara lui Iuda, şi unde este aşadar numai şi numai una şi aceeaşi zi. Acum nu-mi mai rămîne decît să te ucid pe tine, şi să trăiesc liber într-o lume din care e exclusă remuşcarea, infernul e sigur pentru toți, iar în el într-o bună zi eu voi fi primit ca noul Lucifer!" Şi scoase un pumnal mare, apropiindu-se de Roberto ca să săvîrşească ultima dintre crimele lui.

"Nu", strigase Roberto, "n-am să-ți îngădui! Eu am să te ucid pe tine, şi-1 voi elibera pe Crist. Mai ştiu şi acum să mînui spada, în timp ce pe tine tata nu te-a învățat loviturile lui secrete!"

"Am avut un singur tată şi o singură mamă, anume mintea ta găunoasă", zisese Ferrante cu un surîs trist. "Tu m-ai învățat doar să urăsc. Crezi oare că mi-ai făcut un mare hatîr, dîndu-mi viață numai pentru ca în Țara Romanelor a ta să-l întruchipez pe Cel Bănuit? Atîta timp cît tu vei fi viu, ca să gîndeşti despre mine ceea ce eu însumi trebuie să gîndesc, nu voi înceta să mă disprețuiesc. Aşadar, fie că mă ucizi tu sau te ucid eu, sfîrşitul e acelaşi. Haidem."

"Iertare, frate", strigase Roberto plîngînd. "Da, haidem, e drept că unul dintre noi trebuie să moară!"

Ce anume voia Roberto? Să moară, să-l elibereze pe Ferrante dîndu-l morții? Să-l împiedice pe Ferrante de a împiedica Mîntuirea? Nu o vom şti niciodată, pentru că nu o ştia nici el. Dar aşa sunt făcute visele.

Urcaseră pe punte, Roberto îşi căutase arma şi o găsise (cum ne amintim) redusă la un ciot; dar striga că Dumnezeu avea să-i dea putere, şi că un spadasin bun avea să poată lupta şi cu o sabie ruptă.

Cei doi frați stăteau față-n față, pentru prima oară, gata să-nceapă ultima lor înfruntare.

Cerul era hotărît să secondeze fratricidul acela. Un nour roşietic întinsese deodată între corabie şi cer o umbră sîngerie, ca şi cum acolo sus cineva decapitase caii Soarelui. Se dezlănțuise un concert straşnic de tunete şi fulgere, urmate de revărsări, iar cerul şi marea le luau auzul celor doi duelgii, le orbeau vederile, îi izbeau cu o apă rece ca gheața peste mîini.

Dar cei doi se ocoleau printre săgețile ploii ce le cădeau împrejur, asaltîndu-se cu lovituri directe şi piezişe, oprindu-se dintr-o dată, agățîndu-se de cîte o frînghie ca să evite aproape din zbor vreun vîrf de spadă, azvîrlindu-şi insulte, ritmînd orice asalt cu cîte un urlet, printre urletele la fel de sălbatice ale vîntului care şuiera în juru-le.

Pe puntea aceea alunecoasă Roberto se bătea pentru ca Hristos să poată fi pus pe Cruce şi cerea ajutor dumnezeiesc; iar Ferrante pentru ca Hristos să nu pătimească, şi invoca numele tuturor diavolilor.

Tocmai pe cînd îl chema în ajutor pe Astarot, Intrusul (fiind acum un intrus şi în planurile Providenței) se oferi fără să vrea Loviturii Pescăruşului. Sau poate că aşa voia ca să pună capăt visului aceluia fără cap şi coadă.

Roberto se prefăcuse a cădea, celălalt se repezise asupră-i ca să-l termine, el se sprijinise în mîna stîngă şi împinsese spada cu dreapta către pieptu-i. Nu se ridicase la loc cu agilitatea lui Saint-Savin, însă Ferrante îşi luase acum un avînt prea mare, şi nu putuse evita să nu se înfigă, ba chiar să-şi străpungă singur pieptul în ciotul săbiei. Roberto fusese sufocat de sîngele pe care duşmanul, murind, îl vărsa pe gură.

El simțea gustul sîngelui în gură, deci probabil că aiurind își mușcase limba. Acum înota în sîngele acela, ce se întindea de la corabie pînă la Insulă; nu voia să meargă înainte de teama Peștelui-Piatră, dar încheiase doar prima parte a misiunii lui; Crist aștepta pe insulă să-și verse sîngele Său, iar el rămăsese unicu-i Mesia.

Ce făcea acum în visul lui? Cu pumnalul lui Ferrante se apucase să facă dintr-o velă fîșii lungi, pe care apoi le înnoda între ele folosindu-se de parîme; cu alte lațuri prinsese de sub punte cei mai viguroși vulturi, sau berze sau ce or fi fost, și-i lega de picioare ca pe niște cai înaripați, la covorul acela zburător al lui.

Cu corabia-i aeriană se ridicase în zbor către uscatul acum ușor de atins. Sub Observatoarea Malteză găsise scapulara și-o distrusese. Dînd drumul timpului, văzuse pogorînd asupră-i Columba, pe care în sfîrșit o descoperise extatic în toată slava ei. Dar era firesc — ba nu, era suprafiresc — ca acum să i se pară nu portocalie, ci nespus de albă. Nu putea fi un porumbel, pentru că păsării aceleia nu i se potrivește să reprezinte cea de a Doua Persoană a Divinității, era poate un Pelican Sfînt așa cum trebuie să fie Fiul. Astfel încît în cele din urmă nu mai vedea bine ce pasăre venise cu drag să-i fie pînză de trinchet pentru vasul acela înaripat.

Știa doar că zboară către înalt, iar imaginile urmau unele după altele așa cum voiau fantasmele acelea de bîlci. Acum navigau pe bolta tuturor lumilor nenumărate și infinite, în orice planetă, în orice stea, în așa fel că pe fiecare din ele, aproape într-unui și același moment, să se împlinească Mîntuirea.

Prima planetă pe care o atinseseră fusese candida lună, într-o noapte luminată de amiaza pămîntului. Iar pămîntul era acolo, pe linia orizontului, o imensă și nemărginită mămăligă de porumb, ce mai fierbea și acum în cer și aproape-i cădea în spate bolborosind de o fierbinte și fierbătoare febră arzătoare, febricitînd fierbincioasă cu bășici bulbucate-n clocotul lor, bulbucind de o bolboteală bulbucitoare, cloco-to clocccote-floff. Asta pentru că atunci cînd ai febră tu ești cel care devii mămăligă, iar luminile pe care le vezi vin toate din clocotul minții tale.

Iar acolo, pe lună, cu Hulubița...

N-om fi căutat noi, mărturisesc, coerență și verosimilitate în tot ce am relatat pînă aici, pentru că era vorba de coșmarul cuiva ce suferea otrăvit de un Pește-Piatră. Însă ceea ce mă grăbesc să relatez acum întrece toate așteptările noastre. Mintea sau inima lui Roberto sau, în orice caz, acea vis imaginativa a lui, erau gata să urzească o metamorfoză nelegiuită: pe luna el se vedea acum nu cu Domnul, ci cu Doamna, cu Lilia cea în sfîrșit răpită lui Ferrante. Roberto era gata să obțină pe lîngă lacurile Selenei și ceea ce fratele lui îi luase, anume iazurile din insula fintînilor. Îi săruta fața cu ochii, o contempla cu gura, sugea, mușca și iarăși mușca și șăguiau rînd pe rînd limbile lor îndrăgostite.

Numai atunci Roberto, a cărui febră pesemne dădea înapoi, își reveni în fire, rămînînd însă afectat de ceea ce trăise, așa cum se-ntîmplă după un somn ce ne lasă, nu numai cu sufletul, dar și cu trupul tulburat.

Nu știa dacă să plîngă de fericire pentru iubirea-i regăsită sau de remușcare pentru că răsturnase — cu febra-i complice, care nu cunoaște regulile Genurilor — Epopeea-i Sacră într-o Comedie

Libertină.

Momentul acela, îşi spunea el, mă va costa cu adevărat infernul pentru că nu sînt, bineînțeles, mai bun, nici decît Ferrante, nici decît Iuda — mai mult, eu nu sînt altul decît Ferrante şi n-am făcut altceva pînă acum decît să profit de răutatea lui ca să visez că am făcut ceea ce laşitatea mea m-a împiedicat totdeauna să fac.

Poate că nu voi fi chemat să răspund de păcatul meu, pentru că nu am păcătuit eu, ci Peştele-Piatră, care mă făcea să visez aşa cum voia el. Totuşi, dacă am ajuns să mă smintesc într-atît, e cu adevărat semn că-s pe moarte. Şi a trebuit să aştept Peştele-Piatră, ca să mă hotărăsc să mă gîndesc la moarte, în timp ce gîndul ăsta ar trebui să fie prima datorie a unui bun creştin.

De ce nu m-am gîndit niciodată la moarte şi la mînia unui Dumnezeu ce rîde? Pentru că urmam învățăturile filosofilor mei pentru care moartea era o necesitate naturală, iar Dumnezeu era acela care în dezordinea atomilor a introdus Legea ce îi compune în armonia Cosmosului. Şi putea oare un Dumnezeu ca acela, maestru de geometrie, să producă dezordinea infernului, fie şi din spirit de dreptate şi să rîdă de răsturnarea aceea a oricărei subversiuni?

Nu, Dumnezeu nu rîde, îşi zicea Roberto. Cedează Legii pe care el însuşi a voit-o şi care vrea ca ordinea trupului nostru să se destrame, aşa cum se destramă al meu cu siguranță chiar prin descompunerea asta. Şi vedea viermii pe lîngă gura lui, dar nu erau efectul delirului, ci făpturi ce apăruseră prin generație spontanee printre murdăriile găinilor, muşiță a excrementelor lor.

Le spunea deci bun-venit acelor heralzi ai dezagregărilor înțelegînd că contopirea aceea cu mîzga materiei trebuia să fie trăită ca sfîrşit al oricărei suferințe, în armonie cu voința Naturii şi a Cerului ce o guvernează.

Va trebui să mai aştept puțin, îşi murmura ca într-o rugăciune. În decurs de cîteva zile trupul meu, ce-i încă bine închegat, schimbîndu-se la culoare va deveni livid ca un neg, apoi el se va înnegri tot din cap pînă-n picioare şi o să-l cuprindă o căldură înăbuşită. Pe urmă va începe să se umfle, iar peste umflarea aceea va lua naştere un mucegai fetid. Nu va trece mult şi pîntecele o să-nceapă să răbufnească şi să se spargă ici, colo — iar din el va ieşi o putreziciune, pe alocuri o să se vadă forfotind cîte-un ochi plin de viermi, iar pe colo cîte o buză scorojită. În noroiul ăsta or să se nască apoi o sumedenie de muşte şi de alte vietăți care vor colcăi în sîngele meu şi mă vor devora bucățică cu bucățică. O parte din făpturile astea îmi vor ieşi din piept, o alta împreună cu nu ştiu ce mucoasă îmi va curge din nări; altele, încleiate în puțiciunea aia, vor intra şi vor ieşi prin gură, iar cele mai îmbuibate vor foşgăi în jos pe gît... Iar asta în timp ce Daphne va deveni încet, încet, împărăția păsărilor şi mlădițe ajunse aici de pe Insulă vor face să crească pe ea vegetale bestiale, cărora zemurile mele au să le hrănească rădăcinile, ce se vor înfige în santină. În sfirşit, cînd întreaga-mi alcătuire trupească va fi redusă la un schelet, în decursul lunilor sau al anilor, ori poate al mileniilor — şi cînd şi schelăria aceea se va face cu încetul o prăfuire de atomi peste care cei vii vor merge fără să priceapă că întregul glob al pămîntului, mările lui, deşerturile lui, pădurile şi văile lui, nu sînt altceva decît un cimitir viu.

Nimic nu ne poate duce mai bine la vindecare decît un Exercițiu de a Muri cum Trebuie, care făcîndu-ne să ne resemnăm, ne înseninează. Astfel îi spusese şi carmelitul într-o zi, şi pesemne că aşa era, pentru că lui Roberto i se făcu foame şi sete. Mai slab decît atunci cînd se visa luptînd pe punte, dar mai puțin decît atunci cînd se lungise prin preajma găinilor, avu puterea să soarbă un ou.

Era bun lichidul acela care cobora în jos pe gîtlej. Şi încă şi mai bun fu sucul unei nuci de cocos pe care o deschise în cămară. După atîta meditat asupra morţii trupului, acum făcea să moară în trupu-i, ce trebuia însănătoşit, trupurile sănătoase cărora natura le dăruie viaţă zi de zi.

Asta pentru că, afară de cîteva sfaturi ale carmelitului, la Griva nimeni nu-l învăţase să se gîndească la moarte. În momentele convorbirilor din familie, aproape întotdeauna la prînz şi la cină (după ce Roberto se întorcea din vreuna din explorările lui de prin casa cea veche, pe unde zăbovise, să zicem, în vreo odaie mare, umbroasă, în mireasma merelor puse pe jos să se coacă), nu se vorbea decît despre bunătatea pepenilor, de secerişul grîului şi de speranţele pentru culesul viilor.

Roberto îşi amintea cînd îl învăţase mama lui cum ar fi putut trăi fericit şi liniştit dacă s-ar fi folosit de toate roadele lui Dumnezeu pe care Griva putea să i le dăruiască: "Şi bine ar fi să nu uiţi să pui din timp cărnuri sărate de bou, de oaie sau de berbec, de viţel şi de porc, pentru că se păstrează mult timp şi sînt bune la toate. Taie bucăţile de carne nu prea mari, pune-le în oala cu sare multă deasupra, lasă-le opt zile, apoi atîrnă-le de grinzile bucătăriei chiar deasupra vetrei ca să se usuce la fum, şi fă asta pe timp uscat, rece şi cu crivăţ, după ce a trecut de sfîntul Martin, şi se vor păstra cît doreşti. Apoi în septembrie vin păsările de vînat, şi mieii toată iarna, pe lîngă claponi, găini bătrîne, raţe şi altele. Nu dispreţui nici măgarul care-şi rupe vreun picior, pentru că se fac din el nişte cîrnăciori rotunzi pe care pe urmă îi înţepi cu cuţitul şi-i pui la fript, şi-i mănînci de domneşti. Iar pentru Păresimi, să se găsească totdeauna ciuperci, supe uşoare, nuci, struguri, poame şi tot ce-ţi mai trimite Dumnezeu. Şi tot pentru Păresimi e bine să ai ridichi păstrate şi verdeţuri care, date prin făină şi prăjite în ulei sînt mai bune şi decît peştele; şi mai faci şi nişte ravioli şi colţunaşi de Păresimi cu aluat făcut din ulei, făină, apă de trandafiri, şofran şi zahăr, cu cîteva stafide de Malvazia, tăiaţi rotund ca geamurile de la ferestre, umpluţi cu pesmet ras, cu mere, cuişoare şi nuci pisate, şi-i pui cu un praf de sare să se coacă la cuptor, şi-o să mănînci mai bine ca un prior. După Paşti vin iezişorii, vine sparanghelul, porumbeii... Mai încolo vin urda şi caşul proaspăt. Dar va trebui să ştii să profiţi şi de mazăre sau de fasole, fierte, date prin făină şi prăjite, care-s tare bune să-ţi împodobească masa... Asta, fiule, dacă o să trăieşti cum au trăit bătrînii noştri, o să fie viaţă tihnită şi scutită de orice bătaie de cap..."

Aşa că, la Griva, nu se vorbea de lucruri care să aibă de-a face cu moartea, cu judecata, iadul sau raiul. Moartea, lui Roberto îi apăruse la Casale, şi numai în Provenţa şi la Paris fusese obligat să se gîndească la ea, printre discuţii sobre şi discuţii neînfrînate.

O să mor, cu siguranţă, îşi zicea el aşadar, dacă nu din cauza Peştelui-Piatră, măcar mai tîrziu, deoarece e clar că de pe corabia asta n-o să mai scap, acum cînd am pierdut — odată cu Persona Vitrea — pînă şi mijlocul de a mă apropia de zidul de corali fără să mă vatăm. Şi de ce-mi făcusem iluzii? Tot aş fi murit, poate mai tîrziu, chiar dacă n-aş fi ajuns pe epava asta. Am intrat în viaţă ştiind că legea este să şi ieşi din ea. Cum spunea şi Saint-Savin, ne jucăm rolul, unii mai mult timp, alţii mai în grabă, şi ieşim din scenă. I-am văzut şi eu pe mulţi trecîndu-mi pe dinainte, alţii mă vor vedea pe mine cum trec, şi vor da şi ei acelaşi spectacol urmaşilor lor.

Pe de altă parte, cît amar de vreme n-am existat şi cît n-o să exist nici pe urmă! Ocup un spaţiu cît se poate de mic în abisul anilor. Acest mic interval nu reuşeşte să mă deosebească de nimicul în care va trebui să mă duc. N-am venit pe lume decît ca să sporesc numărul. Rolul meu a fost aşa de mic, că, de-aş fi rămas în spatele cortinei, toţi ar fi zis acelaşi lucru, că comedia era perfectă. E ca într-o furtună: unii se îneacă deîndată, alţii se zdrobesc de vreo stîncă, alţii rămîn pe vreun lemn părăsit,

dar nici ei n-o duc multă vreme. Viața se stinge singură ca o candelă ce şi-a consumat uleiul. Şi-ar trebui să fim obişnuiți cu asta, pentru că tot ca o candelă am început să împrăştiem atomi încă din prima clipă cînd ne-am aprins.

Nu-i cine ştie ce înțelepciune să ştii lucrurite astea, îşi spunea Roberto, sînt de acord. Ar trebui să le ştim din momentul în care ne naştem. Dar de obicei reflectăm totdeauna numai la moartea altora. Ei, da, toți avem destulă putere ca să suportăm răul altuia. Pe urmă vine momentul să ne gîndim la moarte cînd răul e al nostru, şi atunci ne dăm seama că nici soarele nici moartea nu le poți privi în față. Afară de cazul cînd ai avut nişte maeştri ca lumea.

Eu am avut. Cineva mi-a spus că în realitate puțini cunosc moartea. De obicei ea e suportată din stupiditate sau din obicei, nu cu chibzuială. Murim pentru că nu putem face altfel. Numai filosoful ştie să se gîndească la moarte ca la o datorie, pe care o îndeplinim de bună voie, şi fără teamă: atîta timp cît existăm noi, moartea încă nu există, iar cînd vine moartea, noi nu mai sîntem. De ce aş pierde atîta timp să vorbesc de filosofie dacă acum nu sînt capabil să fac din moartea mea capodopera vieții mele?

Puterile îi reveneau. Îi mulțumea mamei lui, a cărei amintire îl făcuse să părăsească gîndul sfîrşitului. Nici nu putea fi altfel, doar ea îi dăduse viață.

Prinse să se gîndească la propria-i naştere, despre care ştia şi mai puțin decît despre propria-i moarte. Îşi spuse că a se gîndi la origini e caracteristic filosofului. E uşor pentru filosof să justifice moartea: faptul că trebuie să te prăbuşeşti în tenebre e unul dintre lucrurile cele mai clare din lume. Ceea ce-l munceşte pe filosof nu e firescul sfîrşitului, e misterul începutului. Poate să nu ne pese de eternitatea care va urma după noi, dar nu ne putem sustrage de la chinuitoarea întrebare despre eternitatea care ne-a precedat: eternitatea materiei sau eternitatea lui Dumnezeu?

Iată de ce fusese aruncat pe Daphne, îşi zise Roberto. Pentru că numai în pustnicia aceea odihnitoare ar fi avut cum să se gîndească la singura întrebare ce ne eliberează de orice nelinişte a neființei, încredințîndu-ne uimirii în fața ființei.

37. Încercări Paradoxale despre cum gîndesc Pietrele

Însă cît timp rămăsese bolnav? Zile, săptămîni? Sau poate că în timpul ăsta vreo furtună se abătuse asupra corabiei? Sau, chiar mai înainte de a da peste Peştele-Piatră, ocupat cu marea sau cu Romanul lui, nu-şi dăduse seama de ceea ce se petrecea în juru-i? De cît timp, pierduse oare în halul ăsta simțul lucrurilor?

Daphne devenise o altă corabie. Puntea era murdară iar butoaiele, cu doagele desfundate, lăsau apa să curgă; cîteva vele se destrămaseră şi fluturau în fîşii, atîrnînd de catarge ca nişte măşti ce trăgeau cu ochiul sau rînjeau prin găurile lor.

Păsările se tînguiau, iar Roberto alergă îndată să vadă de ele. Unele muriseră. Din fericire plantele, alimentate de ploaie şi de aer, crescuseră şi cîte unele pătrunseseră prin colivii, servindu-le de nutreț celor mai multe, iar pentru celelalte se înmulțiseră insectele. Animalele ce supraviețuiseră, aproape că se şi înmulțiseră, iar cele cîteva moarte fuseseră înlocuite de altele vii.

Insula rămînea neschimbată; atîta că, pentru Roberto, care-şi pierduse masca, ea se îndepărtase ca tîrîtă de curenți. Zidul de corali, acum că-l ştia apărat de Peştele-Piatră, devenise de netrecut.

Roberto ar mai fi putut şi acum să înoate, dar numai de dragul înotului, şi ţinîndu-se departe de stînci.

"Oh, îndeletniciri omeneşti, cît sînteţi de himerice", murmura. "Dacă omul nu-i alta decît o umbră, voi sunteţi fum. Dacă el nu-i decît un vis, voi sunteţi năluci. Dacă el nu-i decît un zero, voi sînteţi puncte. De nu-i decît un punct, voi sînteţi zero."

Atîtea întîmplări, îşi zicea Roberto, ca să descopăr că sînt un zero. Ba chiar, un zero şi mai mic decît eram cînd am sosit aici ca un bătut de soartă. Naufragiul mă zguduise şi mă făcuse să lupt pentru viaţă, acum nu mai am nimic pentru care să lupt şi contra cui să mă lupt. Sînt condamnat la o lungă odihnă. Mă aflu aici ca să contemplu nu golul spaţiilor, ci pe-al meu: iar din el se vor naşte numai plictisul, tristeţea şi disperarea.

Peste puţin nu numai eu, dar nici Daphne n-o să mai fie. Eu şi ea ajunşi nişte fosile, aşa cum e coralul ăsta.

Pentru că hîrca aceea de coral era tot acolo, pe punte, scutită de universala destrămare şi deci, tocmai pentru că era sustrasă morţii, era singurul lucru viu.

Figura asta ce-i trecuse prin minte dădu alt avînt gîndurilor naufragiatului nostru învăţat să descopere noi pămînturi numai cu ajutorul ocheanului cuvîntului. Dacă coralul — era un lucru viu, îşi zise el, era unica fiinţă cu adevărat gînditoare în atîta dezordine a oricăror altor gîndiri. Nu putea gîndi decît la propria-i complexitate ordonată, despre care însă ştia totul, şi fără să se mai aştepte la răsturnări neprevăzute ale propriei ei arhitecturi.

Trăiesc şi gîndesc oare lucrurile? Canonicul îi spusese într-o zi că, pentru a îndreptăţi viaţa şi dezvoltarea ei, trebuie ca în orice lucru să se găsească nişte flori ale materiei, acele sporă, nişte sîmburi. Moleculele sînt alcătuiri anume de atomi într-o figură anume, iar dacă Dumnezeu a impus legi haosului atomilor, alcătuirile lor nu pot face alta decît să dea naştere unor compuse analoage. Posibil ca pietrele pe care le cunoaştem să fie tot acelea ce au supravieţuit Potopului, şi că nici ele să nu fi avut devenire, iar din ele să nu se fi născut altele?

Dacă universul nu-i altceva decît un ansamblu de atomi simpli ce se ciocnesc ca să dea naştere compuşilor lor, nu e posibil ca — odată îmbinaţi ei în compuşi — atomii să înceteze să se mai mişte. În orice obiect trebuie că se menţine o mişcare a lor continuă: mai vijelioasă în aer, fluidă şi regulată în corpurile animale, înceată dar inexorabilă în vegetale şi, desigur, mai înceată, dar nu absentă, în minerale. Chiar coralul acela, mort pentru viaţa coralieră, se bucura de vreo agitare subterană proprie, adică proprie unei pietre.

Roberto se gîndea. Să admitem că fiece corp este compus din atomi, chiar şi corpurile ce au numai pură întindere, de care vorbesc Geometrii, şi că atomii ăştia sînt indivizibili. E sigur că orice linie se poate împărţi în două părţi egale, oricare ar fi lungimea ei. Dar dacă lungimea ei este neînsemnată, e posibil să se dividă în două părţi o linie compusă dintr-un număr fără soţ de atomi. Asta ar însemna deci, dacă nu dorim ca cele două părţi să rămînă inegale, să fi fost împărţit în două şi indivizibilul cel din mijloc. Dar, acesta, avînd şi el întindere la rîndu-i, adică fiind şi el la rîndu-i o linie, chiar şi de o scurtime imposibil de zărit, ar trebui să fie la rîndu-i divizibilă în două părţi egale. Şi aşa la infinit.

Canonicul spunea că atomul este şi el compus din părţi, numai că e atît de compact încît nu-l mai putem divide dincolo de limita lui. Noi nu. Dar alţii?

Nu există alt corp solid atît de compact ca aurul, şi totuşi dacă luăm o uncie din acest metal, pînă şi din uncia aceea un aurar va scoate o mie de lame mici, iar jumătate din acele lame va fi suficientă

ca să aureşti întreaga suprafață a unui lingou de argint. Şi din aceeaşi uncie de aur, cei care fac firele de aur şi de argint pentru pasmanterii, cu metodele lor de a trage în fire vor reuşi să-l aducă pînă la grosimea unui fir de păr, iar firicelul acela va fi lung de un sfert de leghe şi poate mai mult. Meşteşugarul se opreşte la un moment dat, pentru că nu posedă instrumente potrivite, şi nici cu ochiul n-ar mai reuşi să vadă firul pe care l-ar obține. Însă nişte insecte — aşa de minuscule că noi nu le putem vedea, şi aşa de harnice şi pricepute încît să depăşească în îndemînare pe toți meşterii din specia noastră — ar putea fi în stare să lungească şi mai mult firul acela, astfel încît să poată fi întins de la Torino pînă la Paris. Şi dacă ar exista nişte insecte şi pentru insectele acelea, la ce subțirime ar putea să aducă ele acelaşi fir?

Dacă cu ochiul lui Argus aş pătrunde înlăuntrul poligoanelor acestui coral şi înlăuntrul filamentelor care stau ca nişte raze în jurul lor, şi înlăuntrul filamentului care alcătuieşte filamentul, aş putea merge în căutarea atomului pînă la infinit, însă un atom care ar putea fi tăiat la infinit, dînd părți tot mai mici şi care pot fi tăiate în continuare, ar putea să mă ducă pînă la un moment unde materia n-ar fi altceva decît infinită divizibilitate, şi toată duritatea şi plinătatea ei s-ar sprijini pe acest simplu echilibru între goluri. Atunci, în loc să aibă groază de vid, materia ar însemna că-l adoră şi că-i compusă din el, căci ar fi goală în ea însăşi, ar fi o vacuitate absolută. Vacuitatea absolută ar fi în însăşi inima punctului geometric de negîndit, iar acest punct n-ar fi altceva decît acea Insulă de Utopie pe care noi o visăm într-un ocean făcut numai şi pururea din ape.

Deci dacă am pune ipoteza unei întinderi materiale făcute din atomi, prin urmare, am ajunge să nu mai avem atomi. Ce anume ar rămîne? Nişte vîrtejuri. Numai că vîrtejurile n-ar căra cu ele sori şi planete, adică materie plină care se opune vîntului lor, deoarece şi sorii şi planetele ar fi şi ele tot vîrtejuri, care trag cu ele, în învîrtirea lor, vîrtejuri mai mici. Atunci vîrtejul cel mai mare care face să se-nvîrtă galaxiile, ar avea în centru-i alte vîrtejuri, iar acestea ar fi nişte vîrtejuri de vîrtejuri, bulboane făcute din alte bulboane, iar genunea marii bulboane de bulboane de bulboane s-ar afunda în infinit sprijinindu-se pe Nimic.

Iar, noi, locuitorii marelui coral al cosmosului, am crede că materie plină este atomul (pe care totuşi nu-l vedem), pe cînd şi el, ca tot restul, ar fi o țesătură de goluri în gol, şi am numi ființă, densă şi chiar veşnică, acea horă de inconsistențe, acea întindere infinită, ce se identifică cu nimicul absolut şi care generează din propria-i neființă iluzia totului.

Aşadar mă aflu aici ca să mă iluzionez asupra iluziei unei iluzii, eu, iluzie mie însumi? Şi trebuia să pierd totul, şi să nimeresc pe luntrea asta pierdută la antipozi, ca să-nțeleg că nu era nimic de pierdut? Dar înțelegînd asta, nu cîştig oare totul, pentru că devin unicul punct gînditor în care universul îşi recunoaşte propria-i iluzie?

Şi totuşi, dacă gîndesc, asta nu înseamnă că am un suflet? O, ce ghem încîlcit. Totu-i făcut din nimic, şi totuşi pentru a-l înțelege trebuie să ai un suflet care, oricît ar fi de puțin, nu e totuna cu nimic.

Ce anume sînt eu? Dacă spun eu, în sensul de Roberto de la Grive, fac asta întrucît sînt memoria tuturor momentelor mele trecute, suma a tot ceea ce-mi amintesc. Dacă spun eu, în sensul acelui ceva care e aici în momentul ăsta, şi nu este catargul mare sau coralul ăsta, atunci sînt suma a ceea ce simt acum. Dar ceea ce simt acum ce este? E ansamblul acelor raporturi, în ordinea aceea aparte care e trupul meu.

Şi atunci sufletul meu nu este, cum voia Epicur, o materie compusă din corpuşoare mai subtile decît altele, o suflare îmbinată cu căldură, ci este modul în care aceste raporturi se simt ca atare.

Ce condensare firavă, ce impalpabilitate condensată! Eu altceva nu sînt decît un raport între părțile mele ce se percep în timp ce stau ele în legătură una cu alta. Dar aceste părți fiind la rîndul

lor divizibile în alte relații (şi aşa mai departe), atunci orice sistem de raporturi, avînd conştiința de sine însuşi, fiind chiar conştiința de sine însuşi, ar fi un nucleu gînditor. Eu mă gîndesc pe mine, sîngele meu, nervii mei; dar orice picătură din sîngele meu s-ar gîndi pe sine însăşi.

S-ar gîndi ea aşa cum mă gîndesc eu pe mine? Cu siguranță că nu, căci în natură omul se simte pe sine însuşi într-un mod foarte complex, animalul ceva mai puțin (e capabil de poftă, de pildă, dar nu şi de remuşcare), iar o plantă se simte crescînd, şi sigur că simte cînd cineva o taie, şi poate că spune eu, dar în sens cu mult mai obscur decît o fac eu. Fiece lucru gîndeşte, însă după cît este el de complicat.

Dacă-i aşa, atunci pînă şi pietrele gîndesc. Pînă şi piatra asta, care nici măcar nu-i piatră, ci era un vegetal (sau un animal?). Oare cum o fi gîndind? Ca o piatră. Dacă Dumnezeu, care e marele raport al tuturor raporturilor din univers, se gîndeşte pe sine însuşi gîndind, aşa cum vrea Filosoful, piatra asta s-o fi gîndind pe sine însăşi pietrind. Dumnezeu gîndeşte realitatea întreagă şi infinitele lumi pe care le creează şi pe care le face să subziste cu gîndu-i, eu mă gîndesc la iubirea mea nefericită, la singurătatea mea pe corabia asta, la părinții mei dispăruți, la păcatele mele şi la moartea mea viitoare, iar piatra asta poate că gîndeşte doar: eu, piatră, eu piatră, eu piatră. Sau, poate că nu ştie nici să zică eu. Gîndeşte: piatră, piatră, piatră.

Trebuie că-i plictisitor. Sau poate eu sînt acela care simte plictiseală, eu care pot gîndi mai mult, însă ea (sau el) este, dimpotrivă, pe deplin satisfăcută de felul cum este piatră, tot atît de fericită ca şi Dumnezeu — pentru că Dumnezeu se bucură întru a fi Totul şi piatra asta se bucură întru a fi mai nimic, dar dat fiind că nu cunoaşte alt mod de a fi, se mulțumeşte cu ce-i al ei, veşnic satisfăcută de sine... "

Însă o fi adevărat că piatra nu simte nimic altceva decît pietritatea ei? Canonicul îmi spunea că şi pietrele sînt corpuri care în anumite ocazii ard şi devin altceva. Într-adevăr, o piatră cade într-un vulcan, iar de căldura intensă a acelei unsori de foc, pe care anticii o numeau Magmă, se topeşte la un loc cu alte pietre, devine o singură masă incandescentă, curge, şi după puțin (sau mult) timp se pomeneşte parte dintr-o piatră mai mare. E posibil ca atunci cînd încetează a mai fi piatra aceea, şi în momentul cînd devine o alta, să nu simtă propria-i încălzire, şi, odată cu ea, felul cum i se-apropie moartea?

Soarele bătea asupra punții, o briză uşoară îi alina căldura, sudoarea se usca pe pielea lui Roberto. Ocupat de atîta timp să se închipuie piatră-mpietrită de dulcea Meduză ce-l țintuise cu privirea-i, se rîndui să încerce a gîndi aşa cum vor fi gîndind pietrele, probabil ca să se obişnuiască cu ziua în care avea să fie un simplu morman alb de oase expus la acelaşi soare şi la acelaşi vînt.

Se despuie de tot, se culcă cu ochii închişi şi cu degetele în urechi, ca să nu mai fie tulburat de nici un zgomot, cum desigur stau lucrurile cu o piatră, care nu are organe de simț. Încercă să anuleze orice amintire proprie, orice cerință a trupului lui omenesc. De-ar fi putut, şi-ar fi anulat propria-i piele, dar neputînd, se străduia s-o facă cît mai insensibilă putea.

Sînt o piatră, sînt o piatră, îşi spunea. Şi apoi, pentru a evita pînă şi să-şi mai vorbească lui însuşi: piatră, piatră, piatră.

Ce anume aş simți de-aş fi cu adevărat o piatră? Mai întîi de toate, mişcarea atomilor ce mă compun, sau acea stătătoare vibrație a pozițiilor pe care părțile părților părților mele le întrețin între ele. Aş auzi zumzetul pietririi mele. Dar n-aş putea spune eu, deoarece pentru a spune eu trebuie totuşi să mai fie şi alții, alt lucru căruia să mă opun. În principiu piatra nu poate să ştie dacă există ceva în afara ei însăşi. Zumzăie, piatra ea însăşi pietrîndă, şi nu ştie de rest. E o lume. O lume ce lumifică de una singură.

Cu toate astea, dacă ating acest coral, simt cum suprafața lui a reținut căldura soarelui pe partea

expusă, în timp ce partea pe care se sprijină de punte este mai rece; iar dacă l-aş despica în două aş simţi poate cum descreşte căldura din vîrf spre bază. Acum, într-un corp cald, atomii se mişcă cu mai multă furie, şi deci piatra asta dacă se simte ca mişcare, nu poate să simtă în propriu-i lăuntru decît felul cum se deosebesc aceste mişcări. Dacă ar rămîne veşnic expusă la soare în aceeaşi poziţie, poate că ar începe să distingă ceva cum ar fi un deasupra şi un dedesubt, măcar aşa ca două tipuri diferite de mişcare. Neştiind că pricina acestei deosebiri este un factor exterior, ea s-ar gîndi aşa ca şi cum mişcarea aceea ar fi propria-i natură. Dar dacă s-ar forma o alunecare de teren şi piatra s-ar rostogoli la vale pînă ar căpăta o altă poziţie, ar simţi că alte părţi ale ei acum se mişcă, din încete cum erau, în timp ce primele, care erau repezi, acum merg mai încet. Şi în timp ce pămîntul se clatină (însă ar putea fi un proces foarte lent), ar simţi cum căldura sau mişcarea care decurge din ea trece încet-încet de pe o parte a ei pe alta.

Meditînd în acest mod, Roberto îşi expunea încet la razele soarelui diferitele părţi ale corpului său, rostogolindu-se pe punte, pînă ce ajunse într-o zonă de umbră şi se răci uşor, aşa cum desigur i s-ar fi întîmplat şi pietrei.

Cine ştie, se întreba el — dacă nu cumva în mişcările astea piatra nu începe să aibă şi ea, dacă nu ideea de loc, cel puţin pe aceea de parte: în orice caz, cu siguranţă pe aceea de schimbare. Nu ideea de a o suferi, însă, pentru că nu cunoaşte opusul ei, care e acţiunea. Sau poate că da. Pentru că faptul că-i piatră şi că-i compusă astfel, îl percepe tot timpul, pe cînd faptul că-i caldă sau rece îl simte numai cînd e cazul. Deci într-un mod sau altul e capabilă să se distingă pe ea însăşi, ca substanţă, de propriile-i accidente. Sau nu: pentru că se simte pe ea însăşi ca un raport, s-o fi simţind pe ea însăşi ca pe un raport între diferite accidente. S-o fi simţind ca o substanţă în devenire. Iar asta ce înseamnă? Mă simt eu oare în alt mod? Cine ştie dacă pietrele gîndesc cum zice Aristotel sau cum zice Canonicul. Toate astea, în orice caz, ar putea să le ia milenii, dar nu-i asta-problema: ci este dacă piatra poate să înmagazineze percepţii succesive despre sine. Pentru că dacă s-ar simţi acum caldă deasupra şi rece dedesubt, şi apoi invers, însă în cea de a doua stare nu şi-ar aminti de prima, ea ar crede totdeauna că mişcarea ei internă este aceeaşi.

Dar de ce, dacă are percepţie de sine, să nu aibă şi memorie? Memoria e o putere a sufletului, şi oricît de mic ar fi sufletul pe care-l are piatra, o fi avînd şi memorie în aceeaşi proporţie.

A avea memorie înseamnă să ai noţiunea de înainte şi după, altfel şi eu aş crede permanent că necazul sau bucuria de care-mi amintesc sînt prezente în clipa în care-mi amintesc de ele. Însă eu ştiu că sînt percepţii trecute pentru că sînt mai slabe decît cele prezente. Problema este deci să ai sentimentul timpului. Lucru pe care probabil nici eu n-aş putea să-l am, dacă timpul ar fi ceva care se învaţă. Dar nu-mi spuneam eu cu zile sau cu luni în urmă, înainte de boală, că timpul este condiţia mişcării, şi nu rezultatul ei? Dacă părţile pietrei sînt în mişcare, mişcarea asta o fi avînd un ritm care, fie el şi imposibil de auzit, o fi fiind ca zgomotul unui ceas. Piatra, înseamnă că ar fi propriul ei ceas. A te simţi în mişcare înseamnă a-ţi simţi propriul tău timp care bate. Pămîntul, o piatră mare în cer, simte timpul mişcării lui, timpul respiraţiei mareelor lui şi ceea ce el simte eu văd desenîndu-se pe bolta înstelată: pămîntul simte acelaşi timp pe care eu îl văd.

Aşadar piatra cunoaşte timpul; ba mai mult, îl cunoaşte chiar înainte de a-şi percepe schimbările ei de căldură ca mişcare în spaţiu. Din cîte ştiu, ar putea să nu-şi dea seama nici măcar că schimbarea de căldură depinde de poziţia ei în spaţiu: ar, putea să înţeleagă asta ca pe un fenomen de schimbare în timp, cum ar fi trecerea de la somn la veghe, de la vigoare la oboseală, aşa cum îmi dau eu acum seama că, stînd nemişcat cum şi stau, mă furnică piciorul stîng. Dar nu, trebuie să simtă şi spaţiul, dacă simte mişcarea acolo unde mai înainte era odihnă şi odihnă acolo unde înainte era mişcare. Prin urmare ea ştie să gîndească aici şi acolo.

Dar să ne închipuim acum că cineva culege piatra asta şi o îmbucă între alte pietre ca să construiască un zid. Dacă ea mai înainte simţea jocul propriilor ei poziţii interne era pentru că îşi simţea proprii ei atomi încordaţi în sforţarea de a se îmbina precum cămăruţele unui fagure de albine, înghesuiţi unul într-altul şi unul printre ceilalţi, aşa cum ar trebui să se simtă pietrele dintr-o boltă de biserică, unde una o împinge pe cealaltă şi toate împing către cheia de boltă, iar pietrele mai apropiate de cheie le împing pe celelalte în jos şi în afară.

Însă, fiind ea obişnuită cu jocul acela de împingeri şi răspuns la împingeri, întreaga boltă ar trebui să se simtă ca atare, în mişcarea invizibilă pe care o fac pietrele ei ca să se împingă reciproc; la fel ar trebui să simtă sforţarea pe care cineva o face cînd o dărîmă şi să înţeleagă că ea încetează de a mai fi boltă în momentul în care zidul de sub ea, împreună cu contraforţii lui, cade.

Deci piatra, presată între alte pietre atît de tare încît e gata-gata să se spargă (iar dacă presiunea ar fi mai mare, s-ar înclina) trebuie să simtă strînsoarea asta, o strînsoare pe care mai înainte nu o simţea, o presiune care într-un fel oarecare trebuie să influenţeze asupra propriei ei mişcări interne. N-o fi asta mişcarea prin care piatra simte ceva care-i este exterior? Aşa ca piatra ar avea conştiinţa Lumii. Sau poate ar gîndi că forţa care o apasă e ceva mai puternic decît ea, şi ar identifica Lumea cu Dumnezeu.

Dar în ziua în care zidul acela ar cădea, încetînd strînsoarea, ar avea oare piatra simţămîntul Libertăţii — aşa cum l-aş simţi eu, dacă m-aş hotărî să ies din constrîngerea pe care mi-am impus-o? Numai că eu pot să vreau să încetez de a mai fi în starea asta, însă piatra nu. Deci libertatea e o pasiune, pe cînd voinţa de a fi liber e o acţiune, şi asta-i diferenţa dintre mine şi piatră. Eu pot să vreau. Piatra cel mult (şi de ce nu?) poate doar să tindă să redevină aşa cum era înainte de zid, şi să simtă plăcere cînd redevine liberă, dar nu poate hotărî să acţioneze ca să realizeze ce-i place.

Dar pot eu cu adevărat să vreau? În momentul ăsta eu încerc plăcerea de a fi piatră, soarele mă încălzeşte, vîntul îmi face acceptabil felul cum pripeşte trupul meu în clipa asta, nu am nici o intenţie de a înceta să mai fiu piatră. De ce? Pentru că-mi place. Deci şi eu sunt sclavul unei pasiuni, care mă opreşte să voiesc liber contrariul ei. Însă voind, aş putea să vreau. Şi totuşi nu o fac. Cu cît sînt eu mai liber decît o piatră?

Nu există gînd mai răscolitor, mai ales pentru un filosof, decît acela al liberului arbitru. Din mărinimie filosofică, Roberto îl alungă ca pe un gînd prea grav — pentru el, bineînţeles, şi cu atît mai mult pentru o piatră, căreia deja îi dăruise pasiunile, dar îi luase orice posibilitate de acţiune. În orice caz, chiar şi fără să-şi poată pune întrebări asupra putinţei sau neputinţei de a se osîndi voluntar, piatra dobîndise deja destule facultăţi, şi încă foarte nobile, mai mult decît îi atribuiseră vreodată fiinţele omeneşti.

Roberto se întreba acum mai degrabă dacă în momentul în care cădea în vulcan, piatra avea conştiinţa propriei morţi. Cu siguranţă că nu, pentru că nu ştiuse niciodată ce anume însemna să mori. Dar cînd era cu totul scufundată în magmă, putea avea noţiunea morţii ei ca deja întîmplate? Nu, pentru că nu mai exista acel compus individual numit piatră. Pe de altă parte, am aflat noi vreodată despre vreun om ce şi-ar fi dat seama că a murit? Dacă ceva se gîndea atunci pe sine însuşi, asta o fi fost acum chiar magma: eu măgmui, eu măgmuiesc, măgmuiesc, şluff, şlaff, eu curg, mă revărs, curs-am, plap ploff slupp, dau pe dinafară, dau în clocot cu băşici bolbotitoare, sfîrîi, măngroş, sughiţ şi scuip, mă terciui. Slap. Şi făcînd ca magma, Roberto lăsa să-i curgă balele ca unui

cîine atins de hidrofobie şi încerca să scoată fel de fel de rîgîituri de prin toate măruntaiele lui. Era gata-gata să şi vomite. Nu era făcut să fie magmă, mai bine să gîndească din nou ca o piatră.

Dar ce-o interesează pe piatra care a fost, că magma se măgmuie-n ea însăşi măgmuind? Nu există pentru pietre o viață de după moarte. Nu există pentru nimeni din cei cărora li s-a promis şi îngăduit, ca după moarte, să devină plante sau animale. Ce s-ar întîmpla dacă eu aş muri şi toți atomii mei s-ar realcătui, după ce cărnurile mele s-au risipit bine prin pămînt şi s-au filtrat de-a lungul rădăcinilor, în frumoasa formă a unui palmier? Aş zice eu palmier? Ar zice asta palmierul, care nu-i mai puțin gînditor decît piatra. Dar cînd palmierul ar zice eu, ar înțelege eu Roberto? Nu s-ar cădea să-i răpim dreptul de a zice eu palmierul. Şi ce fel de palmier ar mai fi dacă ar zice eu Roberto sînt palmier? Acea alcătuire care putea să spună eu Roberto, pentru că se percepea ca fiind alcătuirea aceea, nu mai este. Şi dacă nu mai este, odată cu percepția îşi va fi pierdut şi memoria de sine. N-aş putea nici să zic eu palmierul, eram Roberto. Dacă asta ar fi posibil, ar trebui să ştiu acum că eu, Roberto eram altădată... ştiu şi eu? Ceva anume. Însă nu-mi amintesc nicidecum una ca asta. Ceea ce eram înainte nu mai ştiu, la fel cum sînt incapabil să-mi amintesc de fătul acela care eram în pîntecele mamei mele. Eu ştiu că am fost un făt pentru că mi-au spus-o alții, dar în ceea ce mă priveşte puteam să nici nu fiu deloc.

Dumnezeule, aş putea să mă bucur de suflet, şi-ar putea să se bucure şi pietrele, şi tocmai de la sufletul pietrelor învăț că sufletul meu nu va supraviețui trupului meu. Ce mai stau eu să gîndesc şi să mă joc făcînd pe piatra, dacă pe urmă n-o să mai ştiu nimic de mine?

Dar la urma urmelor, ce anume mai e şi eul ăsta care cred eu că mă gîndeşte pe mine? N-am spus oare că nu este altceva decît conştiința pe care golul identic cu întinderea o are despre sine în alcătuirea asta anume? Aşadar nu eu sunt cel care gîndesc, ci golul sau întinderea sunt cele care mă gîndesc pe mine. Şi atunci această alcătuire e un accident, în care golul şi întinderea au zăbovit cît ai bate din aripi ca după aceea să se poată gîndi în altfel. În acest gol al golului, unicul lucru care există cu adevărat este faptul acestei deveniri în nenumărate alcătuiri trecătoare... Alcătuiri a ce anume? Ale marelui, unicului nimic, care-i Substanța a toate.

Guvernată de o maiestuoasă necesitate, care-o face să creeze şi să distrugă lumi, să urzească palidele noastre vieți. Dacă o accept pe prima, dacă izbutesc să iubesc Necesitatea asta, să mă întorc la ea, şi să mă plec vrerilor ei viitoare, aceasta-i condiția Fericirii. Numai acceptînd legea ei îmi voi găsi libertatea. Să mă revărs în Ea ar fi Salvarea, fuga de pasiuni în singura pasiune, Iubirea Intelectuală a lui Dumnezeu.

Dacă aş reuşi cu adevărat să înțeleg asta, aş fi cu adevărat singurul om care a găsit Adevărata Filosofie, şi aş şti totul despre Dumnezeul ce se-ascunde. Dar cine ar avea curaj să umble prin lume şi să proclame filosofia asta? Ăsta-i secretul pe care îl voi duce eu cu mine în mormîntul de la Antipozi.

Am mai spus, Roberto n-avea vînă de filosof. Ajuns la Epifania aceasta, pe care şi-o plăsmuise cu gravitatea cu care opticianul îşi şlefuieşte lentila, avu iarăşi, ca mai înainte — o apostazie amoroasă. Pentru că pietrele nu iubesc, se ridică în şezut redevenind om care iubeşte.

Dar atunci, îşi zise, dacă-n marea cea mare a marii şi unicei substanțe va trebui să ne-ntoarcem cu toții, acolo jos, sau acolo sus, sau în orice loc s-o fi găsind ea, eu mă voi reuni din nou cu Doamna-mi. Vom fi amîndoi parte şi tot din acelaşi macrocosm. Eu voi fi ea, ea va fi eu. Nu e acesta sensul

profund al mitului hermafroditului? Lilia şi cu mine, un singur trup şi un singur gînd...

Şi oare nu am şi anticipat de pe-acum această întîmplare? De zile întregi (de săptămîni, de luni?) eu o fac să trăiască într-o lume care-i toată a mea, fie chiar şi prin Ferrante. Ea este deja gînd din gîndul meu.

Poate că scrierea Romanelor asta şi este: să trăieşti prin propriile-ți personaje, să faci ca acestea să trăiască în lumea noastră şi să te încredințezi pe tine însuți şi propriile-ți creaturi gîndului celor ce vor veni, chiar şi atunci cînd noi nu vom mai putea spune eu...

Dar dacă-i aşa, doar de mine depinde să-l elimin pentru totdeauna pe Ferrante din aceeaşi lume cu mine, să fac ca dispariția lui să fie guvernată de justiția divină, şi să creez condițiile prin care eu să pot să mă reunesc cu Lilia.

Plin de un nou entuziasm, Roberto hotărî să gîndească ultimul capitol al povestirii lui.

Nu ştia că, mai ales cînd autorii sînt de-acum hotărîți să moară, Romanele se scriu adesea singure şi ajung unde vor ele.

38. Despre Natura şi Locul Infernului

Roberto îşi povesti că, rătăcind din insulă în insulă şi căutînd mai mult plăcerea lui decît ruta cea adevărată, Ferrante, incapabil să tragă învățăminte din semnalele pe care eunucul olandez le trimitea rănii lui Biscarat, pierduse pînă la urmă orice noțiune despre locul unde se afla.

Corabia în timpul ăsta mergea, puținele provizii se stricaseră, apa începea să miroasă urît. Pentru ca echipajul să nu-şi dea seama de asta, Ferrante îl obliga pe fiecare să coboare numai o singură dată pe zi în cală ca să ia pe întuneric puținul care le trebuia ca să supraviețuiască, şi pe care nici unul n-ar fi putut suporta să-l privească.

Singura care nu-şi dădea seama de nimic era Lilia, care suporta cu seninătate orice neajuns, şi părea că trăieşte dintr-o picătură de apă şi un biscuit infim, nerăbdătoare ca iubitul să reuşească în fapta-i. Cît despre Ferrante, nesimțitor la iubirea aceea decît prin plăcerea pe care i-o dăruia, continua să-i stîrnească pe marinarii lui, făcînd să le strălucească prin fața ochilor lor de oameni nevoiaşi imaginile bogăției. Şi astfel, orbul cel orbit de ranchiună îi conducea pe alți orbi orbiți de lăcomie, ținînd prizonieră în lațurile-i viclene o frumusețe oarbă.

Multora din echipaj, cu toate acestea, din cauza setei acum li se umflau gingiile, ce începeau să le acopere dinții de tot; picioarele li se umpleau cu abcese şi taina lor pestilențială urca pînă la părțile vitale.

Aşa se făcu că, după ce coborîră dincolo de douăzeci şi cinci de grade latitudine sudică, Ferrante trebuise să înăbuşe o răscoală. Făcuse lucrul ăsta punînd mîna pe un grup de cinci corsari mai devotați (Andrapod, Boride, Ordogno, Safar şi Asprando), iar rebelii fuseseră părăsiți cu puține merinde pe şalupă. Dar făcînd aşa, Tweede Daphne se lipsise de un mijloc de salvare. Ce mai conta, zicea Ferrante, peste puțin o să fim în locul spre care ne trage setea noastră blestemată de aur. Dar oamenii nu mai erau de ajuns ca să conducă corabia.

Nici nu mai aveau chef s-o facă, fiindcă ajutîndu-l pe şeful lor, acum se voiau egali cu el. Unul din cei cinci îl spionase pe gentilomul acela misterios, care urca aşa de rar pe punte şi descoperise că era vorba de o femeie. Atunci acei ultimi mateloți de două parale îl înfruntaseră pe Ferrante

cerîndu-i-o pe pasageră. Ferrante, un adevărat Adonis la înfățișare, dar Vulcan pe dinlăuntru, ținea mai mult la Pluton decît la Venus şi fu un noroc că Lilia nu-l auzi pe cînd le spunea în şoaptă răzvrătiților că avea să cadă la înțelegere cu ei.

Roberto nu voia să-i îngăduie lui Ferrante să săvîrşească astă ultimă ticăloşie. Voi deci ca în momentul acela Neptun să se mînie, pentru ca cineva să poată să treacă de bîntuirile lui fără teamă de mînia-i. Sau, ca să nu ne închipuim lucrul ăsta în moduri aşa de păgîneşti, şi pe deasupra prețioase: îmi închipui că era imposibil (dacă un roman trebuie să transmită şi o învățătură morală) ca Cerul să nu pedepsească corabia aceea plină de perfidii. Şi se bucura la gîndul că binecunoscuții Notus, Aquilonul şi Austrul, duşmani neobosiți ai calmului mării, chiar dacă pînă atunci lăsaseră blînzilor Zefiri grija de a bate cărările pe acolo pe unde Tweede Daphne îşi continua călătoria, zăvoriți în încăperile lor subterane, acum dădeau semne de nerăbdare.

Îi făcu să răbufnească afară toți deodată. La geamătul bordajelor răspundeau ca un ecou vaietele marinarilor, marea vomita peste ei, iar ei vomitau în mare, şi uneori cîte un val îi învăluia în aşa fel că de pe țărmuri cineva ar fi putut lua puntea aceea drept un coşciug de gheață în jurul căruia fulgerele se aprindeau ca nişte luminări.

La început furtuna izbea nori de nori, apele de ape, vînturile de vînturi. Dar foarte curînd marea ieşise din hotarele-i prescrise şi creştea umflîndu-se către cer, cobora în ropote ploaia, apa se-nvolbura cu aerul, pasărea învăța înotul şi peştele zborul. Nu mai era o luptă a naturii împotriva navigatorilor, ci o bătălie a elementelor între ele. Nu mai era nici un atom de aer care să nu se fi transformat într-o sferă de grindină, iar Neptun urca să stingă fulgerele din mîinile lui Joe, adică să-i taie astfel pofta de a-i arde pe oamenii aceia, fiindcă el tocmai voia să-i înece. Marea săpa un mormînt în propriu-i sîn ca să-i răpească pămîntului şi, cum vedea că micul vas se-ndreaptă fără cîrmă spre vreo stîncă, cu un dos neaşteptat de palmă dibace îl făcea s-o ia în altă direcție.

Nava se cufunda, cînd cu pupa, cînd cu prora, şi de fiecare dată cînd se lăsa în jos părea că zbura din înaltul unui turn: pupa intra în apă pînă la galerie, iar la proră apa părea că vrea să înghită bompresul.

Andrapod, care tocmai încerca să lege o velă, fusese smuls de pe vergă şi prăvălindu-se în mare îl lovise pe Boride care întindea o funie, dezarticulîndu-i capul.

Vasul refuza acum să mai asculte de timonierul Ordogno, pe cînd o altă rafală smulgea dintr-odată verga din mijloc. Safar se străduia să coboare pînzele, îndemnat de Ferrante care blestema într-una, dar nu terminase de asigurat gabia, cînd corabia se şi întorsese invers şi primise dintr-o parte trei valuri atît de înalte, încît Safar fusese măturat dincolo de bord. Catargul mare se rupsese dintr-o dată, prăbuşindu-se în mare, nu fără a fi devastat mai întîi puntea şi rupt gîtul lui Asprando. Şi în sfîrşit, timona se făcuse bucăți, pe cînd o lovitură nimicitoare a barei îi lua viața lui Ordogno. Acum schilozenia aceea de lemn era lipsită de echipaj, în timp ce ultimii şoareci se revărsau peste bord, căzînd în apa de care voiau să scape.

Pare imposibil ca Ferrante, în tărăboiul acela, să se mai gîndească la Lilia, cînd de la el ne-am aştepta să se îngrijească să rămînă numai el nevătămat. Nu ştiu dacă Roberto se gîndise că viola legile verosimilului, însă, ca să n-o lase să piară pe aceea căreia îi dăruise inima, trebui să-i conceadă o inimă şi lui Ferrante — fie chiar şi pentru o clipă.

Ferrante aşadar o tîrăşte pe Lilia pe punte şi ce face? Experiența îl învăța pe Roberto că ar fi trebuit s-o lege solid de o scîndură, lăsînd-o să lunece în mare şi încrezîndu-se că nici măcar fiarele Abisului n-aveau să-şi refuze mila unei asemenea frumuseți.

După aceasta Ferrante înşfacă şi el o bucată de lemn şi se pregăteşte să şi-o lege de spate. Dar în momentul acela apare pe punte, Dumnezeu ştie cum, dezlegat de patu-i de tortură, datorită

zgîlţîiturilor din cală, cu mîinile încă legate una de alta, semănînd mai mult cu morţii decît cu viii, dar cu ochii şi mai arzători de ură, Biscarat.

Biscarat, care pe tot timpul călătoriei rămăsese, ca şi cîinele de pe Amarilli, să sufere în lanţuri pe cînd în fiecare zi îi era redeschisă rana aceea care apoi îi era pentru puţină vreme îngrijită — Biscarat, care petrecuse lunile acelea cu un singur gînd: să se răzbune pe Ferrante.

Deux ex machina. Biscarat apare fără veste la spatele lui Ferrante, care-i deja cu un picior dincolo de balustradă şi ridicînd braţele i le trece, făcînd din lanţu-i un ochi pe dinaintea ochilor lui Ferrante, în aşa fel încît să-l strîngă de gît. Şi strigînd "Cu mine, cu mine deodată în infern!" îl vedem — aproape că îl şi simţim — cum strînge odată atît de tare, că beregata lui Ferrante pocneşte, în timp ce limba îi iese afară de-un cot şi ţine isonul ultimei lui turbări. Pînă ce trupul acesta fără suflet al victimei căzînd îl trage după sine ca pe o mantie pe acela al călăului ce se duce victorios să-ntîlnească războiul din valuri cu inima-n cele din urmă în pace.

Roberto nu izbuti să-şi închipuie simţămintele Liliei la vederea tuturor acestora şi speră ca ea să nu fi văzut nimic. Dar fiind că nu-şi mai amintea ce anume se petrecuse cu el din momentul în care fusese luat de vîrtej, nu reuşea nici să-şi închipuie ce putea să i se fi-ntîmplat ei.

În realitate, era aşa de preocupat de datoria de a-l trimite pe Ferrante spre dreapta-i pedeapsă, încît hotărî să urmărească mai întîi de toate soarta acestuia dincolo de mormînt. Şi o lăsă pe Lilia in gurgite vasto.

Trupul fără viaţă al lui Ferrante fusese aruncat în ăst timp pe o plajă pustie. Marea era liniştită, ca apa dintr-o ceaşcă, iar pe ţărm nu se simţea nici un plesnet de val. Totul era învăluit într-o ceaţă uşoară, aşa cum se-ntîmplă cînd soarele a dispărut deja, iar noaptea nu a pus încă stăpînire pe cer.

Imediat dincolo de plajă, fără ca arbori sau tufişuri să-i însemne marginea, se vedea o cîmpie de-a dreptul minerală, unde pînă şi ceea ce de departe puteai lua drept nişte chiparoşi, se arătau mai apoi a fi un fel de obeliscuri de plumb. La orizont, către apus, se înălţa un profil muntos, întunecat la vedere, de nu s-ar fi zărit cîteva flăcărui de-a lungul coborîşurilor, care-i dădeau o aparenţă de cimitir. Însă deasupra masivului aceluia adăstau nori lungi negri cu pîntecele de jeratic ce se stinge, de o formă grea şi compactă, cum sunt oasele acelea de sepie ce apar în unele tablouri sau desene, care cînd le priveşti mai apoi dintr-o lăture se strîng în formă de hîrcă. Între nouri şi munte, cerul mai avea încă nuanţe gălbui -şi ai fi zis că aceea-i ultima gură de aer pe care-o mai atingea soarele muribund, de n-ai fi avut impresia că acea ultimă şi sleită amurgire n-avusese niciodată început, şi n-avea să aibă niciodată sfîrşit.

Acolo unde cîmpia începea să se-nalţe în pantă Ferrante zări o mică ceată de oameni, şi se îndreptă către ei.

Oameni sau făpturi ce aduceau a oameni, aşa păreau de departe, însă cînd Ferrante ajunse lîngă ei văzu că, de fuseseră vreodată oameni, acum mai degrabă deveniseră — sau erau pe cale să devină — nişte mulaje pentru o sală de anatomie. Aşa îi voia Roberto, deoarece-şi amintea că vizitase într-o zi unul din aceste locuri, unde un grup de medici cu hainele de culoare închisă şi cu feţe rubiconde, cu vinişoare roşii pe nas şi pe obraji, cu atitudini ce semănau cu ale unor gîzi, stăteau în jurul unui cadavru ca să expună din afară ceea ce se afla înlăuntru-i şi să descopere pe morţi secretele celor vii. Legau pielea, tăiair cărnurile, dezghiocau oasele, deznodau legăturile nervilor, desfăceau unele de altele spinările de muşchi, deschideau organele de simţ, puneau separat toate membranele, şi dezgărdinate toate zgîrciturile, dezlipite unele de altele măruntaiele. Scoasă de o parte fiece fibră, despărţită fiece arteră, descoperită orice măduvă, arătau celor din preajmă-le toată bucătăria vitală: iată, ziceau ei, hrana aici se fierbe, sîngele aici se curăţă, alimentul aici se depune, aici se formează umorile, aici se călesc spiritele... Iar cineva din apropierea lui Roberto observase cu voce scăzută că,

după moartea noastră pămîntească, nu altfel ar fi procedat şi natura.

Dar un Dumnezeu anatomist îi lovise în alt fel pe locuitorii de pe insula aceea, pe care acum Ferrante îi vedea din ce în ce mai de aproape.

Primul era un trup lipsit de piele, cu fîşiile de muşchi întinse, cu braţele într-o atitudine de părăsire, cu faţa suferindă către cer, toată doar craniu şi pomeţi. Celui de-al doilea pielea de pe mîini îi mai atîrna doar lipită de buricele degetelor ca o mănuşă, iar la picioare i se răsfrîngea sub genunchi ca o cizmă moale.

La un al treilea, mai întîi pielea, apoi muşchii îi fuseseră atît de mult date-n lături încît trupul întreg şi mai ales faţa îi apărea ca o carte deschisă. Ca şi cum trupul acela voia să-şi arate pielea, carnea şi oasele în acelaşi timp, de trei ori omenesc şi de trei ori muritor; dar părea o gînganie căreia resturile acelea i-ar fi ţinut loc de aripi, dacă pe insulă ar fi existat vînt care să i le fluture. Dar aceste aripi nu se mişcau nicicum în aer, căci aerul era nemişcat în amurgul acela: abia dacă se agitau uşor la mişcările trupului dezghiocat.

Ceva mai încolo un schelet se sprijinea într-o lopată, poate ca să-şi sape groapa, cu orbitele spre cer, cu un rînjet în arcul adus în sus al dinţilor, cu mîna stîngă ca şi cum ar fi implorat milă şi ascultare. Un alt schelet aplecat oferea din spate şira spinării curbată, mergînd pe brînci cu mîinile-i osoase puse pe faţa-i aplecată.

Unul, pe care Ferrante îl văzu doar din spate, mai avea încă o chică pe craniu-i descărnat, ca un fel de tichie vîrîtă pe cap cu forţa. Dar pe dosul ei (palid şi rozaliu ca o scoică de mare), urzeala ce susţinea blana era formată din pielea capului acelui om, tăiată la înălţimea gîtului şi răsfrîntă în sus.

Erau cîţiva cărora le fusese scos aproape totul şi păreau sculpturi făcute doar din nervi; iar pe trunchiul grumazului rămas fără cap, mai fîlfîiau nervii, care altădată fuseseră înşurubaţi la un creier. Picioarele păreau o împletitură de nuiele.

Erau alţii care, cu abdomenul deschis, lăsau să se vadă cum palpitau intestinele de culoarea brînduşei, de parc-ar fi fost nişte trişti mîncăi îndopaţi cu măruntaie nedigerate. Acolo unde avuseseră un penis smuls acum şi redus la ceva umil mai fluturau doar testiculele uscate.

Ferrante văzu pe unii care nu mai erau decît vine şi artere, laborator ambulant al vreunui alchimist, numai ţevi şi tuburi în mişcare continuă ce distilau un sînge făr'de sînge, din stinşii ochi ce licăreau în luciul soarelui absent.

Stăteau trupurile acelea într-o mare şi dureroasă tăcere. La unele din ele întrezăreau semnele unei foarte încete transformări ce, din statui de carne, le subţia acum ca pe nişte statui de fibre. Ultimul dintre aceştia, jupuit ca un sfînt Bartolomeu, ducea în mîna-i dreaptă pielea încă însîngerată, moale ca o mantie păturită. Se mai cunoşteau încă pe ea un chip, cu găurile ochilor şi ale nărilor, şi cu căscarea gurii, ce părea ultimul strat de clei al unei măşti de ceară expusă la foc iute.

Iar omul acela (sau mai degrabă gura cea fără dinţi şi deformată a pielii lui) îi vorbi lui Ferrante.

"Neagră-ţi fie sosirea", îi zise, "pe Pămîntul Morţilor pe care noi îl numim Insula Vesalia. Peste puţin şi tu vei avea soarta noastră, dar nu va trebui să crezi că vreunul din noi se stinge cu repeziciunea pe care o dăruie mormîntul. După osîndele pe care le avem, fiecare dintre noi este adus pînă la un stadiu propriu de descompunere, ca pentru a ne face să gustăm pe îndelete extincţia, ce pentru fiecare ar fi cea mai mare bucurie. O, ce desfătare ar fi să ne-nchipuim că, nişte creieri care, abia atinşi, s-ar terciui, plămîni care-ar crăpa la prima suflare a unui aer ce-ar putea să-i mai umple, piei rupîndu-se deîndată, părţi moi înmuindu-se, grăsimi zemuindu-se! Ei, bine, nu-i aşa. Aşa cum ne vezi, noi am ajuns fiecare în starea asta a noastră pe nebăgate de seamă, printr-o imperceptibilă schimbare în cursul căreia fiecare firicel destrămat din noi s-a consumat în răstimp de mii şi mii, şi mii de ani. Şi nimeni nu ştie pînă unde ne este dat să ne consumăm, aşa încît cei pe

care-i vezi colo, ajunşi doar nişte oseminte, tot mai speră să mai poată muri un pic, şi poate că sînt milenii de cînd se istovesc în aşteptarea aceea; alții, aşa ca mine, sînt în înfățişarea asta nu mai ştiu de cînd — pentru că în noaptea asta ce stă pururea să-nceapă am pierdut orice simțămвnt al scurgerii timpului — şi totuşi mai sper că-mi va fi fost îngăduită o nimicire foarte înceată. Astfel fiecare din noi rîvneşte la o descompunere care — o ştim bine — nu va fi niciodată totală, tot mai nădăjduind ca Eternitatea să nu fi început încă pentru noi, şi temîndu-ne totuşi că ne aflăm într-însa încă din vremurile străvechi cînd am debarcat pe pămîntul ăsta. Noi credeam, fiind în viață, că infernu-i locul eternei disperări, pentru că aşa ni s-a spus. Vai, nu, ci este locul unei speranțe ce nu se mai stinge, ce face ca fiece zi să fie mai rea decît cealaltă, fiindcă setea asta, ce ne este ținută vie, nu-i niciodată satisfăcută. Mai avînd pururea o rămăşiță de trup, şi fiece trup tinzînd la creştere sau la moarte, nu încetăm niciodată a nădăjdui — şi numai astfel Judele nostru glăsuit-a că noi putea-vom pătimi in saecula..."

Întrebase Ferrante: "Dar ce anume nădăjduiți?"

"Mai bine spune ce-o să nădăjduieşti şi tu... O să speri că un abur de vînt, o cît de mică umflare a mării, sosirea unei singure lipitori înfometate o să ne restituie atom cu atom marelui vid al universului, unde putea-vom participa şi noi în vreun fel la ciclul vieții. Însă aici aerul nu se mişcă, marea rămîne neclintită, nu simțim niciodată nici frig, nici cald, nu cunoaştem nici zori şi nici amurguri, şi pămîntul ăsta mai mort decît noi nu produce nici urmă de vietate. Oh, viermii, pe care moartea ni-i promitea într-o zi! Oh, scumpi viermişori, mame ale spiritului nostru ce-ar mai putea să renască! Sugîndu-ne fierea, ne-ați stropi miloşi cu laptele nevinovăției! Muşcîndu-ne, ați vindeca muşcăturile culpelor noastre, legănîndu-ne cu unduirile voastre de moarte ne-ați da viața nouă, pentru că ne-ar părea şi nouă mormîntul ca un pîntec matern... Dar nimic din toate astea n-o să fie. Asta noi o ştim şi totuşi trupurile noastre o uită în fiece clipă".

"Iar Domnul", întrebase Ferrante, "Domnul rîde, nu-i aşa?"

"Vai, nu", răspunsese jupuitul, "pentru că pînă şi umilirea ne-ar da avînturi. Frumos ar mai fi dacă am vedea cel puțin un Dumnezeu rîzînd, care-şi bate joc de noi! Ce mare desfătare ar fi pentru noi priveliştea Domnului care de pe tronu-i, înconjurat de sfinții săi, şi-ar rîde de noi. Am avea viziunea bucuriei altuia, tot atît de înveselitoare ca şi vederea supărării altuia. Nu, aici nimeni nu se-ndură, nimeni nu rîde, nimeni nu se-arată. Aici Dumnezeu nu există, numai o nădejde j fără țintă.

"La dracu, blestemați fie toți sfinții", încercă să strige atunci Ferrante, în culmea mîniei, "dacă-s osîndit, o să am cel puțin dreptul să dau pentru mine însumi spectacolul furiei mele!" Dar îşi dădu seama că glasul îi ieşea slab din piept, că trupul îi era amorțit, şi nu putea nici măcar să-şi verse veninul.

"Vezi", îi spusese cel fără de piele, fără ca gura lui să reuşească să surîdă, "osînda ta a şi început. Nici ura nu-ți mai e îngăduită. Insula aceasta e unicul loc al universului unde nu e îngăduit să pătimeşti, unde o speranță făjă vlagă nu se deosebeşte de un plictis fără margini."

Roberto continuase să construiască sfîrşitul lui Ferrante, stînd tot acolo pe punte, gol, aşa cum se aşezase ca să devină piatră, iar între timp soarele îi făcuse răni pe fața, pe piept şi pe picioare, readucîndu-l la starea aceea febrilă de care scăpase nu de mult timp, dispus acum să confunde nu numai romanul cu realitatea, dar şi arsura sufletului cu aceea a trupului, se simți din nou învăpăiat de iubire. Şi Lilia? Ce s-a întîmplat cu Lilia în timp ce cadavrul lui Ferrante se ducea să-ntîlnească insula morților?

Roberto sări brusc toate întîmplările, cu o mişcare tipică la romancieri, cînd nu mai ştiu cum să-şi

înfrîneze nerăbdarea şi nu mai ţinu cont de unitatea de timp şi de loc, pentru a o regăsi pe Lilia după cîteva zile, lipită de scîndura aceea, în timp ce plutea pe o mare acum liniştită ce scînteia în soare — şi se apropia (iar asta, mult stimate cititor, tu n-ai fi îndrăznit niciodată s-o prevezi) de coasta occidentală a Insulei lui Solomon, şi anume pe partea opusă aceleia unde era ancorată Daphne.

Aici — asta Roberto o ştia de la părintele Caspar — plajele erau mai puţin primitoare decît erau la apus. Scîndura, care abia mai ţinea, se rupsese izbindu-se de o stîncă. Lilia se trezise şi se agăţase de roca aceea, în timp ce resturile plutei dispăreau luate de curenţi.

Acum ea era acolo, pe o piatră care abia o putea adăposti, iar o fîşie de apă — dar pentru ea era un ocean — o despărţea de ţărm. Scuturată de taifun, vlăguită de nemîncare, chinuită şi mai mult de sete, nu se putea tîrî de pe stîncă pînă la nisip, dincolo de care, cu o privire înceţoşată, ghicea o vălurire de forme vegetale.

Dar stîncă era încinsă sub şoldul ei tînăr şi, respirînd cu greu, în loc să-şi răcorească arşiţa lăuntrică, trăgea în piept zăduful din aer.

Spera ca nu prea departe să izvorască pîrîiaşe repezi din văi umbroase, dar visele astea nu o alinau, ci îi stîrneau şi mai tare setea. Voia să ceară ajutorul Cerului, dar rămînîndu-i lipită de palat limba uscată, glasul îi era de suspine întretăiate.

Cum timpul trecea, şfichiuirea vîntului o zgîria cu unghii nemiloase şi se temea (mai rău ca de moarte) că va trăi pînă ce acţiunea elementelor avea s-o desfigureze, făcînd-o demnă de repulsie şi nu de iubire.

De-ar fi ajuns măcar la un lac, la un fir de apă curgătoare, aplecîndu-şi buzele şi-ar fi văzut ochii, altădată două stele vii ce promiteau viaţă, acum deveniţi două eclipse ce te-nfricoşau; şi chipul acela, pe care Amoraşi stăteau să se răsfeţe, acum doar jalnic adăpost al urîţirii. De-ar fi ajuns la un iaz, ochii ei ar fi vărsat, de mila propriei ei stări, mai multe picături decît buzele-i ar fi băut dintr-însul.

Cel puţin aşa o punea Roberto pe Lilia să gîndească despre sine. Dar se simţi stînjenit. Jenat pentru ea care, mai mult moartă, se mai gîndea la propria-i frumuseţe, cum cereau adesea Romanele; îi era jenă de el însuşi, care nu ştia să privească-n faţă, fără hiperbole ale fanteziei, iubirea lui aflată pe moarte.

Cum putea fi Lilia, cu adevărat, în locul acela? Cum ar fi apărut ea, de i-ar fi scos veşmîntul acela de moarte ţesut din cuvinte?

Din cauza suferinţelor lungii călătorii şi ale naufragiului, pletele ei poate că se făcuseră cîlţoase şi presărate cu fire albe; sînul ei îşi pierduse desigur crinii, faţa îi fusese brăzdată de timp. Încreţite îi erau acum şi gîtul şi pieptul.

Dar nu, s-o slăvească astfel pe ea veştejindu-se însemna tot să se încreadă maşinăriei poetice a părintelui Emanuele... Roberto voia s-o vadă pe Lilia aşa cum era realmente. Cu capul dat pe spate, cu ochii care, tulburi şi micşoraţi de usturime, se arătau prea depărtaţi de rădăcina nasului — acum subţiat la vîrf — traşi în jos de umflături, cu colţurile marcate de creţuri mici ca nişte raze, ca urmele lăsate de o vrabie pe nisip. Cu nările puţin dilatate, una uşor mai cărnoasă decît cealaltă. Gura încreţită, de culoarea ametistului, cu două riduri arcuite în părţi, şi cu buza de sus puţin ieşită înafară, înălţată să arate doi dinţii nici ce nu mai erau de fildeş. Pielea feţei uşor căzută, două cute largi sub bărbie, urîţind conturul gîtului...

Şi totuşi, fructul acesta trecut, el nu l-ar fi dat pentru toţi îngerii din cer. El o iubea şi aşa, şi nici

nu putuse să ştie că era altfel atunci cînd o iubise voind-o aşa cum era, în spatele vălului ei negru, în seara aceea de demult.

Se lăsase să rătăcească cu gîndul în timpul zilelor lui de naufragiu, o dorise armonioasă ca sistemul sferelor; dar acum îi spuseseră toți (şi nu îndrăznise să i-o mărturisească şi pe asta părintelui Caspar) că poate planetele nu-şi împlinesc călătoria de-a lungul liniei perfecte a unui cerc, ci printr-un ocol destul de strabic în jurul soarelui.

Dacă frumusețea-i limpede, iubirea-i misterioasă: el descoperea că iubeşte nu primăvara, ci toate anotimpurile iubitei, cu atît mai de dorit în declinu-i autumnal. O iubise mereu pentru ceea ce era şi-ar fi putut ea să fie şi numai în sensul ăsta a iubi înseamnă a dărui fără să aştepți nimic în schimb.

Se lăsase distras de exilu-i ce suna din unde, căutînd mereu un alt el însuşi: unul foarte rău în Ferrante, minunat în Lilia, din slăvirea căreia voia să-şi facă o glorie. Însă a o iubi pe Lilia însemna s-o voiască aşa cum era şi el însuşi, supuşi fiind amîndoi lucrării timpului. Pînă atunci folosise frumusețea ei ca să-şi înşele foamea nesățioasă a minții. O făcuse să vorbească punîndu-i în gură vorbele pe care le voia el, şi care-l lăsau totuşi nemulțumit. Acum ar fi vrut-o aproape, îndrăgostit de frumusețea-i suferindă, de voluptoasa-i istovire, de grația-i veştejită, de venustatea-i lîncezită, de nuditatea-i acum slăbită, ca să i-o mîngîie cu dragoste, şi să-i asculte cuvîntul, pe al ei, nu pe acela pe care i-l împrumutase el.

Trebuia să o aibă deposedîndu-se de sine.

Dar era tîrziu ca să mai poată aduce omagiul potrivit idolului său bolnav.

Pe cealaltă parte a Insulei, Liliei îi curgea acum prin vine, lichefiată, Moartea.

39. Itinerar Extatic şi Ceresc

Era oare acesta modul de a încheia un Roman? Romanele nu numai că ne îmboldesc la ură ca să ne facă la sfîrşit să ne bucurăm de înfrîngerea celor pe care îi urîm, ci totodată ne şi invită la compasiune pentru ca apoi să ne ajute să-i descoperim în afară de orice pericol pe cei pe care-i iubim. Despre romane care să se termine atît trist Roberto nu mai auzise.

Afară numai dacă Romanul nu era încă încheiat şi nu rămînea păstrat de rezervă vreun Erou secret, capabil de vreun gest imaginabil doar în Țara Romanelor.

Din dragoste, Roberto hotărî să săvîrşească gestul acela intrînd el însuşi în povestirea-i.

Dacă eram eu acum ajuns pe Insulă, îşi zicea, acum aş putea s-o salvez. Numai lenea mea e aceea care m-a reținut aici. Acum sîntem amîndoi ancorați pe mare, rîvnind malurile opuse ale unuia şi aceluiaşi uscat.

Şi totuşi, nu-i totul pierdut. Eu o văd dîndu-şi sufletul chiar în clipa asta, dar dacă exact în acelaşi moment aş ajunge pe insulă, aş fi cu o zi înainte ca ea să sosească acolo, gata s-o aştept şi s-o salvez.

Puțin contează că aş primi-o din mare atunci cînd ar fi pe punctul de a-şi da ultima suflare. Într-adevăr, se ştie că atunci cînd trupul ajunge pe pragul ăsta, o emoție puternică îi poate reda o sevă nouă, şi s-au văzut muribunzi care, aflînd că pricina nenorocirii lor fusese îndepărtată, au revenit la viață înflorind din nou.

Şi ce emoţie mai mare ar putea fi pentru muribunda aceea decît să-şi revadă în viaţă omul iubit! într-adevăr nici măcar n-ar trebui să-i dezvălui că sînt altul decît cel pe care-l iubea ea, pentru că mie, şi nu celuilalt se dăruise ea; aş lua pur şi simplu locul care-mi era menit încă de la-nceput. Nu numai atît, însă fără să ştie de ce, Lilia ar simţi o altfel de iubire în privirea mea, pură de orice desfrînare, fremătînd de devoţiune.

E posibil, s-ar întreba oricine, ca Roberto să nu se fi gîndit la faptul că această răsturnare îi era îngăduită numai dacă într-adevăr el ar fi ajuns la Insulă în cuprinsul zilei aceleia cel mult pe la primele ore ale dimineţii următoare, lucru pe care experienţele lui făcute curînd nu îl îndreptăţeau să-l creadă? E posibil să nu-şi dea seama că proiecta să ajungă cu adevărat la ţărmul Insulei ca s-o găsească pe aceea care ajungea acolo numai în virtutea povestirii lui?

Însă Roberto, am mai văzut noi, după ce începuse să se gîndească la o Ţară a Romanelor, cu totul străină de propria-i lume, pînă la urmă ajunsese să facă să se reverse cele două universuri unul într-altul fără nici o greutate şi le confundase legile. Credea că poate să ajungă pe Insulă pentru că îşi imagina asta, şi că-şi imaginează sosirea ei în momentul în care el avea să fie deja ajuns acolo, pentru că aşa voia. Pe de altă parte, libertatea aceea de a voi întîmplări şi a le vedea realizate, care face ca Romanele să fie atît de imprevizibile, Roberto o transfera acum propriei sale lumi: în cele din urmă ar fi ajuns pe insulă pentru simplul motiv că — dacă n-ar fi ajuns — nu ar mai fi ştiut ce anume să-şi povestească.

În jurul acestei idei, pe care oricine nu ne-ar fi urmat pînă aici ar socoti-o o năzbîtie sau o nebuneală sau cum se mai zice (sau cum se zicea pe-atunci) el reflecta acum în chipj matematic, fără să-şi ascundă nici una dintre eventualităţile pej care cugetul şi prudenţa i le sugerau.

Ca un general care ticluieşte cu o noapte înainte de bătălie mişcările pe care trupele lui le vor face în ziua următoare şi nu numai că-şi reprezintă dificultăţile ce ar putea interveni şi accidentele ce ar putea să-i strice planul, dar se identifică şi cu mintea generalului advers, ca să-i prevadă mişcările şi contraloviturile şi să dispună de viitor acţionînd drept consecinţă a ceea ce altul ar putea pune la cale drept consecinţă a consecinţelor acelora — aşa şi Roberto îşi cîntărea mijloacele şi rezultatele, cauzele şi efectele, argumentele pro şi contra.

Trebuia să părăsească ideea de a înota către zidul de corali şi a-l depăşi. Nu mai putea să-i vadă acum trecerile de pe dedesubt, şi n-ar fi putut să ajungă la partea ce ieşea din apă decît înfruntînd capcane invizibile, cu siguranţă mortale. Şi în fine, chiar admiţînd că ar fi putut ajunge pînă acolo — pe deasupra apei sau pe dedesubt, una din două — nu era sigur că ar fi putut să meargă apoi atîta pe jos cu oasele lui slăbite şi că reciful nu conţinea spărturi în care ar fi căzut fără să mai poată ieşi.

Nu se putea deci ajunge la Insulă decît refăcînd traiectul bărcii, adică înotînd către sud, aţinîndu-se la distanţă de linia golfului aproximativ la nivelul lui Daphne şi îndreptîndu-se apoi către răsărit imediat ce ar fi cotit pe după promontoriul sudic, pînă ar fi atins strîmtoarea aceea mică despre care îi vorbise părintele Caspar.

Acest proiect nu era posibil din două motive. În primul rînd, deoarece cu foarte mare greutate reuşise pînă atunci să înoate pînă la limita zidului şi de fiecare dată ajuns acolo forţele i se epuizau; de aceea i se părea fără sens să-şi închipuie că ar fi putut să parcurgă o distanţă de patru-cinci ori mai mare — şi asta fără frînghie, nu pentru că nu ar fi avut una atît de lungă, ci pentru că, de astă dată, dacă se ducea, se ducea definitiv, iar dacă nu ajungea n-avea sens să se mai întoarcă îndărăt.

Al doilea motiv era că a înota către sud însemna să avanseze împotriva curentului: şi dîndu-şi seama că forţele lui îi ajungeau să i se împotrivească numai pentru cîteva lungimi de braţ, el ar fi fost tîrît în mod inexorabil către nord, dincolo de capul septentrional, îndepărtîndu-se tot mai mult de Insulă.

După ce a calculat riguros aceste posibilităţi (adică după ce a recunoscut că viaţa-i scurtă, arta-i lungă, prilejul vine şi experimentul nu ţine) şi-a spus că-i nedemn pentru un gentilom să se lase pradă unor calcule atît de meschine, ca un burghez ce şi-ar socoti posibilităţile de cîştig dacă ar juca la zaruri economiile lui mărunte.

Ori, şi-a spus el, un calcul trebuie să existe, dar trebuie să fie unul sublim dacă şi miza-i sublimă. Ce punea el în joc în pariul ăsta al lui? Viaţa. Însă viaţa lui, dacă n-ar fi reuşit niciodată să părăsească corabia, nu însemna mare lucru; mai ales acum cînd singurătăţii i s-ar fi adăugat şi conştiinţa de a fi pierdut-o pentru totdeauna. Ce-ar fi cîştigat în schimb dac-ar fi trecut proba? Totul, bucuria de a o revedea şi a o salva sau, în orice caz, aceea de a muri peste trupul ei mort, acoperindu-i-l cu un giulgiu de sărutări.

E-adevărat, pariul nu-i era pe măsură. Existau mai multe posibilităţi să piară în această încercare decît să atingă uscatul. Dar şi în cazul acela sorţii erau cîştigători: ca şi cum cineva i-ar fi spus că avea o mie de posibilităţi de a pierde o sumă mizeră contra unei singure posibilităţi de a cîştiga un tezaur imens. Cine n-ar fi acceptat?

În sfîrşit, îi venise o altă idee, care-i reducea în chip nemăsurat de mult riscul jocului aceluia, ba chiar îi dăruia victoria scontată în ambele cazuri. Să admitem chiar că curenţii aceia aveau să-l tîrască în direcţia opusă. Ei bine, odată trecut de al doilea promontoriu (o ştia, fiindcă făcuse proba cu scîndura), curentul avea să-l poarte de-a lungul meridianului...

Dacă s-ar fi lăsat dus în plută, cu ochii spre cer, el nu ar mai fi văzut niciodată soarele mişcîndu-se: ar fi unduit pe geana aceea care separa ziua de azi de ziua de dinainte, în afara timpului, într-o amiază veşnică. Oprindu-se timpul pentru el, s-ar fi oprit şi pe Insulă, întîrziind moartea ei la infinit, pentru că de-acum tot ce i se întîmpla Liliei ar fi depins de voinţa lui de narator. Rămînînd el în suspensie, tot în suspensie ar fi rămas şi ceea ce se petrecea pe Insulă.

Iată un chiasm din cale-afară de iscusit, după toate astea. Ea s-ar fi aflat în aceeaşi poziţie în care fusese el însuşi pentru un timp aproape incalculabil, fiind la două lungimi de braţ de Insulă, şi aşa că pierzîndu-se el în ocean, i-ar fi dăruit tocmai ceea ce fusese speranţa lui, ar fi ţinut-o suspendată pe geana unei dorinţe inepuizabile, amîndoi fără viitor şi deci fără moarte în timpul ce avea să vină.

Apoi mai zăbovise un timp închipuindu-şi care i-ar fi fost călătoria şi din pricina topirii de universuri pe care el o şi decretase de acum, o simţea ca şi cum ar fi fost şi călătoria Liliei. Extraordinara aventură a lui Roberto era aceea care i-ar fi garantat şi ei o nemurire pe care încurcătura longitudinilor nu i-ar fi îngăduit-o nicicum altfel.

S-ar fi mişcat către nord cu viteză blîndă şi uniformă: la stînga, ca şi la dreapta lui, s-ar fi fugărit zilele şi nopţile, anotimpurile, eclipsele şi mareele, stele noi-nouţe ar fi străbătut cerurile aducînd molime şi prăbuşiri de imperii, monarhi şi pontifi aveau să încărunţească şi să dispară în rafale de pulbere, toate vîrtejurile din univers şi-ar fi împlinit revoluţiile lor rapide, alte stele s-ar fi format din holocaustul celor vechi...

În juru-i marea s-ar fi dezlănţuit şi apoi s-ar fi preschimbat în văluirea aceea blajină de unde.

S-ar fi oprit oare într-o zi? Din cele ce-şi amintea din hărţi, nici un alt uscat în afară de Insula lui Solomon, nu se putea întinde pe meridianul acela măcar pînă acolo unde el, la Pol, avea să se

unească cu toate celelalte meridiane. Însă dacă o corabie, cu vîntul în pupa şi cu o pădure de vele făcea luni şi luni de zile ca să acopere un parcurs egal cu acela pe care avea să-l întreprindă pentru el oare cît avea să dureze? Poate ani de zile, înainte de a ajunge la locul unde nu ştia ce anume s-ar fi întîmplat cu ziua şi cu noaptea şi cu scurgerea veacurilor.

Dar în timpul acesta avea să se odihnească într-o iubire atît de uşoară încît să nu se mai teamă că-şi pierde buzele, mîinile, pupilele. Trupul avea să se golească de orice limfă, sînge, bilă sau pituită, apa avea să-i intre prin toți porii, pătrunzînd în urechi, avea să-i îmbrace creierul cu o cămaşă de sare, avea să-i înlocuiască umoarea sticloasă a ochilor, avea să-i invadeze nările ajungînd să-l desfacă de orice urmă de element terestru. În acelaşi timp razele solare aveau să-l alimenteze cu particule de foc, iar acestea aveau să subțieze, lichidul într-o singură brumă de aer şi de foc care prin acțiunea simpatiei avea să fie atrasă şi să se unească mai întîi cu spiritele aerului, apoi cu acelea ale soarelui.

Şi acelaşi lucru avea să se-ntîmple şi cu ea în lumina oprită de pe stînca aceea. Avea să se întindă-n jur precum aurul bătut pînă devine foița cea mai transparentă.

Astfel, în decursul zilelor aveau să se unească în contopirea aceea. Clipă de clipă aveau sa fie cu adevărat unul pentru celălalt precum gemenii cei ficşi ai compasului, mişcîndu-se fiecare potrivit mişcării perechii lui, unul aplecîndu-se cînd celălalt se duce mai departe, şi redevenind drept, cînd celălalt i se alătură iarăşi.

Atunci amîndoi aveau să-şi continue călătoria în prezent, drept către astrul care-i aştepta, pulbere de atomi printre alte corpuscule ale cosmosului, vîrtej printre vîrtejuri, acum eterni ca şi lumea, fiind urziți din gol. Împăcați cu destinul lor, deoarece mişcarea pămîntului aduce nenorociri şi spaime, iar vibrația sferelor e inocentă.

Aşadar miza aceea avea să-i aducă în orice caz o victorie. Nu trebuia ezitat. Dar nici să se pregăteascde sacrificiul acela triumfal fără nici un bagaj de ritualuri cuvenite. Roberto încredințează hîrtiilor lui ultimele gesturi pe care se grăbeşte să le îndeplinească, iar în rest ne lasă să ghicim gesturi, ritmuri, cadențe.

Ca primă purificare eliberatoare, avu nevoie de aproape o oră ca să dea la o parte un colț din grătarul ce despărțea puntea de subsolul ei. Apoi coborî şi începu să deschidă colivie după colivie. Pe măsură ce smulgea gratiile, era înconjurat de un singur freamăt de aripi, aşa că trebui să se apere înălțînd brațele dinaintea ochilor, iar în timpul" acesta striga "Uşş! uşş!" şi-şi încuraja prizonierii împingînd cu mîinile pînă şi găinile care săreau speriate fără să nimerească locul de ieşire.

Pînă ce urcat din nou pe punte văzu numerosul stol ridicîndu-se printre catarge şi i se păru pentru cîteva clipe că soarele se acoperise cu toate culorile curcubeului înălbind pieziş de păsările de mare, ce se alăturaseră curioase să ia şi ele parte la sărbătoarea aceea.

Apoi aruncase în mare toate ceasurile nemaigîndindu-se cîtuşi de puțin că pierdea un timp prețios: ştergea astfel timpul ca să-şi aibă parte de o călătorie împotriva timpului.

În sfîrşit, ca să-şi interzică orice laşitate, adunase pe punte, sub vela catargului mare, bucăți de lemn, scîndurele, butoaie goale, le stropise cu uleiul din toate opaițele şi le dăduse foc.

Se ridicase o primă flacără ce aprinsese repede velele şi şarturile. Cînd căpătase siguranța că vatra aceea de foc se alimenta acum cu forțe proprii se pregătise să-şi ia rămas bun.

Era încă gol de cînd începuse să moară transformîndu-se în piatră. Lipsit pînă şi de frînghia care

nu mai trebuia să-i limiteze călătoria, coborîse în mare.

Împinsese cu picioarele lemnul vasului ca să-şi ia avînt înainte pentru a se depărta de Daphne şi după ce înotase pe-alături de ea pînă la pupă, se îndepărtase pentru totdeauna către una dintre cele două fericiri care, cu siguranţă, îl aşteptau.

Mai înainte ca destinul, sau apele, să hotărască pentru el, aş dori să cred că el, oprindu-se din cînd în cînd ca să-şi recapete suflul, lăsase să-i fugă privirea de la Daphne pe care o saluta pînă la Insulă.

Acolo, pe deasupra liniei trasate de vîrfurile arborilor, cu ochi acum foarte ageri, pesemne că a văzut ridicîndu-se-n zbor — ca o săgeată ce ar voi să nimerească soarele — Columba de Culoarea Naramzei.

40. Colofon

Asta-i tot. Iar ce s-a mai întîmplat pe urmă cu Roberto nu ştiu şi nici nu cred că se va putea şti vreodată.

Cum să scoţi un roman dintr-o poveste atît de romanescă, dacă nici măcar nu i se cunoaşte sfîrşitul sau, mai bine zis, adevăratul început?

Afară numai dacă istoria de povestit nu ar fi nicidecum aceea a lui Roberto, ci a hîrtiilor lui — deşi, pînă şi aici putem merge doar pe nişte presupuneri.

Daca hîrtiile (dealtfel fragmentare, din care am scos o poveste sau un şir de povestiri ce se întretaie sau se îmbucă între ele) au ajuns pînă la noi este pentru că Daphnc nu a ars de tot, asta mi se pare evident. Cine ştie, poate că focul acela a cuprins doar puţin catargele, însă apoi s-a stins la loc chiar în decursul aceleiaşi zile, nefiind vînt. Sau poate, nimic nu exclude ca după cîteva ceasuri să fi căzut o ploaie torenţială, care a stins sămînţa focului...

Cît timp a rămas Daphne acolo înainte ca cineva să o regăsească şi să redescopere scrierile lui Roberto? Avansez două ipoteze, amîndouă închipuite.

Cum am mai menţionat, cu cîteva luni înainte de întîmplarea aceea, mai precis în februarie 1643, Abel Tasman plecat din Batavia în august 1642, după ce atinsese Pămîntul acela al lui van Diemen care avea mai apoi să devină Tasmania, văzînd numai de departe Noua Zeelandă se îndreptase către insulele Tonga (la care ajunsese în 1615 van Schouten şi Le Maire, şi le botezaseră insulele de Cocos şi Insulele Trădătorilor), înaintînd spre nord descoperise un şir de insuliţe înconjurate cu nisip, înregistrîndu-le la 17-l9 grade latitudine sudică şi la 201,35 grade longitudine. Nu mai stăm să discutăm aici de longitudine, însă insulele acelea pe care le numise Prins Willelms Ejilanden, dacă ipotezele mele sînt bune, n-ar fi trebuit să fie prea departe de Insula din povestea noastră.

Tasman îşi încheie călătoria, spune el, în iunie, şi deci înainte ca Daphne să fi putut ajunge în părţile acelea. Însă nu-i sigur că jurnalele de bord ale lui Tasman sînt credibile (şi printre altele, nu mai există originalul lor)1. Să încercăm deci să ne imaginăm că, printr-una dintre devierile întîmplătoare de care călătoria lui e atît de plină, el s-a întors în zona aceea şi că acolo a descoperit-o pe Daphne. Nu mai era nici o posibilitate de a o pune pe linia de plutire, lipsită de catarge şi de vele,

cum trebuie să fi fost acurn. O vizitase ca să descopere de unde venea, şi găsise hîrtiile lui Roberto.

Oricît de puţină italiană ştia, înţelesese că era vorba în ele de problema longitudinilor, fapt pentru care hîrtiile acelea deveneau document deosebit de secret, ce trebuia predat Companiei Indiilor Olandeze. De aceea nu spune nimic în jurnalul său despre asta, poate că falsifică pînă şi datele pentru a şterge orice urmă a aventurii lui, iar hîrtiile lui Roberto sfîrşesc în vreo arhivă secretă. Pentru că pe urmă Tasman a mai făcut o călătorie şi în anul următor, şi numai Dumnezeu ştie dacă a fost acolo unde a spus el.2

Să ni-i închipuim pe geografii olandezi răsfoind hîrtiile acelea. Noi ştim, nu era nimic interesant de descoperit în ele, afară doar, poate, de metoda canină a doctorului Byrd, despre care pariez că diferiţi spioni ajunseseră deja să afle pe alte căi. Se găseşte în ele menţiunea despre Observatorul Maltez, dar aş vrea să amintesc că, după Tasman, mai trec o sută treizeci de ani pînă ce Cook să redescopere insulele acelea, însă urmînd indicaţiile lui Tasman nu s-ar fi putut să fie regăsite:

Apoi, în sfîrşit, tot după un secol de la întîmplarea noastră, invenţia cronometrului marin al lui Harrison pune capăt freneticei căutări a acelui punto fijo. Problema longitudinilor nu mai este o problemă, şi vreun arhivist al Companiei, dornic să golească dulapurile, aruncă, dăruieşte sau vinde — cine ştie — hîrtiile lui Roberto, ajunse de-acum simple curiozităţi pentru vreun împătimit de manuscrise.

A doua ipoteză este, din punct de vedere romanesc, mai atrăgătoare. În mai 1789 un fermecător personaj trece prin părţile acelea. Este căpitariul Bligh, pe care răzvrătiţii de pe Bounty îl încărcaseră pe o şalupă cu optsprezece oameni fideli lui şi-l încredinţaseră clemenţei apelor.

Acel om excepţional, oricare ar fi fost defectele lui de caracter, reuşeşte să străbată mai mult de şase mii de kilometri, ca să acosteze în cele din urmă la Timor. În cursul acestei aventuri, trece prin arhipelagul insulelor Figi, ajunge aproape pînă la Vanua Levu şi străbate grupul insulelor Yasawa. Aceasta înseamnă că, dacă ar fi deviat foarte puţin către est, ar fi putut foarte bine să acosteze pe lîngă Taveuni, unde-mi place să susţin că se găsea Insula noastră — iar dacă ar fi valabile nişte probe în chestiuni cum ar fi ce cred eu şi ce vreau să cred, ei, bine, lumea mă asigură că o Columbă Portocalie, sau Orange Dove, sau Flame Dove, sau şi mai bine zis, Ptilinopus Victor, există numai acolo — numai că, cu riscul de a strica toată povestea, cea portocalie este bărbătuşul.

Aşadar, un om ca Bligh, dacă ar fi găsit-o pe Daphne într-o stare cît de cît bună, dat fiind că ajunsese pînă acolo cu o simplă barcă, ar fi făcut tot posibilul s-o pună la punct. Dar trecuse deja aproape un secol şi jumătate. Cîteva furtuni trebuie că zguduiseră ulterior coca aceea, îi rupseseră ancora, corabia ajunsese să se răstoarne de bariera de corali — sau poate că nu, poate că, fusese luată de curent, tîrîtă către nord şi aruncată pe alte limbi de uscat sau pe pragul de stînci al altei insule apropiate, unde rămăsese expusă acţiunii vremii.

Probabil că Bligh s-a urcat la bordul unui vas fantomă cu pereţii încrustaţi cu cochilii şi înverziţi de alge, cu o cală desfundată şi plină de apă, ajunsă refugiu al moluştelor şi al peştilor otrăvitori.

Poate că mai supravieţuia, instabil, turnul de pupă, şi în cabina căpitanului, uscate şi pline de praf, ori dimpotrivă, umede şi putrezite, dar mai putînd încă a fi citite, Bligh a găsit hîrtiile lui Roberto.

Nu mai erau vremuri pline de nelinişte privitoare la longitudini, dar poate că l-au atras referirile, într-o limbă necunoscută, la Insulele lui Solomon. Cu aproape zece ani mai înainte, un anume domn Buache, Geograf al regelui şi al Marinei Franceze, prezentase un memoriu la Academia de Ştiinţe despre Existenţa şi Poziţia Insulelor lui Solomon, şi susţinuse că ele nu erau altceva decît acel Golf al

lui Choiseul pe care Bougainville îl atinsese în 1768 (şi a cărui descriere apărea conformă cu aceea antică a lui Mendana), şi aşa-numitele Terres des Arsacides, atinse în 1769 de Surville. Astfel încît, în timp ce Bligh naviga, încă un anonim, care era probabil Domnul de Fleurieu, tocmai publica o carte intitulată Decouvertes des Franţois en 1768 & 1769 dans les Sud-Est de la Nouvelle Guinee.

Nu ştiu dacă Bligh citise revendicările domnului Buache, dar cu siguranţă în marinaritul englez se vorbea cu dispreţ de acea trăsătură de aroganţă a verilor francezi, care se lăudau că au găsit ceea ce este de negăsit. Francezii aveau dreptate, însă Bligh putea să nu ştie sau să nu dorească asta. Poate că de aceea va fi nutrind speranţa că a pus mîna pe un document care nu numai că-i dezminţea pe francezi, dar avea să-l consacre pe el drept descoperitor al Insulelor lui Solomon.

Mi-aş imagina că mai întîi, îi mulţumise în gînd lui Fletcher Christian şi celorlalţi răzvrătiţi pentru că-l împinseseră cu brutalitate pe calea gloriei, apoi hotărîse ca un bun patriot, să tacă cum tăcea toată lumea în ceea ce priveşte devierea aceea scurtă a lui către răsărit şi la descoperirea făcută şi să predea în secret absolut hîrtiile Amiralităţii britanice.

Dar şi în cazul acela, careva le-o fi crezut de un interes scăzut, lipsite de orice putere de dovedire şi — iarăşi — le-o fi exilat printre teancuri de hîrţoage erudite, bune pentru literaţi. Bligh renunţă la Insulele lui Solomon, se mulţumeşte să fie numit amiral pentru celelalte virtuţi ale lui, incontestabile, de navigator, şi va muri tot atît de satisfăcut, fără să ştie că Hollywood avea să-l facă execrabil posterităţii.

Şi astfel, chiar dacă una dintre ipotezele mele s-ar preta pentru continuitatea povestirii, aceasta nu ar avea un sfirşit demn de a fi narat şi l-ar lăsa pe orice cititor nemulţumit şi incredul. Nici în felul acesta aventura lui Roberto nu s-ar preta la vreo învăţătură morală — şi am stat mereu să ne întrebăm cum de i s-a întîmplat ceea ce i s-a întîmplat — trăgînd concluzia că în viaţă lucrurile se petrec pentru că se petrec şi numai în Ţara Romanelor par să se întîmple în vederea vreunui scop sau a Providenţei.

Căci, dacă ar trebui să trag de-aici vreo concluzie, ar trebui să mă duc să pescuiesc iarăşi printre hîrtiile lui Roberto o însemnare, care datează cu siguranţă din nopţile acelea în care îşi punea întrebări despre un posibil Intrus. În seara aceea Roberto privea încă o dată cerul. Îşi amintea cum la Griva, cînd se prăbuşise de vechime capela familiei, preceptorul acela al lui carmelitan, care căpătase experienţă în Orient, dăduse sfatul să se reconstruiască acel mic oratoriu după moda bizantină, în formă rotundă, cu o cupolă centrală, care nu avea absolut nimic de a face cu stilul ce se obişnuia în Monferrato. Însă bătrînul Pozzo nu voia să-şi bage nasul în chestii de artă şi de religie şi ascultase sfaturile omului aceluia sfînt.

Văzînd cerul de la antipozi, Roberto îşi dădea seama că la Griva, într-un peisaj înconjurat din toate părţile de coline, bolta cerească îi apărea precum cupola oratoriului, bine delimitată de strimtul cerc al orizontului, cu una sau două constelaţii pe care era el în stare să le recunoască, aşa încît, din cîte ştia, priveliştea se schimba de la o săptămînă la alta, mai ales că se ducea să se culce devreme, nu avusese niciodată cum să-şi dea seama că el se schimba chiar şi în decursul aceleiaşi nopţi. Şi astfel cupola aceea îi păruse totdeauna stabilă şi rotundă, şi drept urmare, la fel de stabilă şi de rotundă concepuse şi lumea în întregul ei.

La Casale, în centrul unei cîmpii, înţelesese că cerul era mai larg decît credea el, dar părintele Emanuele îl convingea mai mult să-şi imagineze stelele descrise prin simboluri, decît să le privească pe acelea ce-i stăteau deasupra capului.

Acum, spectator antipod din nesfirşita întindere a unui ocean, cuprindea cu ochii un orizont

nesfirşit. Iar sus, deasupra capului, vedea constelații nemaivăzute pînă atunci. Pe cele din emisfera lui le citea după imaginea pe care alții i-o fixaseră deja: aci simetria poligonală a Carului Mare, colo exactitatea ca de alfabet a Casiopeei. Dar pe Daphne nu avea figuri gata ştiute, putea să unească orişice punct cu oricare altul, să scoată din ele imagini ale unui şarpe, ale unui uriaş, ale unei coame sau coade de insectă otrăvitoare, pentru ca apoi să le desfacă şi să încerce alte forme.

În Franța şi în Italia observa şi în cer un peisaj definit ca de mîna unui monarh, care fixase liniile străzilor şi ale serviciilor poştale, lăsînd printre ele petele pădurilor. Aici, în schimb, era pionier într-un pămînt necunoscut, şi trebuia să hotărască ce cărări aveau să lege o culme de un lac, fără vreun criteriu de alegere, pentru că nu existau încă oraşe şi sate pe coastele unuia sau pe malurile celuilalt. Roberto nu privea constelațiile: era condamnat să le instituie uimit. Rămînea că totul se aranja ca o spirală, ca o cochilie de scoică, un vîrtej.

Iar în clipa aceea îşi amintea de o biserică destul de nouă, văzută la Roma — şi-i singura dată cînd ne lasă să ne închipuim că vizitase oraşul acela, poate că mai înainte de călătoria lui în Provența. Biserica aceea îi apăruse mult prea diferită atît de cupola de la Griva cît şi de naosurile geometric ordonate printre ogive şi transepturi, ale bisericilor văzute la Casale. Acum înțelegea de ce: era ca şi cum bolta bisericii ar fi fost un cer austral, ce-i dădea ochiului plăcerea de a căuta mereu alte şi alte linii de fugă, fără a se odihni vreodată pe vreun punct central. Sub cupola aceea, oriunde se aşeza, cel ce privea spre înalt se simțea tot timpul pe margini.

Îşi dădea acum seama că, într-un mod mult mai vag, nu aşa de evident teatral, ci trăit cu ajutorul micilor surprize de la o zi la alta, senzația aceea a unei odihne refuzate o avusese prima oară în Provența şi apoi la Paris, unde fiecare îi distrugea în vreun fel oarecare o certitudine şi-i indica un mod posibil de a desena harta lumii, însă sugestiile ce-i veneau din diversele părți nu se compuneau într-un desen finit.

Auzea despre maşini ce puteau altera ordinea fenomenelor naturale, în aşa fel încît greul să tindă în sus şi uşorul să cadă în jos, ca focul să ude şi apa să ardă, de parcă însuşi creatorul universului era capabil să se corecteze, şi să poată în sfîrşit să constrîngă plantele şi florile să-şi iasă din anotimpuri, iar anotimpurile să se ia la luptă cu timpul.

Dacă creatorul accepta să-şi schimbe ideea, mai exista oare vreo ordine pe care el s-o fi impus universului? Poate că impusese mai multe, încă de la început, poate că era dispus să le schimbe de la o zi la alta, poate exista o ordine secretă ce prezida la schimbarea aceea de ordini şi de perspective, iar noi eram destinați să n-o descoperim niciodată, şi să urmăm mai degrabă jocul schimbător al acelor aparențe de ordine ce se rearanjau în funcție de orice experiență nouă.

Şi atunci istoria lui Roberto de la Grive ar fi doar aceea a unui îndrăgostit nefericit, condamnat să trăiască sub un cer exagerat, care n-a reuşit să se împace cu ideea că pămîntul rătăceşte de-a lungul unei elipse, iar soarele nu este decît unul dintre focarele acesteia.

Lucru care, cum mulți cred că vor fi de acord, e prea puțin ca să scoți din el o istorie cu cap şi coadă.

În fine, dacă din povestea asta aş vrea să fac să iasă un roman, aş demonstra încă o dată că nu poți scrie decît făcînd palimpsestul unui manuscris regăsit — fără să reuşeşti vreodată să scapi de Angoasa Influenței. Nici n-aş scăpa de curiozitatea puerilă a cititorului, care ar mai vrea să ştie şi dacă Roberto a scris cu adevărat paginile asupra cărora m-am oprit poate prea mult. Sincer, aş vrea să-i răspund că nu-i imposibil să le fi scris şi altcineva, care voia doar să dea impresia că povesteşte adevărul. Şi aşa aş pierde tot efectul romanesc: în care, se-nțelege, ne prefacem că povestim lucruri

adevărate, dar nu trebuie să spunem pe față că ne prefacem.

N-aş putea nici măcar să născocesc prin care ultimă peripeție scrisorile au ajuns în mîna celui care pesemne că mi le-a dat, scoțîndu-le dintr-un vraf de alte manuscrise autografe spălăcite şi ferfenițite.

"Autoru-i necunoscut", m-aş aştepta însă să fi spus, "scrisu-i elegant, însă, cum vedeți, e decolorat, iar foile-s de acum lipite peste tot. Cît despre conținut, din puținul pe care l-am putut parcurge, sînt exerciții de stil. Ştiți cum se scria în Veacul acela... Erau oameni fără suflet."

L'isola del giorno prima,1994